

„Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ järelhindamine

LÕPPARUANNE

15.12.2016

Sisukord

KASUTATUD LÜHENDID

KASUTATUD MÕISTED

KOKKUVÕTE	1
1 SISSEJUHATUS.....	21
1.1 Aruande eesmärk.....	21
1.2 Aruande struktuur	211
2 HINDAMISE TAUST.....	233
2.1 Sotsiaalmajandusliku olukorra kirjeldus	233
2.2 Seonduvad riiklikud poliitikad.....	31
2.3 Hindamise ülesanepüstitus ja läbiviimise protsess	36
2.3.1 Ülevaade hindamise eesmärgist.....	36
2.3.2 Ülevaade hindamise protsessist	36
2.4 Maaelu arengukavaga 2007–2013 seonduvate eelmiste programmide ja hindamise lühikirjeldus.....	38
3 METODOLOOGILINE KÄSITLUS.....	44
3.1 Hindamispõhimõtted.....	44
3.2 Kasutatud andmebaasid ja andmekogumismeetodid	48
3.3 Analüüsimeetodid	51
3.4 Metoodika kasutamise piirangud ja hindamisel ilmnunud probleemid	52
4 MAKI JA TELGEDE KIRJELDUS.....	54
4.1 Maaelu arengukava 2007–2013 prioriteetide ja telgede kirjeldus	54
4.2 Maaelu arengukava 2007–2013 rakendamisse kaasatud osalised.....	57
5 MAKI MEETMETE KIRJELDUSED JA VASTUSED HINDAMISKÜSIMUSTELE.....	59
5.1 Esimene telg. Põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine.....	59
5.1.1 Meede 1.1. Koolitus- ja teavitustegevused (111)	59
5.1.2 Meede 1.2. Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine (112).....	73
5.1.3 Meede 1.3. Nõustamissüsteemi ja nõuandeteenuse toetamine (114, 115).....	83
5.1.4 Meede 1.4. Põllumajandusettevõtete ajakohastamine (121).....	104
5.1.5 Meede 1.5. Metsade majandusliku väärtuse parandamine ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (122, 123, 226)	126
5.1.6 Meede 1.6. Põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse andmine (123)	166
5.1.7 Meede 1.7. Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine (121, 124, 132, 133)	190
5.1.8 Meede 1.8. Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur (125).....	207
5.1.9 Meede 1.9. Tootjarühmade loomine ja arendamine (142).....	215
5.2 Teine telg. Keskkonna ja paikkonna säilitamine	224
5.2.1 Meede 2.1. Ebasoodsamate piirkondade toetus (212)	229
5.2.2 Meede 2.2. Natura 2000 toetus põllumajandusmaale (213)	236
5.2.3 Meede 2.3. Põllumajanduslik keskkonnatoetus (214, 215)	246
5.2.4 Meede 2.4. Loomade heaolu: loomade karjatamise toetus (215)	297
5.2.5 Meede 2.5. Vähetootlikud investeeringud	307
5.2.6 Meede 2.6. Kaitsemetsa rajamise toetus põllumajandusmaale (221)	313
5.2.7 Meede 2.7. Natura 2000 toetus erametsamaale	313
5.3 Kolmas telg. Maapiirkondade elukvaliteet ja maamajanduse mitmekesistamine.....	324
5.3.1 Meede 3.1 Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas (311, 312, 313) ..	324
5.3.2 Meede 3.2. Külade uuendamine ja arendamine (321, 322, 323)	345
5.4 Neljas telg. LEADER-meede (341, 41, 421, 431)	366

5.4.1 Ülevaade meetmest	366	
5.4.2 Alameede 341. Kohalike arengustrateegiate väljatöötamine ja 431. Kohalike tegevusrühmade juhtimine, oskuste omandamine ja piirkonna elavdamine.....	366	
5.4.3 Alameede 41. Kohaliku arengustrategia rakendamine ja alameede 421. Koostööprojektide rakendamine	384	
5.4.4 Koolitus- ja teavitamismeede 3. teljega hõlmatud valdkondades tegutsevate ettevõtjate jaoks (331).....		397
5.4.5 Järeldused ja soovitused.....	399	
6 KOKKUVÕTVAD JÄRELDUSED JA SOOVITUSED.....	402	
6.1 Rakendatud meetmete vaheline sidusus ja tasakaal	402	
6.2 Esimese telje ja eriomaste eesmärkide ning ühenduse strateegias seatud eesmärkide saavutamise kokkuvõttev hinnang	405	
6.2.1 Kokkuvõttev hinnang.....	411	
6.2.2 Vastused horisontaalsetele ja üldistele hindamisküsimustele.....	416	
6.3 Teise telje ja eriomaste eesmärkide ning ühenduse strateegias seatud eesmärkide saavutamise kokkuvõttev hinnang	424	
6.3.1 Kokkuvõttev hinnang.....	430	
6.3.2 Vastused horisontaalsetele ja üldistele hindamisküsimustele.....	434	
6.4 Kolmanda telje ja eriomaste eesmärkide ning ühenduse strateegias seatud eesmärkide saavutamise kokkuvõttev hinnang	443	
6.4.1 Kokkuvõttev hinnang.....	445	
6.4.2 Vastused horisontaalsetele ja üldistele hindamisküsimustele.....	447	
6.5 Neljanda telje ja eriomaste eesmärkide ning ühenduse strateegias seatud eesmärkide saavutamise kokkuvõttev hinnang	450	
6.5.1 Kokkuvõttev hinnang.....	452	
6.5.2 Vastused horisontaalsetele ja üldistele hindamisküsimustele.....	455	
6.6 MAKi-ülesed üldised ja horisontaalsed küsimused	458	
LISAD.....	486	
Lisa 1. Intervjueeritud MAKi rakendamisega seotud osapooled ja huvirühmad	486	
Lisa 2. Toetuse saajate veebiküsitluse ankeedid	488	
Lisa 3. Fookusgruppide osalejad	528	
Lisa 4. MAKi eripärast lähtuvad hindamisküsimused	532	
Lisa 5. Mõjuefekti arvutamiseks gruppide modelleerimine	540	
Lisa 6. Meetme rakendamise alused ja periood	543	

Kasutatud lühendid

AWU – lisandväärtus tööjõuühiku kohta

BLV – brutolisandväärtus

EAFRD – Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfond (*The European Agricultural Fund for Rural Development*)

EAGF – Euroopa Põllumajanduse Tagatisfond (*European Agricultural Guarantee Fund*)

EELIS – Eesti Looduse Infosüsteem - Keskkonnaregister

EKF – Euroopa Kalandusfond

EL – Euroopa Liit

EMK – SA Erametsakeskus

EMTAK – Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator

EMÜ – Eesti Maaülikool, püsihindaja

ERF – Euroopa Regionaalarengu Fond

ESA – ebasoodsamate piirkondade toetus

ESF – Euroopa Sotsiaalfond

EÜ – Euroopa Ühendus

EY – Ernst & Young Baltic AS, vahehindamise läbiviija

FIE – füüsilisest isikust ettevõtja

IKT – info- ja kommunikatsioonitehnoloogia

K – kaalium

KHG – kasvuhoonegaasid

KIA – kiviaia taastamise toetus

KLV – kõrge loodusväärtus

KSM – keskkonnasõbraliku majandamise toetus

KST – keskkonnasõbraliku tootmise toetus

LKT – loomade karjatamise toetus

LÜ – loomühik

MAHE – mahepõllumajandusliku tootmise toetus

MAI – Maaelu Arengu Instituut

MAK – Eesti maaelu arengukava 2007-2013

MAS – Eesti maaelu arengustrateegia 2007-2013

MES – Maaelu Edendamise Sihtasutus

MLA – Metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (alameede 1.5.2)

MPÜ – maaparandusühistu

MTME – Kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine (alameede 1.5.3)

MVP – Metsa majandusliku väärtuse parandamine (alameede 1.5.1)

N – lämmastik

NAM – Natura 2000 toetus erametsamaale

NAT – Natura 2000 toetus põllumajandusmaale

NLV – netolisandväärtus

OTL – ohustatud tõugu looma pidamise toetus

P – fosfor

PKT – põllumajanduslik keskkonnatoetus

PLK – poolloodusliku koosluse hooldamise toetus

PMK – Põllumajandusuuringute Keskus, püsihindaja

PPS – ostujõu standard (*Purchasing Power Standards*)

PRIA – Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet

RAK – Eesti Riiklik Arengukava

SAPARD – põllumajanduse ja maaelu arendamise ühinemiseelne programm

SRT – kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus

TjaA asutus – teadus- ja arendusasutus

TJÜ – tööjõu aastaühik ESA – Ebasoodsamate piirkondade toetus

VKE – väikese- ja keskmise suurusega ettevõtte

ÜF – Ühtekuuluvusfond

ÜPP – ühine põllumajanduspoliitika

ÜPT – ühtne pindalatoetus

Kasutatud mõisted

Heaks kiidetud taotlus – toetuse taotlus, millele on PRIA teinud toetuse määramise otsuse. Üks isik võib olla mitme heaks kiidetud taotlusega toetuse saaja.

Kohalik tegevusgrupp – Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EL) nr 1303/2013 teise osa III jaotise II peatükis nimetatud kohaliku algatusrühma kohta esitatud nõuetele vastav mittetulundusühing, kelle põhikirjaline eesmärk on kohaliku elu arendamine ja kes vastab kohaliku tegevusgrupi kohta kehtestatud nõuetele

Lissaboni strateegia – 2000. aastal Lissabonis aastateks 2000–2010 koostatud Euroopa Liidu tegevus- ja arenguplaan, mille eesmärgiks oli muuta Euroopa maailma kõige dünaamilisema ja konkurentsivõimelisema teadmispõhise majandusega kohaks, kus siht on võetud jätkusuutliku kasvu, suurema sotsiaalse võrdsuse ja keskkonna puhtuse poole

Määratud toetuse summa – toetuse taotlejale PRIA määratud toetuse summa. Tegemist on heaks kiidetud taotlusele vastava toetussummaga, mille alusel võib teha investeeringu ja järgnevad maksed.

Nõuandesüsteemi toetus – alameetmest 1.3.3 jagatud toetus maakondlikele nõuandekeskustele ja koordineerivale keskusele

Nõuandetoetus – alameetmetes 1.3.1 ja 1.3.2 jagatud toetus nõuandeteenuse kasutamiseks

Primaarsektor – majanduse esmane tegevusvaldkond, mille alla kuuluvad põllu- ja metsamajandus, jahindus ja kalandus, maavarade kaevandamine

Põllumaa – põllumajanduslikus kasutuses olev haritav maa, millele rakendatakse viljavaheldust või külvikorda.

Põllumajandusmaa – põllumajanduslikus kasutuses oleva maa

Rakendaja – eesmärgistatud tegevusi elluviiv asutus

Sekundaarsektor – majanduse teisene tegevusvaldkond, mille alla kuuluvad töötlev tööstus, energeetika-, gaasi- ja veevarustus, ehitus

Taotletud toetuse summa – toetuse taotleja esitatud toetussumma. Tegemist on PRIAle esitatud taotlusele vastava toetussummaga, mille alusel saab hinnata taotlemisaktiivsust.

Tertsiaarsektor – majanduse kolmandane tegevusvaldkond, mille alla kuuluvad kaubandus, majutus, side ja veondus, äriteenindus, riigivalitsemine, haridus, tervishoid, iluteenindus

Toetuse saaja – isik, kellele toetus on toetus välja makstud

Toetusõiguslik maa – põllud, mille pindala on vähemalt 0,3 ha ning mille kohta on andmed PRIA põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registris

Väljamakstud toetus – toetuse taotlus, millele PRIA on teinud toetuse maksmise otsuse (toetus on välja makstud). Eelnevalt on teostatud ka toetuse määramine (olemas määratud toetuse summa).

Kokkuvõte

- 1 Civitta Eesti AS koostöös Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituudiga viis Maaeluministeeriumi tellimusel ajavahemikus 01.05.2016-29.12.2016 läbi Eesti maaelu arengukava 2007-2013 (MAKi) järelhindamise. Järelhindamise üldeesmärgiks oli anda hinnang MAKi rakendamise kvaliteedi, tulemuslikkuse ja tõhususe kohta. Järelhindamine hõlmas tegevusi ja projekte, mis olid maaelu arengukava raames ellu viidud perioodil 1. jaanuar 2017 kuni 31. detsember 2015. MAKi järelhindamise tulemusel sõnastati järelhinnatud MAKi rakendamise tulemuste ja mõju kohta ning anti soovitusel MAKi kvaliteedi tõstmiseks.
- 2 MAKi üldeesmärgiks on toetada Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitikaga kaasnevate maaelu arengu meetmete kaudu maapiirkonna tasakaalustatud arengut. Perioodil 01.01.2007 kuni 31.12.2015 kasutati üle 935 miljoni euro avaliku sektori toetusraha Eesti põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime tõstmiseks, keskkonna ja paikkonna parandamiseks, maapiirkondade elukvaliteedi tõstmiseks ja maamajanduse mitmekesistamiseks.
- 3 Järelhindamise läbi viimisel kombineeriti kvantitatiivseid (sekundaarandmete kirjeldav statistika, kvaasiekspérimentaalne meetod, toetuse saajate veebiküsitlused) ja kvalitatiivseid analüüsimeetodeid (dokumendianalüüs, personaal- ja fookusgrupiintervjuud ning juhtumiuuringud). Analüüsil tugineti rakendusasutuste toetuste statistikale, püsihindajate¹ kogutud seireandmetele (uuringutega kogutud primaarandmed ja äriregistri andmed ettevõtete majandusnäitajate kohta), valdkondlikule statistikale (Statistikaameti andmed), varasemalt teostatud asjakohastele valdkondlikele uuringute tulemustele ja lisaks järelhindaja poolt kogutud primaarandmetele. Järelhindamise raames viidi läbi neli toetuse saajate ankeetküsitlust, 30 intervjuud, seitse fookusgrupiintervjuud ja üks paneeldiskussioon. Põhjalik ülevaade järelhindamise metoodilisest lähenemisest on toodud peatükis 3 „Metoodiline käsitus“.
- 4 Maaelu arengukava jaguneb neljaks teljeks, mille raames toetati erinevaid meetmeid. Järgnevalt on antud kokkuvõtlik ülevaade järelhindamise hinnangutest iga meetme rakendamise kohta.

1. telg „Põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine“

- 5 MAKi esimese telje eelarve maht oli 352 183 926 eurot, mis moodustas 39,2% kogueelarvest. Telje raames ei rakendunud perioodil 2007-2013 meede 1.7.2 „Põllumajandustootjate osalemine toidukvaliteedikavas“.

---

¹ 1., 3. ja 4. telje püsihindaja oli Eesti Maaülikool ning 2. telje püsihindaja oli Põllumajandusuuringute Keskus.

Meede 1.1 „Koolitus- ja teavitustegevused“

- 6 Meetme 1.1 eesmärgiks oli arendada põllumajandus-, toidu- ja metsandussektori inimpotentsiaali ning seeläbi parandada nimetatud sektorite konkurentsivõimet. Meetme raames plaaniti toetada nimetatud sektoris hõivatud isikute täiend- ja ümberõpet ning soodustada nende seas teadmiste levikut läbi teadusinfo, teadussaavutuste ja uudsete tavade levitamise. Meetme 1.1 eelarve perioodil 2008-2015 oli 3,5 mln eurot, mis maksti toetusena välja 94% ulatuses.
- 7 Meetme 1.1 rakendamisel adresseeriti teabe-, koolitus- ja nõustamisvajaduse uuringuga² tuvastatud põllumajandustootjate koolitusvajadusi, mis olid seotud sihtrühmade konkurentsivõime tõstmisega. Seega oli meede suunatud sihtrühmade vajaduste täitmisele, mistõttu võib meedet pidada asjakohaseks. Meetme tegevuseesmärgi ehk koolitus- ja teabepäevade korraldamise sihttase saavutati osaliselt (66% saavutustasemest), sest ühelgi meetme rakendamise aastal ei toimunud kavandatud 500 koolitus- ja teabepäeva. Vaatamata sellele oli osalejate arv kõrge ja vastav sihttase saavutati 83% ulatuses.
- 8 Valdkonna eesmärgid, teadmiste laiendamine ja inimpotentsiaali kvaliteedi parandamine, saavutati osaliselt. Nimelt toimusid toetatud koolitus- ja teavitustegevused peamiselt uute tehnoloogiliste protsesside ja masinate (17%), juhtimis-, haldamis- ja turustamisoskuste (17%) ning tootekvaliteedi (12%) valdkondades, mis kõik aitavad kaasa konkurentsivõime kasvule. Samas tuleb arvesse võtta, et ülekaalukalt (60% tegevustest) toetati meetme raames teavitustegevusi, mis ei oma samal määral mõju toetuse saajate konkurentsivõimele ega tootlikkusele kui kvalifikatsiooni tõstmine läbi ümber- või täiendõppe. Seetõttu ei saa ka üldeesmärgiks seatud põllumajandussektori konkurentsivõime kasvu otseselt seostada meetme 1.1. raames ellu viidud tegevustega. Toetust saanud ettevõtete brutolisandväärtus (BLV) ning tööviljakuse näitasid vaadeldaval perioodil küll kasvutrendi, kuid pigem saab muutuseid seostada üldiste majanduskeskkonna trendidega ning samale sihtrühmale suunatud MAKi investeeringumeetmete mõjuga.

Meede 1.2 „Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine“

- 9 Meetme 1.2 eesmärgiks oli noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise hõlbustamine ja põlvkondade vahetusele kaasaaitamine põllumajanduses. Lisaks sooviti kaasa aidata noorte tööhõivevõimaluste laiendamisele ja noorte kaasamisele maakogukonna arendamisse. Meede oli asjakohane, kuna adresseeris päevakajalist ja süvenevat probleemi põllumajanduslikes majapidamistes. Nii moodustavad noored ettevõtjad juhid osakaalulistelt ainult ca 1/6 majapidamiste juhtide osatähtsusest ning 65-aastaste ja vanemate juhtide osatähtsus on suurenenud 30,4%-ni võrreldes 2005. aasta 28,4%-ga.
- 10 Meede andis olulise panuse nii põllumajandustootjate vanuselise, soolise kui ka inimpotentsiaali struktuursele muutusele. Meetmest toetati kokku 846 põllumajandustootjat

---

² Põllumajandustootjate teabe-, koolitus- ja nõustamisvajadus. Uuringu lõpparuanne. MAI, 2007.

(134% saavutustasemest), kes moodustavad Eestis tegutsevatest põllumajandustootjatest ligikaudu 11%. Oluline on märkida, et põllumajandusliku tootmisega alustajaid oli 58% toetuse saajatest, 24% toetuse saajatest võttis põllumajandustootmise vanemalt üle ning 18% oli tegutseva ettevõtte ülevõtjaid. Struktuurseks kohandamiseks tehti kokku investeringuid 32,9 miljonit eurot, mis ületas sihttasest 2,5 korda. Seega väljundnäitajate sihttasemed ületati ja panus tegevuseesmärkide, põllumajandusliku majapidamise sisseseadmise ja struktuurilise kohandamise abistamine, oli oluline.

- 11 Vald kondlik eesmärgiks seatud brutolisandväärtuse kasvu ja tööjõu tootlikkuse kasvu andsid noored põllumajandustootjad samuti panuse. Lisandväärtuse kasvu tulemusnäitaja sihttase ületati ligikaudu 3,5 korda tänu 13 miljoni euro suurusele kasvule. Kvaasiekspérimentaalse analüüsi tulemustel järeldub, et meetmest toetust saanud ettevõtjad olid vähesel määral edukamad võrreldes teiste mitte toetust saanud noorte ettevõtjatega. Toetatud ettevõtjate põhiline erinevus on müügitulu kiires kasvus, varade kasvus ja töötajate arvu kasvus.
- 12 Noortele suunatud toetusmeede avaldas osalist mõju üldeesmärgi saavutamisele ehk konkurentsivõime kasvule. Tööjõu tootlikkus suurenes keskmiselt 11% aastas, mis ületas sihttasemeks seatud miinimumi (10%) ühe protsendipunkti võrra. Netolisandväärtus vähenes perioodi lõpuks keskmiselt -46%, mistõttu toetust saanud ettevõtjatel ei ole panust majanduskasvu. Kuna eeldatud tööjõu tootlikkuse kasv saavutati, siis võib lugeda mõjunäitajate panust üldeesmärgi ehk põllumajandustootjate tegevuse alustamise hõlbustamine ja põlvkondade vahetusele kaasaaitamine põllumajanduses piisavaks.

Meede 1.3 „Nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamine“

- 13 Meetme 1.3 eesmärgiks oli toetada põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele ettenähtud nõuandeteenuse kättesaadavust, mis aitaks põllumajandus- ja metsandusettevõtetel kohandada, parandada ja lihtsustada majandamist, parandada ettevõtte üldist tulemuslikkust ning tugevdada sealjuures põllumajanduse- ja metsanduse sektorite inimpotentsiaali. Meede 1.3 jagunes kolmeks alameetmeks:
  - 1.3.1. Põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele nõuandeteenuse võimaldamine
  - 1.3.2 Nõuetele vastavuse ning töötavishoiu ja tööohutuse alase nõuandeteenuse võimaldamine
  - 1.3.3. Nõuandesüsteemi arendamine nõuandeteenuse hea kättesaadavuse tagamiseks
- 14 Meede 1.3 oli asjakohane ja vajalik, sest kvaliteetne ja sihtrühmade vajadustele orienteeritud nõuandeteenuse toetamine suurendab kasusaajate üldise tulemuslikkust ja annab neile teiste sama sektori tootjate ees konkurentsieelise. Nõuandeteenuse vajalikkust kinnitavad ka järelhindamise käigus toetuse saajate hulgas läbi viidud küsitluse tulemused, mille kohaselt on sihtrühma hulgas peamiseks nõuande kasutamise põhjusteks vajadus valdkonnaspetsiifilise nõu saamiseks ja otsuste tegemisel kindlustunde saamiseks.
- 15 Meetme 1.3 toetuse abil kasutati nõuandeteenust kokku 6511 korral, 122 377 tunni ulatuses. Nõuandeteenust kasutati 13 erinevas nõuandevaldkonnas, millest kõige populaarsemad olid

finantsmajanduse (57% kasutatud tundide arvust), taimekasvatuse (14% kasutatud tundide arvust) ning nõuetele vastavuse nõuete alane (11% kasutatud tundide arvust) nõuanne. Toetuse saajate üldine hinnang konsulentide tegevusele on hea, kuid nii ekspertide kui toetuse saajate kohaselt on nõuandekeskuste võimekus endiselt piirkonniti ebaühtlane. Vaatamata sellele võib saajate hulgas läbi viidud küsitluse tulemusel järeldada, et nõuandeteenuste toetamine meetmest 1.3 aitas ettevõtetel tõsta tootlikkust, vähendada kulusid, parandada majandustulemusi ning seega panustas ka konkurentsivõime parandamisesse.

- 16 Meetme 1.3.1 ja 1.3.2 tegevuseesmärk, individuaalse nõustamisteenuse osutamine, saavutati ainult osaliselt. Nimelt eesmärgiga seotud väljundnäitaja 'toetuse saajate arv' ületati meetme rakendamise perioodil vaid põllumajandustootjate osas alameetmes 1.3.1 (101%). Erametsavaldajateni jõudis nõuandeteenus läbi MAKi väiksemal määral (58% meetme 1.3.1 ja 2% meetme 1.3.2 saavutustasemest), sest erametsavaldajatel oli võimalus toetust taotleda ka riigifinantseeritavast metsanduslikust nõuandesüsteemist. Samas meetme 1.3.3 tegevuseesmärgiks seatud 15 nõuandekeskuse ja koordineeriva keskuse ümber korraldamine saavutati täiel määral.
- 17 Meetme üldeesmärgiks oli parandada põllumajandussektori konkurentsivõimet. Alameetmest 1.3.1 nõuandeteenuse kasutamiseks toetust saanud põllumajandusettevõtjate brutolisandväärtus ja tööjõu tootlikkus on aastate lõikes kasvanud, kuid võrreldes kogu põllumajandussektoriga, loodi analüüsitud ettevõttes siiski madalamat puhast lisandväärtust. Erametsavaldajate keskmine BLV tõusis vaadeldaval perioodil järjepidevalt, kuid tööjõu tootlikkuse puhul kasvutrendi ei olnud. Seega võib alameetme 1.3.1 rakendamise panust üldeesmärki hinnata osaliseks. Kuna alameetmest 1.3.2 toetati eelkõige nõuetele vastavuse nõuete- ning töötervishoiu- ja tööohutuse alast nõuannet, mida ei saa otseselt seostada ettevõtte majandusnäitajate paranemisega, siis ei hinnatud selle panust üldeesmärgi saavutamisesse.

Meede 1.4 „Põllumajandusettevõtete ajakohastamine“

- 18 Meetme 1.4 eesmärgiks oli põllumajandusliku tootmise konkurentsivõime suurendamine põllumajandusliku tegevuse mitmekesistamise, nõuetele vastava põllumajanduse edendamise ja biomassi kasutuse edendamise kaudu. Meede 1.4 jagunes kolmeks alameetmeks:
- 1.4.1 Investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks
  - 1.4.2 Investeeringud loomakasvatusehitistesse
  - 1.4.3 Investeeringud bioenergia tootmisesse
- 19 Meede 1.4 alameetmed olid kõik asjakohased. Nimelt vajasis mikropõllumajandusettevõteted täiendavaid rahalisi vahendeid investeeringuteks ja tootmise ümberkorraldamiseks. Loomakasvatuseettevõtetel hakkasid 2007-2013 perioodil aga kehtima uued nõuded, mis tingisid lisainvesteeringute vajaduse, kuid pika tasuvusajaga investeeringute tegemine ohustas ettevõtete majanduslikku olukorda. Seetõttu olid investeeringud vajalikud põllumajandusettevõtete konkurentsivõime säilitamiseks ja tõstmiseks.

- 20 Meetme 1.4 alameetmete tegevuseesmäärke ei saavutatud täielikult, sest meetmega seotud väljundnäitajaid 'toetust saanud põllumajandusettevõtjate arv' ja 'tehtud investeeringute maht', ei saavutatud kõikide alameetmete puhul. Mikropõllumajandustootjate toetuse (meede 1.4.1) saajate arvu sihttase saavutati 87% ulatuses (kokku 1652 toetatud ettevõtjat), kuid positiivse tulemusena tehti planeeritust rohkem investeeringuid. Tehtud investeeringute mahu väljundnäitaja saavutusmäär oli 112% (kokku 215,9 mln eurot). Loomakasvatusettevõtet ajakohastamise (meetme 1.4.2) väljundnäitajad jäid ette nähtud mahus saavutamata, kuna toetust saanud põllumajandusettevõtteid oli 84% (kokku 295 ettevõtjat) ja tehtud investeeringute maht 90% oodatust (kokku 182,8 mln eurot). Bioenergia tootmise edendamiseks (meede 1.4.3) jäi toetatute arv sihttasemest enam kui poole madalamaks (45% sihttasemest, kokku 81 ettevõtjat), mistõttu ei saavutatud ka investeeringute mahuga seotud sihttasest. Alameetme 1.4.3 eesmärkide saavutamata jäämise olulisimaks põhjuseks võib pidada asjaolu, et 2011. aastal muutunud Euroopa Liidu regulatsiooni tõttu ei olnud programmiperioodi teises pooles selle konkreetse meetme rakendamine enam võimalik. Meetme rakendamine viidi üle 3. telje alameetme 3.1.3 alla.
- 21 Valdkondlikud eesmärgid olid meetme 1.4 alameetmetel uusi tooteid tootvate ja/või uusi tehnoloogiaid kasutusele võtvate põllumajandusettevõtete arv. Meede 1.4.1 sihttase täideti 105% ulatuses ehk meetme rakendamisel saavutati valdkondlik eesmärk. Meetme 1.4.2 vastav sihttase saavutati aga ainult 42% ulatuses. Meetme 1.4.3 sihttaseme täitmise määraks jäi 41% ning seda sihttasest samuti ei saavutatud. Seega saavutati meetme 1.4 üleselt valdkonna eesmärk osaliselt.
- 22 Konkurentsivõime parandamine üldeesmärgi täitmisel oli kõige suurem panus meetmel 1.4.2, kus toetust saanud loomakasvatajate keskmine netolisandväärtus suurenes 38% ja brutolisandväärtus tööjõuühiku kohta tõusis 54%. Loomakasvatajate puhul oli negatiivne muutus üksnes kasumlikkuses (nt puhaskasumi langus -31%), kuid samas jäadi piisavalt heale kasumlikkuse tasemele. Kuna suudeti täita sihttasemeks seatud lisandväärtuse eesmärgid, siis alameetme panus meetme üldeesmärgi saavutati täielikult. Meetmes 1.4.1 toetust saanud ettevõtete tööjõu tootlikkus ja brutolisandväärtus langesid 2014. aastaks võrreldes programmi esimese aasta näitajate tasemega. Positiivse tulemus saavutati müügitulu ja põhivara kasvus, mis sektoris toimunud muutustega võrreldes olid märgatavalt positiivsemad. Meetme 1.4.3 toetuse saajate tööjõu tootlikkuse kasvuga seotud sihttasemed saavutati. Alameetmest toetuse saajate majandustulemused ei andud panust bruto- ja netolisandväärtuse suurenemisse ning samuti ei saavutatud müügitulu muutust. Alameetme 1.4.3 toetuse saajate konkurentsivõime muutus majandusnäitajate alusel ei olnud positiivne.
- 23 Seega võib järeldada, et meede 1.4 tervikuna tagas mikroettevõtjate konkurentsivõime stabiilsust ja eelkõige loomakasvatussektori (alameede 1.4.2) kaudu panustas olulisel määral üldeesmärgi saavutamisesse.

Meede 1.5 „Metsade majandusliku väärtuse parandamine ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine“

- 24 Metsa majandusliku väärtuse parandamise ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmise toetamise meetme üldeesmärk on tõsta erametsaomanike ning metsaomanikest mittetulundusühingute ja tulundusühistute (metsaühistu), samuti puidu tööstusliku tootmise ja metsa majandamisega tegelevate mikroettevõtete konkurentsivõimet. Meede 1.5 jagunes kolmeks alameetmeks:
- 1.5.1 Metsa majandusliku väärtuse parandamine
  - 1.5.2 Metsandussaadustele lisandväärtuse andmine
  - 1.5.3. Kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine
- 25 Meetme 1.5 alameetmed olid kõik asjakohased. Järelhindamise käigus läbi viidud toetuse saajate veebiküsitluse tulemuste põhjal võib järeldada, et valdav enamik hindas toetust nende vajadustel vastavaks ning toetuse saajad kasutasid meedet investeeringuteks valdkondades, mis olid kooskõlas meetme põhieesmärkidega.
- 26 Meetme 1.5 alameetmed on olulisel määral panustanud tegevuseesmärkide saavutamisse. Nimelt alameetme 1.5.1 rakendamisel planeeritud väljundnäitajate 'toetatud omandite arv' ja 'investeeringu kogumaht' sihttasemed ületati vastavalt 224% ja 132%. Meetme 1.5.2 puhul jäid küll sihttasemed saavutamata, kuid seda vähesel määral. Toetatud omandite arvu väljundnäitaja saavutusmäär oli 81% ja investeeringute kogumahu näitaja vastavalt 77%. Meetme 1.5.3 puhul jäi koguinvesteeringu maht kavandatust väiksemaks (saavutusmäär 41%). Ennetustegevuste ja taastamiste saavutusmäär omanditel oli ligikaudu 80% ning üksikkordadel 326%.
- 27 Tootmise restruktureerimise ja arendamise ning innovatsiooni soodustamise valdkonna eesmärk saavutati meetme üleselt osaliselt. Kõige enam panustas sellesse alameede 1.5.2, mille tulemusnäitaja uusi tooteid ja tehnoloogiad kasutusele võtvate mikroettevõtete arvu sihttase saavutati 81% ulatuses. Meetme 1.5.1 tulemusnäitaja metsa tootmispotentsiaali tõstmine ja väärtuse suurendamine (ha) sihttasemed küll ületati, kuid nimetatud tegevus ei panusta otseselt uute toodete ja tehnoloogiate kasutuselevõtule. Meede 1.5.3 panustas valdkonna eesmärki säästlik metsamaa kasutamine ning vaatamata sellele, et tulemusnäitaja 'loodusõnnetuste ja tulekahju kahjustatud metsa taastamine' saavutati osaliselt (saavutusmäär 40%), oli meetme panus valdkonna eesmärki oluline, sest ennetustegevuste toetamine vastas planeeritule.
- 28 Samuti oli meetme 1.5 üleselt alameetmete panust konkurentsivõime parandamise üldeesmärgile osaline, kuna mõjunäitajate sihttasemeid ei saavutatud. Mõjunäitajad saavutati kõige enim meetme 1.5.2 puhul, kuna indikaator 'tööviljakuse kasv metsandussaadustele töötlemisel töötaja kohta lisandväärtuse alusel' saavutusmääraks kujunes 98%. Meetme 1.5.1 mõjunäitaja 'brutolisandväärtuse muutus aastase tööühiku kohta' saavutusmäär oli ainult 22%. Meetme 1.5.3 üldeesmärgiks oli keskkonna ja maapiirkonnas parandamine ning selle

saavutamisesse panustas mõjunäitaja 'metsatulekahju ennetustegevusega hõlmatud metsa pindala (ha)' olulisel määral (saavutusmäär 110%).

Meede 1.6 „Põllumajandustoodetele ja mittepuiduliste metsasaadustele lisandväärtuse andmine“

29 Meede 1.6 hõlmas kolme alameedet:

- 1.6.1. Põllumajandustoodete ja mittepuiduliste metsasaaduste töötlemine
- 1.6.2. Piimandussektori ja mahepõllumajandustootmise kohandumine uute väljakutsetega ning põllumajandustoodete ühise töötlemise edendamine
- 1.6.3. Põllumajandustoodete ühisturustamise edendamine

30 Alameetme 1.6.1 eesmärk oli põllumajandus- ja mittepuidulise metsandussektori konkurentsivõime parandamine läbi põllumajandustooteid ja mittepuidulisi metsasaadusi töötlevate ettevõtjate üldise tulemuslikkuse parandamise. Alameetme 1.6.2 eesmärk oli põllumajandussektori konkurentsivõime parandamine ning piimandussektori ja mahepõllumajanduse kiirem kohandumine uute väljakutsetega läbi tootmis-töötlemisahela tugevdamise. Alameetme 1.6.3 eesmärk oli põllumajandussektori konkurentsivõime parandamine läbi tootmis-töötlemisahela tugevdamise ja põllumajandustootjate koostöö edendamise. Kõiki meetme 1.6 alameetmeid hinnati järelhindamise käigus asjakohaseks.

31 Meetme 1.6 üleselt saavutati tegevuseesmärgid osaliselt. Alameetme 1.6.1 puhul saavutati toetavate ettevõtete arvu väljundnäitaja sihttase 123% ulatuses (toetati 86 ettevõtjat), kuid investeeringute kogumaht jäi planeeritust madalamaks (saavutusmäär 90%, kokku 80,3 mln eurot). Alameetme 1.6.2 puhul toetuse saajate arvu väljundnäitaja saavutustasemeks kujunes 46% (toetati nelja tulundusühistut) ja investeeringu kogumahu näitaja jäi 34% tasemele. Samaselt meetmele 1.6.1 saavutati ka alameetme 1.6.3 puhul toetuse saajate arvu indikaatori täitmine (5 tulundusühistut), kuid investeeringu kogusumma väljundnäitaja jäi saavutamata (saavutusmäär 50%, kokku 2,9 mln eurot). Järelhindaja hinnangul oleks pidanud olema võimalik väljundnäitaja sihttasemeid saavutada suuremal määral tulenevalt potentsiaalse sihtrühma ehk tunnustatud tootjarühmade arvust.

32 Alameetme 1.6.1 valdkondlikuks eesmärgiks seatud uute toodete tootjate arv või uusi tehnoloogiaid rakendatavate ettevõtete arv saavutati 4 kordselt ehk saavutustasemeks on 80 ettevõtet. Kõige rohkem toetuse saajaid oli liha- ja lihatoodete tegevusvaldkonnast (osakaal kogumist 26,7%), millele järgnes puu-, marjade ja köögivilja töötlevate osatähtsus 17,4% ja küllatki võrdsel tasemel muude toiduainete tootmine ning pagari- ja makaronitoodete tootmine (vastavalt 15% ja 16% osakaaluga). Samas alameetme 1.6.2 valdkondliku eesmärgi ei saavutatud, sest ei suudetud täita toetuse saajate arvuga seotud tulemusnäitajat. Kõik toetatud tulundusühistud küll tõid turule uusi tooteid ja/või võtsid kasutusele uusi tehnoloogiaid, kuid seda mitte indikaatori sihttasemeks seatud ulatuses. Alameetme 1.6.3 puhul antud tulemusnäitaja sihttase saavutati 100%-liselt.

- 33 Meetme 1.6 alameetmete panus üldeesmärkide saavutamisesse oli osaline. Meede 1.6.1 avaldas mõju põllumajandus- ja mittepuidulise metsandussektori konkurentsivõimele vähesel määral hinnatuna mõjunäitajate alusel. Kuigi brutolisandväärtus (BLV) suurenes toetuse saajatel keskmiselt 4,0% aastas, siis see ei kandunud üle mõjuindikaatorile lisandväärtus tööjõuühiku kohta. Tulemustest selgub, et tööjõu tootlikkus vähenes perioodil keskmiselt 0,8% aastas. See tähendab, et toetuse saajad suurendasid töötjate arvu, kuid lisandväärtuse kasv ei suurenenud ennatlikus tempos. Teiseks mõjunäitajateks oli netolisandväärtuse (NLV) osatähtsus väljendatuna ostujõustandardis (PPS) (protsent EL-25 keskmisest), mille muutus perioodi 2007–2014 oli aastas keskmiselt 9,8%. Kogu toiduainete tööstuse sektoris oli võrreldava perioodi jooksul aasta keskmine netolisandväärtuse muutus 2,3%. Täiendavalt läbi viidud kvaasiekspperimentaalse analüüsi tulemused näitasid, et toetatud ettevõtjad ei olnud edukamad kui toetust mitte saanud ettevõtjad. Põhiline positiivne erinevus toetuse saajatel on põhivara ja kohustuste kasvus, kuid müügi ja lisandväärtuse näitajad olid madalamad võrreldes kontrollgrupiga.
- 34 Meetme 1.6.2 ja 1.6.3 puhul ei olnud võimalik hinnata toetusmeetmete panust konkurentsivõime saavutamisele majandusnäitajate alusel kuna sihtgruppi kuuluvad tulundusühistud alustasid tegevust aastatel 2010-2011 ja hinnatavate tulundusühistute arv oli väike. Samas analüüsist ilmnes, et meetmest 1.6.2 toetatud tulundusühistute müügitulu kasvas 2,5-16 korda ning 1.6.3 toetatud viie tulundusühistu müügitulu suurenes kokku 50%.

Meede 1.7 „Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine“

- 35 Meede 1.7 hõlmas kolme alameedet, millest meede 1.7.2 ei rakendunud:
- 1.7.1 Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alane koostöö
  - 1.7.2 Põllumajandustootjate osalemine toidukvaliteedikavas
  - 1.7.3 Toidukvaliteedikavade raames toodetud toodete alane teavitamis- ja edendamistegevus
- 36 Alameetme 1.7.1 üldeesmärgiks oli põllumajandus- ja metsandussektori ning põllumajandus- ja metsasaadusi töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamine läbi toormetootjate, töötlejate ja/või kolmandate isikute vahelise koostöö soodustamise ja seeläbi nimetatud sektoris suurema innovatiivsuse saavutamise. Alameetme 1.7.2 eesmärk oli julgustada ning soodustada põllumajandustootjate aktiivsemat osalemist ühenduse või siseriiklikes toidukvaliteedikavades, mis tagaksid kõrgekvaliteediliste, mahe- ja nišitoodete turulepääsu. Alameetme 1.7.3 eesmärgiks oli edendada mahepõllumajanduslikult toodetud toodete turustamist, tõsta tarbijate teadlikkust mahetoodetest ning soodustada kõrgema ja stabiilsema kvaliteediga toodete turule toomist läbi toidukvaliteedikavade raames toodetud toodete teavitamis- ja edendamistegevuste toetamise.
- 37 Meetme 1.7.2 kujundamisel ei osatud õigesti prognoosida sihtrühma huvi ja siseriiklike toidukvaliteedikavade tekkimisprotsessi kulgu. Kuigi programmiperioodi alguses olid juba

tekkinud esimesed algatused siseriiklike toidukvaliteedikavade koostamiseks, siis lõpliku kinnitamiseni jõuti alles 2013. aasta sügisel.³ Ka meetme 1.7.3 rakendamine ei õnnestunud kavandatud määral. Väljundnäitajaks planeeritud viie toidukvaliteedikava teavitus- ja edendamistegevuse asemel toetati perioodi lõpuks ainult ühte projekti, mis oli suunatud mahetootmisviisi ja mahetoodete tutvustamisele. Antud projekti kasusaaja oli järelhindamise hetkeks tegevuse lõpetanud, mistõttu polnud võimalik hinnata valdkonna ja üldeesmärgi saavutamist.

- 38 Meetmest 1.7.1 toetati kokku 22 põllumajandus-, toidu- ja metsandussektori ning teadus- ja arendusasutuste koostööprojekti, mille tulemusena valmis 21 uuenduslikku rakendusuringut ning üks tootearendus projekt. Kavandati toetada 35 koostööprojekti, mistõttu saavutati väljundnäitaja ainult 63% ulatuses ja panus seotud tegevuseesmärgi saavutamisesse oli osaline. Seireandmete kohaselt võtsid kõik koostööprojektides osalenud ettevõtted projekti tulemusena kasutusele uue toote või tehnoloogia, kuid järelhindamise tulemuste põhjal ei saa seda kinnitada. Kuigi toetuse tulemusena viidi ellu mitmeid väga edukaid koostööprojekte, mis on jätkuprojektide tulemusena jõudnud ka uute innovaatiliste tehnoloogiate abil loodud toodete turule toomiseni, siis võib neid siiski pidada üksikuteks juhtumiteks ning seega valdkondlik eesmärk saavutati vaid osaliselt. Vaatamata sellele panustas meede 1.7.1 paljuski toormetoojate ja -töötajate ning TjaA asutuste koostöö soodustamisesse.

Meede 1.8 „Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur“

- 39 Meetme 1.8 eesmärk oli põllumajandus- ja erametsamaal kuivendussüsteemide toimimisvõime säilitamine. Meede oli asjakohane, kuna korrastamata maaparandussüsteemid ja kinnikasvanud eesvoolud põhjustasid üleujutusi, maa soostumist ja võsastumist. Toetuse saajate hulgas olid ülekaalus maaparandusühistud (MPÜ), kes moodustasid 72% kõigist 2015. aastal Eestis tegutsenud MPÜ-dest.
- 40 Meetme tegevuseesmärgid saavutati. Meetme eelarveks oli planeeritud ca 44 mln eurot, kuid tegelikkuses investeeriti ca 55,7 mln eurot, mistõttu saavutati seotud väljundnäitaja 126%. Nii kujunes ka toetuse saanud projekti arv kavandatust suuremaks (299 projekti) ja indikaatori saavutusmääraks kujunes 111%. Samuti saavutati meetme valdkonna ja üldeesmärgid: tootmise restruktureerimine, arendamine ja innovatsiooni soodustamine ning konkurentsivõime parandamine. Ehitatud ja uuendatud teede väljundnäitaja ületati 123% ulatuses (246 km) ning ehitatud ja uuendatud keskkonnarajatiste tulemusnäitaja 364% ulatuses (655 rajatist). Mõjunäitajana püstitatud indikaator 'korrastatud maaparandussüsteemide maht' täideti 81% ulatuses (56 600 ha maad).

Meede 1.9 „Tootjarühma loomise ja arendamise toetus“

- 41 Meetme 1.9 eesmärgiks oli põllumajandusega tegelevate ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine ja turujõu suurendamine läbi nende ühise majandustegevuse edendamise. Meetme

---

³ Veterinaar- ja Toiduamet. Tunnustatud toidukvaliteedikavad.
<http://www.vet.agri.ee/?op=body&id=676&art=294> (Viimati kasutatud 21.09.2016).

spetsiifilised eesmärgid oli jätkusuutlike tootjarühmade loomine ja arendamine, nende müügitulu ja liikmete arvu kasv.

- 42 Meede 1.9 ei panustanud oluliselt tegevuseesmärkide saavutamisesse. Nimelt tegevuseesmärgiga seotud väljundnäitaja toetuse saajate arv saavutati ainult 46% ulatuses (toetati 21 tootjarühma kavandatud 45 asemel). Teise väljundnäitaja toetust saavate tootjarühmade aastane käive sihttase küll ületati 394% ulatuses, kuid analüüsi käigus ilmnas, et tootjarühmad olid ületanud müügikäibe sihttaseme enne meetme rakendamist.
- 43 Oluline oli üle 600 tootja liitumine tootjarühmaga, mis on loonud aluse edasiseks arenguks. Samuti saavutati oluline ühistuline müügikäive. Kahe tegevusvaldkonna (piimatoodete turustamise valdkond ja teravilja, õliseemnete ja valgurikaste taimede turustamise valdkond) ettevõtjad olid ühistute loomisel edukamad, samal ajal on oluline, et suurema varieeruvusega tegevusvaldkondade tootjad jõudsid samuti ühistuteni.
- 44 Valdonna eesmärki panustav tulemusnäitaja 'turule tulevate põllumajandustootjate arv' (100) on täidetud 98% ulatuses. Eesmärgi olulist täitmist toetab ühtlasi kogu liikmete arv, kus tootjarühmade kogusumma oli 618 liiget. Järeelhindamise tulemusel ei tuvastatud meetmest olulist panust üldeesmärki konkurentsivõime tõstmine ja turujõu suurendamine läbi ühise majandustegevuse edendamise. Toetatud tulundusühistud ei ole suutnud suurendada perioodi jooksul lisandväärtust sellisel määral, mis avalduksid majandustulemustes. Kaudne mõju turujõu hoidmisel suure tõenäosusega on olemas, kuid eelkõige Eesti piimatootjate madalate turuhindade tõttu ei ole märgata positiivset hinnataseme tõusu.

2. telg „Keskkonna ja paikkonna säilitamine“

- 45 MAKi teise telje eelarve maht oli 328 460 344 eurot, mis on 36,6% kogueelarvest. Telje raames ei rakendunud meetme 2.5 alameede 2.5.2 „Põõsasribade rajamise toetus“ ja meede 2.6 „Kaitsemetsa rajamise toetus põllumajandusmaale“.

Meede 2.1 „Ebasoodsamate piirkondade toetus“

- 46 Ebasoodsamate piirkondade toetuse (ESA) meetme eesmärk oli säilitada põllumajandusmaa jätkuva kasutuse kaudu paikkonda ning alal hoida ja edendada säästva põllumajandusliku tootmise süsteeme, toetades keskkonna ja paikkonna parandamist läbi maade hooldamise. Meede oli asjakohane, sest aitas ebasoodsamates piirkondades tegutsevatel maaomanikel lisakulutusi kompenseerida ja soodustas majandustegevuse säilitamist nendes piirkondades. Seda kinnitavad ka järeelhindamise käigus läbi viidud toetuse saajate veebiküsitluse tulemused, mille põhjal valdava enamiku toetuse saajate hinnangul oli ESA oluline ebasoodsamas piirkonnas põllumajandusmaa kasutamiseks. Samas tuleb arvestada sellega, et enam kui pooled toetuse saajatest oleks oma ebasoodsamas piirkonnas asuvat põllumajandusmaad kasutanud kindlasti ka ilma toetuseta.
- 47 Meede aitas saavutada tegevuseesmärki 'ebasoodsamate tingimustega põllumajandusmaa jätkuv kasutamine' – nii eesmärgiks seatud toetuse saajate arv kui ka toetatud põllumajandusmaa pindala ESA alal meetme rakendamise perioodil 2007-2013 ületati

(vastavalt 103% ja 109% sihtmäärast). Küll aga vähendas mõnevõrra meetme panust toetuse saajate rahulolematuse toetuse määraga. Valdkondliku eesmärgiga 'jätkusuutlik põllumajandusmaa kasutamine' seotud tulemusnäitaja sihtmäär saavutati (109%), kuid toetuse mõju põllumajandusmaa jätkusuutlikule kasutamisele keskkonna seisukohast (mõju bioloogilisele mitmekesisusele, vee- ja mullakvaliteedile, kliimamuutuste leevendamisele) võib pidada tagasihoidlikuks.

Meede 2.2 „Natura 2000 toetus põllumajandusmaale“

- 48 Natura 2000 põllumajandusmaa toetuse (NAT) meetme üldeesmärk oli tagada Natura 2000 võrgustiku aladel looduskaitsealade täitmine, säilitada nendes piirkondades põllumajanduslik tegevus ning aidata seal toime tulla ebasoodsate asjaoludega. Eestis on Natura 2000 võrgustiku alal ligikaudu 55 000 ha põllumajandusmaad, kus õigusaktidest tulenevate piirangute ja kohustustega kaasnevad põllumajandustootjate jaoks üldjuhul ka täiendavad kulud ning vähenevad sissetulekud. Seega on NAT toetus asjakohane, et aidata Natura 2000 alal asuvatel põllumajandusmaadel hüvitada looduskaitsealadest tulenevate kitsenduste ning direktiividest tulenevate nõuete täitmiseks tehtud kulutused ja saamatajäänud tulu.
- 49 Meede 2.2 panustas tegevuseesmärgi 'aidata põllumajandustootjatel toime tulla Natura 2000 ja veepoliitika raamdirektiivi rakendamisel tulenevate ebasoodsamate asjaoludega' saavutamisse osaliselt. Nimelt, eesmärgiks seatud toetuse saajate arv on meetme rakendamise perioodil 2007-2013 ületatud (saavutusmäär 113%), kuid toetatud põllumajandusmaa pindala on jäänud oodatust madalamaks (saavutusmäär 64%). Ka toetuse määr ei võimaldanud veebiküsitlusele vastanud toetuse saajate hinnangul suuremal osal juhtudest katta täies ulatuses seadusest tulenevate piirangutega kaasnevaid kulusid. Valdkonna eesmärgiks seatud jätkusuutlik põllumajandusmaa kasutamine on saavutatud osaliselt, kuna tulemusnäitajaks seatud hästi hooldatud alade pindala on jäänud kavandatust väiksemaks (saavutusmäär 64%).
- 50 Meetme panust üldeesmärki ehk keskkonna parandamisse polnud võimalik põhjalikult hinnata, kuna mõjunäitajate puhul kas hindamiseks vajalikud andmed puudusid, mõjunäitaja ei olnud asjakohane või mõju ei eeldatud juba meetme väljatöötamisel. Kuna aga Natura 2000 alade kaitse eesmärk on seotud just elurikkuse säilitamisega, võib eeldada, et meede on kaasa aidanud ka loomade, lindude ja taimede ning nende elupaikade ja kasvukohtade säilimisele. Maapiirkondade parandamisele on meede panustanud pigem tagasihoidlikult.

Meede 2.3 „Põllumajandusliku keskkonnatoetus“

- 51 Meetme 2.3 „Põllumajandusliku keskkonnatoetuse“ (PKT) üldeesmärk oli soodustada keskkonnasõbralike majandamisviiside kasutuselevõttu ja jätkuvat kasutamist põllumajanduses; säilitada ja suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust ning parandada loomade heaolu; aidata keskkonnale tulutoovalt tegutsevatel põllumajandustootjatel saada kohast tulu ning suurendada põllumajandustootjate keskkonnateadlikkust. Meetme raames rakendati viite alameedet:

- Meede 2.3.1 Keskkonnasõbraliku majandamise toetus (KSM)
- Meede 2.3.2 Mahepõllumajandusliku tootmise toetus (MAHE)
- Meede 2.3.3 Ohustatud tõugu looma pidamise toetus (OTL)
- Meede 2.3.4 Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus (SRT)
- Meede 2.3.5 Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus (PLK)

- 52 Kõik meetme 2.3 rakendatud alameetmed olid asjakohased ja vastasid toetuse saajate vajadustele. Seda kinnitasid ka järelhindamise käigus läbi viidud toetuse saajate veebiküsitluse tulemused.
- 53 Meetme 2.3 üleselt panustasid alameetmed tegevuseesmärgi saavutamisse osaliselt. Näiteks nii KSM kui ka MAHE toetuse puhul jäi oodatav taotlejate arv kogu perioodi jooksul saavutamata (saavutusmäärad vastavalt 30% ja 63%), kuid väljundnäitaja 'toetust saavate alade kogupindala' sihttase ületati mitmel aastal. OTL alameetme raames ohustatud tõugu loomade arv küll suurenes (väljundnäitajale ei olnud kvantitatiivset sihttaset seatud), kuid mitte kõikide tõugude lõikes. SRT alameetme väljundnäitaja 'toetust saavate alade kogupindala' saavutusmääraks jäi ainult 8%. Samuti jäid täies ulatuses saavutamata PLK toetuse väljundnäitajate sihttasemed.
- 54 Meetme valdkonna eesmärgiks oli põllumajandusmaa jätkusuutlik kasutamine. KSM ja MAHE toetuste tulemusnäitajate saavutusmäärad olid suhteliselt kõrged ning ületati mitme näitaja osas. Erandiks on PLK toetuse tulemusnäitaja 'hooldatud ala pindala', mis saavutati 69% ulatuses. Alameetmete panust üldeesmärki ehk keskkonna parandamise osas võib pidada oluliseks, sest säilinud on näiteks nii põllulindude liigirikkus ja arvukus ning kaasa on aidatud ka veekvaliteedi parandamisele. Maapiirkondade säilimisele on alameetmetel läbivalt pigem vähene mõju olnud.

Meede 2.4 „Loomade heaolu: loomade karjatamise toetus“

- 55 Loomade karjatamise toetuse (LKT) meetme eesmärk oli parandada loomade heaolu, säilitada ja suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust ning toetada loomade heoluga ja keskkonnahoiuga arvestavat loomakasvatust. Loomade karjatamise toetuse pakkumine on õigustatud loomade heaolu tagamise seisukohast. Selle vajalikkust ja asjakohasust kinnitasid järelhindamise raames läbi viidud toetuse saajate veebiküsitluse tulemused, mille kohaselt kaks kolmandikku küsitlusele vastanud toetuse saajatest hindas toetust oluliseks loomade karjatamise tingimuste parandamisel. Samas tuleb arvesse võtta, et veebiküsitluse tagasiside põhjal rakendaks paljud toetuse saajad kohustuslikke loomapidamisnõudeid ületavaid loomade heaolu standardeid ka ilma toetuseta. Seega on toetuse saajate jaoks olnud meetme raames saadud toetus pigem lisaressurss, mis teataval määral on aidanud katta karjatamisega seotud kulutusi.
- 56 Meede saavutas seatud sihtmäärad nii väljund- kui ka tulemusnäitaja osas – kõige suurem oli väljas karjatatavate loomade arv aastal 2011, pärast seda hakkas vastav arv vähenema, kuid ka toetusperioodi lõpuks oli eesmärk ületatud (112%). Seega panustas meede ka tegevus- ja valdkonna eesmärkide saavutamisesse.

Meede 2.5 „Vähetootlikud investeeringud“

- 57 Vähetootliku investeeringuna rakendati teise telje raames alameedet 2.5.1 „Kiviaia taastamise toetus“ (KIA), mille eesmärk oli aidata kaasa kõrge ajaloolise, kultuurilise ja maastikulise väärtusega traditsiooniliste põllumajandusmaastike elementide, kiviaedade, taastamisele. Alameede oli asjakohane, mida kinnitas taotlejate suur huvi toetuse vastu, mis omakorda näitas, et toetus vastas sihtrühma vajadustele. Samas tuleb arvesse võtta, et ligikaudu kaks kolmandikku järelhindamise käigus läbi viidud veebiküsitlusele vastanud toetuse saajatest oleksid kiviaeda taastanud ka ilma toetuseta, kuid seda väiksemas mahu. See tähendab, et eeldatavasti ei oleks kõiki toetusega kaasnenud nõudeid kiviaedade taastamisel rakendatud.
- 58 Kuigi alameetme vastu oli märkimisväärne huvi, ei vastanud suur osa taotlustest toetuse nõuetele, mis mõjutas ka alameetme väljundnäitaja sihttaseme saavutamist. Väljundnäitaja 'taastatud kiviaedade pikkus (km)' saavutati ainult 43% ulatuses ehk kavandatud 300 km asemel taastati 128,7 km kiviaedu. Ka meetme eelarve oli väikesemahuline (ligi 4 miljonit eurot), mistõttu on toetuse panus tegevuseesmärgi (toetada põllumajanduse keskkonnapoliitikaga seotud kohustusi) saavutamise seisukohast tagasihoidlik. Küll aga mõjutab kiviaedade taastamine positiivselt bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust pakkudes kasvukohta taimedele ja elupaika imetajatele. Samas, kiviaedade kui elupaiga väärtus kasvab eelkõige ajas.

Meede 2.7 „Natura 2000 toetus erametsamaale“

- 59 Meetme 2.7 „Natura 2000 toetus erametsamaale“ (NAM) eesmärk oli aidata kaasa Natura 2000 ala erametsamaa säästvate kasutusele. Eestis on Natura 2000 võrgustiku alal ligikaudu 81 338 ha⁴ erametsamaad, kus kehtivad piirangud metsa majandamisele, maaparandussüsteemi rajamisele ja uuendamisele. Nende piirangutega kaasnevad erametsaomanikele täiendavad kulud ning vähenevad sissetulekud, mistõttu on asjakohane NAM meetme raames pakkuda erametsaomanikele toetust tagamaks metsa säästev kasutamine nii, et säiliks ka metsaomanike konkurentsivõime.
- 60 Meetme mõlema väljundnäitaja – 'toetuse saajate arv' ja 'Natura 2000 erametsamaa toetust saavate alade kogupindala' – sihttasemed saavutati peaaegu täiel määral (saavutusmäärad vastavalt 94% ja 92%), mistõttu aitas meede olulisel määral kaasa tegevuseesmärgi 'metsaomanikele Natura nõuetest tulenevate ebasoodsamate tingimuste kompenseerimine' saavutamisele. Samas tuleb arvesse võtta ka veebiküsitluse raames antud toetuse saajate tagasisidet, mille kohaselt ei võimaldanud toetuse määr alati kompenseerida piisaval määral seadusest tulenevatest piirangutest põhjustatud täiendavaid kulusid või saamata jäänud tulu.
- 61 Valdkondlikuks eesmärgiks seatud jätkusuutlik põllumajandusmaa kasutamine ei ole antud meetme puhul läbinisti asjakohane, kuna toetus oli suunatud metsamaa omanikele. Küll aga võib öelda, et meede on kaasa aidanud metsamaa jätkusuutlikule kasutamisele, kuna

---

⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2.telje püsihindamise aruanne 2014.aasta kohta. PMK, 2015

tulemusnäitajaks seatud edukalt säilitatud ala pindala puhul on kavandatust sihttasemest saavutatud 92%.

- 62 Kuna MAK 2007-2013 kontekstis võib Natura 2000 võrgustikus asuvaid metsamaid tinglikult pidada kõrge loodusväärtusega (KLV) aladeks ja meetme mõju KLV-de säilitamisel võib pidada positiivseks, siis on meede teataval määral panustanud ka keskkonna parandamisse.

3. telg „Maapiirkondade elukvaliteet ja maamajanduse mitmekesistamine“

- 63 MAKi kolmanda telje eelarve maht oli 130 832 041 eurot, mis on 14,6% kogueelarvest.

Meede 3.1 „Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas“

- 64 Meetme üldiseks eesmärgiks oli maapiirkonnas tegutsevate ettevõtjate elujõulisuse ja jätkusuutlikkuse suurendamine läbi maapiirkonna ettevõtluse mitmekesistamise ning sellega uute ja paremate töökohtade loomisele kaasaaitamine. Meede jagunes kolmeks alameetmeks:

- Meede 3.1.1 Mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas
- Meede 3.1.2 Mikroettevõtete arendamine
- Meede 3.1.3 Investeeringud bioenergia tootmisesse

- 65 Rakendatud alameetmed olid asjakohased, sest adresseerisid sihtrühmade aktuaalseid vajadusi. Seda kinnitas ka toetuse saajate seas läbi viidud küsitlus, mille põhjal oleks ainult 1/5 toetuse saajatest viinud investeeringuprojekte ellu ka ilma toetuseta.

- 66 Meetme 3.1.1 rakendamise käigus saavutati kõik ette nähtud indikaatorite sihttasemed peale tulemusnäitaja päevakülastuste arv (saavutusmäär 54%). Meetmes osales sihttasemeid arvestades poole võrra rohkem ettevõtteid (toetatud ettevõtjate arv 155), loodi kaks korda enam töökohti (113 uut töökohta) ja toetati mitu korda rohkem maaturismitegevusi kui oodati (120 maaturismiga seotud tegevust). Sarnaselt saavutati ka meetme 3.1.2 raames enamik seatud indikaatorite sihttasemeid ning täitmata jäid vaid ööbimisega külastustega seotud sihttase (saavutusmäär 69%). Kokku toetati 574 ettevõtjat, loodi 518 uut töökohta ja maaturismi tegevuste arv oli 622. Samas viitavad saavutamismäärad sellele, et indikaatorite sihttasemete määraltemisel alahinnati loodavate töökohtade arvu. Meetmed 3.1.1 ja 3.1.2 avaldasid positiivset mõju toetatud ettevõtetele ja tõstis nende võimekust panustada maapiirkonna mitmekesisusse ja elukvaliteeti, kuna kasvas maapiirkonnas loodav lisandväärtus ja loodi uusi töökohti. Ettevõtjate loodud lisandväärtus töötaja kohta täideti meetmes 3.1.1 tasemel 118% (summas 27 212 eurot töötaja kohta) ja 3.1.2 tasemel 94% (summas 19 456 eurot töötaja kohta). Samuti suutsid ettevõtjad saavutada brutolisandväärtuse kasvu, mille eelduseks oli müügitulu kasv. Võrreldes tulemusi toetust mitte saanud ettevõtjatest moodustatud kontrollgrupiga, siis toetuse märkimisväärne mõju ei tule esile müügi- ja kasuminäitajates, kuid kindlasti suurendas toetus ettevõtjate põhivaraga varustatust, mis on samuti eelduseks konkurentsivõime tagamisel. Meetmete 3.1.1 ja 3.1.2 osas saavutati nii tegevus-, valdkonna kui ka üldeesmärgid.

67 Meetme 3.1.3 jäid indikaatorite sihttasemed suures osas saavutamata. Kui toetuse saajaid oli vaid 3 võrra vähem kui eesmärgiks seatud 20, siis investeeringuid teostati poole vähem kui oli ette nähtud (summas 6,3 mln eurot). Keskmine töötaja kohta loodud lisandväärtus moodustas vaid kolmandiku sihttasemes määratust (summas 8673 eurot töötaja kohta). Tehtud investeeringute tulemusel kasvas küll energiakandjate mitmekesisus ja suurenes energia-tootjate hajutatus maapiirkonnas, kuid siiski ei saavutatud meetme rakendamisega ette nähtud indikaatorite sihttasemeid ja kuna ka tehtud investeeringute maht jäi tagasihoidlikuks, ei saa meedet eesmärkide saavutamisel edukaks pidada.

Meede 3.2 „Külade uuendamine ja arendamine“

68 Meetme 3.2 üldeesmärk oli parandada maapiirkonna elukeskkonna atraktiivsust ja elukvaliteeti läbi kohaliku aktiivsuse suurendamise, lairiba internetiühenduste kättesaadavuse tõstmise ja mittetulundussektori arendamise. Meedet rakendati nelja alameetme kaudu:

- Meede 3.2.1 Majanduse ja maaelanikkonna põhiteenused
- Meede 3.2.2 Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmine
- Meede 3.2.3 Külade uuendamine ja arendamine
- Meede 3.2.4 Maapiirkondade kultuuripärandi säilitamine ja selle kvaliteedi parandamine

69 Alameetmeid 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 rakendati koos ning toetuse taotlejad toetuse taotlemisel ei eristanud alameetmeid, vaid tegevusi. Nimetatud alameetmed olid asjakohased, mida kinnitas ka toetuse saajate ankeetküsitluse tulemused, mille põhjal valdav enamik toetuse saajatest poleks projekte teostanud ilma toetuseta või samas mahus ellu viinud. Alameetme 3.2.2 rakendamine on asjakohane, sest kuigi 4G mobiilse interneti leviga on kaetud 95% Eesti territooriumist, esineb piirkondi, kus internet ei ole kättesaadav või see ei ole piisav. Seda eriti maapiirkondades, kus teenuspakkujatele ei ole internetiühenduste loomine äriiselt tasuv ning ilma riigipoolse toetuseta vajalikke investeeringuid ei tehta.

70 Alameetmete 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 mõju maapiirkondade elukeskkonna välisilmele oli märkimisväärne. Ilma toetusmeetmeteta oleks heitumus maapiirkondades suurem. Alameetmete mõju põhiteenuste kättesaadavusele ja jätkusuutlikkusele oli küll tagasihoidlik, kuid mõjutas eelkõige vaba aja veetmise teenuste paranemisest maapiirkonnas.

71 Alameetmete 3.2.1 ja 3.2.4 väljundnäitajate sihttasemed toetust saanud tegevuste arv ja tehtavate investeeringute maht jäid suures osas saavutamata (saavutamismäär alla 15%). Likvideeritud põllumajanduslike tootmishoonete arvu indikaator saavutati 85% ulatuses. Alameetme 3.2.3 tegevuseesmärgiga seotud väljundnäitajad saavutati ja ületati (tehtavate investeeringute maht 122% ja toetatud külade arv 187%). Valdkondlikuks eesmärgiks oli seatud paranenud teenustest kasu saav maarahvastik. Alameetme 3.2.3 puhul eesmärk saavutati ja ületati (481%), kuid alameetme 3.2.1 ja 3.2.4 puhul jäi eesmärgi saavutus tagasihoidlikuks (vastavalt 35% ja 19%). Teine valdkondlik eesmärk oli interneti püsiühenduse kasv maapiirkonnas. Alameetmete 3.2.1 ja 3.2.3 puhul eesmärk saavutati. Üldesmärgiks seatud kaasnevad loodavad täistööajaga töökohad saavutati ja ületati vaid alameetme 3.2.3 puhul (323%).

- 72 Alameetme 3.2.2 tegevuseesmärgiks seatud väljundnäitaja toetust saanud tegevuste arv ületati 560%-ga ja tehtavate investeeringute mahu indikaator saavutati 100%-liselt. Samas valdkonna eesmärgiks olnud tulemusnäitaja 'teenusest kasu saav maarahvastik' sihttase saavutati osaliselt (saavutusmäär 62%). Üldeesmärki panustav mõjunäitaja 'kaasnevad täistööajaga loodavad töökohad' ületati ning saavutusmääraks kujunes 918%. Lisaks tuleb arvesse võtma, et meetme rakendamisel loodi baasvõrk, kuid ühenduste loomine lõpptarbijani ei olnud eraldi eesmärgiks.

4. telg „LEADER“

- 73 MAKi LEADER telje eelarve maht oli 85 759 063 eurot, mis moodustas 9,6% MAKi kogueelarvest.
- 74 LEADER meetme üldeesmärk oli kohaliku algatuse edendamine, aidates läbi maapiirkonna sisemiste arenguvõimaluste parema kasutamise kaasa põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, keskkonna ja paikkonna ning eriti maapiirkonna elukvaliteedi parandamisele ja majandustegevuse mitmekesistamisele. Meedet rakendati nelja alameetme kaudu:
- Meede 3.4.1 Kohaliku arengustrateegia koostamine
  - Meede 4.3.1 Kohalike tegevusrühmade juhtimine, oskuste omandamine ja piirkonna elavdamine
  - Meede 4.1 Kohaliku arengustrateegia rakendamine
  - Meede 4.2.1 Koostööprojektide rakendamine
- 75 LEADER meetme tegevuseesmärgid saavutati täiel määral. Alameetme 3.4.1 tegevuseesmärgiks oli tegevusgruppide võimekuse suurendamine kohalike arengustrateegiate koostamisel. Väljundnäitajaks seatud kohalike tegevusgruppide poolt rahastatavate projektide ja toetatud koostööprojektide arvu sihttasemed ületati (saavutusmäär vastavalt 140% ja 185%). Ületati ka meetme 4.2.1 väljundnäitaja koostööd tegevate kohalike tegevusgruppide arv (110%).
- 76 Valdonna eesmärgid saavutati ka täiel määral. Nii ületati valdkonna eesmärki saavutamisesse panustavad tulemusnäitajad mitmekordselt. Loodud töökohtade arvu sihttaseme saavutusmääraks kujunes 582% ja edukate koolituste arvu saavutusmääraks 402%. Seega võib ka eeldada, et antud indikaatorite sihttasemed seati liiga tagasihoidlikud.
- 77 LEADER-telje üldeesmärgiks oli parandada maapiirkonna elukvaliteeti, majandustegevuse mitmekesistamist ning LEADER põhimõtte juurdumist. Järeelhindamise tulemused näitavad, et kuigi seatud mõjuindikaatorid on täidetud vaid loodud töökohtade osas, siis nii korraldusasutuse, ekspertide kui ka toetuse saajate hinnangul on meede oma üldeesmärgi saavutanud täiel määral.

78 **Kokkuvõtteks** on maaelu arengukava programmi rakendamine tervikuna programmiperioodil 2007-2013 õnnestunud. MAKi raames rakendatud meetmed on olnud asjakohased ning rakendatud meetmed on panustanud tegevus-, valdkonna ja üldeesmärkide saavutamisesse.

- **MAKi asjakohasus**

79 Kõiki MAKi programmiperioodil 2007-2013 rakendatud meetmeid hinnati asjakohaseks, kuid võrreldes teiste meetmega anti mõnevõrra madalam asjakohasuse hinnang 1. telje meetmetele 1.1 „Koolitus ja teavitustegevus“ ja 1.7 „Uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate rakendamine“. Nimelt meetme 1.1 madalama hinnangu põhjuseks on teavitustegevuste ülekaal toetatud tegevuste hulgas, samal ajal kui koolitustegevused (sh täiend- ja ümberõpe) oleks võinud omada suuremat mõju toetuse saajate konkurentsivõimele. Meetme 1.7 puhul oli toetatud tegevustes ülekaalus rakendusuuringud, mis ei omanud otsest mõju toetuse saajate poolt uute toodete turule toomisele või nende eksportimisele.

80 2. telje meetmetest olid vähem asjakohased 2.2 „Natura 2000 toetus põllumajandusmaale“ ja 2.5.1 „Kiviaia taastamise toetus“. Mõlema toetuse puhul ilmnes järeelhindamise raames läbi viidud toetuse saajate ankeetküsitluse tulemustest mõningane tühimõju. Nimelt oleks mitmed 2.2 toetuse saajad jätkanud põllumajandusmaa kasutamist samal määral ka ilma toetuseta ning 2.5.1 puhul oleks toetuse saajad teostanud jätkuvalt investeringuid kiviaia taastamisesse, kuid seda planeeritust väiksemas mahu. Meetme 2.2 puhul lisandub veel, et seadusest tulenevate nõuete täitmine on kohustuslik ka ilma toetuseta, mistõttu oleks pidanud toetuse saajad neid jätkuvalt täitma.

- **MAKi mõju**

81 MAKi meetmed on üldjoontes omanud mõju ühenduse prioriteetidele ja MAKi eesmärkidele vaatamata sellele, et kõikide meetmete puhul pole saavutatud mõjunäitajate sihttasemeid. 1. telje meetmete puhul on üldeesmärke saavutatud vähemal määral meetmete 1.1 „Koolitus- ja teavitustegevused“, 1.4 „Põllumajandusettevõtete ajakohastamine“, 1.6 „Põllumajandustoodete ja mitte-puidulistele saadustele lisandväärtuse andmine“ ja 1.7 „Uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate rakendamine“, samal ajal kui tegevus- ja valdkonna eesmärkide saavutamine on olnud läbivalt hea. 2. telje meetmete puhul oli mõju avaldunud ennekõike keskkonna parandamise osas, kuid vähemal määral maapiirkondade säilimisele. Osaliselt oli 2. telje puhul ka mõju hindamine piiratud, kuna hinnangu andmiseks vajalikud andmed puudusid. 3. ja 4. telje meetmete puhul on eesmärkide saavutamine olnud läbivalt kõrge.

- **MAKi tõhusus**

82 Perioodil 2007–2013 rahastati EAFRD toetusega 723,7 mln ning kaasfinantseeriti Eesti riigi eelarvest 210,8 mln euro ulatuses. Kõige suurema osa eelarvest moodustasid

1. ja 2. telje toetused mõlemad *ca* 350 mln euro suuruse eelarvega. Samas MAKi väljamaksed jagunesid teemade lõikes ühtlasemalt, kuna 38% oli suunatud restruktureerimisele ja moderniseerimisele, 37% keskkonda, 37% külaelu uuendamisele ning 21% suutlikkusele ja nõuandele. See kinnitab telgede vahelist eelarveliste vahendite tasakaalu jaotus.

83 Kuna toetuste süsteemis eeldatakse ja ühtlasi kontrollitakse turuhinnale vastavust, siis on tagatud objektide investeeringutes eelarveliste vahendite tõhus kasutus. Samas esines meetmete siseselt äärmiselt suur varieeruvus toetuse osakaaludes. Meetmetest 1.1, 1.2, 1.3, 3.2 ja 1.8 oli toetuse summa osakaal tegevuste kogumaksumusest vahemikus 81–100%. Toetuse saajate kohta oli kõige suurem keskmine toetus meetmes 1.8 (210 tuhat eurot), mis tõhususe kontekstis on kõige suurema toetusraha kasutusega meede. Vaadeldes programmiperioodil lubatud maksimaalset toetuse piirmäära, olid kõige suurema keskmise toetuse summaga toetuse saajad meetme 1.7 toetuse kasutajad. Võrreldes teiste meetmetega võib märkida antud meedet vähem tõhusaks, kuna toetuse varieeruvus oli väike.

84 Kui analüüsida investeeringumeetmete lisandväärtuse (investeeringujärgselt kahe aasta jooksul) ja kasutatud toetuse suhet, olid investeeringujärgse kahe aasta kõige tõhusamad meetmed metsamajandussektori ja töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamisele suunatud. Kahe aastaga lisandunud brutolisandväärtus ühe euro toetuse kohta oli vastavalt 3,3 eurot ja 0,65 eurot. Võrreldes 1. telje põllumajandustootjatele suunatud meetme 1.4. tõhusust 3. telje mitmekesistamise toetusega (meede 3.1), siis oluliselt suurem oli lisandväärtus meetmest 3.1 makstud ühe euro toetuse kohta (vastavalt 0,10 ja 0,90 eurot).

85 Järelhindamise käigus läbi viidud analüüside tulemusel töötati välja iga meetme jaoks soovitusel maaelu arengukava kvaliteetsemaks rakendamiseks järgmistel programmiperioodil. Olulisemad soovitusel telgede lõikes on järgmised.

86 **1. telg „Põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine“**

- Suunata rohkem toetusi koolituste korraldamisele valdkondades, mis panustavad toetuse saajate konkurentsivõime parandamisele. Näiteks turunduse, tootearenduse, tootmise efektiivistamise ja teiste kõrgemat lisandväärtust loovate tegevuste valdkondades.
- Soodustada nõuandeteenuse edasi arendamist, et suurendada konsulentide kompetentsi ja nõuandeteenuste kättesaadavust spetsiifilistel sihtrühmade konkurentsivõimet tõstvates valdkondades (nt tootmisalane nõustamine). Lisaks vaatamata sellele, et erametsavaldajate aktiivsus nõuandeteenuse toetuse kasutamisel jäi madalaks on soovitatav sellega jätkata, sest 2014-2020 programmiperioodi jooksul on ette näha Erametsakeskus SA metsandusala nõustamisteenuse vähenemist

- Tulundusühistuste eestvedamisel tegeleda oma kaubamärgi arendamise ja tarbijate teadlikkuse suurendamisega, et seeläbi soodustada kohaliku kõrgema hinnaga toodete tarbimist.
- Jätkata maaparanduslike tegevuste toetamist, kuid pöörata enam tähelepanu tasakaalule põllumajandusmaa ja erametsamaa vahel ning maakondade lõikes, sest kuigi mõnes maakonnas on vähem kuivendatud maad, siis süsteemide korrashoidmine on hädavajalik.

87 **2. telg „Keskkonna ja paikkonna säilitamine“**

- Kompensatsioonitoetuste rakendamise jätkamisel kaaluda toetusmäärade suurendamist, et hüvitavad suuremal määral ebasoodsamates piirkondades ja Natura 2000 aladel tegutsevate tootjate tekkivad kulused ja saamata jäänud tulused.
- Keskkonnasõbralike majandamisviiside, mahepõllumajandusliku tootmise ja poolloodusliku koosluste hooldamise toetuste puhul on soovitatav nõuete täpsustamist ning paindlikumaks muutmist võttes arvesse teisi tegureid ja tingimusi nagu näiteks ilmastik ja põldude suurus (keskkonnasõbralike majandamisviiside toetuse puhul) ning loomade asendamise nõuet ja karjatamise aega (poolloodusliku koosluste hooldamise toetuse puhul).

88 **3. telg „Maapiirkondade elukvaliteet ja maamajanduse mitmekesistamine“**

- Töökohtade säilitamise ja loomisele tuleks ka edaspidi tähelepanu pöörata, kuna meetme hindamise tulemused näitavad positiivset trendi töökohtade loomisel. Töökohtade loomine ja säilitamine on keeruline, kuid samas äärmiselt oluline maapiirkonna rahva arvu stabiilsuse tagamisega seonduvalt.
- Jätkuvalt tuleks investeeringuprojektides eelistada olemasoleva ressursi paremat ära kasutamist, sh projekte, mille käigus säilitatakse kultuurimälestisi.
- Soovitatav on toetada ka uute mittepõllumajanduslike ettevõtete tegevuse alustamist maapiirkonnas, mis oleks seotud piirkondlikult oluliste teenuste arendamisega.
- Külade uuendamise ja arendamise meetmete raames on soovitatav soodustada mittetulunduslikku majandustegevust ehk vabatahtliku tööga investeeringuprojekti objektide valmimisse panustamist.

89 **4. telg „LEADER“**

- LEADER projektitoetusest korduvalt toetust taotlenud isikuid võiks LEADER lähenemise rakendamisel kasutada teisiti piirkonna üldisemaks hüvanguks. Nad on projektide kirjutamisel vilunud, neil on kogemusi ja teadmisi.

- Täiendamist vajaksid LEADER kohaliku tegevusgrupi toimimise mõõdikud, sest praegu kasutusel olev liikmete arv ei kirjelda tegelikku tegevusgrupi tegevuse ulatust. Kohalike tegevusgruppide tegevuse mõõdik võiks sisaldada nii tegevusgrupi liikmeid, toetuse taotlejaid, kohalike tegevusgruppide edendustegevustes osalejaid vms ehk isikuid, kes on olnud kaasatud kohaliku tegevusgrupi tegevustesse.

1 Sissejuhatus

1.1 Aruande eesmärk

90 „Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ (MAK) järelhindamine hõlmab perioodi 1. jaanuar 2007 kuni 31. detsember 2015, mil rakendati „Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ meetmeid. Järelhindamisel võeti arvesse nõukogu määruses (EÜ) nr 1698/2005 ning komisjoni määruses (EÜ) nr 1974/2006 järelhindamise kohta sätestatud. Samuti viidi järelhindamine läbi kooskõlas Euroopa Komisjoni ühise seire- ja hindamisraamistiku käsiraamatu (*Common Monitoring and Evaluation Framework, CMEF*) ning maaelu arengukavade järelhindamise suunistega.

91 MAKi järelhindamise **üldine eesmärk** oli parandada MAKi rakendamise kvaliteeti, tõhusust ja tulemuslikkust. Seejuures on hindamise **täpsemad eesmärgid** alljärgnevad:

- hinnata MAKi mõju vastavalt Euroopa ühenduse strateegilistele suunistele ning MAKi eesmärkidele, võttes arvesse säästva arengu nõudeid;
- hinnata MAKi mõju vastavalt ühenduse strateegilistele suunistele ning MAKi eesmärkidele, võttes arvesse keskkonnamõjusid;
- hinnata MAKi mõju ühenduse prioriteetidele, sh uutele väljakutsetele;
- hinnata MAKi efektiivsust ja tõhusust;
- hinnata MAKi sotsiaalmajanduslikku mõju;
- hinnata vahendite kasutamist;
- teha järeldusi ja ettepanekuid maaelupoliitika rakendamise kohta;
- teha kindlaks tegurid, mis aitasid kaasa MAKi õnnestumisele/ebaõnnestumisele, sh jätkusuutlikkuse osas;
- selgitada välja parimaid tavasid.

1.2 Aruande struktuur

92 Järelhindamise lõpparuanne koosneb kolmest kesksest osast: sissejuhatavatest peatükkidest, MAKi ja meetmete analüüsist ning kokkuvõtivatest järeldustest ja soovistest. Aruande põhiosade struktuur on järgmine:

- **Hindamise taust**

93 Selles peatükis avatakse hindamise tausta. Peatükk sisaldab sektori sotsiaalmajandusliku olukorra kirjeldust, ülevaadet MAKiga seonduvast riiklikust poliitikast, hindamise ülesande püstituse ja protsessi kirjeldust ning lõpetuseks kokkuvõtet MAKiga seonduvate eelmiste programmide ja hindamiste lühikirjeldust.

- **Metoodiline käsitlus**

94   Metodoloogilises käsitluses tutvustatakse kasutatud andmekogumise ja analüüsimeetodeid ning meetmete analüüsi põhimõtteid. Lisaks tuuakse välja metoodikaga seotud piirangud.

- **MAKi ja telgede kirjeldus**

95   Peatükk sisaldab MAK prioriteetide ja telgede kirjeldusi. Lisaks antakse ülevaade MAKi rakendamisse kaasatud osapooltest ja nende rollidest.

- **MAKi meetmete kirjeldused ja vastused hindamisküsimustele**

96   Põhjalik ülevaade meetmetest, nende sekkumisloogikast ja eelarvetest on esitatud koos hindamisküsimustele vastamiseks läbi viidud analüüsidega. Sealjuures on kirjeldatud meetmetega seotud indikaatorite saavutamist ja panust meetmetega seotud eesmärkidesse.

- **Kokkuvõtvad järeldused ja soovitused**

97   Kokkuvõtteks on esitatud ülevaade MAKi meetmete vahelisest sidususest ja tasakaalust. Lisaks on kokkuvõtlikult esitatud telgedeülesed tulemused ja järeldused.

2 Hindamise taust

2.1 Sotsiaalmajandusliku olukorra kirjeldus

- 98 Maaelu arengukava koostamise perioodil 2005–2006 tugineti hetkeolukorra analüüsile, millest lähtuti prioriteetide ja eesmärkide leidmisel ning meetmete valikul. Olukorra analüüsi tulemuste põhjal leiti, et Eesti põllumajandussektori konkurentsivõime on ELi keskmisega võrreldes madal, kuid keskkonnaseisund on suhteliselt hea. Maapiirkonna rahvastikus ja tööhõives tekkivaid negatiivseid muutusi on vajalik suunata läbi ettevõtlusstruktuuri muudatuste. Erinevate sektorite vaheline koostöö ja usaldus on suurenenud ning toetustega on võimalik suurendada kohalikku algatust ja partnerlust. Metsanduse valdkonnas leiti, et vajalik on suurendada pikaajalist konkurentsivõimet ja tagada metsapotentsiaali kaitse nii loodusõnnetuste järgse tegevuse kui ka ennetustegevuse toetamisega. Samuti leiti, et metsade säästlik majandamine on üks võimalus säilitada tööhõivet maapiirkonnas.
- 99 Käesoleva aruande koostamise hetkeks on toetuste mõju avaldunud ligikaudu viis aastat (alates 2012. aastast), arvestades esimeste toetuste väljamaksmiseks kulunud aega ning tulemuste avaldumist. MAK 2007–2013 rakendamise esimestel aastatel oli kindlasti arvestatav mõju eelnevast programmiperioodist 2004–2007 ja seda nii investeringutoetuste kui keskkonnatoetuste puhul. Majandusolukorra muutumise kirjelduses on seetõttu oluline tähelepanu pöörata perioodile 2012–2015 ja eelnevaid aastaid 2007–2011 vaadelda kui MAKi rakendamise algusperioodi. Majandusolukorra muutuste juures tuleb arvestada, et tulemused avalduvad mitmete erinevate koosmõjude tagajärjel, mistõttu MAK 2007–2013 toetuste mõju on ainult üks muutuja.

Demograafiline olukord

- 100 Eesti rahvaarv on alates 1990. aastatest vähenenud ja perioodil 2006–2015 on toimunud jätkuv vähenemine, mis on -0,4% aastas. Maa-asulate elanike osatähtsus püsib viimastel aastatel samal tasemel, moodustades keskmiselt 31,7% kogu rahvastikust (Tabel 1). Siinkohal tuleb arvestada, et palju elanikke on siirdunud suurte Eesti linnade (Tallinn, Tartu, Pärnu) lähivaldadesse, mis tegelikkuses ei ole täielikult maalise iseloomuga piirkonnad.

Tabel 1. Rahvastiku jagunemine linnaliste asulate ja maa-asulate vahel perioodil 2006–2015, tuhat isikut

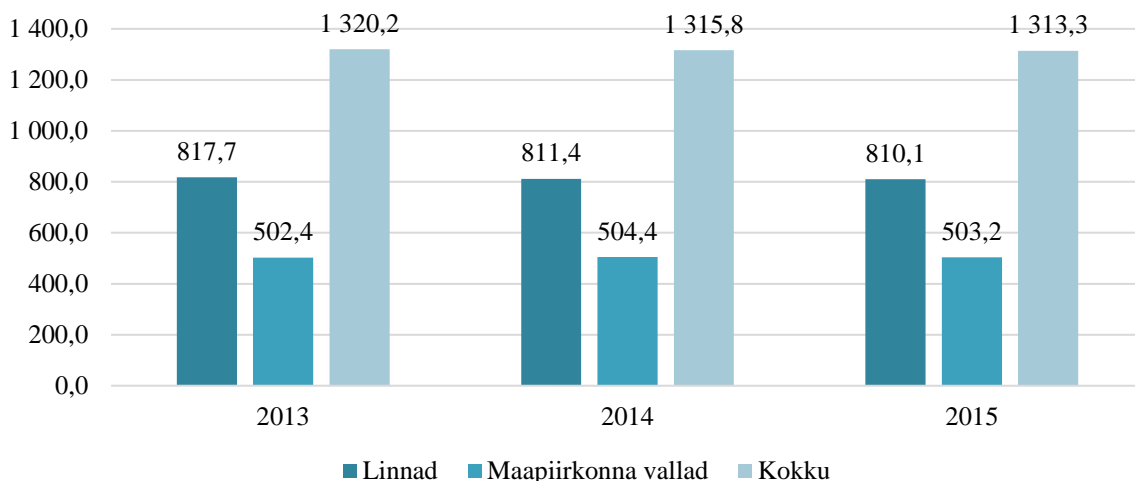
	2006	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kogu Eesti	1 350,7	1 338,4	1 333,3	1 329,7	1 325,2	1 320,2	1 315,8	1 313,3
Linnalised asulad	926,9	913,6	906,4	902,3	903,8	901,7	898,5	897,3
Maa-asulad	423,8	424,8	426,9	427,4	421,4	418,5	417,3	415,9
Maaelanikkonna osatähtsus	31,4%	31,7%	32,0%	32,1%	31,8%	31,7%	31,7%	31,7%

Allikas: Statistikaamet

- 101 Samas tuleb arvestada, et võrreldes riikliku regionaalse statistikaga oli MAKi maapiirkonna definitsioon laiem – maapiirkonda arvati ka väikelinnad. Seetõttu oli näiteks 2015. aastal

toetatud maapiirkonda kuuluvate elanike arv koguni 88 000 elaniku võrra suurem kui maa-asulate elanike arv, olles kokku 503 178 elanikku (Joonis 1). Samal ajal on ka MAKi maapiirkonna elanike arv vähenenud.

Joonis 1. MAK defineeritud maapiirkonna rahvastiku arv võrrelduna linnade ja kogu Eesti rahvastikuga perioodil 2013–2015

Allikas: Statistikaamet. Järelhindaja arvutused.

Tööhõive ja tootlikkus

- 102 Võrreldes 2015. aasta maa-asulate hõivatute arvu (141,7 tuhat isikut) 2006. aasta näitajaga (141,4 tuhat isikut), siis kõigi majandussektorite koondtulemus ei ole muutunud. Samal ajal on primaarsektoris nii vaadeldava perioodi alguses (2008) kui ka perioodi viimasel neljal aastal (2012–2015) toimunud tööhõive langus. Hõivatute arv primaarsektoris on kokku vähenenud ligikaudu 6,7 tuhande isiku võrra ja oli 2015. aastal 18,7 tuhat isikut. Samuti on vähenenud maa-asulate tööhõive sekundaarsektoris, kuigi viimastel aastal on püsinud hõivatute arv stabiilsena, kus hõivatute arv on ligikaudu 57 tuhat isikut. Perioodil 2006–2015 suurenes tööhõive oluliselt tertsiaarsektoris. Aastal 2015 oli tertsiaarsektoris kokku 65,9 tuhat isikut, mis võrreldes 2006. aasta näitajaga on kasvanud 11,4 tuhande isiku võrra (Tabel 2). Järelikult on MAKi toetuse perioodil jätkunud prognoositud tööhõive muutuse tendents – töötajaskond paiknes sektorite vahel ümber. Seda on tinginud primaarsektori ja sekundaarsektori märkimisväärne tootlikkuse kasv. Tööjõu tootlikkus suurenes Eestis oluliselt aastatel 2010–2013, kuid langes 2015. aastal. Tootlikkuse ja majanduskasvu puhul võib tekkida tsüklilisus seoses struktuurifondide perioodiga, mis vajab täiendavat majandusanalüüsi. Põllumajanduslik tootmine on muutunud ühe efektiivsemaks, mida soodustab investeringutoetuste kaasabil uute tehnoloogiate kasutusele võtmine. Selle tõttu suureneb tootlikkus töötaja kohta, kuid oluline on jälgida tootlikkust ka teiste ressursside kasutamisel.

Tabel 2. Tööhõive ja tööjõu tootlikkuse muutus maa-asulates majandussektorite võrdluses perioodil 2006–2015

	2006	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Majandussektorid kokku, tuhat isikut	141,4	149,1	127,2	139,90	137,5	138,80	138,8	141,7
Primaarsektor, tuhat isikut	25,4	19,8	18,2	21,60	20,7	20,40	18,8	18,7
Muutus, protsenti	-	-16,5%	7,7%	18,7%	-4,2%	-1,4%	-7,8%	-0,5%
Sekundaarsektor, tuhat isikut	61,5	63,5	50,7	56,30	55,1	56,40	56,9	57,0
Muutus, protsenti	-	-2,3%	-2,7%	11,0%	-2,1%	2,4%	0,9%	0,2%
Tertsiaarsektor, tuhat isikut	54,5	65,8	58,3	62,00	61,7	61,90	63,1	65,9
Muutus, protsenti	-	8,4%	-2,0%	6,3%	-0,5%	0,3%	1,9%	4,4%
Tööjõu tootlikkus *	14,5%	1,9%	9,4%	6,3%	5,9%	4,0%	3,8%	-0,4%

*(nominaalnäitaja muutus võrreldes eelmise aasta sama perioodiga)

Allikas: Statistikaamet

Ettevõtluse demograafia

- 103 Ettevõtjate arv on Eestis viimasel kümnendil oluliselt suurenenud, mis on tingitud eelkõige osaühingute arvu suurenemisest. MAKi rakendamise perioodil stabiliseerus nii linnalistes asulates kui ka maapiirkonnas füüsilisest isikust ettevõtjate (FIEde) arv, mis maapiirkonnas 2015. aastal oli ligikaudu 13 600 isikut. Võrreldes 2010. aastaga on maapiirkonna FIEde arv vähenenud 16%. Maapiirkonna aktsiaseltside arv on samal perioodil vähenenud 850-lt 666-le. Samal ajal on suurenenud märkimisväärselt osaühingute (OÜde) arv nii maapiirkonnas kui ka linnalistes asulates, 2015. aastal oli maapiirkonnas ligikaudu 27 540 OÜna tegutsevat ettevõtjat. Maapiirkonnas tegutsevate OÜde osakaal võrreldes linnalistes asulates tegutsevate ettevõtjatega on ligikaudu 12%, mis võrreldes 2010. aasta näitajaga (11%) on suurenenud ühe protsendipunkti võrra. (Tabel 3).
- 104 Sarnaselt rahvastiku statistikaga, mille kohta toodi välja, et Eesti suurte linnade (Tallinn, Tartu, Pärnu) lähivallad ei ole enam täielikult maalise iseloomuga piirkonnad, kehtib olukord ka ettevõtluse kohta. Nendes valdades on palju ettevõtjaid, kuid see ei iseloomusta maapiirkonda.

Tabel 3. Ettevõtjate arv ettevõtlusvormide lõikes linnalistes asulates ja maapiirkonnas perioodil 2006–2015

	Füüsilisest ettevõtjad	isikust	Osaühingud		Aktsiaseltsid		Tulundusühingud	
	linnalised asulad	maa- piirkond	linnalised asulad	maa- piirkond	linnalised asulad	maa- piirkond	linnalised asulad	maa- piirkond
2006	33 407	9 934	140 650	12 785	12 823	923	836	178
2008	31 403	9 175	161 381	16 195	12 125	922	785	166
2010	77 910	16 296	171 783	18 411	10 676	850	748	161
2011	72 853	15 539	187 061	20 458	9 743	787	705	159
2012	70 463	15 073	201 710	22 441	8 920	725	682	152
2013	67 924	14 582	215 835	24 357	8 351	712	667	155
2014	67 000	14 039	221 977	25 697	7 931	691	694	164
2015	65 805	13 662	232 116	27 546	7 539	666	671	169

Allikas: Statistikaamet. Järeldaja koostatud jaotus.

- 105 Põllumajandusettevõtjate struktuurilised muutused olid perioodil küllaltki suured. Oluline roll siinkohal oli piimatootjatel, kelle struktuuris vähenes oluliselt väiketootjate arv ning kasvas suurtootmine. Aastatel 2004–2014 kasvas piimatoodang 23,4% võrra 805,2 tuhande tonnini, piimalehmade arv vähenes samal ajal 17,9% võrra 94,8 tuhandeni (aastatel 2009–2014 oli see esimest korda pärast taasiseseisvumist siiski suhteliselt stabiilne, püsidis vahemikus 95,6–97,9 tuhat). Piimalehmade tootlikkus kasvas 48,9% võrra 8223 kg-ni lehma kohta. (Tabel 4). Kõige suurem muutus toimus piimatootjate arvu osas, st jätkus 1990. aastate alguses alanud, aga ka ELi teistele riikidele omane piimatootjate struktuuri muutumine (tootjate arvu vähenemine ja keskmise piimalehmade arvu suurenemine tootja kohta).

Tabel 4. Eesti piimatootmist iseloomustavad peamised näitajad aastatel 2004–2014

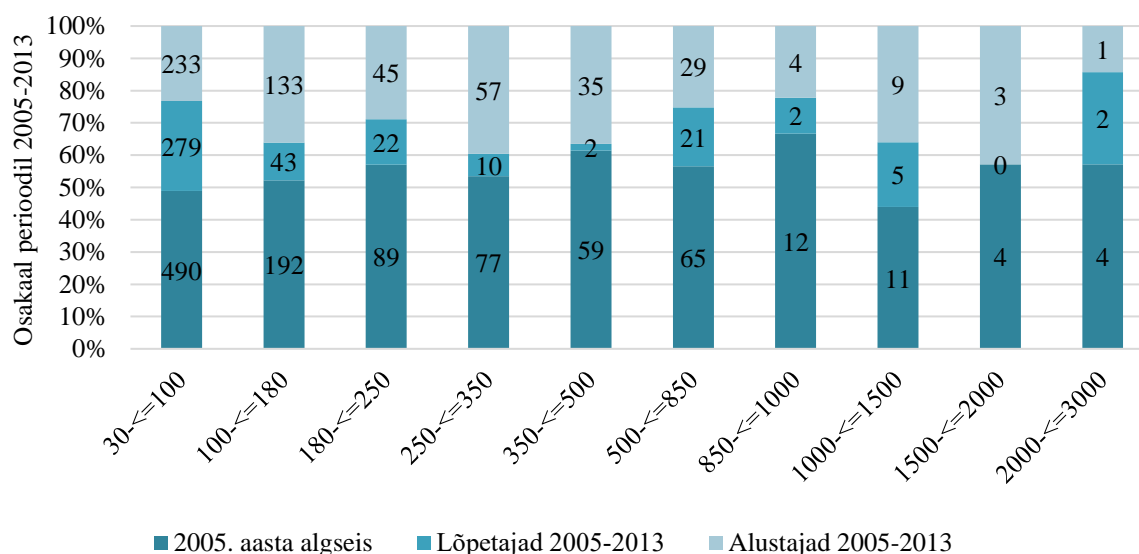
Aasta	Piimakvoodi omanikud seisuga 1. aprill	Karjade arv jõudlus- kontrollis	Piima- lehmadega majapidamised	Piima- lehmade arv, tuhat	Piima- toodang, tuhat tonni	Piimalehmade tootlikkus, kg/lehm
2004	2131	2467		116,5	652,4	5528
2005	1884	2036	9210	112,8	670,4	5886
2006	1681	1476		108,4	692	6285
2007	1460	1276	6081	103	692,4	6484
2008	1294	1136		100,4	694,2	6781
2009	1165	1024		96,7	671	6838
2010	1041	931	3520	96,5	676	7021
2011	975	879		96,2	693	7168
2012	901	833		96,8	721,2	7526
2013	844	764	2532	97,9	772	7990
2014	782	709		95,6	805,2	8233
Muutus 2004–2014, %	-63,3%	-71,3%		-17,9%	23,4%	48,9%

Allikad: Statistikaamet (2015), Jõudluskontrolli aastaraamatud (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014), Eesti Põllumajanduse jõudluskontroll (2015). Järeldaja arvutused.

- 106 Piimatootjate struktuurist tulenev muutus on seotud ka teraviljatootjate struktuuriga (Joonis 2), kus perioodil 2005-2013 loobus 46% tootjatest (650) toetusõiguslikul maal taimekasvatusest ja samal ajal sisenes teraviljatootmisesse 791 tootjat. Olulisel arvul toimus tootjate üleminekuid piimatootmise valdkonnast teraviljatootmise valdkonda. Selle tõttu teraviljatootmise lõpetamise vähenemise trendi ei ole võimalik selgepiiriliselt esitada ning teraviljatootmise valdkonda siirdumine on kompenseerinud negatiivse võimaliku trendi.
- 107 Teraviljatootmisesse sisenejad on katnud eelkõige väiksemad suurusgrupid (kuni 180 ha).

Joonis 2. Teraviljatootjate struktuuri muutus perioodil 2005–2013

Allikas: PRIA 31.12.2013. Järeelhindaja arvutused.

Majanduskasv, tootlikkus ja lisandväärtus

- 108 Sisemajanduse kogutoodangu (SKP) kasv perioodil 2006–2015 oli valdavalt positiivne, kuigi seda oluliselt mõjutas 2009. aasta majandussurutis. Selle tõttu oli kogutoodangu näitaja languses 2010. aastal, kuid pärast seda kasvas 2,5–13% aastas. Perioodi viimastel aastatel on majanduskasv oluliselt aeglustunud ja kogutoodangu muutus oli 2014/2015. aasta võrdluses 2,5%. Primaarsektori tulemused perioodil 2008–2010 olid võrreldavad teiste sektorite langusega maailmaturul tekkinud nõudluse vähenemise tõttu. Aastad 2011 ja 2012 olid eriti head põllumajandusele, kuid oluline langus algas Venemaa turult eemaldumisega. Kogu Eestis aset leidnud tööjõu tootlikkuse kasv on viimastel aastatel oluliselt aeglustunud ning on oluliselt madalam maa-asulates võrreldes kogu Eesti tööjõu tootlikkusega. Samal ajal on palgakasv ületanud tootlikkuse kasvu 2,5–6,5 protsendipunkti võrra (Tabel 5).

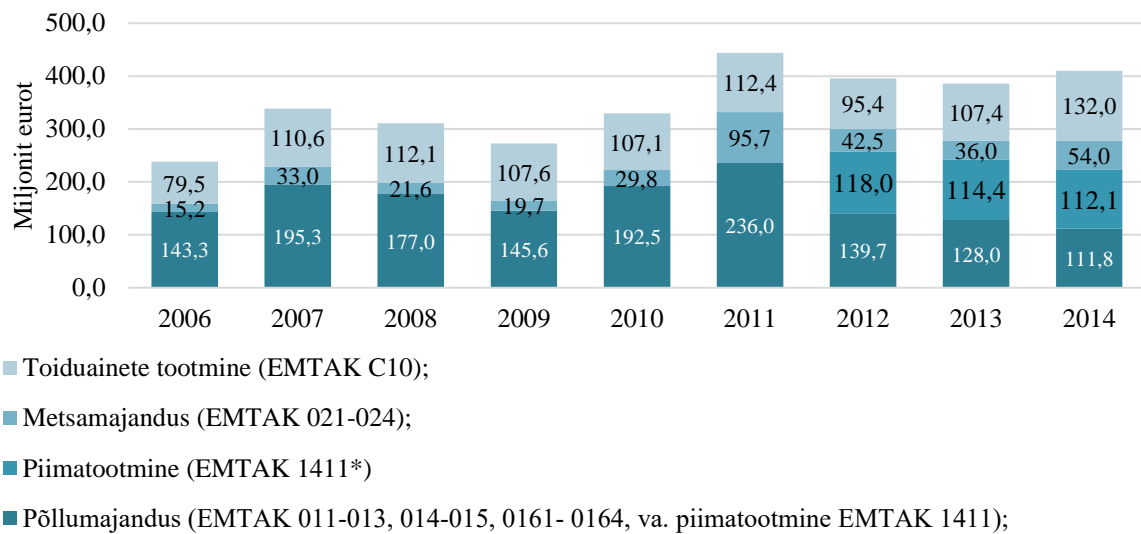
Tabel 5. Sisemajanduse kogutoodangu ja tööjõu tootlikkuse kasv perioodil 2006–2015

	2006	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015
SKP jooksevhindades (mln eurot)	13 504	16 508	14 709	16 660	17 927	18 883	19 748	20 247
SKP nominaalkasv	-	22,2%	-10,9%	13,3%	7,6%	5,3%	4,6%	2,5%
SKP primaarsektoris (mln eurot)	368	404	411	567	627	584	599	-
SKP nominaalkasv primaarsektoris	-	9,8%	1,8%	38,0%	10,6%	-6,8%	2,5%	-
Tööjõu tootlikkuse kasv	4,2%	-5,2%	7,1%	1,3%	3,2%	0,5%	2,3%	0,0%
Palga kasv	16,5%	13,9%	1,1%	5,9%	5,7%	7,0%	5,9%	6,0%

Allikas: Statistikaamet

- 109 Maapiirkonna (MAKi definitsiooni alusel) ettevõtjate lisandväärtus kasvas tegevusvaldkondade lõikes oluliselt 2011. aastal ning sealjuures kõige tulemuslikum oli see primaarsektoris. Põllumajandustootjate, sh piimatootjate lisandväärtus kasvas 2010. aastaga võrreldes ligikaudu 23% ja kokku toodeti maapiirkonnas 236 mln eurot lisandväärtust. Aastaks 2014 on toimunud märkimisväärne vähenemine, kus piimatootmise lisandväärtus moodustas ligikaudu poole ehk 112 mln eurot ja ülejäänud sektori toodetud lisandväärtus samuti ligikaudu 112 mln eurot. Samal ajal on kogu maapiirkonna toiduainetööstuste toodetud lisandväärtus püsinud tasemel 95–132 mln eurot (alates 2007. aastast). Isegi majandussurutisest tugevalt mõjutatud aastatel 2008–2010 püsis toodetud lisandväärtus üle 107 miljoni euro taseme. Põllumajandussektoriga on olnud võrreldav metsamajandusettevõtja tulemus – 2011. aastal suudeti saavutada märkimisväärne kasv. Tänapäevaks on toimunud mõningane langus ja aastal 2014 oli metsamajanduses saavutatud lisandväärtuse kogusumma 54 mln eurot (Joonis 3).

Joonis 3. Maapiirkonna põllumajandus-, metsandus-, ja toidutööstusettevõtjate lisandväärtus perioodil 2006–2014

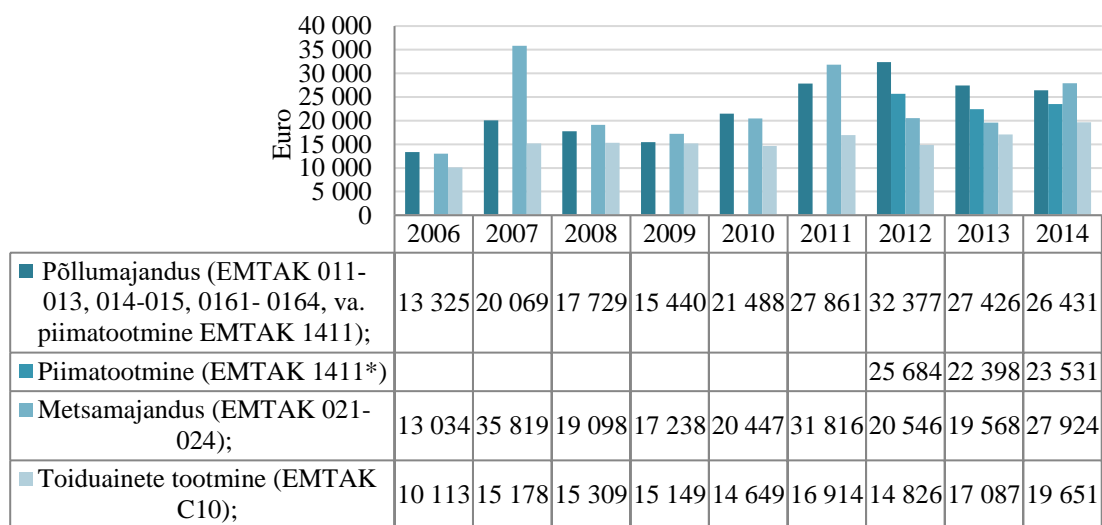

* piimatootmise erisus on toodud 2012–2014

Allikas: Statistikaamet. Järeelhindaja arvutused.

- 110 Analüüsides lisandväärtuse alusel maapiirkonna ettevõtjate tööjõu tootlikkuse muutust ilmneb kõige olulisem muutus 2012. aastal, kus taime- ja loomakasvatussaaduste tootjate lisandväärtus hõivatu kohta oli üle 32 tuhande euro ja piimatootjate vastav näitaja oli 25 tuhat eurot. Aastal 2014 oli põllumajanduses tööjõu tootlikkus küllaltki kõrge (vastavalt 26 tuhat taimekasvatuse ja lihatootmise kohta ning 23 tuhat eurot piimatootmise kohta), arvestades kogu lisandväärtuse vähenemist. Väga olulisel määral on suurenenud tööjõu tootlikkus metsamajanduses ja toiduainetööstuses, kus vastavad näitajad 2014. aastal olid 28 tuhat eurot ja 19 tuhat eurot hõivatu kohta (Joonis 4)

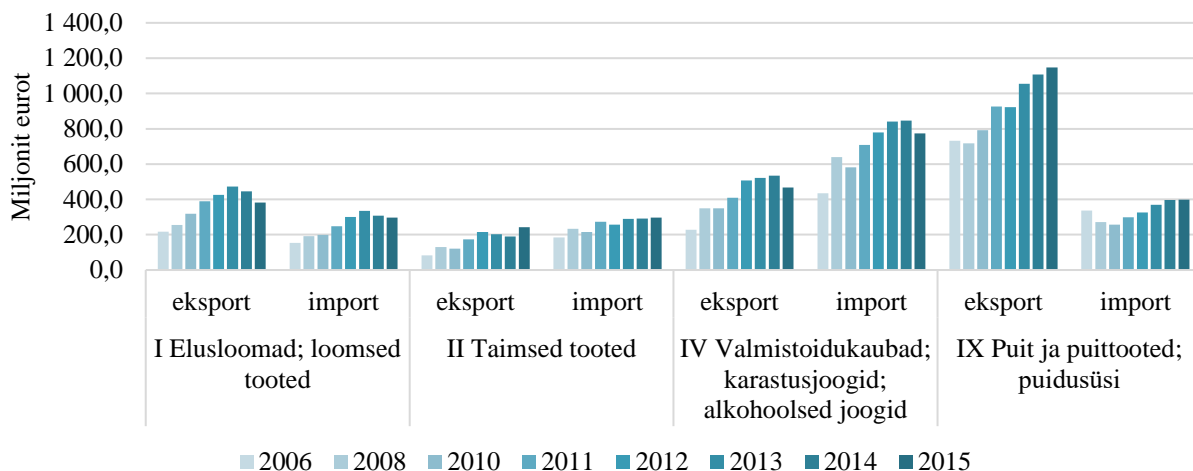
Joonis 4. Tööjõu tootlikkuse muutus maapiirkonna põllumajandus-, metsandus-, ja toidutööstus-ettevõtjate näitel perioodil 2006–2014

Kaubavahetus

- 111 Maamajanduse tegevusvaldkondade puhul on järjest olulisem leida võimalusi kaupade ekspordiks. Sealjuures on primaarsektor suuresti seotud toiduainetööstuse poolt leitud ekspordivõimalustega. Perioodil 2006–2015 oli elusloomade ja lihasaaduste ekspordi osas märkimisväärne tõus 2011. ja 2012. aastal, kuid seejärel toimus oluline ekspordi vähenemine. Seda tingisid peamiselt Venemaa kaubandussuhete piirangud. Lihasaaduste eksport oli suurem kui import, mis samal ajal näitab Eesti kõrget isevarustatuse taset ja eksporditurgude olulisust. Taimsete toodete puhul oli impordi osakaal võrreldes ekspordiga perioodil 2006–2015 suurem. Oluline on siiski ekspordi kasv, kus muutus perioodi algusega võrreldes on ligikaudu kolmekordne. Peamiseks eksporditavaks kaubaks on saanud teravili. Valmistoodangu eksport on samuti oluliselt suurenenud (kahekordistunud), kuid importkauba maht ületas 2015. aasta ekspordi ligikaudu 1,6 korda. Sellest tulenevalt on Eesti primaar- ja sekundaartootjad siseturul välisriikides toodetud kaubaga suures konkurentsisis. Puidu ja puittoodete import on püsinud stabiilne – näitaja on perioodi jooksul kasvanud ligikaudu 19%. Samal ajal iseloomustab puidusektorit suur ekspordivõimekuse kasv – 2015. aastal ületas kaubamaht 1,1 miljardit eurot. (Joonis 5)

Joonis 5. Maamajandusega seotud väliskaubanduse mahtude muutus kaubagruppide lõikes perioodil 2006–2015, miljonit eurot (CN kaubagrupid)

Allikas: Statistikaamet.

2.2 Seonduvad riiklikud poliitikad

- 112 Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 kohaselt täiendab Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfond (EAFRD) siseriiklikke, piirkondlikke ja kohalikke meetmeid, andes oma panuse ühenduse prioriteetidesse. Komisjon ja liikmesriigid tagavad, et EAFRD ja liikmesriikide poolt antav abi oleks kooskõlas ühenduse tegevuste, poliitika ja prioriteetidega. EAFRD abi on kooskõlas majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse eesmärkidega ja eelkõige ühenduse kalanduse toetusvahendiga. Komisjon ja liikmesriigid tagavad kooskõlas oma vastavate kohustustega erinevatest fondidest (Euroopa Regionaalarengu Fondist (ERF), Euroopa Sotsiaalfondist (ESF), Ühtekuuluvusfondist (ÜF)) ühenduse kalanduse toetusvahendist saadava abi ning Euroopa Investeerimispanka ja ühenduse muude finantseerimisvahendite sekkumiste vahelise koordineerimise. Lisaks peab abi olema kooskõlas ka Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondiga.
- 113 Euroopa Liidu toetuste planeerimine aastateks 2007–2013 toimus Eestis riigi eelarvestrateegia koostamise raames. Riigi eelarvestrateegia viiakse ellu läbi valitsemisalade arengu- ja tegevuskavade, mis on aluseks riigieelarvete koostamisel. Kuigi 2007–2013 programmiperioodil ei kuulunud põllumajanduse ja kalanduse toetamiseks ettenähtud ELi fondid enam struktuurifondide alla ning nende kasutamist kavandati eraldi struktuurivahenditest, kavandati ka nende fondide vahendeid riigi eelarvestrateegia 2007–2010 väljatöötamise raames. See võimaldas planeerida Euroopa Liidu fondide vahenditest ja Eesti riigi omavahenditest rahastatavaid tegevusi ühtselt, ühildada erinevate finantsvõimaluste kasutamist ning tagada nende koordineeritus ja kooskõla.

Struktuurivahendid

- 114 Riikliku struktuurivahendite kasutamise strateegia üldeesmärk oli tagada Eesti kiire ja jätkusuutlik areng majanduse konkurentsivõime kasvu, sotsiaalse sidususe kasvu ja säästva keskkonna kasutuse kaudu. Riiklikku struktuurivahendite kasutamise strateegiat viidi ellu läbi kolme valdkondliku rakenduskava:
- elukeskkonna arendamise rakenduskava,
  - majanduskeskkonna arendamise rakenduskava,
  - inimressursi arendamise rakenduskava.
- 115 **Elukeskkonna arendamise rakenduskava** rahastati Euroopa Regionaalarengu Fondist (ERF) ja Ühtekuuluvusfondist (ÜF). Rakenduskava koostamist ja rakendamist koordineeris Keskkonnaministeerium.
- 116 Maaelu arengukava 2007–2013 peamised kokkupuutepunktid elukeskkonna arendamise rakenduskavaga olid läbi prioriteetsete suundade, mis puudutasid veemajanduse ja jäätmekäitluse infrastruktuuri arendamist, säästva keskkonnakasutuse infrastruktuuride ja tugisüsteemide arendamist, energiamajanduse arendamist ning piirkondade terviklikku ja tasakaalustatud arengut.
- 117 Veemajanduse osas keskendus elukeskkonna arendamise rakenduskava veevarustus-süsteemide ja veekaitse infrastruktuuri arendamisele, veekogude hea seisundi saavutamiseks suunatud tegevustele ning jääkreostuse likvideerimisele endistel sõjaväe- ja tööstusaladel. MAKi raames aitasid veekogude seisundi parandamisele kaasa keskkonnatoetused (sh keskkonnasõbralik majandamine, mahepõllumajanduslik tootmine), koolitus- ja teavitamistegevused ning erinevad investeeringumeetmed (sh põllumajandusettevõtete ajakohastamine, põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur).
- 118 Elukeskkonna arendamise rakenduskava säästva keskkonnakasutuse infrastruktuuride ja tugisüsteemide arendamise alased tegevused olid suunatud kaitstavate alade kaitsekorralduskavade ja ohustatud liikidele tegevuskavade koostamisele ja elluviimisele, kaitsealade looduskaitseliku infrastruktuuri rajamisele ja korrastamisele, keskkonnahariduse tugikeskuste võrgustiku väljakujundamisele, looduse eksponeerimise võimaluste laiendamisele, seiresüsteemi loomisele, keskkonnaseirevõrgu loomisele, ühtse automaatse infosüsteemi loomisele, merereostuse seire- ja tõrjevõimekuse tõstmisele, maismaal toimivateks suurõnnetusteks valmisoleku tõstmisele ning keskkonnajärelevalve arendamisele. MAKi peamised looduskaitselikud tegevused olid Natura 2000 toetused põllumajandusmaale ja erametsamaale, poolloodusliku koosluse hooldamine, ohustatud tõugu loomade pidamine ning kohalikku sorti taimede kasvatamine.
- 119 Elukeskkonna arendamise rakenduskava prioriteetse suuna *Energiamajanduse arendamine* raames toetati taastuenergiaallikate laialdasemat kasutamist energia tootmiseks, alternatiivsete energiaallikate kasutamist transpordis ning välisõhukaitset ja kliimamuutuste leevendamist. Taastuenergiaallikate laialdasem kasutamine täiendab MAKi bioenergia

tootmise investeeringute meedet ning majandustegevuse mitmekesistamist maapiirkonnas. MAKi investeeringud bioenergia tootmisesse olid suunatud oma tarbeks energia tootmisele ning majandustegevuse mitmekesistamise puhul toetati väikesemahulisemaid projekte taastuvenergiaallikate laialdasema kasutamise meetmes. Sellest tulenevalt lisati nimetatud meetme sihtgruppi ka põllumajandustootjad, kes olid algselt vastava meetme sihtgrupist välistatud.

- 120 Piirkondade tervikliku ja tasakaalustatud arengu osas keskendus elukeskkonna arendamise rakenduskava kohalike avalike teenuste arendamisele (sh vaba aja ja spordiobjektide investeeringud, sotsiaalvaldkonna investeeringud, investeeringud olemasoleva avaliku infrastruktuuri kasutuse mitmekesistamiseks ja ümberkohandamiseks avalike teenuste mitmekesistamise eesmärgil), kohaliku ettevõtluskeskkonna arendamisele (sh endiste militaar-, tööstus- ja põllumajandusobjektide taaskasutusele võtmise ettevalmistamine, väheväärtuslike objektide lammutamine, avalikust kasutusest välja jäävate objektide kohandamine uutele funktsioonidele, investeeringud internetiühenduste kvaliteedi parandamiseks), kohaliku külastuskeskkonna (nii objektid kui tugiinfrastruktuur) arendamisele ning üleriigilise tähtsusega kultuuri- ja turismiobjektide väljaarendamisele. Eelkõige oli siinkohal kooskõla MAK 3. telje ja LEADER-meetmega.
- 121 MAKi raames soodustati era- ja mittetulundussektori investeeringuid, mis aitavad kaasa maapiirkonna elukeskkonna, säilitamisele, taastamisele ja kvaliteedi parandamisele. Need tegevused täiendavad maapiirkondade avalike teenuste kättesaadavuse parandamisele suunatud avaliku sektori poolseid tegevusi. Ettevõtluse osas keskendus MAK ennekõike mikroettevõtete tegevuste arendamisele. Elukeskkonna arendamise rakenduskava täiendas neid MAKi tegevusi läbi tegevuste, mis aitasid kaasa kohaliku ettevõtlus- ja külastuskeskkonna arendamisele. MAKi raames seati eelistused investeeringutele, millega võeti kasutusele mahajäetud hooneid ning toetati kasutuses mitteolevate ja taaskasutuseks sobimatute põllumajanduslike ehitiste lammutamist. Elukeskkonna arendamise rakenduskava raames saneeriti kasutusest välja jäänud avaliku sektori valduses olevaid või peremeheta objekte.
- 122 **Majanduskeskkonna arendamise rakenduskava** rahastati Euroopa Regionaalarengu Fondist ja Ühtekuuluvusfondist. Rakenduskava koostamist ja rakendamist koordineeris Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.
- 123 MAKi peamised kokkupuutepunktid majanduskeskkonna arendamise rakenduskavaga olid *Ettevõtluse uuendus- ja kasvuvõime ning Infoühiskonna edendamise* prioriteetsete suunad.
- 124 *Ettevõtluse uuendus- ja kasvuvõime* prioriteetse suuna raames toetati muuhulgas tööstusettevõtja tehnoloogiainvesteeringuid, turismi turundust ning erinevate turismitoodete arendamist. Peamine täiendavus oli siin MAK 3. telje ja majandustegevuse mitmekesistamisega. Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas oli suunatud mikroettevõtetele, samas olid majanduskeskkonna arendamise rakenduskava vastava prioriteetse suuna tegevused suunatud mittepõllumajanduslike valdkondade suurematele ettevõtetele (eelkõige VKE-d), seega on meetmete abi olnud tagatud erineva suurusega ettevõtete toetamise kaudu. Turismi osas toetas maapiirkonna majandustegevuse

mitmekesistamine muuhulgas mikroettevõtete investeringuid turismi arendamiseks, *Ettevõtluse uuendus- ja kasvuvõime* prioriteetses suunas aga turismitoodete arendamist suunaga Eesti kui rahvusvahelise reisisihi konkurentsivõime suurendamiseks.

- 125 Majanduskeskkonna arendamise rakenduskava, elukeskkonna arendamise rakenduskava ja MAK täiendasid üksteist ka lairiba internetiühenduste osas. Seda toetati nii majanduskeskkonna arendamise rakenduskava prioriteetse suuna *Infoühiskonna edendamine*, elukeskkonna arendamise rakenduskava prioriteetse suuna *Piirkondade tervikliku ja tasakaalustatud areng* kui ka MAKi 3. telje raames. Majanduskeskkonna arendamise rakenduskava raames toetati lairiba internetiühendust infoühiskonna, elukeskkonna arendamise rakendus-kava raames regionaalarengu ning MAKi raames maaelu kontekstis, keskendudes vastavalt üle-eestilisele lairiba võrgule, regionaalsete ebavõrdsuste kaotamisele juurdepääsu rajamisel lairibale hõredalt asustatud piirkondades.
- 126 **Inimressursi arendamise rakenduskava** rahastati Euroopa Sotsiaalfondist (ESF). Rakenduskava koostamist ja rakendamist koordineeris Haridus- ja Teadusministeerium.
- 127 MAKi peamised kokkupuutepunktid olid prioriteetsete suundadega *Elukestev õpe, Teadus- ja arendustegevuse inimressursi arendamine, Pikk ja kvaliteetne tööelu* ning *Teadmised ja oskused uuendusmeelseks ettevõtluseks*.
- 128 Elukestva õppe osas aitasid inimressursi arendamise rakenduskava tegevused kaasa maapiirkonna inimeste konkurentsivõime tõstmisele läbi isiklikul ja karjäärivajadusel põhineva jätku- ning ümberõppe või kvalifikatsioonikursuste võimaldamise. Samuti pakuti täienduskoolituse võimalusi ning põhioskuste omandamist (IKT, keeleõpe, sotsiaalsed ja ettevõtlusoskused) kõigile maapiirkonna inimestele. MAKi koolitus- ja teavitustegevuste meede oli suunatud põllumajandustootjatele, metsa majandajatele, põllumajandussaaduste töötlejatele ning nende ettevõtete töötajatele. Meetme raames toetati koolitusi ettevõtte majandustegevuseks ja sellega kaasnevaks tegevuseks või suundumiseks põllumajandusliku mitmekesistamise ettevõtlus- ja tegevusaladele vajalike teadmiste omandamiseks ja täiendamiseks või ümberõppeks ning teavitamist teadusinfo, uudsete tavade, poliitikas ja õigusloomes toimuvate muudatuste osas.
- 129 Prioriteetne suund *Teadus- ja arendustegevuse inimressursi arendamine* keskendus teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia võtmevaldkondade ning haridusteaduse arendamisele, doktoriõppe edendamisele, rahvusvahelistumise ja koostöö arendamisele, kohandumisele teadmispõhise majandusega, teaduspoliitika ja kõrghariduse kvaliteedi arendamisele ning e-õppe arendamisele. Nimetatud tegevused aitasid seeläbi kaasa inimressursi paranemisele ja löid eeldused valdkondliku konkurentsivõime paranemiseks.
- 130 Prioriteetne suund *Pikk ja kvaliteetne tööelu* toetas kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamisele (töötuse ja mitteaktiivsuse ennetamine, töötute ja mitteaktiivsete tööhõivesse toomine, tööjõu sisse- ja väljarände potentsiaali parem ärakasutamine) ning tööelu kvaliteedi parandamisele (töökeskonna muutmine töötaja tervist hoidvaks, töösuhte selguse ja paindlikkuse suurendamine, töösuhte osapoolte tööeluga rahulolu suurendamine) suunatud

tegevusi. Toetuse kaudu aidati tõsta erinevate Eesti piirkondade, sh maapiirkonna, töötute, töö kaotamise ohus inimeste ja riskirühmade konkurentsivõimet tööturul. MAK omakorda aitas maapiirkonna majandustegevuse mitmekesistamise kaudu kaasa maapiirkonnas tegutsevate ettevõtjate elujõulisuse ja jätkusuutlikkuse suurendamisele ning seeläbi uute ja paremate töökohtade loomisele.

- 131 Prioriteetse suuna *Teadmised ja oskused uuendusmeelseks ettevõtluseks* all toetati nelja suurema tegevusrühma tegevusi: koolitamine, nõustamine, teadlikkuse tõstmine ning ettevõtlusega alustamisega seotud tegevused. Kooskõla MAKiga oli antud prioriteetsel suunal eelkõige 1. ja 3. telje osas. Majandusliku mitmekesisuse eesmärkidel toetati maapiirkonna ettevõtteid starditoetuse ja muude tegevustega, mida MAKi raames alustatavatele mittepõllumajandusettevõtetele ei võimaldatud. MAK omakorda toetas noorte põllumajandustootjate tegevuste alustamist. Prioriteetse suuna teadmised ja oskused uuendusmeelseks ettevõtluseks alt plaaniti muuhulgas anda toetust turismisektorile teadlikkust tõstvateks ja koolitustegevusteks, aidates seeläbi kaasa MAK 3. telje eesmärkide saavutamisele. MAK omalt poolt võimaldas teatud investeeringuid turismiettevõtete arendamiseks.

Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava

- 132 Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava rahastatakse Euroopa Kalandusfondist (EKF). Rakenduskava koostamist ja rakendamist koordineeris Põllumajandusministeerium.
- 133 Peamine MAKi kokkupuutepunkt rakenduskavaga oli *Kalanduspiirkondade säästva arengu* prioriteetse suuna osas. Nii kalanduspiirkondade arendamise meetme kui ka LEADER-meetme keskmes olid kohalikul algatusel põhinevad kohaliku arengu strateegiad. Kohalike tegevusgruppide (Eestis kokku 26) ja kalanduspiirkondade aktiivrühmade (8) tegevuse kattuvuse vältimiseks oli nõutud erinevate strateegiate koostamine EKFi ja EAFRDi vahendite haldamiseks. EKFi raames koostatavad strateegiad olid eelkõige suunatud kalandustoodete väärtuse tõstmisele, väikesemahulise kalandusega seotud infrastruktuuri ja väikestele kalandusega tegelevatele kogukondadele kasulike teenuste toetamisele, kutseoskuste ja töötamise võimaluste edendamisele ja parandamisele, kalanduspiirkondade turismi, elukeskkonna kaitse ja atraktiivsuse säilitamise ning suurendamisega seotud tegevuste toetamisele, majandustegevuse ümberstruktureerimisele ja ümbersuunamisele, loodus- või tööstuskatastroofidest kahjustatud kalandussektori tootmispotentsiaali taastamisele ja elukestva õppe toetamisele.

Euroopa Põllumajanduse Tagatisfond

- 134 Põllumajanduse kui majandusharu üldist majandusruumi (eksporditoetused, sekkumismeetmed, otsetoetused, teavitamis- ja edendamisemeetmed jmt) toetatakse Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist (*European Agricultural Guarantee Fund*, EAGF). MAK täiendas seda põllumajandusettevõtete struktuurilise kohandumise ning avalike hüvede (maahoolduse ning maaettevõtluse) toetamise kaudu.

2.3 Hindamise ülesandepüstitus ja läbiviimise protsess

2.3.1 Ülevaade hindamise eesmärgist

- 135 Eesti maaelu arengukava 2007–2013 järelhindamine keskendub kolmele laiemale eesmärgile: parandada Eesti maaelu arengukava rakendamise kvaliteeti, tõhusust ja tulemuslikkust.
- 136 MAKi järelhindamine keskendus nii MAKi rakendamisele (sekkumisloogikale ja protsessile) kui ka MAKi mõjule laiemas kontekstis. See tähendab, et hindamine põhines paljuski MAKi meetmete analüüsil (meetmete elluviimine eelkõige asjakohasuse ja tulemuslikkuse seisukohast). Kõrgemal tasemel keskendus järelhindamine sellele, kuidas ja mil määral on MAKi meetmed ja teljed olnud kooskõlas Euroopa ühenduse prioriteetide (sh uute väljakutsete) ja strateegiliste suunistega ning milline on olnud MAKi sotsiaalmajanduslik mõju üldiselt.
- 137 Järelhindamise hankedokumendi tehnilisest kirjeldusest lähtudes vastati järelhindamise raames järgnevatele MAKiga seotud hindamisküsimustele.
- 138 MAKiga seotud ühised hindamisküsimused:
1. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud kogu maapiirkonna majanduse elavdamisele? (Lissaboni eesmärk; seonduv mõjunäitaja 1: majanduskasv ja 3: töövõiljakus).
  2. Mil määral on maaelu arengukava aidanud kaasa töökohtade loomisele? (Lissaboni eesmärk; seonduv mõjunäitaja 2: töökohtade loomine).
  3. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud loodusvarade ja maastiku (sh bioloogilise mitmekesisuse ning kõrge loodusväärtusega põllumajanduse ja metsanduse) kaitsele ja parandamisele? (Ühenduse strateegiline prioriteet, bioloogiline mitmekesisus on ka ÜPP läbivaatamise eesmärk (Health Check objective); seonduvad mõjunäitajad 4: põllumajandusmaa linnustiku indeks, 5: suure loodusväärtusega põllumajandus ja metsandus ja 6: vee kvaliteet).
  4. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud taastuvenergiaga varustamisele? (ÜPP läbivaatamise eesmärk (Health Check objective); seonduv mõjunäitaja 7: taastuvenergia tootmise suurendamine).
  5. Mil määral on maaelu arengukava aidanud parandada põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõimet? (Ühenduse strateegiline prioriteet).
  6. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud piimasektori ümberkorraldamisele? (ÜPP läbivaatamise eesmärk (Health Check objective)).
  7. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud kliimamuutuste leevendamisele ja nendega kohanemisele? (ÜPP läbivaatamise eesmärk).
  8. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud veemajanduse parandamisele (vee kvaliteet, kasutus ja kogus)? (ÜPP läbivaatamise eesmärk (Health Check objective)).
  9. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud elukvaliteedi parandamisele maapiirkondades ja maamajanduse mitmekesistamise soodustamisele? (Ühenduse strateegiline prioriteet).

10. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud uuenduslike lähenemisviiside kasutuselevõttule? (ÜPP läbivaatamise eesmärk (Health Check objective)).
11. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud juurdepääsu loomisele Interneti lairibaühendusele (sh uuendamisele)? (ÜPP läbivaatamise eesmärk (Health Check objective)).
12. Mil määral on maaeluvõrgustik kaasa aidanud maaelu arengukava eesmärkide täitmisele?
13. Mil määral on tehniline abi kaasa aidanud maaelu arengukava eesmärkide täitmisele?
14. Kui tõhusalt on maaelu arengukava jaoks eraldatud vahendeid soovitud tulemuste saavutamiseks kasutatud?

Meetmetega seotud ühised hindamisküsimused:

- 139 Kõigi maaelu arengukava 1. telje meetmete puhul:
  15. Kuidas ja mil määral on meede aidanud parandada toetuse saajate konkurentsivõimet? (vastused antakse eraldi põllumajandus-, toidu- ja metsandussektori kohta).
- 140 Kõigi maaelu arengukava 2. telje meetmete puhul:
  16. Kuidas ja mil määral on meede kaasa aidanud keskkonnaseisundi parandamisele?
- 141 Kõigi maaelu arengukava 3. telje (artikli 52 punkt a) meetmete puhul:
  17. Kuidas ja mil määral on meede kaasa aidanud toetuse saajate majanduse mitmekesistamisele?
- 142 Kõigi maaelu arengukava 3. telje (artikli 52 punkt b) meetmete puhul:
  18. Kuidas ja mil määral on meede kaasa aidanud toetuse saajate elukvaliteedi parandamisele?
- 143 Kõigi maaelu arengukava 3. telje (artikli 52 punktid c ja d) meetmete puhul:
  19. Mil määral on meede suurendanud toetuse saajate võimekust panustada majanduslikku mitmekesisusse ja elukvaliteeti maapiirkondades?
- 144 Kõigi maaelu arengukava 1.–3. telje meetmete puhul:
  20. Millised muud tulemused, sh ka teiste eesmärkide/telgedega seonduvad, on seotud kõnealuse meetme rakendamisega (kaudsed, positiivsed/negatiivsed tulemused toetuse saajate ja ka muude isikute jaoks, kohalik tasand)?
- 145 4. teljega (LEADER-meetmega) seotud ühised hindamisküsimused:
  21. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud kohaliku suutlikkuse suurendamisele tööhõive ja mitmekesistamise valdkonnas LEADER-meetme kaudu? (Ühenduse strateegiline prioriteet).
  22. Mil määral on kohalikud tegevusgrupid kaasa aidanud kohaliku strateegia ja maaelu arengukava eesmärkide saavutamisele?
  23. Mil määral on LEADER-meetme kohane lähenemisviis rakendatud?

24. Mil määral on LEADER-meetme kohase lähenemisviisi rakendamine aidanud parandada kohalikku valitsemistava? (Ühenduse strateegiline prioriteet)

146 Lisaks vastati ka MAKi eripärast lähtuvatele ja hindamisküsimustele, mis on esitatud lisas 4.

2.3.2. Ülevaade hindamise protsessist

147 Järelhindamine koosnes neljast etapist: struktureerimine, vaatlemine, analüüsimine ning hinnangu andmine.

148 **Struktureerimise faas** oli hindamise ettevalmistav etapp, mille raames pandi koostöös Tellijaga paika hindamise eesmärgid, tegevused ja oodatavad tulemused. Struktureerimise faasi tulemusena valmis järelhindamise lähtearuanne, mis keskendus hindamise metoodilisele lähenemisele. Lähtearuande lõplik versioon esitati Maaeluministeeriumile kui Tellijale 28. juunil 2016.

149 **Vaatlemise faasis**, mis algas paralleelselt struktureerimise faasiga, alustati hindamise sisuliste tegevustega. Peamine ülesanne oli kokku koguda hindamisküsimustele vastamiseks vajalikud andmed (nii kvalitatiivsed kui ka kvantitatiivsed). Selleks analüüsiti dokumente (nt MAKi püsihindamisaruandeid, uuringuid, varasemaid hindamisi) ning kaardistati olemasolevad kvantitatiivsed andmed (nt seireandmed), mille tulemusena tekkis ülevaade olemasolevatest andmetest, mis omakorda andsid sisendi muude hindamistegevuste (intervjuud, küsitlus jne) läbiviimiseks. Andmete kogumiseks viidi läbi kokku 20 intervjuud erinevate MAKi rakendamisega seotud osapooltega (vt Lisa 1). Veebiküsitluse raames koguti tagasisidet ka toetuse saajatelt (vt küsitlusankeedid Lisas 2). Vaatlemise faasis koostati järelhindamise vahearuanne, mille lõplik versioon esitati Maaeluministeeriumile kui Tellijale 4. augustil 2016.

150 **Analüüsimise faasi** keskne tegevus oli kogutud andmete (nii kvantitatiivsete kui ka kvalitatiivsete) töötlemine ja analüüsimine. Seejuures selgitati välja, kas hindamisküsimustele vastamiseks vajalik informatsioon oli olemas või esines veel andmelünki. Kui andmeid oli puudu või kui ei olnud kindlad nende usaldusväärsuses, hangiti vajalikud andmed kasutades selleks sobivaid meetodeid (nt lisaintervjuud, täiendavad andmepäringud).

151 **Hinnangu andmise faasis** keskenduti olemasoleva informatsiooni põhjal MAKiga seotud hindamisküsimustele vastamisele nii MAKi meetmete kui ka telgede põhiselt, lähtudes seejuures kogu programmi hõlmavatest ehk horisontaalsetest hindamisküsimustest ning programmiülestest ehk üldistest hindamisküsimustest.

2.4 Maaelu arengukavaga 2007–2013 seonduvate eelmiste programmide ja hindamise lühikirjeldus

SAPARD-programm

- 152 SAPARD oli aastatel 2000–2006 Kesk- ja Ida-Euroopa riikide põllumajandusele ja maaelule antava erakorralise ELiga liitumise eelse abi programm. Eestis käivitus see 2001. aastal eesmärgiga kaasa aidata põllumajandussektori ELi nõuetega kohanemisele ning lahendada maapiirkonna arenguprobleeme. SAPARD-programmi raames antud toetused olid suunatud põllumajanduse konkurentsivõime tugevdamisele, maaelu, -ettevõtluse ning -infrastruktuuri arendamisele. SAPARD-programmi raames rakendati järgmisi meetmeid:
- Meede 1. Põllumajandustootmise investeeringutoetus
  - Meede 2. Põllumajandus- ja kalandustoodete töötlemise ja turustamise parandamise investeeringutoetus
  - Meede 3. Maapiirkondade alternatiivse majandustegevuse arendamise ja mitmekesistamise investeeringutoetus
  - Meede 4. Maapiirkonna infrastruktuuri investeeringutoetus
  - Meede 6. Külade renoveerimine ja arendamine.
- 153 Eestis võeti esimesed toetusetaotlused vastu 2001. aasta suvel, taotluste vastuvõtt lõppes 2003. aastal. Majanduslikult mõjutas SAPARD-programm pigem konkreetseid ettevõtlusvaldkondi, millele see oligi suunatud (peale põllumajanduse ka näiteks maaturismi arengut), kuid kogu maapiirkonna ettevõtluse mõjutamiseks oli programmi maht liiga väike. Seetõttu on keeruline siduda makromajanduslikul tasandil toimunud positiivseid muutusi, nagu tööhõive suurenemine ja maarahvastiku arvu stabiliseerumine, SAPARD-programmiga.
- 154 Investeeringutoetuste tulemusena suurenesid aastatel 2000–2004 märgatavalt investeeringud nii masinatesse ja seadmetesse kui ka ehitistesse. Soetatud põhivara kasutamise tulemusel toimusid positiivsed muutused ka ettevõtjate majandusnäitajates. Toetust saanud ettevõtjate müügitulu kasvuindeks ületas toetust mittesaanud ettevõtjate oma ligikaudu 1,3-kordselt. Eeltoodu iseloomustab ilmekalt investeeringutoetuste positiivset mõju ettevõtja müügitulule. Investeeringutoetused võimaldasid investeerida sellistesse põhivaraobjektidesse, mille kasutamise tulemusena suurenes ettevõtjate kasum ja omakapital, mis omakorda võimaldasid kindlustada ettevõtja jätkusuutlikkust. Kaasaegsed ehitised, masinad ja seadmed (lüpsilaudad, lüpsi- ja söötmissaadmed, taimekasvatuse masinad ning seadmed jne) võimaldavad kindlustada põllumajandustoodangu stabiilsemat kvaliteeti ja alandada toodangu omahinda, mille tulemusena paraneb ka põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime kogu Euroopa Liidu turul.
- 155 Kuigi SAPARD-programmi rakendusaeg jäi suhteliselt lühikeseks, mõjutas see oluliselt Eestis nii ELi toetuste rakendamise administratsiooni ülesehitamist kui ka maaettevõtjate ettevalmistamist Euroopa Liiduga liitumiseks. Samuti aitas programm kaasa mitmete

kitsaskohtade leevendamisele, nt põllumajanduse investeeringuvajaduse vähendamise, tööstuste nõuetega vastavusse viimise investeeringute ning keskkonnasõbralike investeeringute soodustamise kaudu. Kokkuvõtteks võib öelda, et kõige enam mõjutas programm põllumajandustootmist.

Eesti maaelu arengukava 2004–2006

156 Eesti maaelu arengukava 2004–2006 peamine eesmärk oli toetada maapiirkonna regionaalselt tasakaalustatud arengut ELi ühise põllumajanduspoliitikaga kaasnevate meetmete kaudu. Selle arengukava raames rakendati järgmisi meetmeid (millest osasid rakendati ka Eesti maaelu arengukava 2007–2013 raames):

- ebasoodsamate piirkondade toetus
- põllumajanduslik keskkonnatoetus
- elatustalude kohanemise toetus
- põllumajandusmaade metsastamise toetus
- nõuetega vastavusse viimise toetus
- keskkonnavalaste kitsendustega piirkondade (Natura 2000 võrgustiku alad) toetus
- tehniline abi

157 Põllumajandusliku keskkonnatoetuse raames maksti toetust keskkonnasõbraliku tootmise, mahepõllumajandusliku tootmise, ohustatud kohalikku tõugu loomade kasvatamise ning kiviaedade taastamise, rajamise ja hooldamise eest.

158 Antud programmile viidi läbi ka järelhindamine⁵, mille eesmärk oli anda hinnang MAKi programmi eesmärkide täitmisele ning selle mõjule maaelu ja põllumajanduse arengus. Programmi rakendamine õnnestus rahuldavalt, finantsvahendid kasutati ära suures mahus tänu arengukava õigeaegsetele muudatustele (nt täiendavate toetuste nagu kiviaia rajamine, taastamine ja hooldamine ning keskkonnavalaste kitsendustega piirkondade toetuse lisamine. Mõne meetme puhul ei olnud taotlejaid eeldatud mahus, samas põllumajandusliku keskkonnatoetuse planeeritud baastegevuse maht täitus juba esimesel aastal. Administreerimisel esinenud probleemid olid seotud peamiselt toetuse arvestamise aluseks olevate kaartide kasutamise, reeglite mõistmise ja tõlgendamisega. Kasusaajate üldine rahulolu määr administreerimisega oli küsitluse andmetel pigem hea.

Eesti riiklik arengukava 2004-2006

159 Eesti Riikliku Arengukava (RAK) 3. prioriteet hõlmas maaelu, põllumajanduse ja kalanduse meetmeid. Prioriteedi üldeesmärk oli maapiirkondade tasakaalustatud ja jätkusuutliku majandusliku ja sotsiaalse arengu tagamine. RAKi raames rakendati järgmisi põllumajanduse ja maaelu arengu meetmeid:

- meede 3.1: Investeeringud põllumajandustootmisse

---

⁵ Ernst & Young Baltic AS poolt teostatud Eesti maaelu arengukava 2004–2006 järelhindamine ajavahemikul 19.05–31.10.2008.

- meede 3.2: Põllumajandussaaduste töötlemise ja turustamise parandamise investeeringutoetus
- meede 3.3: Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas
- meede 3.4: Integreeritud maaparandus
- meede 3.5: Külade taastamine ja arendamine
- meede 3.6: Kohaliku initsiatiivi arendamine – LEADER-tüüpi meede
- meede 3.7: Metsamajandus
- meede 3.8: Nõuande- ja teabeleviteenuste toetamine.

160 RAKi 3. prioriteedi rakendamine näitas, et eriti suur toetusvajadus on põllumajanduslikuks tootmiseks vajalike investeeringute osas. Euroopa Liidu vahendite kasutamine 3. prioriteedi raames oli edukas, samas mitmete meetmete puhul esitati taotlusi oluliselt suuremates summas, kui meetmetes oli vahendeid. Teatud meetmete puhul sai vahendite täies mahus kasutamisel takistuseks aeg, kuna sarnaselt teistele 2004. aasta 1. mail liitunud liikmesriikidele oli Eestil meetmete programmeerimiseks ning rakendamiseks tavapärasest 7-aastasest eelarveperioodist oluliselt lühem aeg.

Eesti maaelu arengukava 2007–2013 eelhindamise kokkuvõte

161 Eelhindamine oli MAKi koostamise osa ja selle eesmärk oli optimeerida eelarvevahendite kasutamist ning parandada programmitöö kvaliteeti. Eelhindamine viidi läbi vastavalt nõukogu määrusele (EÜ) nr 1698/2005 ja komisjoni määrusele (EÜ) nr 1974/2006. MAKi eelhindamise teostas InterAct Projektid & Koolitus OÜ. Eelhindamisel tehti kindlaks keskmise ja pikema tähtaja vajadused, saavutatavad eesmärgid, eeldatavad tulemused, kvantifitseeritud sihid eeskätt lähteolukorraga seotud mõju osas, ühenduse lisandväärtus, ühenduse prioriteetide arvesse võtmise määr, varasemast programmitööst saadud õppetunnid ning rakendamise, seire, hindamise ja finantsjuhtimise korra kvaliteet, ning hinnati nimetatud aspekte.

162 Eelhindamise raames leiti, et MAK keskendub olulistele teguritele nagu põllumajandusettevõtete ja põllumajandussaadusi töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamisele, loodusõnnetustes, sh tulekahjudes hävinud metsapotentsiaali taastamisele, metsasaaduste efektiivsemale kasutamisele, hea keskkonnaseisundi tagamisele, kõrge looduväärtusega alade säilimisele, maapiirkondade ettevõtluse arendamisele ning kohalikule tasandile laiemate otsustusõiguste andmisele. MAKis esitatud meetmete puhul saab eelhindaja hinnangul väita, et ei esine probleeme, mida meetmed ilmselgelt lahendada ei suudaks (vähemal või suuremal määral on esitatud probleemid lahendatavad). Samuti on meetmetes püstitatud üldised ja spetsiifilised eesmärgid kooskõlas nõukogu määruses (EÜ) nr 1698/2005 tooduga ja toetavad esitatud probleemide lahendamist.

163 Mis puudutab hetkeolukorra kirjeldust, siis see on MAKis piisava põhjalikkusega kajastatud, statistika on asjakohane ning piisavalt on välja toodud ka kvantitatiivseid näitajaid. Kohati esineb aga teatud dubleerimist Maaelu arengu strateegiaga 2007–2013. Eelhindamine toob välja, et sotsiaalmajanduslike mõjude potentsiaalsed konfliktid võivad tekkida

keskkonnamõjude ja põllumajandusliku majandustegevuse aktiivsuse kasvamisel. Keerukaks võib kujuneda eri piirkondade tasakaalustatud arengu tagamine.

- 164 Meetmete eesmärkide osas on eelhindaja seisukohal, et need toetavad MAKi eesmärke ja seeläbi ühenduse strateegilisi eesmärke. Samuti on MAKi koostamisel vajalikul määral arvesse võetud asjasse puutuvaid ühenduse eesmärke.
- 165 Veel tuuakse eelhindamise raames välja, et MAKi täiendavaks ja just ühenduse kaasatusest tulenevaks mõjuks tuleb pidada märkimisväärt maaeluarengualaste programmide koostamise, rakendamise, seire ja hindamise alast kogemust, millel on tulevikus hindamatu väärtus ajal, kui ühenduse toetus antud valdkonnale on lõppenud. Olulisi kogemusi saavad rakendamisega seotud isikud nii projektide, meetmete kui programmi tasandil ning samuti teised seirekomisjoni töösse ja muudesse tegevustesse kaasatud osapooled.
- 166 Meetmete kulude kavandamisel tuleks eelhindaja hinnangul arvesse võtta meetmega kaasnevate põhiliste kulude iseloomu (investeeringud, masinad, seadmed, tööjõukulu) ja korrigeerida vastavaid näitajaid täpsema makromajandusliku näitajaga (ehitushinnaindeks, tarbijahinnaindeks, nominaalpalga kasv jne).
- 167 Eelhindaja nägemusel vastab MAKis kirjeldatud seiresüsteem üldjoontes nõukogu määruses (EÜ) nr 1698/2005 (Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta) esitatud nõuetele.

Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamise kokkuvõte

- 168 Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamise eesmärk oli teha ettepanekuid MAKi ja selle rakendamise kvaliteedi parandamiseks. Vahehindamise raames anti tagasisidet arengukavaga seotud probleemistiku jätkuva asjakohasuse kohta, hinnati MAKi kooskõla muutunud majandusolukorraga ning samuti vahendite kasutamist ja eesmärkide saavutamist. MAKi vahehindamise teostas Ernst & Young Baltic AS. Vahehindamisel vaadeldi perioodi 01.01.2007–30.04.2010.
- 169 Vahehindamine tõi välja, et programmiperioodi 2007–2013 eelkaardistatud probleemid on valdavalt samaks jäänud (vt lähemalt ka programmi mõjude osa) ning 2008. aastal alanud majanduslangus on neid pigem süvendanud. Vahehindamise ajaks kujunenud majandustingimuste muutuste tõttu oli täiendavaks sõlmküsimuseks investeeringute finantseerimine (taotlejatel omavahendeid ebapiisavalt ning pankadelt laenu saamine keerukas). Hindamine tõi ka välja vajaduse liikuda põhivara investeeringutelt kogu tootmisahela väärtuse kasvatamisele ja integreerimisele ning soodustada enam põllumajanduse ja toiduainesektori jätkuvat integreerumist.
- 170 Programmi rakendamist hinnati vahehindamise raames rahuldavalt – eesmärkide saavutamise tase programmis oli üldjuhul oodatud tasemel. Administreerimisel esinenud raskustena toodi peamiselt välja probleemid toetussüsteemi reeglite mõistmise ja tõlgendamisega, nõudmistega ja taotlemisel esitatavate dokumentide erineva detailsusega ja arvestamise aluseks olevate kaartide kasutamisega. Finantsvahendite kasutamine oli vahehindajate hinnangul samuti

ootuspärane – määratud toetuste summa moodustas vahehindamise hetkeks 49% ja välja makstud toetuste summa 32% programmiperioodi eelarvest. Vahehindamise hetkeks oli enim toetatud ettevõtlust (maapiirkondade ettevõtteid toetavad meetmed esimese ja kolmanda telje all) ja keskkonda (keskkonnasäästlikkusele või parandamisele suunatud meetmed eelkõige teise telje raames), nendele järgnesid külaelu arendamise toetamine (eelkõige meede 3.2 ja LEADER) ja tugitegevuste pakkumine (koolitus, LEADER-gruppide arendamine jms).

- 171 Vahehindamise käigus jõuti järeldusele, et MAKi toetuste mõju ei ole lühikese rakendumisperioodi tõttu veel täielikult avaldunud ning hakkab ilmnema alles programmi teisel poolel, kui leiavad aset esimestes taotlusvoorudes heaks kiidetud investeeringud. Veel tõdesid vahehindajad, et MAKi mõju on raske eristada teiste toetuste ning väliste mõjutajate tulemustest, samuti ei olnud mitmed statistilised mõjunäitajad 30.04.2010 seisuga 2009. aasta kohta veel kättesaadavad, mistõttu kasutati mõju väljaselgitamisel alternatiivina kasusaaajate, rakendajate ja arvamusiidrite hinnanguid ning küsitlusi.

3 Metodoloogiline käsitlus

3.1 Hindamispõhimõtted

- 172 Hindamise läbiviimisel toetuti tavapäraselt kasutatavatele põhimõtetele, milleks on andmete triangulatsioon ja loogiline vool. Need põhimõtted muudavad hindamise ja selle tulemused võimalikult usaldusväärseks ja asjakohaseks.
- 173 **Andmete triangulatsioon** (*data triangulation*) on üks peamisi andmete kogumisega seotud printsiipe, mis aitab kaasa hindamise usaldusväärsuse tagamisele (et kogutud andmed oleks tõesed). Triangulatsioon on erinevatest allikatest saadud info omavaheline võrdlemine ja täiendamine (statistilised andmed, dokumendianalüüs ja empiirilised andmed). Juhul kui erinevatest allikatest saadud informatsioon on vastuolus, tuleb kaaluda mõlema leiu kvaliteeti või usaldusväärsust ning leida kolmas allikas, mis kinnitab või lükkab ümber esimesest või teisest allikast saadud info.
- 174 Lisaks lähtuti hindamise käigus **loogilise voolu** (*logical flow*) põhimõttest, mille järgi eri hindamise faasid (struktureerimine, vaatlemine, analüüsimine, hinnangute andmine ja soovitude tegemine) järgnevad üksteisele loogiliselt ning on omavahel kooskõlas. Loogilise voolu põhimõttele on viidatud ka hindamise juhises järgneva skeemi alusel.

Joonis 6. Hindamise loogiline vool

Allikas: CMEF Guidance note B – Evaluation guidelines 2007–2014
http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/eval/guidance/note_b_en.pdf

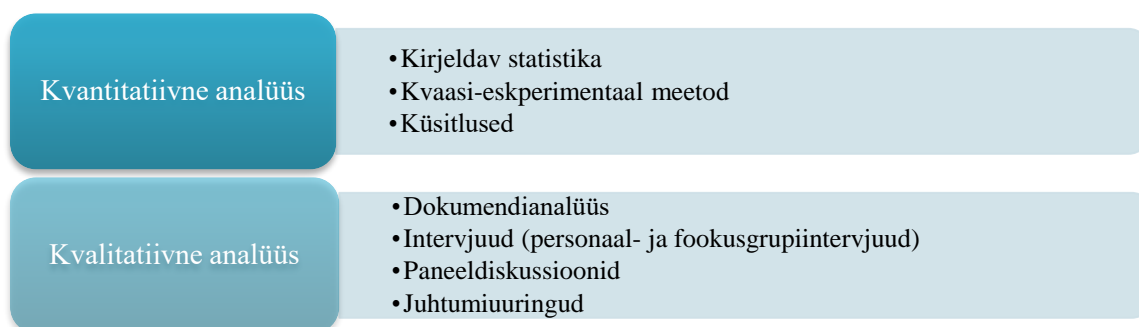
- 175 See tähendab, et struktureerimise faasis kootatud metoodika kohaselt koguti vaatlemise faasis ja analüüsi kolmandas faasis üksnes algselt vajalikuks hinnatud andmeid. Analüüsi teostati omakorda vaid nii palju, kui oli vaja usaldusväärsete hinnangute andmiseks (ei tohiks anda hinnanguid, mida ei toeta vastavad analüüsitulemused). Hinnangute andmisel lähtuti sellest, et hindamise lõppfaasis oleks kogutud andmete põhjal võimalik teha järeldusi ja pakkuda parandusettepanekuid ehk soovitusi. Loogilise voolu põhimõtte järgimine tagab, et hindamisaruanne on loogiliselt üles ehitatud ning asjakohane (ei sisalda kasutat informatsiooni).
- 176 Lähtearuande koostamisel (struktureerimise faasis) jõuti seisukohani, et hindamistulemuste leidmiseks on vajalik kasutada kombineeritud metoodilist lähenemisviisi. Leiti, et erinevate meetodite kombineerimine sõltub meetme spetsiifikast, kuid on vajalik asjakohaste ja usaldusväärsete hindamistulemuste saavutamiseks. Lähenemisviiside kombineerimisele on

viidatud ka Euroopa Komisjoni MAKi järelhindamise juhendis⁶. Kombineeritud meetodite valik on tehtud struktureerimise faasis kaardistatud andmetele tuginedes.

- 177 Hindamise läbiviimisel kasutati nii kvantitatiivseid kui kvalitatiivseid hindamismeetodeid (Joonis 7). Kvantitatiivsed meetodid andsid faktilise ülevaate vahendite kasutamisest ja indikaatorite täitmisest. Kvantitatiivsete tasemete mõistmist hinnati kvalitatiivselt, et aru saada muutuste ulatusest ning täiendavatest põhjuslikest seostest. Seose ja mõju tausta laiemaks mõistmiseks andsid seega sisu kvalitatiivsed meetodid, mis võimaldasid teha üldistusi ja järeldusi.

Joonis 7. Hindamisel kasutatud hindamismeetodid

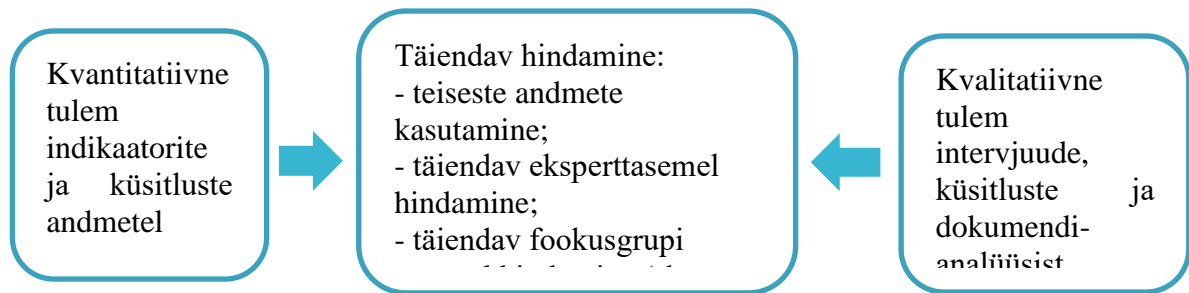

- 178 Kvaasiekspimentaalse meetodi puhul toimub osalus- ja võrdlusgrupi tulemuste võrdlemine kasutades sobitamise tehnikat (PSM-meetodit, propensity score matching). Seejärel viiakse läbi osalus- ja võrdlusgrupi näitajate muutuste hindamine (DiD, difference in differences ehk erinevuste erinevuse arvutamine).
- 179 Mitteeksperimentaalse meetodi puhul võrreldakse osalusgrupi andmeid valdkondliku statistikaga, tegemist on kaardistusuurimusega, ex post facto lähenemisega.
- 180 Kokkuvõtvalt anti hinnanguid erinevate meetodite tulemusi kokku viies ehk kompleksse lähenemisviisiga (Joonis 8).

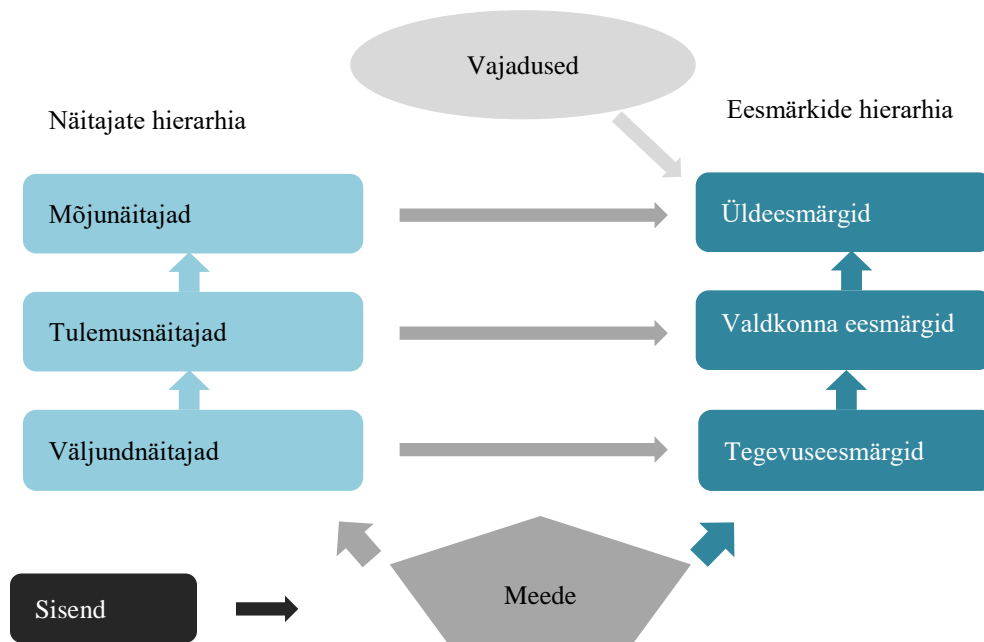
⁶ Capturing the success of your RDP: Guidelines for The Ex-post Evaluation of 2007–2013 RDPs. 2014.

Joonis 8. Hindamisel kasutatav kompleksne meetod

- 181 Kvantitatiivse analüüsi tulem jaguneb kaheks: a) tõendatud statistilise olulisusega kvantitatiivne tulem ja b) mittekontrollitud olulisusega tulem. Selleks, et lihtsa statistilise muutuse puhul (nt enne-pärast võrdlusmeetod) oleks võimalik koostada lõpphinnang, on vajalik teha täiendav kontrafaktiline analüüs eksperttasemel või fookusgrupi tasemel. Samal ajal tagatakse andmete triangulatsiooni põhimõtte järgimine.
- 182 Olulise osa metoodikast moodustas hindamisküsimuste metoodiline raamistik. MAKi järelhindamise töö tehnilises kirjelduses oli ülesandeks püstitatud vastata MAKiga seotud ühistele hindamisküsimustele, meetmetega seotud ühistele hindamisküsimustele ja MAKi eripärast lähtuvatele hindamisküsimustele ning horisontaalsetele hindamisküsimustele. Hindamisküsimustele vastamine oli seotud andmekogumise ja -analüüsi metoodikaga, mis töötati välja struktureerimise faasis. Igale hindamisküsimusele vastamise aluseks olevad sisendandmed määrati struktureeritud risttabelis. Hindamisküsimustele vastamise lähenemise välja töötamisel tugineti vahehindamise metoodikale, et tagada andmete võrreldavus, kuid laiendati seda küsimuste osas, mille puhul hinnati vajalikuks viia läbi täiendav andmekogumine kvaliteetsete hindamistulemuste saavutamiseks.
- 183 Sealjuures nii meetmetega seotud kui ka kogu programmi hõlmavatele küsimustele (horisontaalsetele küsimustele) vastamisel peeti oluliseks sekkumisloogikale vastavat metoodilist lähenemisviisi (Joonis 9), st nende hindamisküsimustele vastuste leidmisel kasutati erinevaid analüüsi meetodeid, kusjuures programmispetsiifilised tulemused sünteesiti meetmete alusel koostatud analüüsist ehk tulemuste kokkuvõtmine toimus sekkumisloogika alusel.

Joonis 9. Sekkumisloogikal põhinev lähenemisviis

- 184 Sekkumisloogikast lähtudes esitati iga meetme analüüsis indikaatorite (sh väljund-, tulemus- ja mõjunäitajate) saavutusmäärade ülevaade ning hinnati nende saavutusmäärade põhjal meetme panust seotud eesmärgi saavutamisesse (vt näidis joonis 10). Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: '+++' on saavutusmäär rohkem kui 66%, '++' 65%-31% ja '+' kuni 30%. Kui panuse hinnang puudub, siis polnud seda võimalik hinnata tulenevalt indikaatori vähesest seosest eesmärgiga või puuduvatest andmetest. Sellistel juhtudel on vastav selgitus lisatud meetme analüüsi.

Joonis 10. Meetme rakendamise tulemuste hindamise näidis sekkumisloogika alusel

Tabel 10. Meetme 1.1 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014/2015	Saavutamise määr (%)	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Koolitus- ja teabepäevi aastas	500	329,2	660%	++
Koolitus- ja teabepäevadel osalejate arv	20 000	16 508	83%	+++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Õppe edukalt läbinute arv	8000	16 508	206%	+++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Lisandunud väärtuse muutus ühe tööjõuühiku kohta aastas	+25%	8,60%	34%	+(-)
Põhi- ja täieliku ettevalmistusega põllumajanduslike majapidamiste juhtide osakaal	47%	65,6% (2013)**	139%	-

3.2 Kasutatud andmebaasid ja andmekogumismeetodid

- 185 Vaatlemise faasis koguti andmeid ja tehti päringuid allpool esitatud andmebaasidest (Tabel 6). Nimetatud andmetest kogutud andmeid kasutati **sekundaarandmete**⁷ **analüüsi** sisendiks. Järelhindamisel analüüsitud PRIA andmestik on 31.12.2015 seisuga. Äriregistri andmestik koostatud järelhindamise käigus ja päritud x-tee kaudu ning hõlmavad toetust saanud ja teiste sektoris tegutsevate ettevõtete (kvaasieksperimentaalse meetodi kontrollgrupi moodustamiseks) majandusaasta aruannetes raporteeritud majandusnäitajaid. Statistikaameti andmed pärinevad nii avalikust andmebaasist, kui on ka osaliselt päritud spetsiaalselt järelhindamise tarbeks. Kui andmebaasidest päritud andmeid on töödeldud järelhindamise käigus järelhindaja poolt, on lisatud vastav märge andmetabeli või joonise jalusesse.

Tabel 6. MAKi järelhindamisel kasutatavad andmebaasid

Andmebaasid	Kasutatavad andmed
Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ameti (PRIA) andmebaas	Seireandmed Toetuse saajate andmed
Põllumajandusuuringute Keskuse (PMK) andmebaas	2. telje püsihindaja poolt kogutud seire- ja hindamisandmed
Eesti Maaülikooli (EMÜ) majandus- ja sotsiaalinstituudi andmebaas	1., 3. ja 4. telje püsihindaja poolt kogutud seire- ja hindamisandmed
Äriregister	Ettevõtete majandusaasta aruannetest pärinevad majandusnäitajad hinnatava perioodi 2007–2013 kohta, sh näiteks käibevara, materiaalne põhivara, varad, lühi- ja pikaajalised kohustused, müügitulu, ärikasum, omakapital, töötajate arv jms
Statistikaameti andmebaas	Maapiirkonna rahvastiku muutus, SKP muutus sektorite lõikes, põllumajandussaaduste eksport-import, tootjahinnaindeks, tootmisvahendite ostuhinna indeks, tööviljakus sektorite lõikes, hõivatute arv sektorite lõikes, kasvuhoonegaaside õhku paiskamine ja emissioon, keskmine sissetulek sektorite lõikes, keskmine tööjõulukulu sektorite lõikes.

- 186 Täiendavalt viidi läbi **toetuse saajate veebiküsitlus**, mille eesmärgiks oli koguda sellist hindamiseks vajalikku teavet, mida polnud võimalik saada teistest andmeallikatest ehk siis veebiküsitlus viidi läbi nende meetmete puhul, millel polnud piisavalt andmeid hindamisküsimustele vastamiseks. Kokku viidi läbi neli veebiküsitlust, mis hõlmasid erinevaid meetmeid (Tabel 7): nõustamisteenuse toetuse küsitlus, metsanduse ja maaparanduse toetuste küsitlus, keskkonnatoetuste küsitlus ning külade uuendaja ja arendaja küsitlus. Küsitlusankeedi koostamisel võeti arvesse hindamisküsimustele vastamiseks vajaminevat teavet ning küsitlusankeedid kooskõlastati Tellija esindajatega. Küsitlusankeedid on esitatud lisas 2.

⁷ Sekundaaraandmed on varem kogutud andmed, mis on saadud varasemate uuringute raames või varasematest programmdokumentidest, seirearuannetest, riiklikust statistikast vms.

- 187 Vastamismäärad erinesid märkimisväärselt küsitluste ja meetmete lõikes (Tabel 7), mistõttu pole kõikide meetmete puhul võimalik teha statistiliselt usaldusväärsed üldkogumile laiendatavaid järeldusi. Statistiliselt usaldusväärsed kõigile toetuse saajatele laiendatavad tulemused saavutati meetme 2.1, 2.3 ja 4.1 puhul. Seega on väikese toetuse saajate vastamismääraga meetmete analüüsimisel andmeid kasutatud ennekõike kvalitatiivselt, et kirjeldada veebiküsitluse vastanud toetuste saajate hinnanguid.

Tabel 7. Ülevaade järeldamise raames läbi viidud toetusesaajate veebiküsitlustest

Nr	Meetmed	Unikaalsete toetusesaajate arv 2007-2015	Veebiküsitluse valim*	Vastajate arv**
1	Meede 1.3 „Nõuandesüsteemi ja nõuandeteenuse toetamine“	3008	2203	206
2	Meede 1.5 „Metsade majandusliku väärtuse parandamine	1990	1424	248
	Meede 1.8 „Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur“	226	166	33
	Meede 2.7 „Natura 2000 toetus erametsamaale“***	764	587	127
3	Meede 2.1 „Ebasoodsamate piirkondade toetus“	4984	3357	582
	Meede 2.2 „Natura 2000 toetus põllumajandusmaale“	1074	864	166
	Meede 2.3 „Põllumajanduslik keskkonnatoetus“	4336	4075	859
	Meede 2.4 „Loomade heaolu: loomade karjatamise toetus“	2073	1501	311
	Alameede 2.5.1 „Kiviaia taastamise toetus“	181	142	49
4	Meede 3.2 „Külade uuendamine ja arendamine“	761	759	241
	Meede 4.1 „Kohaliku arengustrateegia rakendamine“	3108	2179	449

* Veebiküsitluse valim ei sisaldanud puuduvate kontaktandmetega toetusesaajad.

** Vastajate arv sisaldab ainult lõpuni vastatud ankeete. Poolikuid ankeete ei analüüsitud.

*** Meetme 2.7 valim sisaldas ainult juriidilisest isikust toetuse saajaid.

- 188 Lisaks viis järeldamise meeskonda kuuluv EMÜ majandus- ja sotsiaalinstituut 2016. aasta püsihindamise käigus läbi uuringu „Põllumajandustootja majandustegevuse mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas“, mille tulemusi kasutati meetme 3.1 hindamisel. Uuringuga anti ülevaade põllumajandustootjate majandustegevuse mitmekesistamise põhjustest, mittepõllumajandusliku tegevuse suunast, vajalikkusest ja mõjust põllumajanduslikule ettevõtlusele.
- 189 Meetmespetsialistide, vastavate riigiasutuste esindajate ja toetuse saajaid esindavate huvirühmade eksperthinnangute ja tagasiside kogumiseks viidi läbi **semistruktureeritud intervjuud**, mis toimusid nii personaalselt kui ka telefoni teel. Intervjueeritud osapoolte nimekiri on toodud Lisas 1. Intervjuude eesmärk oli koguda täiendavat kvalitatiivset teavet MAKi rakendamise ja mõju kohta. Intervjuude tulemused olid sisendiks meetmete hindamisel, samuti toetasid need kvantitatiivse ja dokumendianalüüsi tulemusi ning aitasid mõista ja

kirjeldada kvantitatiivse analüüsi käigus kogutud ja analüüsitud numbrilisi tulemusi. Subjektiivsuse vähendamiseks kasutati andmete triangulatsiooni – ühe teema/küsimuse kohta info kogumist mitmest allikast.

190 Täiendavalt viidi läbi meetmest 1.7.1 „Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alane koostöö“ toetuse saajate ja nende partneriks olnud TjaA asutuste telefoniintervjuud, et koguda lisainformatsiooni meetme tulemuslikkuse ja asjakohasuse kohta.

191 Kahe meetme hindamisel viidi läbi **juhtumivaatlused/juhtumiuuringud**, et koguda täiendavalt andmeid hindamisküsimustele vastamiseks:

- Meetme 3.2.2 „Eesti lairiba internetivõrk“ juhtumiuuring

192 Meetme 3.2 „Külade uuendamine ja arendamine“ alameedet 3.2.2 „Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmine“ ei olnud vahehindamise seisuga rakendatud. Perioodi lõpuks oli meetme raames toimunud kaks taotlusvooru (2011. ja 2014. aastal), kus oli ainult üks taotleja – Eesti Lairiba Arenduse Sihtasutus.

193 Lairiba meetme eripäraks oli asjaolu, et riik võttis ülesandeks ehitada lairiba baasvõrk, millest ühendused lõppkasutajatele pidid lisanduma hiljem. Vahendid leiti Struktuurifondidest ja Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist ning sarnast meedet rakendasid lisaks Maaeluministeeriumile veel Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ja Siseministeerium samal ajaperioodil. Osana majanduse elavdamise kavast ja selleks, et täita eesmärki, mille kohaselt saavutatakse kiire internetiühenduse saajaprotsendiline kättesaadavus kõigile kodanikele, eraldas Euroopa Komisjon Eestile elavdamise paketi raames kokku 10,08 mln eurot, millest Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi osa oli 9,078 mln eurot.

- 4. telje LEADERi juhtumiuuring

194 LEADER-lähenemise puhul on vaatamata Eesti väiksusele toimunud laiaulatuslik kohalike tegevusgruppide areng. Juba enne LEADER-meetme käivitumist tegutses aktiivselt MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant (ja teeb seda kuni tänaseni). Kuna LEADERi kohalikke tegevusgruppe on suuremahuliselt toetatud, on ka nende areng igati loogiline, kuid arengu edukuse taset on võimalik hinnata teiste MTÜde tegevustega võrreldes. Seega on võimalik hinnata teooriapõhise meetoodika ja kvalitatiivse meetodi kombineerimisel alt-üles lähenemise erinevust kahe võrreldava Eestis tegutseva liikumise kaudu.

195 Esmaste järeelhindajate sõnastatud hinnangu valideerimiseks ja kvalitatiivanalüüsi tulemuste tõlgendamiseks viidi läbi seitse **fookusgrupi intervjuud**. Fookusgrupid korraldati telgede ja teemavaldkondade lõikes (Tabel 8). Ülevaade toimunud fookusgruppidest on esitatud alljärgnevas tabelis ning fookusgrupil osalenute nimekirjad Lisas 3. Fookusgrupiintervjuude meetodi kasutamisel esineb risk, et usaldusväärseid tulemusi ei saavutata tulenevalt fookusgrupil osalejate vähesest pädevusest või nende subjektiivsetest hinnangutest tulenevalt.

Seetõttu pöörati erilist tähelepanu fookusgrupil osalejate välja valimiseks, et tagada iga valdkonna toetuse saajate esindatus. Lisaks sellele kasutati fookusgruppide tulemusi eelkõige ühe allikana triangulatsioonil, et toetada indikaatorite statistikat, toetuse saajate majandusnäitajate analüüsi tulemusi ja ka veebiküsitluse vastuseid. Fookusgruppidele kogutud informatsiooni on kasutatud tulemuste ja järelduste tõlgendamiseks ja võimalike põhjuste välja toomiseks.

Tabel 8. MAK 2007-2013 järelhindamise käigus toimunud fookusgrupi intervjuud

Fookusgrupi teema	Toimumisaeg	Osalejate arv
LEADER lähenemisviisi rakendamise fookusgrupp	31. august 2016	13
LEADER projektitoetuste fookusgrupp i	8. september 2016	10
LEADER projektitoetuste fookusgrupp ii	8. september 2016	12
2. telje „keskkonna ja paikkonna säilitamine“ fookusgrupp	14. september 2016	15
Metsanduse ja maaparanduse toetuste fookusgrupp	19. september 2016	17
Horisontaalsete teemade fookusgrupp	20. september 2016	10
3. telje „maapiirkondade elukvaliteet ja maamajanduse mitmekesistamine“ fookusgrupp	27. september 2016	11

3.3 Analüüsimeetodid

196 **Dokumendianalüüsi eesmärk** oli koguda meetmete hindamise seisukohast võimalikult palju asjakohast informatsiooni, et mõista hindamise konteksti ning vastata hindamisküsimustele. Samuti oli dokumendianalüüs oluline sisend intervjuude (nii personaalsete kui ka fookusgrupi intervjuude), küsitluste ja juhtumiuuringute küsitlusankeetide koostamiseks. Analüüsi käigus toetuti erinevatele **infoallikatele**:

- strateegilised dokumendid
- varasemalt teostatud uuringud ja hindamised ning muud aruanded.

197 **Kvantitatiivne analüüs** viidi läbi **kirjeldava statistika alustel** ja samuti **kvaasi-eksperimentaalsele kontrafaktilisele meetodile** tuginedes. Analüüsitavad andmed olid eelnevalt kogutud järgmiselt:

- toetatud projektide seirenäitajad (sh väljund-, tulemusindikaatorid)
- ettevõtjate konkurentsivõime hindamist võimaldavad finantsnäitajad (sh arvutatavad mõjuindikaatorid)
- standardiseeritud ankeetküsitlused.

198 Kuna kvantitatiivne analüüs on meetmepõhine, siis oli võimalik hinnata eelkõige meetme tulemuslikkust ja mõju. Sekkumisloogika koondtulemused anti tuginedes kvantitatiivsetele tulemustele, kuid on olemuselt kvalitatiivsed.

199 Kvantitatiivse analüüsi sekundaarandmete analüüs seisnes eelkõige MAKi rakendamisega seotud majandusanalüüsi läbiviimises, mis omakorda on seotud väljund- ja tulemusnäitajate hindamisega. Majandusanalüüsi meetodilistest alustest kasutati eelkõige:

- finantsanalüüsi (olukorra määramiseks)
- dünaamikaanalüüsi (ehk analüüsitakse muutusi ajas)
- tegevusala analüüsi (võrdlusanalüüsi sektoriga või kogu tegevusalaga)
- küsitlustulemuste andmete analüüsi ning võrdlusanalüüsi ettevõtjate majandusnäitajatega (vajadusel tüpoloogilised grupid).

200 **Kvaasiekspperimentaalne meetod** tugineb nn eksperimendi vaatlusel, kus võrreldakse kahe erineva grupi isikuid, kuid kontrollgrupi juhuslikkust ei ole rakendatud. See tähendab, et kontrollgrupp valitakse osalusgrupiga sarnaselt. Järelhindamisel tingis seda asjaolu, et toetuste saajatele kehtisid lävendikriteeriumid, mis tingisid teatud majandusliku erinevuse lõpptulemuse saavutanud isikute ja üldkogumi vahel. Kvaasiekperimentaalsel analüüsi kasutati konkurentsivõime muutuse hindamisel. Metoodika on esitatud aruande Lisas 5.

3.4 Metoodika kasutamise piirangud ja hindamisel ilmnenu probleemid

201 Järgnevalt on kirjeldatud MAKi järelhindamisel ilmnenu raskendavaid asjaolusid, valitud metoodika mõju järeldustele ja andmete kvaliteedile.

1. Seirenäitajate hindamine

202 Järelhindamisel tugineti meetmete seirenäitajate analüüsil ennekõike püsihindamise (st Eesti Maaülikooli ja Põllumajandusuuringute Keskuse poolt) käigus kogutud indikaatorite ja välja sisendandmetele ja arvutatud saavutustasemetele. Püsihindajad kogusid omakorda andmeid PRIA, Statistikaameti, äriregistri jt allikate kaudu.

203 Järelhindaja pole auditeerinud püsihindamise tulemusel esitatud seirenäitajate korrektsust. Kui püsihindamise raames mingi näitaja osas andmeid ei kogutud, polnud selle saavutusmäära võimalik hinnata ka järelhindamise käigus.

204 Samuti ilmnus mõningaid probleeme indikaatorite asjakohasusega ehk küsitavusi, kas antud näitajad on sobivad antud meetmega seotud mõju hindamiseks. Vastavad kitsaskohad on toodud välja iga meetme analüüsipeatükis. Lisaks oli nii mõnelgi korral meetme indikaatorite saavutusmäärade põhjal keeruline teha usaldusväärseid järeldusi, kuna toetuse saajate arv oli selleks liiga väike.

2. Veebiküsitluste läbiviimine

205 Tulenevalt järelhindamise kitsast ajagraafikust langes veebiküsitluste läbiviimine suveperioodile, mil toetuste saajatel oli palju põllutöid ja ettevõtetel puhkuste periood. Sellest tulenevalt tuli veebiküsitlus avatuna hoida planeeritust tunduvalt kauem ning saata korduvaid meeldetuletusi veebiküsitlusele vastamiseks. Vastamismäär küsitluste lõikes kujunes äärmiselt kõiksuvaks. Sellest tulenevalt pole kõikide meetmete hindamisel võimalik veebiküsitlusele vastajate tagasiside põhjal üldkogumile laiendatavaid statistiliselt usaldusväärseid järeldusi teha. Antud meetmete hindamisel on veebiküsitluse teel kogutud informatsiooni kasutatud piiratud, st vastajate hinnangute kvaliteetivseks kirjeldamiseks.

3. Fookusgrupi intervjuude läbiviimine

- 206 Fookusgrupi intervjuudel ei osalenud suur hulk kutse saanud erialaliitude ja tootjate esindajatest. Mitme fookusgrupi, nt 1. telje ja 3. telje, puhul kutsuti gruppi kokku korduvalt ning üritati võimalikult suurele hulgale osalejatele leida sobiv kohtumiskuupäev. 1. telje puhul ei õnnestunud vajalikku osalejate arvu saavutada, mistõttu fookusgrupi intervjuud ei toimunudki.
- 207 Järelhindaja arvamusel oli sektori üldine huvi järelhindamisel osaleda suhteliselt tagasihoidlik. See asjaolu raskendas ka oluliselt andmete kogumist.

4 MAKi ja telgede kirjeldus

4.1 Maaelu arengukava 2007–2013 prioriteetide ja telgede kirjeldus

- 208 Eesti maaelu arengukava 2007–2013 (MAK) sätestas maaelu arengusuunad ja meetmed nende rakendamiseks ajaperioodil 1. jaanuarist 2007 kuni 2013. aasta lõpuni. MAKi meetmete rakendamise üldeesmärk oli toetada Euroopa Liidu (EL) ühise põllumajanduspoliitikaga (ÜPP) kaasnevate maaelu arengu meetmete kaudu maapiirkonna tasakaalustatud arengut. Programmiperioodil 2007–2013 oli Eestil võimalik MAKi raames kasutada ligikaudu 935 mln eurot avaliku sektori toetusraha põllumajanduse ja maaelu arengu toetamiseks (koos majanduse elavdamise paketist lisanduvate vahenditega). MAKi eelarve jagunes nelja telje vahel, millele lisandus tehniline abi MAKi rakendamiseks (Tabel 9).

Tabel 9. MAKi rahastamine telgede kaupa (2007–2013, eurot)

	Eelarve	Majanduse elavdamise pakett	Eelarve kokku	Telje osakaal ⁸
1. telg	349 010 068	3 173 858	352 183 926	39,2%
2. telg	328 460 344	0	328 460 344	36,6%
3. telg	123 919 233	6 912 808	130 832 041	14,6%
4. telg	85 759 063	0	85 759 063	9,6%
Tehniline abi	38 115 139	0	38 115 139	
Kokku	925 263 847	10 086 666	935 350 513	

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

- 209 **MAKi esimene telg** oli suunatud põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime parandamisele. Esimese telje raames toetati koolitus- ja teavitustegevusi, noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamist, nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamist, põllumajandusettevõtete ajakohastamist, metsade majandusliku väärtuse parandamist ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmist, põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse andmist, põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamist ning põllu- ja metsamajanduse infrastruktuuri.
- 210 Perioodil 2007–2013 planeeriti MAKi esimese telje raames rakendada alljärgnevaid meetmeid:
- Meede 1.1 – Koolitus- ja teavitustegevused
  - Meede 1.2 – Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine
  - Meede 1.3 – Nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamine

⁸ Ilma tehnilise abita.

- Alameede 1.3.1 – Põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele nõuandeteenuse võimaldamine
- Alameede 1.3.2 – Nõuetele vastavuse ning töötervishoiu ja tööohutuse alase nõuandeteenuse võimaldamine
- Alameede 1.3.3 – Nõuandesüsteemi arendamine nõuandeteenuse hea kättesaadavuse tagamiseks
- Meede 1.4 – Põllumajandusettevõtete ajakohastamine
  - Alameede 1.4.1 – Investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks
  - Alameede 1.4.2 – Investeeringud loomakasvatusehitistesse
  - Alameede 1.4.3 – Investeeringud bioenergia tootmisesse
- Meede 1.5 – Metsade majandusliku väärtuse parandamine ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine
  - Alameede 1.5.1 – Metsa majandusliku väärtuse parandamine
  - Alameede 1.5.2 – Metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (arendusprojekti elluviimine)
  - Alameede 1.5.3 – Kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine
- Meede 1.6 – Põllumajandustoodetele ja mittepuiduliste metsasaadustele lisandväärtuse andmine
  - Alameede 1.6.1 – Põllumajandustoodete ja mittepuiduliste metsasaaduste töötlemine
  - Alameede 1.6.2 – Piimandussektori ja mahepõllumajandustootmise kohandumine uute väljakutsetega
  - Alameede 1.6.3 – Põllumajandustoodete ühisturustamise edendamine
- Meede 1.7 – Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine
  - Alameede 1.7.1 – Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alane koostöö
  - Alameede 1.7.2 – Põllumajandustootjate osalemine toidukvaliteedikavas
  - Alameede 1.7.3 – Toidukvaliteedikavade raames toodetud toodete alane teavitamis- ja edendamistegevus
- Meede 1.8 – Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur
- Meede 1.9 – Tootjarühma loomise ja arendamise toetus

211 Nimetatud meetmetest ei ole perioodil 2007–2013 rakendunud meede 1.7.2 „Põllumajandustootjate osalemine toidukvaliteedikavas“.

212 **MAKi teine telg** oli suunatud eelkõige selliste põllumajanduslike tootmisviiside rakendamise soodustamisele, mis tagavad stabiilse keskkonnaseisundi ning maakasutuse piirkondades, kus see on oluline traditsiooniliste maastike kujunduses, ning Natura 2000 aladel. Peamist tähelepanu pöörati bioloogilise mitmekesisuse ning traditsiooniliste põllumajandusmaastike säilitamisele, vee kvaliteedi tagamisele ning kliimamuutuste leevendamisele.

- 213 Perioodil 2007–2013 planeeriti MAKi teise telje raames rakendada alljärgnevaid meetmeid:
- Meede 2.1 – Ebasoodsamate piirkondade toetus
  - Meede 2.2 – Natura 2000 toetus põllumajandusmaale
  - Meede 2.3 – Põllumajanduslik keskkonnatoetus
    - Alameede 2.3.1 – Keskkonnasõbralik majandamine
    - Alameede 2.3.2 – Mahepõllumajandusliku tootmise toetus
    - Alameede 2.3.3 – Ohustatud tõugu looma pidamise toetus
    - Alameede 2.3.4 – Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus
    - Alameede 2.3.5 – Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus
  - Meede 2.4 – Loomade heaolu: loomade karjatamise toetus
  - Meede 2.5 – Vähetootlike investeeringute toetus
    - Alameede 2.5.1 – Kiviaia taastamise toetus
    - Alameede 2.5.2 – Mitmeliigilise põõsasriba rajamise toetus
  - Meede 2.6 – Kaitsemetsa rajamise toetus põllumajandusmaale
  - Meede 2.7 – Natura 2000 toetus erametsamaale
- 214 Nimetatud meetmetest ei ole perioodil 2007–2013 rakendunud meetme 2.5 alameede 2.5.2 „Mitmeliigilise põõsasriba rajamise toetus“ ja meede 2.6 „Kaitsemetsa rajamise toetus põllumajandusmaale“.
- 215 **MAKi kolmas telg** oli suunatud maapiirkondade elukvaliteedi parandamisele ja majandustegevuse mitmekesistamise soodustamisele. Kolmanda telje raames toetati majandustegevuse mitmekesistamist maapiirkonnas ning külade uuendamist ja arendamist külade infrastruktuuri, kultuuri ja arhitektuuripärandi parandamise ja kaasajastamise ning ühishoonete kaasajastamise kaudu.
- 216 Perioodil 2007–2013 planeeriti MAKi kolmanda telje raames rakendada alljärgnevaid meetmeid:
- Meede 3.1 – Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas
    - Alameede 3.1.1 – Mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas
    - Alameede 3.1.2 – Mikroettevõtete arendamise toetus
    - Alameede 3.1.3 – Bioenergia tootmise edendamise investeeringutoetus
  - Meede 3.2 – Külade uuendamine ja arendamine
    - Alameede 3.2.1 – Majanduse ja maaelanikkonna põhiteenused
    - Alameede 3.2.2 – Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmine
    - Alameede 3.2.3 – Külade uuendamine ja arendamine
    - Alameede 3.2.4 – Maapiirkondade kultuuripärandi säilitamine ja selle kvaliteedi parandamine
- 217 **MAKi neljanda telje** ehk LEADER-meetme eesmärk oli kohaliku algatuse edendamine, aidates maapiirkonna sisemiste arenguvõimaluste parema kasutamise kaudu kaasa põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, keskkonna ja paikkonna ning eriti maapiirkonna elukvaliteedi parandamisele ja majandustegevuse mitmekesistamisele. Sellest

tulenevalt oli oluline laialdasema otsustusõiguse andmine kohalikule tasandile, nii et aastateks 2009–2010 oleks enamik valdu hõlmatud kohalike tegevusgruppidega, kes on välja töötanud oma piirkonna arengustrateegiad ja rakendavad neid igapäevaselt. LEADER-meetme raames toetati kohalike tegevusgruppide strateegiate väljatöötamist ning nende jooksvate kulude katmist ja oskuste omandamist. Peamine tegevus oli rahastamiseks sobivate projektide välja valimine arvestades strateegiates seatud eesmärgi.

4.2 Maaelu arengukava 2007–2013 rakendamisse kaasatud osalised

218 MAKi rakendamisega olid seotud Maaeluministeerium, PRIA, sertifitseerimisasutused, püsihindajad ja teised osapooled. Ülevaade kaasatud osapooltest ja nende rollidest on toodud alljärgnevas tabelis.

Tabel 10. MAK 2007-2013 rakendamise osapooled ja nende rollid

Kaasatud osaline	Roll MAKi rakendamisel
Korraldusasutus Maaeluministeerium	<p>Maaeluministeerium vastutab Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise koordineerimise eest Eestis. Selle hulka kuulub makseagentuuri akrediteerimine, järelevalve ja akrediteerimise tühistamise eest vastutamine ning muude korraldusasutustele antavate ülesannete täitmine.</p> <p>Maaeluministeerium vastutab MAKi tõhusa, tulemusliku ja korrektse juhtimise ja rakendamise eest.</p>
Makseagentuur Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet (PRIA)	<p>Makseagentuuri ülesanne MAKi rakendamisel on sooritada makseid ning edastada ja säilitada teavet. Sealjuures peab olema tagatud, et</p> <ul style="list-style-type: none"> enne makse heakskiitmist on kontrollitud taotluse abikõlblikkust ja toetuste andmise korda maaelu arengu raamides ning nende vastavust ELi eeskirjadele sooritatud maksed kajastuvad raamatupidamises täpselt ja põhjalikult; teostatud on ELi õigusaktidega ettenähtud kontrollid; vajalikud dokumendid on esitatud tähtaegselt ja ELi eeskirjadega ettenähtud kujul; dokumendid, sh ELi eeskirjadele vastavad elektroonilised dokumendid, on kättesaadavad ja neid säilitatakse. <p>PRIA osaleb kõigi Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika ja sellega kaasnevate meetmete rakendamisel, täites makseagentuuri ülesandeid ning olles eelnevalt akrediteeritud Maaeluministeeriumi poolt. Vastavalt komisjoni määrusele (EÜ) nr 1848/2006 ja riiklikele õigusaktidele teavitab PRIA Euroopa Komisjoni MAKi meetmete rakendamisel esinevatest rikkumistest, pettustest ning mittevastavusest ning võtab kirjeldatud juhtudel kasutusele vajalikud meetmed Ühenduse finantsvahendite tagasimaksmiseks.</p>

Kaasatud osaline	Roll MAKi rakendamisel
Sertifitseerimisasutus 2007–2009; 2014 – Ernst & Young Baltic AS 2010–2013 – KPMG Baltics OÜ	<p>Vastutab akrediteeritud makseagentuuri poolt sisse seatud juhtimis- ja kontrollisüsteemide sertifitseerimise eest, samuti makseagentuuri raamatupidamise aastaaruannete eest.</p> <p>Sertifitseerimisasutuse ülesandeid täidab korraldusasutuse poolt määratud makseagentuurist sõltumatu asutus.</p>
Püsihindajad Eesti Maaülikool (1. 3. ja 4. telg) Põllumajandusuuringute keskus (PMK) (2. telg)	<p>Püsihindajate ülesanne on vastavalt püsihindamise süsteemile jooksvalt hinnata maaelu arengukava eesmärkide täitmist, kasutades tulemus- ja vajaduse korral mõjunäitajaid, parandada arengukava ja selle rakendamise kvaliteeti, vaadata läbi arengukava sisulised muudatusettepanekud ning valmistada vahe- ja järelhindamiseks.</p> <p>Püsihindamise käigus viivad hindajad muuhulgas läbi ka arengukava tasandil toimuva hindamistegevuse täiendamiseks vajalikke valdkonnauuringuid ja -analüüse.</p>
Teised asutused	<p>Keskkonnaamet, Maaelu Edendamise Sihtasutus, Keskkonnainspeksioon, Maamajanduse Infokeskus, Muinsuskaitseamet, Põllumajandusamet, SA Erametsakeskus, Veterinaar- ja Toiduamet osalevad oma pädevuse piires asjakohaste meetmete rakendamises.</p>

5 MAKi meetmete kirjeldused ja vastused hindamisküsimustele

5.1 Esimene telg. Põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine

5.1.1 Meede 1.1. Koolitus- ja teavitustegevused (111)

5.1.1.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 219 Meetme 1.1 eesmärgiks oli toetada põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris hõivatud isikute täiend- ja ümberõpet ning soodustada nende seas teadmiste levikut teadusinfo, teadus-
saavutuste ja uudsete tavade levitamise abil. Meetme laiemaks eesmärgiks oli arendada
põllumajandus-, toidu- ja metsandussektori inimpotentsiaali ning seeläbi parandada nimetatud
sektorite konkurentsivõimet.

Toetuse saamise tingimused

- 220 Toetust võisid taotleda kõik täiskasvanute koolituse seaduse⁹ §2 tähenduses koolitusega
tegelevad ettevõtted ning teadus- või koolitusasutused.
- 221 Meetmest 1.1 oli võimalik toetust taotleda üleriigilisteks ja maakondlikeks tegevusteks.¹⁰ Üle-
riigilise ulatusega tegevuste toetuse taotlusi hindas Maaeluministeeriumi poolt moodustatud
hindamiskomisjon ja maakondlike tegevuste toetamist asjaomane maakondlik
hindamiskomisjon.¹¹

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

- 222 Meetmetest toetatud tegevuste maksimaalne toetuse määr oli kuni 100% abikõlblikest
kuludest. Maksimaalne toetussumma oli tegevuste lõikes erinev¹²:
- Koolituste puhul mitte üle 96 euro Eesti piires ja mitte üle 192 euro välisriigis toimuva
koolituspäeva eest koolitatava kohta. Välisriigis toimunud koolituse puhul toetati
õppereise kuni üheksa päeva ulatuses.
  - Teabepäevade maksimaalne toetussumma oli kuni 1600 eurot teabepäeva kohta,
kusjuures minimaalne osalejate arv oli kümme inimest.

---

⁹ Täiskasvanute koolituse seadus. RT I 1993, 74, 1054

¹⁰ Üleriigilisteks tegevusteks loeti vähemalt kahe maakonna põllumajandustoodete tootmise, toidu tootmise ja
töötlemise või metsa majandamisega tegelevate füüsilisele või eraõiguslikule juriidilisele isikule ja tema
töötajale suunatud või kogu Eesti maaelu edendamiseks suunatud tegevus. (Koolitus- ja teavitustegevuste
vajaduste hindamise metoodika väljatöötamine. EMÜ, 2014: 3)

¹¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

¹² Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

- Teiste teavitustegevuste puhul (konverentsid, juhendaja või välisekspertide kasutamine) oli toetussumma kuni 19 173 eurot tegevuse kohta.
- Koolitusvõrgustiku arendamiseks oli maksimaalne toetussumma samuti 19 173 eurot tegevuse kohta, kui peamiseks kuluallikaks oli info- ja koolitusmaterjalide (sh raamatud, brošüürid, juhendmaterjalid, ajakirjad) koostamine ja väljaandmine.

5.1.1.2 Meetme asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 223 Põllumajanduse ja metsanduse arengu ning spetsialiseerumise eelduseks on sektoris tegutsevate inimeste teadlikkus uutest tehnoloogiatest, tootekvaliteedist, viimastest teadusuuringutest, innovatiivsetest lahendusest ning loodusvarade säästva majandamise nõuetest. Seetõttu on maamajanduslase hariduse omandamine ning sh elukestva õppe põhimõtete ellurakendamine muutunud üha hädavajalikumaks. Asjakohase tehnilise ja majandusliku väljaõppe pakkumiseks on vaja laiendada koolitamist, teavitamist ja teadmiste levitamist kõikidele täiskasvanutele, kes tegelevad põllumajandus-, toidu- ja metsandusküsimustega.
- 224 Enne meetme rakendamist läbi viidud teabe-, koolitus- ja nõustamisvajaduse uuringu¹³ järgi olid oma tegevust laiendada või mitmekesistada plaanivate ettevõtete peamiseks arenguprobleemideks tööjõupuudus, madal investeerimisvõime, infrastruktuuri puudumine ning samuti nõuande ja koolituste vähene kättesaadavus. Uuringutulemused näitasid, et põllumajandustootjate koolitusvajadus oli väga mitmekesine ning palju sooviti teavet, nõuannet või koolitusi väga spetsiifiliste küsimuste lahendamiseks. Samas toodi välja, et teave erinevates valdkondades oli enne meetme 1.1 rakendumist ainult osaliselt kättesaadav.¹⁴ Kuna asjakohase info ja koolituste kättesaadavus parandab ettevõtete väljavaateid oma tegevuse mitmekesistamisel ja uutele tootmisvaldkondadele ümber spetsialiseerumisel, võib meetet pidada asjakohaseks.

Meetme eesmärkide saavutamine

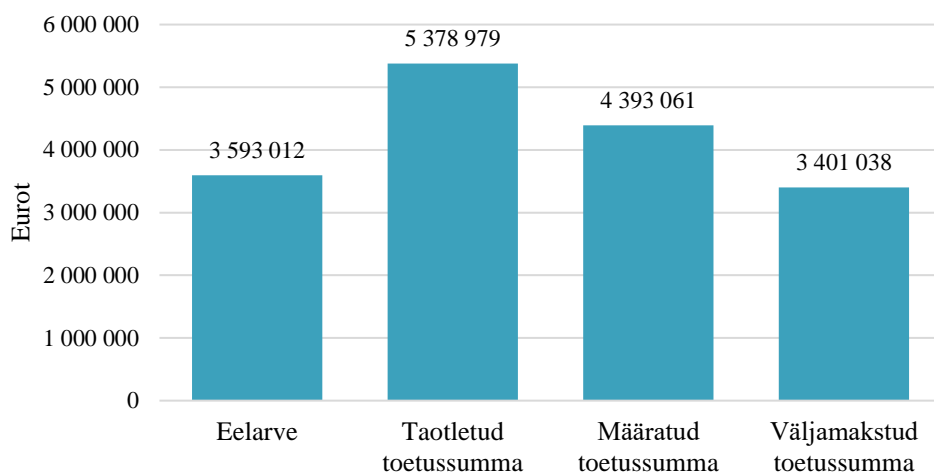
- 225 Meetme 1.1 eelarve perioodil 2008-2015 oli 3,5 mln eurot, mis maksti toetusena välja 94% ulatuses 66 erinevale ettevõttele, asutusele ja organisatsioonile. Kokku esitati 2184 taotlust 132 ettevõtte ja organisatsiooni poolt kogusummas 5,3 mln eurot (Joonis 11). Toetuse saajad olid peamiselt MTÜd (55% toetuse saajatest), riigiasutused (15%) ja OÜ-d (12%) (Joonis 12). MTÜ-de suur osakaal oli tingitud sellest, et paljude teavitustegevuste korraldajateks on erialaliidud ja taluliidud, mis on enamasti kõik MTÜ-d. Üleriigilise ulatusega väljamakstud toetused läksid peamiselt MTÜ Eesti Põllumajandus-Kaubanduskojale (18% väljamakstud taotlustest) ning Eesti Maaülikoolile (17%) ning maakondliku ulatusega tegevusi viisid

¹³ Põllumajandustootjate teabe-, koolitus- ja nõustamisvajadus. Uuringu lõpparuanne. MAI, 2007.

¹⁴ Põllumajandustootjate teabe-, koolitus- ja nõustamisvajadus. Uuringu lõpparuanne. MAI, 2007: 83.

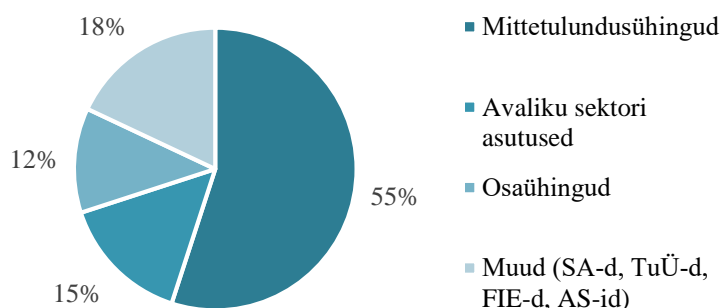
enamjaolt ellu maakondlikult tunnustatud nõuandekeskused (45% maakondliku ulatusega väljamakstud tootlustest).¹⁵

Joonis 11. Ülevaade meetme 1.1 eelarve, taotletud toetussumma, määratud ja väljamakstud toetussummadest

Allikas: PRIA 31.12.2015

Joonis 12. Meetmest 1.1 väljamakstud toetuse saajate jagunemine juriidilise vormi alusel

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 226 Meetme 1.1 **väljundnäitajaks** oli toetada iga-aastaselt 500 koolitus- ja teabepäeva toimumist, millest kogu programmiperioodi jooksul võtaks osa 20 000 osalejat. Kokku toimus koolitus- ja teavitustegevusi 2086 päeva ulatuses, mis tähistab MAKis seatud sihttaseme 66% saavutamise määra. Koolitus- ja teabepäevadelt võttis osa 16 508 osalejat ja sihttase saavutati 83% ulatuses (Tabel 11).

Tabel 11. Meetme 1.1 indikaatorid ja saavutustasemed

¹⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016: 43.

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014/2015	Saavutamise määr (%)	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Koolitus- ja teabepäevi aastas	500	329,2	660%	++
Koolitus- ja teabepäevadel osalejate arv	20 000	16 508	83%	+++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Õppe edukalt läbinute arv	8000	16 508	206%	+++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Lisandunud väärtuse muutus ühe tööjõuühiku kohta aastas	+25%	8,60%	34%	+(-)
Põhi- ja täieliku ettevalmistusega põllumajanduslike majapidamiste juhtide osakaal	47%	65,6% (2013)**	139%	-
Pidevõppes osaleva täiskasvanud elanikkonna osakaal	14%	12,5% (2013)**	89%	-

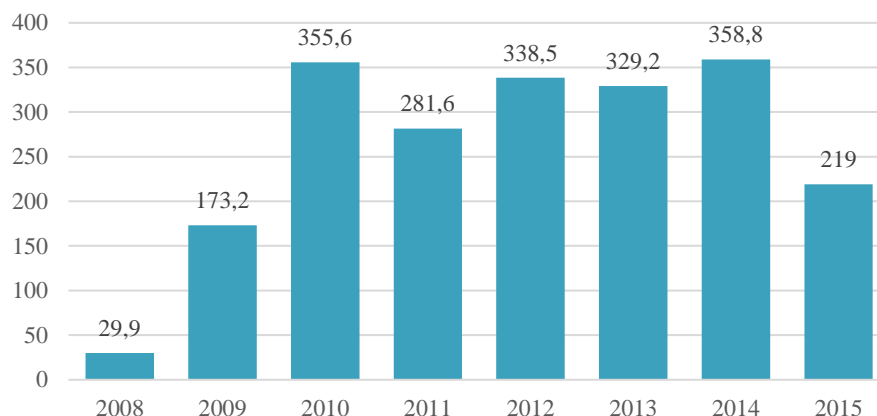
* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

** Statistikaamet

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. Järelhindaja arvutused.

- 227 Koolitus- ja teabepäevade toimumine aastate lõikes on välja toodud allpool (Joonis 13) – kõige enam toimus koolitus- ja teabepäevi 2010., 2012., ja 2014. aastal, kuid ühelgi aastal ei saavutatud seatud sihttasest. 2008. ja 2015. aasta koolitus- ja teabepäevade vähene hulk on seletatav meetme taotlusvoorude toimumisajaga – esimene taotlusvoor toimus 2008. aasta lõpus ning viimane 2013. aastal. Järelhindamise käigus läbi viidud ekspertintervjuudes toodi välja, et toimunud koolituspäevade sihttasemete täitmist mõjutas asjaolu, et ka riigieelarvest anti paralleelselt toetust teabe- ja koolitustegevuste korraldamiseks ja seda nii metsandusvaldkonnas kui ka toiduainetööstuses.

Joonis 13. Meetmest 1.1 toetust saanud koolitus- ja teabepäevade arv tegevuse toimumise lõppkuupäeva alusel (8h=1päev)

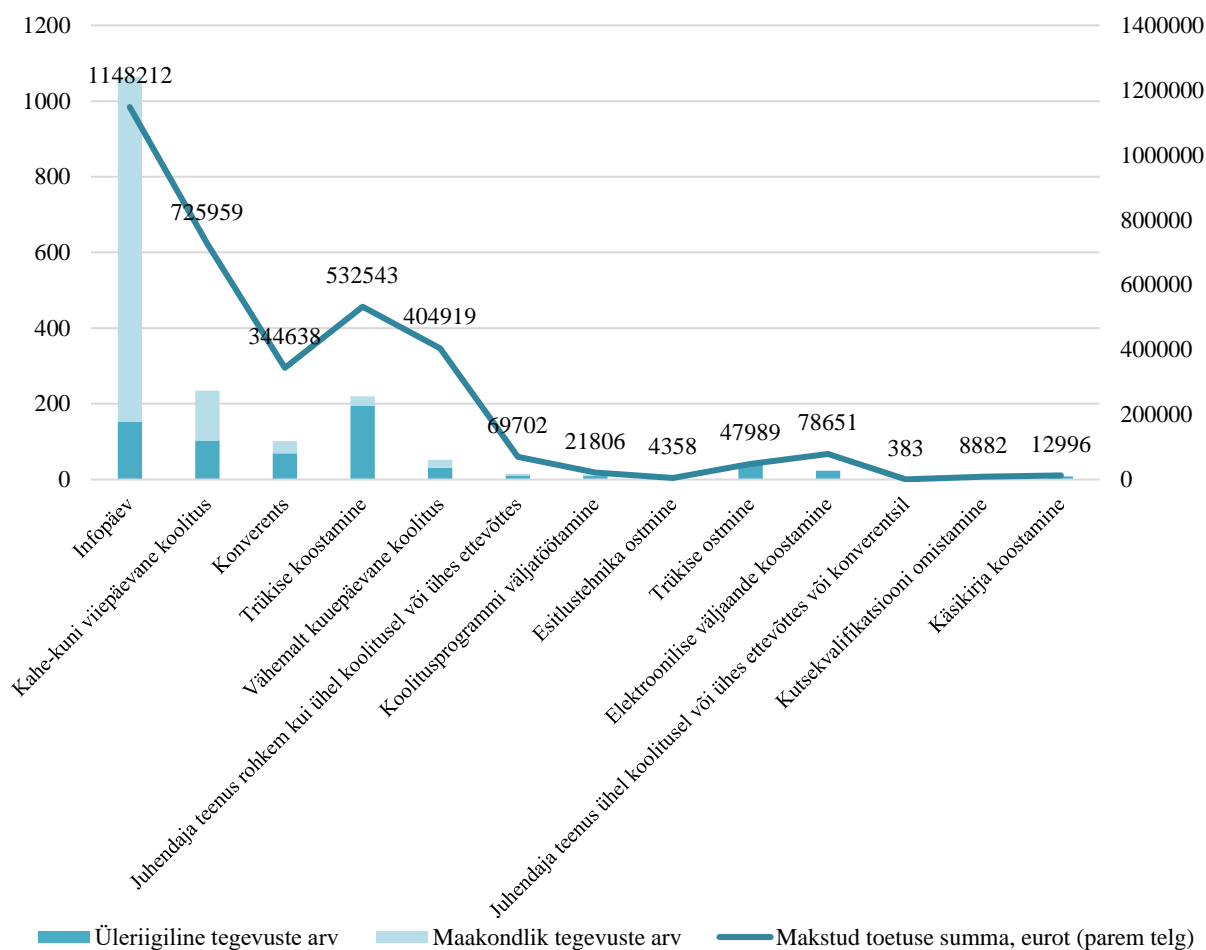

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 228 Kokku oli erinevaid koolitus- ja teavitustegevusi 1780, millest 64% olid maakondlikud ja 36% üleriigilised tegevused. Kuna maakondlikud ja üleriigilised taotlusvoorud toimusid üheaegselt, esitati korraldusasutuse kohaselt palju dubleerivaid taotlusi mõlemale hindamiskomisjonile korraga lootuses vähemalt ühelt komisjonilt positiivne otsus saada. Tegevuste lõikes toetati kõige rohkem infopäevade korraldamist – kokku toimus 1064 tegevust, millele väljamakstud toetussumma moodustas 1,1 mln eurot. Nende kõrval olid populaarsemateks tegevusteks veel kuni viiepäevaste koolituste korraldamine (235 korral, väljamakstud toetus 0,7 mln eurot) ja trükiste koostamine (220 korral, väljamakstud toetus 0,5 mln eurot).
- 229 Kõige vähem toetati meetmest 1.1 kutsekvalifikatsiooni omistamist, käsikirja koostamist, juhendaja teenuse kasutamist ning koolitusprogrammi väljatöötamist (Joonis 14). Vaadates toetuse jagunemist tegevuste lõikes, võib öelda, et enim toetati teadmiste levitamist laiemas sihtrühmas infopäevade ja trükiste kaudu ning populaarsed olid ka 2–5 päevased koolitused, mis aitavad kaasa elukestva õppe põhimõtete ellurakendamisele. Vähem toetati täiend- ja ümberõpet, mis nõuab rohkem ressursse, kuid panustab suurema tõenäosusega osalejate kvalifikatsiooni, konkurentsivõime ja ettevõtlikkuse tõstmisesse. Korraldusasutuse kohaselt oli taoline tegevuste jagunemine ootuspärane, sest pikemaajalisi koolitusi, mis käsitlevad põllumajandus-, metsandus- ja toiduainetootjatele olulisi põhiteadmisi, tehakse enamasti kutse- ja ülikoolide juures ning nendeks taotletakse raha teistest fondidest (nt Euroopa Sotsiaalfond). Samuti toodi meetme rakendamisele eelnenud uuringus välja, et tootjate eelistatavim koolitusvorm on just õppepäev, sest erinevalt pikematest koolitustest ei nõua need suuremaid kulutusi.¹⁶

Joonis 14. Meetmest 1.1 toetust saanud üleriigiliste ja maakondlike tegevuste arv ning toetuse summa

¹⁶ 80% küsitlusele vastanutest pidasid õppepäeva parimaks koolitusvormiks. Põllumajandustootjate teabe-, koolitus- ja nõustamisvajadus. Uuringu lõpparuanne. MAI, 2007: 38.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 230 Kõige rohkem osales erinevatel tegevustel põllumajandusega seotud isikuid (13 508 – 82% kõigist osalejatest¹⁷), toiduainetööstusega seotud isikuid osales 2283 (14% osalejatest) ja metsanduses hõivatud inimesi 717 (4% kõigist osalejatest) (Tabel 12). Metsandussektoris ja toiduainetööstuses hõivatud inimeste väiksem osalusmäär oli seotud paralleelselt riigi poolt finantseeritavate sarnaste toetuste olemasoluga. Metsandusvaldkonnas sai toetust taotleda ka SA Erametsakeskuse poolt hallatava koolitus- ja nõustamissüsteemi kaudu ning toiduainetööstuses kasutati koolituste korraldamiseks ja teabeüritustel osalemiseks lisaks meetmele 1.1 ka turuarendustoetust. Seega meetme 1.1 toetuste mõju oli suurim just põllumajandussektorile.¹⁸

¹⁷ Põllumajandusega seotud isikute alla loeti ka inimesed, kes pole sektoris hõivatud, kuid kelle tegutsemisala käib põllumajandusvaldkonna alla (nt koolitajad, nõustajad). (Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016: 42)

¹⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016: 45.

Tabel 12. Meetmest 1.1 toetust saanud tegevustes osalejate valdkondlik jaotus

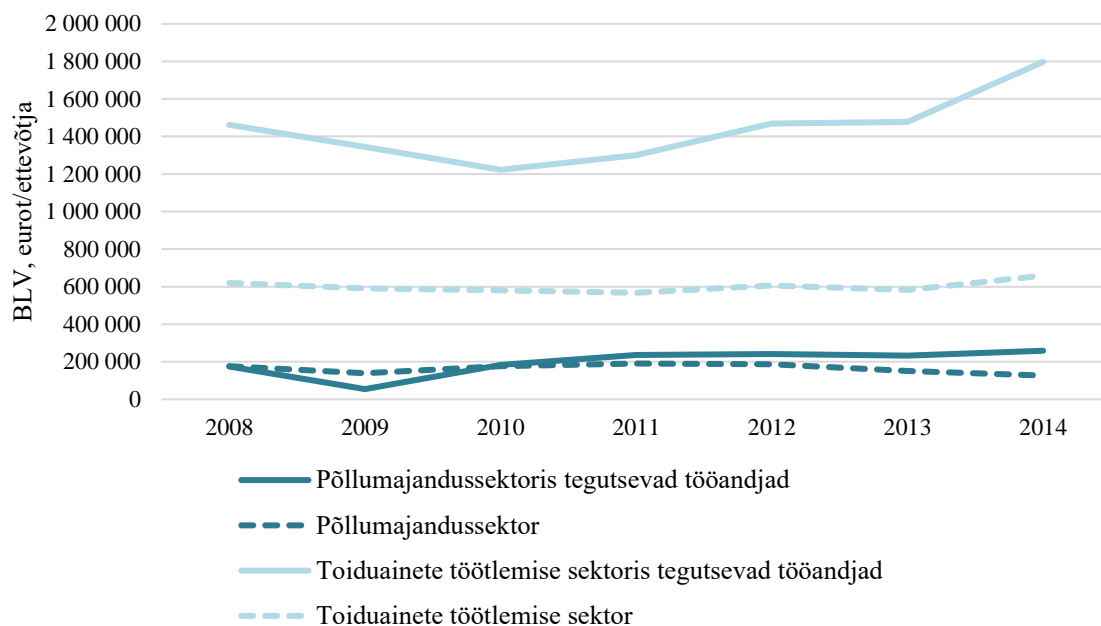
Osalejate tegevusala	Osalejate arv	Sektoris hõivatud (2015)	Osakaal hõivatutest
Põllumajandus	13 508	16 600	81%
Metsandus	717	7 800	9%
Toiduainetööstus	2 283	13 900	16%
KOKKU	16 508	38 300	43 %

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 231 Meetme **tulemusnäitajaks** oli 8000 inimese edukas õppetegevuse läbimine. Kuna koolitus- ja teavitustegevuste läbimise edukust on keeruline hinnata, sest see võib väljenduda väga erinevates aspektides, siis arvestati tegevuse edukalt lõpetanuteks kõik tegevustes osalejad ning MAKis seatud sihttaseme saavutusmäär on seega 206%.
- 232 Meetme 1.1. **mõjuindikaatoriks** oli koolitus- ja teavitustegevustel osalenute või nende tööandjate ettevõtete tööjõu tootlikkuse 25-protsendiline kasv, mida ei täidetud (Tabel 11). 60% meetmest toetatud koolitus- ja teabetegevustest olid infopäevad, mis küll panustavad teadmiste levikusse, kuid ei mõjuta otseselt ettevõtete tööjõu tootlikkuse kasvu. Samuti tuleb arvestada, et teavitus- ja koolitustegevuste mõju ettevõtte majandusnäitajatele on üleüldiselt raske hinnata, sest mõju avaldumise ajahetk pole täpselt määratletav ning võib väljenduda ka selles, et suudetakse ära hoida majandusnäitajate halvenemine.
- 233 Hindamaks meetmest 1.1 toetatud tegevustel osalejate mõjueesmärgi saavutamist, viidi MAKi püsihindamise käigus läbi ettevõtete majandusnäitajate analüüs.¹⁹ Analüüsitulemused näitavad, et kuigi põllumajandusettevõtete brutolisandväärtus (BLV) oli kuni 2010. aastani põllumajandussektori keskmisest BLV-st madalam, oli lisandväärtuse keskmine muutus aastast sektori keskmisega võrreldes kõrgem. Meetmes 1.1 osalenud toiduaineid töötlevate ettevõtete BLV oli aga kogu perioodil toiduainete töötlemise sektori keskmisest kõrgem (Joonis 15). Analüüsitud ei ole toetust saanud metsandussektori ettevõtete BLV-d, sest toetusesaajate hulk oli liiga väike.

¹⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Joonis 15. Meetmest 1.1 toetatud tegevusel osaleja või tema tööandja ning sektori keskmine brutolisandväärtus perioodil 2008-2014 (eurot ettevõtja kohta)

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ. 2016.

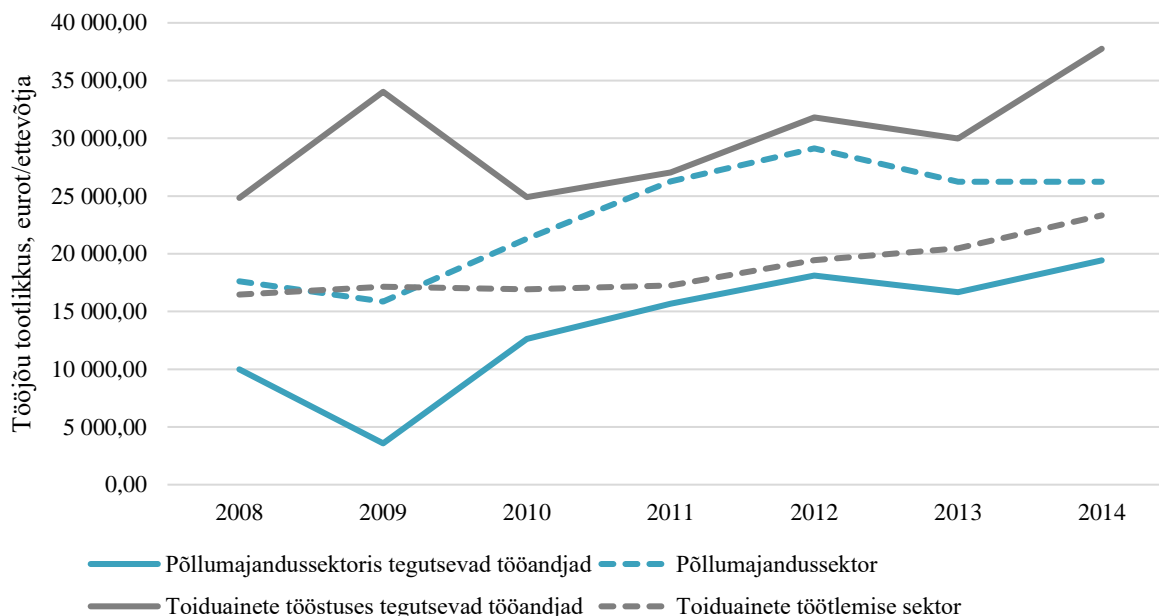
- 234 Koolitus- ja teavitustegevustel osalenud põllumajandusettevõtete tööjõutootlikkus on alates 2010. aastast kasvanud, kuid jääb siiski põllumajandussektori keskmisele alla (Joonis 16). Toiduainetööstuses tegutsevate ettevõtete tööjõutootlikkus oli vaadeldaval perioodil sektori keskmisest kõrgem ning alates 2010. aastast on tööjõutootlikkus kasvanud vaatamata sellele, et töötajate arv on jäänud samaks.²⁰ Seega võiks järeldada, et toiduainete töötlemisega seotud ettevõtetele on koolitustegevused positiivsemat mõju avaldanud kui põllumajandusettevõtetele ning seda just tööjõu kvaliteedist tulenevalt.²¹ Samas tuleb arvestada, et kogu vaadeldavat perioodi võib toiduainetööstuses pidada heaks majandusarengu ajajärguks (v.a majanduslangus 2009–2010) ning Eesti maaelu arengu strateegias 2007-2013 (MAS) prognoositud sihttasemed ületati nii toiduainetööstuses toodetud lisandväärtuse kasvu kui ka tööviljakuse osas mitmekordselt.

²⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

²¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Joonis 16. Meetmest 1.1 toetatud tegevustel osaleja või tema tööandja keskmine tööjõu tootlikkus ning sektori keskmine tööjõu tootlikkus perioodil 2008-2014 (eurot ettevõtja kohta)

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016

- 235 Tulenevalt elukestva õppe strateegiast ja Lissaboni strateegia eesmärkidest, seati meetmele 1.1 ka kaks lisanduvat mõjuindikaatorit –põllumajanduslike majapidamiste põhi- ja täieliku ettevalmistusega juhtide osakaalu ja pidevõppes osaleva täiskasvanud elanikkonna osakaalu suurenemine (Tabel 11). Statistikaameti andmetel oli 2013. aastal 66% põllumajanduslike majapidamiste juhtidel vähemalt põllumajanduslik põhiettevalmistus ja 135% täiskasvanud elanikkonnast osales elukestvas õppes. Indikaatorid täideti vastavalt 139% ja 89%. Nagu aga eespool mainitud, siis valdav osa meetmest 1.1 toetust saanud tegevustest olid infopäevad ja seega ei saa seostada nende kahe indikaatori täitmist antud meetmega.

5.1.1.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 111. 1. Mil määral on koolituse, teavitamise ja teadmiste ja uuenduslike tavade levitamisega seonduv tegevus parandanud tööviljakust ja/või muid konkurentsivõimega seonduvaid elemente põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris?

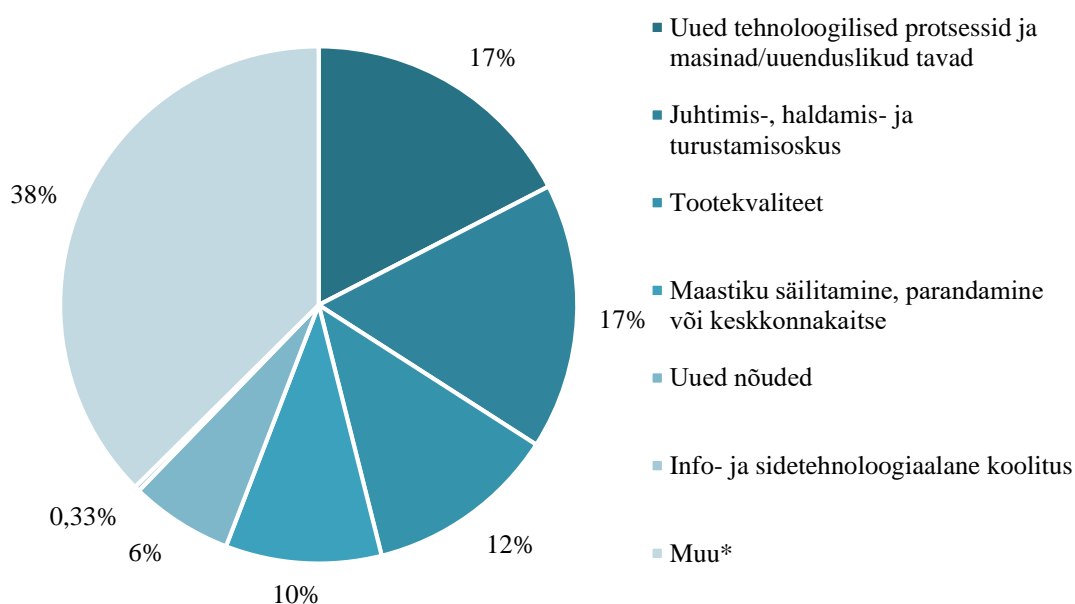
Hinnangu alus:

- koolituste ja teavitustegevuste pakkumine erinevates valdkondades
- konkurentsivõimet mõjutavate tegevuste osakaal meetme kogutegevustes (tegevuste liikide ja teemade analüüs)
- tööjõu tootlikkuse kasv.

- 236 Aina suurenev konkurents Euroopa põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris on muutnud kaasaegsed teadmised uuest tehnoloogiast ja protsessidest äärmiselt oluliseks. Vaadates meetmest 1.1 toetust saanud koolitus- ja teavitustegevuste jagunemist valdkondade lõikes,

saab öelda, et toetatud tegevused on toimunud peamiselt uute tehnoloogiliste protsesside ja masinate (17%), juhtimis-, haldamis- ja turustamisoskuste (17%) ning tootekvaliteedi (12%) valdkondades, mis kõik aitavad otseselt kaasa konkurentsivõime kasvule (Joonis 17). Suure osa tegevustest moodustasid „muu“ valdkonda kuuluvad tegevused, mis olid interdistsiplinaarsed, hõlmasid põllumajanduse üldise arenguga seotud tegevusi või spetsiifilisi valdkondi, nagu mesindus, energeetika ja kiviaiad.²²

Joonis 17. Meetmest 1.1 toetust saanud tegevuste valdkondlik jaotus (osakaal kõikidest tegevustest)

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 237 Nagu eelmises alapeatükis mainitud sai, toimus meetmest 1.1 toetatud tegevuste liigilise jagunemise järgi kõige rohkem infopäevi (60% toetatud tegevustest), kuni viiepäevaseid koolitusi (13%) ja trükiste koostamist (12%). Seetõttu võib öelda, et kuigi meede panustas koolituste näol põllumajanduses, metsanduses ja toiduainetööstuses hõivatud isikute ümber- ja täiendõppesse ning seega ka kvalifikatsiooni paranemisesse, toetati peamiselt teadmiste levikut, mis otseselt ei paranda ettevõtete konkurentsivõimet.
- 238 Koolitus- ja teavitustegevustel osalenud põllumajandussektori ja toiduainetööstus ettevõtete majandusnäitajate analüüsitulemused näitavad, et perioodil 2008–2014 kasvasid nii BLV kui ka tööviljakus võrreldes sektori keskmisega kiiremini. Põllumajandusettevõtete BLV kasvas aastas keskmiselt 6,7% (sektoris langes keskmiselt 5,4%) ja toiduainete töötajatel 3,5% (sektoris keskmiselt 1%). Seega võib öelda, et analüüsitud ettevõtete töötajad tootsid kõrgemat lisandväärtust kui vastavas sektoris keskmiselt.²³ Samas tuleb arvestada, et koolitus- ja teavitustegevuste meetme reaalsel mõju osalejate tööviljakuse ja konkurentsivõime

²² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.1 „Koolitus- ja teavitustegevused“ rakendamistulemuste analüüs. EMÜ, 2013: 17.

²³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016: 48.

kasvamisse on keeruline hinnata, sest uute teadmiste mõju avaldumise hetke pole võimalik täpselt piiritleda ning lisaks uutele omandatud teadmistele ja oskustele on oluline, et õpitut ka praktikas tööprotsesside efektiivsemaks muutmiseks kasutatakse.

- 239 Arvestades seda, et 72% kõikidest toetatud tegevustest moodustasid infopäevade korraldamine ja trükiste koostamine, siis võib järeldada, et meede 1.1 on põllumajandus-, toidu- ja metsandussektori ettevõtete tööviljakuse ja konkurentsivõime parandamisesse panustanud vaid vähesel määral. Kuigi koolitus- ja teabepäevadel osalenud ettevõtete majandus- ja konkurentsivõime näitajad on paranenud, võib ekspertide hinnangul seda seostada pigem teiste teguritega.

Kood 111. 2. Mil määral on toetust saavad koolituskursused vajadustega kooskõlas ja sidusad programmi teiste meetmetega?

Hinnangu alus:

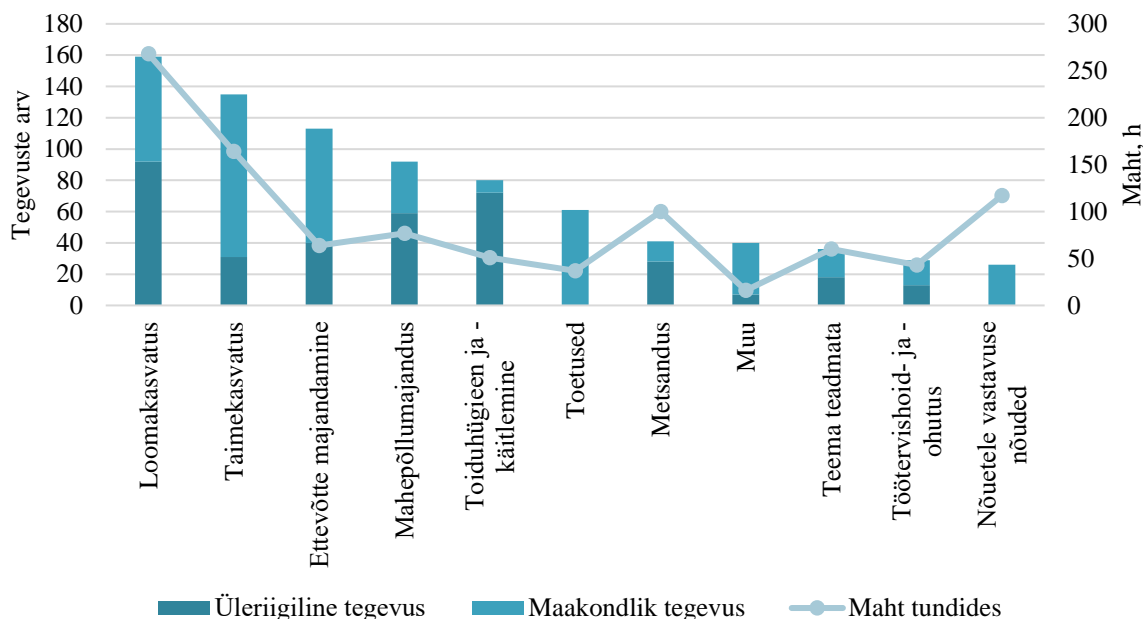
- planeeritud koolitus- ja teavitustegevuse teemade kattuvus koolitusvajaduse uuringus välja toodud teemadega
- koolitus- ja teavitustegevuse raames tutvustatakse teiste meetmete toetustega seotud aspekte.

- 240 2012. aastal viidi meetmest 1.1 toetust saanud tegevustes osalejate hulgas läbi koolitusvajaduse uuring, mille järgi vastanute arvates suurim vajadus oli koolitus- ja teavitustegevusteks looma- ja taimekasvatuse, kvaliteedinõuete ja standardite, uute tehnoloogiliste protsesside, tehnika ja uuenduslike masinate, põllumajandustoetuste taotlemise ning turunduse teemadel.²⁴ Võrreldes uuringus välja toodud teemasid programmiperioodil toimunud koolitus- ja teavitustegevuste teemade jaotusega (Joonis 18), saab öelda, et toimunud koolitus- ja teavitustegevused kattuvad laias laastus koolitusvajaduse uuringus väljatooduga – kõige rohkem toimus tegevusi looma- ja taimekasvatuse, ettevõtete majandamise ning mahepõllumajandamise teemadel (Joonis 18). Samas toodi korraldusasutuse poolt esile, et koolitusvajaduse uuringu tulemustega tegelikult toetuse määramisel eriti ei arvestatud, sest lõpliku otsuse tegi vastav hindamiskomisjon, kes otsustamisel lähtus rohkem iga-aastastest paikapandud prioriteetsetest teemadest. Viimased jäid programmiperioodi jooksul laias laastus samaks ning puudutasid peamiselt keskkonnasõbralikkku ja jätkusuutlikku majandamist, teadus- ja arendustegevuse tulemuste praktilist rakendamist, ressursside optimaalselt kasutamist, toidu- ja tööohutust, mahepõllumajanduslikku tootmist ning ühistegevuse arendamist.²⁵ Korraldusasutuse hinnangul võib aga prioriteetide sõnastamist pidada ebaõnnestunuks, sest nende üldsõnalisuse tõttu polnud taotlejatel keeruline oma taotlusi prioriteetidega seostada ja seetõttu ei välja tuua eelistatud teemavaldkondi.

²⁴ Koolitus- ja teavitustegevuste vajaduste hindamise metoodika väljatöötamine. EMÜ, 2014.

²⁵ Koolitus- ja teavitustegevuste vajaduste hindamise metoodika väljatöötamine. EMÜ, 2014.

Joonis 18. Meetmest 1.1 perioodil 2008-2012 väljamakstud koolitus- ja teavitustegevuste arv ning maht (h) tegevuste temade lõikes

Allikas: Eesti maaeluarengukava 2007–2013 meetme 1.1 „Koolitus- ja teavitustegevused“ rakendamistulemuste analüüs. EMÜ, 2013.

241 Koolitus- ja teavitustegevuste raames tutvustati teiste meetmete toetusega seotud aspekte kokku 37 tunni ulatuses eelkõige maakondlike infopäevade raames, kus tutvustati peamiselt pindala- ja investeeringutoetusi.²⁶ Kuigi kõikidest MAKi meetmetest toetuse taotlemise tingimusi tutvustati ka tehnilise abi vahenditest, siis korraldusasutuse kohaselt toimus see ainult vähesel määral ning seetõttu taotleti toetuste tingimuste tutvustamiseks rahastust ka meetmest 1.1. Samas pole põllumajandustoetuste taotlemise ja seadusandluse muudatuste tutvustamine olnud programmiperioodi jooksul eraldi prioriteetne teema²⁷ ning pigem on toetuste taotlemiseks vajalikku infot pakutud meetmest 1.3 nõustamisteenuse toetamise kaudu. Kuna toetuste taotlemine on sageli ajamahukas ettevõtmine ning nõuab erinevate nõuetega kursis olekut, on vastavasisulised infopäevad sihtrühma hulgas hinnatud. Seda väidet kinnitab ka 2014. aastal tehtud koolitusvajaduse uuring, kus uue programmiperioodi toetusvõimaluste tutvustamine oli küsitluses osalenute arvates enim vajalik.²⁸

242 Kokkuvõtvalt võib öelda, et **meetmest 1.1 toetust saanud koolitus- ja teavitustegevused olid laias laastus vastavuses sihtrühma koolitusvajadustega ning käsitlesid ka programmi teiste meetmetega seotud teemasid** nagu uute tehnoloogiate ja protsesside kasutusele võtmine, keskkonnasõbralik majandamine ja mahepõllumajandus.

²⁶ Eesti maaeluarengukava 2007–2013 meetme 1.1 „Koolitus- ja teavitustegevused“ rakendamistulemuste analüüs. EMÜ, 2013.

²⁷ Koolitus- ja teavitustegevuste vajaduste hindamise meetoodika väljatöötamine. EMÜ, 2014.

²⁸ Koolitus- ja teavitustegevuste vajaduste hindamise meetoodika väljatöötamine. EMÜ, 2014.

5.1.1.4 Muud tähelepanekud

- 243 Nii ekspertintervjuudes, fookusgrupis kui ka erinevates uuringutes²⁹ toodi välja, et kohati oli probleeme koolitajate pädevuse ebaühtlase tasemega ning seetõttu ka infopäevade sisulise kvaliteediga. Läbiviijate puudulikud teadmised ning vähene praktiline kogemus võib aga vaatamata olulisele teemale mõjutada koolituse tulemuslikkust. Ka korraldusasutuse hinnangul esines juhtumeid, kus toetust infopäevade läbi viimiseks taotleti vaid sissetuleku eesmärgil ehk ilma suurema lisandväärtuseta. Samuti tõi korraldusasutus probleemina esile koolitajate ja erinevate kutseasutuste ning ülikoolide vähese koostöö ning vajaduse pakkuda edukate tegevuste läbi viimiseks koolitusi ka teadlastele, koolitajatele ja nõustajatele endile.

5.1.1.5 Järeldused ja soovitused

- 244 Meetmest 1.1 toetati kõige enam infopäevade korraldamist, mis panustab eelkõige teadusinfo ja uudsete tavade levitamisele põllumajandus-, metsandus- ja toidutöötlemise sektoris. Vähem toetati tegevusi, millel oli suurem eeldus parandada osalejate kvalifikatsiooni ja konkurentsivõimet. Koolitus- ja teavitustegevused toimusid peamiselt uute tehnoloogiliste protsesside ja masinate, juhtimis-, haldamis- ja turustamisoskuste ning tootekvaliteedi valdkondades. Teemadest olid kõige rohkem esindatud looma- ja taimekasvatus, ettevõtete majandamine ja mahepõllumajandus. Meetmest toetust saanud koolitus- ja teavitustegevustel osalejad olid peamiselt põllumajandussektorist ning vähem toiduainetööstuse ja metsanduse sektorist. Selle põhjuseks oli paralleelsete riigi poolt finantseeritavate toetuste olemasolu nii metsandusvaldkonnas kui ka toiduainetööstuses, mis mõjutas ka väljundeesmärkide sihttasemetete saavutamist.
- 245 Kuigi koolitus- ja teavitustegevused toimusid konkurentsivõimesse panustavates valdkondades ning ka tegevustel osalenud ettevõtjate majandusnäitajate analüüsi põhjal võib näha BLV ja tööjõuviljakuse kasvutrendi, aga kuna 60% toetatud tegevustest moodustasid infopäevad, ei saa järeldada, et need oleksid mõjutanud ettevõtete konkurentsivõime kasvu olulisel määral. Infopäevad on küll sihtrühma hulgas hinnatud koolitusvorm, aidates sihtrühma hinnangul olla kursis pidevalt muutuvate regulatsioonide ning nõuetega, kuid samas on nende mõju inimpotentsiaali lisandväärtuse tekkele vähene.
- 246 Teaduse kiire arengu ja uute tehnoloogiate kasutuselevõtmise kõrval on meede 1.1 endiselt asjakohane – oluline on koolitus- ja teabetegevuste toetamisega jätkata, et sihtrühm oleks pidevalt kursis uute arengutega. Ka ekspertide sõnul on tegemist äärmiselt olulise meetmega, kuigi meetmest toetatud tegevuste ja seatud eesmärkide vahel valitses programmiperioodi jooksul teatav ebakõla. Samuti toodi välja, et antud kujul paika pandud indikaatorid ei aita mõõta meetme tegelikku mõju ning toetatud tegevused ei panusta konkurentsivõime paranemisesse väga suurel määral.

---

²⁹ Koolitus- ja teavitustegevuste vajaduste hindamise metoodika väljatöötamine. EMÜ, 2014.

247 Toetuse mõju meetme 1.1 eesmärkide saavutamisele avaldus järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

248 Perioodil 2007-2013 eesmärgiks seatud koolitus- ja teabepäevade arvu ei suudetud täita (saavutusmäär 65,8%), kuid osalejate arv oli vaatamata sellele kõrge (83%). Kuna tegevuseesmärgiks seatud sihttasel 500 koolitus- ja teabepäeva aastas ei täidetud ühelgi aastal, saab öelda, et tegevuseesmärk saavutati vaid osaliselt.

- **Valdkonna eesmärgid**

249 Meetme 1.1 valdkondlikeks eesmärkideks olid teadmiste laiendamine ja inimpotentsiaali kvaliteedi parandamine põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris. Kuigi seireandmete kohaselt on edukalt õppe läbinud isikute arv täidetud 206%-liselt, siis tegelikkuses arvestati nende hulka kõik koolitus- ja teavituspäevadel osalejad. . Kuna antud meetmest toetati peamiselt infopäevade korraldamist ja see ei mõjuta eriti osalejate kvalifikatsiooni ega inimpotentsiaali kasvu, siis valdkondlik eesmärk on saavutatud vaid osaliselt.

- **Üldeesmärgid**

250 Üldeesmärgiks oli põllumajandussektori konkurentsivõime kasv. Vaatamata sellele, et toetust saanud ettevõtete BLV ning töoviljakus näitas vaadeldaval perioodil kasvutrendi, ei saa tulenevalt toetatud tegevuste liigilisest jaotusest järeldada, et konkurentsivõime kasv on saavutatud tänu koolitusmeetmele. Pigem saab muutuseid seostada üldiste majanduskeskkonna trendidega põllumajandus-, metsandus- ja toiduainetööstuse sektorites.

Soovitused

1. Soodustamaks põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris hõivatud isikute täiend- ja ümberõpet, mis aitaks kaasa konkurentsivõime parandamisele, oleks soovitatav suunata rohkem toetusi koolituste korraldamisele.
2. Viimase uuringu kohaselt suureneb lähiaastatel koolitusvajadus turunduse ja tootearenduse valdkondades ning seda eriti toiduainetööstuses³⁰, kus peab Venemaa kehtestatud ekspordipiirangute tõttu üha rohkem keskenduma uutele eksportturgudele sisenemiseks võimaluste leidmisele. Seega tuleks edaspidi pöörata rohkem tähelepanu toiduainetootjate teadlikkuse suurendamisele meetmest toetuse taotlemise võimalustest.

---

³⁰ Koolitus- ja teavitustegevuste vajaduste hindamise meetodika väljatöötamine. EMÜ, 2014.

5.1.2 Meede 1.2. Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine (112)

5.1.2.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 251 Meetme eesmärk oli noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise hõlbustamine ja põlvkondade vahetusele kaasaaitamine põllumajanduses, sh abistamine põllumajandusliku majapidamise sisseseadmisel ja struktuurilisel kohandamisel. Samuti oli eesmärgiks aidata kaasa noorte tööhõivevõimaluste laiendamisele ja noorte kaasamisele maakogukonna arendamisse.

Toetuse saamise tingimused

- 252 Toetus oli ette nähtud alla 40-aastastele põllumajandustootmisega alustavatele või tegelevatele ettevõtjatele, kes seadsid põllumajandusliku majapidamise sisse vähemalt viieks aastaks ja nende aastate järel moodustas taotleja aasta müügitulu vähemalt 80% saadud toetuse summast. Antud müügitulu saavutamine tõestas ühtlasi ka jätkusuutlikkust. Füüsilisest isikust ettevõtja või osaühingu kõik osanikud pidid taotlemise hetkel olema nooremad kui 40 aastat ning põllumajandusettevõtte juhirolli asuma esimest korda. Samuti pidi füüsilisest isikust ettevõtjal või osaühingu kõigil osanikel olema ametialased oskused ja pädevus. Alates toetuse andmist käsitleva otsuse langetamise kuupäevast anti aega kuni 36 kuud, et saavutada täielik vastavus nimetatud nõuetele ja määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 22 lõike 1 punktis b sätestatud ametialaste oskuste ja pädevuse nõude täitmiseks³¹.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

- 253 Toetuse maksimaalne määr ühe taotleja kohta programmiperioodil ühekordse maksena oli 40 tuhat eurot³².

5.1.2.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 254 Aastal 2013 oli Statistikaameti andmetel 19 186 põllumajanduslikku majapidamist, nendest üle 4000 euro suuruse standardkogutoodangu (SKT) väärtusega põllumajanduslike majapidamiste arv oli 7 581³³. Juhtide vanuselises struktuuris moodustasid alla 40-aastased juhid 2005. aastal 15,8% ja 2013. aastal 15,9% kõigist majapidamiste juhtidest³⁴. Kuna noorte ettevõtjate ja juhtide osakaal on ligikaudu 1/6 ja 65-aastaste ja vanemate majapidamiste juhtide osatähtsus on 2005. aasta 28,4%lt suurenenud 2013. aastal 30,4%, siis meetme rakendamine on olnud asjakohane.

---

³¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013. Meede 1.2 Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine (112).

³² Eesti maaelu arengukava 2007–2013. Meede 1.2 Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine (112).

³³ Statistikaamet, PMS418: põllumajanduslike majapidamiste põhinäitajad seisuga 16.03.2015.

³⁴ Statistikaamet, PMS204: Juhid seisuga 15.10.2014.

- 255 Eeltoodud andmetel saame järeldada, et noorte juhtide osatähtsus on püsinud muutumatuna, kuid 65-aastaste ja vanemate majapidamiste juhtide osatähtsus on suurenenud. Samal ajal on teada, et rakendunud meetmest toetati kokku 846 põllumajandustootjat, kes moodustavad üle 4000³⁵ euro suuruse SKTga (majandusliku suuruse alampiir) majapidamiste arvust ligikaudu 11%. Oluline on märkida, et põllumajandusliku tootmisega alustajaid oli 58% toetusesaajatest, 24% võttis põllumajandustootmise vanemalt üle ning 18% olid juba tegutseva ettevõtte ülevõtjaid.
- 256 Taotlejate vanuse järgi oli 1/4 toetusesaajatest 25-aastased või nooremad ja 1/4 toetatutest 35-aastased või vanemad. Seega kujunes toetatud ettevõtjate keskmiseks vanuseks 30 eluaastat. Tegevusalade võrdluses olid keskmiselt kõige nooremad mesindusega (28 eluaastat), kõige vanemad aga aiandusega tegelevad põllumajandustootjad (32 eluaastat)³⁶. Toetust saanud ettevõtjate keskmine vanus olenevalt taotlusvoorst on olnud 29-32 eluaastat, mis võimaldab järeldada, et mõju ettevõtjate vanuselise struktuuri noorendamisele on oluline. Kolme viimase taotlusvooru toetuse saajate keskmine vanus on olnud 29 eluaastat.³⁷

Meetme eesmärkide saavutamine

- 257 Antud toetuse eelarve perioodiks 2007–2013 oli esialgselt ligikaudu 11,8 miljonit eurot, mida suurendati oluliselt teiste meetmete eelarvejaotuse muutmise arvelt ja mis viimase MAKi redaktsiooni alusel oli ligikaudu 32,5 mln eurot. Kogu perioodi vältel määrati ja maksti välja toetusi kokku 32,9 mln eurot. Meetme väljund-, tulemus-, ja mõjunäitajad on esitatud järgnevas tabelis.

Tabel 13. Meetme 1.2 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013 ³⁸	Saavutusmäär 2013	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetatud noorte ettevõtjate arv	631	846	134%	+++
Investeeringute kogusumma, eurot	24 454 135	36 955 414	152%	+++
Toetus kokku, eurot	12 470 840	32 918 254	250%	+++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Toetatud ettevõtete põllumajandusliku lisandväärtuse kasv (eurot)	3 772 000	13 041 785	346%	+++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Netolisandväärtuse osatähtsus väljendatuna	65%	75,7% EL-25 keskmisest;	0%	-

³⁵ Komisjoni määrus (EÜ) nr 1291/2009

³⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

³⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

³⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013 ³⁸	Saavutusmäär 2013	Panus*
ostujõustandardis (PPS) (protsent EL-25 keskmisest)		NLV muutus -46% aastas		
Lisandväärtuse muutus (kasv) aasta tööühiku kohta (%)	10-15%	11%	110%	+++

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. PRIA 31.12.2015. Järeelhindaja arvutused

- 258 Meetme eesmärkide täitmise analüüsimisel on näha, et **väljundindikaatorite** tasemed on ületatud ja täidetud vastavalt 152% ning 134%. Mõlemad näitajad on eelkõige seotud meetmele suunatud eelarve ja lubatud maksimaalse toetuse summaga, mis oli 40 000 eurot. Kuna keskmine toetuse summa isiku kohta oli 38 900 eurot, siis taotlusvoorude lõikes oli valdavalt näha maksimaalse toetuse kasutamist.
- 259 Vastavalt Eesti Maaülikooli 2016. aasta püsihindamise aruandele (2015. aasta kohta) oli toetuse soovijate arv märkimisväärselt suurem toetust saanud ettevõtjate arvust: taotlusvoorude jooksul esitasid toetusavalduse 1486 ettevõtjat, aga toetuse saajaid oli 846. Hinnanguliselt oleks meetme väljundnäitajate tase saanud olla veelgi suuremas mahus täidetud. Meetmest toetuse saamiseks oli märkimisväärselt kõrge ettevõtjate aktiivsus. Lisaks katsid toetust saanud ettevõtjad Eestis enamlevinud tegevusalad. Kõige rohkem taotlusi esitati põllukultuuride valdkonnas tegutsevate ettevõtjate poolt (295) ja valdkonna taotluste rahastamine oli summas 11,6 mln eurot. See tähendab, et 31% investeeringutest ja 35% toetuse summast läks just antud tegevusalaga seotud ettevõtjatele. Veel tehti märkimisväärses mahus investeeringud segatootmisesse (16%), loomakasvatuse (15%) ja aiandusse (14%). Ülejäänud tegevusalad moodustasid kogu toetuseks kasutatud summast igaüks alla 7%.
- 260 Meetme **tulemusnäitajaks** oli toetatud ettevõtete põllumajandusliku lisandväärtuse kasv, mille osas eeldati 10-protsendilist kasvu. Arvestades aasta keskmises (geomeetriline keskmine) toimunud muutust, siis tulemus oli +11,3%. Programmiperioodi algusaasta (2007) tulemusega võrreldes suurenes lisandväärtus ettevõtetes 90%. Absoluutsummas oli kasv ligikaudu 13 mln eurot.
- 261 Meetme **mõjunäitajateks** oli netolisandväärtuse (NLV) osatähtsus väljendatuna ostujõustandardis (PPS) (protsent EL-25 keskmisest) ja lisandväärtuse muutus (kasv) aasta tööühiku kohta (%).
- 262 Majanduskasvu iseloomustamiseks kasutatakse NLVd, mis on korrigeeritud Eurostati poolt avaldatava koefitsiendiga ELi riikide vahelise hinnataseme erinevuse ühtlustamiseks. See koefitsient on Eesti puhul kasvanud väärtuselt 0,68 aastal 2008 väärtuseni 0,76 aastal 2014. NLV leitakse omakorda brutolisandväärtusest põhivara kulumi lahutamise teel. EMÜ 2016. aasta püsihindamise aruandes (2014. aasta andmetel) selgitatakse, et märkimisväärne majanduslangus, mis tabas kogu sektorit majanduskriisi aastatel, ei mõjutanud toetatud noori

ettevõtjaid kuigi palju. Nende NLV suurenes võrdlemisi hästi, kuid asus koos ülejäänud sektoriga siiski langusesse 2013. aastal. See vähenemine on jätkunud ka aastal 2014, mil toetuse saajate keskmine NLV langes väärtuselt 13 000 eurot väärtuseni 317 eurot. Selline areng toetuse saajate seas on seotud peamiselt müügitulu olulise vähenemise ja mitmete kulude kasvuga 2014. aastal.

- 263 Kuna tulemusnäitajana esitatud lisandväärtus suurenes keskmiselt 11,3% aastas, siis kandub see üle ka mõjuindikaatorile lisandväärtus tööjõuühiku (AWU) kohta. Tulemustest selgub, et lisandväärtus AWU kohta suurenes samuti 11,3% aastas (geomeetriline keskmine).

5.1.2.3 Vastused meetme 1.2 asjakohastele hindamisküsimustele

1386 **Kood 112. 1. Kuidas ja mil määral on meede aidanud parandada toetuse saajate konkurentsivõimet?**

1387 Hinnangu alus:

- majandusnäitajate muutus, sh tootlikkus
- viiakse läbi kvaasiekspperimentaalne analüüs

- 264 Analüüsides enne-pärast meetodil olulisemaid konkurentsivõimet peegeldavaid näitajaid, saavutasid noored põllumajandustootjad olulise müügitulu kasvu, mis oli ette nähtud ka meetme tingimustes. Aastal 2014 oli keskmine müügitulu 163 000 eurot, mis võrreldes 2010. aastaga oli suurenenud 51%. Võrreldes toetust saanud ettevõtjate saavutatud keskmist müügitulu taset (163 tuhat), siis see oli 49% kogu põllumajandussektoris tegutsevate tootjate keskmisest müügitulu tasemest (vastavalt 329 tuhat). Arvestades tegevust alustanud noorte tootjate suurt osakaalu ja sektoris toimunud majanduslikku langust, on tulemus positiivne. Noorte põllumajandustootjate toodetud lisandväärtus (BLV) ei ole väga suur (2014. aastal 32 617 eurot ettevõtja kohta), mistõttu netolisandväärtus (NLV) ehk BLVst kulumi mahaarvamise tulemus on äärmiselt väike (317 eurot). Tootlikkuse kasvu ei ole ettevõtjad vaadeldaval perioodil suutnud tagada, samuti on tootlikkus töötaja kohta olnud ebastabiilne, olles sektori vastavast näitajast oluliselt madalamal tasemel (toetuse saajatel 14 464 eurot, sektoris vastavalt 26 247 eurot). (Tabel 14)

Tabel 14. Meede 1.2 ettevõtjate konkurentsivõimet iseloomustavate majandusnäitajate muutus perioodil 2008–2014

Näitaja	Toetuse saajad			Sektori keskmine, ettevõtja*				
	2008	2010	2014	Muutus 2014 / 2010	2008	2010	2014	Muutus 2014/ 2010
Müügitulu, eurot/ettevõtja	79 939	107 988	163 516	51%	460 858	407 450	329 237	-19%
Puhaskasum, eurot/ettevõtja	18 636	31 095	24 876	-20%	23 428	45 832	26 487	-42%

Näitaja	Toetuse saajad				Sektori keskmine, ettevõtja*			
Tööjõukulu töötaja kohta, eurot/töötaja	8 362	7 073	10 233	45%	9 876	9 534	12 735	34%
Müügitulu töötaja kohta, eurot/töötaja	58 903	60 821	72 509	19%	46 068	49 260	68 323	39%
Tööjõu tootlikkus, eurot/töötaja	12 676	17 978	14 464	-20%	17 616	21 306	26 247	23%
NLV, eurot/ettevõtja	14 268	28 614	317	-98%	169 037	172 714	109 200	-37%
BLV, eurot/ettevõtja	17 203	31 920	32 617	2%	176 225	176 233	126 480	-28%

Allikas: Äriregister, ettevõtjate majandusaasta aruanded. Järelhindaja arvutused.

265 Kvaasiekspimentaalses analüüsis testitud mudeliga hinnati konkurentsivõime muutust võrreldes kontrollgrupiga. Analüüsitava osalusgrupis (meetme 1.2 toetuse saajad) oli 846 isikut ja kontrollgrupis 13 428 isikut. Sobitamise tulemusel leiti, et võrreldavad on 21 ettevõtjat kummastki grupist. Gruppide andmete tabelis (Tabel 15) on valitud näitajate muutus küllaltki varieeruv. Oluline on hinnata muutuste taset gruppide võrdluses. Sellest tulenevalt saab välja tuua järgmist:

- Nii osalusgrupi kui ka kontrollgrupi BLV kahanes, kuid osalusgrupi puhul oli negatiivne muutus 7 protsendipunkti võrra väiksem. Sellest jäeldub, et keskmiselt vähenes osalusgrupis oleva tootja BLV 6,5 tuhande euro võrra kui võrdlusgrupis. Ühtlasi oli BLV väärtuse langus oluliselt madalam kui sektori keskmine langus (41%).
- Osalusgrupi müügitulu muutus võrreldes kontrollgrupiga oli üks suuremaid (35 protsendipunkti), kuna osalusgrupi puhul kasvas müügitulu 84% ja kontrollgrupis oli muutus samal ajal 49%. Sektoris tervikuna toimus langus -26%.
- Nii osalusgrupi kui ka kontrollgrupi põhivara ja kohustuste kasv oli märkimisväärne (osalusgrupis vastavalt 150% ja 124%) ja gruppide võrdluses jääb muutuse erinevuse 10 ja 13 protsendipunkti juurde. Samal ajal jäi sektoris keskmiselt põhivara ja kohustuste muutus oluliselt tagasihoidlikumaks, mille alusel võib oletada, et mõlemasse gruppi kuuluvad ettevõtted tegid vaadeldavad perioodil oluliselt suuremaid investeeringuid kui sektoris keskmiselt.
- Kuigi ärikasum kahanes sektoris keskmiselt peaaegu kahe kolmandiku võrra, oli osalusgrupi keskmine langus suurem, samas kui võrdlusgrupi ärikasum langes vaid viiendiku võrra. Sellest tulenevalt langes osalusgrupi ärikasum keskmiselt 70 protsendipunkti enam kui võrdlusgrupis.
- Erinevalt nii sektori kui ka võrdlusgrupi töötajate arvu keskmisest langusest kasvas töötajate arv osalusgrupi liikmete seas võrreldes võrdlusgrupiga keskmiselt 0,692 töötaja ja 13 protsendipunkti võrra. Kuna tööjõu tootlikkus on otseselt seotud BLV ja töötajate arvu muutusega, siis oli gruppide võrdluse lõpptulemus tingitud erinevatest kombinatsioonidest. Tööjõu tootlikkuse tulemus oli osalusgrupi puhul nõrgem 4

protsendipunkti võrra ja see oli tingitud tööjõu suurenemisest. Kontrollgrupis oli tööjõu tootlikkuse langus seotud BLV suurema vähenemisega. Arvestades, et BLV kasv oli madalam töötajate arvu kasvust, on see ootuspärane.

Tabel 15. Meetme 1.2 gruppide keskmised näitajad ja nende näitajate väärtuste jaotuse erinevuse statistiline olulisus Mann-Whitney U testi alusel (aastatel 2007 ja 2014 võrdlus)

Grupp	Aasta	BLV	Müügi- tulu	Põhi- vara	Kohus- tused	Äri- kasum	Tööta- jate arv	Tööjõu tootlikkus
Osalus- grupp	2007	80 564	201 722	259 626	176 572	57 627	4,385	11 190
	2014	77 071	371 270	648 753	395 179	6 424	4,615	7 992
	Muutus	-4%	84%	150%	124%	-89%	5%	-29%
Võrdlus grupp	2007	88 721	365 694	344 355	188 802	113 263	5,654	17 554
	2014	78 777	543 592	826 782	448 177	91 588	5,192	13 228
	Muutus	-11%	49%	140%	137%	-19%	-8%	-25%
Sektor ³⁹	2007	215 092	447 666	564 259	407 868	89 769	11,461	18 768
	2014	126 478	329 237	580 665	368 232	33 522	4,819	26 247
	Muutus	-41%	-26%	3%	-10%	-63%	-58%	40%
Erinevuse olulisus 2007		0,762	0,209	0,208	0,404	0,394	0,248	0,563
Erinevuse olulisus 2014		0,877	0,531	0,964	0,993	0,835	0,421	0,906
Kahe grupi kahe aasta muutuste erinevus protsendipunktides		7 PP	35 PP	10 PP	-13 PP	-70 PP	13 PP	-4 PP

Allikas: Äriregister, ettevõtjate majandusaasta aruanded. Järelhindaja arvutused.

- 266 Meetme 1.2 **kvaasiekspperimentaalsesse hindamisse** sobitus 21 ettevõtet 846st meetmes osalenud ettevõttest, mistõttu **ei pruugi leitud tulemused kirjeldada piisavalt usaldusväärselt kõiki meetmes osalenuid**. Samuti ei olnud niivõrd väikse valimi puhul võimalik ümber lükata tulemuste juhuslikkust. Eeldades, et **võrdlusgrupp peegeldab osalusgrupi näitajate muutust meetme mitterakendamisel, võib kahe grupi kahe aasta näitajate väärtuste ja muutuste erinevuste vahet pidada meetme rakendamise tulemuseks**.
- 267 Esitatud tulemuste alusel **on meetmest toetust saanud ettevõtjad vähesel määral edukamad**, kuid nende edu ei ole suur võrreldes teiste noorte ettevõtjatega. **Põhiline erinevus on müügitulu kiires kasvus, varade kasvus ja töötajate arvu kasvus**.

³⁹ Taime- ja loomakasvatus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad Statistikaameti andmete alusel. Sektori näitajate väärtused ettevõtte kohta on arvutatud näitajate koguväärtuste alusel. Gruppide näitajate väärtused väljendavad aritmeetilist keskmist.

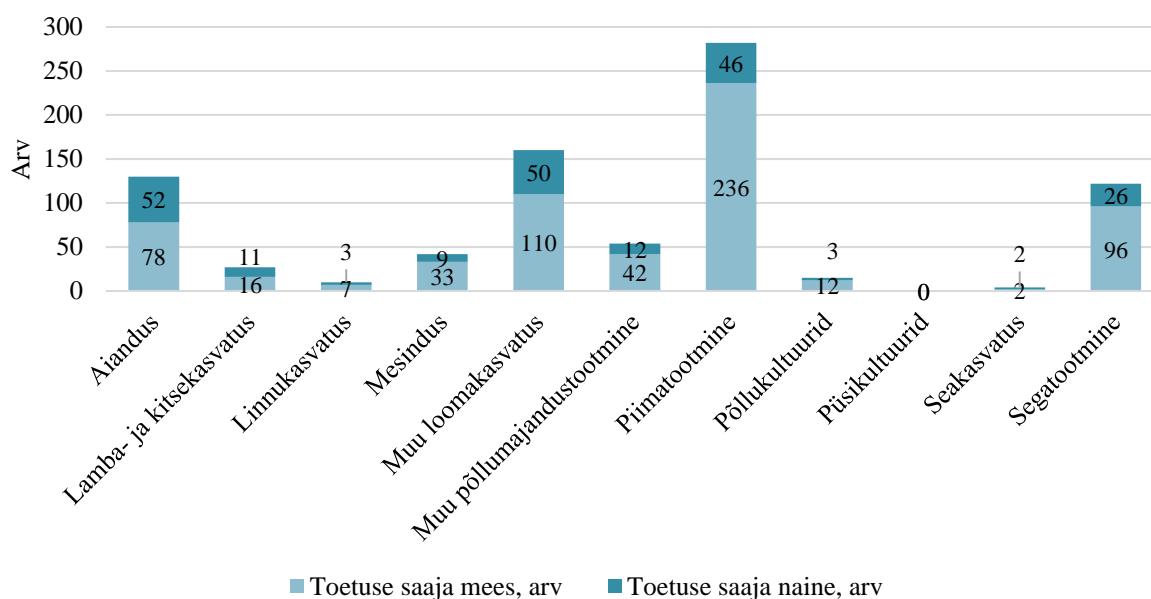
Kood 112. 2. Mil määral on abi lihtsustanud mõlemast soost noorte põllumajandustootjate pikaajalise tegevuse alustamist?

Hinnangu alus:

- noorte põllumajandusettevõtjate arv ja osakaal sihttasemetest
- naiste ja meeste osakaal noorte põllumajandusettevõtjate seas

268 Kuna noorte põllumajandustootjate sihttase ületati, siis on toetatud ettevõtjate hulgas nii naiste kui ka meeste absoluutarv suurem. Soolises jaotuses oli toetatud ettevõtjate seas kõige ebavõrdsemaks tegevusalaks piimatootmine, kus iga naise kohta maksti toetust viiele mehele. Peaaegu nelja meest toetati ühe naise kohta mesinduses ja muudes põllumajandustootmise hulka jäänud valdkondades. Peaaegu võrdse meeste ja naiste jaotusega tegevusalad olid aiandus, lamba- ja kitsekasvatus. Arvuliselt toetati aga kõikidel tegevusaladel mehi rohkem kui naisi. Kokku toetati iga naise kohta kolme meest. (Joonis 19)

Joonis 19. Meetmest 1.2 toetust saanud isikute sooline jaotus

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Kood 112. 3. Mil määral on abi lihtsustanud ettevõtete struktuurilist kohandamist pärast noorte põllumajandustootjate esialgset tegevuse alustamist?

Hinnangu alus:

- vanemalt ettevõtte või talu üle võtnud ettevõtte struktuursed muutused
- ettevõtjate majandustulemused, tootmis- ja varaline struktuur

269 Ettevõtte struktuurilise kohandamise ülevaates on oluline vanemalt ettevõtte või talu üle võtnud noorte osakaal ning majanduslikud muutused. Vanemalt võttis põllumajandustootmise üle 206 isikut (24% koguarvust) ning 150 isikut (18%) olid juba tegutseva ettevõtte ülevõtjaid.

Toetatud noorte põllumajandusettevõtete arvuline juurdekasv taotlusvoorude lõikes ületas esialgseid ootuseid.

- 270 Kuna põllumajandustootmises on maaressurss üks olulisemaid, siis saab selle alusel hinnata ka struktuurset kohanemist. Tabel 16 alusel näeme, et nii toetuse saajate üldkogumisse kuuluvad kui ka vanemalt tootmisetegevuse üle võtnud noored põllumajandustootjad suutsid maaressurssi suurendada. Kõige suurema kasvuga ettevõtjad olid taotlusvoorude lõikes aianduse (311%, I ja II taotlusvoor), mesinduse (334%, IV taotlusvoor), põllukultuuride (183%, I ja II taotlusvoor) ja lamba- ning kitsekasvatuse (187%, I ja II taotlusvoor) valdkonnas. Paraku kahe esimese valdkonna puhul on tootjate kogu kasutatav maakasutus küllaltki tagasihoidlik. Olukord peegeldab siiski struktuurilist kohanemist, mis toimub kogu põllumajandussektoris, kus ettevõtted muutuvad tootmisüksustena suuremaks.

Tabel 16. Noorte ettevõtjate toetusõigusliku maa

Tegevusala	Toetuse saajate toetusõigusliku maa keskmine muutus, %							
	I ja II taotlusvoor (võrreldavad aastad 2010 ja 2013)		III taotlusvoor (võrreldavad aastad 2010 ja 2013)		IV taotlusvoor (võrreldavad aastad 2011 ja 2013)		V taotlusvoor (võrreldavad aastad 2012 ja 2013)	
	kokku	vanemalt ülevõtmise korral	kokku	vanemalt ülevõtmise korral	kokku	vanemalt ülevõtmise korral	kokku	vanemalt ülevõtmise korral
Aiandus	311,2	-	-0,9	-0,9	0,7	-	7,8	4,9
Lamba- ja kitsekasvatus	187,0	20,6	-1,3	-2,4	-3,9	-	-2,4	-5,4
Linnukasvatus	-	-	-	-	-13,3	-	-0,3	-0,3
Muu loomakasvatus	-	-	-	-	-1,7	-	-1,0	-1,5
Mesindus	114,3	111,7	14,9	22,1	334,9	-	17,3	21,4
Piima-karjakasvatus	3,2	-19,8	2,8	2,8	17,5	-	41,1	47,0
Põllukultuurid	183,1	81,5	9,2	4,5	43,1	26,1	2,9	0,5
Püsiloomad	36,0	26,8	-	-	93,3	93,3	-	-
Seakasvatus	-	-	-	-	-	-	-	-
Segatootmine	54,4	18,3	31,2	39,6	74,5	36,3	9,2	11,7

Allikas: PRIA 31.12.2013. Järelhindaja analüüsid.

- 271 Kvaasiekspimentaalse hindamise tulemustele tuginedes suurenes toetatud ettevõtjate põhivara 150% (kontrollgrupis 124%) ja gruppide võrdluses jäi muutuse erinevuse 10 ja 13 protsendipunkti juurde. Samal ajal oli sektoris keskmiselt põhivara ja kohustuste muutus oluliselt tagasihoidlikum, mille alusel võib järeldada, et toetuse saajad muutsid ettevõtte varalist struktuuri, kuid see oli sarnane toetust mittesaanud noorte ettevõtjate majandamise tulemustega.

Kood 112. 4. Mil määral on abi kaasa aidanud inimpotentsiaali parandamisele põllumajandussektoris?

Hinnangu alus:

- põllumajandusliku ettevalmistusega noorte ettevõtjate osakaal
- kõrgharidusega noorte põllumajandusettevõtjate osakaal
- sektoris põllumajanduslik ettevalmistus

272 Toetuse saajate koguarvust (846) ei omanud erialast ettevalmistust 194 isikut (23%). Valdav osa oli ettevalmistusega ning lisaks oli 30% isikutest (194 isikut) kõrgharidusega. Keskeri- ja kutsehariduse ning kutsekvalifikatsiooni kolmanda tasemega ettevõtjate osakaal oli 45% (vastavalt 214 ja 174 isikut).

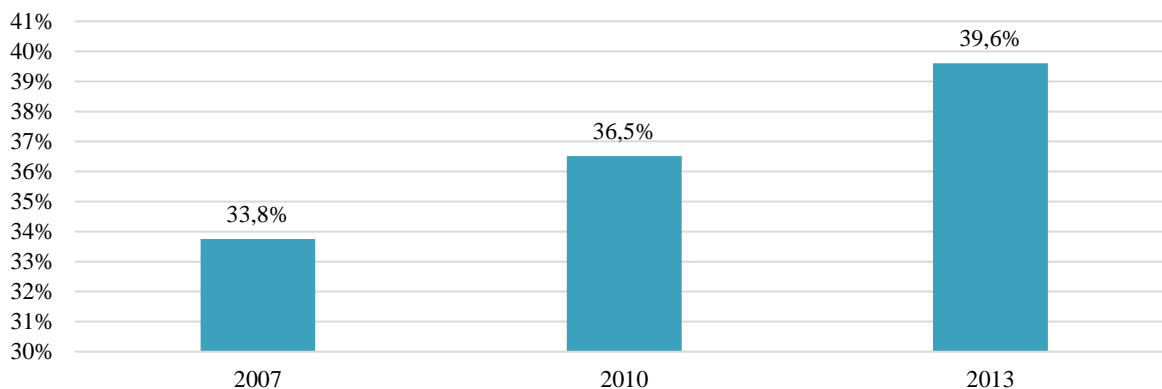
Tabel 17. Meede 1.2 toetuse saajate hulgas ettevalmistusega isikute arv ja jaotus haridustaseme alusel (n=846)

Noorte tootjate jaotus	Toetuse saajate haridustase			
	erialase ettevalmistusega	kõrgharidus	keskeri- kutsekesk- haridus	või kvalifikatsiooni- raamistiku kolmas kutsetase
Ettevõtjad, kes alustasid põllumajandustootmisega	96	174	117	103
Ettevõtjad, kes võtsid üle tegutseva ettevõtte	19	44	55	32
Ettevõtjad, kes võtsid üle vanemale kuulunud põllumajandustootmise	79	46	42	39
Kokku	194	264	214	174

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

273 Põllumajandusliku ettevalmistuse alusel oli keskeri- ja kutsehariduse ning kutsekvalifikatsiooni kolmanda tasemega ettevõtjate osakaal (45%) viis protsendipunkti suurem kui kogu põllumajandussektori majapidamiste juhtide jaotus. Aastal 2013 oli ligikaudu 40% põllumajandussektori majapidamiste juhtidest põllumajandusliku ettevalmistusega (Joonis 20). Tuleb arvestada, et 1/3 toetatud noortest põllumajandusettevõtjatest oli lisaks kõrgharidusega.

Joonis 20. Põhi- ja täieliku põllumajandusliku ettevalmistusega juhtide osakaal põllumajandusliku struktuuriuuringu andmetel

Allikas: Statistikaamet.

5.1.2.4 Muud tähelepanekud

- 274 Meetme 1.2 rakendamisel ilmnis hilisem sünergia meetmega 1.4.1 „Investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks“, mille kaudu noored põllumajandustootjad said toetust täiendavateks investeeringuteks. Meetme 1.4.1 hindamiskriteeriumid soodustasid oluliselt noortel põllumajandustootjatel toetuse saamist.

5.1.2.5 Järeldused ja soovitused

- 275 Eelnevatele tulemustele tuginedes saab öelda, et meede on andnud olulise panuse nii põllumajandustootjate vanuselise, soolise kui ka inimpotentsiaali struktuursele muutusele. Ettevõtjate tootmise kasv oli märkimisväärne ja see sõltus kehtestatud kriteeriumitest, kuid konkurentsivõime ja jätkusuutlikkuse seisukohast on tulemused võrdlemisi madalad. Põhilised kiired muutused toimusid müügitulu, varade ja töötajate arvu kasvus. Tootlikkus jäi võrdlemisi madalale tasemele. Kasumlikkuse absoluutsummates on ettevõtjatel vaja saavutada kõrgem tase. Samas on ootuspärane, et alustavate ettevõtete tootlikkus ja kasum jäid küpsete ettevõtete näitajatele alla.
- 276 Toetuse mõju meetme 1.2 eesmärkidele avaldus järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

- 277 Eesmärgiks seatud toetuse saajate arv sai meetme rakendamisel perioodil 2007–2013 ületatud. Kuna toetuse taotlejate hulk oli suur ning meedet loeti prioriteetsaks, siis suurendati perioodi jooksul meetme eelarvet. Kuna väljundnäitajate sihttasemed ületati, võib lugeda nende panust tegevuseesmärkide saavutamisse (abistamine põllumajandusliku majapidamise sisseseadmisel ja struktuurilisel kohandamisel) oluliseks. Struktuurseks kohandamiseks tehti investeeringuid kokku 32,9 mln eurot, mis ületas sihttaset 2,5 korda.

- **Valdkonna eesmärgid**

- 278 Valdkondlikuks eesmärgiks seatud brutolisandväärtuse kasv ja tööjõu tootlikkuse kasv sai noorte põllumajandustootjate poolt täidetud. Lisandväärtuse kasv ületati ligikaudu

3,5 korda, kokku oli kasv 13 mln eurot. Nimetatud tulemusnäitaja panus valdkonna eesmärgi 'abistamine põllumajandusliku majapidamise sisseseadmisel ja struktuurilisel kohandamisel' on oluline. Kvaasiekspperimentaalsest analüüsist järeldub, et meetmest toetust saanud ettevõtjad on vähesel määral edukamad, kuid nende edu ei ole suur võrreldes teiste noorte ettevõtjatega. Põhiline erinevus on müügitulu kiires kasvus, varade kasvus ja töötajate arvu kasvus.

- **Üldeesmärgid**

279

Noortele suunatud toetusmeede avaldas osalist mõju konkurentsivõime kasvule. Tööjõu tootlikkus suurenes aastas keskmiselt 11%, mis ületas sihttasemeks seatud miinimumi (10%) ühe protsendipunkti võrra. Netolisandväärtus vähenes perioodi lõpuks keskmiselt -46%, mistõttu toetust saanud ettevõtjad ei anna veel oma panust majanduskasvu. Kuna saavutati eeldatud tööjõu tootlikkuse kasv, siis võib lugeda mõjunäitajate panust üldeesmärgi – põllumajandustootjate tegevuse alustamise hõlbustamine ja põlvkondade vahetusele kaasaaitamine põllumajanduses – saavutamisel piisavaks.

Soovitused

1. Tootjatele tuleks pakkuda täiendavat koolitust ja nõustamist tootmise efektiivsemaks muutmiseks ja kõrgemat lisandväärtust loovate tegevuste arendamiseks. Kõrgemat lisandväärtust võib saavutada näiteks koostöötegevuste ja põllumajandussaaduste töötlemise kaudu.
2. Vajadusel pakkuda riigi tagatise täiendava kapitali kaasamisel, mida väikeettevõtjal on raske leida.
3. Jätkata meetme rakendamist, kuid hinnata tootjate tegevuste realistlikkust ja jätkusuutlikkust, mis on põhiline risk toetuse mittetõhusaks kasutamiseks. Suunata rohkem tootmise vanemalt ülevõtmist või tegutseva ettevõtte üleminekut noorele isikule.

5.1.3 Meede 1.3. Nõustamissüsteemi ja nõuandeteenuse toetamine (114, 115)

5.1.3.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

280

Meetme 1.3 eesmärgiks oli toetada põllumajandustootjatele ja erametsavaldajatele ettenähtud nõuandeteenuse kättesaadavust, mis aitaks põllumajandus- ja metsandusettevõtetal kohandada, parandada ja lihtsustada majandamist, parandada ettevõtte üldist tulemuslikkust ning tugevdada sealjuures põllumajandus- ja metsandussektorite inimpotentsiaali. Meede koondas nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artiklites 24 ja 25 sätestatud tegevusi – nõuandeteenuse kasutamist ning juhtimis- ja nõuandeteenuste loomist.

- 281 Meede 1.3 jagunes kolmeks alameetmeks ehk tegevuseks, millest esimesed kaks (alameede 1.3.1 ja 1.3.2) olid seotud põllumajandustootjatele ja erametsavaldajatele nõuandeteenuse võimaldamisega (nõuandetoetus) ning alameede 1.3.3 oli suunatud nõuandesüsteemi üldisele arendamisele (nõuandesüsteemi toetus). Seetõttu käsitletakse alljärgnevalt alameetmeid 1.3.1 ja 1.3.2 koos ning alameedet 1.3.3 eraldi.

5.1.3.2 Meede 1.3.1. Põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele nõuandeteenuse võimaldamine ja meede 1.3.2. Nõuetele vastavuse ning töötervishoiu ja tööohutuse alase nõuandeteenuse võimaldamine (114)

5.1.3.2.1 Ülevaade meetmetest

Meetme eesmärk

- 282 Alameetme 1.3.1 eesmärgiks oli nõustamise kasutamise soodustamine põllumajandus- ja metsandusettevõtete või nende tegevuste paremaks majandamiseks majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkonnaaspekte arvestades. 2011. aastal jagunes alameede tulenevalt Euroopa Liidu prioriteetidest kaheks ning alameetme 1.3.2 eesmärgiks sai võimaldada ja soodustada nõuandeteenuse kasutamist ettevõtetele, kes viisid oma tegevuse vastavusse nõukogu määruse (EÜ) nr 73/2009 artiklis 5 ja II lisas sätestatud kohustuslike majandamisnõuete ning artiklis 6 ja II lisas sätestatud heade põllumajandus- ja keskkonnaningimustega ning ELi õigusaktidel põhinevate töötervishoiu ja tööohutuse nõuetega.

Toetuse saamise tingimused

- 283 Mõlemast alameetmest võisid nõuandetoetust taotleda põllumajandustootjad, kes tegutsesid küla, alevi või aleviku territooriumil ning kelle omandis või õiguslikus kasutuses oli vähemalt 0,3 ha maatulundusmaad. Samuti oli taotlemisõigus erametsavaldajatel, kelle omandis või õiguslikus kasutuses oli vähemalt 0,3 ha metsamaad.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

- 284 MAKi järgi oli maksimaalne toetuse määr mõlema sihtgrupi puhul kuni 80% abikõlblikest kuludest nõuandeteenuse kohta, kuid mitte rohkem kui 1500 eurot aastas.

5.1.3.2.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 285 Eelnevad uuringud on välja toonud, et nõuandetoetust saanud ettevõtjad on keskmisest põllumajandustootjast informeeritumad, teadlikumad ning seetõttu oskavad oma tegevusi ja võimalikke riske paremini hinnata.⁴⁰ Olles kursis ELi põllumajandustootjatele ette nähtud regulatsioonidega, kohustuslike majandamisnõuetega ning tööohutus- ja töötervishoiu nõuetega, saavad ettevõtted tootmisotsuseid tehes kohe arvestada ka majanduslike,

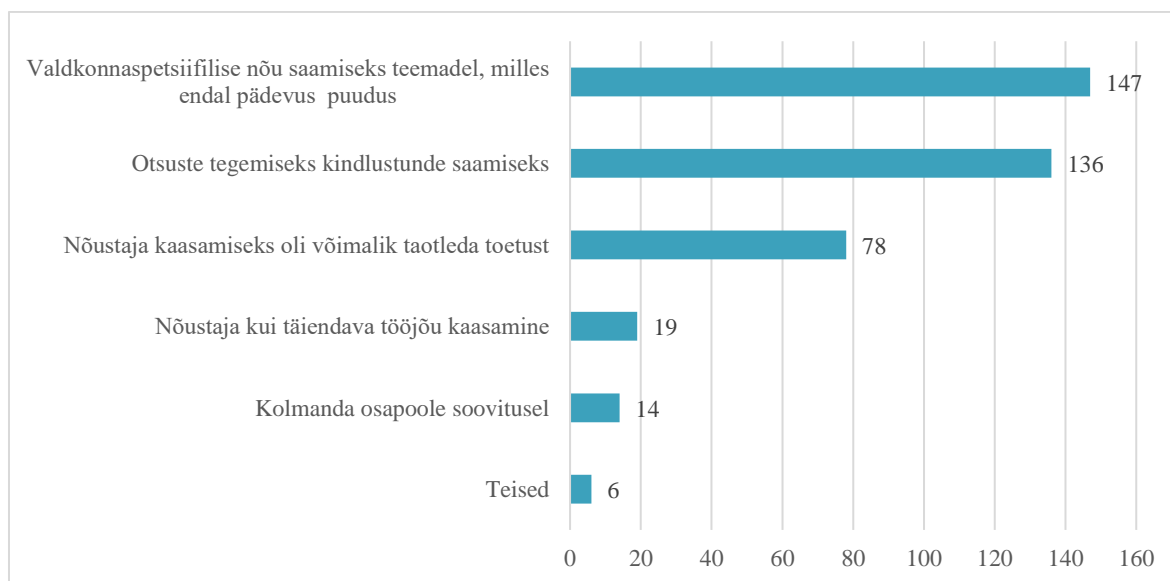
---

⁴⁰ Nõuandeteenuste mõju põllumajandus- ja metsandussektorile. Uuring Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.3 Nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamine tarbeks. EMÜ, 2010.

sotsiaalsete ja keskkonnanõuetega. Samuti on põllumajandus- ja metsandustootjatele tööohutuse ja töötervishoiu paremaks tagamiseks vajalik võimaldada antud teemadel pädevate konsulentide nõuandeteenuse kasutamist. Seega võib öelda, et kvaliteetne ja nõudlusele orienteeritud nõuandeteenuse kasutamine panustab ettevõtete üldise tulemuslikkuse parandamisesse ja annab neile teiste sama sektori tootjate ees eelise, mistõttu on nõuandetoetus sihtrühma poolt kõrgelt hinnatud ja väga vajalik.

- 286 Järeelhindamise käigus toetuse saajate hulgas läbi viidud küsitluse tulemused näitavad, et 63% küsitlusele vastanutest (n=229) oleksid kasutanud nõustamisteenuseid ka ilma rahalise toetuseta. Nendest 73% olid kasutanud konsulentide teenuseid ka enne toetuse saamist, mis viitab asjaolule, et nõuandeteenuse sagedasemad kasutajad oleksid nõus teenuse eest ka ise maksma. See viitab meetme osalisele tühimõjule. Samas on nõuandeteenus kasusaajate jaoks endiselt vajalik. Küsitluse tulemused näitavad, et sihtrühma hulgas on peamisteks nõuande kasutamise põhjusteks vajadus valdkonnaspetsiifilise nõu saamiseks (147 vastajatest) ja otsuste tegemiseks kindlustunde saamiseks (136 vastajat) (Joonis 21). 69% vastanutest (n=229) plaanisid nõustamisteenust kasutada ka tulevikus. Seega tuleks nõuandeteenuse kasutamise soodustamiseks ja uute kasutajate julgustamiseks toetust edasi pakkuda.

Joonis 21. Meetme 1.3 küsimustiku tulemused nõustaja kaasamise peamiste põhjuste kohta (mainitud kordade arv) (n = 400)

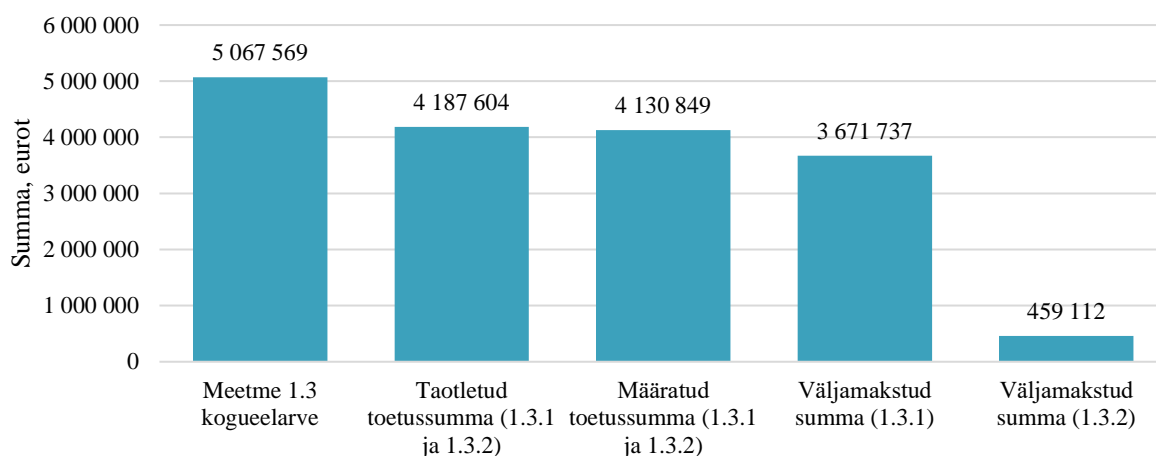

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja analüüs.

Meetme eesmärkide saavutamine

- 287 Meetme 1.3 kogu eelarve perioodil 2008-2015 oli 5,1 mln eurot. Vaadeldava perioodi vältel said alameetmete 1.3.1 ja 1.3.2 raames 4,1 mln euro ulatuses nõuandetoetust kokku 2671 põllumajandustootjat ja erametsavaldajat (Joonis 22).

Joonis 22. Ülevaade meetmete 1.3.1 ja 1.3.2 eelarve, taotletud, määratud ja väljamakstud toetuse summadest

Allikas: PRIA 31.12.2015.

- 288 Alameetmest 1.3.1 maksti toetust 2 525 põllumajandustootjale ja 58 erametsavaldajale kokku 3,6 mln euro ulatuses (Joonis 22), mis tähistab MAKis seatud sihttasemete saavutamist vastavalt 101% ja 58% (Tabel 18). Kuni 2011. aastani toetati alameetmest 1.3.1 ka nõuetele vastavuse nõuete- ning töötervishoiu ja tööohutusalase nõuandeteenuse kasutamist (ehk alameetme 1.3.2 tegevusi), mis moodustasid meetme väljamakstud summast 2% (71,2 tuhat eurot).⁴¹ Alates 2011. aastast maksti meetmest 1.3.2 toetusena välja 459,1 tuhat eurot (Joonis 22). Toetust said 423 põllumajandustootjat ja kaks erametsa valdajat. MAKis seatud sihttasemed täideti seega vastavalt 42,3% ja 2% (Tabel 18).
- 289 Erametsa valdajate madalam sihttaseme saavutamise määr tuleneb eelkõige sellest, et paralleelselt meetmele 1.3 oli erametsaomanikel võimalik nõuandeteenuse kasutamiseks toetust taotleda ka SA Erametsakeskuse poolt koordineeritavast nõuandesüsteemist. Vastavalt kehtinud korrale oli erametsaomanikel õigus ühe kalendriaasta jooksul saada kuni 15 tundi riigi poolt finantseeritud metsanduskonsulendi nõustamist, mida said taotleda otse metsaühistutelt.⁴² Järeelhindamise käigus läbiviidud ekspertintervjuude kohaselt eelistasid erametsaomanikud nõustamisteenuse taotlemist metsaühistutest, sest see oli lihtsam (rahastust taotlesid metsaühistud ning metsaomanik pidi toetuse saamiseks vaid tõestama metsaomandi olemasolu) ning kiirem, kuigi MAKi meetmest 1.3 oli võimalik taotleda suuremat toetussummat. Rakendaja kohaselt kontrolliti MAKi meetmest toetuse määramisel, et taotleja pole saanud toetust metsaühistute kaudu, sest dubleeriv toetus ei olnud lubatud. Uuel perioodil ei ole erametsavaldajatel enam võimalik antud meetmest toetust taotleda.

Tabel 18. Alameetmete 1.3.1 ja 1.3.2 indikaatorid ja saavutustasemed

⁴¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3., ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016: 63.

⁴² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3., ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016: 62.

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014/2015	Saavutamise määr (%)	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetatud põllumajandus- tootjate arv: - 1.3.1	2500	2525	101%	+++
- 1.3.2	1000	423	42%	++
Toetatud erametsa valdajate arv: - 1.3.1	100	58	58%	++
- 1.3.2	100	2	2%	+
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Toetatud põllumajandus- ja metsandusettevõtete põllumajandusliku brutolisandväärtuse kasv	23 868 000	24 332 140 (1.3.1)	102% (1.3.1)	++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Muutus brutolisand- väärtuses tööühiku kohta:	+10%	0%	0%	++
- 1.3.1	+10%	17,2%	172%	++
- 1.3.2				

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. Järeelhindaja arvutused.

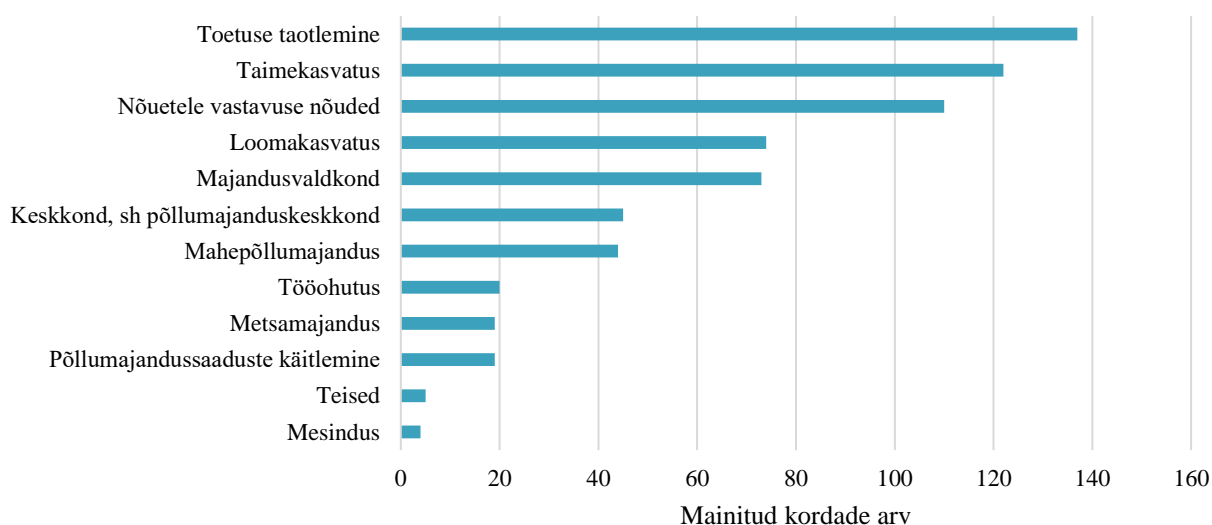
290 Meetme 1.3 toetuse abil kasutati nõuandeteenust kokku 6511 korral, 122 377 h ulatuses. Nõuandeteenust kasutati 13 erinevas nõuandevaldkonnas, millest kõige populaarsemad olid finantsmajanduse (57% kasutatud tundide arvust), taimekasvatuse (14% kasutatud tundide arvust) ning nõuetele vastavuse nõuete alane (11% kasutatud tundide arvust) nõustamine (Tabel 19). Vähem kasutati põllumajandustehnoloogiate alast nõuannet (33 tunni ulatuses).⁴³ Võrreldes MAKi vahehindamisega, suurenes finantsmajandusala nõuande kasutamine 11 protsendipunkti võrra⁴⁴. Meetme rakendusanalüüs näitab, et kuigi toetust saadi 13 erinevale nõuande liigile, siis tegelikkuses kasutati taimekasvatuse, finantsmajanduse, ettevõtte majandamise, mahepõllumajanduse, nõuete vastavuse nõuete ja keskkonna alase nõuande nimetuse all peamiselt erinevatest MAKi meetmetest toetuse taotlemiseks vajalike dokumentide koostamiseks.⁴⁵ Seda kinnitab ka toetuse saajate hulgas läbi viidud küsitlus, mille järgi 60% küsitlusele vastanutest (n=229) kasutasid nõuandeteenust toetuse taotlemiseks (mainitud kordade arv 137) (Joonis 23).

1370 ⁴³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016: 62.

⁴⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010: 67.

⁴⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.3 „Nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamine“ nõuandetoetuse rakendamistulemuste analüüs. EMÜ, 2013.

Joonis 23. Meetme 1.3 toetuse saajate nõuandeteenuse kasutamine teemade lõikes, mainitud kordade arv (n=672)

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja analüüs.

- 291 Toetusperioodi lõpus pakkusid finantsmajanduse-, nõuetele vastavuse nõuete- ja taimekasvatuse alast nõuannet kõik nõuandekeskused ja koordineeriv keskus. Nii finantsmajandusala kui ettevõtte majandamisala nõuandeteenust pakkus võrreldes 2010. aastaga kaks nõuandekeskust enam, mis viitab keskuste kohanemisele muutunud nõudlusega.⁴⁶ Spetsiifilisemat nõuannet pakkusid vaid mõned üksikud nõuandekeskused (Tabel 19).

Tabel 19. Meetmest 1.3 väljamakstud nõuandeteenuse kasutatud kordade arv, maht (h), nõuandeteenuse osutajate arv ja toetuse summa (eurot) nõuandeliikide lõikes

Nõuande liik	Kasutatud kordade arv	Kasutatud tundide arv	Teenust osutavate nõuandekeskuste arv	Toetuse summa (€)	Keskmine toetus ühe nõuandetunni kohta (€)	Keskmine kasutatud tundide arv
Finantsmajandusala	3 530	69 870	16	2 377 731	34	20
Taimekasvatusalane	1 222	16 830	16	553 795	33	14
Nõuetele vastavuse nõueteala	657	13 793	16	489 020	35	21
Ettevõtte majandamisala	428	7 941	11	270 795	34	19
Loomakasvatusalane	360	8 053	15	236 607	29	22
Mahepõllumajandusala	147	1 527	12	47 111	31	10
Keskkonna, sh põllumajandus-	50	990	4	34 719	35	20

⁴⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010: 68.

Nõuande liik	Kasutatud kordade arv	Kasutatud tundide arv	Teenust osutavate nõuande-keskuste arv	Toetuse summa (€)	Keskmine toetus ühe nõuande-tunni kohta (€)	Keskmine kasutatud tundide arv
keskkonnaalane						
Töötervishoiu- ja tööohutusealane	38	984,1	7	41 246	42	26
Metsamajandamisalane	34	1 043	5	35 729	34	31
Mesindusalane	31	1 115	2	36 650	33	36
Taimekaitsealane	10	109	4	3 977	36	11
Põllumajandussaaduste käitlemisalane	3	89	2	2 190	25	30
Põllumajandus-tehnoloogiatealane	1	33	1	1 279	39	33
KOKKU	6 511	122 377	16	4 130 849	34	19

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

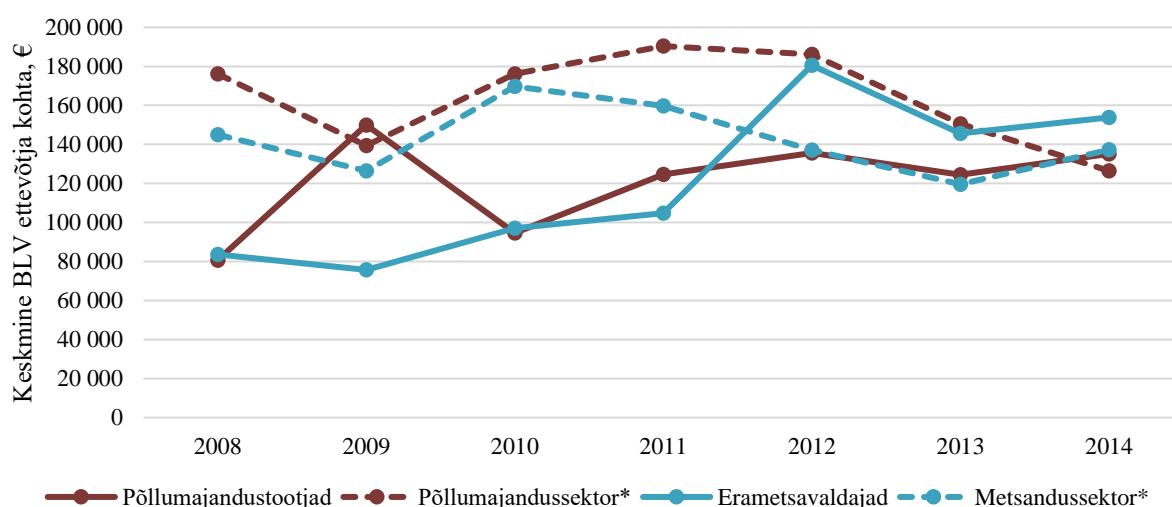
- 292 Vaadates nõuandeteenuse kasutamist sektorite lõikes, saab öelda, et nii põllumajandustootjad kui ka erametsavaldajad kasutasid kõige enam finantsmajandusalast nõuannet (mõlemal juhul 54% kõikidest nõuandeteenuse kasutamise kordadest) (Tabel 20). Põllumajandustootjad kasutasid sagedamini ka taimekasvatuse (19% põllumajandustootjate kasutatud nõuandeteenust kordadest), nõuetele vastavuse nõuete alast (10%) ning ettevõtte majandamisalast nõuannet (7%). Erametsavaldajad kasutasid rohkem metsamajandamise alast nõuannet (28% erametsavaldajate kasutatud nõuandeteenust kordadest).

Tabel 20. Meetmest 1.3 toetuse saajate väljamakstud nõuandeteenuse kordade põhine jaotus sektorite lõikes perioodil 2008-2015

Nõuande liik	Toetuse saaja sektor perioodil 2008–2015	
	Põllumajandustootja	Erametsa valdaja
Finantsmajandusalane	3 471	59
Taimekasvatusalane	1 217	5
Nõuetele vastavuse nõuete alane	656	1
Ettevõtte majandamisalane	422	6
Loomakasvatusalane	359	1
Mahepõllumajandusalane	147	0
Keskkonna, sh põllumajandus-keskkonnaalane	44	6
Töötervishoiu- ja tööohutusealane	37	1
Mesindusalane	31	0
Taimekaitsealane	10	0
Metsamajandamisalane	3	31
Põllumajandussaaduste käitlemisalane	3	0
Põllumajandustehnoloogiatealane	1	0
KOKKU	6 401	110

- 293 Nii meetme 1.3.1 kui ka 1.3.2 tulemus- ja mõjunäitajateks oli nõuandetoetust saanud põllumajandus- ja metsandusettevõtete tootlikkuse ja tööviljakuse kasv, mida mõõdeti ettevõtete üldise brutolisandväärtuse (BLV) kasvus ja BLV kasvus tööjõuühiku kohta. Kuna alameetmest 1.3.2 toetati eelkõige nõuetele vastavuse nõuete- ning töötervishoiu- ja tööohutuse alast nõuannet, mida ei saa otseselt seostada ettevõtte majandusnäitajate paranemisega, siis järelhindaja hinnangul pole asjakohane indikaatorite täitmist numbrilise väärtusega esitada ja alljärgnevalt analüüsitakse vaid alameetme 1.3.1 tulemus- ja mõjunäitajate saavutamist.
- 294 Püsihindamise raames viidi läbi alameetmest 1.3.1 toetust saanud ettevõtete majandusnäitajate analüüs⁴⁷, mis näitab, et kuigi perioodil 2008–2014 oli põllumajandusettevõtjate keskmine BLV madalam põllumajandussektori keskmisest BLVst, tõusis nõuandetoetust saanud ettevõtjate BLV aastas keskmiselt 9%, samal ajal kui sektoris kokku langes BLV keskmiselt 5,4% aastas (Joonis 24). Analüüsitud erametsavaldatajate BLV oli algselt metsandussektori keskmisest madalam, kuid alates 2012. aastast kõrgem, kasvades aastas keskmiselt 10,7%. Metsandussektori keskmine BLV muutus aastas oli -0,9% (Joonis 24).

Joonis 24. Alameetmest 1.3.1 väljamakse saanud ettevõtjate ning kogu sektori keskmine BLV perioodil 2008–2014, eurot ettevõtja kohta

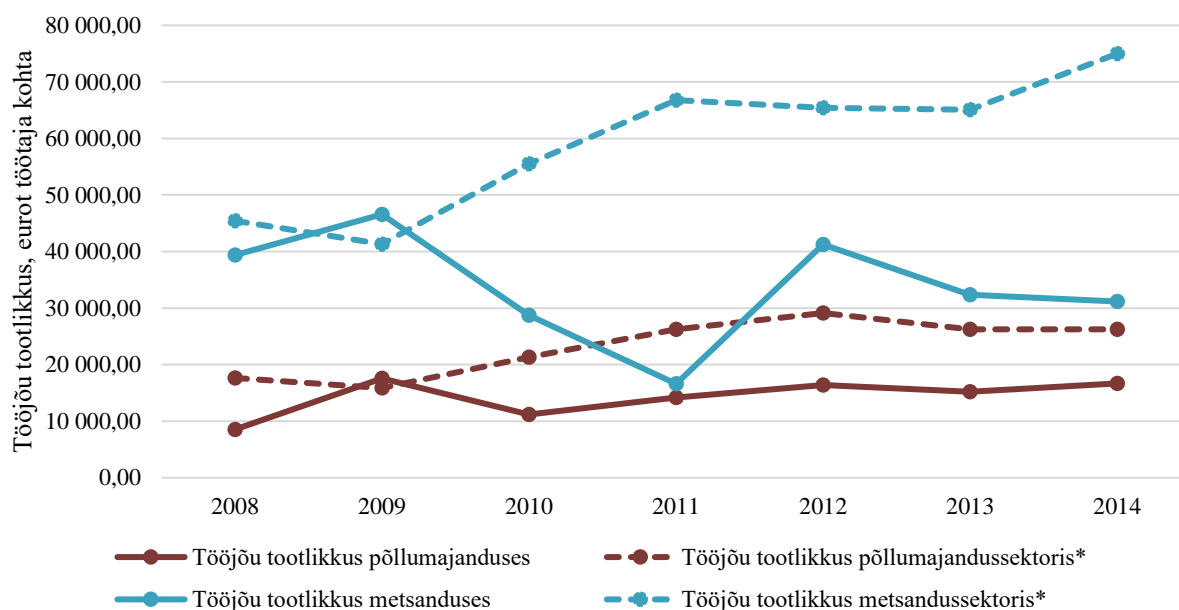

- 295 Toetust saanud põllumajandusettevõtjate tööjõutootlikkus võrreldes kogu põllumajandussektori keskmisega oli valdavalt madalam. Samas kasvas põllumajandusettevõtete tööjõutootlikkus kiiremini kui sektoris keskmiselt, vastavalt 11,8% ja 6,9%. Erametsavaldatajate tööjõu tootlikkus oli aastate lõikes kõikumine ning erinevalt metsandussektori tööjõu tootlikkuse näitajatest kasvutrendi ei ilmnenu (Joonis 25).

⁴⁷ Majandusnäitajate analüüsi kaasati 482 toetust saanud ettevõtjat, kelle hulka ei kuulunud FIED. (Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.)

Joonis 25. Väljamakse saanud ettevõtjate tööjõu tootlikkuse (eurot töötaja kohta) muutus aastatel 2008-2014

* Statistikaamet

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 296 Analüüsi tulemusena saab öelda, et alameetmest 1.3.1 nõuandeteenuse kasutamiseks toetust saanud põllumajandusettevõtjate brutolisandväärtus ja tööjõu tootlikkus on aastate lõikes kasvanud, kuid võrreldes kogu põllumajandussektoriga, tootsid analüüsitud ettevõtted siiski madalamat puhast lisandväärtust. Erametsavaldajate keskmine BLV tõusis vaadeldaval perioodil pidevalt, kuid tööjõu tootlikkuse puhul kasvutrendi ei olnud.⁴⁸
- 297 Nõuandetoetuse tulemuslikkuse hindamisel ettevõtete majandusnäitajate analüüsist lähtudes on sarnastes uuringutes tavaliselt tõstatatud sisemise valiidsuse küsimus. Nõuandetoetuse mõju avaldumise ajahetk pole kindel ning võib väljenduda näiteks ettevõtja paremas prognoosivõimes, mis ei pruugi tingimata kajastuda ettevõtte majandusnäitajates^{49 50}. Usaldusväärsemate hindamistulemusteni jõudmiseks viidi meetme 1.3 järelhindamise raames läbi ka küsitlus nõuandetoetust saanud ettevõtete seas. Küsitluse ja ettevõtete majandusnäitajate analüüsi kombineeritud tulemused on esitatud hindamisküsimuste vastustes.

⁴⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3., ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁴⁹ Nõuandeteenuste mõju põllumajandus- ja metsandussektorile. Uuring Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.3 Nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamine tarbeks. EMÜ, 2010.

⁵⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

5.1.3.3 Meede 1.3.3. Nõuandesüsteemi arendamine nõuandeteenuse hea kättesaadavuse tagamiseks (115)

5.1.3.3.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 298 Alameetme 1.3.3 eesmärgiks oli tugevdada nõuandesüsteemi, et tagada põllumajandus- ja metsandusettevõtetele kompetentse info ja teadmiste parem kättesaadavus. Programmiperioodi jooksul koosnes Eesti nõuandesüsteem tunnustatud maakondlikest nõuandekeskustest ja ühest koordineerivast keskusest, milleks oli alates 2010. aastast Maaelu Edendamise Sihtasutus (MES).⁵¹

Toetuse saamise tingimused

- 299 Toetust võisid taotleda kõik tunnustatud nõuandekeskused ja koordineeriv keskus. Abikõlblikeks kuludeks loeti kulud nõuandekeskuse ja koordineeriva keskuse töö korraldamiseks ning töökeskkonna parendamiseks, nõuandetoodete väljatöötamisega seotud tööjõu- ja materjalide kulud, konsulentide tööalase koolituse, stažeerimise ja praktika kulud ning investeeringud töövahenditele.⁵²

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

- 300 Vastavalt põllumajandusministri 5. aprilli 2010. a. määrusele nr 41 oli maksimaalne toetuse määr koordineerivale keskusele 100% abikõlblikest kuludest, kuid maksimaalne toetussumma vähenes järk-järgult viie aasta jooksul alates nimetatud tegevuste alustamisest⁵³:
- esimesel aastal oli maksimaalne toetussumma kuni 120 000 eurot
  - teisel aastal kuni 55 000 eurot
  - kolmandal aastal kuni 25 000 eurot
  - neljandal aastal kuni 12 000 eurot
  - viiendal aastal kuni 6 000 eurot.
- 301 Nõuandekeskustele jagatud toetuse maksimaalne määr oli samuti 100% abikõlblikest kuludest, kuid kehtis sellele maakonnale, kus taotleja oli tunnustatud. Sarnaselt koordineerivale keskusele, vähenes toetussumma järk-järgult maksimaalselt viie aasta jooksul:
- esimesel aastal kuni 25 500 eurot
  - teisel aastal kuni 13 700 eurot
  - kolmandal aastal kuni 6400 eurot
  - neljandal aastal kuni 3100 eurot
  - viiendal aastal kuni 1600 eurot.

---

⁵¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3., ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016: 70.

⁵² Eesti maaelu arengukava 2007–2013: 103.

⁵³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013: 103.

5.1.3.3.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 302 Võimaldamaks põllumajandus- ja metsandustootjatele kvaliteetset ning nõudlusele vastavat nõuandeteenuse kasutamist, on Eestil vaja hästitoimivat, tugevat ja professionaalset nõuandesüsteemi, mis suudaks anda nii tippnõuandeid kui ka lihtsamat nõu, koolitada olemasolevaid ja uusi konsulente ning teenindada nii suuremaid kui ka väiksemaid tootjaid.⁵⁴ Eesti nõuandesüsteemi on alates 1980. aastatest mitmeid kordi reformitud, kuid erinevate uuringute kohaselt on endiselt probleemiks spetsiifiliste erialade konsulentide puudus ning nõuandesüsteemi üldise parandamise juures vähese tähelepanu pööramine pakutavate nõuandetoodete arendamisele või uute väljatöötamisele.⁵⁵
- 303 Maakondlikud nõuandekeskused olid oma olemuselt iseseisvad üksused ja tulenevalt kohalike spetsialistide aktiivsusest või ajalooliselt väljakujunenud olukorrast kas iseseisvad juriidilised isikud või seotud talu- või tootjate liitudega⁵⁶. See viitas nõuandekeskuste killustatusele ning võimalikule ebaühtlasele tasemele. Seetõttu oli ka koordineeriva keskuse võimekuse arendamine oluline, et oleks tagatud nõuandekeskuste juhendamine, teabelevi kindlustamine ning vajalike koondite koostamine nõuandetegevuse kasulikkuse hindamiseks ja edasiste tegevuste kavandamiseks. Koordineeriva keskuse ülesanne oli ka koguda teavet piirkondlikelt nõuandekeskustelt, mida analüüsitaks ja edastataks ministeeriumitele ning teistele partneritele nii rahvuslikul kui ka rahvusvahelisel tasemel. Eksperdid tõid järelhindamise käigus välja, et nõuandekeskuste võimekus ja kompetents oli väga erinev ning probleemiks oli vähene koostöö. Seega on meede 1.3.3 ja nõuandesüsteemi kui terviku parandamine endiselt asjakohane.

Meetme eesmärkide saavutamine

- 304 Perioodil 2007–2014 esitati meetmest 1.3.3 toetuse saamiseks 77 taotlust kogusummas 921,9 tuhat eurot, mis kiideti täies ulatuses heaks. Toetusi maksti välja 908,8 tuhande euro ulatuses, millest 24% (217,3 tuhat eurot) läks koordineerivale keskusele ja 76% (691,5 tuhat eurot) maakondlikele nõuandekeskustele (Joonis 26).

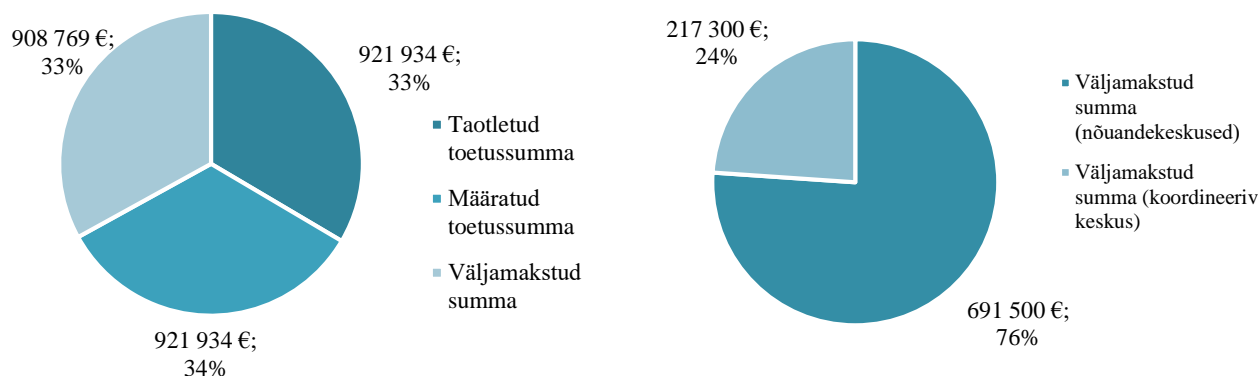
---

⁵⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013: 98.

⁵⁵ Nõuandeteenuste mõju põllumajandus- ja metsandussektorile. Uuring Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.3 Nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamine tarbeks. EMÜ, 2010.

⁵⁶ Nõuandeteenuste mõju põllumajandus- ja metsandussektorile. Uuring Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.3 Nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamine tarbeks. EMÜ, 2010: 3.

Joonis 26. Ülevaade meetmest 1.3.3 taotletud, määratud ja väljamakstud toetuse summadest ning väljamakstud toetuse jagunemine

Allikas: PRIA 31.12.2015.

- 305 Alameetme 1.3.3 väljundeesmärgiks oli ümber korraldada kõik 15 maakondlikku nõuandekeskust ning neid koordineeriv keskus, eesmärk täideti täies mahus (Tabel 27).

Tabel 27. Meetme 1.3.3 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014/2015	Saavutamise määr (%)	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Ümberkorraldatud keskuste arv	16	16	100%	+++

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. Järeelhindaja arvutused.

- 306 Kõige enam taotlesid nõuandekeskused ja koordineeriv keskus toetust palgakuludeks (38% väljamakstud toetusest), konsulendi töövahendite (29%) ning koolitusega seotud kulude katteks (18%)⁵⁷. Kõige väiksem toetuse osakaal oli koordineerivale keskusele väljamakstud nõuandetoodete väljatöötamise, uuendamise ja tööpraktikaga seotud toetusel (1,1%)⁵⁸, mida võib pidada nõuandesüsteemi arendamisel üheks kõige olulisemaks tegevuseks. Samas anti korraldusasutuse kohaselt nõuandeteenuse arendamiseks ning nõuandetoodete väljatöötamiseks lisavahendeid ka riigieelarvest ning MAKi tehnilisest abist.

⁵⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁵⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

307 Alameetme suurima toetussumma saaja oli MES (24% kogu meetme 1.3.3 toetussummast) ning kõige vähem sai toetust Hiiumaa Nõuandekeskus MTÜ (3% kogu toetussummast). Keskmiselt jäi nõuandekeskustele väljamakstud toetuse summa vahemikku 46,0–49,5 tuhat eurot. Nõuandekeskuste domineerivateks kuludeks olid peamiselt konsulentide töövahendite ja palgakulu. Koordineeriva keskuse peamiseks kuluks olid koolitused (Tabel 21).

Tabel 21. Alameetme 1.3.3 väljamakstud tegevuste arv ja toetuse summa (eurot) keskuste lõikes

Keskuse nimetus	Tegevuste arv	Väljamakstud toetuse summa, eurot	Domineeriva kululiigi nimetus	Domineeriva kululiigi osatähtsus kogu toetusest, %
Maaelu Edendamise Sihtasutus	36	217 265	Koolitused	56
Tartumaa Põllumeeste Liit MTÜ	35	49 532	Palgakulu	48
Valgamaa Põllumeeste Liit MTÜ	32	49 522	Palgakulu	46
Rapla Nõuandjate Ühendus MTÜ	30	48 802	Palgakulu	56
Saarte Nõuandekeskus MTÜ	25	49 395	Palgakulu	45
Võrumaa Talupidajate Liit MTÜ	25	49 056	Palgakulu	68
Läänemaa Nõuandekeskus MTÜ	21	49 532	Palgakulu	68
Pärnumaa Talupidajate Nõuandekeskus OÜ	21	49 532	Konsulendi töövahendid	43
Ida-Virumaa Talupidajate Liit MTÜ	20	49 531	Konsulendi töövahendid	38
Viljandi Põllumajanduse Nõuandühing MTÜ	18	39 133	Palgakulu	68
Virumaa Põllumeeste Liit MTÜ	18	47 344	Palgakulu	45
Põlvamaa Põllumeste Liit MTÜ	15	49 500	Palgakulu	48
Harju Taluliit MTÜ	13	46 286	Palgakulu	57
Hiiumaa Nõuandekeskus MTÜ	11	31 713	Palgakulu	79
Abiks Põllumehele MTÜ	10	46 043	Konsulendi töövahendid	57
Jõgevamaa Põllumeeste Liit MTÜ	8	36 583	Konsulendi töövahendid	64
KOKKU	338	908 769	Palgakulu	38

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 I., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

308 MAKi järgi oli alameetme 1.3.3 tulemus- ja mõjueesmärkideks samuti põllumajandus- ja metsandusettevõtete BLV ja tööjõu tootlikkuse kasv. Kuna meetme 1.3 kõik alameetmed on

omavahel tihedalt põimunud ning mõju ettevõtetele avaldub meetmete koosmõjus, siis näitab alameetmetest 1.3.1 ja 1.3.2 toetust saanud ettevõtete majandusnäitajate analüüs ka meetme 1.3.3 tulemuslikkust.

5.1.3.4 Vastused hindamisküsimustele

- 309 Kuna kõik meetme 1.3 alameetmed olid omavahel vastastikuses sõltuvuses, sest nõuandeteenust pakuti vaid tunnustatud nõuandekeskuste kaudu, siis käsitletakse hindamisküsimustele vastamisel kõiki alameetmeid koos.

Kood 114. 1. Mil määral on kava parandanud põllumajandus- ja metsandus- ettevõtete juhtimist ja majanduslikku tulemuslikkust? Täpsustada järgmisi aspekte:

- tootmistehnikad
- kvaliteedistandardid
- tööohutustingimused
- loodusvarade majandamine

Hinnangu alus:

- toetust saanud ettevõtete majandustulemused on paranenud, sh järgmistes aspektides:
  - tootmistehnikad
  - kvaliteedistandardid
  - tööohutustingimused
  - loodusvarade majandamine
- järelhindaja korraldatud intervjuud, küsitlus ja fookusgrupp

- 310 Eelnevalt välja toodud püsihindamise raames läbi viidud majandusnäitajate analüüsi põhjal võib öelda, et nõuandetoetust saanud põllumajandus- ja metsandusettevõtete majanduslikud tulemused on aastate lõikes paranenud. Järelhindamise raames läbiviidud toetuse saajate veebiküsitluse tulemused näitavad, et toetuse saajate hinnangul on nõuandetoetus aidanud kõige rohkem kaasa tootlikkuse tõusule ning loodusvarade efektiivsemale kasutamisele. Samuti on üle poole vastajatest nõus, et konsulentide pakutav teenus aitas parandada toodete kvaliteeti. Võrreldes vahehindamisega on aga vähenenud nõuande tunnetatav kasulikkus uute tootmistehnoloogiate kasutusele võtmisel (Tabel 22).

Tabel 22. Meetme 1.3 küsitluse tulemused (osakaal vastanutest) (n=206)

	Vahehindamise tulemused	Järelhindamise tulemused
Nõuanne aitas kasutusele võtta uusi tootmistehnoloogiaid	71%	56%
Nõuanne aitas parandada ressursside efektiivsemat kasutamist	67%	64%
Nõuanne aitas parandada töötervishoiu ja tööohutuse tingimusi	44%	42%

	Vahehindamise tulemused	Järelhindamise tulemused
Nõuanne aitas parandada toodete kvaliteeti	–	55%
Nõuanne aitas tõsta tootlikkust	66%	69%

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010. Toetuse saajate küsitlus. Järelhindaja analüüs.

- 311 Põhjus võib olla selles, et kõige enam kasutasid toetuse saajad finantsmajandus- ning majandusalast nõuannet (Tabel 19), mida kasutati peamiselt MAKi erinevatest meetmetest toetuse taotlemiseks vajalike dokumentide (peamisel äriplaanide ja toetuse taotluse avalduste) koostamiseks, mistõttu polnud nõuanne oma olemuselt suunatud tootmisprotsessi parandamisele, vaid panustas sellele vaid kaudselt. Ka küsitlusele vastajad kasutasid nõuandeteenuseid eelkõige toetuse taotlemiseks (60% vastanutest). Seega võib nõuandeteenuse väike mõju uute tootmistehnoloogiate kasutusele võtmisel viidata sellele, et tehnoloogia kiire arengu ning põllumajandussektoris suureneva konkurentsi kõrval ei ole nõuandeteenused nõudlusega kaasas käinud. Ka küsitlusele vastajad ning fookusgruppis osalejaid tõid välja, et konsulentidel jääb tihti puudu valdkonnaspetsiifilistest ning tehnilistest teadmistest ja tihti kasutati seetõttu nõuandetoetust teiste toetuste saamiseks. 73% vastajate hinnangul oleks neil tulevikus vaja uute tootmistehnoloogiate kasutusele võtmise alast nõuannet.
- 312 Kuigi toetuse saajate hinnangul on nõuandeteenustel kõige suurem mõju olnud tootlikkuse kasvule ja ressursside efektiivsemale kasutamisele, aga kuna enamik toetuse saajatest kuulus põllumajandussektoris, on mõju ennekõike avaldunud põllumajandusettevõtetele ning meetme mõju erametsavaldajatele on olnud vähene.

Kood 114. 2. Mil määral on kava kaasa aidanud inimpotentsiaali parandamisele põllumajandussektoris?

Hinnangu alus:

- nõuandeteenust kasutanud ettevõtete arv ja osakaal sihttasemest
- põllumajandustootjate majandustulemused on paranenud
- nõuandeteenust pakutakse erinevates kohtades

- 313 Alameetmest 1.3.1 sai toetust 2525 põllumajandustootjat ja 58 erametsa valdajat, mis tähistab soovitud sihttasemete täitmist vastavalt 101% ja 58%. Nõuetele vastavuse ning töötervishoiu- ja tööohutuse alase nõuandeteenuse kasutamiseks toetati 423 põllumajandustootjat ja kaks erametsa valdajat. Põllumajandustootjate osas täideti sihttase 42,3% ja erametsa valdajate osas 2%. Ekspertintervjuude toodi välja, et nõuetele vastavuse ning töötervishoiu- ja tööohutuse alast nõuandeteenust kasutati sihtrühma poolt vähem, sest programmiperioodi alguses ei olnud selle vastu huvi. Pärast nõukogu määruse (EÜ) nr 73/2009 kehtestamist muutus aga nõuetele vastavuse tagamine olulisemaks ning antud nõuande liigi kasutamine suurenes. Samuti tuli ekspertintervjuudest välja, et kuna töötervishoiuteenus on riigi poolt reguleeritav valdkond ning töötervishoiu alase nõuandeteenuse osutamiseks oli vaja konsulentide väljakoolitamist, siis tekkis alguses töötervishoiuspetsialiste hulgas uute

teenusepakkujate turule lisandumise suhtes vastuseis. Programmiperioodi lõpuks suudeti aga MAKi raames välja koolitada kuus konsulenti, kes on vastava koolituse läbinud ning vastavad nõuetele.

- 314 Nagu eespool juba välja toodi, oli erametsa valdajate vähese nõuandeteenuse kasutamise peamiseks põhjusteks paralleelselt toimunud SA Erametsakeskuse poolt hallatud metsandusliku nõustamise süsteemi olemasolu ja erametsavaldajate õigus ühe kalendriaasta jooksul saada kuni 15 tundi riigifinantseeritud metsandusalast nõustamist. Järeelhindamise käigus kogutud ekspertarvamused näitasid, et pigem eelistati metsandusalast nõustamist taotleda metsandusühistute kaudu, sest teenust osutanud konsulendid olid tegelikkuses samad, toetuse saamiseks oli vähem nõudeid⁵⁹ ning taotleja ei pidanud omavahendeid kasutama.
- 315 Toetuse saajate hulgas läbi viidud küsitluse tulemused näitasid, et 84% vastanute arvates parandas nõuandeteenuse kasutamine nende organisatsiooni majandustulemusi, sealhulgas aitas vähendada kulusid (71% vastanutest) ning vältida riske või vähendada kahjusid (71% vastanutest) (Joonis 28). 82% vastanute arvates andis nõuandeteenuse kasutamine kindlustunnet ja julgust tegutsemisel ja otsustamisel ning 50% hinnangul aitas toetus parandada juhtimistegevusi. Võrreldes 2010. aastal läbi viidud küsitlusega⁶⁰ on toetuse saajate hinnang nõuandeteenuse mõjust ettevõtte majandustulemustele paranenud – 2010. aastal olid väitega täielikult nõus ainult 43 vastajat, kuid viimase küsitluse tulemusena 78 vastajat (Joonis 28). Samas tõid 84% vastanutest välja, et vajaksid ka tulevikus nõuandeteenust just paremate majandustulemuste saavutamiseks.

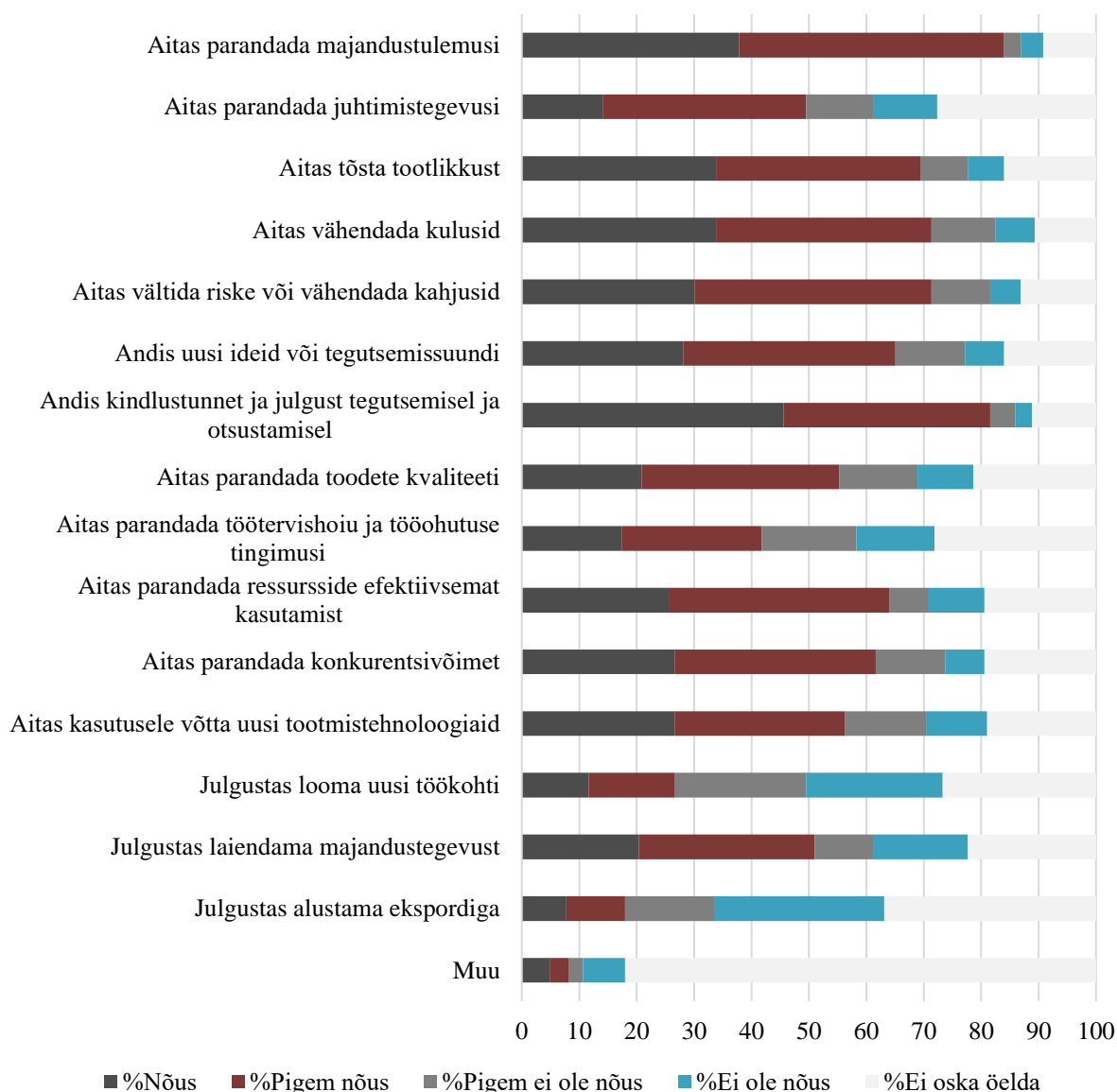
---

⁵⁹ SA Erametsakeskuse hallatud nõuandesüsteemi puhul pidid toetuse saamiseks taotluse esitama metsandusühistud, kellele olid ette nähtud teatud nõuded. Toetust realselt kasutanud erametsaomanik ei pidanud seega eraldi nõudeid täitma ning puudus ka järelkontroll. (Järeelhindaja intervjuudest kogutud andmed 2016)

⁶⁰ Nõuandeteenuste mõju põllumajandus- ja metsandussektorile. Uuring Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.3 Nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamine tarbeks. EMÜ, 2010.

Joonis 28. Meetme 1.3 küsimustiku tulemused toetuse saajate hinnangu osas (osakaal vastanutest) (n=206)

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja analüüs.

- 316 Seega võib öelda, et kuna toetust saanud ettevõtete hinnangul on nõuandeteenuse kasutamise tulemusena paranenud nii ettevõtte konkurentsivõimelisus kui ka juhtimistegevus, on meetmel olnud positiivne mõju põllumajandus- ja metsandussektori inimpotentsiaali parandamisele. Kuna aga meetme sihttasemete saavutusmäär jäi prognoositust madalamaks ning enamik toetuse saajatest olid põllumajandussektorist, võib öelda, et meetme mõju on avaldunud ainult osaliselt.

Kood 114. 3. Mil määral on kava kaasa aidanud konkurentsivõime parandamisele põllumajandussektoris?

Hinnangu alus:

- toetust saanud ettevõtete majandustulemused on paranenud
- põllumajandustootjate tööjõutootlikkus on suurem
- toetuse saajate kvalitatiivne hinnang konkurentsivõime paranemisele küsitluse

- 317 Nõuandeteenust kasutanud ettevõtete majandusnäitajad on paranenud ning kuigi toetust saanud põllumajandustootjate tööjõutootlikkus oli analüüsitaval perioodil kogu sektori keskmisest madalam, on see siiski stabiilselt kasvanud ⁶¹ (ptk 5.1.3.2.2). Samas on majandusnäitajate kõrval oluline arvestada ka toetuse saajate endi hinnanguga.
- 318 Ankeetküsitluse tulemused näitavad, et kõige enam on vastanute arvates nõuandeteenuse kasutamine aidanud parandada ettevõtte konkurentsivõimet (62% vastajatest), julgustanud laiendama majandustegevust (51% vastajatest) ja alustama ekspordiga (18% vastajatest) (Joonis 28). Nagu eelpool välja toodud, kasutavad paljud toetuse saajad nõuandeteenust MAKi teistest meetmetest toetuse saamiseks, mida võib samuti pidada konkurentsivõime suurendamise potentsiaali panustamiseks. Seda on välja toodud ka vahehindamises.⁶²
- 319 Seega eelnevast analüüsist lähtudes võib öelda, et toetus on olulisel määral panustanud põllumajandusettevõtete konkurentsivõime suurendamisesse.

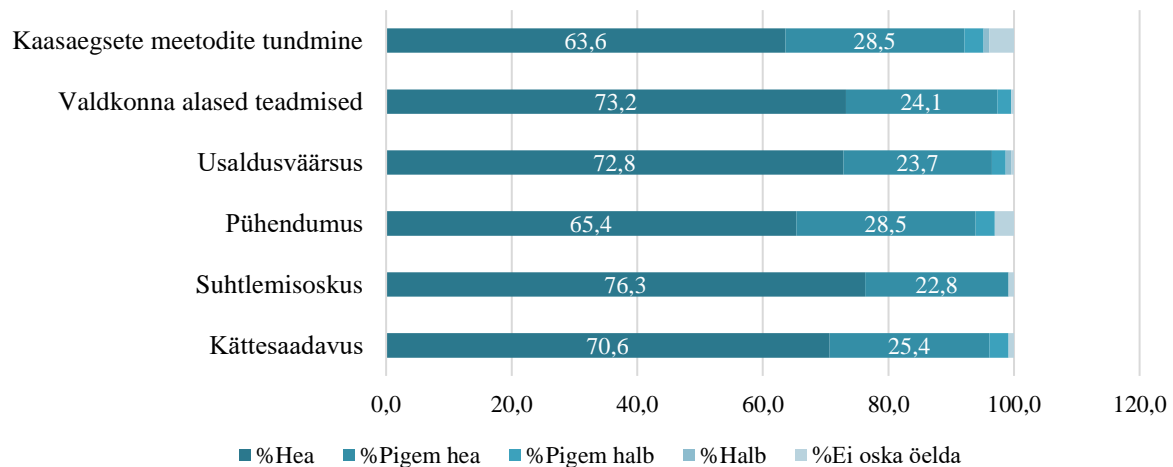
5.1.3.5 Muud tähelepanekud

- 320 Nii ekspertintervjuudes, fookusgrupis kui ka toetuse saajate küsitluses toodi välja, et vaatamata püüdlustele tugevdada ja ühtlustada nõuandesüsteemi ning parandada konsulentide kompetentsust, oli programmiperioodi jooksul kohati probleemiks nõuandekeskuste võimekuse ja kompetentsuse erinev tase. Näiteks toodi ühes fookusgrupis välja, et mõnel juhul on konsulendid küll pädevad finantsalase nõuande andmisel, kuid ei näe põllumajanduse laiemat pilti ning ei oska arvestada kontekstiga. Kuigi küsitluse tulemusena võib öelda, et paljud toetuse saajad vajasisid konsulendi teenust teistest MAKi meetmetest toetuse taotlemiseks (Joonis 23), siis tõid mitmed küsitluses osalenud toetuse saajad esile, et vajadus oleks ka spetsiifiliste tehnoloogia alaste nõuannete ning praktiliste teadmistega konsulentide järele. Samas näitavad toetuse saajate küsitluse tulemused, et üldine hinnang konsulentide tegevusele on väga positiivne – suurem osa küsitlustele vastanutest hindasid konsulentide omadusi heaks või pigem heaks kõikides aspektides (Joonis 29).

⁶¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016: 72.

⁶² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. Ernst&Young, 2010: 72.

Joonis 29. Meetme 1.3 toetuse saajate hinnang konsulentide omadustele

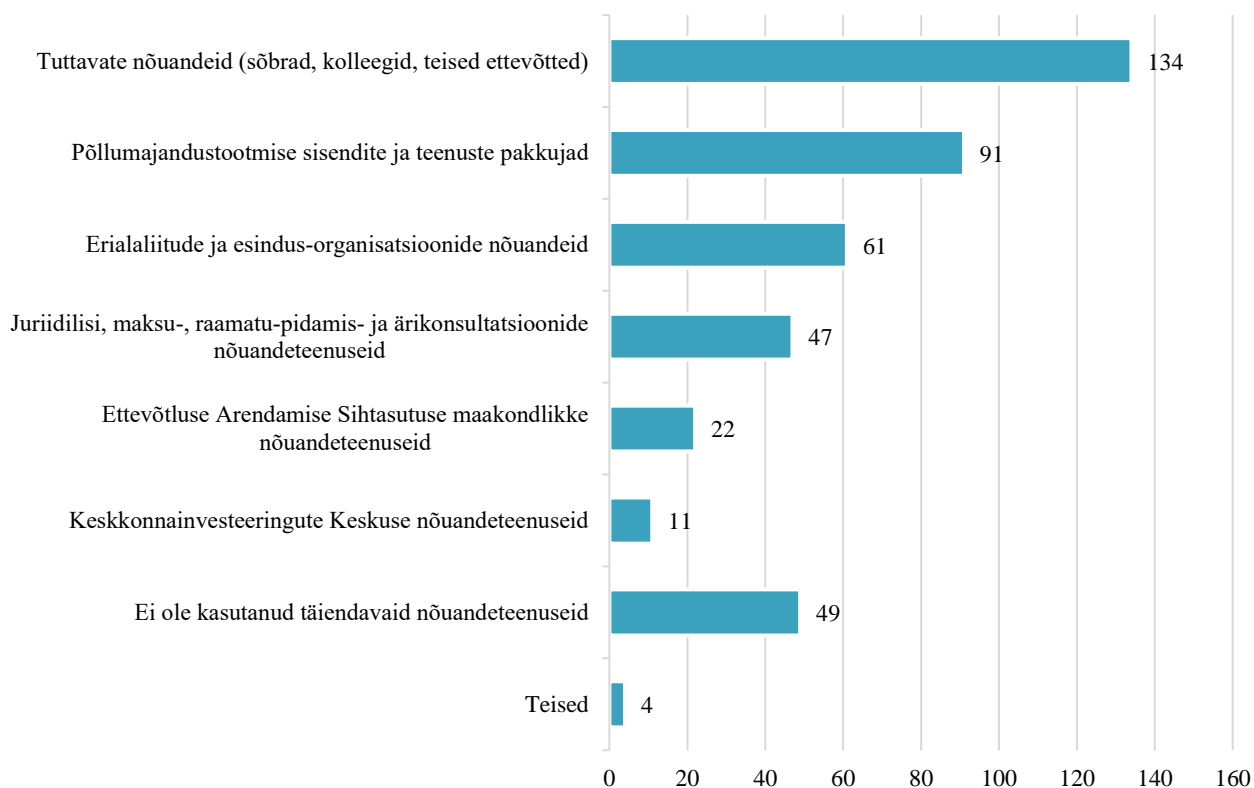

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeldaja analüüs.

- 321 Lisaks MAKist antavale nõuandetoetusele ja nõuandekeskustele on võimalik nõu saada ka teistest kohtadest. Teiste nõuandeallikadena töid vastajad välja peamiselt tuttavate nõuanded (59% vastanutest), põllumajandustootmise sisendite ja teenuste pakkujad (38% vastanutest) ning erialaliidud ja esindusorganisatsioonid (27% vastanutest). Vähesel määral saadi nõuannet ka KIK-ist ja EAS-ist (Joonis 30). Võrreldes eelmise sarnase küsitlusega, kasutatakse nõu küsimist väljaspool MAKi toetatud nõuandesüsteemi rohkem: kui 2010. aastal kasutas 71% vastanutest täiendavat nõuannet⁶³, siis viimaste tulemuste kohaselt tegi seda 78% vastanutest (Joonis 28).

⁶³ Nõuandeteenuste mõju põllumajandus- ja metsandussektorile. Uuring Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.3 Nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamine tarbeks. EMÜ, 2010.

Joonis 30. Meetme 1.3 küsimustiku tulemused toetuse saajate hinnangu osas (mainitud kordade arv) (n=419)

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja analüüs.

- 322 Olulise tähelepanekuna saab välja tuua ka seda, et toetuse saajate küsitluse tulemuste põhjal leidub üha rohkem põllumajandustootjaid, kellel on konsulentidega välja kujunenud pikaajaline koostöösuhe. Kuigi toetuse saajate küsitluse põhjal kasutasid 22% vastanutest nõuandeteenust vaid kord aastas, siis 17% vastanutest kasutavad konsulendi nõuannet pidevalt. Samuti näitavad küsitluse tulemused, et 63% küsitlusele vastanutest oleksid kasutanud nõuandeteenust ka ilma rahalise toetuseta. See viitab osaliselt sihtrühma rahulolule nõuandesüsteemis tegutsevate konsulentide osas ning seega ka nõuandesüsteemiga tervikuna, kuid samas näitab ka, et meetme 1.3 raames on toetatud tegevusi, mida oleks tõenäoliselt tehtud ka ilma MAKist finantseeritud toetuseta.

5.1.3.6 Järeldused ja soovitused

- 323 Nõuandetoetus on osutunud põllumajandustootjate konkurentsivõime tõstmise seisukohast vajalikuks meetmeks. Toetust saanud põllumajandustootjate majandusnäitajate analüüsi kohaselt on paranenud toetatud põllumajandustootjate BLV ja tööjõutootlikkus ning ka toetuse saajate endi hinnangul on nõuandeteenus aidanud parandada ettevõtete konkurentsivõimelisust. Vähem on meetme mõju avaldunud metsandussektoris, tulenevalt SA Erametsakeskuse poolt hallatavast metsanduslikust nõuandesüsteemist, mis pakub riigivahenditest MAKiga sarnast toetust. Peamiselt kasutati nõuandeteenust teistest MAKi meetmetest toetuse taotlemiseks, kuid samas on toetuse saajate kohaselt vajadus ka

tootmisega seotud spetsiifilisemate nõuandeteenuste järele. Toetuse saajate üldine hinnang konsulentide tegevusele on hea, kuid nii ekspertide kui toetuse saajate kohaselt on nõuandekeskuste võimekus endiselt piirkonniti ebaühtlane.

324 Toetuse mõju meetme 1.3 eesmärkide saavutamisele avaldus järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

325 Meetme 1.3.1 ja 1.3.2 tegevuseesmärgiks oli individuaalse nõustamisteenuse osutamine. Eesmärgiks seatud toetuse saajate arv on meetme rakendamise perioodil ületatud vaid põllumajandustootjate osas alameetmes 1.3.1 (101%). Erametsavaldajateni on nõuandeteenus läbi MAKi jõudnud väiksemal määral, sest erametsavaldajatel oli võimalus toetust taotleda ka riigifinantseeritavast metsanduslikust nõuandesüsteemist. Seega on meetme eesmärk täidetud vaid osaliselt.

326 Meetme 1.3.3 tegevuseesmärgiks oli toetada 15 nõuandekeskuse ja koordineeriva keskuse ümber korraldamist, mis täideti täiel määral.

- **Valdkonna eesmärgid**

327 Meetme 1.3 valdkondlik eesmärk oli laiendada teadmisi põllumajandus- ja metsandus-sektori ettevõtete seas ning panustada sektorite inimpotentsiaali kvaliteedi parandamisesse. Valdkondliku eesmärgi tulemusnäitajaks oli toetatud põllumajandus- ja metsandusettevõtete põllumajandusliku BLV kasv, mille sihttase ületati. Samas tuleb arvesse võtta, et nõuandetoetuse mõju avaldamise hetk pole kindel ning võib väljenduda ka ettevõtete paremas prognoosivõimes, mis ei pruugi kajastuda majandusnäitajates. Arvestades sellega, et nõuandeteenuse kasutamiseks toetust saanud ettevõtjate hulk jäi oodatust madalamaks, täideti valdkonna eesmärk vaid osaliselt.

- **Üldeesmärgid**

328 Meetme üldeesmärgiks oli parandada põllumajandussektori konkurentsivõimet. Kuigi analüüsitud perioodil paranesid toetust saanud ettevõtjate majandusnäitajad, on meetme otsest mõju tööjõu tootlikkusele raske välja tuua. Samas hindasid toetuse saajad nõuandetoetuse panust konkurentsivõime paranemisele heaks ning samuti võib meetmest saadud abi kvaliteetsemate investeeringutoetuste taotluste koostamisel pidada kaudseks panuseks konkurentsivõime suurendamisel. Seega võib öelda, et meede on osaliselt panustanud üldeesmärgi saavutamisesse.

Soovitused

1. Meetmest 1.3.3 väljamakstud toetuste summadest moodustasid nõuandetoodete väljatöötamise, uuendamise ja tööpraktikaga seotud kulud vaid 1,1% kogu alameetmest välja makstud toetusest. Arvestades, et toetuse saajate tagasiside põhjal on sihtrühmal vajadus ka spetsiifiliste tootmisalaste nõuannete järele, oleks soovitatav suunata rohkem vahendeid uute nõuandetoodete arendamisele, mis annaksid otsesema panuse konkurentsivõime parandamisesse.

2. Kuigi erametsavaldajatest taotlejate huvi meetmest 1.3 toetust taotleda oli vähene ning seetõttu pole neil uuel perioodil võimalik antud meetmest toetust taotleda, siis vastavalt Keskkonnaministeeriumi otsusele väheneb järgnevatel aastatel riigi poolt finantseeritav tasuta nõuandetundide maht erametsavaldajatele. Sellega seonduvalt oleks vajadus jätkata erametsavaldajate nõuandeteenuste kasutamise toetamist MAKi vahenditest.
3. Kuigi hindamistulemuste kohaselt on meede 1.3 endiselt asjakohane ning toetuste andmisega tuleks jätkata, siis toetuse mõju suurendamiseks tuleks leida mooduseid, kuidas toetuse jagamisel keskendutaks ennekõike nendele sihtrühmadele, kes teenust ilma toetuseta kasutada ei saaks.

5.1.4 Meede 1.4. Põllumajandusettevõtete ajakohastamine (121)

5.1.4.1 Alameede 1.4.1. Investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks

5.1.4.1.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 329 Meetme 1.4 eesmärk oli põllumajandusliku tootmise konkurentsivõime suurendamine põllumajandusliku tegevuse mitmekesistamise, nõuetele vastava põllumajanduse edendamise ja biomassi kasutuse edendamise kaudu. Alameetme 1.4.1 spetsiifilised eesmärgid olid tehnoloogia taseme tõstmine, põllumajandussektori ajakohastamine ja toodangu kvaliteedi parandamine, keskkonna ja loomade heaolu parandamisele ning vastavate nõuete täitmisele kaasaaitamine, tööhõive säilitamine ja töökohtade loomise stimuleerimine põllumajanduses, traditsioonilise kultuurimaastiku säilitamine läbi keskkonnasõbralikumate maaviljelusmeetodite, omatoodetud põllumajandussaaduste töötlemisele ja seeläbi põllumajandusettevõtjate toodetud lisandväärtuse suurendamisele kaasaaitamine.

Toetuse saamise tingimused

- 330 Toetuse saajateks olid mikropõllumajandustootjad (sh mikropõllumajandustootjate ühistegevuse organisatsioonid), kes andsid tööd vähem kui 10 inimesele ja kelle aastane müügitulu koos muude ärituludega ja aastabilansi kogumaht ei ületanud 2 mln eurot. Toetust taotleva mikropõllumajandustootja müügitulust pidi üle 50% tulema omatoodetud põllumajandussaaduste müügist või nende töötlemisel saadud põllumajandustoodete müügist. Tehtava investeeringu eelduseks oli, et see pidi parandama mikropõllumajandustootja konkurentsivõimet.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

- 331 Kõrgeim toetuse määr oli 35%-60% sõltuvalt investeeringu paiknemisest ebasoodsamas piirkonnas (ESA), selle tegija vanusest ja investeeringu iseloomust. Maksimaalseks toetussummaks oli 100 tuhat eurot programmi perioodi jooksul. Mikropõllumajandustootjate

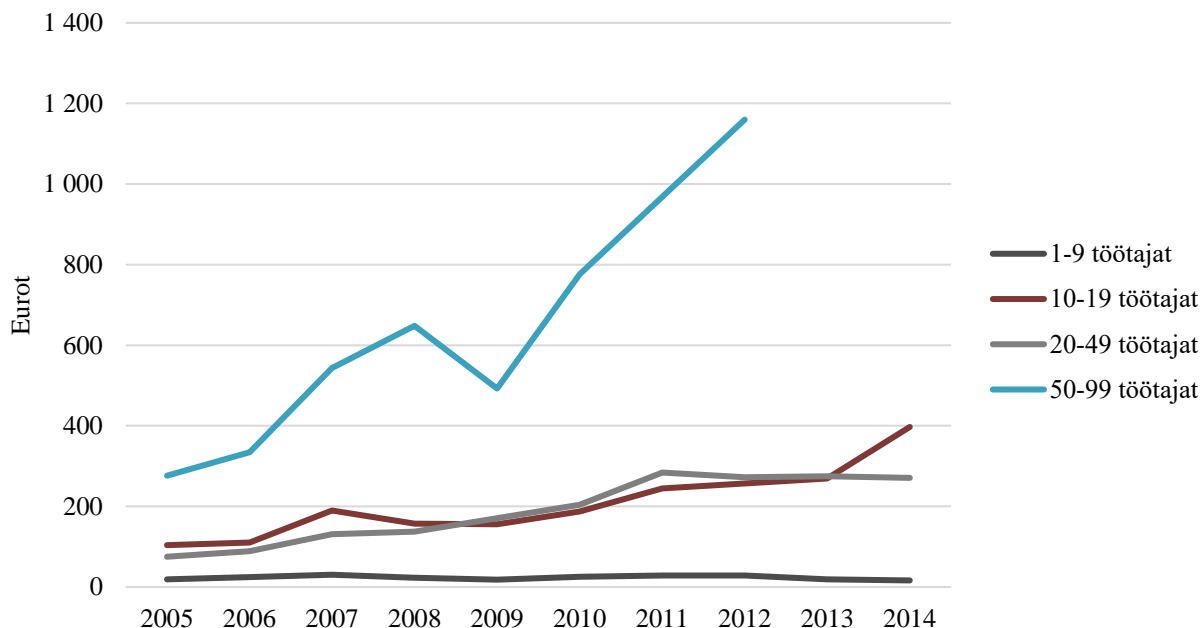
ühistegevuse organisatsioonide või kolme või enama mikropõllumajandustootja koostöötlemise korral võis see summa olla aga kuni 300 tuhat eurot.

5.1.4.1.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 332 Mikropõllumajandusettevõtted ei olnud enne programmiperioodi 2007–2013 samas mahus ja sama tüüpi tootmist jätkates jätkusuutlikud. Neil ei olnud piisavalt vahendeid investeringuteks ega tootmise ümberkorraldamiseks. Ka keskmise suurusega põllumajandusettevõtted vajasid suuremat ümberkorraldamist, nende tugevnemine ja jätkusuutlikkuse paranemine oli äärmiselt oluline maaelu arengu ja konkurentsivõimelise põllumajandussektori seisukohast. Suuremad põllumajandusettevõtted olid paremini varustatud kasutamiskõlblike masinate, seadmete ja ehitistega kui väiksemad põllumajandusettevõtted. Põllumajandussektoris toodetud lisandväärtus oli valdavalt madalam väiksemate põllumajandusettevõtjate hulgas. Põllumajandusettevõtted, kus on hõivatud 1–9 töötajat, on püsivalt ka pärast programmiperioodi olnud tunduvalt madalama keskmise tööviljakusega ning võrreldes suuremate põllumajandustootjatega ei viita mikropõllumajandusettevõtjate tööviljakuse muutus ka tõusule (Joonis 31). Seetõttu oli oluline nende konkurentsivõimet tõsta läbi põllumajandustootmise mitmekesistamise ja/või laiendamise normaalse turuväljundiga sektorites. Seega otsustati suurt tähelepanu pöörata väiksemate põllumajandusettevõtete konkurentsivõime tõstmisele.

Joonis 31. Taime- ja loomakasvatuse, jahinduse ja neid teenindavate tegevusaladega tegelevate ettevõtete lisandväärtusel põhinev keskmine tööviljakus ettevõttes tööga hõivatute lõikes aastatel 2005–2014

Allikas: Statistikaamet.

Meetme eesmärkide saavutamine

- 333 Meetmes 1.4.1 osales 1652 ettevõtet, mis oli vähem kui **väljundnäitajana** ette nähtud 1900 toetuse saajat. See sihttase täideti 87% ulatuses, mille põhjuseks võis olla ettevõtjate madal huvi investeringute tegemist vastu. Sellest hoolimata oli meetmes osalenud ettevõtjate poolt tehtud investeringute maksumus oodatust kõrgem. Kokku investeerisid meetmes osalenud 1652 ettevõtjat 215,9 mln eurot ehk üks ettevõtja keskmiselt 130,7 tuhat eurot. Vastav sihttase täideti 112% ulatuses. **Tulemusnäitajaks** oli seatud uusi tooteid tootvate ja uusi tootmisviise kasutavate põllumajandusettevõtete arv, mida oli programmiperioodi lõpuks 732 ehk 5% rohkem kui sihttasemes ette nähtud. Võrreldes programmi esimese aasta näitajate väärtusega langesid meetmes osalenud ettevõtete neto- ja brutolisandväärtusega seotud **mõjunäitajad** aastaks 2014, mistõttu jäid need sihttasemed saavutamata. Kuna netolisandväärtus seisneb lahutatud kulumiga brutolisandväärtuses, siis tulenes selle näitaja kõrge langus suurest kulumist

Tabel 23. Meetme 1.4.1 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013 ⁶⁴	Saavutusmäär 2013	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetust saanud põllumajandusettevõtjad	1900	1652	87%	+++

⁶⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013 ⁶⁴	Saavutusmäär 2013	Panus*
Tehtud investeeringute maht	192 mln eurot	215,9 mln eurot	112%	+++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Põllumajandusettevõtete arv, kes toodavad uusi tooteid või kasutavad uusi tootmisviise	700	732	105%	+++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Netolisandväärtus, PPS	kasvab	Langes 86%	0%	-
Brutolisandväärtuse muutus tööjõuühiku kohta	kasvab 40%	Langes 4%	0%	+

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. PRIA 31.12.2015. Järelhindaja arvutused.

5.1.4.1.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 121. 1. Kuidas ja mil määral on meede aidanud parandada toetuse saajate konkurentsivõimet?

Hinnangu alus:

- Meetmes osalenute majandusnäitajate muutus

334 Hinnates meetme 1.4.1 raames toetatud ettevõtete konkurentsivõime näitajate muutust aastate 2010 ja 2014 võrdluses, võib enamike näitajate puhul täheldada kasvu (Tabel 23). Eriti märkimisväärsed on töötaja kohta arvutatud keskmiste tööjõukulude, müügitulu ja tööjõu tootlikkuse tõus, mis ületavad oluliselt samal ajal taime-ja loomakasvatusektoris aset leidnud kasvu. Kui sektoris kasvas keskmine tööjõu tootlikkus töötaja kohta 23%, siis meetmes osalenute seas 91%, mille põhjuseks võis olla ka kasvule eelnev oluline langus. Mitme näitaja puhul arenes meetme rakendamisel toetatud ettevõtete konkurentsivõime positiivses suunas, samal ajal kui sektoris keskmiselt leidis aset langus. Toetuse saajate keskmine müügitulu suurenes peaaegu samal määral kui see sektoris langes, kuid lisandväärtuse näitajate tõus oli alates 2010. aastast sektoriga võrreldes oluliselt suurem. Meetmes osalenutel kahanes vaatlusalusel perioodil pärast 2010 aastat keskmine puhaskasum, mille vähenemine jäi aga võrreldes sektori langusega oluliselt tagasihoidlikumaks. Seega meetmes 1.4.1 osalenud ettevõtete konkurentsivõime näitajad programmiperioodi keskpaigast kuni aastani 2014 üldiselt kasvasid.

Tabel 24. Meetmes 1.4.1 osalenute ning taime- ja loomakasvatusektori keskmiste konkurentsivõime näitajate väärtused aastatel 2007, 2010 ja 2014 ning muutus aastate 2010 ja 2014 võrdluses

	Väljamakse saanud toetuse saajad				Taime- ja loomakasvatusektori keskmine			
	2007	2010	2014	Muutus 2014/2010	2007	2010	2014	Muutus 2014/2010
Müügitulu, eurot/ettevõtja	117 454	136 036	160 121	18%	447 666	407 450	329 237	-19%
Tootmiskulud, eurot/ettevõtja	101 047	137 362	164 969	20%	426 277	392 832	322 451	-18%
Puhaskasum, eurot/ettevõtja	40 926	31 864	30 289	-4,9%	76 434	45 832	26 487	-42%
Tööjõukulu töötaja kohta, eurot/töötaja	6 443	7 234	12 295	70%	8 209	9 534	12 735	34%
Müügitulu töötaja kohta, eurot/töötaja	43 780	49 354	83 386	69%	39 061	49 260	68 323	39%
Tööjõu tootlikkus, eurot/töötaja	14 421	7 102	13 598	91%	18 109	21 306	26 247	23%
NLV, eurot/ettevõtja	24 652	-5 880	-8 733	49%	172 824	129 190	82 555	-36%
BLV, eurot/ettevõtja	38 689	19 576	26 112	33%	215 092	176 233	126 480	-28%

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

335 Lisaks enne-pärast meetodil hindamisele viidi toetuse saajate konkurentsivõime hindamiseks läbi ka 108 meetmes osalenud ettevõtte kvaasiekspérimentaalse meetodi alusel moodustatud gruppidega analüüs, mille tulemused on esitatud allpool tabelis (Tabel 25). Need tulemused võib kokku võtta järgnevalt:

- Osalusgrupi keskmine müügitulu kasv oli 2007. ja 2014. aasta võrdluses sektori languse kõrval üsna kõrge, ent võrdlusgrupi vastav näitaja kasvas siiski veidi enam. Sellest tulenevalt kasvas osalusgrupis võrdlusgrupi kõrval müügitulu keskmiselt 13 protsendipunkti vähem.
- Osalusgrupi BLV vaadeldavatel aastatel aga keskmiselt langes. See kahanemine oli küll tunduvalt madalam kui sektoris keskmiselt, ent võrdlusgrupi sama perioodi 68% BLV kasvuga võrreldes oli osalusgrupi BLV keskmine kasv 78 protsendipunkti võrra madalam.
- Nii põhivara kui ka kohustused tõusid mõlemal grupil enam kui kaks korda. Osalusgrupi nende näitajate keskmiste väärtuste suhteline muutus oli aga sarnase suunaga nagu ülejäänud sektoris, kuna võrreldes võrdlusgrupiga kasvas osalusgrupi põhivara 13 protsendipunkti, samas kui kohustused langesid 12 protsendipunkti.
- Osalusgrupi keskmine ärikasumi langus oli enam kui poole madalam sektori langusest, ent siiski peaaegu kaks korda sama suur kui võrdlusgrupil, mille kõrval osalusgrupi keskmine ärikasum kahanes 11 protsendipunkti.

- Keskmise töötajate arv kahanes osalusgrupis enam kui kolm korda vähem kui sektoris keskmiselt. Võrdlusgrupiga võrreldes vähenes aga osalusgrupi keskmine töötajate arv 26 protsendipunkti võrra enam.
- Peaaegu kolmandiku võrra kahanes osalusgrupis keskmine tööjõu tootlikkus, samas kui nii võrdlusgrupis kui ka sektoris selle näitaja väärtus märkimisväärselt kasvas. Võrdlusgrupi kõrval langes osalusgrupi tööjõu tootlikkus 85 protsendipunkti.

Tabel 25. Meetme 1.4.1 gruppide keskmised näitajad ja nende näitajate väärtuste jaotuse erinevuse statistiline olulisus Mann-Whitney U testi alusel (aastate 2007 ja 2014 võrdluses)

Grupp	Aasta	BLV	Müügi- tulu	Põhi- vara	Kohus- tused	Äri- kasum	Tööta- jate arv	Tööjõu tootlikkus
Osalusgrupp	2007	65 502	177 383	228 971	154 622	57 221	5,019	16 376
	2014	59 069	292 837	574 791	322 604	40 283	4,167	11 244
	Muutus	-10%	65%	151%	109%	-30%	-17%	-31%
Võrdlusgrupp	2007	66 622	261 188	344 592	242 423	66 301	5,259	10 072
	2014	112 190	464 653	818 534	535 812	54 214	5,713	15 508
	Muutus	68%	78%	138%	121%	-18%	9%	54%
Sektor ⁶⁵	2007	215 092	447 666	564 259	407 868	89 769	11,461	18 768
	2014	126 478	329 237	580 665	368 232	33 522	4,819	26 247
	Muutus	-41%	-26%	3%	-10%	-63%	-58%	40%
Erinevuse olulisus 2007		0,087	0,658	0,939	0,738	0,315	0,555	0,055
Erinevuse olulisus 2014		0,254	0,314	0,448	0,142	0,554	0,384	0,264
Kahe grupi kahe aasta muutuste erinevus protsendipunktides		-78 PP	-13 PP	13 PP	-12 PP	-11 PP	-26 PP	-85 PP

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

336 Eelneva põhjal võib hinnata aastatel 2010–2014 meetmes 1.4.1 osalenute konkurentsivõimet iseloomustavate keskmiste näitajate muutust võrreldes sektoriga oluliselt paremaks. Kasvasid nii tootlikkus, lisandväärtus kui ka müügitulu. Kui võrrelda meetme raames toetatuid teiste sarnaste ettevõtjatega, ei olnud toetatud ettevõtete konkurentsivõime näitajate muutus aastatel 2007–2014 aga niivõrd positiivne. Võrreldes teiste ettevõtjatega ei kasvanud toetust saanute müügitulu nii palju kui oleks võinud kasvada ja tööjõu tootlikkus langes oluliselt. Seega kasvas meetmes 1.4.1 osalenud ettevõtete konkurentsivõime küll ülejäänud sektoriga võrreldes, ent jäi võrreldes sarnaste meetmes mitteosalenud ettevõtetega siiski tagasihoidlikuks.

⁶⁵ Taime- ja loomakasvatus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad Statistikaameti andmete alusel. Sektori näitajate väärtused ettevõtte kohta on arvutatud näitajate koguväärtuste alusel. Gruppide näitajate väärtused väljendavad aritmeetilist keskmist.

Kood 121. 2. Millised muud tulemused, sh ka teiste eesmärkide/telgedega seonduvad, on seotud kõnealuse meetme rakendamisega (kaudsed, positiivsed/negatiivsed tulemused toetuse saajate ja ka muude isikute jaoks, kohalik tasand)?

Hinnangu alus:

- Meetme raames tehtud investeeringute ja toetuse maht
- Meetmes osalenute loodava lisandväärtuse muutus

- 337 Meetme käigus investeeriti maapiirkonnas ettevõtete arendamiseks 215,9 mln eurot, millest 102,3 mln eurot moodustas toetus⁶⁶. Nende investeeringutega panustati oluliselt maapiirkonna ettevõtjate ja ka teiste elanike elukvaliteedi parandamisse. Kuna meetmes osalenute poolt loodava keskmise brutolisandväärtuse näitaja kahanes aastatel 2007–2014 33%, siis toetuse saajate poolt maapiirkonnas loodav lisandväärtus vähenes.

Kood 121. 3. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes? Konkreetselt, mil määral on investeeringutoetused mõjutanud uute tehnoloogiate ja uute tootmisviiside juurutamist?

Hinnangu alus:

- Meetme raames tehtud investeeringute maht
- Toetatud ettevõtjate tööjõu tootlikkuse muutus
- Toetuse saajate müügitulu ja tootmistegurite suhte muutus

- 338 Meetme rakendamise eesmärgiks oli seatud investeeringute tegemine mahus 210,9 mln eurot, meetmes osalenud tegid meetme raames investeeringuid kokku 215,9 mln euro eest. Kuna investeeringute summad paigutati ettevõtete konkurentsivõime parandamisse, siis aitasid need investeeringud kaasa ka tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes. Sellele viitab ka asjaolu, et enamuse meetme raames tehtud 9,2 tuhandest tegevusest olid seotud masina või seadme ostmise ja paigaldamise või traktori ostmisega⁶⁷.
- 339 Võrreldes programmiperioodi keskpaika ja aastat 2014, kasvas toetuse saajate tööjõu tootlikkus 91%, samal ajal kui taime- ja loomakasvatusektoris oli see tõus vaid 23% (Tabel 24). Seega paranes meetmes osalenutel oluliselt tööjõu kasutamise efektiivsus. Sellele viitab ka müügitulu ja tööjõutunni suhte paranemine. Ka toetusõigusliku pinna ja loomühiku kohta kasvas müügitulu programmiperioodil märkimisväärselt, kuna nende suhete aasta keskmiseks kasvaks kujunes 8,6%⁶⁸.
- 340 Meetme 1.4.1 raames tehtud investeeringutega võttis 1652st meetmes osalenud ettevõtjast 732 kasutusele uue toote või tehnoloogia. Meetme eesmärgiks seatud 700 uut toodet tootva või uut tehnoloogiat kasutava toetuse saaja sihttase seega ületati. Sellest tulenevalt võib meedet pidada edukaks uute tehnoloogiate ja uute tootmisviiside juurutamisel.

⁶⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁶⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁶⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Kood 121. 4. Mil määral on investeeringutoetused edendanud põllumajandus-ettevõtete turulepääsu ja turuosa?

Hinnangu alus:

- Toetatud ettevõtete müügitulu muutus
- Toetuse saajate turuosa muutus

- 341 Vaadeldes meetmes osalenud ettevõtete keskmist müügitulu aastatel 2007, 2010 ja 2014, on see pidevalt kasvanud (Tabel 24). Kui aastate 2010 ja 2014 võrdluses keskmine müügitulu taime- ja loomakasvatusektoris langes 19%, siis samal perioodil kasvas see näitaja toetuse saajate hulgas 18% võrra. Seega muutus meetmes osalenute keskmine müügitulu positiivses suunas.
- 342 Aastatel 2007–2014 kasvas toetatud ettevõtete kogu müügitulu 46,2 mln-lt eurolt 93,6 mln euroni ja aasta keskmiseks kasvaks kujunes 11%⁶⁹. Kui 2007. aastal moodustas meetmes osalenute turuosa veidi vähem kui 11% taime- ja loomakasvatusektori kogu müügitulust, siis 2014. aastal juba enam kui 15%. Seega kasvas toetatud ettevõtete turuosa meetme rakendamise ajal peaaegu kolmandiku võrra.

Kood 121. 5. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud põllumajandus-ettevõtete pikaajalisele ja jätkusuutlikule tegevusele?

Hinnangu alus:

- Meetmes osalenute jätkusuutlikkuse näitajate muutus

- 343 Meetme 1.4.1 raames toetatud ettevõtete keskmine võlakordaja ei muutnud programmiperioodil märkimisväärselt ning oli aastal 2007 ja 2013 väärtusega 0,17⁷⁰. Ka taime- ja loomakasvatusektoris see näitaja oluliselt ei muutunud, ent oli väärtusega 0,5 märkimisväärselt kõrgem kui toetuse saajatel, mis viitab viimaste suhteliselt madalale võlakoormusele. Nii keskmised omakapitali- kui ka varade ja käibe ärirentaabluse näitajad langesid toetuse saajatel aga oluliselt ja aasta keskmine langus oli tunduvalt kõrgem kui taime- ja loomakasvatusektoris. Samuti kahanes toetuse saajatel veidi enam tootmisvarude käibekordaja. Sellest tulenevalt ei saa hinnata meetmes osalenute jätkusuutlikkuse näitajate muutust programmiperioodil positiivseks.

Kood 121. 6. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud põllumajandussektori konkurentsivõime parandamisele, sh võttes arvesse kokkuostuhindade ebastabiilsust ja maailmajanduse muutusi vaatlusalusel perioodil?

Hinnangu alus:

- Meetmes osalenute konkurentsivõime näitajate muutus

⁶⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁷⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. EMÜ, 2016.

344 Meetmes osalenud ettevõtete keskmine müügitulu kasvas küll ülemaailmse majanduskriisi alguses 2008. aastal 125,3 tuhande euron, ent 2009. aastal langes 112,4 tuhande euroga madalamale kui 2007. aastal⁷¹. Ka taime- ja loomakasvatuse sektori müügitulu arenes aastatel 2007–2012 sarnase trendi alusel, ent toetuse saajate seas ei olnud müügitulu langus aastatel 2013–2014 nii kõrge. Meetmes osalenute tööjõu tootlikkus langes majanduskriisi ajal aga 2007. ja 2009. aasta näitajaid arvestades 88% võrra ja ei ületanud ka veel 2014. aastal 2007. aasta taset⁷². Toetuse saajate keskmise tööjõu tootlikkuse kasv aastast 2010 on olnud aga oluliselt kiirem kui kogu põllumajandussektoris. Seega on programmiperioodi viimasel poolel toetuse saajate konkurentsivõime pigem paranenud.

5.1.4.1.4 Järeldused ja soovitus

345 Kuigi meetme 1.4.1 raames toetati sihttasemest 13% võrra vähem ettevõtteid, oli tehtud investeeringute maht enam kui kümnendiku võrra oodatust kõrgem. Ülejäänud taime- ja loomakasvatuse sektori kontekstis toetuse saajate konkurentsivõime paranes, ent võrreldes teiste sarnaste ettevõtjatega pigem mitte. Samas suurenes aga meetmes osalenute turuosa. Kuigi toetatud ettevõtete näitajad viitavad sektori keskmiste näitajatega võrreldes toetuse saajate paremale jätkusuutlikkusele, on see programmiperioodil võlgnevuste ja rentabluse mõttes pigem halvenenud. Meetmes osalenud ettevõtete lisandväärtuse näitajad langesid samuti programmiperioodil. Nii tööjõu tootlikkuse kasv kui ka müügitulu tõus pinna ja loomühiku kohta viitavad aga toetuse saajate tootmistegurite kasutamise efektiivsuse suurenemisele.

346 Toetuse mõju meetme 1.4.1 eesmärkidele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

347 Meetmes osalenute seotud sihttase täideti 87% ulatuses ja meetme raames tehtud investeeringute sihttase 112% ulatuses. Seega ei saavutatud kõiki ette nähtud tegevuseesmärke.

- **Valdkonna eesmärgid**

348 Uusi tooteid tootvate ja uusi tootmisviise kasutavate põllumajandusettevõtete arvuga seotud sihttase täideti 105% ulatuses ehk meetme rakendamisel saavutati valdkondlik eesmärk.

- **Üldeesmärgid**

349 Võrreldes programmi esimese aasta näitajate väärtusega langesid aastaks 2014 meetmes osalenud ettevõtete neto- ja brutolisandväärtusega seotud näitajad, mistõttu jäid sihttasemed saavutamata ja meetme üldeesmärk täitmata.

---

⁷¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁷² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. EMÜ, 2016.

5.1.4.2 Alameede 1.4.2. Investeeringud loomakasvatusehitistesse

5.1.4.2.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 350 Meetme 1.4 eesmärk oli põllumajandusliku tootmise konkurentsivõime suurendamine põllumajandusliku tegevuse mitmekesistamise, nõuetele vastava põllumajanduse edendamise ja biomassi kasutuse edendamise kaudu. Alameetme 1.4.2 spetsiifilised eesmärgid olid toetuse saajate konkurentsivõime suurendamine, sh uute tehnoloogiate ja innovatsiooni kasutuselevõtmise soodustamine, ning keskkonna- ja tööohutuse ning loomade heaolu parandamisega kaasnevate nõuete täitmisele kaasaaitamine.

Toetuse saamise tingimused

- 351 Toetuse saajateks olid veise-, sea-, lamba-, kitse-, hobuse- või linnukasvatusega tegelevad põllumajandustootjad, põllumajandustootjate ühistevõime organisatsioonid või omavahel lepingulist koostööd tegevad iseseisvad põllumajandustootjad.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

- 352 Kõrgeim toetuse määr oli 40%–60% toetava tegevuse abikõlblikest kuludest sõltuvalt investeeringu paiknemisest ESA piirkonnas ja selle tegija vanusest. Maksimaalseks toetussummaks oli 500 000 eurot programmiperioodi jooksul.

5.1.4.2.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 353 Programmiperioodi 2007–2013 jooksul oli põllumajandusettevõtetele oodata suuri lisainvesteeringuid vajavaid uusi kehtima hakkavaid nõudeid. Suurematel loomakasvatajatel pidi rakenduma parima võimaliku tehnoloogia kasutamise kohustus, mis kaasnes keskkonna-kompleksloaga. Mahepõllumajanduslikult peetavaid loomi oli keelatud loomakasvatushoones lõas pidada. Looma võis lühiajaliselt pidada lõas üksnes tema turvalisuse ja heaolu eesmärgil. Lisaks oli uue perioodi alguses vaja arvestada nõuetele vastavusest tulenevate uute nõuetega vastavusse viimise investeeringuid ja linnukasvatuse uutest nõuetest tulenevat investeeringuvajadust perioodi viimastel aastatel. Samuti oli oodata täiendavaid nõudeid loomade kaitset ja heaolu käsitlevast ELi tegevuskavast. Arvestades, et põllumajandussektori investeeringuvajak ohustas põllumajanduse konkurentsivõimet keskmises ja pikas perspektiivis ning konkurentsivõime vajas hüppelist arengut, oli oluline tähtsus pika tasuvusajaga ehitiste investeeringutel.

Meetme eesmärkide saavutamine

- 354 Meetme rakendamise käigus ei saavutatud **väljundnäitajateks** seatud eesmärgid. Toetust saanud põllumajandusettevõtjaid oli 295 ehk 84% ette nähtud tasemest ja sellega seoses täideti ka sihttaseme summa 202,2 mln eurot tehtud investeeringute mahuga vaid 182,8 mln

euro ehk 90% ulatuses. Põhjuseks võib olla asjaolu, et antud meetme raames said toetust taotleda ka suured põllumajandustootjad, kelle investeeringud on pigem suurema mahuga. Seega võis puudu tulla eelarvevahenditest. Veelgi tagasihoidlikumaks jäi aga **tulemusnäitajana** ette nähtud uusi tooteid või uusi tootmisviise kasutavate põllumajandusettevõtete arv, mis oli programmiperioodi lõpuks vaid 84 ja täideti seega 42% ulatuses. Loomakasvatusega tegelevate ettevõtete puhul võib toodangu ja tootmisviiside staatilisust pidada ootuspäraseks, kuna need sõltuvad oluliselt varem tehtud investeeringutest ja valitud tehnoloogiast. Samuti võidi tegelikkuses küll uusi tehnoloogiaid kasutusele võtta ja uusi tooteid tootma hakata, ent see võis jääda taotlustes kajastamata toetuse saajate liialt tagasihoidlike hinnangute tõttu. **Mõjunäitajatest** saavutati aga nii neto- kui ka brutolisandväärtuse kasvuga seotud sihttasemed, kuna mõlemate näitajate keskmised väärtused kasvasid toetuse saajatel vastavalt 38% ja 54%.

Tabel 26. Meetme 1.4.2 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013 ⁷³	Saavutusmäär 2013	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetust saanud põllumajandusettevõtjad	352	295	84%	+++
Tehtud investeeringute maht	202,2 mln eurot	182,8 mln eurot	90%	+++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Põllumajandusettevõtete arv, kes toodavad uusi tooteid või kasutavad uusi tootmisviise	200	84	42%	++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Netolisandväärtus, PPS	kasvab	Kasvas 38%	Saavutati	++
Brutolisandväärtuse muutus tööjõuühiku kohta	kasvab 40%	Kasvas 54%	135%	++

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. PRIA 31.12.2015. Järeelhindaja arvutused.

5.1.4.2.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 121. 1. Kuidas ja mil määral on meede aidanud parandada toetuse saajate konkurentsivõimet?

Hinnangu alus:

- Meetmes osalenute majandusnäitajate muutus

⁷³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. EMÜ, 2016.

355 Allpool (Tabel 27) on esitatud meetmes 1.4.2 osalenute ning taime- ja loomakasvatuse sektori konkurentsivõime näitajate keskmised väärtused aastatel 2010 ja 2014 hindamiseks, kuidas muutus toetuse saajate konkurentsivõime meetme rakendamise jooksul. Nende kahe aasta võrdluses langes toetuse saajatel vaid keskmine puhaskasum, mis vähenes 31% võrra, samal ajal kui sektoris kahanes see näitaja 42% võrra. Kõikide ülejäänud näitajate keskmised väärtused kasvasid toetatud ettevõtetele ka võrreldes 2007. aasta tasemega. Märkimisväärselt (68% võrra) tõusis aastatel 2010–2014 meetmes osalenute tööjõu tootlikkus, ent ka lisandväärtuse näitajate keskmised väärtused. Toetuse saajate keskmine müügitulu kasvas 43% võrra ja keskmine müügitulu ühe töötaja kohta 54% võrra.

Tabel 27. Meetmes 1.4.2 osalenute ning taime- ja loomakasvatuse sektori keskmiste konkurentsivõime näitajate väärtused aastatel 2007, 2010 ja 2014 ning muutus aastate 2010 ja 2014 võrdluses

	Väljamakse saanud toetuse saajad				Taime- ja loomakasvatuse sektori keskmine			
	2007	2010	2014	Muutus 2014/2010	2007	2010	2014	Muutus 2014/2010
Müügitulu, eurot/ettevõtja	800 728	974 682	1 395 874	43%	447 666	407 450	329 237	-19%
Tootmiskulud, eurot/ettevõtja	626 324	800 286	1 074 030	34%	426 277	392 832	322 451	-18%
Puhaskasum, eurot/ettevõtja	169 523	132 260	91 393	-31%	76 434	45 832	26 487	-42%
Tööjõukulu töötaja kohta, eurot/töötaja	7 484	8 693	12 067	39%	8 209	9 534	12 735	34%
Müügitulu töötaja kohta, eurot/töötaja	38 740	48 558	74 543	54%	39 061	49 260	68 323	39%
Tööjõu tootlikkus, eurot/töötaja	17 453	17 683	29 709	68%	18 109	21 306	26 247	23%
NLV, eurot/ettevõtja	293 581	248 230	405 289	63%	172 824	129 190	82 555	-36%
BLV, eurot/ettevõtja	360 751	354 950	556 324	57%	215 092	176 233	126 480	-28%

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

356 Lisaks enne-pärast meetodil hindamisele viidi toetuse saajate konkurentsivõime hindamiseks läbi 96 meetmes osalenud ettevõtte alusel kvaasiekspérimentaalse meetodi alusel moodustatud gruppidega analüüs, mille tulemused on esitatud tabelis allpool (Tabel 28). Hinnatud 96 meetmes osalenust tegelesid 2015. aasta majandusandmete alusel 49 piimakarjakasvatuse, 15 seakasvatuse, 11 segapõllumajanduse, 8 teraviljakasvatuse ja 13 teiste tegevusaladega. Analüüsi käigus leitud tulemused võib kokku võtta järgnevalt:

- Aastate 2007 ja 2014 võrdluses nii osalus- kui ka võrdlusgrupi liikmete seas keskmine BLV ja müügitulu kasvasid, samas ajal kui sektoris leidis aset langus vastavalt 41% ja 26%. Võrreldes võrdlusgrupiga kasvas osalusgrupi keskmine BLV 8 protsendipunkti võrra ja müügitulu 33 protsendipunkti võrra enam.

- Kui sektori keskmised põhivara ja kohustused muutusid vaadeldavate aastate lõikes üsna vähe, siis kahe grupi vastavad keskmiste näitajate väärtused kasvasid. Sealjuures tõusid osalusgrupis kohustused 147 protsendipunkti võrra enam kui võrdlusgrupis, samas kui põhivara kasv oli vaid 15 protsendipunkti kõrgem. Nende näitajate absoluutväärtuste alusel võib järeldada, et kui osalusgrupis kasvas põhivara peaaegu ainult kohustuste arvelt, siis võrdlusgrupis moodustas kohustuste kasv vaid väikese osa põhivara tõusust.
- Osalusgrupi keskmine ärikasum langes küll peaaegu kaks korda vähem kui sektoris, aga võrreldes võrdlusgrupi 26% keskmise ärikasumi väärtuste tõusuga oli osalusgrupis selle näitaja muutus 59 protsendipunkti võrra madalam.
- Hoolimata sellest, et osalusgrupi keskmine töötajate arv jäi peaaegu muutumatuks, võib lugeda seda siiski positiivseks, kuna samal perioodil nii sektori kui ka võrdlusgrupi ettevõtete hulgas keskmine töötajate arv langes. Võrreldes võrdlusgrupiga kasvas osalusgrupi keskmine töötajate arv 16 protsendipunkti võrra rohkem.
- Ka tööjõu tootlikkuse kasv oli osalusgrupis kõrgem kui võrdlusgrupis ja sektoris ning osalusgrupi keskmine tööjõu tootlikkus kasvas 19 protsendipunkti võrra enam kui võrdlusgrupil.

Tabel 28. Meetme 1.4.2 gruppide keskmised näitajad ja nende näitajate väärtuste jaotuse erinevuse statistiline olulisus Mann-Whitney U testi alusel (aastate 2007 ja 2014 võrdluses)

Grupp	Aasta	BLV	Müügitulu	Põhi- vara	Kohus- tused	Äri- kasum	Tööta- jate arv	Tööjõu toot- likkus
Osalusgrupp	2007	461 407	1 706 583	1 463 514	797 548	236 367	32,365	12 116
	2014	769 834	3 007 722	2 859 087	2 132 256	158 797	32,594	20 837
	Muutus	67%	76%	95%	167%	-33%	1%	72%
Võrdlusgrupp	2007	703 856	2 996 435	1 742 972	1 400 805	284 356	42,583	12 236
	2014	1 118 933	4 303 421	3 147 676	1 682 760	357 592	36,000	18 660
	Muutus	59%	44%	81%	20%	26%	-15%	53%
Sektor ⁷⁴	2007	215 092	447 666	564 259	407 868	89 769	11,461	18 768
	2014	126 478	329 237	580 665	368 232	33 522	4,819	26 247
	Muutus	-41%	-26%	3%	-10%	-63%	-58%	40%
Erinevuse olulisus 2007		0,212	0,052	0,125	0,358	0,044	0,115	0,513
Erinevuse olulisus 2014		0,010	0,001	0,000	0,003	0,026	0,017	0,053
Kahe grupi kahe aasta muutuste erinevus		8 PP	33 PP	15 PP	147 PP	-59 PP	16 PP	19 PP

⁷⁴ Taime- ja loomakasvatus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad Statistikaameti andmete alusel. Sektori näitajate väärtused ettevõtte kohta on arvutatud näitajate koguväärtuste alusel. Gruppide näitajate väärtused väljendavad aritmeetilist keskmist.

Grupp	Aasta	BLV	Müügitulu	Põhi- vara	Kohus- tused	Äri- kasum	Tööta- jate arv	Tööjõu toot- likkus
protsendipunktides								

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 357 Hinnates meetmes 1.4.2 osalenud ettevõtete konkurentsivõime muutust võrreldes kogu taime- ja loomakasvatusega, olid toetatud ettevõtted oluliselt edukamad. **Sektori keskmise müügitulu languse kõrval kasvas toetuse saajate keskmine müügitulu märkimisväärselt ja keskmine tööjõu tootlikkuse kasv oli tunduvalt kõrgem kui sektoris.** Sarnast trendi võib täheldada ka siis, kui võrrelda meetmes osalenute näitajate muutust teiste sarnaste ettevõtjatega. **Aastate 2007 ja 2014 võrdluses kasvas meetme 1.4.2 rakendamise tulemusel toetatud ettevõtjate müügitulu kolmandiku ja tööjõu tootlikkus viiendiku võrra.** Seega võib hinnata meedet edukaks selles osalenute konkurentsivõime parandamisel.

Kood 121. 2. Millised muud tulemused, sh ka teiste eesmärkide/telgedega seonduvad, on seotud kõnealuse meetme rakendamisega (kaudsed, positiivsed/negatiivsed tulemused toetuse saajate ja ka muude isikute jaoks, kohalik tasand)?

Hinnangu alus:

- Meetmes osalenud ettevõtete arv
- Meetme raames tehtud investeeringute ja toetuse maht
- Meetmes osalenute loodava lisandväärtuse muutus

- 358 Meetmes osales 295 ettevõtet, mis on mõnevõrra vähem kui eesmärgiks seatud. Siiski võib sellise arvu ettevõtete tehtud investeeringuid maapiirkonna majandustegevuse arengus oluliseks pidada. Kokku tehti meetme raames maapiirkonnas investeeringuid 182,2 mln euro eest ja sellest 77,5 mln eurot oli avalik toetus⁷⁵. Kuna see summa paigutati maapiirkonna ettevõtlustegevusse, siis võib öelda, et sellega panustati maapiirkonna majandustegevuse ja elukvaliteedi parandamisse. Meetmes osalenute poolt loodava keskmise netolisandväärtuse näitaja kasv ajavahemikus 2007–2014 oli 38%⁷⁶, mis viitab sellele, et suurenes toetuse saajate võimekus luua maapiirkonnas ettevõtlustegevusega rohkem lisandväärtust.

Kood 121. 3. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes? Konkreetselt, mil määral on investeeringutoetused mõjutanud uute tehnoloogiate ja uute tootmisviiside juurutamist?

Hinnangu alus:

- Toetuse saajate müügitulu, tootmiskulude ja tootmistegurite suhte muutus
- Meetmes osalenute tööjõu tootlikkuse muutus
- Uusi tooteid tootvate ja uusi tehnoloogiaid kasutavate toetuse saajate arv

⁷⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁷⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 359 Programmiperioodil suurenesid meetmes osalenud ettevõtete keskmine müügitulu tööjõutunni, toetusõigusliku pinna ja loomühiku kohta, ent ka tootmiskulud toetusõigusliku pinna kohta. Müügitulu tööjõutunni kohta aastatel 2007–2014 peaaegu kahekordistus ja selle näitaja aasta keskmiseks kasvuks kujunes 9,8%⁷⁷. Samas suurusjärgus (8,3% aastas keskmiselt) oli ka müügitulu kasv toetatud ettevõtjate toetusõigusliku pinna ja loomühiku kohta. Samal ajal kasvasid ka tootmiskulud toetusõigusliku pinna kohta – 8%. Ka tööjõu tootlikkus suurenes toetatud ettevõtjatel aastas keskmiselt 7,9%. Seega paranes programmiperioodil oluliselt meetmes osalenu maa, loomade ja tööjõu kasutamise efektiivsus.
- 360 Meetme raames ellu viidud tegevuste käigus võttis 73 ettevõtjat kasutusele uue tehnoloogia ja 26 ettevõtjat hakkas tootma uut toodet. Vähemalt ühesse nendest kategooriatest langes meetmes osalenud 295st ettevõtjast 84 ehk 28%. Nii kaasajastas suhteliselt suur osa toetuse saajatest enda põllumajandusettevõtte tootmistegevust.

Kood 121. 4. Mil määral on investeringutoetused edendanud põllumajandus-ettevõtete turulepääsu ja turuosa?

Hinnangu alus:

- Toetuse saajate müügitulu muutus
- Meetmes osalenud ettevõtete turuosa muutus

- 361 Meetmes osalenud ettevõtete keskmine müügitulu kasvas aastatel 2007–2014 keskmiselt 8,3% aastas ja tõusis sel perioodil 800,7 tuhandelt eurolt 1,4 mln euroni. Samal ajal taime- ja loomakasvatussektoris langes keskmine müügitulu keskmiselt 4,3% aastas. Toetuse saajate kogu müügitulu oli 2007. aastal 193,8 mln eurot ja kasvas 2014. aastal 337,9 mln euroni. Sellega seoses suurenes ka meetmes osalenu turuosa, mis programmiperioodi alguse tasemelt 54% kasvas 2014. aastal väärtuseni 67%⁷⁸. Aastas keskmiselt tõusis toetuse saajate turuosa 3,1% ja eelneva alusel võib pidada meetmes osalenud ettevõtete turuosa suurenemist üsna kiireks.

Kood 121. 5. Mil määral on investeringutoetused kaasa aidanud põllumajandus-ettevõtete pikaajalisele ja jätkusuutlikule tegevusele?

Hinnangu alus:

- Toetatud ettevõtete jätkusuutlikkuse näitajate muutus

- 362 Toetuse saajate keskmised lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja võlakordaja on aasta keskmist muutust arvestades arenenud aastatel 2007–2014 võrreldes taime- ja loomakasvatussektoriga kõrgema võlakoormuse suunas⁷⁹. Kuigi muutus ei ole olnud märkimisväärne, on toetuse saajate keskmine võlakordaja erinevalt sektorist kasvanud ja keskmine lühiajalise võlgnevuse kattekordaja kahanenud rohkem. Samas on viimane näitaja olnud pidevalt sektori vastavast näitajast kõrgem, keskmine võlakordaja aga vaid kolmandik

⁷⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁷⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁷⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

sektori keskmisest võlakordajast. Meetmes osalenute keskmised käibe, varade ja omakapitali rentaablusnäitajad on võrreldes sektoriga aastatel 2007–2014 aga mõnevõrra rohkem kahanenud ja erinevalt aastast 2007 langenud 2014. aastaks madalamale sektori tasemest⁸⁰. Sellest võib järeldada, et kuigi meetmes osalenute võlakoormus on olnud madalam kui sektoris keskmiselt, on see meetme rakendamise perioodil pigem halvenenud. Samuti ei viita meetmes osalenute jätkusuutlikkuse paranemisele nende keskmised rentaabluse näitajad.

Kood 121. 6. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud põllumajandus-sektori konkurentsivõime parandamisele, sh võttes arvesse kokkuostuhindade ebastabiilsust ja maailmajanduse muutusi vaatlusalusel perioodil?

Hinnangu alus:

- Toetuse saajate konkurentsivõime näitajate muutus

363 Meetmes osalenute keskmised konkurentsivõime näitajad majanduskriisi ajal aastatel 2008–2009 langesid nagu ka ülejäänud taime- ja loomakasvatusektoris. Toetuse saajate müügitulu langes 2007. ja 2009. aasta võrdluses 1,6% ja tööjõu tootlikkus 10%⁸¹. Vaadeldes pikemat perioodi, siis kasvas toetuse saajate keskmine müügitulu aastatel 2007–2014 74%, samas kui sektoris langes see näitaja 26%. Samal ajal toetuse saajate keskmine tööjõu tootlikkus kasvas 70% ja kõikide sektori ettevõtete seas aga 45%. Kui sektori keskmine müügitulu oli 2014. aastal madalam kui ühelgi eelneval seitsmel aastal, siis toetuse saajate keskmine müügitulu pärast 2009. aastat pidevalt kasvas. Sama võib öelda ka meetmes osalenute keskmise tööjõu tootlikkuse kohta. Seega mõjutas toetuse saajate konkurentsivõimet küll 2008. aastal alanud ülemaailmne majanduskriis, ent hoolimata sektori ettevõtete konkurentsivõime langusest 2013.–2014. aastal, ei viita sellele toetuse saajate müügitulu ja tööjõu tootlikkuse näitajad.

5.1.4.2.4 Järeldused ja soovitused

364 Meetme 1.4.2 väljundnäitajad jäid ette nähtud mahu saavutamata, kuna toetust saanud põllumajandusettevõtteid oli 16% võrra vähem ja tehtud investeeringute maht 10% madalam kui oodatud. Ka uue tehnoloogia kasutusele võtnud ja uut toodet tootvate ettevõtete arv jäi tulemusnäitajaks seatud eesmärgist madalamaks. Kuigi meetmes osalenud ettevõtete jätkusuutlikkuse arengut ei saa programmiperioodil hinnata võlgnevuste ja rentaabluse näitajate alusel positiivseks, on oluliselt paranenud nende konkurentsivõime näitajad. Kogu taime- ja loomakasvatusektoris kasvas nende turuosa müügitulu alusel vahemikus 2007–2014 kahe kolmandikuni. Seega jäid meetme rakendamisel saavutamata sihttasemed, ent meetmega seotud tegevuse ellu viimise ajal paranes toetuse saajate konkurentsivõime märkimisväärselt.

⁸⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁸¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

365 Toetuse mõju meetme 1.4.2 eesmärkidele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

366 Toetust saanud põllumajandusettevõtjaid oli 84% ette nähtud tasemest ja sellega seoses täideti ka tehtud investeeringute mahuga seotud sihttase 90% ulatuses. Seega kumbagi tegevuseesmärki ei saavutatud.

- **Valdkonna eesmärgid**

367 Uusi tooteid või uusi tootmisviise kasutavate põllumajandusettevõtete arvu sihttase saavutati 42% ulatuses, mistõttu valdkonna eesmäärke ei täidetud.

- **Üldeesmärgid**

368 Nii neto- kui ka brutolisandväärtuse kasvuga seotud sihttasemed saavutati ja seega meetme üldeesmärgid täideti.

5.1.4.3 Alameede 1.4.3. Investeeringud bioenergia tootmisesse

5.1.4.3.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

369 Meetme 1.4 üldine eesmärk oli põllumajandusliku tootmise konkurentsivõime suurendamine põllumajandusliku tegevuse mitmekesistamise, nõuetele vastava põllumajanduse edendamise ja biomassi kasutuse edendamise kaudu. Alameetme 1.4.3 spetsiifilised eesmärgid olid põllumajandusettevõtjate tegevuse uuele turule laiendamine, uute tehnoloogiate kasutuselevõtmine, põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime (sh sissetulekute) suurendamine, keskkonnahoiu ja maastikuhoolduse soodustamine, energiatoorme tarnekindluse tagamine ning energiakandjate mitmekesisuse ja energiatootmise hajutatuse tõstmine.

Meetme rakendamise alus

370 Toetuse aluseks on Nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 26.

Toetuse saamise tingimused

371 Toetuse saajateks olid põllumajandustootjad ning põllumajandustootjate ühistegevuse organisatsioonid ja omavahel lepingulist koostööd tegevad iseseisvad põllumajandustootjad. Ühistegevuse raames investeeringutoetust taotlevate organisatsioonide kõik liikmed pidid sealjuures olema põllumajandustootjad. Toetust taotleva põllumajandustootja müügitulust pidi üle 50% tulema omatoodetud saaduste müügist või nende töötlemisel saadud toodete müügist. Toetust taotleva põllumajandustootja eesmärk pidi olema kasutada oma ettevõttes ära valdav osa toodetud bioenergiast ja tehtav investeering pidi parandama põllumajandustootja konkurentsivõimet.

372 Toetati biomassi kasvatamiseks ja töötlemiseks ja/või bioenergia tootmisele suunatud investeeringuid, sh biomassi töötlemiseks ja bioenergia tootmiseks vajalike hoonete ja rajatiste ehitamist, ehitise juurde kuuluva juurdepääsutee ehitamist, ehitise juurde kuuluva veevarustus- ja kanalisatsioonisüsteemi ehitamist ning elektripaigaldise ja reoveepuhastussüsteemi ja selle juurde kuuluva seadme ostmist ja paigaldamist, energiavõsa kasvatamiseks, biomassi töötlemiseks ja bioenergia tootmiseks vajaliku masina ja seadme ostmist ja paigaldamist (v.a mikropõllumajandusettevõtete arendamise alameetmest toetavad traditsioonilised põllumajandusmasinad ja –seadmed, mida kasutatakse biomassi tootmiseks), põllumajandusmasinate ümberehitamist biogaasi või biokütuse tarbimise jaoks, investeeringut ettevalmistavaid töid ja omanikujärelevalvet investeeringuobjekti ehitamise ajal.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

373 Kõrgeim toetuse määr oli 40%--60% sõltuvalt investeeringu paiknemisest ESA piirkonnas ja selle tegija vanusest. Maksimaalseks toetussummaks oli 512 tuhat eurot programmiperioodi jooksul.

5.1.4.3.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

374 Põllumajandusliku tootmise mitmekesistamise, uute toodete arendamise ja tootmise struktuuri üks potentsiaalne valdkond on põllumajandus- ja metsandus(kõrval)saaduste energiaks töötlemine. Samal ajal annab biokütuste kasutamise edendamine panuse ka tõhusa energiaturu kujundamisse, suurendades taastuvatest energiaallikatest toodetava energia osatähtsust. Enne programmiperioodi oli Eestil olemas potentsiaal taastuvenergia tootmiseks – suurendada biomassitoodangut kasutusest väljas oleval maal. Bioenergia saamiseks oli võimalik kasutada biomassi, mis oli toodetud mahajäetud põllumajandusmaadelt saadud toormest. Nimetatud maad olid sageli madala boniteediga ning koosnesid väikestest hajutatud maaüksustest. Nende alade kasutuselevõtt eeldas suuri investeeringuid ja turustuskindlust. Et senisest paremini kasutada põllumajanduse võimalusi taastuva tooraine (sh bioenergia) tootmisel mittetoiduks ning et luua täiendavaid töökohti maapiirkondades, soodustati investeeringuid, mis olid suunatud bioenergia toorainete ning omatoodetud toorainest bioenergia tootmisele.

Meetme eesmärkide saavutamine

375 Meetmes 1.4.3 osales 81 ettevõtet ehk 45% ette nähtud **väljundnäitaja** sihttasemest, milleks oli seatud 180 toetatud ettevõtet. Ka tehtud investeeringute maht jäi seetõttu oodatust tagasihoidlikumaks, kuna 17,8 mln euro eest tehtud investeeringuid tähendas vastava sihttaseme täitmist kõigest 39% ulatuses. Uusi tootmisviise kasutavaid või uusi tooteid tootvate meetmes osalenud põllumajandusettevõtete arvuks jäi 73 ehk **tulemusnäitaja** sihttaseme täitmise määraks jäi 41%. Kuigi meetme mõjunäitajad ei olnud otseses seoses meetmes osalenute arvuga, jäid ka neto- ja brutolisandväärtuse kasvuga seotud **mõjunäitajad** oodatud suunas ja mahus täitmata. Toetuse saajate keskmine netolisandväärtus langes ja brutolisandväärtus tööjõuühiku kohta ei kasvanud ette nähtud määral. Eesmärkide saavutamata jäämise olulisimaks põhjuseks võib pidada asjaolu, et 2011. aastal muutunud

Euroopa Liidu regulatsiooni tõttu ei olnud programmiperioodi teises pooles selle konkreetse meetme rakendamine enam võimalik. Seega peaks olema sihttasemete täitmine vaid pooles mahus ootuspärane.

Tabel 29. Meetme 1.4.3 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013 ⁸²	Saavutusmäär 2013	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetust saanud põllumajandusettevõtjad	180	81	45%	++
Tehtud investeeringute maht	46 mln eurot	17,8 mln eurot	39%	++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Põllumajandusettevõtete arv, kes toodavad uusi tooteid või kasutavad uusi tootmisviise	180	73	41%	++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Netolisandväärtus, PPS	Kasvab	Langes 4,8%	0%	-
Brutolisandväärtuse muutus tööjõuhiku kohta	Kasvab 40%	Kasvas 8%	20%	+

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. PRIA 31.12.2015. Järeelhindaja arvutused.

5.1.4.3.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 121. 1. Kuidas ja mil määral on meede aidanud parandada toetuse saajate konkurentsivõimet?

Hinnangu alus:

- Meetmes osalenute majandusnäitajate muutus

376 Meetmes 1.4.3 osalenud ettevõtjate ning taime- ja loomakasvatusektori konkurentsivõime näitajate keskmised väärtused ja nende muutus programmiperioodi keskpaigast aastani 2014 on esitatud allpool tabelis (Tabel 30). Toetuse saajate keskmised tootmis- ja tööjõukulud kasvasid ülejäänud sektorist rohkem, samal ajal jäi aga toetatud ettevõtete keskmise tööjõu tootlikkuse kasv oluliselt tagasihoidlikumaks. Kuigi nende keskmine müügitulu töötaja kohta kasvas peaaegu poole võrra, jäi keskmine müügitulu siiski peaaegu muutumatuks. Seega ei saa hinnata meetmes 1.4.3 osalenud ettevõtjate konkurentsivõime kasvu positiivseks.

Tabel 30. Meetmes 1.4.3 osalenute ning taime- ja loomakasvatusektori keskmiste konkurentsivõime näitajate väärtused aastatel 2007, 2010 ja 2014 ning muutus aastate 2010 ja 2014 võrdluses

⁸² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. EMÜ, 2016.

	Väljamakse saanud toetuse saajad				Taime- ja loomakasvatuse sektori keskmine*			
	2007	2010	2014	Muutus 2014/2010	2007	2010	2014	Muutus 2014/2010
Müügitulu, eurot/ettevõtja	548 673	700 139	701 316	0,2%	447 666	407 450	329 237	-19%
Tootmiskulud, eurot/ettevõtja	423 698	551 826	660 144	20%	426 277	392 832	322 451	-18%
Puhaskasum, eurot/ettevõtja	105 377	102 717	-6 413	-106%	76 434	45 832	26 487	-42%
Tööjõukulu töötaja kohta, eurot/töötaja	8 181	9 331	17 035	83%	8 209	9 534	12 735	34%
Müügitulu töötaja kohta, eurot/töötaja	55 703	66 364	100 188	51%	39 061	49 260	68 323	39%
Tööjõu tootlikkus, eurot/töötaja	21 599	24 860	25 854	4,0%	18 109	21 306	26 247	23%
NLV, eurot/ettevõtja	170 105	181 784	65 032	-64%	172 824	129 190	82 555	-36%
BLV, eurot/ettevõtja	212 746	262 272	180 975	-31%	215 092	176 233	126 480	-28%

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Kood 121. 2. Millised muud tulemused, sh ka teiste eesmärkide/telgedega seonduvad, on seotud kõnealuse meetme rakendamisega (kaudsed, positiivsed/negatiivsed tulemused toetuse saajate ja ka muude isikute jaoks, kohalik tasand)?

Hinnangu alus:

- Meetme raames tehtud investeeringute ja toetuse maht
- Meetmes osalenute loodava lisandväärtuse muutus

377 Toetuse saajad investeerisid meetme raames 17,8 mln eurot, millest 9,2 mln eurot moodustas toetus⁸³. Kuna see summa investeeriti maapiirkonda, siis panustati vastavate tegevustega ka maapiirkonna majandustegevuse arengusse. Hinnates meetmes osalenud ettevõtete võimekuse muutust panustada maapiirkonnas loodavasse lisandväärtusesse, ei saa seda pidada positiivseks. Nii neto- kui ka brutolisandväärtuse näitajad langesid meetmes osalenud ettevõtetele aastatel 2007–2014 keskmiselt vastavalt 13% ja 2,3% (Tabel 30).

⁸³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Kood 121. 3. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes? Konkreetselt, mil määral on investeeringutoetused mõjutanud uute tehnoloogiate ja uute tootmisviiside juurutamist?

Hinnangu alus:

- Toetuse saajate müügitulu ja tootmistegurite suhte muutus
- Meetmes osalenute tööjõu tootlikkuse muutus
- Uusi tooteid tootvate ja uusi tehnoloogiaid kasutavate toetuse saajate arv

378 Aastatel 2007–2014 suurenes toetatud ettevõtete keskmine müügitulu näitaja nii toetusõigusliku pinna ja loomühiku kui ka tööjõutunni kohta. Keskmine müügitulu maa ja loomade kohta kasvas 2007. ja 2014. aasta võrdluses 35%, müügitulu tööjõutunni kohta aga 11% ning samal perioodil tõusis ka tööjõu tootlikkus 20% võrra⁸⁴. Seega paranes meetmes osalenute tootmistegurite kasutamise efektiivsus.

379 Ellu viidud tegevuste käigus võttis toetatud 81 ettevõtjast 73 kasutusele uue tehnoloogia ja 15 neist alustas ka uue toote tootmisega. Enamus meetme raames teostatud tegevustest olid seotud energiakultuuri kasvatamiseks, biomassi töötlemiseks või bioenergia tootmiseks vajalike masinate või seadmete soetamisega⁸⁵. Valdav osa 81 toetuse saajast tegi seega investeeringuid uute tootmisviiside juurutamiseks, kuigi vastav absoluutarvu sihttase jäi täitmata.

Kood 121. 4. Mil määral on investeeringutoetused edendanud põllumajandusettevõtete turulepääsu ja turuosa?

Hinnangu alus:

- Toetuse saajate müügitulu muutus
- Meetmes osalenud ettevõtete turuosa muutus

380 Aastatel 2007–2014 kasvas toetatud ettevõtete keskmine müügitulu 28% võrra 701,3 tuhande euroni, samal ajal kui taime- ja loomakasvatussektoris langes see 26% võrra 329,2 tuhande euroni⁸⁶. Seega müügitulu mõttes toetatud ettevõtted meetme rakendamise perioodil keskmiselt kasvasid.

381 Meetmes osalenute kogu müügitulu kasvas aastate 2007 ja 2014 võrdluses 35% võrra, kogu taime- ja loomakasvatusektori müügitulu aga 41% võrra. Seega meetme 1.4.3 raames toetatud ettevõtete turuosa kahanes. Aastal 2007 oli see 10%, 2014. aastal aga 9,6%⁸⁷. Vähenemine ei olnud küll suur, ent ka vahepealsete aastate näitajaid vaadeldes ei saa öelda, et meetme rakendusperioodil oleks selles osalenute turuosa suurenenud.

⁸⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁸⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁸⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁸⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Kood 121. 5. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud põllumajandus-ettevõtete pikaajalisele ja jätkusuutlikule tegevusele?

Hinnangu alus:

- Toetatud ettevõtete jätkusuutlikkuse näitajate muutus

382 Meetmes osalenud ettevõtete võlgnevusi iseloomustavad näitajad ei arenenud programmiperioodil positiivses suunas⁸⁸. Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja langes aastatel 2007–2014 18%, samal ajal kui võlakordaja tõusis 15% võrra. Kuigi taime- ja loomakasvatusektoris oli keskmine võlakordaja toetatud ettevõtetest enam kui poole kõrgem, suurenesid vaadeldaval perioodil toetuse saajate võlgnevused suhtarvude alusel ja seda sektorist kiiremini. Toetatud ettevõtete keskmised käibe, varade ja omakapitali rentabluse näitajad muutusid samuti negatiivses suunas, kahanedes aastatel 2007–2014 mitu korda enam kui kogu sektoris keskmiselt. Kuigi aastal 2007 olid need kolm rentabluse näitajat umbes samal tasemel sektori keskmisega, siis aastaks 2014 olid need kahanenud mitu korda madalamateks. Seega ei saa hinnata meetmes osalenute jätkusuutlikkuse muutust positiivseks.

Kood 121. 6. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud põllumajandus-sektori konkurentsivõime parandamisele, sh võttes arvesse kokkuostuhindade ebastabiilsust ja maailmamajanduse muutusi vaatlusalusel perioodil?

Hinnangu alus:

- Toetuse saajate konkurentsivõime näitajate muutus

383 Keskmine müügitulu kasvas toetust saanud ettevõtetel vahemikus 2007–2012 järjepidevalt kuni 946,4 tuhande euron, ent aastal 2014 langes 701,3 tuhande euron ehk 2010. aasta tasemele⁸⁹. Selle alusel ei kahanenud meetmes osalenud ettevõtete käive ülemaailmse majanduskriisi tulemusel, kuid selle langust mõjutasid 2013.–2014. aastal samad tegurid, mis tõid kaasa keskmise müügitulu vähenemise kogu sektoris. Kui sektoris kahanes keskmine müügitulu nimetatud kahel aastal eelnevaga võrreldes 24%, siis meetmes osalenutel 26% võrra. Kokkuvõttes aga erinevalt sektorist kasvas meetmes osalenutel keskmine müügitulu aastatel 2007–2014 (aasta keskmise muutuse alusel). Tööjõu tootlikkuse kasvuks kujunes toetatud ettevõtjatel keskmiselt 2,6% aastas, sektoris keskmiselt aga 5,4%. Seega ei saa hinnata meetme 1.4.3 raames toetatud ettevõtete konkurentsivõime kasvu igas mõttes heaks.

5.1.4.3.4 Järeldused ja soovitused

384 Meetmes 1.4.3 osalenute arv jäi sihttasemest enam kui poole madalamaks, mistõttu ei saavutatud ka investeeringute mahuga ega uute toodete ja tehnoloogiate kasutuselevõttuga seotud sihttasemeid. Erinevalt ülejäänud sektorist meetmes osalenute keskmine müügitulu aastatel 2007–2014 ei langenud, kuid mõnevõrra vähenes nende turuosa. Kuigi toetuse saajad hakkasid meetme rakendusperioodil tootmistegureid efektiivsemalt kasutama, kahanes

⁸⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁸⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

mõnevõrra nende poolt maapiirkonnas loodav lisandväärtus ja negatiivses suunas muutusid ka jätkusuutlikkust iseloomustavad näitajad. Neil põhjustel ei saa meetet 1.4.3 pidada seatud eesmärkide saavutamisel edukaks.

385 Toetuse mõju meetme 1.4.3 eesmärkidele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

386 Meetmes osalenutega seotud sihttase täideti 45% ulatuses ja tehtud investeeringute sihttase 39% ulatuses. Seega jäädi tegevuseesmärkide täitmisel kaugele maha.

- **Valdkonna eesmärgid**

387 Uusi tootmisviise kasutavaid või uusi tooteid tootvate meetmes osalenud põllumajandusettevõtete sihttaseme täitmise määraks jäi 41% – sihttasest seega samuti ei saavutatud.

- **Üldeesmärgid**

388 Toetuse saajate keskmine netolisandväärtus langes. Brutolisandväärtus tööjõuühiku kohta tõusis, kuid mitte ette nähtud määral. Seega ei saavutatud ka meetme üldeesmärke.

5.1.5 Meede 1.5. Metsade majandusliku väärtuse parandamine ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (122, 123, 226)

5.1.5.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

389 Metsa majandusliku väärtuse parandamise ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmise toetamise meetme üldeesmärk oli tõsta erametsaomanike (füüsilised isikud ja eraõiguslikud juriidilised isikud) ning metsaomanikest mittetulundusühingute ja tulundusühistute (metsaühistud), samuti puidu tööstusliku tootmise ja metsa majandamisega tegelevate mikroettevõtete konkurentsivõimet.⁹⁰

Meetme ülesehitus

390 Meede koosneb järgmistest alameetmetest:

- Metsa majandusliku väärtuse parandamine (MVP) – alameede 1.5.1
- Metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (arendusprojekti elluviimine) (MLA) – alameede 1.5.2
- Kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine (MTME) – alameede 1.5.3

---

⁹⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

5.1.5.2 Alameede 1.5.1. Metsa majandusliku väärtuse parandamine

5.1.5.2.1 Ülevaade alameetmest

Alameetme eesmärk

- 391 Metsa majandusliku väärtuse parandamise (MVP) meetme eesmärgiks oli **metsa tootmis-**
potentsiaali tõstmine metsa liigilise koosseisu parandamiseks või ökoloogiliste väärtuste
säilitamiseks ning kasvama jäävate puude väärtuse suurendamiseks; **metsa majandamise**
keskmise tulususe tõstmine; metsaressursi mitmekülgne ja jätkusuutlik majandamine
ning **ulukikahjustuste ning taimehaiguste ja -kahjustuste vältimine**.⁹¹

Toetuse saamise tingimused

- 392 Toetust said taotleda füüsilised ja eraõiguslikud juriidilised isikud, kelle omandis oli
metsamaa (erametsaomanikud) ja metsaühistud, kelle omandis või kelle liikmete omandis oli
metsamaa (metsaühistu).
- 393 Metsa majandusliku väärtuse parandamiseks sai taotleda toetust metsamaale, mille kohta
koostatud inventeerimisandmed olid kantud metsaressursi arvestamise riiklikusse registrisse.
Metsatehnika soetamiseks sai taotleda toetust erametsaomanik või metsaühistu, kelle omandis
või kelle liikmete omandis olid metsamaad, mille kohta koostatud inventeerimisandmed olid
kantud metsaressursi arvestamise riiklikusse registrisse.
- 394 Taotluste ja taotlejate nõuetele vastavust kontrolliti eelnevalt sätestatud tingimuste alusel.
Taotluste hindamiseks oli kehtestatud põllumajandusministri määrusega täpsemad
hindamiskriteeriumid.⁹²

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

- 395 Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 lisa kohaselt oli metsa majandusliku väärtuse
parandamise ja ulukikahjustuste ning taimehaiguste ja -kahjustuste ennetustegevuste toetuse
määr kuni 50% abikõlblike investeeringute summast. Metsatehnika soetamisel oli toetuse
määr kuni 50% abikõlblike investeeringute summast, kuid mitte üle 200 000 euro taotleja
kohta programmiperioodil ja mitte rohkem kui 63 912 eurot ühe taotleja kohta kalendriaastas
ja traktori soetamise puhul mitte rohkem kui 31 956 eurot kalendriaastas.

5.1.5.2.2 Asjakohasus ja alameetme eesmärkide saavutamine

Alameetme asjakohasus

- 396 Meetme vajalikkust on põhjendatud MAKis järgmiste argumentidega⁹³:

---

⁹¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁹² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

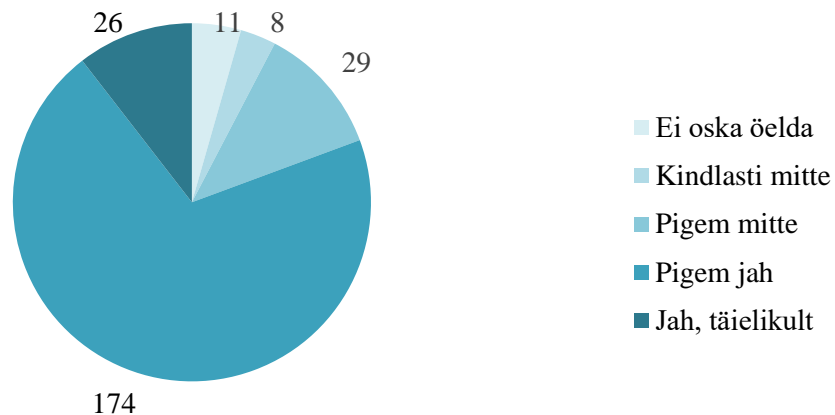
⁹³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

- Metsaseadus sätestab metsaomanikele mitmed metsa majandamisega seotud kohustused, kuid samal ajal on metsaomanike majanduslikud võimalused metsa majandamiseks küllalt väikesed.
- Metsamajanduslikud investeeringud on pika tasuvusajaga. Suur osa metsamajandus- tehnikast on vananenud, sest omanikele käib metsa majandamiseks vajamineva nüüdisaegse tehnika soetamine majanduslikult üle jõu või on ebaotstarbekas, ja tihti puuduvad metsaomanikel metsamajandamise oskused ja -kogemused.

397 Erametsaomanike seas, **kellele oli toetus välja makstud (1792 toetuse saajat)**, korraldati järelhindamise käigus küsitlus (vt lisaks ptk 3.2 „Kasutatud andmebaasid ja andmekogumismeetodid“). MVP meetme raames **vastas küsitlusele 248 toetuse saajat** (13,8% toetuse saajatest).

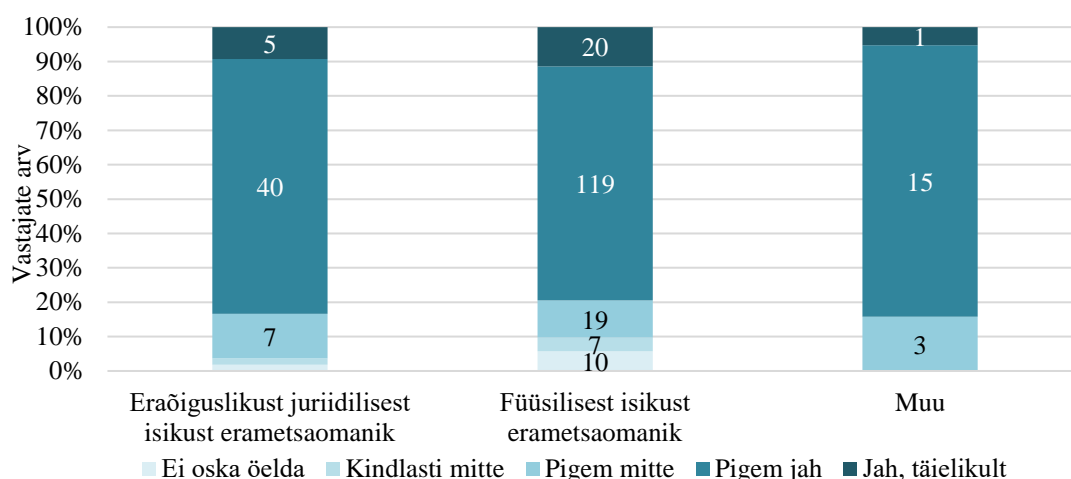
398 Järelhindamise raames läbiviidud veebiküsitluse põhjal hindas 80% vastanutest toetusmeedet (nt toetuse suurus, toetatud tegevuste nimekiri, tingimused jms) nende vajadustele vastavaks. Ligikaudu 15% märkisid, et toetusmeede pigem ei vastanud või kindlasti ei vastanud nende vajadustele. Kusjuures füüsilistest isikutest erametsaomanikest, kes olid antud MVP toetusmeetme peamine sihtgrupp, arvas ligikaudu 79%, et toetusmeede pigem vastas või vastas täielikult vajadustele ning 15% arvas, et toetusmeede pigem või kindlasti ei vastanud nende vajadustele (Joonis 32).

Joonis 32. MVP toetusmeetme vastavus toetuse saajate vajadustele (n=248)

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järelhindaja analüüs.

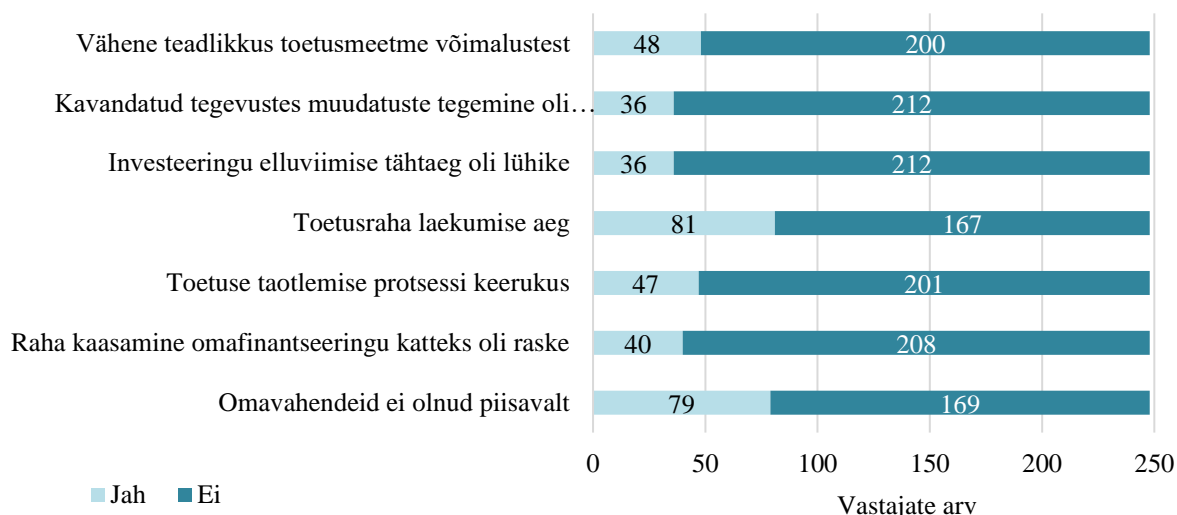
Joonis 33. MVP toetusmeetme vastavus toetuse saajate vajadustele toetuse saaja tüübi lõikes (n=248)

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja analüüs.

- 399 Peamiste probleemkohtadena märkisid nii füüsilisest isikust erametsaomanikud kui ka eraõiguslikust juriidilisest isikust erametsaomanikud toetusraha laekumise aja (vastavalt 49 vastajat 175st ja 19 vastajat 54st) ning omavahendite ebapiisavuse (vastavalt 56 vastajat 175st ja 18 vastajat 54st). Samas, kuna raha kaasamine omafinantseeringu katteks oli raske vaid väikesele osale (16%-le) vastanutest, võib eeldada, et toetuse kasutamine omafinantseeringu kaasamise taha ei jäänud (Joonis 34).

Joonis 34. MVP toetusmeetme peamised probleemkohad (n=248)

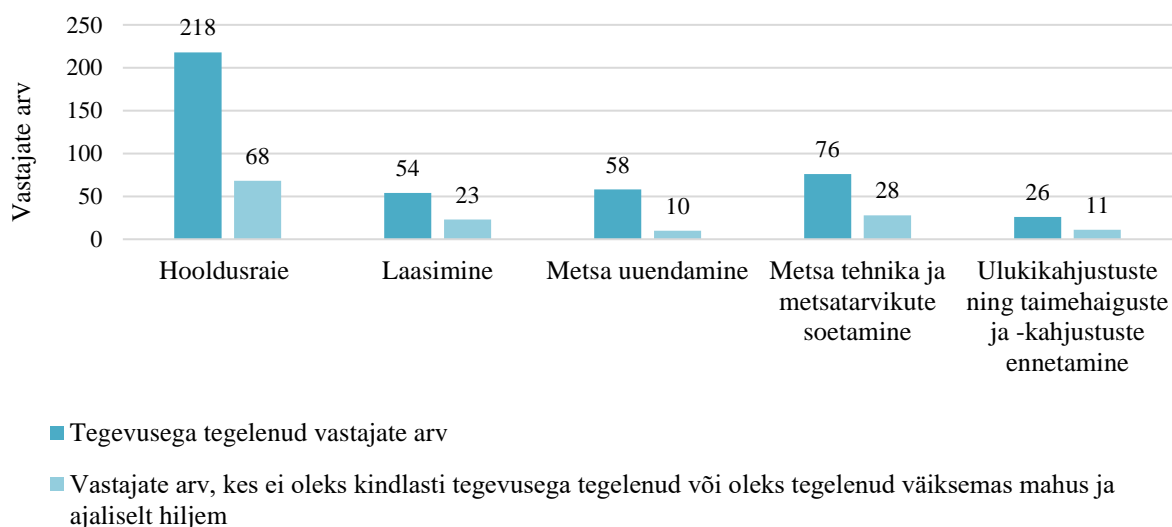
Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja analüüs.

- 400 Muude MVP toetusmeetme kasutamise probleemidena nimetati küsitluse raames kõige enam toetuse summa ja määra ebapiisavust võrreldes vajadustega. Toetuse saajate tööde maht ja vajadused olid vastajate hinnangul oluliselt suuremad. Lisaks toodi mitme vastaja poolt välja probleeme metsamajandamise kavade ebatäpsusega (kavas toodud kaart/mahud ei vasta tegelikkusele). Samas ei mõjutanud viimane toetuse kasutamist, kuna toetus maksti välja

vastavalt tehtud töödele, mitte kavas ega taotluses märgitud pindaladele. Lisaks on varasemate uuringute raames ühe toetuse kasutamise probleemina välja toodud ka kvaliteetset hooldusraie teenust pakkuvate tegijate nappust.⁹⁴

- 401 MVP meetmest saadud **toetuse kasutamise põhieesmärgina** märgiti läbiviidud küsitluses kõige enam metsa efektiivset majandamist (53% vastajatest) ja keskkonna või metsa ökoloogilise väärtuse säilitamist ja parandamist (36% vastajatest). Metsandussaaduste müügist suurema tulu saamise ning metsandussaaduste oma tarbeks tootmise edendamise nimetasid toetuse kasutamise põhieesmärgidena 7% vastajatest. Muid valikuid, sh toetuse saamise võimaluse ärakasutamine ilma konkreetse eesmärgita, märgiti kokku vähem kui 4%. Küsitlustulemuste põhjal võib järeldada, et meetme põhieesmärgid olid kooskõlas toetuse saajate vajadustega.
- 402 Tuginedes küsitluse tulemustele ei oleks ligikaudu 31% **hooldusraiega tegelenutest** (88% vastajatest) ilma MVP toetuseta tegelenud hooldusraiega või oleks seda teinud väiksemas mahus ja ajaliselt hiljem. Ligikaudu 37% **metsatehnikat ja metsatarvikuid soetanutest** (31% vastajatest) ei oleks ilma MVP toetuseta teinud investeeringuid metsade jätkusuutlikuks majandamiseks või oleks neid teinud väiksemas mahus ja ajaliselt hiljem. Ligikaudu 42% **laasimisega tegelenutest** (22% vastajatest) ei oleks ilma MVP toetuseta tegelenud laasimisega või oleks seda teinud väiksemas mahus ja ajaliselt hiljem. **Metsa uuendamise ja istutamise tegelenutest** (23% vastajatest) ei oleks ilma MVP toetuseta asjaga tegelenud ligikaudu 17% toetuse saajatest või oleks seda teinud väiksemas mahus ja ajaliselt hiljem. Kõige vähem vastajaid (ligikaudu 10%) märkisid, et kasutasid toetust **ulukikahjustuste ning taimehaiguste ja -kahjustuste ennetamiseks**. Nendest 17% ei oleks ilma MVP toetuseta teinud investeeringuid või oleks neid teinud väiksemas mahus ja ajaliselt hiljem (Joonis 35).

Joonis 35. Tegevused, millega toetuse saajad ei oleks ilma MVP toetuseta tegelenud või oleks tegelenud väiksemas mahus ja ajaliselt hiljem (n=248)

⁹⁴ Metsa majandusliku väärtuse parandamise toetuse (meetme 1.5.1) rakendamise uuring. EMK, 2015.

- 403 Eeltoodud tulemusi vaadates võib järeldada, et veebiküsitluses vastanute jaoks oli **toetus väga vajalik eelkõige laasimise ja hooldusraiega tegelemisel ning metsatehnika ja metsatarvikute soetamisel**, kuna ilma toetuseta oleks need tegevused/investeeringud viibinud ning maht oleks olnud väiksem või oleksid jäänud üldse tegemata. Täpsem ülevaade MVP meetme raames toetatud tegevuste liikidest ja mahust on esitatud joonisel (Joonis 37).
- 404 Seega võib **MVP toetusmeedet hinnata asjakohaseks**. Meetme aluseks olevad põhjendused ja probleemid olid toetusperioodil aktuaalsed. Samuti, nagu järelhindamise käigus läbiviidud küsitluse tulemused näitavad, **ühtivad MVP meetmest toetust saanute eesmärgid enamuses meetme eesmärkidega, meede oli metsaomanike jaoks oluline ning vastas suurel määral nende vajadustele**. Toetuse kasutamisel esines küll teatud probleeme, kuid need ei vähendanud MVP meetme asjakohasust ega takistanud oluliselt MVP meetme rakendamist.
- 405 Ka järelhindamise käigus läbiviidud fookusgrupis toodi välja, et MVP toetusmeede oli asjakohane ja vajalik. Tegevuste poole pealt toodi välja see, et metsatehnika soetamist ei planeeritud nii suures osakaalus võrreldes teiste tegevustega. Siinkohal avaldab mõju I taotlusvoor, mille raames said toetust eelkõige just suuremad projektid ning mille tulemusena jätkus eelarvet vaid 27,2% taotluste heakskiitmiseks. Määratud toetuse summa taotluse kohta oli I voorus neli korda kõrgem kui näiteks II ja III voorude keskmine vastav näitaja. Esimese vooru puudused, kus eelarvet jätkus peamiselt väga suurte taotluste heakskiitmiseks, said järgmisteks voorudeks aga muudetud.⁹⁵

Alameetme eesmärkide saavutamine

- 406 Meetme 1.5 Metsade majandusliku väärtuse parandamine ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine kogueelarve (Eesti ja EL osa) perioodiks 2007-2013 oli ligikaudu 17,7 miljonit eurot. Kogu perioodi vältel määrati toetusi MVP meetmest 14,5 miljonit eurot ning maksti välja ligikaudu 11,7 miljonit eurot, mis moodustab ligikaudu 66% meetmele 1.5 ettenähtud eelarvest (Joonis 36). Tagasinõuete tõttu laekus programmiperioodi algusest kuni 31.12.2015 tagasi 52 192 eurot (4,5% väljamakstud toetusest).

Tabel 31. Meetme 1.5.1 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014 ⁹⁶	Saavutusmäär (%)	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetatud omandite arv	3000	6734	224%	+ + +
Kogu investeerimismaht	20,4 mln eurot	26,9 mln eurot	132%	
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	

⁹⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.5.1 „Metsa majandusliku väärtuse parandamise investeeringutoetus“ rakendamistulemuste analüüs. I–III taotlusvoor. EMÜ, 2011.

⁹⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

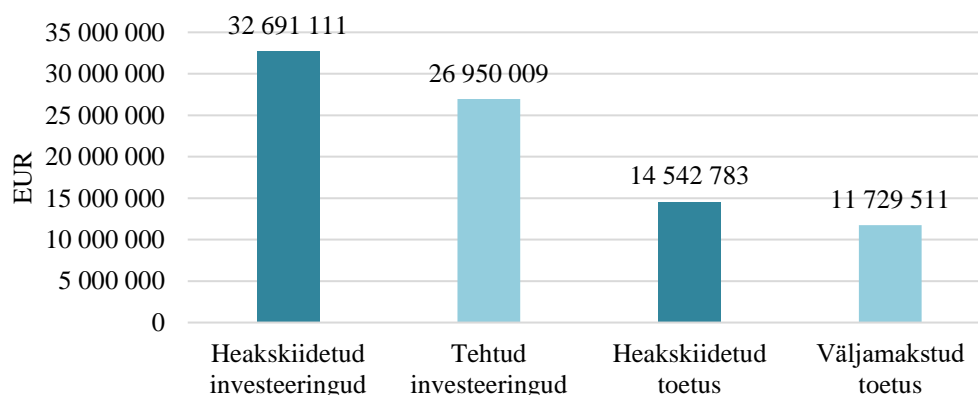
Metsa tootmispotentsiaali tõstmine ja väärtuse suurendamine (ha)	30 000 ha	30175 ha	106%	++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Netolisandväärtuse (NLV) osatähtsus väljendatuna ostujõu standardis (PPS)	60 % ELi keskmisest	75,7% EL-25 keskmisest; NLV muutus - 1,3% aastas	Ei hinnata	+
Muutus brutolisandväärtuses (BLV) aasta tööühiku kohta	5%	1,10%	22%	

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016. Järelhindaja arvutused.

- 407 MVP meetme **väljundnäitajateks** perioodil 2007-2013 oli toetatud omandite arv (eesmärk 3000) ja kogu investeerimismaht (eesmärk 20,4 mln eurot).
- 408 **Toetatud omandite arv** (6 734 katastriüksuse omandit 1792 isikul) ületas 2014. aasta lõpuks seatud sihttasest ligi 2,2-kordselt. Toetuse saajatest 1246 olid füüsilisest isikust erametsaomanikud ning 542 juriidilised isikud. Kuna 2010. aasta seisuga oli Eestis 97 272 erametsaomanikku, kellest 4001 olid juriidilised isikud, siis MVP meetmest toetuse saajad moodustasid erametsaomanikest juriidilistest isikutest 13%.⁹⁷
- 409 MVP meetmest välja makstud toetuse summa kaasabil (ligikaudu 11,7 mln eurot) tehtud **abikõlblike tegevuste kogusumma oli 26,9 mln eurot**, mis ületab seatud sihttasest (20,4 mln eurot) ligikaudu 32%. MVP meetmest määratud toetuse andmetel planeerisid toetuse saajad teha võrreldes realiseeritud sihttasemetega veelgi suuremaid koguinvesteeringuid (32,6 mln eurot) (Joonis 36). Kahjuks ei suudetud realiseerida kõiki planeeritud investeeringuid, mis samal ajal aga ei kahanda meetme olulist panust.

Joonis 36. MVP meetme raames heakskiidetud investeeringute/toetuse ja tehtud investeeringute/toetuse võrdlus 2007–2013 seisuga 31.12.2015

⁹⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

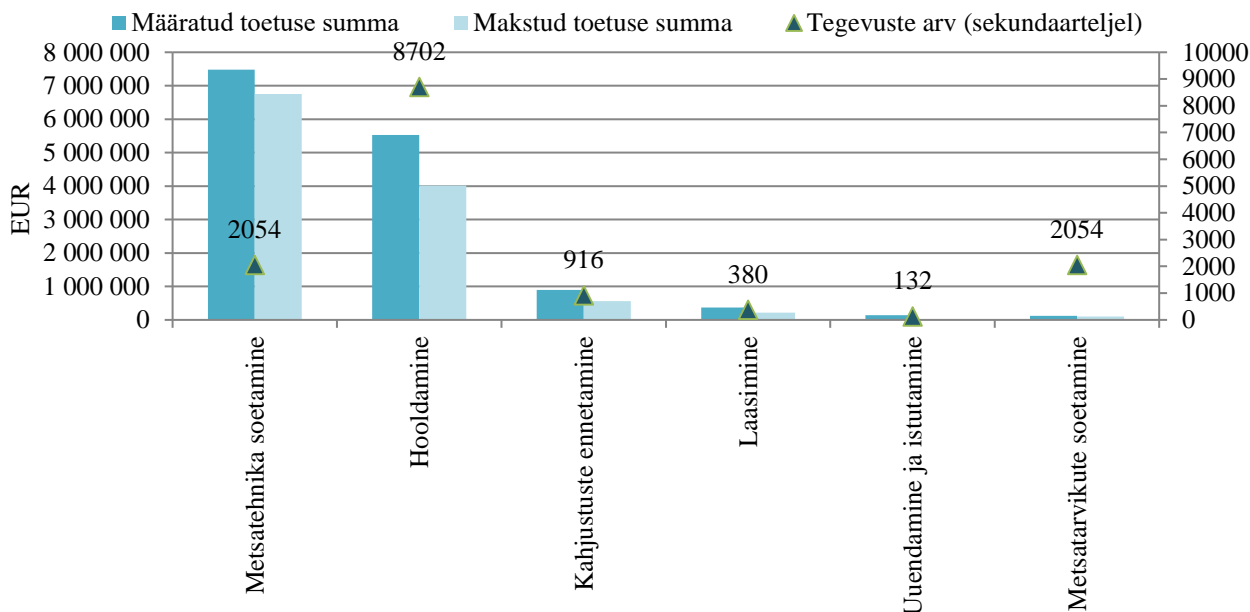
- 410 Seega ületati väljundnäitajate sihttasemed ning sellest tulenevalt võib nende **panust tegevuseesmärkide saavutamisse lugeda oluliseks** (erametsade majandusliku väärtuse parandamine; turuvõimaluste mitmekesistamise suurendamine).
- 411 Meetme **tulemusnäitajaks** perioodil 2007–2013 oli **metsa tootmispotentsiaali tõstmine ja väärtuse suurendamine** (eesmärk 30 000 ha). Toetatud tegevused hõlmasid kokku 30 175 ha, seega täideti antud tulemusnäitaja ligikaudu 106%.
- 412 MVP meetme alaeesmärkide, sh metsa tootmispotentsiaali tõstmise ja väärtuse suurendamise saavutamist saab hinnata ka läbi eesmärkidega seotud tegevuste jaotuse (Joonis 37). Makstud toetuse alusel toimus kokku 13 525 tegevust. Valdav osa tegevustest oli suunatud hooldusraie tegemisele (tegevuste arv 8 702) ja metsatehnika soetamisele (2 054 tegevust). Oluline oli ka kahjustuste ennetamine (916 tegevust) ja metsatarvikute soetamine (688 tegevust). Seega tegevuste jaotus toetab MVP meetmele seatud eesmarke. Valdav osa läbiviidud tegevustest oli suunatud nendele tegevusaladele, mis toetavad metsanduslike tööde teostamist.
- 413 Siiski üle poole kogu määratud toetuse summast (58%) ehk 6,7 mln eurot maksti metsatehnika soetamiseks, hooldusraie tegemiseks maksti 4 mln eurot (34%). Ülejäänud tegevuste mahud olid tagasihoidlikud, mistõttu kahjustuste ennetamist, laasimistegevust ja tarvikute soetamist ei saa lugeda antud kontekstis suure mõjuga tegevusteks, küll aga võib neid pidada olulisteks uute oskuste kasutamise kontekstis.⁹⁸
- 414 Kõikide tegevuste lõikes oli toetuse väljamaksmine märkimisväärselt väiksem esialgselt määratud toetusest. Uute tegevuste ja toodete määra väljamakstud tegevuste puhul eraldi ei arvestatud, kuna meetet rakendati eelkõige juba kasutusel olevate tehnoloogiate kättesaadavaks tegemisel.⁹⁹ (Joonis 37)

---

⁹⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁹⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Joonis 37. MVP meetmest määratud ja makstud toetus ning tegevuste arv toetatud tegevuste liikide lõikes seisuga 31.12.2015

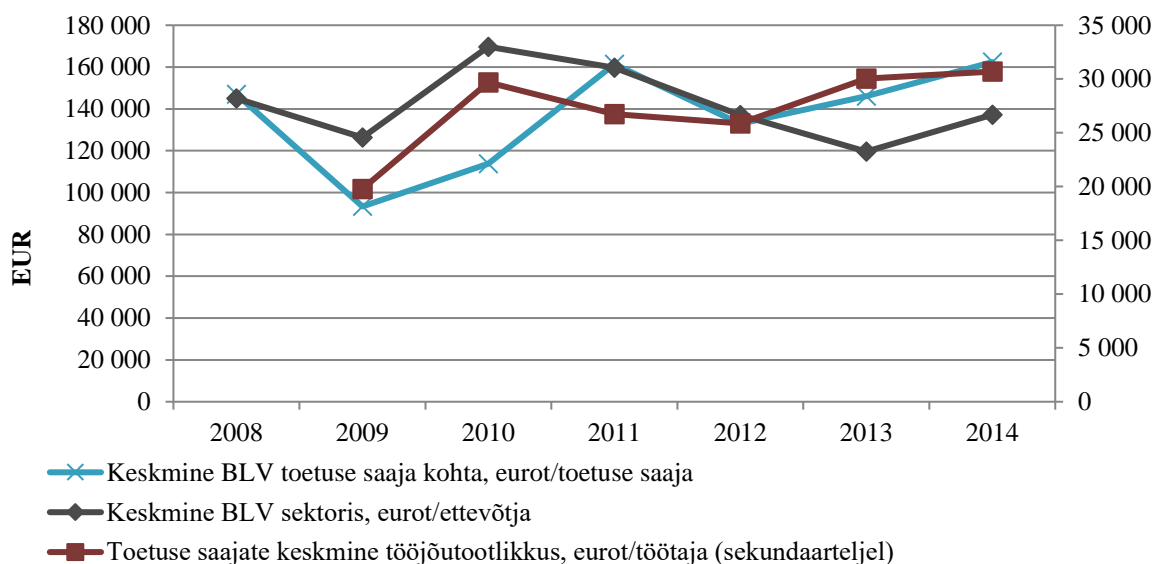

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016. Järelhindaja arvutused.

- 415 Seega ületati tulemusnäitaja sihttase ning tegevuste jaotus toetas samuti MVP meetme spetsiifilisi eesmärke, sh metsa tootmispotentsiaali tõstmist ja väärtuse suurendamist. Samas meetme valdkondliku eesmärgi 'Tootmise restruktureerimine ja arendamine ning innovatsiooni soodustamine' saavutamine sõltub rohkem uute toodete ja/või tehnoloogiate kasutuselevõtmisest, mistõttu võib siinkohal lugeda tulemusnäitaja panust valdkondliku eesmärgi saavutamisse pigem mõõdukaks.
- 416 Meetme mõjunäitajateks olid netolisandväärtuse osatähtsus väljendatuna ostujõu standardis (PPS) (eesmärk 60% ELi keskmisest) ja muutus brutolisandväärtuses aasta tööühiku kohta (eesmärk 5%).
- 417 Järgnevalt on esitatud ülevaade nimetatud mõjunäitajate sihttasemete täitmisest. Küll aga tuleb siinkohal juhtida tähelepanu sellele, et antud meetme raames moodustasid juriidilisest isikust erametsaomanikud, kelle majandusnäitajatele tuginedes on analüüs tehtud, vaid 30% MVP meetme toetuse saajatest.
- 418 Baasaastal (2008) oli nii sektori kui ka toetuse saajate BLV võrdsel tasemel, ligikaudu 146 tuhat eurot ettevõtja kohta. Perioodil 2008–2014 suurenes toetuse saajate BLV keskmiselt 1,7% aastas. Sektori (metsamajandus ja metsavarumine) keskmine BLV vähenes samal perioodil keskmiselt -0,9% aastas. **Toetuse saajate tööjõu tootlikkuse keskmine muutus**

aastas perioodil 2008–2014 oli 1,1%. Suurenemise taga on kõrgem sissetulek ja lisandväärtuse teke, sest töötajate arv ei ole toetuse saajatel vähenenud¹⁰⁰ (Joonis 38).

Joonis 38. Toetuse saajate ja sektori keskmine brutolisandväärtus ja tööjõutootlikkus töötaja kohta perioodil 2008-2014

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016. Järelhindaja arvutused.

- 419 Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida korrigeeritakse ostujõustandardi koefitsiendiga (EL27=100%). Toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2014. aastal 141,3 tuhat eurot, mis baasaastast (2008) alates on vähenenud keskmiselt -1,3% aastas. Kogu sektori aasta keskmine majanduskasv suurenes samal perioodil 0,6% aasta kohta. Võib järeldada, et toetuse saajate investeringute mahust tingitud kulum mõjutas oluliselt netokasvu.¹⁰¹ Netolisandväärtuse osatähtsust väljendatuna ostujõu standardis eraldi ei hinnata.
- 420 Võtte arvesse mõjunäitajate sihttaseme madalat saavutusmäära, võib lugeda nende **panust meetme üldeesmärgi 'Konkurentsivõime paranemine' saavutamisse pigem väheseks.**

¹⁰⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

¹⁰¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Kood 122. 1. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud metsade jätkusuutliku majandamise säilitamisele või suurendamisele?

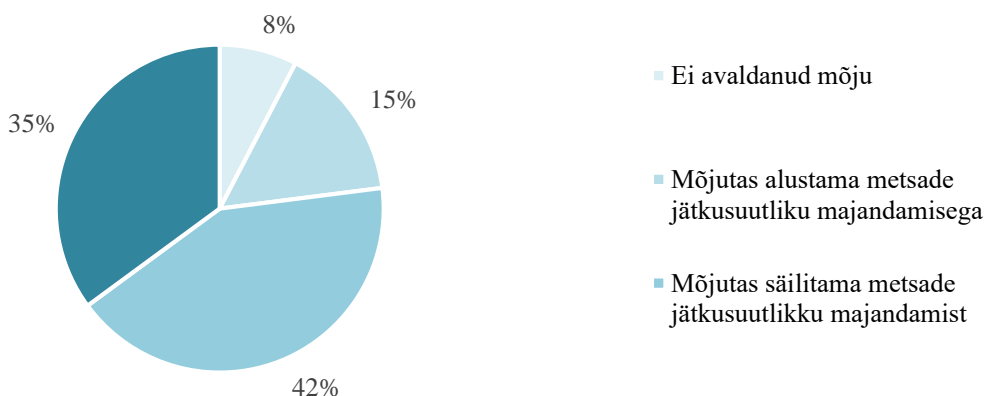
Hinnangu alus:

- Metsanduseettevõtete ja erametsavaldajate teostatud investeeringute maht on kasvanud vastavalt ootustele (väljundnäitaja sihttasemele)
- Toetatud tegevuste osakaal, mis on seotud metsamajandamisega
- Toetuse saajate hinnang investeeringutoetuse panusele metsade jätkusuutliku majandamise säilitamisel või suurendamisel
- Fookusgrupi hinnang investeeringutoetuse panusele metsade jätkusuutliku majandamise säilitamisel või suurendamisel

421 Meetme väljundnäitajad (toetatud omandite arv ja planeeritud koguinvesteeringute maht) panustasid olulisel määral erametsade majandusliku väärtuse parandamisse. Kõik toetatud tegevused (Joonis 37) aitasid kaasa metsade jätkusuutlikule majandamisele. Valdav osa tegevustest oli suunatud nendele tegevusaladele, mis toetavad metsanduslike tööde teostamist. Kahjustuste vältimist, laasimistegevust ja tarvikute soetamist võib pidada oluliseks uute oskuste kasutamise kontekstis.

422 Tuginedes MVP meetmest toetuse saajate seas korraldatud küsitluse tulemustele, hindasid metsaomanikud toetuse mõju metsade jätkusuutlikule majandamisele valdavalt positiivselt. Vastanutest (n=248) 82% andis hinnangu, et toetus on mõjutanud metsade jätkusuutlikku majandamist (olulisel määral) positiivselt. Vastanutest 15% märkis, et toetusmeede mõjutas neid alustama metsade jätkusuutliku majandamisega, 42% märkis, et toetus mõjutas säilitama metsade jätkusuutlikku majandamist ning 35% tõid välja, et toetus mõjutas neid tegelema metsade jätkusuutliku majandamisega veelgi enam (Joonis 39)

Joonis 39. MVP toetuse mõju metsade jätkusuutlikule majandamisele (n=248)

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja arvutused.

423 Ligikaudu 60% vastas, et toetus hüvitas nende metsade jätkusuutlikuks majandamiseks vajalikud kulud täielikult või suurel määral ning ligikaudu 36% vastanutest arvas, et toetus

hüvitas vajalikud kulud pigem vähesel määral. Seega võib järeldada, et **metsade jätkusuutlikuks majandamiseks vajalike tegevuste ja investeeringute maht olid suuremad MVP meetme toetusvõimalustest.**

- 424 Ka fookusgrupis hinnati oluliseks meetme panust metsade jätkusuutliku majandamise säilitamisel. Lisaks toodi välja, et metsaomanike ühistegevuse jätkuv arendamine aitab samuti kaasa metsade jätkusuutlikule majandamisele pikas perspektiivis. Küsitluse raames hindas ligikaudu 54% toetuse saajatest MVP meetme mõju ühistegevuse arendamisele positiivseks (n=134). Vaid 18% vastanutest arvas, et toetusmeede (pigem) ei ole aidanud arendada metsakasutajate ühistegevust (n=45). Siiski suhteliselt suur osa vastajatest ehk 28% ei osanud siinkohal MVP meetme mõju ühistegevuse arendamisele hinnata (n=69).
- 425 Kokkuvõtlikult, **MVP meede toetab olulisel määral metsamajandamise parandamisega seotud tegevusi**, kuigi metsade jätkusuutlikuks majandamiseks vajalike investeeringute maht oli veelgi suurem. **Meede aitas osaliselt kaasa ka metsakasutajate ühistegevuse arendamisele.** Võib järeldada, et **MVP meede aitas olulisel määral kaasa metsade jätkusuutliku majandamise säilitamisele ning suurendamisele.**

Kood 122. 2. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud metsamajandite konkurentsivõime suurendamisele?

Hinnangu alus:

- Metsandusettevõtete konkurentsivõimega seotud majandusnäitajad on paranenud võrreldes baasaastaga
- Toetuse saajate hinnang investeeringutoetuse panusele konkurentsivõimele ja majandustulemustele

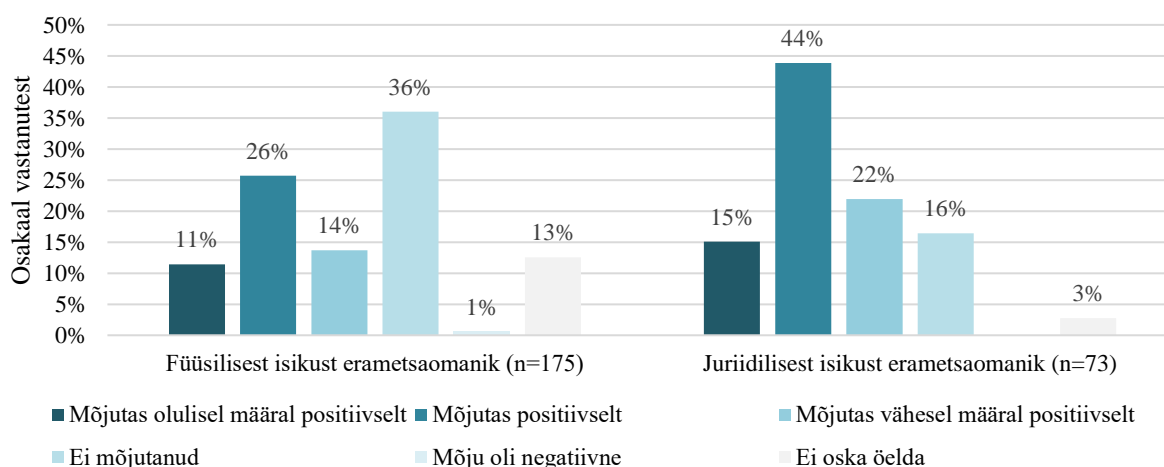
- 426 Meetme 1.5 üldeesmärgiks oli metsandus ja -põllumajandussektori konkurentsivõime toetamine. Arvestades mõjunäitajate sihttasemetega täitmist, võib lugeda nende panust meetme üldeesmärgi 'Konkurentsivõime paranemine' saavutamisesse pigem väheks.
- 427 Metsandusettevõtetega seotud majandusnäitajate analüüsist järeldub veel, et perioodil 2008–2014 suurenes MVP meetme toetuse saajate müügitulu keskmiselt 23,5% aastas, kusjuures sektori keskmine müügitulu suurenes samal perioodil keskmiselt 4,6% aastas. Metsandusettevõtjate sissetulekut iseloomustab vaadeldaval perioodil küllaltki suur ebastabiilsus, kuid toetatud ettevõtjate puhul ilmneb stabiilne kasv. Perioodi lõpuks moodustas toetust saanud ettevõtjate müügitulu ligikaudu 82% kogu sektori müügitulust. Perioodil 2008–2014 suurenes toetuse saajate turuosa üle 50 protsendipunkti võrra, millega seoses saab **toetuse saajate turulepääsu ja turuosa suurenemist lugeda väga heaks.**¹⁰²
- 428 Toetuse saajatest ettevõtjate võlakordaja analüüsi põhjal võib hinnata finantsriski madalaks, samas sektoriga võrreldes on toetuse saajad kõrgema riskiga. Suhtarvude analüüs näitas, et varade kasutamine on muutunud viimasel aastal märgatavalt vähem kasumlikuks ning samuti on omakapitali kasutatud ebaefektiivsemalt. Lisaks peab arvestama, et omakapitali loetakse

¹⁰² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

kallimaks kui välisvahendeid ja selles osas on toetuse saajad kasutanud omakapitalil põhinevat finantseerimisskeemi.¹⁰³

- 429 Samas tuleb MVP meetmele hinnangu andmisel seoses konkurentsivõime suurendamisega arvestada, et alameetmest saavad toetust taotleda metsandusettevõtted, -ühistud kui ka erametsavaldajad. Kuna majandusnäitajaid saab koguda ainult metsamajandusettevõtete kohta, mis moodustasid aga vähem kui 1/3 kõigist toetuse saajatest, siis üksnes majandusnäitajatele tuginedes pole võimalik antud küsimuses hinnangut anda kogu MVP meetmele. Seega vaadati järelhindamisel hinnangu andmisel lisaks küsitluse tulemusi.
- 430 Tuginedes läbiviidud küsitluse tulemustele, hindasid vastanutest (n=248) 46% toetuse mõju oma konkurentsivõimele positiivseks või olulisel määral positiivseks, kusjuures füüsilistest isikutest erametsaomanikest hindas 37% toetusmeetme mõju oma konkurentsivõimele olulisel määral positiivseks ning juriidiliste isikute puhul oli vastav näitaja 59%. Füüsilistest isikutest pooled arvasid, et toetus ei avaldanud märgatavat mõju nende konkurentsivõimele. Juriidiliste isikute puhul oli see näitaja 38%. Kui füüsiliste isikute puhul saab pidada küsitluse tulemusi pigem positiivseks (üle 1/3 vastajatest nägid MVP toetuses siiski laiaulatuslikumat mõju), siis **juriidiliste isikute puhul** näitab tulemus, et **alati ei kaasnud MVP meetmest toetuse saamisega tunnetatavat mõju ettevõtete konkurentsivõimele** (Joonis 40).

Joonis 40. MVP toetusmeetme mõju toetuse saajate konkurentsivõimele metsandussektoris (n=248)

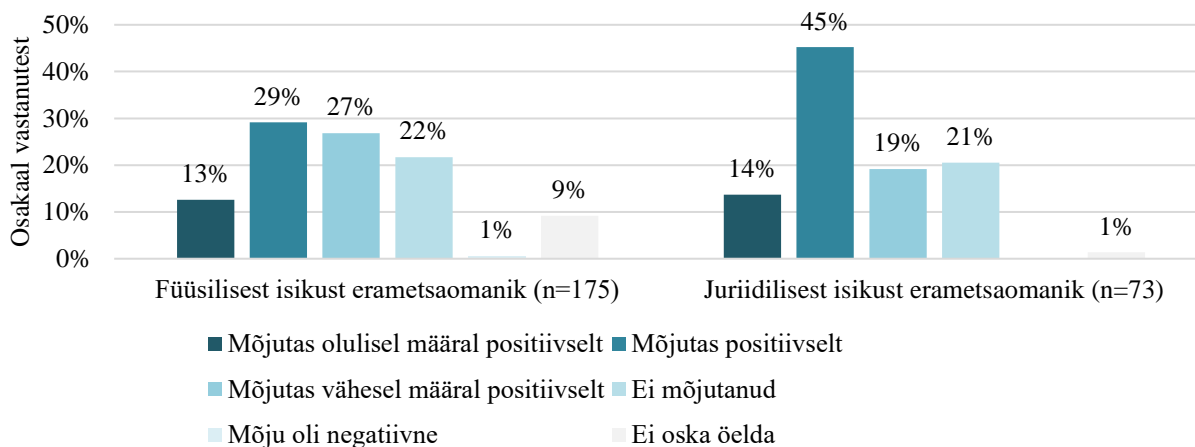
Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järelhindaja arvutused.

- 431 Läbiviidud küsitluse raames uuriti ka MVP meetme mõju toetuse saajate majandustulemustele (Joonis 41). Ankeetküsitluse tulemused sarnanevad konkurentsivõimele antud hinnanguga. Juriidilistest isikutest vastanutest (n=73) üle poole arvas, et MVP toetus mõjutas nende majandustulemusi (olulisel määral) positiivselt. Füüsiliste isikute puhul võib eeldada, et hinnangu andmisel oma majandustulemustele lähtuti oma finantsseisundi muutustest laiemalt.

¹⁰³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Joonis 41. MVP toetusmeetme mõju toetuse saajate majandustulemustele (n=248)

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeldaja arvutused.

- 432 Kokkuvõttes võib järeldada, et **MVP toetusmeede on aidanud kaasa konkurentsivõime paranemisele**. Meetmest toetust saanud ettevõtete **majandusnäitajad on valdavalt paranenud**. Küsitluses osalenud eraõiguslikest juriidilistest isikutest üle poole arvas, et toetusmeede mõjutas nende konkurentsivõimet ja majandustulemusi positiivselt või olulisel määral positiivselt. Ka küsitlusele vastanud füüsilistest isikust erametsaomanikest üle 1/3 nägid MVP meetmel (olulisel määral) positiivset mõju oma konkurentsivõimele ja majandustulemustele. Kuna aga **mõjunäitaja sihttasel ei saavutatud** ning valdav osa ehk ligikaudu **70% MVP meetme toetuse saajatest olid füüsilisest isikust erametsaomanikud**, siis võib **MVP toetusmeetme mõju konkurentsivõimele hinnata pigem mõõdukaks**.

5.1.5.2.4 Muud tähelepanekud

- 433 Veebiküsitluse raames uuriti ka toetuse saajatelt (n=248), milliseid tegevusi/investeeringuid tehakse jätkuvalt või planeeritakse edaspidi oma metsa majandusliku väärtuse säilitamiseks ja parandamiseks teha. Ilmnes, et ligikaudu 70% vastajatest ei planeeri teha kasvavate puude laasimist metsa tootmispotentsiaali tõstmiseks. Ligikaudu 45% vastanutest ei planeeri metsa uuendamist metsa liigilise koosseisu parandamiseks. Tarvikute soetamist ulukikahjustuste ning taimehaiguste ja -kahjustuste ennetamiseks ei planeeri teha ligikaudu 77% vastanutest. Põhjusti, miks nimetatud tegevusi/investeeringuid ei planeerita teha, küsitluse raames ei uuritud.
- 434 Konkurentsivõime muutuse hindamine majandusnäitajate põhjal on käesoleval hetkel ennatlik, kuna kasvava metsa potentsiaal avaldub alles 20–30 aasta pärast, samuti suurem eeldatav majanduslik tulu. Pikaajalise mõju hindamine küsitluse tulemustel on ka küllaltki subjektiivne, kuna respondent kaldub üldjuhul hindama hetkeolukorda.

5.1.5.2.5 Järeldused ja soovitus

435 MVP meede oli oluline eelkõige metsade jätkusuutliku majandamise seisukohast. Meede panustas vähesemal määral ka erametsaomanike konkurentsivõime toetamisse.

436 Peamiste probleemkohtadena tõid toetuse saajad välja omavahendite ebapiisavuse (32% vastajatest) (samas raha kaasamise raskust omafinantseeringu katteks toodi ankeetküsitluses välja oluliselt vähem) ning toetusraha laekumise aja (33% vastajatest), kuid probleemidena märgiti ka näiteks vähest teadlikkust toetusmeetme võimalustest (19% vastajatest) ja toetuse taotlemise protsessi keerukust (19% vastajatest). Varasemalt on probleemina välja toodud ka hooldusraie teenust pakkuvate tegijate nappust, mis omakorda võib viia viivitusteni planeeritud tegevuskavas.¹⁰⁴

437 Toetuse mõju MVP meetme eesmärkidele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

438 Toetuse kasutamine kulges valdavalt edukalt, planeeritud väljundnäitajad toetatud omandite arvu ja kogu investeerimismahu osas ületati. Tegevustest kõige enam toetusi maksti välja metsatehnika ostmiseks ning pisut üle kolmandiku toetussummadest läks hooldusraie tegemiseks. MVP meede toetas olulisel määral metsamajandamise parandamisega seotud tegevusi. Võib öelda, et meede on olulisel määral panustanud tegevuseesmärkide – erametsa majandusliku väärtuse parandamine ja turuvõimaluste mitmekesistamine – saavutamisse.

- **Valdkonna eesmärgid**

439 MVP meetme tulemusnäitajate (metsa tootmispotentsiaali tõstmine ja väärtuse suurendamine (ha)) sihttasemed ületati ning tegevuste jaotus toetas samuti MVP meetme spetsiifilisi eesmärke, sh metsa tootmispotentsiaali tõstmist ja väärtuse suurendamist. Samas meetme valdkondliku eesmärgi 'Tootmise restruktureerimine ja arendamine ning innovatsiooni soodustamine' sõltub enam uute toodete ja/või tehnoloogiate kasutuselevõtmisest, mistõttu võib siinkohal lugeda tulemusnäitaja panust valdkondliku eesmärgi saavutamisse pigem mõõdukaks.

- **Üldeesmärgid**

440 MVP meetmest toetust saanud ettevõtete majandusnäitajad valdavalt paranesid. Üle poole küsitluses osalenud eraõiguslikest juriidilistest isikutest arvas, et toetusmeede mõjutas nende konkurentsivõimet ja majandustulemusi positiivselt või olulisel määral positiivselt. Ka küsitlusele vastanud füüsilistest isikust erametsaomanikest üle 1/3 nägid MVP meetmel (olulisel määral) positiivset mõju oma konkurentsivõimele ja majandustulemustele. Kuna aga mõjunäitaja sihtaset ei saavutatud ning valdav osa ehk ligikaudu 70% MVP meetme toetuse saajatest olid füüsilisest isikust

---

¹⁰⁴ Metsa majandusliku väärtuse parandamise toetuse (meetme 1.5.1) rakendumise uuring. EMK, 2015.

erametsaomanikud, siis võib MVP toetusmeetme mõju konkurentsivõimele hinnata pigem mõõdukaks.

Soovitused

1. Teadlikkuse tõstmiseks nii toetusmeetme võimaluste kui ka taotlemisprotsessi osas soovitame edaspidi meetme rakendajal pöörata veelgi enam tähelepanu teavitustegevustele. Ka metsaühistud võiksid siinkohal mängida järjest tugevamat rolli.
2. Soovitame jätkuvalt suunata metsaomanikke rohkem metsakonsulentide ja metsaühistute poole, kes aitaksid kaasa nii tegevuste planeerimisel, võimalike toetuste taotlemisel kui ka hiljem tegevuste elluviimisel. Seeläbi on võimalik leevendada toetuse saajate poolt esile toodud probleeme seoses vähese teadlikkuse ja toetuse taotlemisprotsessi keerukusega. Metsaühistud peaksid võtma veelgi enam juhtpositsiooni vajalike tegevuste (sh hooldusraiate) korraldamisel.
3. Jätkuvalt on oluline pöörata tähelepanu metsa majandusliku väärtuse parandamiseks vajalike tegevuste (sh hooldusraie, laasimine, uuendamine, metsakahjustuste vältimine) stabiilsele läbiviimisele metsandussektoris. Ühelt poolt aitavad kõik need tegevused kaasa metsa jätkusuutlikule majandamisele, teisalt on stabiilsus oluline selleks, et säiliks nimetatud teenuseid pakkuvate tegijate kriitiline hulk.
4. Kuna nii laasimine, uuendamine kui ka metsakahjustuste vältimine on olulised tegevused metsade jätkusuutliku majandamise tagamisel, siis soovitame nende tegevuste soodustamisele pöörata jätkuvalt tähelepanu.

5.1.5.3 Alameede 1.5.2. Metsandussaadustele lisandväärtuse andmine

5.1.5.3.1 Ülevaade alameetmest

Alameetme eesmärk

- 441 Metsandussaadustele lisandväärtuse andmise (MLA) investeeringutoetuse eesmärk oli metsandussaadusi töötleva tööstuse (va mittepuidulisi metsasaadusi töötlev tööstus) mikroettevõtete üldise tulemuslikkuse, konkurentsivõime ja ekspordipotentsiaali parandamine, uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate kasutuselevõtmine, metsaressursi täiuslikum/täielikum ärakasutamine ning metsandustoodete lisandväärtuse suurendamine.¹⁰⁵

Toetuse saamise tingimused

- 442 Toetust võisid taotleda metsandussaadusi töötlevad ja turustavad **mikroettevõtted**. Toetust kohaldati mikroettevõttele, kes oli toetuse taotlemisele eelnenud majandusaastal tegelenud metsandussaaduste töötlemise või metsa majandamisega ja kelle müügitulu

---

¹⁰⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

metsandussaaduste töötlemisest või metsa majandamisest oli taotluse esitamisele eelneva majandusaasta müügitulust vähemalt 50%.¹⁰⁶

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

- 443 Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 lisa artikli 28 lõike 2 kohaselt oli põllumajandustoodetele ja metsandussaadustele lisandväärtus andmiseks toetuse määr kuni 50% abikõlblike investeeringute summast, kuid mitte üle 200 000 euro taotleja kohta programmiperioodil. Toetuse maksimaalne suurus raietehnika ostmise korral ühe taotleja kohta oli 31 956 eurot kalendriaastas.

5.1.5.3.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Alameetme asjakohasus

- 444 Meedet rakendati vajadusest edendada puiduliste metsandussaaduste töötlemisega tegelevate mikroettevõtete **konkurentsivõimelist arengut**, soodustada innovaatilise ning mikroettevõtja jaoks **uuendusliku tehnoloogia kasutuselevõttu ja toote sortimendi laiendamist**, tagades puiduliste metsandussaaduste ökonoomse ja tõhusa kasutamise.¹⁰⁷

- 445 Meetme vajalikkust on põhjendatud MAKis peamiselt järgmiste argumentidega¹⁰⁸:

- metsamajanduslikud investeeringud on pika tasuvusajaga. Suur osa metsamajandus-tehnikast on vananenud, sest omanikele käib metsa majandamiseks vajamineva nüüdisaegse tehnika soetamine majanduslikult üle jõu või on ebaotstarbekas, ja tihti puuduvad metsaomanikel metsamajandamise oskused ja -kogemused;
- 2003. aastal tegeles Eestis puidutöötlemisega veidi üle 700 mikroettevõtte, kellest 280 ehk ca 40% tegutses maapiirkonnas. 2003. aasta andmetel on Eesti ettevõtete ellujäämismäär 54%, mis tähendab, et vaid pooled loodud ettevõtetest on pärast kolme aasta möödumist tegutsevad ning elujõulised. Seetõttu on eriti oluline aidata kaasa elujõu saavutanud mikroettevõtete metsandussaadustele lisandväärtust andva majandustegevuse arendamisele.

- 446 Erametsaomanike seas, **kellele maksti MLA meetmest toetust (81 ettevõtjat)**, korraldati järeelhindamise käigus küsitlus. MLA meetme raames **vastas küsitlusele** aga vaid **10 toetuse saajat** (ligikaudu 12 % toetuse saajatest), mis ei ole piisav arv statistiliste järelduste tegemiseks. Küll aga on ankeetküsitluste vastuseid arvesse võetud kvalitatiivsete hinnangute andmisel.

- 447 Enamus küsitlusele vastanutest leidsid, et MLA toetusmeede vastas nende vajadustele. Seega oli meede toetuse saajate jaoks oluline ning võib eeldada, et MAKis välja toodud meetme vajalikkuse põhjendus oli jätkuvalt aktuaalne. Kõige enam märgiti toetuse kasutamise põhi-

¹⁰⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

¹⁰⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. EMÜ, 2016.

¹⁰⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

eesmärgina metsa efektiivsemat majandamist, oluliselt vähem metsandussaaduste müügist suurema tulu saamist. Toetusmeetme peamise probleemkohana märkisid ankeetküsitlusele vastajad ülekaalukalt omavahendite ebapiisavust. Oluliselt vähem märgiti probleemidena toetusraha laekumise aega ja seda, et muudatuste tegemine kavandatud tegevustes oli keeruline või polnud lubatud, vähest teadlikkust toetusmeetme võimalustest ning seda, et raha kaasamine omafinantseeringu katteks oli raske.

- 448 Järelhindamise käigus läbiviidud fookusgrupi hinnangul ühtisid suures osas MLA meetme eesmärgid ja toetuse saajate vajadused. Küll aga toodi fookusgrupis välja, et toetusmeetme rakendamine jäi suures osas Eesti 2008.–2010. aasta majandussurutise perioodi, mistõttu oli toetuse saajatel omafinantseeringuks vajalike vahendite leidmine raske, osa tegevusi jäi tegemata ning lõpptulemusena projektide elluviimise määr sel ajaperioodil langes. Samas võib arvata, et seda enam oli oluline majandussurutise alguseks elujõu saavutanud mikroettevõtete toetamine metsandussaadustele lisandväärtust andva majandustegevuse arendamisel.

Alameetme eesmärkide saavutamine

- 449 Meetme 1.5 „Metsade majandusliku väärtuse parandamine ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine“ kogueelarve (Eesti ja ELi osa) perioodiks 2007–2013 oli ligikaudu 17,7 mln eurot. Kogu perioodi vältel määrati toetusi MLA meetmest 6,8 mln eurot ning välja maksti üle 4,9 mln euro, mis moodustab ligikaudu 27% meetmele 1.5 ettenähtud eelarvest (Joonis 42). Tagasinõute tõttu laekus programmiperioodi algusest kuni 31.12.2015 tagasi 2 071 eurot (0,04% väljamakstud toetusest).¹⁰⁹

Tabel 32. Meetme 1.5.2 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014 ¹¹⁰	Saavutusmäär (%)	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetatud omandite arv	100	81 ettevõtjat	81%	+ + +
Kogu investeerimismaht	13,5 mln eurot	10,5 mln eurot	77%	
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Mikroettevõtete arv, kes võtavad kasutusele uusi tooteid ja tehnoloogiaid	100	81	81 %	+ + +
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Töövõime kasv metsandussaaduste töötlemisel töötaja kohta lisandväärtuse alusel	5% aastas	4,90%	98%	+++

¹⁰⁹ PRIA 31.12.15.

¹¹⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

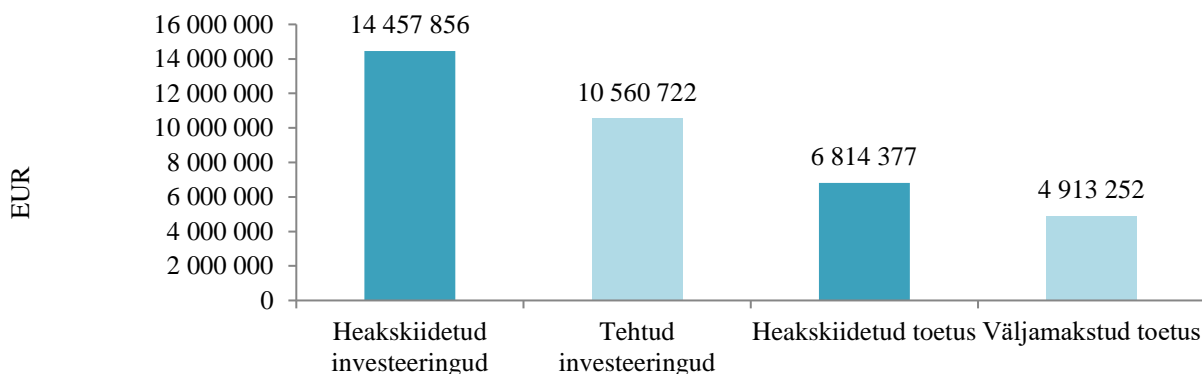
Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014 ¹¹⁰	Saavutusmäär (%)	Panus*
Netolisandväärtuse (NLV) osatähtsus väljendatuna ostujõu standardis (PPS)	60% ELi keskmisest	75,7% EL-25 keskmisest; NLV muutus -1,3% aastas	Ei hinnata	

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016; Järelhindaja arvutused.

- 450 Meetme **väljundnäitajateks** perioodil 2007–2013 oli toetatud omandite arv (eesmärk 100) ja kogu investeerimismahd (eesmärk 13,5 mln eurot).
- 451 Perioodil 2007–2015 maksti toetust kokku **81 ettevõtjale** summas 4,9 mln eurot, mis kaasnes **10,5 mln suuruse investeeringute kogumaksumusega**. MLA meetmest määratud toetuse andmetel oli toetuse saajaid 103, mis oleks täitnud meetme sihttaseme omandite arvu osas. Toetuse saajatest aga ligikaudu 21% loobus investeeringu teostamisest. Heakskiidetud investeeringu tegemisest loobunud ettevõtjate osakaalu tuleb arvestada **üheks kõrgemaks MAKi meetmete seas**. Lõpptulemusena täideti sihttase toetatud omandite osas olulises mahu (81%) ning samal ajal täideti investeeringute maht 77% ulatuses. 15 ettevõtjat (81st) kasutasid 50% kogu toetuse summast¹¹¹ (Joonis 42).

Joonis 42. Heakskiidetud investeeringute/toetuse ja tehtud investeeringute/väljamakstud toetuse võrdlus 2007–2013 seisuga 31.12.2015

Allikas: PRIA 31.12.2015.

- 452 Heakskiidetud investeeringu tegemisest loobunud suurt ettevõtjate osakaalu võib taas fookusgrupi hinnangul siduda 2008–2010 majandussurutise perioodiga, mil nii vajalike vahendite leidmine omafinantseeringuks oli raske kui ka tegevuste elluviimine ettevõtete poolt algselt planeeritud mahu ei olnud alati enam asjakohane (nt tulenevalt langusest ehitussektoris vähenes nõudlus puidu järele).

¹¹¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 453 Kokkuvõttes, **väljundnäitajate sihttasemed saavutati suuremal määral** ning seeläbi võib lugeda nende **panust tegevuseesmärkide saavutamisse oluliseks** (toodete töötlemine ja turustamise parandamine).
- 454 Meetme **tulemusnäitajaks** perioodil 2007–2013 oli mikroettevõtete arv, kes võtsid kasutusele uusi tooteid ja tehnoloogiaid (eesmärk 100). Uute toodete ja tehnoloogiate rakendamisel arvestati antud tunnustega kokkusobivaks kõik investeeringud, mistõttu sai sihttasemest täidetud 81%.¹¹² **Seega nimetatud tulemusnäitaja panust valdkonna eesmärki** (tootmise restruktureerimine ja arendamine ning innovatsiooni soodustamine) **võib lugeda oluliseks.**
- 455 Meetme **mõjunäitajateks** olid tööviljakuse kasv metsandussaaduste töötlemisel töötaja kohta lisandväärtuse alusel (5% aastas) ja netolisandväärtuse osatähtsus väljendatuna ostujõu standardis (60% ELi keskmisest).
- 456 Perioodil 2008–2014 suurenes toetuse saajate BLV keskmiselt 12,3% aastas. Sektori (metsamajandus ja metsavarumine) keskmine BLV vähenes samal perioodil keskmiselt -0,9% aastas. Kokkuvõttena saavutasid toetuse saajad sektori keskmise tasemele ligilähedase aastase BLV taseme, mis 2014. aastal oli 120 tuhat eurot.¹¹³
- 457 Vaadeldava perioodi algusaastal 2008 oli sektori toetuse saajate BLV märgatavalt madalamal tasemel sektori keskmisest ehk ligikaudu 60 000 eurot ettevõtja kohta. Lisandväärtuse tõusuga sarnaselt on suurenenud ka tööjõu tootlikkus, kus aastal 2014 oli loodud BLV summa töötaja kohta ligikaudu 23,6 tuhat eurot. Näitaja kasv perioodi jooksul on olnud 4,9% aastas. Samal ajal on suurenenud töötajate arv, mis oluliselt suurendab lisandväärtuse kasvu olulisust. Meetme rakendamisel seatud sihttase **BLV viieprotsendilise kasvu osas töötaja kohta aastas on täidetud**¹¹⁴ (Joonis 43).

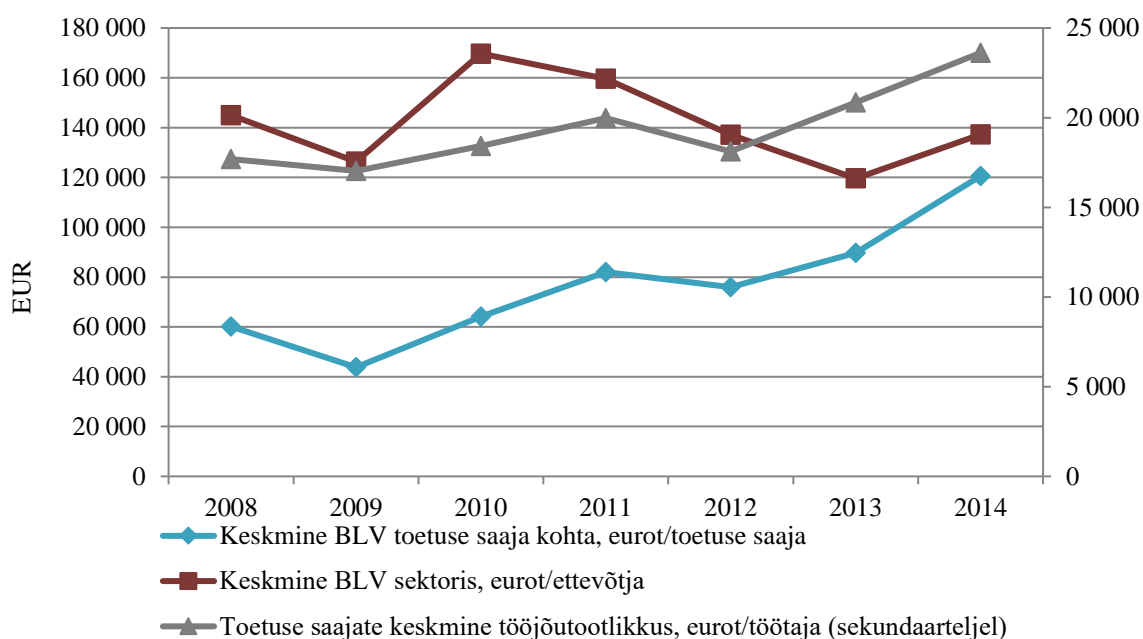
---

¹¹² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

¹¹³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

¹¹⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Joonis 43. Toetuse saajate ja sektori keskmine brutolisandväärtus ja tööjõutootlikkus töötaja kohta perioodil 2008–2014

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016. Järelhindaja arvutused.

- 458 Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida korrigeeritakse ostujõustandardi koefitsiendiga (EL27 = 100%). **Toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2014. aastal 102,5 tuhat eurot, mis baasaastast (2008) alates on suurenenud keskmiselt 9% aastas.** Kogu sektori aasta keskmine majanduskasv suurenes samal perioodil 0,6% aasta kohta.¹¹⁵ Netolisandväärtuse osatähtsust väljendatuna ostujõu standardis (PPS) eraldi ei hinnata.
- 459 Kokkuvõttes, kuna soovitud **töövõime kasv saavutati olulisel määral ning** toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV **suurenes aastas oluliselt suuremal määral** võrreldes kogu sektoriga, siis võib lugeda **mõjunäitajate panust üldesmärgi saavutamisse oluliseks** (konkurentsivõime paranemine).

5.1.5.3.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 122. 1. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud metsandusettevõtete toodangu mitmekesistamisele?

Hinnangu alus:

- Toetust pakutakse erinevate tegevuste elluviimiseks
- Meede on aidanud kaasa toodangu mitmekesistamisele (fookusgrupp)
- Meede on aidanud arendada metsakasutajate ühistegevust (fookusgrupp)

¹¹⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

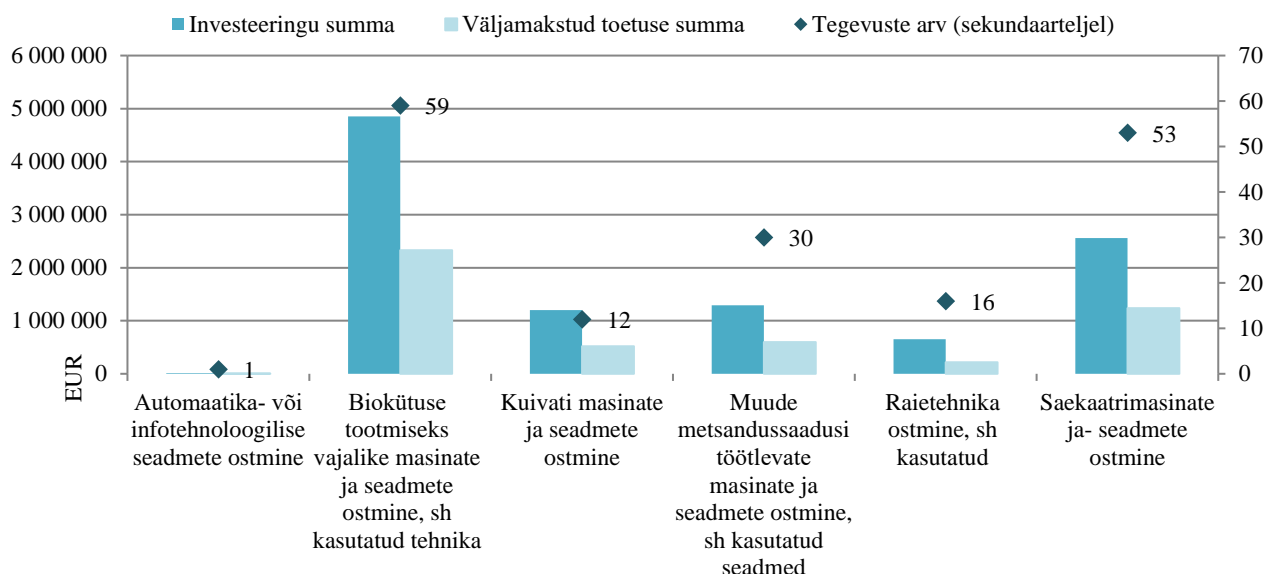

460 Meetme tulemusnäitaja panus valdkonna eesmärgi (tootmise restruktureerimine ja arendamine ning innovatsiooni soodustamine) oli oluline.

461 MLA toetust pakuti ja kasutati erinevate tegevuste elluviimiseks, mis aitasid kaasa ettevõtete toodangu mitmekesistamisele metsandussektoris. Kõige suuremas mahus soetati biokütuste tootmiseks vajalikke masinaid ja seadmeid, mille investeeringute kogumaksumus oli 4,8 mln eurot. Rahalises mahus järgnesid saekaatrimasinate ja -seadmete ostmine, kuivati seadmete soetamine ning muude metsandussaadusi töötlevate masinate ja seadmete ostmine (nt tõstukid, pakkemasinad). Samal ajal hõlmas ostutegevus siiski ka saeraame ja halumasinaid, mille liigitus võiks olla eelnevalt mainitud tegevuste põhine. Tegevuste arvult on biokütuse tootmise ja saekaatrimasinate arv küllaltki võrdne (vastavalt 59 ja 53 tegevust), mis näitab biokütuse tootmiseks vajalike masinate ja seadmete kallidust. Ülejäänud tegevuste mahud on tagasihoidlikud, mistõttu meetme raames need ei ole suure mõjuga tegevused.¹¹⁶ (Joonis 44)

462 Infotehnoloogiliste või automaatikaseadmete soetamist võib pidada küll vaatamata nende väikesele mahule asjakohaseks, kuid neid tuleb pigem käsitleda kui muude tegevustega kaasnevaid tegevusi.

Joonis 44. Investeeringu kogumaksumus ja makstud toetus ning tegevuste arv tegevuste liikide lõikes seisuga 31.12.2015

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016. Järelhindaja arvutused.

463 Järelhindamise käigus läbiviidud fookusgrupis toodi välja, et teatud piirid toodangu mitmekesistamisele tulenesid aga juba toetuse andmise tingimustest, kuna investeeringuid oli võimalik teha vaid puidu **kui toormaterjali töötlemiseks** (hõlmas tegevusi puidu raiumisest kuni puidu kuivatamiseni, k.a puidu kuivatamine) ning töötleva tööstuse toetamine ei olnud

¹¹⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

antud meetme raames lubatud. Toodangu mitmekesistamist ei olnud toetuse saajatelt ka eraldi nõutud.

464 MLA meetme toetuse saajate seas läbiviidud küsitluse raames tõi vaid vastanutest (n=10) üks vastaja välja, et ei oleks ilma MLA meetme toetuseta teinud toodangu mitmekesistamiseks vajalikke investeeringuid. Tulenevalt aga vastajate vähesest arvust ei ole võimalik anda selle põhjal hinnangut, mil määral oleks MLA meetme raames toetatud investeeringuid tehtud ka ilma toetuseta. Arvestades aga üldist majanduslikku surutist aastatel 2008-2010 võib eeldada, et investeeringute tegemine sarnases mahus ja tegevustes (Joonis 44) oleks olnud toetuse saajatel raske, mis lõpptulemusena oleks piiranud ka toodangu mitmekesistamist tänases mahus.

465 Küsitlusele vastanutest (n=10) alla poole arvas, et MLA toetus on aidanud arendada metsaomanike ühistegevust. Kuna erametsaomanikest kuulub vaid väike osa metsaühistutesse (täna ligikaudu 7%)¹¹⁷ ja antud meetme raames koostööd pigem ei tehtud, siis võib järeldada, et ühistegevusel ei olnud toodangu mitmekesistamisele siinkohal olulist mõju.

466 Kokkuvõttes, **MLA meetme investeeringutoetused aitasid kaasa ettevõtete toodangu mitmekesistamisele.** Kuna aga toetuse määramisel toodangu mitmekesistamist toetuse saajatelt otseselt ei nõutud ning **toodangu mitmekesistamine sõltus pigem toetuse saaja enda soovist ja vajadustest ja teatud piirid** toodangu mitmekesistamisele tulenesid juba **toetuse andmise tingimustest, võib MLA toetusmeetme mõju pidada siinkohal pigem mõõdukaks.**

Kood 122. 2. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud metsamajandite turulepääsu ja turuosa suurendamisele sellistes sektorites nagu taastuvenergia?

Hinnangu alus:

- Toetuse saajate müügitulu ja turuosa muutus
- Metsandusühistute hinnang investeeringutoetuse mõjule metsamajandite taastuvenergia turule sisenemisele (fookusgrupp)

467 Meetme väljundnäitajate sihttasemed saavutati suuremal määral ning seeläbi võib lugeda nende panust tegevuseesmärkide saavutamisse (toodete töötlemisse ja turustamise parandamisse) oluliseks.

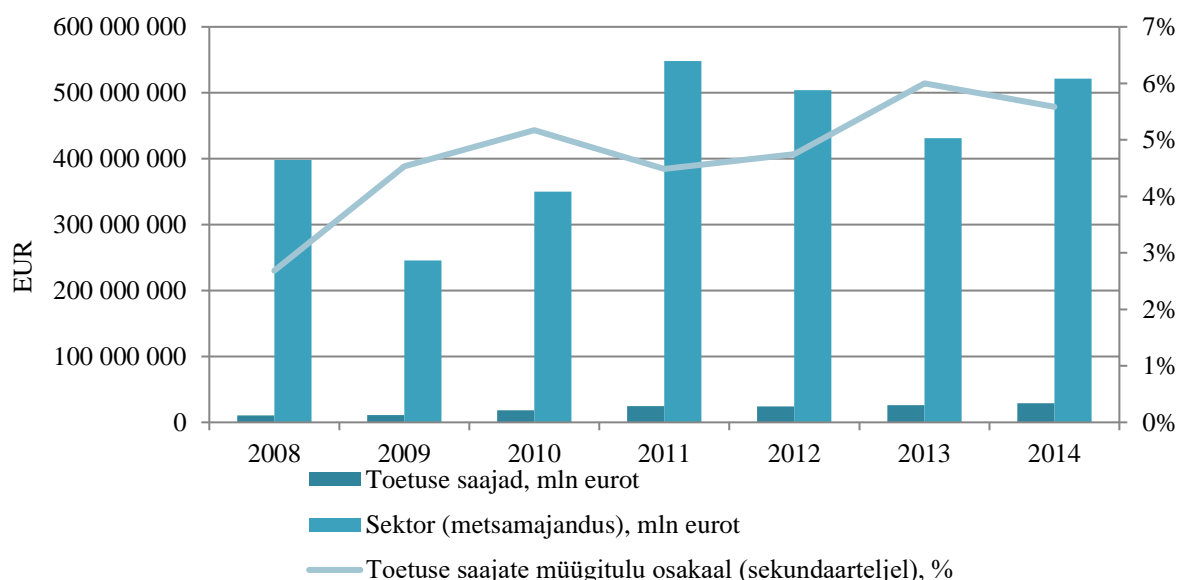
468 Metsamajanduse ja metsavarumise sektori müügitulu kasvule tuginedes võrreldi toetuse saajate müügitulu osakaalu, et anda vastus antud hindamisküsimusele. Aastal 2014 oli toetuse saajate müügitulu kokku 29,1 mln eurot, mis moodustas ligikaudu 6% sektori ettevõtjate müügitulust. Tulemust perioodi algusega võrreldes, kus toetatud ettevõtjate müügitulu osakaal oli 3% sektori müügitulust, saab järeldada turuosa piisavat suurenemist. Perioodil 2008–2014 suurenes toetuse saajate turuosa kolme protsendipunkti võrra ja müügitulu keskmiselt 18,2% aastas. Sektori keskmine müügitulu suurenes samal perioodil keskmiselt 4,6% aastas. Lisaks

---

¹¹⁷ Eesti erametsaomandi struktuur ja kasutamine 2015.aastal. KKM, 2015.

peegeldab müügitulu trend toetuse saajate küllaltki stabiilset arengut. Metsandusettevõtjate sektori sissetulekut iseloomustab vaadeldaval perioodil küllaltki suur ebastabiilsus. **Seega perioodil 2008–2014 suurenes toetuse saajate turuosa ligikaudu 3 protsendipunkti võrra, millega seoses saab toetuse saajate turule pääsu ja turuosa suurenemist lugeda piisavaks**¹¹⁸ (Joonis 45).

Joonis 45. Väljamakse saanud toetuse saajate turuosa müügitulu osakaalu alusel

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 469 Fookusgrupis toodi välja, et arvestades kui suur osa MLA toetusmeetme investeeringutest tehti just biokütuse tootmiseks vajalike masinate ja seadmete ostmiseks (Joonis 44), võib järeldada, et MLA toetus aitas olulisel määral kaasa biomassi tootmisele ja seeläbi ka turuosa suurendamisele just taastuvenergia sektoris.
- 470 Kokkuvõttes, arvestades toetuse saajate **туруosa 3 protsendipunktilist suurenemist ning müügitulu oluliselt suuremat kasvu võrreldes sektori keskmisega** perioodil 2008–2014, samuti MLA meetmest tehtud **investeeringute suurt osakaalu biokütuse tootmiseks** vajalike masinate ja seadmete ostmiseks, võib järeldada, et **MLA toetusmeede aitas toetust saanud ettevõtete turule pääsu ja turuosa suurendamisele kaasa olulisel määral.**

¹¹⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Kood 123. 3. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud uute tehnoloogiate juurutamisele ja uute toodete väljatöötamisele?

Hinnangu alus:

- Uusi tooteid ja tehnoloogiaid kasutusele võtvate mikroettevõtete arv ja osakaal sihttasemest
- Ettevõtjate investeeringu maht on kasvanud vastavalt ootustele (väljundnäitaja sihttasemele)

- 471 Uute toodete ja tehnoloogiate rakendamisel arvestati kõik investeeringud antud tunnustega kokku sobivaks, mistõttu on sihttasemest täidetud 81% (81 mikroettevõtet sihttasemest ehk 100-st).¹¹⁹ Seega nimetatud tulemusnäitaja panust valdkonna eesmärki (tootmise restruktureerimine ja arendamine ning innovatsiooni soodustamine) võib lugeda oluliseks.
- 472 Sihttasemest väiksem investeeringute maht mõjutab omakorda ettevõtetes uute tehnoloogiate juurutamise ja toodete väljatöötamise võimalusi. Vaadates kogu investeeringute mahtu, siis võib öelda, et see saavutati siiski olulisel määral (77% ulatuses), kuigi üle 20% loobus investeeringu teostamisest.¹²⁰
- 473 Samas on antud lähenemine toetuse saajate põhine, see tähendab, et kasutusele võetud toode või tehnoloogia oli uus toetuse saaja jaoks. Selle kohta, kuivõrd võeti uusi innovatiivseid tooteid ja tehnoloogiaid kasutusele metsandussektoris üldisemalt, ei ole eraldi andmeid kogutud. Toetatud tegevustes (Joonis 44) märgitud ja domineerinud biokütuse tootmiseks vajalike masinate hulka kuuluvaid puiduhakkurid on ka riiklikul tasemel uuenduslik tehnoloogia. Puiduhakke laiem kasutusele võtmine algas 2000. aastate alguses. Teiste toetatud tehnoloogiate kohta ei ole vaadeldud tulemusnäitajale tuginedes võimalik anda hinnangut, milline on MLA meetme mõju uudsete tehnoloogiate juurutamisele ja toodete väljatöötamisele metsandussektori jaoks üldisemalt.
- 474 Kokkuvõttes, kuna **tulemusnäitajate sihttasemed** (kogu investeerimismaht ja mikroettevõtete arv, kes võtavad kasutusele uusi tooteid ja tehnoloogiaid) **täideti siiski olulisel määral**, võib järeldada, et **MLA meetme investeeringutoetused aitasid uute tehnoloogiate juurutamisele ja uute toodete väljatöötamisele kaasa samuti olulisel määral**.

Kood 123. 4. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud metsamajandite konkurentsivõime suurendamisele?

Hinnangu alus:

- Metsandusettevõtete konkurentsivõimega seotud majandusnäitajad võrreldes baasaastaga.
- Toetuse saajate kvalitatiivne hinnang meetme panusele konkurentsivõime suurendamisesse
- Fookusgrupi hinnang investeeringutoetuse panusele konkurentsivõime kasvule

¹¹⁹ EMÜ (2016). Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. Tartu.

¹²⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 475 Kuna soovitud tööviljakuse kasv saavutati olulisel määral (4,9% aastas) ning toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV suurenemine oluliselt suuremal määral (9% aastas) võrreldes kogu sektoriga (0,6% aastas), võib lugeda mõjunäitajate panust meetme üldesmärgi ehk konkurentsivõime paranemise saavutamisse oluliseks (Joonis 43).
- 476 Toetuse saajatest ettevõtjate võlakordaja analüüsi põhjal võib hinnata finantsriski madalaks, samas sektoriga võrreldes on toetuse saajad kõrgema riskiga. Varade kasutamises on toimunud perioodi jooksul mitmeid muutusi, mis iseloomustavad ebastabiilsust varade kasumlikkuses.¹²¹
- 477 Toetuse saajate konkurentsivõime suurenemist näitab ka turuosa suurenemine ja müügitulu kasv perioodil 2008–2014 (Joonis 45).
- 478 MLA toetuse saajate seas läbiviidud küsitluse raames märkis vastajatest valdav osa, et toetus mõjutas nende konkurentsivõimet metsandussektoris (olulisel määral) positiivselt. Enamus märkis ka, et toetus mõjutas (olulisel määral) positiivselt nende tootlikkust ja toodete teenuste mahtu. Samuti nähti toetusel enamasti positiivset mõju toodete/teenuste kvaliteedile.
- 479 Vahehindamise käigus läbiviidud küsitluse tulemused näitasid samuti, et MLA meetmest toetuse saajatest nägi valdav osa MLA meetmel positiivset mõju oma majandustulemustele ning sama palju oli nõus väitega, et nende ettevõtte konkurentsivõime on tänu toetusele paranenud.¹²²
- 480 Ka järelhindamise käigus läbiviidud fookusgrupi hinnangul avaldas MLA toetusmeede olulist mõju toetuse saajate konkurentsivõime kasvule. Seega võib järeldada, et **MLA meede aitas ettevõtete konkurentsivõime suurendamisele kaasa olulisel määral.**

Kood 123. 5. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud ekspordimahtude kasvatamisele ning uutele turgudele sisenemisele?

Hinnangu alus:

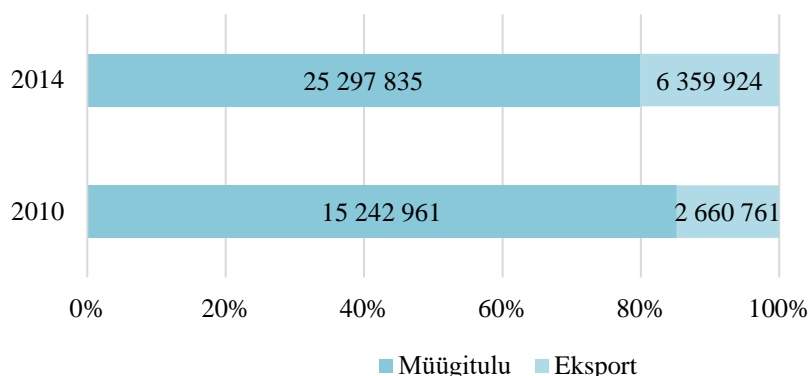
- Ekspordi müügitulu osakaal kogumüügitulust (ettevõtete majandusnäitajad)

- 481 Siinkohal analüüsiti, kuidas on muutunud toetuse saajate ekspordi müügitulu ja kogumüügitulu perioodil 2010–2014. Analüüsi kaasati vaid need toetuse saajad, kes olid esitanud majandusaastaaruanded nii 2010 kui ka 2014. aasta kohta. Analüüsitava toetuse saajate arvuks kujunes 55 ettevõtet.
- 482 Vaadeldud ettevõtete puhul kasvas kogumüügitulu 4 aasta jooksul ca 1,6 korda ning ekspordi müügitulu kasvas samal perioodil ca 2,4 korda. Ekspordi osakaal kogumüügitulus kasvas 7,68 protsendipunkti (17,46%-lt 25,14%-le) (Joonis 46).

¹²¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

¹²² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

Joonis 46. Toetuse saajate ekspordi müügitulu osakaal kogumüügitulust aastatel 2010 ja 2014 (n=55)

Allikas: Ärireaster. Järeelhindaja analüüs.

- 483 Siinkohal tuleb aga arvesse võtta, et ettevõtted ei ole andmete esitamisel eristanud metsandusvaldkonnaga seotud eksporti.
- 484 MLA meetmest toetust saanute seas läbiviidud küsitluse raames märkis vastajatest valdav osa, et MLA toetus **ei omanud mõju** ettevõtete toodete ja teenuste ekspordile. Küsitlusele vastanute osakaal toetuse saajatest oli küll hinnangu andmiseks ebapiisav, kuid vastuste põhjal võib järeldada, et ekspordi müügitulu osakaalu kasv kogumüügitulus ei pruugi olla otseselt seostatav MLA meetme toetusega.
- 485 Kokkuvõttes, toetuse saajate ekspordi müügitulu osakaal kogumüügitulus suurenes, kuid siinkohal **ei ole võimalik anda hinnangut selle kohta, mil määral mõjutas müügitulu kasvu MLA meetme toetus.**

Kood 123. 6. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud suurema lisandväärtusega toodete väljatöötamisele ja turule toomisele?

Hinnangu alus:

- Turuosa ja müügitulu kasv
- Lisandväärtuse (BLV) muutuse analüüs

- 486 MLA toetusmeetme eesmärgiks oli soodustada puidule lisandväärtuse andmist ja seeläbi tõsta ettevõtete konkurentsivõimet. Läbiviidud fookusgrupi hinnangul aitasid meetme tegevused nimetatud eesmärgi täitmisele kaasa, kuigi teatud piirangud tulenesid toetuse andmise tingimustest (töötleva tööstuse toetamine ei olnud lubatud).
- 487 Väljundnäitajate panust tegevuseesmärkide saavutamisse (toodete töötlemisse ja turustamise parandamisse) võib pidada oluliseks, kuna sihttase toetatud omandite osas saavutati olulises mahus (81%) ning samal ajal täideti investeeringute maht 77% ulatuses. MLA toetusmeetme mõju toodete turule toomisele näitab ka turuosa suurenemine ja müügitulu oluline kasv perioodil 2008–2014 (Joonis 45).
- 488 Lisandväärtuse (BLV) muutuse analüüs näitab, et 2008–2014 suurenes toetuse saajate BLV keskmiselt 12,3% aastas, samal perioodil vähenes sektori (metsamajandus ja metsavarumine)

keskmine BLV keskmiselt -0,9% aastas. Toetuse saajad saavutasid sektori keskmisele tasemele ligilähedase aastase BLV taseme, mis 2014. aastal oli 120 tuhat eurot¹²³ (Joonis 43).

489 Eeltoodule tuginedes võib järeldada, et **MLA toetusmeede aitas olulisel määral kaasa suurema lisandväärtusega toodete väljatöötamisele.**

5.1.5.3.4 Järeldused ja soovitused

490 Kokkuvõtvalt võib hinnata meetme rakendamist edukaks. Saavutati toetust saanud ettevõtete tootlikkuse tõus. Toetuse saajate majandusnäitajate trendid rentaabluse ja maksevõime näitajate kohta ei olnud täielikult positiivsed, kuid peegeldavad jätkusuutlikku tegevust. Konkurentsivõime suurenemise vaates on tähtis, et erinevalt sektorist on toetuse saajad suutnud suurendada müügitulu ja lisandväärtust.¹²⁴

491 Samas, toetatud investeeringu tegemisest loobunud ettevõtjate osakaal (21%) MLA meetme puhul on üks kõrgemaid MAKi meetmete seas. Toetatud investeeringu tegemisest loobumist võib siduda majandussurutise perioodiga, mil nii omafinantseeringuks vajalike vahendite leidmine oli raske kui ka tegevuste elluviimine ettevõtete poolt algselt planeeritud mahus ei olnud alati enam asjakohane.

492 Toetuse mõju MLA meetme eesmärkidele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

493 Meetme väljundnäitajate sihttasemed saavutati suuremal määral ning seeläbi võib lugeda nende panust tegevuseesmärkide saavutamisse (toodete töötlemisse ja turustamise parandamisse) oluliseks. Arvestades toetuse saajate turuosa 3 protsendipunktilist suurenemist ning müügitulu oluliselt suuremat kasvu võrreldes sektori keskmisega perioodil 2008–2014, samuti MLA meetmest tehtud investeeringute suurt osakaalu biokütuse tootmiseks vajalike masinate ja seadmete ostmiseks, võib järeldada, et MLA toetusmeede aitas toetust saanud ettevõtete turule pääsu ja turuosa suurendamisele kaasa olulisel määral.

- **Valdkonna eesmärgid**

494 Meetme tulemusnäitaja (mikroettevõtete arv, kes võtsid kasutusele uusi tooteid ja tehnoloogiaid) sihttase saavutati olulisel määral (81%). Seega, nimetatud tulemusnäitaja panust valdkonna eesmärki (tootmise restruktureerimine ja arendamine ning innovatsiooni soodustamine) võib lugeda oluliseks. Samas tuleb arvestada, et uute toodete ja tehnoloogiate rakendamisel arvestati kõik investeeringud antud tunnustega kokku sobivaks.

495 MLA meetme investeeringutoetused aitasid ettevõtete toodangu mitmekesistamisele kaasa pigem mõõdukalt, kuna toetuse määramisel toodangu mitmekesistamist toetuse saajatelt otseselt ei nõutud ning samuti tulenesid teatud piirid toodangu

---

¹²³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

¹²⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

mitmekesistamisele juba toetuse andmise tingimustest. Lisaks, kuna erametsaomanikest kuulub vaid väike osa metsaühistutesse (praegu ligikaudu 7%)¹²⁵ ja antud meetme raames koostööd pigem ei tehtud, siis võib järeldada, et ühistegevusel ei olnud toodangu mitmekesistamisele olulist mõju.

- **Üldeesmärgid**

496

MLA toetusmeede avaldas olulist mõju toetuse saajate konkurentsivõime kasvule. Kuna soovitud tööviljakuse kasv saavutati olulisel määral ning toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV suurenemine oluliselt suuremal määral aastas võrreldes kogu sektoriga, siis võib lugeda mõjunäitajate panust üldeesmärgi ehk konkurentsivõime parandamise saavutamisele oluliseks. Toetuse saajate konkurentsivõime suurenemist näitab ka turuosa suurenemine ja müügitulu kasv perioodil 2008–2014.

Soovitused

1. Pidades silmas toetusmeetme eesmärki, tuleks edaspidi selgemalt defineerida uute toodete ja tehnoloogiate kasutuselevõtt. Juhul kui soovitakse hinnata meetme mõju uudsete tehnoloogiate juurutamisele ja toodete väljatöötamisele metsandussektori jaoks laiemalt (mitte ettevõtte jaoks), tuleks koguda vastavat teavet ka selle ka kohta.
2. Soovitame pöörata enam tähelepanu metsaomanike ühistegevuse soodustamisele. On väga oluline tõsta erametsaomanike teadlikkust ühistegevuse võimalustest ja kasuteguritest, sh toetatavate meetmete raames.
3. Kuna MLA toetuse kasutamise puhul oli toodangu mitmekesistamine vabatahtlik ehk see sõltus pigem toetuse saaja enda motivatsioonist, siis MLA toetusmeetme mõju võib pidada siinkohal pigem mõõdukaks. Juhul kui toetuse kasutamise üheks oodatud tulemuseks oleks just toodangu mitmekesistamine, tasuks kaaluda edaspidi taotlejatele vastava nõude sisseviimist.

5.1.5.4 Alameede 1.5.3. Kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine

5.1.5.4.1 Ülevaade alameetmest

Alameetme eesmärk

497

„Kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamise investeeringutoetuse“ (MTME) alameetme eesmärk oli loodusõnnetuste ja tulekahju poolt kahjustatud metsa tootmispotentsiaali taastamine ja metsatulekahjude ennetamine.¹²⁶

Toetuse saamise tingimused

---

¹²⁵ Eesti erametsaomandi struktuur ja kasutamine 2015.aastal. KKM. 2015.

¹²⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

498 Toetust said taotleda erametsaomanikud ja metsaühistud. Metsatulekahju vältimist kohaldati suure ja keskmise metsade tuleohuga maakondades asuvate metsade puhul, tingimusel et erametsaomanik tagab tasuta juurdepääsu suitsetamis- ja lõkketegemiskohtadele ja transpordivahendite peatuskohtadele ning tuletõrjevee võtmiseks tuletõrje veevõtukohtadele.¹²⁷

499 Kahjustatud metsa taastamise puhul eelistati taotlejaid, kelle omandis olevast metsamaast oli kahjustatud metsa pindala osakaal suurem. Tulekahju ennetamisel eelistati taotlejaid, kes taotlesid toetust mineraliseeritud tuletõkestusribade ja -vööndite rajamiseks ja korrashoidmiseks ning tuletõrje veevõtukohtade juurdepääsude korrashoidmiseks.¹²⁸

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

500 Loodusõnnetuste ja tulekahju poolt kahjustatud metsa tootmispotentsiaali taastamisel oli toetuse määr kuni 90 % abikõlblike investeeringute summast. Metsatulekahju ennetamisel oli toetuse määr kuni 80% abikõlblike investeeringute summast, välja arvatud suitsetamis- ja lõkketegemiskohtade rajamisel ja tähistamisel, kus toetuse määr oli kuni 60 % abikõlblike investeeringute summast, kuid mitte rohkem kui 5000 eurot ühe suitsetamis- ja lõkketegemiskoha rajamiseks ning tähistamiseks ja mitte üle 20 000 euro taotleja kohta programmiperioodil kokku.

5.1.5.4.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Alameetme asjakohasus

501 MAKis on alameetme vajalikkust põhjendatud järgmiselt:

- *Viimastel aastatel on erametsades olnud palju metsakahjustusi (eelkõige tormide, metsatulekahjude, ulukikahjustuste ja juuremädanike tõttu), mille heastamine on suurte kulude tõttu raskendatud. Praegu koostab Keskkonnaministeerium koostöös Põllumajandusministeeriumiga ja Eesti Päästeametiga uut tulekaitsekava aastateks 2008–2013.*¹²⁹

502 Sellest probleemistikust lähtuvalt seati ka alameetme eesmärgid. Lähtuvalt meetme vajalikkuse põhjendusest võis meetme rakendamise käiku eeldada vajaduspõhiseks, kus võisid tekkida aastased erinevused.¹³⁰

503 Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamise raames toodi välja, et paaril viimasel aastal on metsakahjustusi olnud vähem: pole esinenud suuri põlenguid ega tormikahjustusi, ning seetõttu on meede alataotletud. Samas on meetme olemasolu õigustatud, kuna ennetustööde kaudu saab vähendada ka tekkida võivate kahjustuste mahtu ja kulu.¹³¹

---

¹²⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

¹²⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

¹²⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013: 116

¹³⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

¹³¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

- 504 Ka püsihindamise aruandes toodi välja, et MAKi perioodil (2007–2013) ei esinenud täiendavaid suuri metsakahjustusi, mistõttu jäi investeeringute kogumaht küllaltki piiratuks, kuna meetme toetust kasutati eelkõige ennetustegevusteks.¹³²
- 505 Erametsaomanike seas, **kellele maksti MTME toetust (117 isikut)**, korraldati järelhindamise käigus küsitlus. MTME meetme raames **vastas küsitlusele vaid 22 toetuse saajat** (ligikaudu 19% toetuse saajatest), kellest 12 olid füüsilisest isikust erametsaomanikud ning 10 juriidilised isikud (sh 3 metsaühistust). Küsitlustele vastanute arv ei ole piisav statistiliste järelduste tegemiseks. Küll aga on vastuseid võetud arvesse kvalitatiivsete hinnangute andmisel.
- 506 Enamus küsitlustulemustele vastanutest leidsid, et MTME toetusmeede vastas nende vajadustele. Niisiis toetab küsitluse tulemus MAKis välja toodud meetme vajalikkuse põhjendust ehk meede oli metsaomanike jaoks jätkuvalt aktuaalne. Enamus küsitlusele vastajatest märkis, et toetus hüvitas nende kulutused metsatulekahju ennetamiseks või metsakahjustuste taastamiseks suurel määral ning arvati, et nimetatud kulutusi oleks küll tehtud, kuid seda väiksemas mahus ja ajaliselt hiljem.
- 507 Samas, mis puudutab metsa uuendamist, siis vastavalt metsaseadusele on metsaomanik kohustatud rakendama metsa uuendamise võtteid ulatuses, mis hiljemalt viis aastat ning loo metsakasvukohatüüpides kümme aastat pärast raiet või metsa hukkumist tagab uuenenud metsa. Vastavalt seadusele loetakse mets uuenenuks, kui alal, kus mets hukkus või maha raiuti, kasvab ülepinnaliselt paiknevaid metsakasvukohatüübile sobiva liigi puid, mille mõõdmed ja kogus tagavad uue metsa-põlve tekke. Seega peab metsaomanik vajadusel metsa uuendamisega igal juhul tegelema, toetus-meede pakub siin metsaomanikele pigem kindlustunnet ettenägematuteks olukordadeks.
- 508 MTME meetme puhul ei esinenud probleemkohti, mida oleks toetanud suurem osa vastajatest. Vaid ühe probleemi puhul – toetusraha laekumise aeg – jagunesid vastused võrdselt, ehk pooled järelhindamise raames läbiviidud veebiküsitlusele vastanutest arvasid, et see oli probleemiks ja pooled seda ei arvanud.
- 509 Ka metsandussektoriga seotud meetmete fookusgrupis kinnitati, et MTME meede oli asjakohane ning toetuse saajatele vajalik. Vaatamata sellele, et toetuse rakendamise perioodil ei esinenud suuri metsakahjustusi, mida oleks olnud vaja taastada, oli meetme olemasolu igati põhjendatud. Ennetustegevuste kaudu sai vähendada tekkida võivate kahjustuste mahtu ja kulu ning teisalt tagati meetme olemasoluga metsaomanikele kindlustunne võimaliku metsakahjustuse tekkimise korral.

Alameetme eesmärkide saavutamine

- 510 Meetme 1.5 „Metsade majandusliku väärtuse parandamine ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine“ kogueelarve (Eesti ja ELi osa) perioodiks 2007–2013 oli ligikaudu

---

¹³² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

17,7 mln eurot. Kogu perioodi vältel määrati toetusi MTME meetmest ligikaudu 1,5 mln eurot ning välja maksti üle 1,16 mln euro, mis moodustab ligikaudu 6% meetmele 1.5 ettenähtud eelarvest (Joonis 47). Tagasinõuete tõttu laekus programmiperioodi algusest kuni 31.12.2015 tagasi 6 288 eurot (0,5% väljamakstud toetusest).

Tabel 33. Meetme 1.5.3 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014 ¹³³	Saavutusmäär (%)	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Ennetustegevuste ja taastamiste arv	300	979 korda 239 omandit (117 isikul)	326% (omanditel) 80%	+ + +
Kogu investeerimismaht	3,66 mln eurot	1,5 mln eurot	41%	
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Loodusõnnetuste ja tulekahju kahjustatud metsa taastamine (ha)	3500 ha	1384 ha	40%	+ + +
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Metsatulekahju ennetustegevusega hõlmatud metsa pindala (ha)	7000 ha	7696 ha	110%	+ + +
Muudatused kõrge loodusväärtusega aladel	Kahjustatud mets taastub	Kvalitatiivne hinnang toetuse saajatelt ¹³⁴	Kvalitatiivne hinnang toetuse saajatelt ¹³⁵	
Taimetoitainete tasakaalu muutus	Oluline mõju puudub	Ei kuulu hindamisele	Ei kuulu hindamisele	-
Taastuva energia tootmise suurenemine	Oluline mõju puudub	Ei kuulu hindamisele	Ei kuulu hindamisele	-

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016. Järelhindaja arvutused.

- 511 Meetme **väljundnäitajateks** perioodil 2007–2013 oli ennetustegevuste ja taastamiste arv (sihttase 300) ning kogu investeerimismaht (sihttase 3,66 mln eurot). Sihttasemete täitmist ilmestab olukord, kus maaelu arengukava perioodil 2007–2014 ei esinenud täiendavaid suuri metsakahjustusi. Väljamakstud toetuse kaasabil (1,16 mln eurot) tehtud abikõlblike tegevuste summa oli kokku 1,5 mln eurot, mis hõlmab 2014. aasta lõpuks seatud sihttasemest ligikaudu 41% (Joonis 47). Kuigi sihttasest investeerimismahu osas ei täidetud, oli meetmel eesmärgipärane tulemus. Nimelt oli võimalik vajadusel metsakahjustuste taastamiseks kiiresti toetust taotleda ning samuti rakendada ennetustegevusi. Läbiviidud fookusgruppis toodi välja,

¹³³ EMÜ (2016). Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. Tartu.

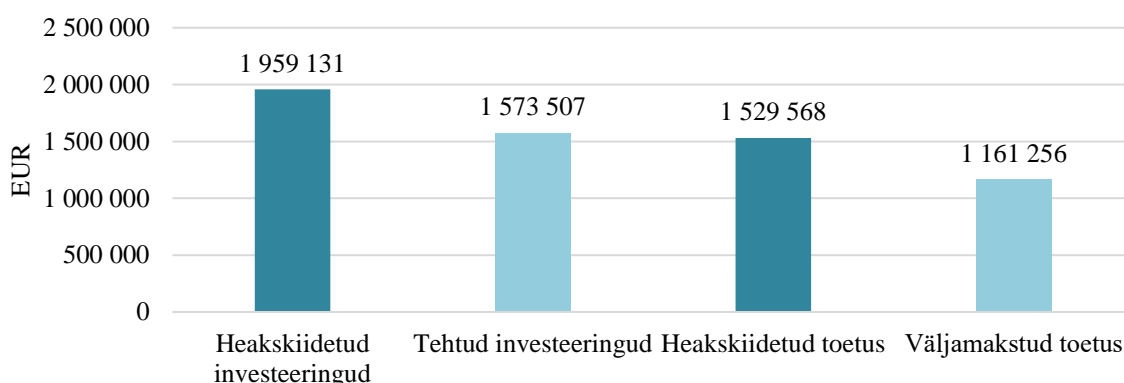
¹³⁴ Kvalitatiivne hinnang antakse järelhindamise raames läbi viidud küsimustiku ja fookusgrupi arvamuse põhjal

¹³⁵ Kvalitatiivne hinnang antakse järelhindamise raames läbi viidud küsimustiku ja fookusgrupi arvamuse põhjal

et lisaks oli oluline tagada erametsaomanikele kindlustunne võimaliku metsakahjustuse tekkimise korral.

- 512 Seega, vaatamata planeeritust väiksemale investeeringute mahule **võib pidada väljundnäitajate panust meetme tegevuseesmärkidesse oluliseks** (metsa tootmispotentsiaali taastamine/ennetavate tegevuste elluviimine).

Joonis 47. Heakskiidetud investeeringute/toetuse ja tehtud investeeringute/makstud toetuse võrdlus 2007-2013 seisuga 31.12.2015

Allikas: PRIA 31.12.2015.

- 513 Meetme tegevuste arvuline ja rahaline jaotus näitab samuti meetme panust metsapotentsiaali taastamisele ja ennetustegevustele. Toetust maksti seisuga 31.12.2015 kokku 812 tegevusele, millest enamus tegevusi olid seotud rajatud metsakultuuride hooldamise ja uue metsakultuuri rajamisega (tegevuste arv kokku moodustas 56% kogu tegevuste arvust). Makstud toetuse summast suurema osa moodustas uue metsakultuuri rajamine – makstud summa oli 475,9 tuhat eurot ehk 41% kogu välja makstud toetuse summast. Uue metsakultuuri rajamisega seotud pindala oli kokku 552 ha ja hooldatud pindala 828 ha. Samas oli uue metsakultuuri istutamine kõige kulukam tegevus.¹³⁶
- 514 Kahjustuste ennetamisega seotud tegevuste osatähtsus oli 44% ja ennetustegevuste osakaal makstud toetuse alusel 49%. Kõige suurem toetuse panus oli veevõtukoha ja juurdepääsutee korrashoidmiseks, kus makstud toetus moodustas üle 26% (305,1 tuhat eurot) meetme raames kokku makstud toetusest. Ennetustegevustest nii arvuliselt kui ka rahaliselt oli olulisel kohal suitsetamis- ja lõkke tegemiskoha rajamine ja tähistamine, mille osakaal toetuse summa alusel oli üle 17% (makstud toetus 198,5 tuhat eurot).¹³⁷ (Joonis 48)

¹³⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

¹³⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Meede	Investeeringu summa (EUR)	Väljamakstud toetuse summa (EUR)	Tegevuste arv (sekundaarteljel)
Uue metsakultuuri rajamine	600 000	480 000	156
Looduslikule uuenemisele kaasaaitamine	0	0	3
Metsakultuuri hooldamine	130 000	110 000	299
Suitletamis- ja lõketegeviskoha rajamine ja tähistamine	340 000	200 000	54
Tuleohumärgi ja – plakati soetamine ja paigaldamine	20 000	10 000	111
Tuletõkestusriba või – vööndi korrashoidmine	10 000	10 000	10
Tuletõkestusriba või – vööndi rajamine	60 000	40 000	10
Veevõtukoha ja juurdepääsutee korrashoidmine	400 000	300 000	93
Veevõtukoha ja juurdepääsutee tähistamine	10 000	10 000	76

515 MTME meetme **tulemusnäitajaks** perioodil 2007–2013 oli loodusõnnetuste ja tulekahju kahjustatud metsa taastamine (3500 ha). Loodusõnnetuste ja tulekahju kahjustatud metsa taastamine jäi alla planeeritud taseme (kokku taastati 1384 ha planeeritud 3500 hektarist, mis moodustas 39,5% 2013. aasta sihttasemest). Nimetatud sihttaseme mittetäitmine on seotud suurte metsakahjustuste vähenemisega. Seega vaatamata tulemusnäitaja osalisele saavutamisele **võib pidada tulemusnäitaja panust valdkonnaeesmärgi saavutamisse oluliseks** (säästlik metsamaa kasutamine).

516 Meetme **mõjunäitajaks** oli metsatulekahju ennetustegevusega hõlmatud metsa pindala (eesmärk 7000 ha). Ennetustegevustega hõlmati 7696 ha, mistõttu soovitud sihttase ületati ca 10% võrra. Lisaks oli **mõjunäitajaks** muudatused kõrge loodusväärtusega aladel (eesmärk: kahjustatud mets taastub). Valdav osa küsitlusele vastanutest märkis, et metsakahjustused MTME toetust saanud aladel taastuvad olulisel määral. **Seega võib pidada meetme mõjunäitajate panust üldeesmärgi saavutamisse oluliseks** (keskkonna ja maapiirkonna parandamine).

517 Meetme mõjunäitajatena on käsitletud ka **taimetoitainete tasakaalu muutust ja taastuva energia tootmise suurenemist**, aga kuna sihttasest ei ole nendele näitajatele määratud alameetme olulise mõju puudumise tõttu, siis **ei kuulu ka nimetatud mõjunäitajate saavutustasemed järeelhindamise käigus analüüsimisele**.

5.1.5.4.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 226. 1. Mil määral on meede kaasa aidanud kahjustatud metsades metsapotentsiaali taastamisele?

Hinnangu alus:

- Loodusõnnetuste ja tulekahju kahjustatud metsa taastamine on kulgenud vastavalt planeeritule (sihttasemega võrreldes)
- Metsapotentsiaali taastamiseks toetatud tegevuste osakaal
- Toetuse saajate hinnang metsakahjustuste taastumisele

- 518 Vaatamata planeeritust väiksemale investeeringute mahule võib pidada väljundnäitajate panust meetme tegevuseesmärkidesse (sh metsa tootmispotentsiaali taastamisse) oluliseks.
- 519 Loodusõnnetuste ja tulekahju kahjustatud metsa taastamine on jäänud küll alla planeeritud sihttaseme (kokku taastati 1384 ha planeeritud 3500 hektarist, mis moodustas vaid 39,5% 2013.aasta sihttasemest). Nagu alameetme eesmärkide saavutamise analüüsis välja toodud, on viimane aga põhjendatud suurte metsakahjustuste (ei esinenud suuri põlenguid ega ka tormikahjustusi) vähenemisega programmi perioodil.
- 520 Tegevuste jaotuse analüüsi põhjal näeme, et makstud toetuse summast suurema osa moodustas siiski uue metsakultuuri rajamine – makstud summa oli 475,9 tuhat eurot ehk 41% kogu välja makstud toetuse summast. Metsakultuuri hooldamisele maksti toetust ligikaudu 108 tuhat eurot ehk ligikaudu 9% kogu välja makstud toetuse summast (Joonis 48). Seega tegevuste jaotus näitab samuti meetme olulist panust metsapotentsiaali taastamisele.
- 521 Lisaks uuriti järelhindamise küsitluse raames toetuse saajatelt, mil määral taastuvad metsakahjustused MTME toetust saanud aladel. Valdav osa küsitlusele vastanutest märkis, et kahjustused taastuvad olulisel määral.
- 522 Vaatamata väljund- ja tulemusnäitajate sihttasemete osalisele saavutamisele võib järeldada, et **MTME toetusmeede on aidanud läbiviidud tegevuste kaudu kahjustatud metsades metsapotentsiaali taastamisele kaasa olulisel määral.**

Kood 226. 2. Mil määral on võetud ennetusmeetmed kaasa aidanud metsade säilimisele?

Hinnangu alus:

- Ennetustegevuse toetamine on kulgenud ootuspäraselt (sihttasemega võrreldes)
- Toetuse saajate hinnang ennetusmeetmetele

- 523 Metsade säilimist toetavad eelkõige metsakahjustuste ennetustegevused. Nagu alameetme eesmärkide saavutamise analüüsis välja toodud, kulges ennetustegevuste toetamine ootuspäraselt. Ennetustegevustega hõlmati 7696 ha, seega sihttase täideti 109,9%. Kahjustuste

ennetamisega seotud tegevuste osatähtsus MTME meetmes oli 44% ja ennetustegevuste osakaal makstud toetuse alusel oli 49%.¹³⁸

- 524 Järeelhindamise käigus koguti ka informatsiooni ennetustegevusega kaetud aladel kaasnenud metsatulekahjude kohta. Selleks uuriti küsitluse raames toetuse saajatelt, kas pärast MTME toetuse saamist ennetustegevusega hõlmatud aladel esines metsatulekahjusid. Ükski küsitlusele vastanutest ei toonud välja, et metsatulekahjusid oleks ennetustegevustega hõlmatud aladel nende teada esinenud.
- 525 Küsitluse raames uuriti toetuse saajatelt, mil määral hüvitas MTME toetus vajalikud kulutused metsatulekahju ennetamiseks. Valdav osa vastajatest leidis, et MTME toetus hüvitas vajalikud kulutused suurel määral.
- 526 Eeltoodu põhjal võib järeldada, et ennetustegevuste toetamine vastas planeeritule ning seeläbi on **MTME meede aidanud kaasa metsade säilimisele olulisel määral.**

Kood 122. 3. Mil määral on meede kaasa aidanud metsamaa jätkusuutliku majandamise kasvule?

Hinnangu alus:

- Toetuse saajate investeeringute maht
- Toetuse saajate ja fookusgrupi hinnang meetme panusele metsamaa jätkusuutliku majandamise kasvu

- 527 Metsaseaduse täitmine loob eeldused metsamaa jätkusuutlikule majandamisele. MTME meede toetab erametsaomanikku metsaseaduses sätestatud kohustuste täitmisel.
- 528 Samas, valdav osa järeelhindamise raames läbiviidud küsitlusele vastanutest tõi välja, et nad kindlasti ei saaks või pigem ei saaks jätkata metsakahjustuste taastamisega ning metsatulekahjude ennetamisega ilma MTME toetuseta. Kuigi antud arvamus läheb vastuollu metsaseadusega, näitab see, kui oluliseks MTME toetusmeedet antud kontekstis peetakse.
- 529 Nagu alameetme eesmärkide saavutamise analüüsis välja toodud, jäi MTME meetme toetuse saajate kogu investeerimismaht planeeritud sihttasemele suurel määral alla. Samas ületas metsatulekahju ennetustegevusega hõlmatud metsa pindala 9% soovitud sihttasest. Metsatulekahju ennetustegevused panustavad aga otseselt metsamaa jätkusuutlikku majandamise kasvu.
- 530 Järeelhindamise raames läbiviidud fookusgrupis leiti, et metsamaa jätkusuutliku majandamise kasvule aitab kaasa ka metsakasutajate ühistegevus. Samas, vaadates küsitluse tulemusi, leidis vaid alla poole vastajatest (n=22), et MTME toetusmeede aitas arendada metsakasutajate ühistegevust.

---

¹³⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

531 Tuginedes eeltoodule võib järelda, et **MTME toetusmeetme tegevused on aidanud metsamaa jätkusuutliku majandamise kasvule kaasa olulisel määral. Ühistegevusele võiks aga pöörata edaspidi veelgi enam tähelepanu.**

Kood 226. 4. Mil määral on meede kaasa aidanud keskkonna parandamisele?

Hinnangu alus:

- Keskkonna paranemine aladel, kus toetatud tegevused on ellu viidud (toetuse saajate ja fookusgrupi hinnang)

532 Alameetme eesmärkide saavutamise analüüsist lähtuvalt võib meetme mõjunäitajate (metsatulekahju ennetustegevustega hõlmatud metsa pindala ja muudatused kõrge loodusväärtusega aladel) panust üldeesmärgi saavutamisse (keskkonna ja maapiirkonna parandamine) pidada oluliseks.

533 Kõik tegevused, mida MTME toetuse abil on võimalik teostada, on suunatud otseselt või kaudselt keskkonna parandamisele. Alameetme tegevused jagunesid kaheks - metsakultuuri hooldamise ning rajamisega seotud tegevused, mis moodustasid 56% toetatud tegevuste arvust, ning ennetustegevused metsakahjustuste ja -tulekahjude vältimiseks, mis moodustasid 44 % (Joonis 48). Samas ennetustegevuste osakaal makstud toetuse alusel oli 49% ehk ligikaudu pool väljamakstud toetusest. Seega võib öelda, et ca pool tegevustest ja toetustest olid otseselt suunatud keskkonna parandamisele, mille mõjud keskkonna paranemisele ilmnevad siiski väga pikal perioodil.¹³⁹ Ennetavate tegevuste mõju keskkonna parandamisele on pigem kaudne.

534 Andmaks hinnangut, mil määral on MTME toetuse abil teostatud tegevused aidanud keskkonna parandamisele kaasa, küsiti ka toetuse saajatelt hinnangut MTME toetust saanud alade taastumise ning metsatulekahjude esinemise kohta ennetustegevustega hõlmatud aladel.

535 Ükski küsitlusele vastanutest (n=10) ei toonud välja, et metsatulekahjusid oleks ennetustegevustega hõlmatud aladel nende teada esinenud. Valdav osa küsitlusele vastanutest (n=14) märkis, et metsakahjustused MTME toetust saanud aladel taastuvad olulisel määral.¹⁴⁰

536 Lisaks, enamus küsitlusele vastajatest märkis, et toetus hüvitas nende vajalikud kulutused metsatulekahju ennetamiseks või metsakahjustuste parandamiseks suurel määral. Lisaks arvati, et toetuse abil ellu viidud tegevusi oleks küll tehtud, kuid väiksemas mahus ja ajaliselt hiljem, mis omakorda näitab, et toetusmeede aitas kaasa vajalike kulutuste tegemisele soovitud mahus ja ajal.¹⁴¹

537 Ka järelhindamise käigus läbiviidud fookusgrupis toodi välja, et metsade teadlik majandamine on väga oluline keskkonna seisukohalt. Mets „toodab“ hapnikku ning on parim keskkond paljudele liikidele.

¹³⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

¹⁴⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

¹⁴¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

- 538 **Tuginedes eelnevale võib järeldada, et MTME toetusmeede aitas olulisel määral kaasa keskkonna parandamisele.**

5.1.5.4.4 Muud tähelepanekud

- 539 MAKi vahehindamise lõpparuandes soovitati järgneval programmiperioodil täpsustada toetatavate metsaalade määratlust. Vaadeldaval perioodil olid toetatavad metsaalad piiratud kõrgema ja keskmise tuleohuga piirkonnaga, mis oli määratletud maakonniti. Eestis on aga ka madala tuleohuga maakondades kõrge tuleohtlikkusega metsaalasid.¹⁴²
- 540 Samas maaelu arengukava perioodil (2007–2013) ületas ennetustegevustega hõlmatud metsa pindala juba soovitud sihttasest ligi 10%, mistõttu võib järeldada, et antud piirang meetme rakendamist ei takistanud. Küll aga võib selline piirang omada pikas perspektiivis negatiivset mõju, kuna toetatavatest aladest võivad jääda välja kõrge tuleohtlikkusega metsaalad. Uuel perioodil on toetatavate metsaalade määratlust juba muudetud. Näiteks metsatulekahju ennetamiseks lõkke- ja õppe- või puhkekohtade puhul on toetatavad need objektid, mis rajatakse nende metsalade tuleohu ennetamiseks, mis on metsa inventeerimisel määratletud I tuleohuklassiga (väga suur tuleoht) metsaaladeks.

5.1.5.4.5 Järeldused ja soovitused

- 541 MTME meetmest toetatud metsakultuuri hooldamise ja rajamisega seotud tegevused ning ennetamisega seotud tegevused metsakahjustuste vältimiseks olid tasakaalus. Metsakultuuri hooldamise ning rajamisega seotud tegevused moodustasid 56% toetatud tegevuste arvust, ennetustegevused 44 %. Samas ennetustegevuste osakaal makstud toetuse alusel oli 49% ehk ligikaudu pool väljamakstud toetusest.
- 542 Peamine põhjus, miks meetme väljundnäitajate ning ka tulemusnäitaja sihttasemed saavutati osalisel määral on see, et maaelu arengukava perioodil 2007–2014 ei esinenud täiendavaid suuri metsakahjustusi, mistõttu metsakahjustuste taastamiseks polnud vaja teha planeeritud mahus tegevusi.
- 543 Maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamise lõpparuandes toodi ühe probleemina välja vähest teadlikkust alameetme võimalustest, kuna antud meetme taotlejate sihtrühm on laiem võrreldes meetme 1.5 teiste alameetmetega. Vahearuanes soovitati tõhustada meetme võimaluste tutvustamist koostöös Keskkonnaametiga (kui on toimunud metsapõleng, siis nõustavad Keskkonnaameti spetsialistid metsaomanikku, näiteks kahjude määramise osas. Sealjuures saavad nad ka metsaomanikku teavitada antud meetme võimalustest).¹⁴³
- 544 Järelhindamise käigus läbiviidud küsitluse raames valdav osa vastajatest aga vähest teadlikkust ega ka toetuse taotlemise protsessi keerukust probleemina ei märkinud. Samas toodi järelhindamise käigus läbiviidud fookusgrupis välja, et teadlikkust meetme kasutamise võimalustest võiks tõsta veelgi.

---

¹⁴² MAK 2007–2013 vahehindamise lõpparuanne. EY, 2010.

¹⁴³ MAK 2007–2013 vahehindamise lõpparuanne. EY, 2010.

545 Toetuse mõju MTME meetme eesmärkidele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

546 Vaatamata planeeritust väiksemale investeeringute mahule võib pidada väljundnäitajate panust meetme tegevuseesmärkidesse (metsa tootmispotentsiaali taastamine/ennetavate tegevuste elluviimine) oluliseks. Meetmel oli eesmärgipärane tulemus. Nimelt oli võimalik vajadusel metsakahjustuste taastamiseks kiiresti toetust taotleda ning samuti rakendada ennetustegevusi. Lisaks aitas meede tagada erametsaomanikele vajaliku kindlustunde võimaliku metsakahjustuse tekkimise korral.

- **Valdkonna eesmärgid**

547 Vaatamata tulemusnäitaja (loodusõnnetuste ja tulekahju kahjustatud metsa taastamine) osalisele saavutamisele võib pidada tulemusnäitaja panust valdkonnaeesmärgi saavutamisse (säästlik metsamaa kasutamine) oluliseks. Ennetustegevuste toetamine vastas planeeritule ning seeläbi on MTME meede aidanud olulisel määral kaasa metsade säilimisele. MTME toetusmeetme tegevused aitasid olulisel määral kaasa ka metsamaa jätkusuutliku majandamise kasvule.

- **Üldeesmärgid**

548 Kõik tegevused, mida MTME toetuse abil oli võimalik teostada, olid suunatud keskkonna parandamisele loodusõnnetuste ja tulekahju kahjustatud metsa tootmispotentsiaali taastamise ja metsatulekahjude vältimise kaudu. Meetme mõjunäitajaks oli metsatulekahju ennetustegevusega hõlmatud metsa pindala ja muudatused kõrge loodusväärtusega aladel. Meetme mõjunäitajate panust üldeesmärgi saavutamisse (keskkonna ja maapiirkonna parandamine) võib pidada oluliseks. Näiteks hõlmati ennetustegevustega 7696 ha, mistõttu soovitud sihttase ületati ca 10% võrra. Samas tuleb märkida, et mõjud keskkonna paranemisele ilmnevad siiski väga pikal perioodil.

Soovitused

1. Jätakuvalt tuleb pöörata tähelepanu erametsaomanike teadlikkuse tõstmisele toetusmeetme võimalustest. Samuti teadvustada metsaomanikele veelgi enam ennetustegevuste varajase rakendamise olulisust, seda nii metsade säilitamise, metsamaa jätkusuutliku majandamise kui ka keskkonna parandamise aspektist lähtuvalt.

5.1.5.5 Vastused meetmespetsiifilistele hindamisküsimustele

549 Teljeülestele hindamisküsimustele vastamisel tuginetakse MVP, MLA ja MTME alameetmete lõikes läbiviidud analüüsile ja antakse koondhinnang meetme 1.5 üleselt.

Kood H.15. Kuidas ja mil määral on meede aidanud parandada toetuse saajate konkurentsivõimet? (Vastused antakse eraldi põllumajandus-, toidu- ja metsandussektori kohta).

Hinnangu alus:

- Ettevõtete majandusnäitajate põhjal on paranenud toetuse saajate konkurentsivõime
- Metsandusühistute kvalitatiivse hinnangu põhjal on meede kaasa aidanud konkurentsivõime parandamisele

- 550 Konkurentsivõime parandamisele olid suunatud eelkõige meetme 1.5 alameetmed MVP ja MLA. MVP toetusmeetme mõju konkurentsivõimele on põhjalikumalt analüüsitud punktis 5.1.5.2.3 ning MLA toetusmeetme mõju punktis 5.1.5.3.3
- 551 MVP meetmest toetust saanud ettevõtete majandusnäitajad on valdavalt paranenud. Küsitluses osalenud eraõiguslikest juriidilistest isikutest üle poole arvas, et toetusmeede mõjutas nende konkurentsivõimet ja majandustulemusi positiivselt või olulisel määral positiivselt. Ka küsitlusele vastanud füüsilistest isikust erametsaomanikest üle 1/3 nägid MVP meetmel (olulisel määral) positiivset mõju oma konkurentsivõimele ja majandustulemustele. Kuna aga **mõjunäitaja sihttaset ei saavutatud** ning valdav osa ehk ligikaudu **70% MVP meetme toetuse saajatest olid füüsilisest isikust erametsaomanikud**, siis võib MVP toetusmeetme mõju konkurentsivõimele hinnata pigem mõõdukaks.
- 552 **MLA toetusmeede aga aitas ettevõtete konkurentsivõime suurendamisele kaasa olulisel määral.** Kuna soovitud tööviljakuse kasv saavutati olulisel määral (4,9% aastas) ning toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV suurenes oluliselt suuremal määral (9% aastas) võrreldes kogu sektoriga (0,6% aastas), võib lugeda **mõjunäitajate panust meetme üldeesmärgi ehk konkurentsivõime paranemise saavutamisse oluliseks** (Joonis 43). Toetuse saajate konkurentsivõime suurenemist näitab ka **turuosa suurenemine ja müügitulu kasv** perioodil 2008–2014 (Joonis 45).
- 553 MLA toetuse saajate seas läbiviidud küsitluse raames märkis vastajatest **enamus, et toetus mõjutas nende konkurentsivõimet metsandussektoris (olulisel määral) positiivselt.** Enamus märkis ka, et toetus mõjutas (olulisel määral) positiivselt nende tootlikkust ja toodete teenuste mahtu. Samuti nähti toetusel enamasti positiivset mõju toodete/teenuste kvaliteedile.
- 554 Vahehindamise käigus läbiviidud küsitluse tulemused näitasid samuti, et MLA meetme toetuse saajatest nägi enamus (üle 90%) MLA meetmel positiivset mõju oma majandustulemustele ning sama palju oli nõus väitega, et nende ettevõtte konkurentsivõime on tänu toetusele paranenud.¹⁴⁴
- 555 Ka järelhindamise käigus läbiviidud fookusgrupi hinnangul avaldas MLA toetusmeede olulist mõju toetuse saajate konkurentsivõime kasvule.

¹⁴⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

- 556 Kokkuvõttes, kolmest alameetmest peamiselt 2 panustasid konkurentsivõime suurendamisele. Kuna alameetmetest vaid ühe ehk MLA meetme mõju võib hinnata konkurentsivõimele oluliseks, võib järeldada, et meetme 1.5 mõju toetuse saajate konkurentsivõime parandamisele on olnud pigem mõõdukas.

Kood H.20. Millised muud tulemused, sh ka teiste eesmärkide/telgedega seonduvad, on seotud kõnealuse meetme rakendamisega (kaudsed, positiivsed/negatiivsed tulemused toetuse saajate ja ka muude isikute jaoks, kohalik tasand)?

Hinnangu alus:

- Meetme rakendamisega kaasnenud tulemused

- 557 MVP toetusmeetme tegevuste poole pealt toodi fookusgrupis meetme rakendamisega kaasnenud negatiivse mõjuna välja, et **metsatehnika soetamist ei planeeritud nii suures osakaalus võrreldes teiste tegevustega**. Siinkohal avaldas mõju I taotlusvoor, mille raames said toetust eelkõige just suuremad projektid ning mille tulemusena jätkus eelarvet vaid 27,2% taotluste heakskiitmiseks. Määratud toetuse summa taotluse kohta oli neli korda kõrgem kui näiteks II ja III voorude keskmine vastav näitaja. **Esimese vooru puudused**, kus eelarvet jätkus peamiselt väga suurte taotluste heakskiitmiseks, **said järgmisteks voorudeks küll muudetud**, kuid **lõpptulemusena suunati metsatehnika soetamiseks meetme kogueelarvest siiski suurim osa**¹⁴⁵ (Joonis 37).

5.1.6 Meede 1.6. Põllumajandustoodetele ja mittepuiduliste metsasaadustele lisandväärtuse andmine (123)

5.1.6.1 Alameede 1.6.1. Põllumajandustoodete ja mittepuiduliste metsasaaduste töötlemine

5.1.6.1.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 558 Meetme eesmärk oli põllumajandus- ja mittepuidulise metsandussektori konkurentsivõime parandamine läbi põllumajandustooteid ja mittepuidulisi metsasaadusi töötlevate ettevõtjate üldise tulemuslikkuse (üldiste majandusnäitajate paranemine, keskkonnakoormuse vähenemine, ekspordipotentsiaali kasv jms) parandamise. Spetsiifilistest eesmärkidest toodi esile töötlemise vastavusse viimine turu uuenevate nõudmistega, keskkonna- ja energiasäästlikkuse tagamist, innovatiivsete investeeringute soodustamist ja info- ja sidetehnoloogia rakendamist.

Toetuse saamise tingimused

- 559 Toetus oli ette nähtud Eestis registreeritud ja tegutsevatele põllumajandustootjatele ja ettevõtjatele, kes põhitegevusena töötlevad ja turustavad Euroopa Liidu toimimise lepingu

¹⁴⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.5.1 „Metsa majandusliku väärtuse parandamise investeeringutoetus“ rakendamistulemuste analüüs. I–III taotlusvoor. EMÜ, 2011.

lisas 1 nimetatud tooteid või mittepuidulisi metsasaadusi ja nimetatud toodetega seotud tooteid Toetust sai taotleda vähemalt ühe aasta tegutsenud ettevõtja, kes kuulus mikro-, väikese või keskmise suurusega ettevõtjate hulka või kellel oli vähem kui 750 töötajat ning kelle käive oli väiksem kui 200 mln eurot. Põllumajandustootja puhul ettevõtja, kellel oli rohkem kui 9 töötajat ja kelle aastane müügitulu ületas 2 mln eurot. Toidu- ja söödasektoris tegutsevad ettevõtted pidid olema Veterinaar- ja Toiduameti poolt tunnustatud või registreeritud ning samuti eeldati kõikide teiste riiklike seaduste ja kohustuste täitmist. Metsasaaduste töötlemise ja turustamise osas piirdus toetus mikroettevõtjatega. Toetatavad tegevuste osas järgiti printsiipi, et need peavad parandama ettevõtja üldist tulemuslikkust, tagama selle pikaajalise jätkusuutlikkuse. Tegevused olid grupeeritud ja igale grupile oli seatud eeldatav eesmärk¹⁴⁶.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

560 Toetuse maksimaalne määr ühe taotleja kohta programmiperioodil oli 1 920 000 eurot¹⁴⁷.

5.1.6.1.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 561 Meetme valdkondlikud vajadused said rahuldatud püstitatud eesmärkides ettenähtud tegevuste kaudu. MAKi alusel toetati esimeses grupis (tehnoloogilised seadmed ja tootmishooned) tegevusi, mis olid seotud kõrge müügi ja/või ekspordipotentsiaali, kvaliteedi ning lisandväärtusega innovatiivsete toiduainete tootmisega põllumajandus- ja mittepuidulistest metsasaadustest. Samuti eeldati toodangu lisandväärtuse tõstmist ja toodangu kvaliteedi tõstmise ja kvaliteedi stabiilsuse tagamist. Tegevuse toimimise soodustamiseks eeldati toidukvaliteedikavade rakendamist.
- 562 Teise grupi liigitati tegevused, mis soodustasid biokütuste tootmist põllumajandussaadustest ja mittepuidulistest metsasaadustest ning põllumajandus- ja mittepuidulisi metsasaadusi töötleva tööstuse tootmisjäätmest või taastuenergia ja biokütuste ning tootmisprotsessi jääkenergia kasutuselevõttu; lisaks energia kokkuhoidu ja keskkonna säästmist, sh tõhusate puhastusseadmete rakendamist.
- 563 Kolmanda grupi (infotehnoloogia ja tarkvara) tegevused olid seotud toodete kvaliteedi kontrolli parandamisega, toiduohutuse tagamisega, kulude optimeerimisega ja turunduse parandamisega.
- 564 Püsihindamise käigus läbiviidud tegevuste analüüsi tulemustest selgub, et perioodil 2008–2015 on 1.6.1 meetme toetust makstud 1003 tegevuse elluviimiseks, millest 79% (789 tegevust, summas 49,6 mln eurot ehk 62% investeeringu kogumaksumusest) moodustas toiduainete ja sööda tootmiseks vajaliku seadme ja tehnika ostmise, paigaldamine ja rakendamine. Järeldame, et valdav osa tegevustest oli seotud eelnevalt märgitud esimesse

---

¹⁴⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

¹⁴⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

gruppi liigitatud tegevustega, mis kandsid kõrget müügi- ja/või ekspordipotentsiaali, sisaldasid kvaliteedi ning lisandväärtusega innovatiivsete toiduainete tootmist või pakkusid lisandväärtuse ning kvaliteedi stabiilsuse tagamist.

- 565 Arvestades töötleva tööstuse struktuuri ja toetuse saamise tingimusi, siis toetatud 86 ettevõtjat moodustasid tegevusvaldkonna ettevõtjatest 2013. aasta seisuga ligikaudu 19%. Toiduainete tootmise valdkonnas on püsinud ettevõtjate arv perioodil 2006–2014 stabiilsena. Samal ajal aastal 2014 ettevõtjate arv (480) võrrelduna aastal 2010 tegutsenud ettevõtjate arvuga (406) iseloomustab ligikaudu 18% muutust. Ettevõtjate arvu kasv on toimunud perioodil 2010–2014 muude toiduainete ja pagaritoodete valdkonnas, kuid liha- ja piimatööstuste osas olulist muutuste ei ole toimunud (Tabel 34).

Tabel 34. Toiduainete tootmise tegevusvaldkonna ettevõtete dünaamika perioodil 2006–2014

	2006	2008	2010	2011	2012	2013	2014
C10 Toiduainete tootmine kokku	451	410	406	431	458	457	480
C101 Liha töötlemine ja säilitamine ning lihatoodete tootmine	59	54	57	55	56	55	56
C103 Puu- ja köögivilja töötlemine ja säilitamine	20	29	35	37	44	46	53
C104 Taimse ja loomse õli ja rasva tootmine	8	4	5	4	7	6	8
C105 Piimatoodete tootmine	32	31	27	24	27	28	28
C106 Jahu ja tangainete, tärklise ja tärklisetoodete tootmine	13	6	9	13	16	16	15
C107 Pagari- ja makaronitoodete tootmine	144	129	116	121	128	135	129
C108 Muude toiduainete tootmine	98	85	83	89	97	100	114
C109 Valmis loomasööda tootmine	17	13	14	16	17	16	20

Allikas: Statistikaamet

- 566 Meetmest 1.6.1 toetatud ettevõtjate tegevusvaldkondlik jaotus on mitmekülgne. Kõige rohkem toetuse saajaid oli liha- ja lihatoodete tegevusvaldkonnast (osakaal kogumist 26,7%), millele järgnes marjade, puu- ja köögivilja töötlejate osatähtsus (17,4%) ja küllaltki võrdsel tasemel muude toiduainete tootmine ning pagari ja makaronitoodete tootmine (vastavad osakaalud 15% ja 16%) (Tabel 35).

Tabel 35. Toetatud ettevõtjate jagunemine tegevusvaldkondades

	Ettevõtjate arv	Osakaal
Jahu ja tangainete, tärklise ja tärklisetoodete tootmine	4	45%
Joogitootmine	3	3,5%
Liha- ja lihatoodete töötlemine	23	26,7%
Looduslike materjalide töötlemine, v.a puit	3	3,5%
Loomasööda tootmine	4	4,7%
Muude toiduainete tootmine	13	15,1%
Pagari- ja makaronitoodete tootmine	14	16,3%

	Ettevõtjate arv	Osakaal
Piimatoodete tootmine	7	8,1%
Marjade, puu- ja köögivilja töötlemine	15	17,4%
Kokku	86	100%

Allikas: PRIA 31.12.2015. Järeelhindaja arvutused.

- 567 Toetuse saajate jagunemine, arvestades kogu toiduainetööstuse sektori struktuuri, on piisavalt laialdane. Tulemus näitab, et meetme asjakohasus ja sobivus toetuse vajajatele on olnud hea.

Meetme eesmärkide saavutamine

- 568 Põllumajandustoodete ja mittepuidulise metsasaaduste lisandväärtuse toetuse alameetme 1.6.1–1.6.3 toetuse perioodiks 2007–2013 oli eelarve 41,8 mln eurot. Vastavalt aastale jaotati eelarve korraldusasutuse poolt alameetmete vahel. Kogu perioodi vältel määrati alameetme 1.6.1 toetuse saajatele toetust 45,8 mln, kuid välja maksti kokku 32,9 mln eurot. Meetme väljund-, tulemus- ja mõjunäitajad on esitatud järgnevas tabelis.

Tabel 36. Meetme 1.6.1 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013 ¹⁴⁸	Saavutusmäär 2013	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetatavate ettevõtete arv	70	86	123%	+++
Investeeringute kogumaht	89,5 mln eurot	80,3 mln eurot	90%	+++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Uusi tooteid tootvate või uusi tehnoloogiaid rakendavate ettevõtete arv	20	80	400%	+++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Netolisandväärtuse osatähtsus väljendatuna ostujõustandardis	60% EL-25 keskmisest	75,7% EL-25 keskmisest; NLV muutus 9,8% aastas	126%	++
Brutolisandväärtuse muutus aasta tööühiku kohta	10%	-0,8% aastas	0%	-

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. PRIA 31.12.2015. Järeelhindaja arvutused.

- 569 Meetme eesmärkide väljundindikaatorite tase sai toetatud ettevõtjate arvu puhul ületatud, kuid investeeringute kogusumma jäi 90% tasemele seatud eesmärgist. Püsihindamise käigus

¹⁴⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. EMÜ, 2016.

märgitud tulemuste alusel oli investeeringu teostamine majandussurutise ja kaasfinantseerimise tõttu takistatud, mistõttu jättis 18 ettevõtjat investeeringu tegemata ja samuti tehti investeeringuid osaliselt, mille käigus jäi kasutamata 7,3 mln eurot toetust. Ka maaelu arengukava vahehindamise aruandes märgiti, et meetme rakendamine ei kulge ootuspärasel tempos, mis esialgselt oli tingitud taotlusvoorude perioodidest ning sellega seoses tekkisid ettevõtjatel probleemid investeeringute teostamisega.

- 570 Järeelhindaja arvates oleks hinnanguliselt saanud olla meetme väljund- ja tulemusnäitajate tase veelgi suuremas mahus täidetud. Selle tõttu on küsitav indikaatorite sihttaseme suurus. Meetme toetuse vastu oli taotlusvoorude lõikes näha märkimisväärt huvi. Selle tõttu oleks pidanud sihttasemeid ümber hindama. Väljund- ja tulemusindikaatorite sihttaseme alusel ei ole asjakohane hinnata meetme panust.
- 571 Meetme **tulemusnäitajaks** oli uute toodete tootjate arv või uusi tehnoloogiaid rakendavate ettevõtete arv, mille osas eeldati 20 ettevõtja panust. Uusi tooteid ja/või tehnoloogiaid võtsid kasutusele 2015. aasta seisuga 80 ettevõtjat, seega sihttase oli täidetud ligi nelja kordselt.
- 572 Meetme **mõjunäitajateks** oli NLV osatähtsus väljendatuna ostujõustandardis (PPS) (protsent EL-25 keskmisest) ja lisandväärtuse muutus (kasv) aasta tööühiku kohta (%).
- 573 Majanduskasvu iseloomustamiseks kasutatakse NLVd, mis on korrigeeritud Eurostati poolt avaldatava koefitsiendiga ELi riikide vahelise hinnataseme erinevuse ühtlustamiseks. See koefitsient on Eesti puhul kasvanud väärtuselt 0,68 aastal 2008 väärtuseni 0,76 aastal 2014. NLV leitakse omakorda brutolisandväärtusest põhivara kulumi lahutamisega. EMÜ 2016. aasta püsihindamise aruandes (2014. aasta andmetel) selgitatakse, et märkimisväärne majanduslangus, mis tabas kogu sektorit majanduskriisi aastatel ei mõjutanud Eesti toiduainetööstuse majandustulemusi oluliselt võrreldes teiste tegevusvaldkondadega. Toetuse saajate keskmine majanduskasv oli 2007. aastal 454 743 eurot, mis 2014. aastaks suurenes ning mille absoluutväärtus oli 873 734 eurot. Perioodil 2007–2014 oli majanduskasvu keskmine aastane muutus 9,8%. Kogu toiduainete tööstuse sektoris oli võrreldava perioodi jooksul aasta keskmine netolisandväärtuse muutus 2,3%.
- 574 Kuigi brutolisandväärtus (BLV) suurenes toetuse saajatel keskmiselt 4,0% aastas, siis see ei kandunud üle mõjuindikaatorile lisandväärtus tööjõuühiku (AWU) kohta. Tulemustest selgub, et lisandväärtus AWU kohta vähenes perioodil keskmiselt -0,8% aastas. See tähendab, et toetuse saajad suurendasid töötajate arvu, kuid lisandväärtuse kasv ei suurenenud ennatlikus tempos.

Kood 123. 1. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud põllumajandus- ja toiduainetööstuse konkurentsivõime parandamisele?

Hinnangu alus:

- majandusnäitajate muutus, sh tootlikkus;
- viiakse läbi kvaasiekspperimentaalne analüüs
- püsihindaja korraldatud küsitlus 2014. aastal

- 575 Analüüsid enne-pärast meetodil perioodil 2007–2014 olulisemaid konkurentsivõimet peegeldavaid näitajaid, iseloomustab töötleva tööstuse ettevõtjaid väga stabiilne majandustegevus. Olukorras, kus perioodi jooksul toimub märkimisväärne majanduslangus (2009. aastal) ja lisaks on majanduslanguse järgselt küllaltki suur liha- ja toorpiima ülepakkumine, on toiduainetööstused tegutsenud väga hästi.
- 576 Järgnevas analüüsis võetakse kokku meetme 1.6 ettevõtjate tulemused, kuna teiste alameetmete osas oli tööstuste arv väike ning lisaks esines toetatute hulgas mitmest erinevast alameetmest toetuse saajaid. Perioodi algusaastaga võrreldes on toetuse saajad saavutanud müügitulus kasvu ligikaudu 20%, mis on siiski 7 protsendipunkti madalam võrreldes kogu sektori tulemusega. Aastal 2014 oli meetme 1.6 toetuse saajate keskmine müügitulu 3,8 mln eurot, kuid sektori keskmiselt oli näitaja 3,3 mln eurot, seega on toetatud ettevõtjad piisavalt suure müügimahuga. Toetatud ettevõtjate saavutatud lisandväärtus (BLV) oli 2014. aastal ligikaudu 749 tuhat eurot ettevõtja kohta, mis on perioodi jooksul kasvanud 17%. Kuna BLV oli piisavalt suur, siis pärast kulumi maha arvamist ja tulemuse korrigeerimist ostujõu standardi koefitsiendiga ($EL27=100\%$), oli 2014. aastal tulemuseks 873 tuhat eurot. Tootlikkuse kasvu ei ole ettevõtjad vaadeldaval perioodil suutnud suurendada, kuid tagatud oli stabiilsus ning vähenemist -5,8% ei saa hinnata suureks. Samal ajal on tööjõu tootlikkuse 2014. aasta absoluutnäitaja 23 776 eurot võrreldav sektori keskmise näitajaga, mis oli 23 323 eurot (Tabel 36). Tulemustest järeldame, et toetuse saajad on konkurentsivõimelised, kuid nende tulemused jäävad alla sektori keskmiste näitajatele. Seetõttu võib toetuse tõhususe ja mõju seada kahtluse alla.

Tabel 37. Meede 1.6. ettevõtjate konkurentsivõimet iseloomustavate majandusnäitajate muutus perioodil 2008–2014

Näitaja	Toetuse saajad				Sektori keskmine, ettevõtja*			
	2007	2010	2014	Muutus 2014/ 2007	2007	2010	2014	Muutus 2014/ 2007
Müügitulu, tuhat eurot/ettevõtja	3 228	2 311	3 864	19,7%	2 633	3 142	3 355	27,4%
Tootmiskulud, tuhat eurot/ettevõtja	2 857	2 026	3 517	23,1%	2 460	2 952	3 123	26,9%
Puhaskasum, eurot/ettevõtja	351 762	200 489	196 062	-44,3%	107 516	62 378	117 466	9,3%
Tööjõukulu töötaja kohta, eurot/töötaja	11 359	9 383	13 915	22,5%	9 175	10 737	13 668	49,0%
Müügitulu töötaja kohta, eurot/töötaja	115 600	65 553	109 738	-5,1%	74 152	91 549	118 781	60,2%
Tööjõu tootlikkus, eurot/töötaja	25 232	17 439	23 776	-5,8%	14 742	16 930	23 323	58,2%
NLV, eurot/ettevõtja	454 743	379 676	873 734	92,1%	599 601	594 152	702 809	17,2%
BLV, eurot/ettevõtja	636 562	614 737	748 849	17,6%	523 481	581 065	658 767	25,8%

Allikas: Äriregister. Järeldandaja arvutused.

- 577 Kvaasiekspérimentaalses analüüsis testitud mudeliga hinnati toetuse saajate konkurentsivõime muutust kontrollgrupiga võrreldes, mis eeldatavalt annab täpsema tulemuse toetuse mõjule. Meetmest 1.6 sai programmiperioodi jooksul toetust 86 ettevõtjat, kellest 27 ettevõtja kohta olid vajalikud näitajad eksperimentaalanalüüsiks olemas ning sobitusid kontrollgrupist leitud 27 sarnase ettevõtjaga sarnase meetmes osalemise tõenäosuse alusel.
- 578 Gruppide kohta esitatud tulemustel (Tabel 38) on valitud näitajate muutus küllaltki varieeruv. Oluline on hinnata muutuste taset gruppide võrdluses, millest järeldame:
- Kuigi osalusgrupi keskmised BLV ja müügitulu väärtused kasvasid sektori keskmisest rohkem – vastavalt 41% ja 50% –, jäi see tõus mõlema näitaja puhul võrdlusgrupi ettevõtjatega võrreldes kasvule alla. **Võrdlusgrupi keskmine BLV kasvas 26% ja müügitulu 100% võrra enam kui osalusgrupil.** Osalusgrupp saavutas 2014. aastaks müügitulu summas 3,1 mln eurot, võrdlusgrupi keskmine müügitulu oli 4,3 mln eurot. Samas alustas võrdlusgrupp madalamalt tasemelt.
  - Põhivara ja kohustuste väärtuste muutus 2007. ja 2014. aasta võrdluses on testi alusel kahe grupi lõikes selgelt erinev. Hoolimata valimi väiksusest **olid grupid 2014. aastal põhivara ja kohustuste väärtuste jaotuste alusel statistiliselt oluliselt erinevad, kuigi 2007. aastal see nii ei olnud.** Osalusgrupi keskmiste põhivara ja kohustuste kasv olid vastavalt 230% ja 313% võrra kõrgemad kui võrdlusgrupil ning ka mõlema

sektori suhtes oli osalusgrupi kasvu erinevus samal tasemel. Saame järeldada, et toetustega kaasnes oluline kasv.

- **Keskmine ärikasum langes osalusgrupi liikmete seas peaaegu poole võrra (-47%). Samal ajal võrdlusgrupis oli kasv 72%, mis tähendab positiivset muutust (119%) võrdlusgrupi kasuks.** Keskmine töötajate arv osalusgrupis peaaegu ei muutunud, samal ajal kui võrdlusgrupis langes see 11% ja sektorites kaks kuni neli korda enam. Seetõttu **võib pidada osalusgrupi keskmist töötajate arvu muutust 10 protsendipunkti võrra positiivsemaks kui võrdlusgrupil.**
- Keskmiste absoluutväärtuste järgi jäi osalusgrupis alles ligikaudu 4 töötajat. Kuna osalusgrupi keskmine töötajate arv püsis stabiilsena, siis tööjõu tootlikkus suurenes 27%, ent nii võrdlusgrupis kui ka mõlemas sektoris oli see tõus suurem (vastavalt 124% ja 58%). Mistõttu **osalusgrupi keskmine tööjõu tootlikkus kasvas võrdlusgrupiga võrreldes 97 protsendipunkti vähem.**

Tabel 38. Meetme 1.6 gruppide keskmised näitajad ja nende näitajate väärtuste jaotuse erinevuse statistiline olulisus Mann-Whitney U testi alusel aastatel 2007 ja 2014 ning muutuste vahed

Grupp	Aasta	BLV	Müügi- tulu	Põhivara	Kohus- tused	Äri- kasum	Tööta- jate arv	Tööjõu toot- likkus
Osalus- grupp	2007	545 344	2 115 407	661 398	413 365	208 079	32,444	17 917
	2014	768 552	3 168 320	2 494 565	1 750 056	110 227	32,185	22 819
	Muutus	41%	50%	277%	323%	-47%	-1%	27%
Võrdlusg- rupp	2007	442 518	1 721 696	1 026 853	890 421	103 547	39,407	6 727
	2014	741 069	4 299 031	1 504 664	977 912	177 905	34,963	15 076
	Muutus	67%	150%	47%	10%	72%	-11%	124%
Sektor ¹⁴⁹	2007	523 481	2 633 001	1 040 801	1 095 581	132 386	35,508	14 742
	2014	658 767	3 355 070	1 424 105	1 323 887	142 262	28,246	23 323
	Muutus	26%	27%	37%	21%	7%	-20%	58%
Sektor ¹⁵⁰	2007	1 833 889	7 090 203	3 136 924	2 392 258	771 995	53,447	34 312
	2014	1 520 629	5 690 727	5 311 238	3 370 831	587 548	32,500	46 789
	Muutus	-17%	-20%	69%	41%	-24%	-39%	36%
Erinevuse olulisus		0,053	0,062	0,156	0,478	0,043	0,863	0,003

¹⁴⁹ Toiduainete tootmine Statistikaameti andmete alusel. Sektori näitajate väärtused ettevõtte kohta on arvatatud näitajate koguväärtuste alusel. Gruppide näitajate väärtused väljendavad aritmeetilist keskmist.

¹⁵⁰ Joogitootmine Statistikaameti andmete alusel. Sektori näitajate väärtused ettevõtte kohta on arvatatud näitajate koguväärtuste alusel. Gruppide näitajate väärtused väljendavad aritmeetilist keskmist.

Grupp	Aasta	BLV	Müügi- tulu	Põhivara	Kohus- tused	Äri- kasum	Tööta- jate arv	Tööjõu toot- likkus
2007								
Erinevuse olulisus 2014		0,069	0,054	0,007	0,037	0,033	0,795	0,009
Kahe grupi kahe aasta muutuste erinevus, protsendi- punkti		-26 PP	-100 PP	230 PP	313 PP	-119 PP	10 PP	-97 PP

Allikas: Äriregister. Järeldaja arvutused.

- 579 Meetme 1.6 kvaasiekspérimentaalsesse hindamisse sobitus 27 ettevõtet 86 meetmes osalenud ettevõtjast, mistõttu **ei iseloomusta tulemusel kõiki meetme vahenditest toetatuid, kuid valitud näitajatele tuginedes kaetaks piisavalt hästi keskmine ettevõtja**. Eeldades, et võrdlusgrupp peegeldab osalusgrupi näitajate muutust meetme mitterakendamisel, **võib kahe grupi kahe aasta näitajate väärtuste ja muutuste erinevuste vahet pidada meetme rakendamise tulemuseks**.
- 580 Esitatud tulemuste alusel **ei ole meetmest toetust saanud ettevõtjad edukamad kui toetust mittesaanud ettevõtjad. Põhiline positiivne erinevus on siin toetuse saajate põhivara ja kohustuste kasv, kuid müügi ja lisandväärtuse näitajad jäid võrreldes kontrollgrupiga madalamaks**. Sellest võib järeldada, et teised sarnased ettevõtted samal perioodil niivõrd suuri investeeringuid ei teinud. Lisaks järeldub, et meetmes 1.6 osalenute BLV kasv sõltumata meetme rakendamisest jäi umbes veerandi võrra ja müügitulu kasv 100 protsendipunkti võrra madalamaks. Sektoris aset leidnud keskmise töötajate arvu olulise vähenemise juures meetmes 1.6 osalenute keskmine töötajate arv oluliselt ei muutunud. **Kokkuvõttes võib meetme tulemusel selles osalenute konkurentsivõime kasvu pidada muutumatuks**.
- 581 Varasematest uuringutest vaatleme püsihindaja poolt aastatel 2014, 2012 ja 2009 toetuse saajate hinnanguid ja tulemusi ¹⁵¹. Aastal 2014 kokku võetud andmetel selgub, et toiduainetööstuse ettevõtete esindajad hindasid oma ettevõtte konkurentsivõimet Eestis nii 2014. aastal kui ka viie aasta pärast mõnevõrra kõrgemaks kui tegevusala konkurentsivõimet. Oma ettevõtte ja tegevusala positsiooni Eestis hinnati rahuldavaks, ELi liikmesriikides pigem halvaks ning väljaspool ELi asuvates riikides väga halvaks. Võrreldes 2009. ja 2011. aastal toimunud küsitluste andmetega, ei olnud ettevõtete esindajate hinnangud ettevõtte ja tegevusala konkurentsivõime osas oluliselt muutunud. Ettevõtete esindajate keskmine hinnang oma ettevõtte konkurentsivõimele kaldus aasta-aastalt üha enam rahuldava hinnangu suunas ning tulemust peegeldasid ka analüüsitud ettevõtete konkurentsivõime näitajad.
- 582 Investeeringutoetuse mõju osas järeldati, et investeeringutoetus on mõjutanud ettevõtteid eesmärgipäraselt ja olulisel määral paljudes valdkondades (valdkondi oli ette antud 18). Üle

¹⁵¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 alameetmest 1.6.1 „Põllumajandustoodete ja mittepuiduliste metsasaaduste töötlemine“ toetust saanud ettevõtete konkurentsivõime ja arenguperspektiivid. Uuringu 2014. aasta aruanne. EMÜ, 2014.

3/4 ettevõtete esindajatest leidis, et oluliselt on tõusnud ettevõtte tootlikkuse kasv, hoogustunud tootmisseadmete arendamine, uute toodete väljatöötamine, tootmisprotsessi arendamine ja toodete kvaliteedi kasv. Toetuse mõju oli tagasihoidlikum valdkondades, mis puudutas uute arendusprojektide lisandumist, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kaasajastamist, koostöö hoogustumist teiste ettevõtete või organisatsioonidega ning taastuenergia kasutamist.

- 583 Nii 2009., 2011. kui ka 2014. aasta küsitlusandmetele tuginedes võib väita, et alameede 1.6.1 vastas enamikule toetuse saajate ootustele ja vajadustele. Samas nii majandusnäitajate analüüsi, kvaasiekspérimentaalse analüüsi kui püsihindaja 2014.aasta küsimuse tulemused näitasid, et meede ei ole oluliselt kaasa aidanud põllumajandus- ja toiduainetööstuse konkurentsivõime parandamisele.

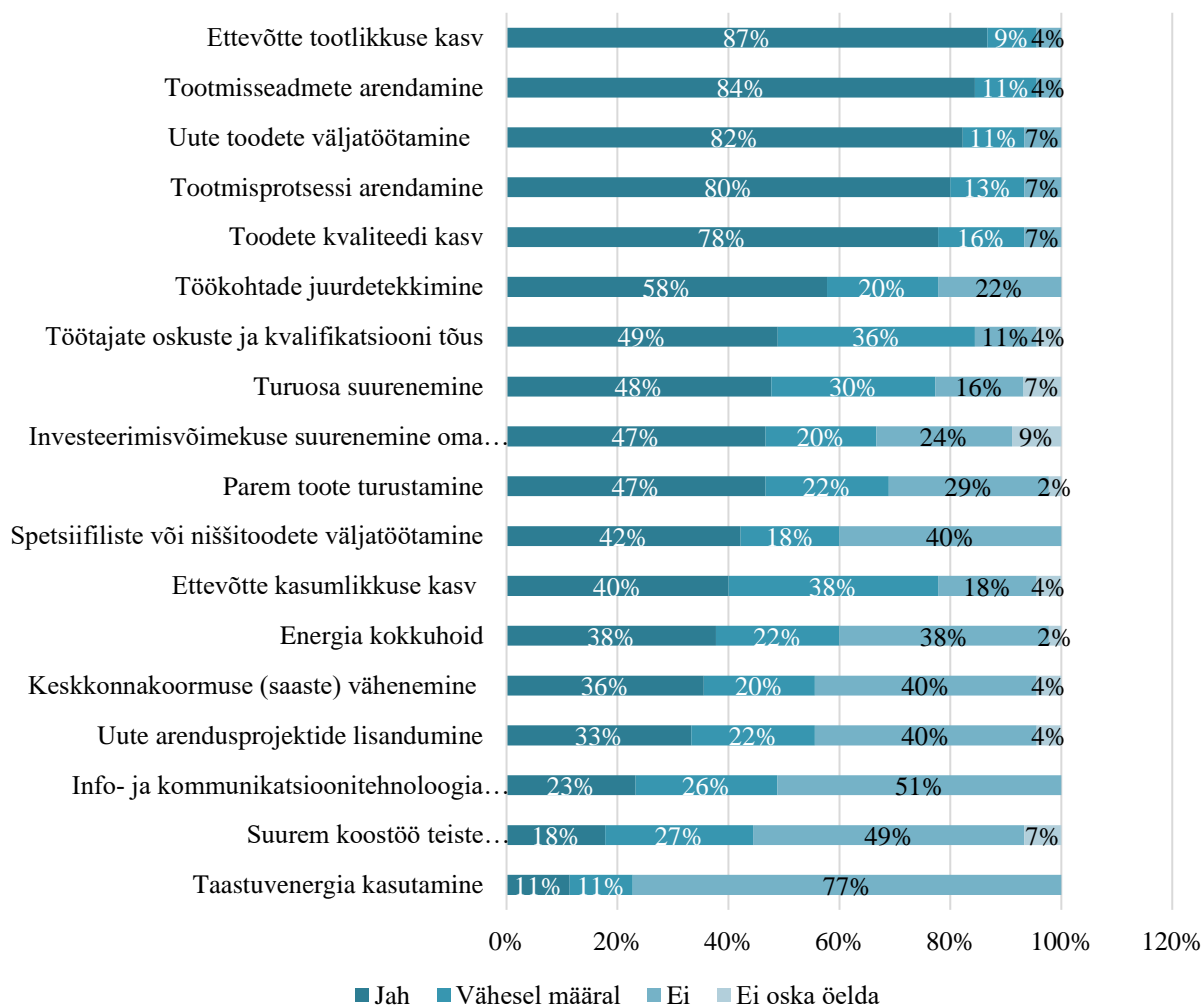
Kood 123. 2. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud uute tehnoloogiate juurutamisele ja uute toodete väljatöötamisele?

Hinnangu alus:

- uute toodete ja tehnoloogiate rakendamise seireandmed
- ettevõtjate investeeringute mahu muutus
- püsihindaja korraldatud küsitlus 2014. aastal

- 584 Meetme seire- ja tulemusnäitajatele tuginedes oli uute toodete tootjate arv 79 ettevõtjat. Uusi tehnoloogiaid rakendavate ettevõtete arv oli 80. Osakaal meetmest toetust saanud ettevõtjatest oli kokku 93%.
- 585 Kvaasiekspérimentaalse hindamise tulemustele tuginedes suurenes ettevõtjate põhivara 277%. Toetatud tegevuste põhjal on teada, et meetme 1.6.1 tegevustest 23,8 mln euro väärtuses (61% toetuse kogusummast) toetati toiduainete ja sööda tootmiseks vajaliku seadme ja tehnika ostmist, paigaldamist ja rakendamist, mille eesmärk oli uue tehnoloogia kasutusele võtmine.
- 586 Püsihindaja poolt 2014. aastal läbiviidud uuringus hindasid üle 80% vastanutest investeeringu mõju väga oluliseks tootmisseadmete arendamisel, tootmisprotsessi arendamisel ja uute toodete väljatöötamisel (Joonis 49).
- 587 Ülaltoodust võib järeldada, et investeeringutoetused on kaasa aidanud uute tehnoloogiate juurutamisele ning uute toodete väljatöötamisele.

Joonis 49. Investeeringutoetuse mõju ettevõttele (2014. aastal läbiviidud intervjuude alusel)

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 alameetmest 1.6.1 „Põllumajandustoodete ja mittepuiduliste metsasaaduste töötlemine“ toetust saanud ettevõtete konkurentsivõime ja arenguperspektiivid. Uuringu 2014. aasta aruanne. EMÜ, 2014.

Kood 123. 3. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud ekspordimahtude kasvatamisele ning uutele turgudele sisenemisele?

Hinnangu alus:

- püsihindaja poolt 2014. aastal läbiviidud uuringu tulemused

588 Aastal 2014 läbi viidud analüüsis tulemustel leiti, et äriregistri andmetel eksportis 2013. aastal oma toodangut 61% küsitluses osalenud ettevõtetest, kellest kõik eksportisid teistesse ELi liikmesriikidesse ning kolmandik väljapool ELi asuvatesse riikidesse. Samal ajal ilmnas, et eelnevate aastatega võrreldes on vähenenud eksportivate ettevõtete osatähtsus ning ka nende ettevõtete osatähtsus, kes plaanivad eksporti jätkata või sellega alustada. Kõikidel küsitlusaastatel oli eksportivate ettevõtete osatähtsus kõrgem muude toiduainete tootjate hulgas. Sarnaselt varasemate aastate küsitlusandmetele eksportisid küsitatud

toiduainetööstuse ettevõtted oma tooteid eelkõige Soome, Läti ja Leetu. Kokku eksporditi oma toodangut 17 erinevasse riiki, millest suurema osa moodustasid ELi liikmesriigid. Riike, kuhu plaaniti oma toodangut eksportima hakata, nimetati 15. Enamus tulevased ekspordiriigid oleksid ELi liikmesriigid, eelkõige Soome, Rootsi ja Läti. Võrreldes 2009. ja 2011. aasta küsitlusandmetega on toiduainetööstused ümber orienteerumas idaturult (Venemaa) Skandinaavia turule (eelkõige Soome ja Rootsi). Kokkuvõttes võib öelda, et investeeringutoetused ei ole oluliselt kaasa aidanud ekspordimahtude kasvatamisele ning uutele turgudele sisenemisele.

Kood 123. 4. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud suurema lisandväärtusega toodete väljatöötamisele ja turule toomisele?

Hinnangu alus:

- majandusnäitajate analüüs, lisandväärtuse muutus
- püsihindaja poolt 2014. aastal läbiviidud uuringu tulemused

589 Lisandväärtuse muutust ja ekspordipotentsiaali suurenemist majanduslike analüüside käigus ei tuvastatud.

Kood 123. 5. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud toiduainetööstuse ettevõtete turuosa suurendamisele ning mil määral on need lihtsustanud toiduainetööstuse turule sisenemist?

Hinnangu alus:

- majandusnäitajate analüüs, müügitulu osakaalu muutus
- püsihindaja 2014. aastal läbiviidud uuringu tulemused

590 Turuosa suurenemise hindamise üheks võimaluseks on analüüsida uuritava grupi müügitulu osakaalu kogu sektori müügitulust ning selle muutust etteantud perioodil. Müügitulu kogusummade võrdlemisel ilmneb (Tabel 39), et sektoris on kogu müügitulu summa kasvanud (muutus 45%) kiiremini kui toetuse saajate müügitulu (muutus 20%) ja selle tõttu on toetuse saajate osakaal kogu sektori müügitulust vähenenud vaadeldaval perioodil 4,5 protsendipunkti.

Tabel 39. Meede 1.6 toetuse saajate müügitulu maht võrreldes kogu sektori müügituluga

Toetuse saajate müügitulu, eurot	2007	277 569 042
	2010	198 723 369
	2014	332 344 744
	Muutus 2014/2007	19,7%
Sektori kogu müügitulu, eurot*	2007	1 097 961 600
	2010	1 124 864 100
	2014	1 597 013 300
	Keskmine muutus, % aastas	45,5%

Toetuse saajate müügitulu osakaal sektori müügitulust	2007	25,3%
	2010	17,7%
	2014	20,8%
	Muutus 2014/2007	4,5 PP

Allikas: Äriregister. Järeldused arvutused.

- 591 Aastal 2014 püsihindaja läbiviidud uuringu tulemustel arvasid toetuse saajad, et toetused on vähesel määral mõjutanud turuosa suurenemist ja parandanud toodete turustamist.

5.1.6.1.4 Järeldused ja soovitused

- 592 Eelnevatest tulemustest järeldame, et meede on andnud olulise panuse töötleva tööstuse tehnoloogilisele arengule ja vastanud toetuse saajate ootustele. Ettevõtjate tootmise ja müügitulu kasv oli stabiilne, kuid jäi alla võrdluses nii toetust mitte saanud kontrollgrupi näitajatega kui ka sektori keskmiste näitajate muutusega. Põhilised kiired muutused toimusid nii põhivarade ja kohustuste kasvus, mis investeeringute puhul on ootuspärane tulemus. Tootlikkus püsis perioodi jooksul stabiilne ja ettevõtjatel on kasvupotentsiaali. Toetuse oluline mõju lisandväärtuse alusel võrreldes nii sektori kui ka täiendavalt kontrollitud grupiga ei ilmnenud. Samuti ekspordimahu kasvu osas jäi meetme panus tagasihoidlikuks.

- 593 Toetuse mõju meetme 1.6.1 eesmärkidele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

- 594 Eesmärgiks seatud toetuse saajate arv ületati, kuid küllaltki kõrge taotlejate aktiivsuse põhjal võib oletada, et meetme väljund- ja tulemusnäitajate tase oleks võinud olla veelgi suuremas mahus täidetud. Selle tõttu on küsitav indikaatorite sihttaseme suurus. Investeeringute kogusumma jäi 90% tasemele seatud eesmärgist ja väljundnäitajate panust tegevuseesmärkide saavutamisse (põllumajandus- ja mittepuidulise metsandussektori konkurentsivõime parandamine läbi põllumajandustooteid ja mittepuidulisi metsasaadusi töötlevate ettevõtjate) võib pidada oluliseks.

- **Valdkonna eesmärgid**

- 595 Valdkonna eesmärgiks seatud uute toodete tootjate arv või uusi tehnoloogiaid rakendavate ettevõtete arv saavutati nelja kordselt. Sihttasemenäitajate eeldati 20 ettevõtja panust, kuid uusi tooteid ja/või tehnoloogiaid võtsid kasutusele 2015. aasta seisuga 80 ettevõtjat. Lisaks oli meetmest 1.6.1 toetatud ettevõtjate tegevusvaldkondlik jaotus mitmekülgne. Kõige rohkem toetuse saajaid oli liha- ja lihatoodete tegevusvaldkonnast (osakaal kogumist 26,7%), millele järgnes marjade, puu- ja köögivilja töötlevate osatähtsus (17,4%) ja küllaltki võrdsel tasemel muude toiduainete tootmine ning pagari ja makaronitoodete tootmine (vastavalt osakaaluga 15% ja 16%).

- **Üldeesmärgid**

596 Põllumajandus- ja mittepuidulise metsandussektorile suunatud toetusmeede ei avaldanud mõju majandusnäitajate alusel, millega hinnati konkurentsivõime paranemist ehk panust üldeesmärki. Kuigi brutolisandväärtus suurenes toetuse saajatel keskmiselt 4,0% aastas, siis see ei kandunud üle mõjuindikaatorile lisandväärtus tööjõuühiku (AWU) kohta. Tulemustest selgub, et tööjõu tootlikkus vähenes perioodil keskmiselt -0,8% aastas. See tähendab, et toetuse saajad suurendasid töötjate arvu, kuid lisandväärtuse kasv ei suurenenud ennatlikus tempos. Teiseks mõjunäitajateks oli netolisandväärtuse osatähtsus väljendatuna ostujõustandardis (PPS) (protsent EL-25 keskmisest), mille muutus perioodi 2007–2014 oli aastas keskmiselt 9,8%. Kogu toiduainetööstuse sektoris oli võrreldava perioodi jooksul aasta keskmine netolisandväärtuse muutus 2,3%.

597 Täiendavalt läbi viidud kvaasiekspperimentaalse analüüsi tulemused näitasid, et toetatud ettevõtjad ei olnud edukamad kui toetust mitte saanud ettevõtjad. Põhiline positiivne erinevus toetuse saajatel oli põhivara ja kohustuste kasvus, kuid müügi ja lisandväärtuse näitajad olid madalamad võrreldes kontrollgrupiga. Sellest võib järeldada, et teised sarnased ettevõtted samal perioodil niivõrd suuri investeeringuid ei teinud. Lisaks järeldus, et meetmes 1.6 osalenute BLV kasv sõltumata meetme rakendumisest jäi umbes veerandi võrra ja müügitulu kasv 100 protsendipunkti võrra madalamaks. Sektoris aset leidnud olulise keskmise töötajate arvu vähenemise juures meetmes 1.6 osalenute keskmine töötajate arv oluliselt ei muutunud. Kokkuvõttes võib meetme tulemusel selles osalenute konkurentsivõime kasvu pidada muutumatuks.

Soovitused

1. Tootjatele tuleks pakkuda koostöö ja ekspordikanalite loomiseks täiendavat koolitust ning abi, mis võimaldaks saavutada ka kõrgemat kasumlikkust.
2. Vajadusel pakkuda riigi tagatise täiendava kapitali kaasamiseks, mida väikeettevõtjal on raske leida.

5.1.6.2 Alameede 1.6.2. Piimandussektori ja mahepõllumajandustootmise kohandumine uute väljakutsetega ning põllumajandustoodete ühise töötlemise edendamine

5.1.6.2.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

598 Põllumajandussektori konkurentsivõime parandamine ning piimandussektori ja mahepõllumajanduse kiirem kohandumine uute väljakutsetega läbi tootmis-töötlemisahela tugevdamise. Spetsiifiliste eesmärkidest võeti sihiks põllumajandustoodete töötlemise vastavusse viimine turu uuenevate nõudmistega. Samuti ka piimandussektori ja mahepõllumajanduse kohandumine uute väljakutsetega.

Toetuse saamise tingimused

599 Meetmest 1.6.2 toetati töötlemisega seotud tegevusi. Toetust said Eestis registreeritud ja tegutsevad tulundusühistud, kes kuulusid mikro-, väikeste või keskmise suurusega ettevõtjate¹⁵² hulka. Toetust said ka kaks või enam tulundusühistut ühiselt. Tulundusühistu pidi vastama järgmistele nõuetele:

- kes on tunnustatud tootjarühmana Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse alusel ja korras;
- kelle majanduslikku jätkusuutlikkust võib eeldada vähemalt viie investeeringujärgse aasta osas;
- kellel ei ole riiklikku maksuvõlga või see on ajatatud;
- kes täidab talle seadusest tulenevaid nõudeid (näiteks Euroopa Liidu ühisest turukorraldusest tulenevaid nõudeid, hügieeni-, keskkonna- ja loomade heaolu nõuded);
- kes ei ole raskustes olev ettevõtte ELi suuniste raskustes olevate äriühingute päästmiseks ja ümberkorraldamiseks antava riigiabi kohta, tähenduses.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

600 Toetuse maksimaalne määr ühe taotleja kohta programmiperioodil alameetmete 1.6.2 ja 1.6.3 kohta kokku oli 1 920 000 eurot¹⁵³.

5.1.6.2.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

601 Meetme asjakohasust põhjendati MAKis põllumajandustootjate ühistegevuse hetkeolukorraga (enne programmiperioodi). Kuna põllumajandustootmises oli tootjate omavaheline koostöö puudulik, mis nõrgendas nende turupositsiooni võrreldes teiste ahela lülidega ja võimet mõjutada toodete kokkuostuhinda, nähti antud meetme toetuse vajalikkust. Põllumajandustootjad ei keskendunud oma toodete töötlemisele ja turustamisele, mis on üks võimalus suurendada lisandväärtust ja lühendada tarneahelat. Lisaks märgiti, et paljude väiksemate tootjate ning nišitoodete puhul on probleemiks liialt väiksed toodangumahud, mis ei ole põllumajandustooteid töötlevatele tööstustele või kaubandusele huvipakkuvad, mistõttu tootjatel on keeruline oma toodangut turustada.

602 Teiseks nähti meetme rakendamise vajadust seoses piimandussektori ja mahepõllumajandussektori hetkeolukorra ning nende ees seisvatest uute väljakutsetega. Need on ühelt poolt seotud piimandussektori ümberkorraldamise vajadusega seoses piimatoodete nõudluse kasvuga maailmas pikemas perspektiivis ja tootmispiirangute kadumisega aastal 2015.

---

¹⁵² Komisjoni määruse (EÜ) nr 800/2008, 6. august 2008, EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnistatakse ühisturuga kokkusobivaks (üldine grupierandi määrus) lisa 1 tähenduses.

¹⁵³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013. Alameede 1.6.2 – Piimandussektori ja mahepõllumajandustootmise kohandamine uute väljakutsetega ning põllumajandustoodete ühise töötlemise edendamine (123).

603 Asjakohasuse hindamisel on olulised toetatud tegevused ja koostööst tekkinud väärtus. Püsihindamise käigus kogutud tegevuste analüüsi tulemustest selgub, et perioodil 2010–2015 oli 1.6.2 meetme puhul toetust makstud 13 tegevuse ellu viimiseks, mille toetuse summast 38% (1,3 mln eurot) kasutati piimatööstuste arenguks ja ülejäänud 62% (2,1 mln eurot) mahe-teraviljaühistute seadmete ostmiseks. Investeeringud tehti tehnoloogiasse. Järeldame, et tegevused oli otseselt seotud eelnevalt eesmärgis püstitatud tegevustega.

Meetme eesmärkide saavutamine

604 Alameetme 1.6.2 toetuse välja makstud summa oli ligikaud 3,4 mln eurot, mis moodustas kogu meetme 1.6 eelarvest (41,8 mln eurot) 8%. Vastavalt aastale jaotati korraldusasutuse poolt meetme 1.6 eelarve alameetmete vahel. Meetme väljund-, tulemus- ja mõjunäitajad on esitatud järgnevas tabelis.

Tabel 40. Meetme 1.6.2 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013 ¹⁵⁴	Saavutusmäär 2013	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetatavate tulundusühistute arv	10	4	40%	++
Investeeringute kogumaht	20 miljonit eurot	6,77 miljonit eurot	31%	++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Uusi tooteid tootvate või uusi tehnoloogiaid rakendavate tulundusühistute arv	10	4	40%	++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Netolisandväärtuse osatähtsus väljendatuna ostujõustandardis	60% EL-25 keskmisest	Ei ole asjakohane	Ei ole asjakohane	-
Brutolisandväärtuse muutus aasta tööühiku kohta	10%	Hinnatavate üksuste arv liiga väike	Hinnatavate üksuste arv liiga väike	-

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. PRIA 31.12.2015. Järelhindaja arvutused.

605 Meetme eesmärkide täitmise indikaatoritest on **väljundindikaatorite** tase toetatud tulundusühistute arvu puhul täidetud 40% ulatuses ja investeeringute kogusumma täitmine jäi 34% tasemele seatud eesmärgist.

606 Hinnanguliselt oleks saanud olla meetme väljundnäitajate tase suuremal määral täidetud, kuid ühisinvesteeringute tegemine toimub eelkõige tugevates ühistutes. Meede oli uus ja avanes

¹⁵⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

programmiperioodi keskel, mis samuti avaldas mõju toetuse taotlemise aktiivsusele. Üldjuhul on esimestel aastatel taotlemise aktiivsus madalam. Aastal 2010 oli Eestis äriregistri andmetel registreeritud 85 tegutsevat põllumajandustootjate tulundusühistut, kellest 2011. aastaks oli tunnustatud 12.

- 607 Meetme **tulemusnäitajaks** oli uute toodete tootjate arv või uusi tehnoloogiaid rakendavate ettevõtete arv, mille osas eeldati kõigi 10 tulundusühistu panust. Uusi tooteid ja/või tehnoloogiaid võtsid kasutusele kõik 4 toetatud tulundusühistut.
- 608 Seatud mõjunäitajad on toetuse saajate arvu tõttu üldistuste tegemiseks mittesobivad. Lisaks toimus oluline osa toetuse väljamaksetest 2013. ja 2014. aastal, mistõttu kasutada oleva viimase majandusaasta (2014. aasta) aruanded ei anna asjakohast ülevaadet investeeringuga seotud tulemuslikkusest. Tulundusühistute lisandväärtust ja teisi mõjunäitajaid tuleks hinnata tervikuna üle kõigi tegutsevate ühistute.

5.1.6.2.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 123. 1. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud toiduainetööstuse ettevõtete turuosa suurendamisele ning mil määral on need lihtsustanud toiduainetööstuse turule sisenemist?

Hinnangu alus:

- tulundusühistute müügitulu suurus
- tulundusühistute liikmeskonna suurus (vt järgnev hindamisküsimus 6)

- 609 Kuna enamus (kolm ühistut) tulundusühistutest alustas tegevust aastatel 2010–2011, siis näitaja analüüsimise baasaastaks on samuti 2010 või 2011. aasta. Nelja tulundusühistu müügitulu baasaasta alusel oli ligikaudu 37 mln eurot. Perioodi lõpuks saavutati müügitulu 85 mln eurot. Järeldame, et eelkõige kolm tulundusühistut saavutasid märkimisväärse müügitulu kasvu (2,5–16-kordne kasv). Kuna läbi tulundusühistute on suudetud toodangut müüa, siis saab järeldada ka teatava turuosa tekkimist. Hindamise ajal on mõnevõrra vara kommenteerida püsivat turuosa suurust. Teada on, et üks alameetmest 1.6.3 toetatud tulundusühistu lõpetas tegevuse, mis näitab keerulist olukorda turule sisenemisel ja organisatsiooni ülesehitamisel.

Kood 123. 2. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud ekspordimahtude kasvatamisele ning uutele turgudele sisenemisele?

Hinnangu alus:

- tulundusühistute müügitulu suurus;
- ekspordi osakaalu muutus ekspordis

- 610 Hindaja arvates on tulundusühistute ja nende liikmete huvides kõige olulisem näitaja müügitulu ja ühistuliselt positsioonilt saadav kõrgem turuhind (liikmele makstav turuhind). Kahjuks ei ole saadav toodangu turustamise hind ja lisanduv hinnavahet otseselt teada, mistõttu hindame eelkõige ekspordi mahtu.

- 611 Tegevust alustanud kolmest ühistust eksportis üks ühistu juba esimesel aastal teistesse ELi riikidesse 28% kogu müügitulu mahust, samal ajal kui tegutsev ühistu eksportis 64%. Tegutseva ühistu eksport 2014. aastal oli 67% kogu müügitulust ja sealjuures toimus eksport olulises mahus nii kolmandatesse riikidesse kui ka ELi riikidesse. Ka kaks alustanud ühistut suutsid 2014. aastaks saavutada märkimisväärse ekspordi mahu, mis oli vastavalt 70% ja 79% ettevõtja kogu müügitulust. Kokku eksportisid toetuse saajad 2014. aastal ELi riikidesse 60 mln euro väärtuses ja väljapoole ELi 16 miljoni väärtuses toodangut. Üks toetust saanud tulundusühistu ei leidnud võimalusi eksportimiseks, aga saavutas 2,5-kordse müügitulu kasvu võrreldes baasaastaga.

Kood 123. 3. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud uute tehnoloogiate juurutamisele ja uute toodete väljatöötamisele?

Hinnangu alus:

- toetatud tegevuste andmed
- uute toodete ja tehnoloogia kasutamise seireandmed

- 612 Uute toodete tootjad või uusi tehnoloogiaid rakendavate tulundusühistute arv oli 4, mis tähendab, et kõik toetust saanud tulundusühistud võtsid kasutusele uue tehnoloogia. Eelnevast tegevuste analüüsist selgus, et investeeriti tehnoloogilistesse seadmetesse.

Kood 123. 4. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud suurema lisandväärtusega toodete väljatöötamisele ja turule toomisele?

Hinnangu alus:

- tulundusühistu tootevalik, kõrgema hinnaga toodete osakaal
- tulundusühistu lisandväärtuse kasv

- 613 Lisandväärtuse muutust ei tuvastatud majanduslike analüüside käigus. Ekspordipotentsiaali suurenemist analüüsiti eelnevalt 2. hindamisküsimuse juures.

Kood 123. 5. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud ühistegevuse parandamisele?

Hinnangu alus:

- tulundusühistute liikmeskonna suurus

- 614 Aastal 2011 oli tulundusühistute liikmeskonna suurus 225 isikut. Aastaks 2013 oli liikmeskonnas 208 isikut, mis tähendab vähenemist -8%. Järeldame, et ühistegevuse suurenemist toetuse saajate puhul ei avaldu. Küll võib eeldada investeeringu mõju ühistegevuse arengule.

5.1.6.2.4 Järeldused ja soovitus

- 615 Tulemustele tuginedes järeldame, et meede on andnud panuse ühistegevuse arengule ja võimaldanud teha ühiseid investeeringuid. Tulundusühistute osalus meetmes oli alla keskmise taseme, mida tingisid peamiselt tulundusühistute asutamise ja tunnustamise perioodi algusjärg

ning liikmete nõrk omavaheline koostöö. Tulundusühistud saavutasid müügitulu mahu tõusu, ekspordi mahu tõusu, kuid liikmete arv vähenes. Arvestades, et põllumajanduslike majapidamiste arv Eestis väheneb, võib liikmete arvu vähenemist pidada mõneti loomulikuks. Samuti võib liikmete arv olla vähenenud nende liikmete arvelt, kes ei pidanud kinni ühistu eeskirjadest, mistõttu väiksema liikmete arvuga, kuid seniselt ühtsemalt tegutsemine võib ühistu tulemuslikkust ka parandada.

616 Toetuse mõju meetme 1.6.2 eesmärkidele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

617 Eesmärgiks seatud toetuse saajate arv täideti osaliselt (46%) ja investeeringute kogusumma täitmine jäi 34% tasemele seatud eesmärgist. Järeelhindaja hinnangul oleks meetme väljundnäitajate taset olnud võimalik täita suuremal määral. Aastal 2010 oli Eestis äriregistri andmetel registreeritud 85 tegutsevat põllumajandustootjate tulundusühistut, kellest 2011. aastaks oli tunnustatud 12. Väljundnäitajate panust tegevuseesmärkide saavutamisse (põllumajandustoodete töötlemise vastavusse viimine turu uuenevate nõudmistega) võib pidada rahuldavaks.

- **Valdkonna eesmärgid**

618 Valdkondlikuks eesmärgiks seatud uute toodete tootjate arv või uusi tehnoloogiaid rakendavate ettevõtete arv saavutati 40% ulatuses, kuid see sõltus toetuse saajate arvust. Kõik 4 toetatud tulundusühistut tõid turule uusi tooteid ja/või võtsid kasutusele uusi tehnoloogiaid.

- **Üldeesmärgid**

619 Majandusnäitajate alusel ei ole võimalik hinnata piimandussektori ja mahepõllumajandustootmise kohandumisele ja põllumajandustoodete ühise töötlemise edendamisele suunatud toetusmeetme panust. Tulundusühistute lisandväärtust ja teisi mõjunäitajaid tuleks hinnata komplekselt üle kõigi tegutsevate ühistute. Lisaks toimus oluline osa toetuse väljamaksetest 2013. ja 2014. aastal, mistõttu kasutada oleva viimase majandusaasta (2014. aasta) aruanded ei anna asjakohast ülevaadet investeeringuga seotud tulemuslikkusest.

620 Hindamisküsimuse vastamisel tehtud analüüsist ilmnes, et perioodil 2010–2014 saavutasid tulundusühistud märkimisväärse müügitulu kasvu (2,5-16-kordne kasv). Lisaks saavutasid kaks alustanud ühistut märkimisväärse ekspordi mahu, mis oli vastavalt 70% ja 79% nende kogu müügitulust. Kokku eksportisid toetuse saajad 2014. aastal 60 mln euro väärtuses ELi riikidesse ja 16 miljoni väärtuses väljapoole ELi. Üks toetust saanud tulundusühistu ei leidnud võimalusi eksportimiseks, aga saavutas 2,5-kordse müügitulu kasvu võrreldes baasaastaga. Tulemuse põhjal saab järeldada, et meetmel oli mõju üldeesmärgi saavutamisel.

Soovitused

1. Vajalik oleks kaasata noori aktiivseid müügioskustega inimesi, mida meetmes ei hinnatud.
2. Soovitame tegeleda oma kaubamärgi arendamisega ja tarbija teavitamise ning koolitamisega, mis paneb ostma kõrgema hinnaga tooteid. Hetkel ei ole tulundusühistud sellist sünergiat loonud ja MAK toetuse võimalusi täiel määral kasutanud.
3. Vajalik on koolitada ühistute liikmeid, ühistute nõukogude liikmeid ning tegevjuhtimisega tegelevaid meeskondi.

5.1.6.3 Alameede 1.6.3. Põllumajandustoodete ühisturustamise edendamine

5.1.6.3.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

621 Põllumajandussektori konkurentsivõime parandamine läbi tootmis-töötlemisahela tugevdamise ja põllumajandustootjate koostöö edendamise. Spetsiifilistest eesmärkidest oli üles seatud järgmised:

- põllumajandustootmise vastavusse viimine turu uuenevate nõudmistega
- põllumajandustootjate turupositsiooni tugevdamine

Toetuse saamise tingimused

622 Meetmest 1.6.3 toetati ühise turustamisega seotud tegevusi. Toetust said Eestis registreeritud ja tegutsevad tulundusühistud, kes kuulusid mikro-, väikeste või keskmise suurusega ettevõtjate¹⁵⁵ hulka. Toetust said ka kaks või enam tulundusühistut ühiselt. Tulundusühistule kehtisid järgmised nõuded:

- kes on tunnustatud tootjarühmana Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse alusel ja korras;
- kelle majanduslikku jätkusuutlikkust võib eeldada vähemalt viie investeeringujärgse aasta osas;
- kellel ei ole riiklikku maksuvõlga või see on ajatatud;
- kes täidab talle seadusest tulenevaid nõudeid (näiteks Euroopa Liidu ühisest turukorraldusest tulenevaid nõudeid, hügieeni-, keskkonna- ja loomade heaolu nõuded);
- kes ei ole raskustes olev ettevõtte ELi suuniste raskustes olevate äriühingute päästmiseks ja ümberkorraldamiseks antava riigiabi kohta, tähenduses.

---

¹⁵⁵ Komisjoni määruse (EÜ) nr 800/2008, 6. august 2008, EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnistatakse ühisturuga kokkusobivaks (üldine grupierandi määrus) lisa 1 tähenduses.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

- 623 Toetuse maksimaalne määr ühe taotleja kohta programmiperioodil alameetmete 1.6.2 ja 1.6.3 kohta kokku oli 1 920 000 eurot¹⁵⁶.

5.1.6.3.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 624 Meetme asjakohasust põhjendati põllumajandustootjate ühistegevuse hetkeolukorra vajaduste alusel. Meetme põhjendus ühtib alameetme 1.6.2 lähtealustega, mistõttu põhjendust on selgitatud peatükis 5.1.6.2.1.
- 625 Põhjenduse alusel leiti, et kuna põllumajandustootjate koostöö on tugevnemas ja tekkinud on tootjaid ühendavad tootjarühmad, mis aitavad kaas tootjate turupositsiooni paranemisele, siis on vajalik ka täiendav ühisturustamise toetamine. Alameetmest 1.6.3 toetati tootjarühmade investeeringuid tegevusteks, mis ei liigitu põllumajandustoodete töötlemise alla, kuid mis aitavad tootjarühmadel oma liikmete toodetud põllumajandussaadusi kokku koondada, ühiselt ladustada ja turustada ning seeläbi tugevdada põllumajandustootjate turujõudu ja konkurentsivõimet.
- 626 Asjakohasuse hindamisel on olulised toetatud tegevused ja koostööst tekkinud väärtus. Püsihindamise käigus kogutud tegevuste analüüsimise tulemustest selgub, et perioodil 2010–2015 maksti 1.6.3 meetme puhul toetust 9 tegevuse ellu viimiseks, mille toetuse summast 84% (2,5 mln eurot) kasutati teraviljahoidlate ehitamiseks ja seadmete soetamiseks. Ülejäänud toetuse summast 10% (307 tuhat eurot) kasutati kartuli turustamiseks vajaliku käitlemisliini soetamiseks ja ülejäänud 6% (165 tuhat eurot) piimamüügi edendamiseks. Investeeringud tehti nii tehnoloogiasse kui ka hoidlatesse. Järeldame, et tegevused oli otseselt seotud eesmärgis püstitatuga.

Meetme eesmärkide saavutamine

- 627 Alameetme 1.6.3 toetuse välja makstud summa oli ligikaudu 2,9 mln eurot, mis moodustas kogu meetme 1.6 eelarvest (41,8 mln eurot) 7%. Vastavalt aastale jaotati korraldusastutuse poolt meetme 1.6 eelarve alameetmete vahel. Meetme väljund-, tulemus-, ja mõjunäitajad on esitatud järgnevas tabelis.

---

¹⁵⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

Tabel 41. Meetme 1.6.3 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013 ¹⁵⁷	Saavutusmäär 2013	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetatavate tulundusühistute arv	5	5	100%	+++
Investeeringute kogumaht	5,75 mln eurot	5,9 mln eurot	102%	+++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Uusi tooteid tootvate või uusi tehnoloogiaid rakendavate tulundusühistute arv	5	5	100%	+++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Netolisandväärtuse osatähtsus väljendatuna ostujõustandardis	60% EL-25 keskmisest	Ei ole asjakohane	Ei ole asjakohane	-
Brutolisandväärtuse muutus aasta tööühiku kohta	10%	Hinnatavate üksuste arv liiga väike	Hinnatavate üksuste arv liiga väike	-

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%–31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. PRIA 31.12.2015. Järeelhindaja arvutused.

- 628 Meetme eesmärkide täitmise indikaatoritest on **väljundindikaatorite** tase toetatud tulundusühistute arvu osas täidetud 100% ja samuti täideti investeeringute kogusumma.
- 629 Hinnanguliselt oleks saanud olla meetme väljundnäitajate tase suuremal määral täidetud, kuid ühisinvesteeringute tegemine toimub eelkõige tugevates ühistutes. Meede oli uus ja avanes programmiperioodi keskel, mis samuti avaldab mõju toetuse taotlemise aktiivsusele. Üldjuhul on esimestel aastatel taotlemise aktiivsus madalam. Aastal 2010 oli Eestis äriregistri andmetel registreeritud 85 tegutsevat põllumajandustootjate tulundusühistut, kellest 2011. aastaks oli tunnustatud 12.
- 630 Meetme **tulemusnäitajaks** oli uute toodete tootjate arv või uusi tehnoloogiaid rakendavate ettevõtete arv, mille osas eeldati kõigi 5 tulundusühistu panust. Uusi tooteid ja/või tehnoloogiaid võtsid kasutusele kõik 5 toetatud tulundusühistut.
- 631 Seatud mõjunäitajad on toetuse saajate väikse arvu tõttu üldistuste tegemiseks mittesobivad. Lisaks toimus oluline osa toetuse väljamaksetest 2013. ja 2014. aastal, mistõttu kasutada oleva viimase majandusaasta (2014. aasta) aruanded ei anna asjakohast ülevaadet investeeringuga seotud tulemuslikkusest. Tulundusühistute lisandväärtust ja teisi mõjunäitajaid tuleks hinnata tervikuna üle kõigi tegutsevate ühistute.

¹⁵⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Kood 123. 1. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud toiduainetööstuse ettevõtete turuosa suurendamisele ning mil määral on need lihtsustanud toiduainetööstuse turule sisenemist?

Hinnangu alus:

- tulundusühistute müügitulu suurus
- tulundusühistute liikmeskonna suurus (vt järgnev hindamisküsimus 5)

632 Kuna kaks tulundusühistut alustas tegevust aastatel 2010–2011, siis müügitulu analüüsimise baasaastaks on samuti 2010. või 2011. aasta. Viie tulundusühistu müügitulu baasaasta alusel oli ligikaudu 22 mln eurot. Perioodi lõpuks saavutati müügitulu 44 mln eurot, mis tähendab kasvu 50%. Suurim müügitulu kasv oli neljakordne ja väikseim 0,5-kordne tulundusühistute lõikes. Kuna läbi tulundusühistute on suudetud toodangut müüa, siis saab järeldada ka teatava turuosa tekkimist. Hindamise ajal on mõnevõrra vara kommenteerida püsivat turuosa suurust. Teada on, et üks toetatud tulundusühistu lõpetas tegevuse 2015. aastal, mis näitab keerulist olukorda turule sisenemisel ja organisatsiooni ülesehitamisel.

Kood 123. 2. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud ekspordimahtude kasvatamisele ning uutele turgudele sisenemisele?

Hinnangu alus:

- tulundusühistute müügitulu suurus
- ekspordi osakaalu muutus ekspordis

633 Aastal 2010 ja 2011 eksportis toodangut kaks tulundusühistut, kus ekspordist tulenev müügitulu kogusumma oli ligikaudu 11 mln eurot. Aastal 2014 lisandus ühe tulundusühistu poolt ekspordi tegevus, kuid kogu ekspordi müügitulu maht oli 4,5 mln eurot. Perioodi 2010–2014 jooksul vähendas üks tulundusühistu oluliselt ekspordi mahtu või hakkas kasutama täiendavaid vahendajaid. Samal ajal antud ühistu müügitulu kasv oli kahekordne. Ekspordi osakaal kogu müügitulust oli 2014. aastal 10,3%. Järeldame, et toetuse saajad ei ole viimasel vaadeldaval aastal olnud väga edukad toodangu eksportimisel.

Kood 123. 3. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud uute tehnoloogiate juurutamisele ja uute toodete väljatöötamisele?

Hinnangu alus:

- toetatud tegevuste andmed
- uute toodete ja tehnoloogia kasutamise seireandmed

634 Uute toodete tootjad või uusi tehnoloogiaid rakendavate tulundusühistute arv oli 5, mis tähendab, et kõik toetust saanud tulundusühistud võtsid kasutusele uue tehnoloogia. Eelnevast tegevuste analüüsist selgus, et investeeriti nii tehnoloogilistesse seadmetesse kui ka hoidlate ehitamisse.

Kood 123. 4. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud suurema lisandväärtusega toodete väljatöötamisele ja turule toomisele?

Hinnangu alus:

- tulundusühistu tootevalik, kõrgema hinnaga toodete osakaal
- tulundusühistu lisandväärtuse kasv

635 Lisandväärtuse muutust majanduslike analüüside käigus ei tuvastatud. Ekspordipotentsiaali suurenemist analüüsiti eelnevalt 2. hindamisküsimuse juures.

Kood 123. 5. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud ühistegevuse parandamisele?

Hinnangu alus:

- tulundusühistute liikmeskonna suurus

636 Aastal 2011 oli tulundusühistute liikmeskonna suurus 232 isikut. Aastaks 2013 oli liikmeskonnas 231 isikut, mis näitab liikmeskonna stabiilsust. Kõige väikse liikmete arv oli 5 ja kõige suurem 122, mis teeb keskmiseks 46 tootjat.

5.1.6.3.4 Järeldused ja soovitused

637 Tulemustele tuginedes järeldame, et meede on andnud panuse ühistegevuse arengule ja võimaldanud teha ühiseid investeeringuid. Tulundusühistute osalus meetmes oli alla keskmise taseme, mida tingisid peamiselt tulundusühistute asutamise ja tunnustamise perioodi algusjärk ning liikmete nõrk koostöö. Tulundusühistud saavutasid müügitulu mahu tõusu, ekspordi mahu tõusu, kuid liikmete arv vähenes.

- **Tegevuseesmärgid**

638 Eesmärgiks seatud toetuse saajate arv täideti 100% ja investeeringute kogusumma täitmine jäi 50% tasemele seatud eesmärgist. Järelhindaja hinnangul oleks meetme väljundnäitajate taset olnud võimalik täita suuremal määral. Aastal 2010 oli Eestis äriregistri andmetel registreeritud 85 tegutsevat põllumajandustootjate tulundusühistut, kellest 2011. aastaks oli tunnustatud 12. Väljundnäitajate panust tegevuseesmärkide saavutamisse (põllumajandustootmise vastavusse viimine turu uuenevate nõudmistega) võib pidada rahuldavaks.

- **Valdkonna eesmärgid**

639 Valdkonna eesmärgiks seatud uute toodete tootjate arv või uusi tehnoloogiaid rakendavate tulundusühistute arv saavutati 100% ulatuses. Kõik 54 toetatud tulundusühistut tõid turule uusi tooteid ja/või võtsid kasutusele uusi tehnoloogiaid. Valdkondlik panus täideti edukalt.

- **Üldeesmärgid**

640 Majandusnäitajate alusel ei ole võimalik hinnata põllumajandussektori konkurentsivõime parandamisele läbi tootmis-töötlemisahela tugevdamise ja põllumajandustootjate koostöö edendamisele suunatud toetusmeetme panust. Tulundusühistute lisandväärtust ja teisi mõjunäitajaid tuleks hinnata komplekselt üle kõigi tegutsevate ühistute. Lisaks toimus oluline osa toetuse väljamaksetest 2013. ja 2014. aastal, mistõttu kasutada oleva viimase majandusaasta (2014. aasta) aruanded ei anna asjakohast ülevaadet investeringuga seotud tulemuslikkusest.

641 Hindamisküsimuste vastuste tehtud analüüsist ilmnes, et perioodil 2010–2014 toetatud viie tulundusühistu müügitulu suurenes kokku 50%. Suurim müügitulu kasv oli neljakordne ja väiksem 0,5-kordne tulundusühistute lõikes. Kuna läbi tulundusühistute on suudetud toodangut müüa, siis saab järeldada ka teatava turuosa tekkimist. Hindamise ajal on mõnevõrra vara kommenteerida püsivat turuosa suurust. Teada on, et üks toetatud tulundusühistu lõpetas tegevuse 2015. aastal, mis näitab keerulist olukorda turule sisenemisel ja organisatsiooni ülesehitamisel.

Soovitused

1. Vajalik oleks kaasata noori aktiivseid müügiioskustega töötajaid, mida meetmes ei käsitletud ja taotluste puhul ei hinnatud.
2. Soovitame tegeleda oma kaubamärgi arendamisega ja tarbija teavitamise ning koolitamisega, mis paneb ostma kõrgema hinnaga tooteid. Hetkel ei ole tulundusühistud sellist sünergia loonud ja MAK toetuse võimalusi täielikult ära kasutanud.
3. Vajalik on koolitada ühistute liikmeid, ühistute nõukogude liikmeid ning tegevjuhtimisega tegelevaid meeskondi.

5.1.7 Meede 1.7. Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine (121, 124, 132, 133)

5.1.7.1 Meede 1.7.1. Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alane koostöö

5.1.7.1.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

642 Meetme üldeesmärgiks oli põllumajandus- ja metsandussektori ning põllumajandus- ja metsasaadusi töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamine läbi toormetootjate, töötlejate ja/või kolmandate isikute vahelise koostöö soodustamise ja seeläbi nimetatud sektoris suurema innovatiivsuse saavutamise.

643 Üldesmärgi saavutamiseks seatud spetsiifilisteks eesmärkideks olid:

- innovatsiooni ning teaduse- ja arendustegevuse soodustamine põllumajandus- ja metsandussektori toormetootjate ning põllumajandus- ja metsasaadusi töötlevate ettevõtjate hulgas
- uute kõrgete müügi- ja/või ekspordipotentsiaaliga toodete ning innovatiivsete protsesside ja tehnoloogiate väljatöötamine sektori ettevõtjate tulemuslikkuse tõstmiseks ning keskkonna ja energia säästmise tagamiseks
- toiduainete kvaliteedi tõstmine, sh toidukvaliteedikavade ja funktsionaalsete toiduainete ja erivajadusega tarbijagruppidele mõeldud toodete väljatöötamise soodustamise kaudu
- tooraine kvaliteedi parandamine.

Toetuse saamise tingimused

644 Toetuse sihtrühmadeks olid Eestis registreeritud ja tegutsevad põllumajandus- ja metsandus- sektori toormetootjad ning põllumajandus- ja metsasaadusi töötlevad¹⁵⁸ tööstused, (kes toodavad ja/või töötlevad ja turustavad Euroopa Liidu toimimise lepingu I lisas nimetatud tooteid või metsasaadusi või nimetatud toodetega seotud tooteid). Samuti Eestis registreeritud ja tegutsevad põllumajandustootjaid ühendavad tulundusühistud, kes on tunnustatud tootjarühmana Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse alusel ja korras.¹⁵⁹

645 Koostööprojektideks võisid toetust taotleda ettevõtjad, kes olid tegutsenud vähemalt ühe aasta; olid toidu- või söödasektoris tegutsedes Veterinaar- ja Toiduameti poolt tunnustatud või registreeritud; vähemalt viie investeeringujärgse aasta osas majanduslikult jätkusuutlikud; ilma maksuvõlata; täitsid Euroopa Liidu ühisest turukorraldusest tulenevaid nõudeid; ei olnud raskustes olevad ettevõtjad ELi suuniste järgi riigiabi andmise tähenduses ning tegid toetuse taotluses kirjeldatud arendusprojekti raames koostööd koostööeellepingu või muu juriidilise dokumendi alusel Euroopa Liidus registreeritud ja tegutseva partneriga, kes oma profiili, vahendite ja teadmispotentsiaali poolest kvalifitseerus kirjeldatud projektis osalema.¹⁶⁰

646 Koostööpartneriteks võisid olla teadus- ja arendusasutused; põllumajanduslikud, metsanduslikud ja toidutehnoloogilised kutsehariduskeskused; tehnoloogia arenduskeskused ning projektis osalemiseks piisava kvalifikatsiooniga arendajad või konsultandid. Lisaks oli projekti lubatud kaasata ka muid isikuid, kui nende pakutud sisend oli vältimatult vajalik projekti lõppeesmärgi saavutamiseks.¹⁶¹ Toetust võis taotleda ka kaks või enam taotlejat ühiselt.

---

¹⁵⁸ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EÜ) nr 852/2004, 29. aprill 2004, toiduainete hügieeni kohta artikkel 2 lõige 1 punkt m) tähenduses. (Eesti maaelu arengukava 2007–2013: 134.)

¹⁵⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 .

¹⁶⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 : 135.

¹⁶¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 : 135.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

647 Meetme 1.7.1 raames välja makstud toetuse määrad ja toetussummad erinesid vastavalt toetatavatele tegevustele ning toetust saavate ettevõtete suurusel¹⁶²:

- **Tehnoloogia ning sortide ja tõugude sobivuse hindamiseks tehtavate võrdlusuuringute** puhul oli suurettevõtjatele maksimaalne toetusmäär 30% abikõlblikest kuludest ning väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele (VKE) 50% abikõlblikest kuludest. Maksimaalne toetussumma oli 192 000 eurot abikõlblikest kuludest projekti kohta, aga mitte rohkem kui 200 000 eurot ettevõtja kohta kolme aasta jooksul.
- **Rakendusuuringu** puhul oli suurettevõtjatele maksimaalne toetusmäär 50%, VKE-dele 70% abikõlblikest kuludest. Maksimaalne toetussumma oli 320 000 eurot abikõlblikest kuludest projekti kohta.
- **Tootearendusprojektide** maksimaalne toetusmäär abikõlblikest kuludest oli suurettevõtjatele 25%, keskmise suurusega ettevõtjatele 35% ja väikeettevõtjatele 45%.
- **Kombineeritud projektide** puhul, mis sisaldasid nii rakendusuuringu kui tootearenduse etappi, leiti kogu projekti üldine toetusmäär projekti erinevatele etappidele eraldatud toetusmäärade kaalutud keskmise arvutamise läbi. Maksimaalne toetussumma oli 320 000 eurot projekti kohta.

648 Rakendusuuringu ja tootearenduse projektidele võis toetust anda toodud toetusmäärast 15 protsendipunkti võrra rohkem, kuid mitte rohkem kui 80%, kui taotlus vastas „Ühenduse raamistikus teadus- ja arendustegevuseks ning innovatsiooniks antava riigiabi kohta“ punktis 5.1.3 toodud tingimustele.¹⁶³

5.1.7.1.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

649 Ülemaailmne kasvav konkurents Euroopa põllumajandus- ja metsandussektoris ning põllumajandus- ja metsasaadusi töötlevas tööstuses on muutnud kohaliku tooraine parandamise ja kasutamise ning kõrgema lisandväärtusega toodete tootmise ja turustamise üha olulisemaks. Innovaatiliste toodete, tehnoloogiate ja lahenduste väljatöötamisel on ettevõtetele tähtsateks partneriteks TjaA asutused, kellel on võimekus läbi viia kõrgetasemelisi uuringuid ja analüüse. Kuna Eestis on kulutused teadus- ja arendustegevusele kogu töötleva tööstuse sektoris võrreldes ELi keskmisega madalamad, siis on vajalik toetada kõiki põllumajandus- ja metsandussektoris kuuluvaid ettevõtjaid, olenemata nende suurusel.

---

¹⁶² Ettevõtja suurusgrupi määramisel lähtuti komisjoni määruse (EÜ) nr 800/2008 EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnustatakse ühisturuga kokku sobivaks (üldine grupierandi määrus) (ELT L 214, 09.08.2008, lk 3-47) artikli 2 punktis 7 sätestatust. (Eesti maaelu arengukava 2007–2013: 136.)

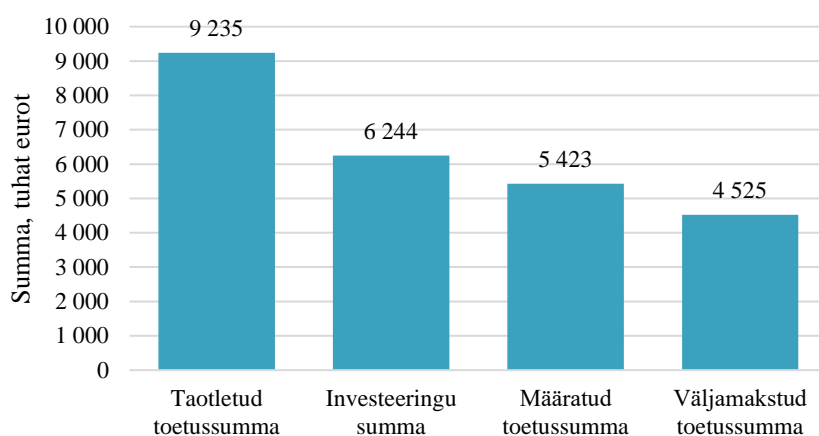
¹⁶³ Euroopa Komisjoni teatis „Ühenduse raamistik teadus- ja arendustegevuseks ning innovatsiooniks antava riigiabi kohta“, 2006/C 323/1

650 Seda kinnitavad ka toetust saanud ettevõtetega läbiviidud intervjuud, kus toodi välja, et ilma toetuseta poleks enamikel ettevõtetel olnud võimalik rakendusuuringuid või tootearendust sellises ulatuses läbi viia. Eriti väiksemad põllumajandussektoris kuuluvad tootmisettevõtted märkisid, et praktiliste kulutuste kõrvalt on keeruline investeerida arendustegevustesse, mille tulemuslikkus pole kindel.

Meetme eesmärkide saavutamine

651 Alameetme 1.7.1 ja 1.7.3 eelarve perioodiks 2010–2015 oli 4,5 mln eurot. Seisuga 31.12.2015 esitasid alameetme 1.7.1 raames 33 taotlejat kokku 42 taotlust kogusummas 9,2 mln eurot, millest heaks kiideti 26 taotlust (välja makstud toetuse saajate arv oli 22). Määratud toetuse summa oli kokku 5,4 mln eurot. Kogu investeeringu summa oli 6,2 mln eurot, millest toetusena maksti välja 4,5 mln eurot (Joonis 50).

Joonis 50. Ülevaade alameetmest 1.7.1 taotletud toetuse, investeeringu ja väljamakstud toetuse summadest

Allikas: PRIA 31.12.2015

652 Alameetme 1.7.1 tegevuseesmärgiks oli toetada 35 koostööprojekti, millest täideti 63% (22 projekti) (Tabel 42). Unikaalseid toetuse saajaid oli 21. Toetuse saajate hulgas olid esindatud nii põllumajandus-, toidu- kui ka metsandustootjad, kuid enamjaolt olid heakskiidetud projektid seotud pigem taime- ja loomakasvatussaaduste esmatootmise ning töödeldud toiduainete tootmisega.¹⁶⁴

653 MAKis seatud uusi tooteid tootvate või tehnoloogiaid kasutatavate ettevõtete sihttasemeks oli 20 ettevõtet. Väljamakstud taotluste alusel planeerisid uusi tooteid toota või tehnoloogiaid kasutusele võtta 20 ettevõtjat.¹⁶⁵

¹⁶⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.7.1 „Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alane koostöö“ rakendamistulemuste ülevaade. EMÜ, 2016.

¹⁶⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016: 116.

Tabel 42. Alameetme 1.7.1 indikaatorid ja saavutustasemed

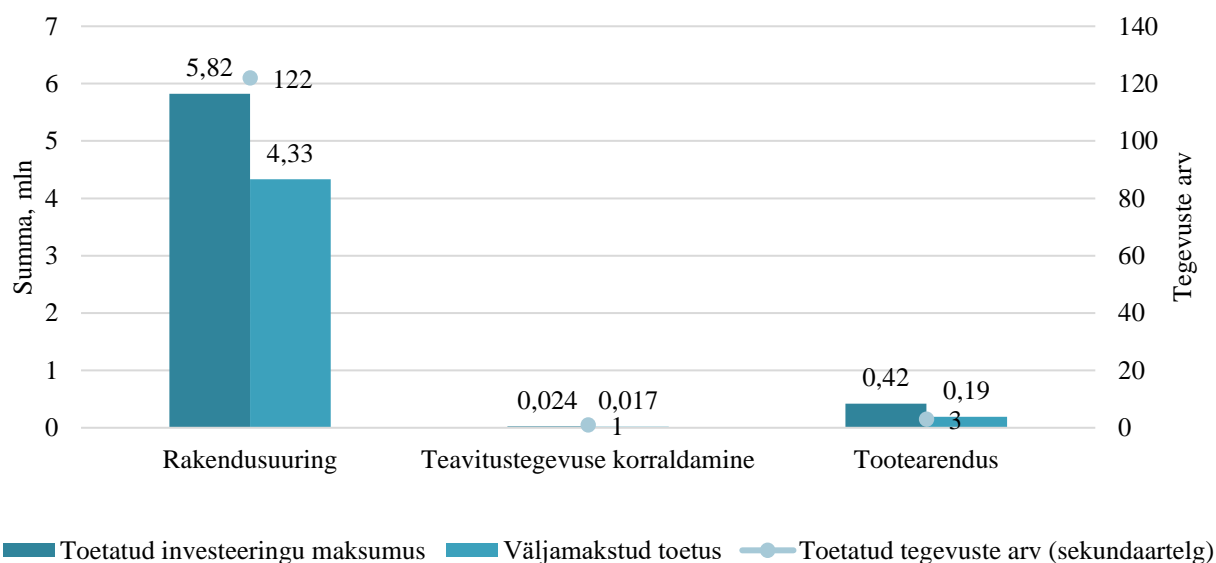
Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2015	Saavutamise määr (%)	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetatud koostööprojektide arv	35	22	63%	++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Uusi tooteid tootvate või tehnoloogiaid kasutavate ettevõtjate arv	20	20	100%	++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Netolisandväärtuse osatähtsus väljendatuna ostujõustandardis	60% EL-25 keskmisest	—	-	(+)
Muutus brutolisandväärtuses aasta tööühiku kohta	10%	—	-	(+)

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. Järeelhindaja arvutused.

654 Valdavalt tehti alameetmest 1.7.1 saadud toetuse abil rakendusuuringuid. Kuna rakendusuuringud ja tootearendusprojektid on oma olemuselt pikaajalised ning koosnevad erinevatest etappidest, maksti toetus välja tegevuste kaupa. Kõikidest toetatud tegevustest 98% (122) moodustasid rakendusuuringud ja 2% (3) tootearendus (Joonis 51). Rakendusuuringute suure hulga üheks põhjuseks võib pidada kõrgemat toetusmäära võrreldes tootearenduse projektidega.

Joonis 51. Meetmest 1.7 toetatud investeeringu kogumaksumus ja väljamakstud toetuste jagunemine tegevuste alusel

- 655 Heakskiidetud projektide üldised eesmärgid olid uue tehnoloogia väljatöötamine, uue toote väljatöötamine ja uue tootmisviisi väljatöötamine (Tabel 43). Kuue heakskiidetud projekti puhul oli lisaks uue toote väljatöötamisele kaasnevaks eesmärgiks ka uue tehnoloogia, tootmisviisi või protsessi väljatöötamine. Viie heakskiidetud projekti osas püüti leida uusi lahendusi juba olemasolevale tootmisprotsessile.¹⁶⁶

Tabel 43. Heakskiidetud projektide eesmärgid

Üldine eesmärk	Detailne kirjeldus	Eesmärkide mainitud kordade arv (n=37)
Uue tehnoloogia väljatöötamine (kokku 13 taotlust)	Energiasäästule suunatud tehnoloogia väljatöötamine	3
	Muu tehnoloogia väljatöötamine	11
Uue toote väljatöötamine (kokku 9 taotlust)	Funktsionaalse toiduaine väljatöötamine	4
	Erivajadustega tarbijagruppidele mõeldud toiduaine väljatöötamine	3
	Muu toote väljatöötamine	5
Uute tootmisviisi väljatöötamine (kokku 11 taotlust)	Riikliku tunnustuse saamise nõuetele vastava toidukvaliteedikava väljatöötamine, muu tootmisviisi või -protsessi väljatöötamine	1
	Muu tootmisviisi või -protsessi väljatöötamine	10

Allikas: Eesti Maaelu Arengukava 2007–2013 meetme 1.7.1 „Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alane koostöö“ rakendamistulemuste ülevaade. EMÜ, 2012.

- 656 Kõige sagedamini kaasati toetatud projektides koostööpartnerina teadus- ja arendusasutusi – Eesti Taimekasvatuse Instituuti (instituut on moodustatud Jõgeva Sordiaretuse Instituudi ja Eesti Maaviljeluse Instituudi ümberkorraldamise tulemusena) (7 erinevas projektis), Eesti Maaülikooli (5 erinevas projektis) ja AS Toidu- ja Fermentatsioonitehnoloogia Arenduskeskus (5 erinevas projektis) (Tabel 44). Valdavalt oli toetuse saajal projekti raames üks ametlik koostööpartner (17 projekti).¹⁶⁷ Nelja toetatud projekti puhul kaasati rakendusuringusse ka välispartnereid – Drink Consult Finland OY, Studio CH Oy f&b International ja Lihateollisuuden Tutkimuskeskus LTK Soomest ning Pike Agri – Lab Supplies Inc USA-st.

¹⁶⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.7.1 „Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alane koostöö“ rakendamistulemuste ülevaade. EMÜ, 2012.

¹⁶⁷ PRIA, seisuga 31.12.2015

Tabel 44. Meetmest 1.7.1 toetust saanud koostööprojektide partnerid

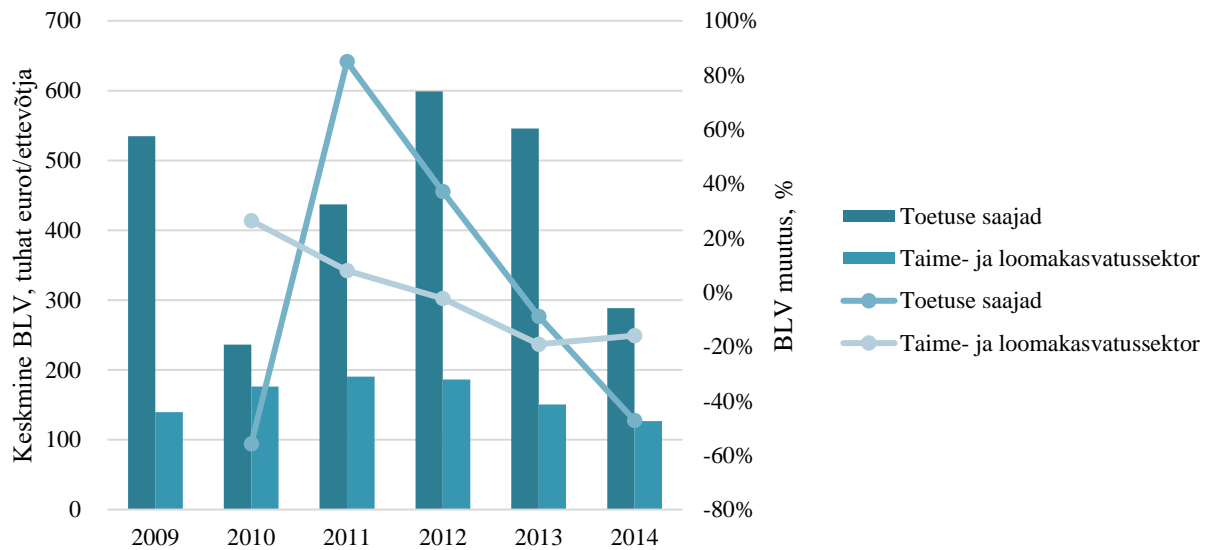
Partnerid	Erinevates projektides osalemiste arv
Eesti Taimekasvatuse Instituut (Jõgeva Sordiareture Instituut)	7
Eesti Maaülikool	5
AS Toidu- ja Fermentatsioonitehnoloogia Arenduskeskus	5
Biotap OÜ	3
AS Baltic Pack EST	1
AS Biotech	1
Drink Consult Finland OY	1
G.W. Berg OÜ	1
Lihateollisuuden Tutkimuskeskus LTK	1
Ordior Eesti OÜ	1
OÜ SONEFIC	1
OÜ Tervisliku Piima Biotehnoloogiarenduskeskus	1
Pike Agri – Lab Supplies Inc	1
Seitsmes Mai OÜ	1
Studio CH Oy f&b International	1
Tallinna Tehnikaülikool	1

Allikas: PRIA 31.12.2015.

- 657 Alameetme mõjueesmärkideks oli MAKis seatud põllumajandus- ja metsandussektori ettevõtete neto- ja brutolisandväärtuse suurenemine. NLV indikaatori sihttasemeks oli 60% EL-25 keskmisest ja BLV sihttasemeks oli suurenemine 10% (Tabel 42). Toetuse mõju hindamiseks viidi püsihindamise käigus läbi meemest 1.7.1 toetust saanud ettevõtete majandusnäitajate analüüs.¹⁶⁸ Perioodil 2010–2014 langes toetuse saajate poolt loodav BLV ettevõtja kohta keskmiselt 12% aastas. Samal ajal oli taime- ja loomakasvatussektoris keskmine BLV langus 1,9%. Kuigi aastatel 2010–2012 toetust saanud ettevõtete BLV ettevõtja kohta tõusis keskmiselt 60%, siis nimetatud perioodi kahel viimasel aastal langes sama näitaja 47%. Taime- ja loomakasvatussektoris on BLV langenud alates 2010. aastast, kuid võrreldes toetuse saajatega pole langus olnud nii järsk (Joonis 52).

¹⁶⁸ Püsihindamises analüüsiti perioodil 2009–2015 välja makstud toetuse saajaid nende majandusaasta aruannete näitajate põhjal. Valimisse kuulus 16 ettevõtet, mis sisaldas ka äärmuslikke näitajaid. Valimisse ei kuulunud FIEd. (Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.)

Joonis 52. Meetme 1.7 toetuse saajate ja kogu sektori (taime- ja loomakasvatus) BLV ning selle muutus perioodil 2009-2014

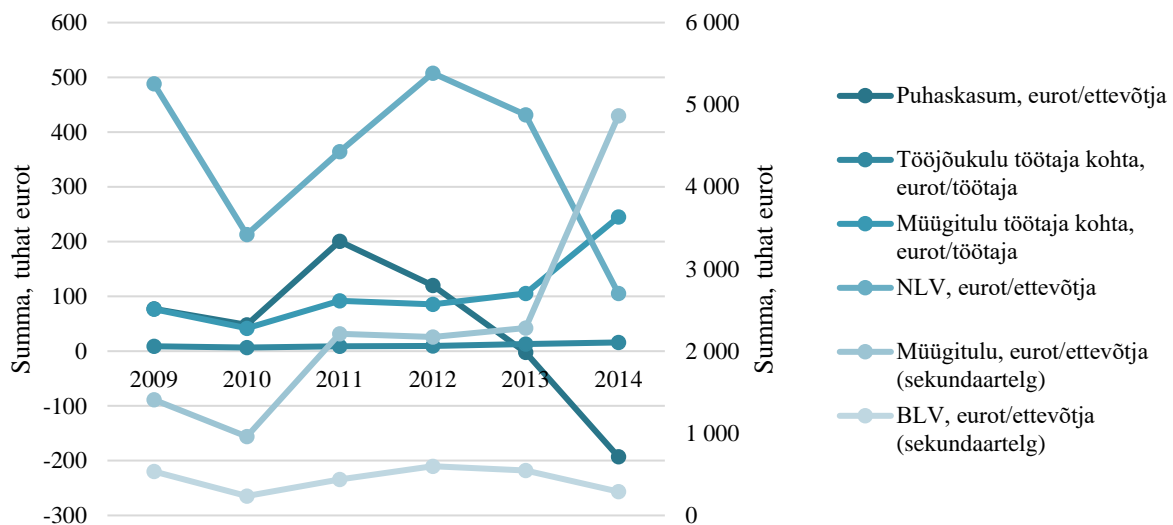

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

658 Konkurentsivõime näitajatest suurenesid perioodil 2009–2014 toetuse saajate müügitulu ettevõtja kohta (keskmiselt 28,1% aastas) ja müügitulu töötaja kohta (keskmiselt 26,1%). Pidevalt tõusvas joones kasvas tööjõukulu töötaja kohta. Vaadeldaval perioodil vähenesid toetuse saanud ettevõtete konkurentsivõime näitajatest puhaskasum, BLV ja NLV ettevõtja kohta. Kuigi ajavahemikus 2010–2011 kasvas analüüsitavate ettevõtete puhaskasum ligi 4 korda, siis alates 2011. aastast oli vastav näitaja languses ning 2014. aastal teeniti kahjumit keskmiselt 192,9 tuhat eurot. Keskmise puhaskahjum 2014. aastal oli seotud ühe toetuse saaja märkimisväärselt suure kahjumiga võrreldes ülejäänud analüüsitavate ettevõtetega. Ettevõtete BLV ja NLV langesid analüüsiperioodil keskmiselt vastavalt 11,6% ja 26,4% aastas.¹⁶⁹ Ekspertide kohaselt võib toetuse saajate BLV ja NLV langemist seostada kulude tõusmisega, mis vähendasid puhaskasumi suurust või tekitasid kahjumit. Samuti toodi fookusgrupis välja, et majandusnäitajate halvenemist mõjutas ka Venemaa poolt 2014. aastal kehtestatud teatud toiduainete impordikeeld, mis põhjustas piimahinna langemise.

¹⁶⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Joonis 53. Toetuse saajate konkurentsivõime näitajad

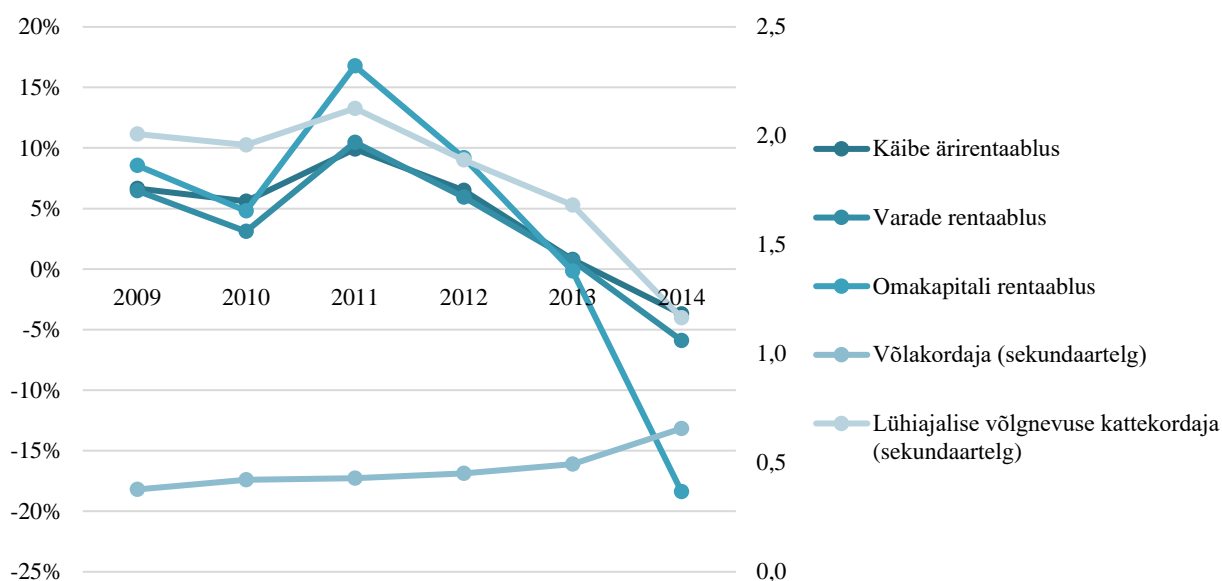
Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Vaadeldaval perioodil langesid kõik analüüsitava toetust saanud ettevõtete jätkusuutlikkuse näitajad (Joonis 54). Kuigi aastatel 2010–2011 suurenesid toetuse saajate varade ja omakapitali rentaablus ning käibe ärirentaablus märkimisväärselt, siis alates 2011. aastast on kõik nimetatud näitajad pidevalt langenud. Enim langes omakapitali rentaabluse näitaja – keskmine aastane langus oli 217%. Käibe ärirentaablus ja varade rentaablus vähenesid keskmiselt vastavalt 189% ja 198% aastas, mis tähendab, et varade ärikasumi genereerimise võime vähenes.¹⁷⁰ Võlakordaja suurenes vaadeldaval perioodil 11,7%, seega kaasati investeringute elluviimisel üha enam võõrkapitali.¹⁷¹

¹⁷⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

¹⁷¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Joonis 54. Toetuse saajate jätkusuutlikkus

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016: 119.

- 659 Kuna antud alameetmest toetust saanud ettevõtete arv oli väga piiratud, ei saa teha järeldusi toetuse mõju kohta kogu sektori ettevõtete lisandväärtuste suurenemisele, sest lisaks toetusele mõjutasid kahes sektoris tegutsevate ettevõtete majandusnäitajaid ka üldine majanduskeskkond ja teised välised tegurid. Samuti pole asjakohane eeldus, et eesmärgiks seatud 35 koostööprojekti toetamine panustaks olulisel määral kogu sektori konkurentsivõime kasvu.
- 660 Konkurentsivõime suurenemise puhul on oluline, et projekti tulemusena saavutatakse praktilise väärtusega tulemused, mida ettevõtetel on võimalik ka reaalselt kasutada. Ka toetuse saajate hulgas läbi viidud telefoniintervjuude tulemused näitasid, et ainult üksikutel juhtudel jõuti rakendusühtsuse toel valmistooteni või uue kasutatava tootmisprotsessini ning sedagi sageli jätkuprojektide tulemusel. Eduka näitena võib siinkohal välja tuua ühe toetuse saaja, kes suutis rakendusühingu tulemusena parandada tootmisprotsessi ja seega ka toote kvaliteeti, mille tulemusena on uus toode jõudnud ka eksporditurgudele. Samas toodi mitmes intervjuus välja, et kuigi koostööprojekt ei panustanud otseselt ettevõtte tulemuslikkuse suurenemisesse, siis võib uute teadmiste omandamist ning koostöö tegemise kogemust samuti pidada konkurentsivõime paranemiseks.

5.1.7.2 Meede 1.7.2. Põllumajandustootjate osalemine toidukvaliteedikavas

5.1.7.2.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 661 Alameetme 1.7.2 eesmärk oli julgustada ning soodustada põllumajandustootjate aktiivsemat osalemist ühenduse või siseriiklikes toidukvaliteedikavades, mis tagaksid kõrgekvaliteediliste,

mahe- ja nišitoodete turulepääsu. Läbi uute kõrge müügi- ja/või ekspordipotentsiaaliga toiduainete tootmise, tooraine ja toiduainete kvaliteedi parandamise ning põllumajandussaadustele lisandväärtuse andmise oli alameetme üldeesmärgiks tõsta põllumajandusettevõtete tulemuslikkust ning seeläbi põllumajandussektori konkurentsivõimet.

Toetuse saamise tingimused

- 662 Alameetmest plaaniti toetada abikõlblikes mahepõllumajanduskavas osalevate põllumajandustootjate osalemist ühenduse kvaliteedikavades, mida rakendati nõukogu määruse (EÜ) nr 834/2007 mahepõllumajandusliku tootmise ning mahepõllumajanduslike toodete märgistamise ja määruse (EÜ) nr 2092/91 kehtetuks tunnistamise kohta (*ELT L 189, 20.7.2007, lk 1–23*) alusel.
- 663 Abikõlblikeks kuludeks loeti ainult püsikulusid, mis tulenesid toidukvaliteedikavades osalemisest. Alameetmest 1.7.2 ei toetatud kulutusi mahepõllumajandusliku tootmise tegevusteks, mille hulka arvestati ka mahetoodete turustamisega seotud tegevused, kui need polnud toodetud toidukvaliteedikavade raames.¹⁷²

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

- 664 Toetuse maksimaalne määr oli 3000 eurot ettevõtja kohta, mis oli mõeldud iga-aastase ergutustoetusena vastavalt toidukvaliteedikavas osalemisest tulenevatest püsikuludest tuletatud määrale. Toetuse maksimaalseks kestvuseks oli mõeldud viis aastat.

5.1.7.2.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 665 Eestis hakati ökoloogilisele põllumajandusele suuremat tähelepanu pöörama 1997. aastal ning alates 1999. aastast algas Eesti mahepõllumajanduses kiire areng.¹⁷³ Mahetootmise edendamise kõrval muutus üha olulisemaks ka mahetoodete turustamine ning olulise toetava instrumendina nähti põllumajandustootjate osalemist toidukvaliteedikavades. Toidukvaliteedikavade eesmärk on parandada põllumajandustootmist, andes tarbijale tagatise, et toidukvaliteedikavas osalev toode või tootmisprotsess on kõrge kvaliteediga ning omab lisandväärtust. Põllumajanduslike ettevõtete osalemine toidukvaliteedikavades oleks pidanud seega parandama nende turustamisvõimalusi ning seetõttu oleks olnud kvaliteedikavades osalemise toetamine asjakohane.
- 666 Korraldusasutuse hinnangul peab toimiva toidukvaliteedikava koostamine olema alt ülesse poole tulev protsess ning meetme kujundamisel ei osatud õigesti prognoosida sihtrühma huvi ja siseriiklike toidukvaliteedikavade tekkimisprotsessi kulgu. Kuigi programmiperioodi alguses olid juba tekkinud esimesed algatused siseriiklike toidukvaliteedikavade koostamiseks,

¹⁷² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

¹⁷³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

siis lõpliku kinnitamiseni jõuti alles 2013. aasta sügisel.¹⁷⁴ See tähendab, et järelhindamise raames vaadeldaval perioodil ei olnud Eestis ühtegi tunnustatud siseriiklikku kvaliteedikava, milles osalemist oleks saanud alameetmest 1.7.2 toetada. Samuti ei saanud toetada ettevõtete osalemist ühenduse mahepõllumajanduslikes toidukvaliteedikavades, sest toetuse abikõlblikud kulud olid toetatavad ka meetmest 2.3.2 „Mahepõllumajandusliku tootmise toetus“, aga dubleeriv toetus ei olnud lubatud.

Meetme eesmärkide saavutamine

- 667 Kuna meede analüüsitava programmiperioodi lõpuks ei rakendunud, ei saavutatud ka seatud eesmäärke.

5.1.7.3 Meede 1.7.3. Toidukvaliteedikavade raames toodetud toodete alane teavitamis- ja edendamistegevus

5.1.7.3.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 668 Alameetme eesmärgiks oli edendada mahepõllumajanduslikult toodetud toodete turustamist, tõsta tarbijate teadlikkust mahetoodetest ning soodustada kõrgema ja stabiilsema kvaliteediga toodete turule toomist läbi toidukvaliteedikavade raames toodetud toodete teavitamis- ja edendamistegevuste toetamise. Alameede 1.7.3 oli esmalt kavandatud täiendava meetmena alameetme 1.7.2 kõrvale ning mõlema laiemaks eesmärgiks oli pikemas perspektiivis parandada Eesti põllumajandussektori konkurentsivõimet, edendades kõrgema kvaliteedi ning suurema turujõuga toodete turustamist.

Toetuse saamise tingimused

- 669 Vastavalt maaelu arengukavale 2007–2013 ja põllumajandusministri 2010. aasta määrusele nr 50¹⁷⁵ võis toetust taotleda nõukogu määruse (EÜ) nr 834/2007 alusel rakendatava toidukvaliteedikava raames toodetud toodete edendamiseks ning tarbijate hulgas mahepõllumajanduse alase teavitustöö läbi viimiseks.¹⁷⁶
- 670 Toetust võisid taotleda kõik mahepõllumajanduskavas aktiivselt osalevaid isikuid ühendavad rühmad, kes vastasid ELi ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduses toidukvaliteedikava rakendavate tootjarühmade kohta sätestatud nõuetele ja kes ühendasid nõukogu määruse (EÜ) nr 834/2007 alusel rakendatavates kvaliteedikavades osalevaid isikuid. Toetust ei saanud taotleda tootjarühmad, kes olid sama tegevuse jaoks toetust saanud nõukogu määrus (EÜ) nr 3/2008 alusel rakendatavatest toetusmeetmetest.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

---

¹⁷⁴ Veterinaar- ja Toiduamet. Tunnustatud toidukvaliteedikavad.

<http://www.vet.agri.ee/?op=body&id=676&art=294> (Viimati kasutatud 21.09.2016).

¹⁷⁵ Toidukvaliteedikava raames toodetud toote teavitamis- ja edendamistoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord. RTL 2010, 24.

¹⁷⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta.; EMÜ, 2016.

671 Alameetmest 1.7.3 makstava toetuse maksimaalne määr oli 70% abikõlblikest kuludest ning maksimaalne toetussumma 191 735 eurot tootjarühma kohta ühe aasta jooksul.

5.1.7.3.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

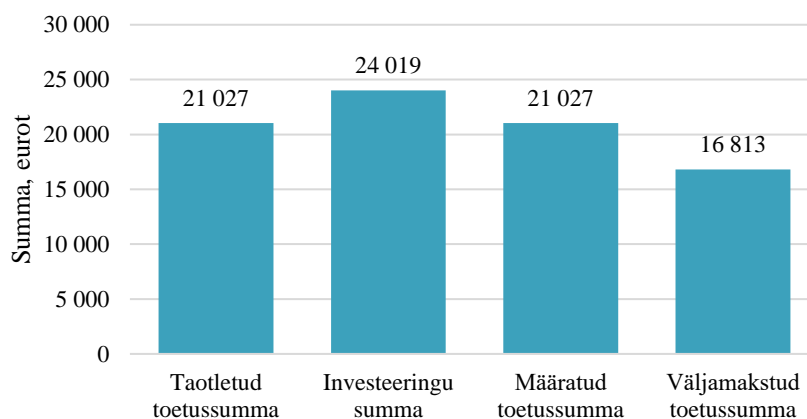
Meetme asjakohasus

672 Suurendamaks toidukvaliteedikavade raames toodetud toodete ja üldisemalt mahetoodete turuvõimet, on oluline suurendada avalikkuse teadlikkust mahetoodete erilisusest ning aidata seeläbi kaasa mahepõllumajanduse edasisele levikule. Seega võib öelda, et alameede 1.7.3 oli asjakohane, kuid sarnaselt alameetmele 1.7.2 ebaõnnestus sihtrühma huvide prognoosimine. Kuigi vaadeldava perioodi alguses oli MAKis välja toodud analüüside põhjal mitmeid mahetootjaid koondavaid esindusorganisatsioone, keda võis pidada potentsiaalseteks toidukvaliteedikavade teavitamis- ja edendamistoetuse taotlejateks,¹⁷⁷ jäi huvi toetuse taotlemise vastu madalaks ning siseriiklike toidukvaliteedikavade puudumise tõttu ei saanud ka nende raames toodetud toodete edendamiseks toetust taotleda.

Meetme eesmärkide saavutamine

673 Aruande perioodi lõpuks esitati alameetmest 1.7.3 kokku üks taotlus kogusummaga 21 027 eurot, mis ka heaks kiideti. Kogu investeeringu summa oli 24 019 eurot, millest toetusena maksti välja 16 813 eurot (Joonis 55). Meetmest 1.7 väljamakstud kogusummast moodustas see vaid 0,4%.

Joonis 55. Ülevaade alameetmest 1.7.3 taotletud toetuse, investeeringu ja väljamakstud toetuse summadest

Allikas: PRIA 31.12.2015

674 Alameetme väljundnäitajaks oli viie toidukvaliteedikava teavitus- ja edendamistegevuse toetamine. Analüüsitava perioodi lõpuks sai toetust ainult üks projekt, mis oli suunatud mahetootmisviisi ja mahetoodete tutvustamisele. See tähendab, et väljundeesmärgist täideti ainult 20% (Tabel 45).

¹⁷⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

Tabel 45. Meetme 1.7.3 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2015	Saavutamise määr (%)	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetatud tegevuste arv	5 toidu-kvaliteedikava	1	20%	+
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Tunnustatud kvaliteedimärgi all toodetud põllumajandustoodete väärtus	3% kogutoodangu väärtusest	—	-	-
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Netolisandväärtuse osatähtsus väljendatuna ostujõustandardis	60% EL-25 keskmisest	—	-	-
Muutus brutolisandväärtuses aasta tööühiku kohta	10%	—	-	-

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007-2013. Järeldaja analüüsid.

- 675 Alameetme 1.7.3 tulemusnäitajaks oli tunnustatud kvaliteedimärgi all toodetud põllumajandustoodete väärtuse suurenemine 3%-ni kogutoodangu väärtusest. Meetme mõjunäitajateks oli toidukvaliteedikavade raames tootvate põllumajandusettevõtete NLV ja BLV kasv. Kuna meetmest sai toetust ainult üks ettevõtte, kes äriregistri ettevõtete majandusaasta aruannete andmete põhjal oli järeldamise teostamise ajaks ettevõtte tegevuse lõpetanud, siis pole asjakohane indikaatorite saavutustaset välja arvutada.

5.1.7.4 Vastused hindamisküsimustele

- 676 Kuna alameetme 1.7.2 programmiperioodi lõpuks ei rakendunud ning meetmes 1.7.3 oli ainult üks lõppkasusaaja, kes on praeguseks tegevuse lõpetanud, siis pole andmete puudumise tõttu nimetatud alameetmete puhul võimalik anda sisukat ja asjakohast hinnangut. Seetõttu vastatakse MAKi eripärast lähtuvatele hindamisküsimustele vaid meetme 1.7.1 kohta.

Kood 124. 1. Mil määral on toetus suurendanud sektori osapoolte koostöös valminud uute toodete, töötlemisviiside või tehnoloogiate turulepääsu?

Hinnangu alus:

- toetuse abil turule toodud uute toodete arv
- toetuse panus uute toodete turule toomisele

- 677 Kuigi alameetme 1.7.1 eesmärkide hulgas oli loetletud ka uute tehnoloogiate ja tootmisviiside soodustamine, siis põhifookuses olid eelkõige põllumajandus- ja metsandussektori ettevõtete tootearendusprojektid ning uute toodete reaalse turule jõudmise soodustamine. Indikaatorite täitmise põhjal eeldati püsihindamise käigus, et koostööprojektide tulemusena võtsid 20 ettevõtet kasutusele uue toote või tehnoloogia, mis tähistab MAKis seatud sihttaseme 100%-list saavutusmäära. Järelhindamise käigus toetuse saajatega läbi viidud intervjuud seda aga ei kinnita.
- 678 Meetme 1.7.1 rakendamistulemuste analüüsis on välja toodud, et kõikidest heakskiidetud projektidest vaid üheksa taotlejat mainisid projekti eesmärgina uue toote välja töötamist.¹⁷⁸ Arvestades, et 95% väljamakstud toetuse saanud koostööprojektidest olid rakendusuuringud ning analüüsides teostatud projektide kirjeldusi,¹⁷⁹ võib öelda, et toetuse abil turule toodud uute toodete arv oli väiksem kui eeldati ning alameetmel 1.7.1 oli ainult osaline mõju uute toodete turulepääsu suurendamisel. Intervjueeritud toetuse saajate hulgast vaid üks ettevõtja sai rakendusuuringu toel tuua turule uue toote ning ühel juhul jõuti uue tooteni edasiste jätkuprojektide abil. Samas kinnitasid kõik intervjueeritavad, et ilma toetuseta poleks ükski ettevõtte sellises mahus rakendusuuringuid või tootearendusprotsessi ette võtnud. Seega võib öelda, et koostööprojektid, mis viisid lõpuks reaalse toote välja töötamiseni, poleks suutnud ilma alameetme 1.7.1 toetuseta uusi tooteid turule tuua ning seetõttu nende ettevõtete seisukohast täitis meede oma eesmärgi.
- 679 Toetusel oli ka positiivne mõju toetust saanud ettevõtjate ning teadus- ja arendusasutuste vahelise koostöö parandamisele, sest 75% intervjueeritavatest jätkasid koostööd või väljendasid nõusolekut koostööpartneriga ka tulevikus koostööd teha, isegi kui neil varasem kogemus puudus. Telefoniintervjuude tulemused näitasid, et mõlemad osapooled jäid koostööga rahule ka siis, kui projekti tulemused ei olnud sellised nagu oodati. Sellest võib järeldada, et meede panustas põllumajandus-, metsandus- ja toidusektoris tegutsevate ettevõtete ning teadus- ja arendusasutuste vahelise koostöö soodustamisele positiivselt.

Kood 124. 2. Mil määral on toetus kaasa aidanud põllumajandus-, metsandus- ja toidusektori konkurentsivõime parandamisele?

Hinnangu alus:

- arendatud uue toote või tehnoloogia panus toetuse saaja konkurentsivõime parandamisesse
- ettevõtete bruto- ja netolisandväärtuse muutused

- 680 Toetuse saajate telefoniintervjuude põhjal panustasid uue toote või tootmisprotsessini viinud toetatud projektid ettevõtte konkurentsivõime parandamisesse olulisel määral, sest ilma toetuseta poleks rakendusuuringut ellu viidud ning uue tooteni poleks jõutud. Uus toode aga tugevdas ettevõtte konkurentsivõimet, kuna laiendas müügivõimalusi. Samuti näitasid toetuse saajate intervjuu tulemused, et mitmel juhul paranes ettevõtete konkurentsivõime isegi siis,

¹⁷⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.7.1 „Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alane koostöö“ rakendamistulemuste ülevaade. EMÜ, 2012: 10.

¹⁷⁹ PRIA 31.12.2015.

kui tootearenduse või rakendusuuringu tulemusi järelhindamise hetkel praktikas ei kasutatud. Näiteks tõi üks intervjuueeritud toetuse saaja välja, et toetatud projekti tulemusena paranesid ettevõtte tootmisprobleemide ennetusvõime ja IT-süsteem, kuigi algne eesmärk oli jõuda uue tehnoloogilise lahenduse ja tooteni. Mitu intervjuueeritud ettevõtet tõi välja, et konkurentsivõimele mõjusid positiivselt ka projekti jooksul omandatud uued teadmised innovaatilistest toodetest ja protsessidest. Samas oli ka ettevõtjaid, kelle hinnangul koostööprojekt ei omanud mõju ettevõtte konkurentsivõimele ning kes leidsid, et rakendusuuringutes saadud tulemusi polnud võimalik praktikas kasutada. Taoline tendents oli iseloomulik toetatud koostööprojektidele, mille eesmärk oli pigem kaardistada teadmisi innovaatiliste toodete või protsesside kasutamise kohta ning kus projekti juhtivaks osapooleks oli teadus- ja arendusasutus.

- 681 Ettevõtete majandusnäitajate analüüsi põhjal võib öelda, et perioodil 2009–2014 suurenesid toetuse saajate konkurentsivõime näitajatest nii müügitulu kui ka tööjõukulu. Paarile erandlikule näitele vaatamata, näitas kuni 2013. aastani kasvutendentsi ka ettevõtete puhaskasum, mis hakkas 2014. aastast langema (Joonis 53). BLV ja NLV ettevõtja kohta vähenesid vaadeldaval perioodil keskmiselt vastavalt 26% ja 11%. Seega kuigi majandusnäitajate põhjal võib alameetmest 1.7.1 toetust saanud ettevõtete puhul näha positiivset muutuste trendi, siis ettevõtete bruto- ja netolisandväärtus siiski ei tõusnud. Samas tuleb ettevõtete majanduslike tulemusnäitajate tõlgendamisel arvesse võtta, et enamik teostatud koostööprojekte olid oma olemuselt rakendusuuringud ning isegi kui hilisemate edasiarenduste käidus jõuti uue toote välja arendamiseni, pole võimalik hetkel hinnata, kuivõrd suur panus oli sealjuures meetmest jagatud toetusel. Seega võib järeldada, et meede täitis oma eesmärgi vaid osaliselt.

5.1.7.5 Järeldused ja soovitused

- 682 Alameetmest 1.7.1 toetati 22 koostööprojekti (saavutamise määr 63%), mille tulemusena võttis 20 ettevõtet kasutusele uue toote või tehnoloogia (100%). Arvestades, et 95% (21) toetatud projektidest olid oma olemuselt rakendusuuringud ning tuginedes järelhindamise käigus kogutud andmetele, võib järeldada, et tegelik tulemusnäitaja saavutustase on madalam. Selle põhjuseks võib olla indikaatori mõõtmiseks seatud hindamiskriteeriumite (toote, tootmisviisi või tehnoloogia uuenduslikkus) tõlgendamise erinevus. Vaatamata sellele, viidi alameetmest 1.7.1 toetust saanud koostööprojektide näol ellu mitmeid innovaatilisi rakendusuuringuid, mis panustasid nii toetust saanud ettevõtete konkurentsivõime parandamisse kui ka teaduse arengusse. Üksikutel juhtudel jõuti ka reaalselt turule jõudnud uue tooteni, mida on intervjuueeritud toetuse saajate hinnangul võimalik ka eksportturgudele viia. Samuti tuleb arvestada, et rakendusuuringud on esimene etapp pikemas tootearendusprotsessis ning meetme kogu mõju võib väljenduda hiljem.
- 683 Järeelhindamise käigus kogutud andmete põhjal võib teostatud rakendusuuringud jagada kaardistavateks ja ettevõtetes tekkinud konkreetsete probleemide lahendamisele suunatud uuringuteks. Kaardistavad ja teoreetilised uuringud olid iseloomulikumad projektidele, kus initsiaatoriks ja aktiivsemaks osapooleks oli TjA asutus. Telefoniintervjuudest kogutud andmete põhjal võib öelda, et ka projektitulemused jäid sellisel juhul pigem teoreetiliseks.

Sageli olid seda tüüpi koostööprojektide osapoolteks suuremad TjaA asutused (peamiselt Eesti Taimekasvatuse Instituut ja Eesti Maaülikool) ning mikroettevõtted või FIE-d. Kuigi meetme skeemi järgi pidi taotleja olema ettevõtja ning eesmärgiks oli soodustada peamiselt tootearendust, siis praktikas kujunes olukord kohati selliseks, et teadusasutused otsisid endale ise toetuse taotlemiseks ettevõtjast koostööpartneri.

684 Rakendusuuringud, mille eesmärgiks oli lahendada ettevõtete poolt püstitatud tootmis- või kvaliteediprobleeme, jõudsid suurema tõenäosusega uue toote, tootmisviisi või tehnoloogiani ning intervjuude põhjal võib öelda, et sellisel juhul oli projekti algatanud osapooleks ettevõtja. Samuti võib projekti kirjelduste ja telefoniintervjuude käigus kogutud andmete põhjal järeldada, et kuigi algselt oli alameetme 1.7.1 eesmärgiks toetada rohkem tootearendusprojekte, siis toetatud koostööprojektide fookus oli pigem tootmisprotsesside parandamisel ja uute tehnoloogiate kasutuselevõtmisel. Kuna intervjueeritud suur- ja väikeettevõtte kohaselt poleks ilma toetuseta olnud võimalik taolisi tootearendus ja rakendusuuringuid läbi viia, siis on arendustegevuse soodustamine endiselt oluline ning meede 1.7.1 vajalik.

685 Positiivse aspektina võib välja tuua, et mitme intervjueeritava kohaselt oli toetuse abil ellu viidud koostööprojekt esimene kogemus uuringute ja analüüside läbiviimisel ning mõnel juhul ka üleüldse koostöö tegemisel. Samas olid kõik intervjueeritavad oma koostööpartneritega rahul ning väljendasid huvi tulevikus koostöö jätkamise suhtes. Mitme ettevõtja sõnul jätkati koostööd ka pärast meetmest toetust saanud projekti lõppu ning mõnel juhul ka sama projektiteeskonnaga. See näitab, et valmisolek TjaA asutustega koostöö tegemiseks on alameetme 1.7.1 tulemusena suurenenud.

686 Meetme 1.7 puhul oli MAKi mõistes tegemist täiesti uue meetmega ja meetme planeerimisel ei osatud õigesti prognoosida sihtrühma huvi ning vajadusi. Meetme 1.7 jaoks planeeritud vahendeid perioodi lõpuks kogumahus ära ei kasutatud. MAKi rakendamise perioodi lõpuks ei olnud ühtegi siseriiklikult kinnitatud toidukvaliteedikava ning seetõttu ei saavutanud alameetmed 1.7.2 ja 1.7.3 oma eesmärgi. Pikas perspektiivis oli aga meetmel 1.7 pigem positiivne mõju, sest suurendas sektoris tegutsevate ettevõtete teadlikkust uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendustegevuste kohta.

687 Meetme 1.7.1 eesmärgid saavutati järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

688 Eesmärgiks seatud koostööprojektide arv jäi programmiperioodi jooksul saavutamata (62,8%) ning meede panustas toormetootjate, töötlejate ja TjaA asutuste vahelise koostöö soodustamisesse vaid osalisel määral.

- **Valdkonna eesmärgid**

689 Meetme 1.7 valdkondlikuks eesmärgiks oli põllumajandus- ja metsandussektoris suurema innovatiivsuse saavutamine. Kuigi indikaatorite täitmise kohaselt on eesmärk saavutatud 100%, siis järeldamise käigus kogutud andmed seda ei kinnita. Saavutustasemetes erinevuse põhjus tuleneb eeldatavasti indikaatori mõõtmiseks seatud

hindamiskriteeriumite tõlgendamise erinevusest. Samas näitavad hindamistulemused, et mõnel juhul siiski jõuti ka uue toote või tootmisprotsessi kasutusele võtmiseni ning seega on eesmärk täidetud osaliselt.

- **Üldeesmärgid**

690 Toetuse saajate väikese hulga tõttu pole võimalik järeldada, kas meede panustas kogu põllumajandus- ja metsandussektori ning põllumajandus- ja metsasaadusi töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamisse. Samas aitas meetmest saadud toetus parandada üksikute ettevõtete konkurentsivõimelisust ning paranes teadlikkus TjA asutustega koostööprojektide läbi viimisest, mida võib pidada konkurentsivõimet soodustavaks teguriks. Seega panustas meede üldeesmärgi saavutamisesse osaliselt.

5.1.8 Meede 1.8. Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur (125)

5.1.8.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

691 Põllumajandus- ja erametsamaal kuivendussüsteemide toimimisvõime säilitamine. Spetsiifilisteks eesmärkideks oli ühtlustada maapiirkonnas põllu- ja erametsamajanduse tootmistingimusi, vähendades ebasoodsast veerežiimist tingitud põllumajandusliku tootmise riske ning suurendades erametsa tootlikkust ja puidu kvaliteeti ning parandada juurdepääsu põllumajandus- ja erametsamaale ning võimaliku reostuse leviku minimeerimist kuivendatud maal.

Toetuse saamise tingimused

692 Toetust said taotleda ettevõtjad, kes tegelesid põllumajandusega või omasid metsa, aga ka mittetulundusühingud, kes tegelesid teede hoiuga, ja loomulikult maaparandusühistud. Toetuse ülemmäär oli sõltuvalt tegevuse iseloomust ja taotlejast 40%–90% kogu investeeringu kogumaksumusest.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

693 Toetuse maksimaalsed määrad oli kehtestatud tegevuste lõikes, aga üks taotleja võis kalendriaastas kõikide tegevuste puhul kokku saada kuni 543 249 eurot toetust ja kogu programmiperioodil kuni 1 086 498 eurot¹⁸⁰.

5.1.8.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

694 Meetme rakendamist põhjendati MAKis olemasolevate põllumajandus- ja erametsamaa kuivendussüsteemide kõrge amortiseerunud taseme põhjal. Korrastamata

---

¹⁸⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013. Meede 1.8 – Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur (125).

maaparandussüsteemid ja kinnikasvanud eesvoolud põhjustavad üleujutusi, maa soostumist ja võsastumist ning maastike rekreatiivse väärtuse vähenemist. Kuna valdav osa maaparandussüsteemidest paiknevad mitme maaomaniku maal, siis selle tõttu leiti, et maaparandussüsteemide rekonstrueerimis- ja uuendustöid on otstarbekas teha ühiselt.

695 Meetme asjakohasus avaldub läbi maaparandussüsteemide registri andmete (seisuga 31.12.2015), kus leidub info kuivendatud maa pindala, maaparandussüsteemide arvu ja vanuse kohta. Oluline on arvestada maaparandusühistute (MPÜ) arvu ja majandamise osakaalu toetuse perioodil 2007–2013. Püsihindamise aruandes (2016. aastal) märgitakse, et ettevõtlusvormi lõikes esitasid kõige enam taotlusi MPÜ-d. Nende taotlused moodustasid 58% kõikidest esitatud taotlustest ja 59% nendest, mille alusel toetus välja maksti. MPÜ-sid toetati aga koguni 85% ulatuses kogu toetussummast. Palju taotlusi esitasid ka füüsilisest isikust ettevõtjad (19%) ja osäühingud (18%), kelle toetuse saamise osakaal oli vastavalt 20% ja 19% heakskiidetud taotlustest ning nende osa toetussummast vastavalt 5% ja 10%.

696 Põllumajandusameti andmetele ¹⁸¹ tuginedes on perioodil 2006–2015 MPÜ-de arv kahekordistunud. Aastal 2015 tegutses Eestis 185 MPÜ-d ja nende arv on stabiliseerunud (Tabel 46). Toetus saanud 134 MPÜ-d moodustavad 72% üldkogumist, mis iseloomustab kõrget toetuse taotlemise ja kasutamise aktiivsust. MPÜ-de liikmeskonnas on oluline juriidiliste isikute arv, kes peamiselt on põllumajandustootjad või metsamajandamisega tegelevad äriühingud. Võrreldes MAK perioodi eelse 2006. aastaga on 2015. aastaks juriidiliste isikute arv ligikaudu kolmekordistunud.

Tabel 46. Maaparandusühistute dünaamika 2006–2015

Aasta	Ühistute arv	Liikmete arv		Reguleeriva võrgu pindala, ha
		liikmete arv kokku	sh juriidilised isikud	
2006	85	4448	398	84 875,7
2007	95	4734	434	90 681,7
2008	112	5106	483	95 755,6
2009	144	5702	586	106 209,6
2010	176	6696	746	121 127,7
2011	192	7589	879	130 554,3
2012	191	7458	934	133 577,4
2013	185	7294	922	130 478,5
2014	187	7557	1052	133 291,0
2015	185	7515	1087	131 989,0

Allikas: Põllumajandusamet. Maaparandussüsteemide register 31.12.2015.

697 Maaparandussüsteemide registri¹⁸² andmetel on Eestis kokku kuivendatud põllumajandusmaa pindala 589,5 tuhat ha ja kuivendatud metsamaa pindala 721,1 tuhat ha. Kuivendatud maa

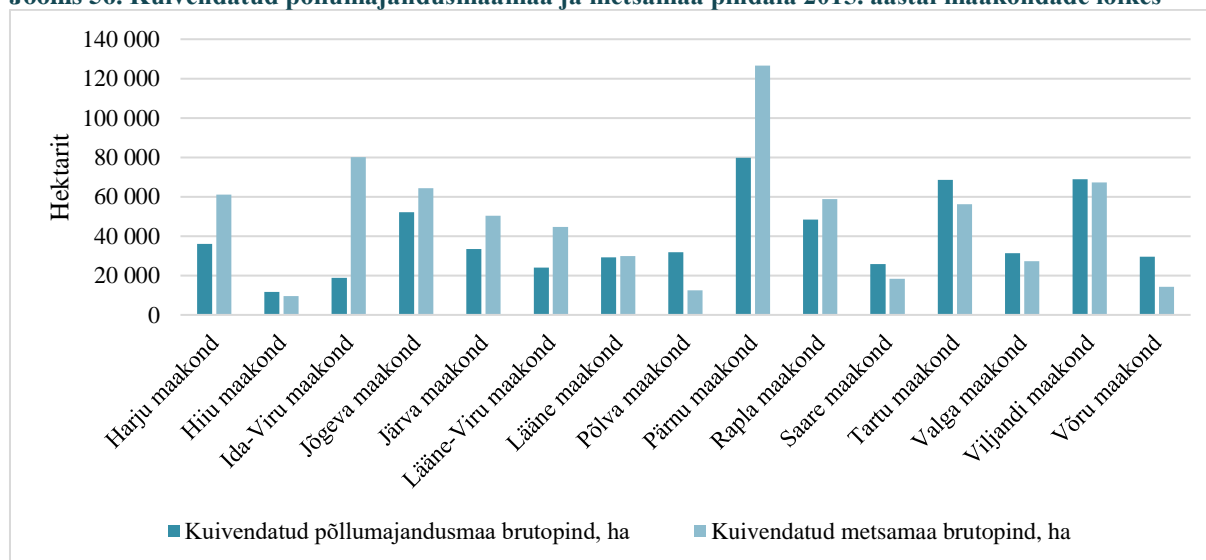
¹⁸¹ Põllumajandusamet 2016 <http://www.pma.agri.ee/index.php?id=104&sub=355&sub2=415>

¹⁸² Põllumajandusamet, 2016 (<http://msr.agri.ee/index.aspx>) (seisuga 31.12.2015)

pindalad maakondade lõikes esitatud andmetel (Joonis 56) on suure erinevusega, jäädes vahemikku 11-79 tuhat hektarit. Antud näitaja ilmestab meetme asjakohasust.

698 Lisaks on oluline jälgida maaparandussüsteemide ehitamise aega ja amortiseerumist.

Joonis 56. Kuivendatud põllumajandusmaamaa ja metsamaa pindala 2015. aastal maakondade lõikes

Allikas: Maaparandussüsteemide register. Põllumajandusamet, 2016. <http://msr.agri.ee/index.aspx>. Järeelhindaja arvutused.

699 Järeelhindamisel läbiviidud küsitlusele vastas 13 toetuse saajat, kellest 8 olid MPÜ-d, 2 füüsilisest isikust erametsaomanikku ja üks juriidiline erametsaomanik ning 2 põllumajandusega tegelevat ettevõtjat. Respondentide vähese arvu tõttu ei ole tulemused ettevõtlusvormide ja tegevusalade lõikes piisavat usaldusväärsust andvad, seetõttu saab andeid analüüsida kokkuvõtvalt ning esitada eelkõige need tulemused, kus valdav osa (üle 70%) vastajatest hindas küsimust sarnaselt.

700 Tulemustest selgus, et üle 84% vastajatest hindas MAKi põllu-ja metsamajanduse infrastruktuuri toetuse mõju olulisel määral positiiveks maa kui ressursis ja tootmisteguri ära kasutamisel, mis näitab ka asjakohasust.

701 Küsimusele, mil määral hüvitas MAKi põllu-ja metsamajanduse infrastruktuuri toetus vastaja maaparandamise kulutused, vastati valdavalt, et toetus hüvitas kulutused suurel määral. Keskkonnarajatiste, juurdepääsuteede ja metsatulekahju ennetustegevuste kulutuste hüvitamise kohta vastajate hinnangud varieerusid.

702 Vastajad hindasid, et maaparandustegevuste osas oleksid nad valdavalt kulutusi teinud ka ilma MAKi põllu- ja metsamajanduse infrastruktuuri toetuseta, kuid väiksemas mahu ja ajaliselt hiljem. Teiste tegevuste osas arvamused suuresti varieerusid. Tulemus tõestab meetme asjakohasust.

703 Fookusgrupis arvati, et kuigi küsitlustulemustes tekib arvamuste varieeruvus, siis meede oli Eestis maafondi ja niiskusrežiimi arvestades väga asjakohane. Lisaks vaatasid põllumajandusmaa kasutajad üle, millist maad annab veel majandustegevuseks kasutada ning kasutati vastavate tegevuste elluviimisel toetuse abi. Toimus oluline muutus ka MPÜ-de arvus, mis näitab ühistegevuslikku huvi ja samuti huvi toetuse vastu. Arvati, et pikas perspektiivis peaks infrastruktuuri toetus olema stabiilne, kuna investeeringud on kallid ja infrastruktuuriga peaks tegelema kogu aeg. Samuti on vajalik toetada infrastruktuuri, mis metsade ohutuse tagamiseks ja puidu veoks on hädavajalik. Erametsadele on kohati raskendatud juurdepääs, mille tekitamisele saab kaasa aidata. Vajalik oleks siiski üle vaadata toetuse määrad. Toetuse suurem panus oleks eeldatav maaparandussüsteemide rekonstrueerimisel.

Meetme eesmärkide saavutamine

704 Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur toetuse eelarve perioodiks 2007–2013 oli 48,2 mln eurot. Kogu perioodi vältel määrati toetust 48,2 mln euro ulatuses ning maksti välja kokku 47,4 mln eurot. Meetme väljund-, tulemus-, ja mõjunäitajad on esitatud järgnevas tabelis.

Tabel 47. Meetme 1.8 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013 ¹⁸³	Saavutusmäär 2013	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetust saanud projektide arv	270	299	111%	+++
Tehtavate investeeringute maht	44 035 126	55 658 769	126%	+++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Ehitatud, rekonstrueeritud ja uuendatud teid	200 km	246 km	123%	+++
Ehitatud, rekonstrueeritud ja uuendatud keskkonnakaitserajatisi	180	655	364%	+++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Korrastatud maaparandussüsteeme	70 000 ha	56 600 ha	81%	+++

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määra: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013, PRIA 31.12.2015. Järeelhindaja arvutused.

705 Meetme eesmärkide täitmise analüüsimisel näeme, et **väljundindikaatorite** tasemed on ületatud ja täidetud vastavalt 110% ning 126%. Püsihindamise aruandes märgitakse, et kogu programmiperioodi jooksul esitasid 279 taotlejat toetuse saamiseks kokku 421 taotlust ehk iga taotleja kohta laekus keskmiselt 1,5 taotlust.

¹⁸³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 706 Suure toetuse taotlemise aktiivsuse tõttu ei olnud väljundnäitajate täitmine ohustatud, küll aga tekkis investeeringute elluviimisel takistusi, kus osaliselt või täielikult loobuti investeeringu tegemisest. Taotlusvoorude aktiivsus kestis ka viimases voorus, millega tagati meetme väljundnäitajate edukas täitmine.
- 707 Meetme **tulemusnäitajaks** oli ehitatud, rekonstrueeritud ja uuendatud teede kogupikkus (200 km) ning ehitatud, rekonstrueeritud ja uuendatud keskkonnakaitserajatiste arv (180). Maaparandussüsteemide registri alusel on Eestis kokku 1114 settebasseini, 2 puhastuslodu, 331 tuletõrje veevõtu tiiki ja 21,05 km tuletõkkeriba, mistõttu olid seatud sihttasemed asjakohased. Tulemusnäitajate sihttasemed ületati, seetõttu on panus väga hea.
- 708 Toetuse saajate tegevuste jaotusest (Tabel 48) ilmneb, et nelja liiki tegevuste puhul kasutati kokku 75% toetussummast. Nii investeeringu kogumaksumus ja toetuse summa kui ka tegevuste arvu mõttes olid aga teistest tegevustest märkimisväärselt ülekaalukamad kuivendussüsteemi reguleeriva võrgu rekonstrueerimised. Selliseid tegevusi viidi ellu 1046 ja neile kasutati 46% investeeringu kogumaksumusest ja välja makstud toetuse summast.

Tabel 48. Meede 1.8 tegevuste jaotus ja väljamakstud toetus seisuga 31.12.2015

Tegevuse nimetus	Toetatud tegevuste arv	Väljamakstud toetuse summa	
		eurot	eurot/tegevus
Kuivendussüsteemid	2 031	34 463 234,98	16 968,60
Projekteerimisega seotud tegevused	905	2 333 362,27	2 578,30
Eesvoolu teenindava teega seotud tegevused	530	7 133 944,32	13 460,27
Keskkonnarajatised	358	1 121 443,32	3 132,52
Tuletõrjeohutuse tagamine	198	1 101 163,04	5 561,43
Investeeringu taotlemisega seotud kulutused	171	68 047,47	397,94
Juurdepääsuteed ja –teerajatised (v.a maaparandussüsteeme teenindavad)	36	745 739,31	20 714,98
Niisutussüsteemide tegevused	17	502 887,04	29 581,59
KOKKU/keskmine	4 246	47 469 821,75	11 549,45

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. PRIA 31.12.2015. Järeelhindaja arvutused.

- 709 Väiksem osa toetusest maksti veejuhtmete ehitamiseks (11%), maaparandussüsteemi juurde kuuluvate teede rekonstrueerimiseks (9%), samuti kuivendussüsteemidega seotud teede parandamiseks (9%). Ühe tegevuse keskmiseks maksumuseks kujunes 11,5 tuhat eurot ja kõige tüüpilisema tegevuse ehk kuivendussüsteemi reguleeriva võrgu rekonstrueerimine maksumus oli keskmiselt 16,9 tuhat eurot.
- 710 Meetme sihttasemete täitmine ehitatud teede ja keskkonnarajatiste mahu alusel oli edukas, kuna toetatud keskkonnarajatised (655 tk) moodustavad olulise osas registri üldkogumiga võrreldes (1447 tk).
- 711 Meetme **mõjunäitajateks** oli korrastatud maaparandussüsteemide pindala, mille mahust täideti 81%. Kuigi maaparandussüsteemide ehitamiseks ja rekonstrueerimiseks tehti kõige rohkem tegevusi (Tabel 48, 2936 tegevust), ei õnnestunud siiski sihttasest täita. Sihttaseme

täitmist mõjutas eelkõige maaparandussüsteemide rekonstrueerimistööde eelistamine uuendustöödele. Maaparandussüsteemi rekonstrueerimistöö on kallim töö ja pinnad on väiksemad võrreldes uuendustööde tegemisega. Perioodi jooksul muutusid kallimaks ka ehitus-, rekonstrueerimis- ja uuendustööde hinnad, mis mõjutasid tööde mahtusid.

5.1.8.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 125. 1. Mil määral on kava infrastruktuuride parandamisega edendanud põllumajandusettevõtete ja metsamajandite konkurentsivõimet?

Hinnangu alus:

- majandusnäitajate muutus, sh tootlikkus
- järelhindaja korraldatud küsitlus ja fookusgrupp

712 Analüüsides enne-pärast meetodil olulisemaid konkurentsivõimet peegeldavaid näitajaid toetust saanud ettevõtjate näitel peegeldub perioodil 2008–2014 stabiilne majandustegevus ja valdavalt positiivne muutus. Olukorras, kus perioodi jooksul toimus märkimisväärne majanduslangus ja lisaks on majanduslanguse järel küllaltki suur liha- ja toorpiima ületootmine, siis on meetmest 1.8 toetatud põllumajandustootjad majandanud edukalt. Perioodi algusaastaga võrreldes on toetuse saajad saavutanud müügitulu kasvuks 51,1%, mis on oluliselt kõrgem kogu sektori vastavast tulemusest. Aastal 2014 oli meetme 1.8 toetuse saajate keskmine müügitulu ligikaudu 1,2 mln eurot, kuid sektoris keskmiselt oli näitaja 329 tuhat eurot, seega on toetatud ettevõtjad keskmisest oluliselt suuremad tootjad. Toetatud ettevõtjate toodetud lisandväärtus (BLV) oli 2014. aastal ligikaudu 367 tuhat eurot ettevõtja kohta, mis on perioodi jooksul kasvanud 33,2%. Kuna BLV on piisavalt suur, siis pärast kulumi maha arvamist ja tulemuse korrigeerimist ostujõu standardi koefitsiendiga (EL27=100%) oli 2014. aastal netolisandväärtuse (NLV) tulemuseks 272 tuhat eurot. NLV kasvu ei ole ettevõtjad vaadeldaval perioodil suutnud tagada, kuid tulemus peegeldab stabiilsust. Samal ajal on tööjõu tootlikkuse 2014. aasta absoluutnäitaja 38,9 tuhat eurot oluliselt suurem sektori keskmisest näitajast, milleks on 26,2 tuhat eurot. Tööjõu tootlikkus on suurenenud 23,6%. Toetuse saajate majandusnäitajates on toimunud suurim langus puhaskasumis, kus vähenemine on olnud -47,5%. (Tabel 49)

Tabel 49. Meede 1.8 sihtgrupi ettevõtjate konkurentsivõimet iseloomustavate majandusnäitajate muutus perioodil 2008–2014

Meede 1.8	Väljamakse saanud toetuse saajad				Sektori keskmine*			
	2008	2010	2014	Muutus 2014/ 2008	2008	2010	2014	Muutus 2014/ 2008
Müügitulu, tuhat eurot/ettevõtja	790,58	881,21	1 194,34	51,1%	460,86	407,45	329,24	-28,6%
Tootmiskulud, tuhat eurot/ ettevõtja	611,32	630,14	996,76	63,1%	482,49	392,83	322,45	-33,2%
Puhaskasum, tuhat eurot/ ettevõtja	154,10	353,21	80,91	-47,5%	23,43	45,83	26,49	13,1%

Meede 1.8	Väljamakse saanud toetuse saajad				Sektori keskmine*			
Tööjõukulu töötaja kohta, tuhat eurot/töötaja	11,06	10,52	16,41	48,4%	9,88	9,53	12,74	29,0%
Müügitulu töötaja kohta, tuhat eurot/töötaja	90,25	97,91	126,52	40,2%	46,07	49,26	68,32	48,3%
Tööjõu tootlikkus, tuhat eurot/töötaja	31,48	37,30	38,91	23,6%	17,14	21,31	26,25	53,1%
NLV, tuhat eurot/ettevõtja	282,13	361,88	272,42	-3,4%	169,04	172,71	109,20	-35,4%
BLV, tuhat eurot/ettevõtja	275,76	335,70	367,35	33,2%	176,23	176,23	126,48	-28,2%

*Statistikaamet

Allikas: Äriregister. Järelhindaja arvutused.

- 713 Esitatud tulemuste alusel on **meetmest toetust saanud ettevõtjad olulisel määral edukamad, kui arvestada sektori keskmist taset**. Tulemustest avaldub ka võimekus tegeleda infrastruktuuri parandamisega, kus investeeringud on mahukad ning aega nõudvad.
- 714 Küsitluse tulemustel saab järeldada, et põllumajandusega seotud toetuse saajad pidasid meedet oluliseks põllumajandussektori konkurentsi tagamisel (61% vastanutest, n=13). Üle 75% vastanutest pidas meedet oluliseks tootlikkuse suurendamisel ja seda nii põllukultuuride kui ka metsa kasvatamisel. Meetme põhieesmärgiks hinnati põllumajanduse puhul ebasoodsast veerežiimist tingitud põllumajanduslike tootmisriskide vähendamist ning metsamajandamise puhul metsa efektiivsemat majandamist.

Kood 125. 3. Mil määral on kava infrastruktuuride parandamisega kaasa aidanud füüsilise potentsiaali ümberkorraldamisele ja arendamisele?

Hinnangu alus:

- investeeringute mahu muutus
- järelhindaja korraldatud küsitluse tulemused ja fookusgrupp

- 715 MPÜ-de ja ettevõtjate investeeringute maht on kasvanud vastavalt ootustele (väljundnäitaja sihttasemele).
- 716 Küsitlustulemustest selgus, et ligikaudu 70% vastanutest peab vajalikuks jätkata tegevusi maaparanduse osas, juurdepääsuteede ehitamisel, kuid samas varieerusid vastused keskkonnamajanduse ja metsatulekahju ennetamise tegevuste osas. Vastanute väikse arvu tõttu ei saa teha usaldusväärseid järeldusi.

5.1.8.4 Muud tähelepanekud

- 717 Küsitlusele vastajad ei andnud täiendavaid ja samuti mitte esitatud valikvastuste alusel olulisi hinnanguid probleemidele, mistõttu järeldame, et MAKi põllu- ja metsamajanduse infrastruktuuri toetuse kasutamisel ei esinenud ületamatuid probleeme.

5.1.8.5 Järeldused ja tähelepanekud

718 Meede oli oluline kuivendussüsteemide, keskkonnarajatiste ja infrastruktuurist juurdepääsuteede ehitamisel. Meetme tulemusel on võimalik põllumajandustootjal suurendada põllumaa kui ressursis kasutust ja tootlikkust. Eeldatavalt suureneb ka metsade tootlikkus sobiva veerežiimi saavutamise tagajärjel. Toetusest on põhiosa kasutatud ühistulisel ja koostööd soosival alusel. Kindlasti soosis MPÜde arengut ja koostööd toetuse kõrge määra, mis ühistute puhul oli 90%.

- **Tegevuseesmärgid**

719 Eesmärgiks seatud toetuse projektide arv täideti 110% ja investeeringute kogusumma 126%. Väljundnäitajate panust tegevuseesmärkide saavutamisse (ühtlustada põllu- ja erametsamajanduse tootmistingimusi maapiirkonnas, vähendades ebasoodsast veerežiimist tingitud põllumajandusliku tootmise riske ning suurendades erametsa tootlikkust ja puidu kvaliteeti) saab pidada väga heaks.

- **Valdkonna eesmärgid**

720 Valdkonna eesmärgiks seatud ehitatud, rekonstrueeritud ja uuendatud teede kogupikkus (200 km) ning ehitatud, rekonstrueeritud ja uuendatud keskkonnakaitserajatiste arv (180) sihttasemed ületati. Täitmine oli vastavalt 123% ja 364%, seega valdkondlik eesmärk täideti edukalt.

- **Üldeesmärgid**

721 Põllumajandus- ja erametsamaal kuivendussüsteemide toimimisvõime säilitamise peamine alus on kuivendussüsteemid. Mõjunäitajana püstitatud eesmärk korrastada maaparandussüsteeme täideti 81% ulatuses ehk kokku korrastati 56 600 ha maad.

Soovitused

1. Jätkata maaparanduslike tegevuste toetamist, sh suunata võrdsetes osades nii põllumajandusmaa (eelkõige haritava maa) kui ka erametsamaa osakaalu suurendamiseks, võttes arvesse põllumajandusmaa ja erametsamaal paiknevate kuivendussüsteemide proportsiooni (vastavalt ca 640 tuhat ha ja ca 260 tuhat ha).
2. Projektide hindamisel on soovitatav jälgida tasakaalu erinevate maakondade lõikes, sest kuigi mõnes maakonnas on vähem kuivendatavat maad, siis süsteemide korrashoidmine võib olla hädavajalik üle Eesti.
3. Suurendada väikeettevõtjatele suunatud edendustööd, et meede jõuaks paremini ka nendeni.

5.1.9 Meede 1.9. Tootjarühmade loomine ja arendamine (142)

5.1.9.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 722 Põllumajandusega tegelevate ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine ja turujõu suurendamine läbi nende ühise majandustegevuse edendamise. Meetme spetsiifilised eesmärgid olid jätkusuutlike tootjarühmade loomine ja arendamine, nende müügitulu ja liikmete arvu kasv. Samuti põllumajandustoodete ühisturustuse osatähtsuse kasv põllumajandussektori müügitulus, ühiselt müügiks ettevalmistatud ja töödeldud põllumajandustoodete osatähtsuse suurenemine tootjarühmade müügitulus ning tootjarühmadesse kuuluvate tootjate tootmise ja toodangu turunõuetele vastavaks viimine.

Toetuse saamise tingimused

- 723 Meetmest 1.9 toetati põllumajandustootjaid ühendavat tulundusühistut, kelle eesmärgiks oli ühiselt turustada oma liikmete toodetud põllumajandustooteid ja nende töötlemisel saadud tooteid. Toetust ei saanud taotleda puu- ja köögiviljatootjate tootjarühm, kes vastas nõukogu määruses (EÜ) nr 2200/96 puu- ja köögiviljaturu ühise korralduse kohta (EÜT L 297, 21.11.1996, lk 1–28) sätestatud nõuetele. Toetuse taotlemise hetkeks pidi tulundusühistu olema PRIA poolt tunnustatud.
- 724 Toetati tegevusi, mis tõstsid tootjarühma administratiivset ja majanduslikku suutlikkust ning mis olid seotud tootjarühma loomise ja arendamisega. Tulundusühistu eelneval tunnustamisel kehtisid järgmised nõuded:
- Tootjarühma pidi kuuluma vähemalt viis põllumajandusega tegelevat ettevõtjat, kelle omatoodetud põllumajandustoodete ja nende töötlemisel saadud toodete müügist saadud müügitulu moodustas eelneval majandusaastal vähemalt 50% ettevõtja kogu müügitulust ning ületas 6 391 eurot majandusaasta kohta. Tootjarühma liige oli ettevõtja äriseadustiku § 1 tähenduses.
  - Tootjarühm pidi tagama, et tema liige turustab tootjarühma kaudu vähemalt 80% omatoodetud ja turustamiseks suunatud põllumajandustoodetest ning omatoodetud põllumajandustoodete töötlemisel saadud põllumajandustoodetest. Toidukvaliteedikava rakendava tootjarühma liige turustab tootjarühma kaudu vähemalt 50% omatoodetud ja turustamiseks suunatud põllumajandustoodetest ja omatoodetud põllumajandustoodete töötlemisel saadud põllumajandustoodetest.
  - Tootjarühma minimaalne aastane müügitulu liikmete poolt toodetud põllumajandustoodete ja nende töötlemisel saadud toodete ühisest turustamisest oli 32 000 eurot.
  - Piima ja teravilja ning õlikultuuride tootmisega (v. a toidukvaliteedikava rakendamise korral) tegeleva tootjarühma minimaalne aastane müügitulu liikmete poolt toodetud

põllumajandustoodete ja nende töötlemisel saadud toodete ühisest turustamisest oli 319 558 eurot.

- Tootjarühm peab olema asutatud tähtajaga üle viie aasta ja kehtestab:
  - liikmetele kohustusliku ühise eeskirja põllumajandustoodete tootmiseks, töötlemiseks ja ühisturustamiseks ning selle vastuvõtmise ja muutmise korra;
  - tegevuskava põllumajandustoodete tootmise ja töötlemise ning ühisturustamise planeerimiseks.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

- 725 Toetust maksti kindlasummalise toetusena iga-aastaste osamaksetena. Osamakse suurus oli seotud tootjarühma aastase turustatud toodangu müügituluga. Toetust sai viie aasta jooksul alates tunnustamise kuupäevast kokku kuni 310 000 eurot¹⁸⁴.

5.1.9.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 726 Meetme asjakohasust põhjendati põllumajandustootjate ühistegevuse hetkeolukorraga (aastad 2006-2007). Põllumajandustootjate, sh mahepõllumajandus- ja nišitoodete tootjate puhul oli probleemiks tootmisahela (tootmine – töötlemine – kaubandus - tarbija) lünklikkus, riiklikult tunnustatud kvaliteediskeemide puudumine, nõrk ühistegevus ja turundus ning väikesed kulutused innovatsioonile. Põllumajandustootjate kohanemisvõime oli madal ning neil oli raskusi oma toodete müügieelsel ümbertöötlemisel, kvaliteedinõuete täitmisel ja turustamisel. Turustamisel on oluliseks pideva kaubapakkumise tagamine ja piisavad kogused.
- 727 Lahendusena nähti tootmisahela kui terviku arendamist ja tootjate omavahelise koostöö edendamist (omatoodetud saaduste ühine tootmine, töötlemine ning ühisturustamine jms), põllumajandustootjate osalemine kvaliteediskeemides.
- 728 Tootjarühmadele sobivaks ühise majandustegevus edendamise vormiks peetakse Eestis tulundusühistut. Vastavalt tulundusühistuseadusele on tulundusühistu äriühing, mille eesmärgiks on toetada ja soodustada oma liikmete majanduslikke huve läbi ühise majandustegevuse. 2010. aasta veebruaris oli äriregistri andmetel Eestis 85 tegutsevat põllumajandustootjate tulundusühistut, neist 65 määratlesid oma põhitegevusalana taime- või loomakasvatuse või neid teenindavad tegevusalad, 6 toiduainete tootmise (so töötleva tööstuse), 13 toiduainete hulgimüügi ja 1 nõupidamise ja messide korraldamise. Asjakohasuse hindamisel on oluline toetatud tulundusühistute arv, mis näitab aktiivselt tegutsema hakanud ühistuid ning nende koostööst tekkinud väärtust. PRIA andmetele tuginedes maksti toetust kokku 21 tootjarühmale. Toetatud tootjarühmade tegevusalade ja arvu võrdlus tulundusühistute üldkogumiga iseloomustab progressi, kus kõige suurem osakaal on teravilja ja õlikultuuride ning loomakasvatusega seotud tootjarühmadel (vastavalt 47,4% ja 42,9%) (Tabel 50). Meede on asjakohane arvestades esitatud üldkogumi andmeid ja toetuse saajaid.

---

¹⁸⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

Tabel 50. Toetatud tootjarühmade arvu võrdlus üldkogumiga

	Toetuse saajate arv 2010-2015	Üldkogum 2010	Toetuse saajate osakaal
Lehmapiima ja -piimatoodete turustamise valdkond	9	34	26,5%
Loomakasvatustoodete (v.a lehmapiim ja -piimatooted) turustamise valdkond	3	7	42,9%
Muude põllumajandustoodete turustamise valdkond	3	20	15,0%
Teravilja, õliseemnete ja valgurikaste taimede turustamise valdkond	9	19	47,4%

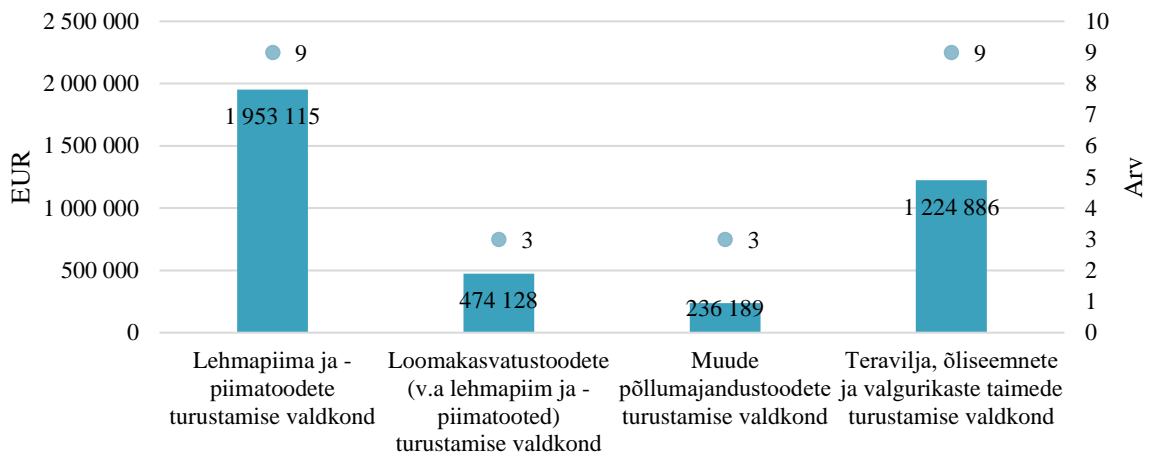
Allikas: PRIA 31.12.2015. Statistikaamet. Järelhindaja analüüsid.

Meetme eesmärkide saavutamine

- 729 Meetme 1.9 Tootjarühmade loomine ja arendamine kogueelarve (Eesti ja EL osa) perioodil 2007-2013 oli 3,8 miljonit eurot. Perioodil 2010–2015 määrati 21 tootjarühmale toetust 3,9 mln eurot ja välja maksti 3,8 miljonit eurot toetust, keskmiselt 185 157 eurot (mediaan 177 591) ühe tootjarühma kohta. Meetmes 1.9 anti toetust kindlaks määratud valemi alusel iga-aastaste osamaksetena. Toetust saanud tootjarühmade keskmine väljamakstud toetus taotluse kohta oli 49,2 tuhat eurot (mediaan 48,0 tuhat eurot). Teise taotlusvooru keskmine väljamakstud toetus oli 62,4 tuhat eurot, mis oli 10% suurem esimese taotlusvooru vastavast näitajast (56,6 tuhat eurot). Pärast teist taotlusvooru hakkas väljamakstud toetus vähenema¹⁸⁵.
- 730 Toetatud tootjarühmad katsid neli valdkonda (Joonis 57). Kõige suurem osa (1,9 mln eurot) kasutati piima- ja piimatoodete turustamise valdkonnas. Teine oluline valdkond oli teravilja ja õlikultuuride turustamisega seotud, kus tootjarühmi toetati 1,2 miljoni euro ulatuses. Samal ajal oli tootjarühmade arv nii piima kui ka teravilja valdkonnas võrdne (9). Oluline on märkida, et kolme tootjarühma tunnustati kahes tegevusvaldkonnas korraga, mistõttu tegevusvaldkondade lõikes on tunnustusi kokku 24.

¹⁸⁵ PRIA seisuga 31.12.2015; Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. telje ja Leader-meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. EMÜ, 2016.

Joonis 57. Makstud toetus tootjarühmade tegevusvaldkonna alusel perioodil 2010–2015

Allikas: PRIA 31.12.2015. Järelhindaja analüüsid.

- 731 Meetme väljund-, tulemus-, ja mõjunäitajad on esitatud järgnevas tabelis. Meetme tegevuseesmärkidest on tootjarühmade arvu sihttase täidetud 46,6%. Meetme asjakohasuse ja tulundusühistute üldkogumi alusel eeldati toetuse ja tootjarühmade tekkele suuremat huvi, mis jäi aga oodatust väiksemaks. Toetatud tootjarühmad kasvatasid olulises mahus käivet, millega täideti sihttase 3,9-kordselt (393,7%). Väljundnäitajate sihttasemed saavutati olulisel määral ning seeläbi nende panus tegevuseesmärkide saavutamisse (jätkusuutlike tootjarühmade loomine ja arendamine, nende müügitulu ja liikmete arvu kasv) oluliseks.

Tabel 51. Meetme 1.9 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013	Saavutusmäär 2013	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetatud tootjarühmade arv	45	21	47%	++
Toetust saavate tootjarühmade käive aastas (eurot)	48 000 000	189 100 000	394%	+**
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Turule sisenevate põllumajandustootjate arv	100	98	98%	+++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Netolisandväärtuse osatähtsus väljendatuna ostujõustandardis (PPS), (% EL-25 keskmisest)	65%	75,7% EL-25 keskmisest; NLV muutus -10,3% aastast	0%	-

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013	Saavutusmäär 2013	Panus*
Lisandväärtuse muutus (kasv) aastatööjõuühiku kohta (%)	10–15%	-6,1%	0%	-

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

**korregeeritud vastavalt hindamisküsimuse kood 142. 2. andmetele

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. PRIA 31.12.2015. Järelhindaja arvutused

- 732 Meetme valdkondlikuks **tulemusnäitajaks** oli turule sisenevate põllumajandustootjate arv. Indikaator oli defineeritud ELi ühises hindamisraamistikus. Turule sisenemiseks loeti arengut elatustalust turuosaliseks. Elatustalu on FIE-na tegutsev ettevõtja, kelle tulu majandustegevusest on maksimaalselt 18,0 tuhat eurot aastas. Aasta 2013 tulemustele tuginedes oli tulundusühistutel 633 liiget, kellest 59% moodustasid FIE-d (376 isikut). 2013. aastal tunnustatud tulundusühistute liikmeskonda kuuluvad 98 FIEt kasvasid elatustalust turuosaliseks. Tulemusnäitaja sihttase täideti 98%, mille **panust valdkonna eesmärki** (jätkusuutlike tootjarühmade loomine ja arendamine, nende müügitulu ja liikmete arvu kasv) **võib lugeda oluliseks.**¹⁸⁶
- 733 Meetme **mõju üldeesmärki** eeldati **panusena netolisandväärtuse osatähtsuse suurendamisel** (väljendatuna ostujõu standardis (PPS), eesmärk 65% ELi keskmisest). Teiseks mõjuindikaatoriks oli muutus brutolisandväärtuses aasta tööühiku kohta (eesmärk 10-15%) ehk tööjõu tootlikkus.
- 734 Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida korregeeritakse ostujõustandardi koefitsiendiga (EL27=100%). Tootjarühmade ostujõustandardiga korregeeritud NLV oli 2014. aastal 31,5 tuhat eurot, langedes seejuures perioodil 2009–2013 keskmiselt 10,3%. Kuna tootjarühmade kulumi osakaal ei olnud majandusnäitajates väga suur, oli NLV tulemus sarnane BLV näitajale. Taime- ja loomakasvatuse sektori majanduskasv oli perioodil 2009–2014 keskmiselt -1,8% aastas.¹⁸⁷
- 735 Tööjõu tootlikkus arvutatakse BLV alusel, jagades BLV täistööajaga töötajate arvuga. Tootjarühmade tööjõu tootlikkus vähenes perioodil 2009–2014 keskmiselt 6%. SA andmetel suurenes kogu põllumajandussektori tööjõu tootlikkus samal perioodil keskmiselt 11%. Sektori tööjõu tootlikkuse kasv tuleneb töötajate arvu vähendamisest. Kuna majanduslanguse perioodil tootjarühmadel töötajate arv kasvas, on toetuse saajate tööjõu tootlikkus langenud mõnevõrra rohkem kui BLV. Baasaastal 2009 oli tootjarühmade BLV ligikaudu 43 633 tuhat eurot ja perioodi lõpuks suurenes tasemele 38 126 tuhat eurot.
- 736 Arvestades kahe väljatoodud mõjunäitaja sihttasemete täitmist, **võib lugeda nende panust meetme üldeesmärki (konkurentsivõime tõstmine ja turujõu suurendamine läbi nende ühise majandustegevuse edendamise) puudulikuks.**

¹⁸⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

¹⁸⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

5.1.9.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 142. 1. Mil määral on toetus kaasa aidanud kvaliteettoodete turuosa suurendamisele?

Hinnangu alus:

- 737 Seireandmete ja hindajale teadaolevatel andmetel perioodil 2010–2013 kvaliteedikava loonud tootjarühmi ei olnud. Hindamisküsimust saab hinnata töödeldud toodete alusel, mis eeldatavalt on kvaliteetsed ja kõrgema lisandväärtusega võrreldes põllumajandustootjate lõpptoodanguga (tööstuse jaoks toormega). Tootjarühmade erisus töötlemise alusel oli suur, kuna lehmapiima ja -piimatoodete turustamise valdkonnas eristus üks tootjarühm töötleva tööstusena. Teistel juhtudel otsest seost tööstustega ei olnud. Selle tõttu avaldub suurem mõju piima- ja piimatoodete turustamise valdkonnas. Piimandusühistu müüs aastal 2010 piimasaadusi 40,9 mln euro väärtuses ja 2014. aastal oli piimasaaduste müügitulu 53,6 mln eurot. Meetme panus hindamisküsimuse ja tulemuse alusel on vähene.

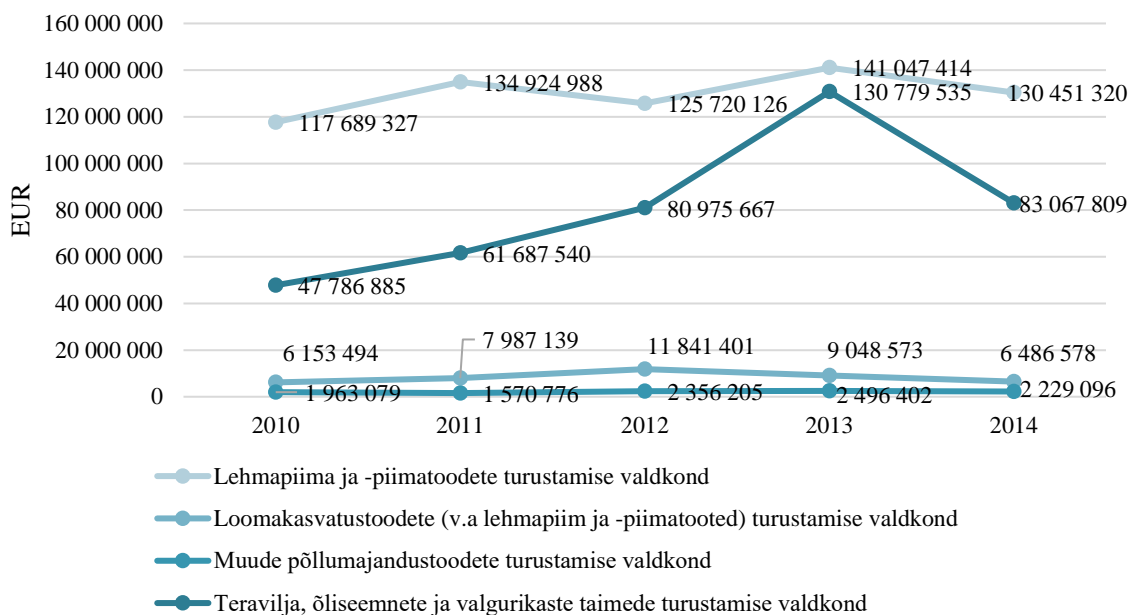
Kood 142. 2. Mil määral on toetus kaasa aidanud põllumajandussektori konkurentsivõime parandamisele?

Hinnangu alus:

- Tootjarühmade müügitulu muutus perioodi jooksul (sh tootjarühmade gruppide lõikes)

- 738 Meetmest 1.9 toetust saanud tootjarühmade 2014. aasta müügitulu kokku oli 189,2 mln eurot (821 tunnustatud tootjarühma). Aastal 2010 oli müügitulu kokku 140,5 mln eurot (18 tegutsevat tulundusühistut). Kõige suurem müügitulu muutus on toimunud teravilja ja õliseemnete turustamise valdkonnas, kus müügitulu on suurenenud 57,4% (Joonis 58). Teistes valdkondades on perioodi lõpuks toimunud kasv alla 10%. Lisaks on teada, et 2015. aastal pankrotistus üks tootjarühm, kelle 2014. aasta müügitulu oli 612 tuhat eurot (omas tunnustust kahes tegevusvaldkonnas). Lisaks järeldub analüüsi tulemusest, et väljundindikaatorina seatud tootjarühmade müügikäibe sihttase 48 mln eurot ei olnud asjakohane. Ilma meetet rakendamata olid tulundusühistud saavutanud kolm korda suurema müügikäibe. **Järeldame, et kuna valdavalt on müügitulu muutus alla 10%, siis meetme mõju on vaid osaline.** Samuti ei saa esitatud andmetel järeldada valdavalt ja olulist turuosa suurenemist kuna oluline muutus on toimunud üksnes piima ja piimatoodete turustamise valdkonnas.

Joonis 58. Tootjarühmade müügitulu muutus tegevusvaldkondade lõikes perioodil 2010–2014

Allikas: Äriregister. Järeelhindaja analüüsid.

Kood 142. 3. Mil määral on toetus vähendanud uute liikmesriikide ja EL-15 liikmesriikide põllumajandussektorite vahelist struktuurilist ebavõrdsust?

Hinnangu alus:

- Tootjarühmadesse kuulunuvate tootjate osakaal põllumajandussektorist
- Tootjarühmade turuosa

739 Kahjuks ei ole võimalik võrrelda Eesti riigi ja meetme täiendavat tulemust EL-15 liikmesriikide keskmisega vastava statistika puudumise tõttu.

5.1.9.4 Muud tähelepanekud

740 Meetme taotlusvoorude algus 2010. aasta teisel poolel oli küllaltki hiline arvestades ühistegevuse arengu prioriteetsust piimatootjate, teraviljatootjate ja samuti teiste tegevusvaldkondade jaoks. Kindlasti mõjutas tulemuslikkust ettevalmistamise periood, kuid ühistegevuslikud prioriteedid olid ette teada 2000 aastate algusest. Viieteistkümne aasta jooksul on jõutud tegelike ühisturustamise tulemusteni, mille baasil tuleb strateegiliselt edasi liikuda.

741 Meetmel on seos 1.6 alameetmega 1.6.2, millest tootjarühmal oli võimalik saada toetust investeeringuteks. Kahjuks viisid investeeringuid ellu vähesed tootjarühmad.

5.1.9.5 Järeldused ja soovitused

742 Arvestades meetme rakendamise aega ja ühistegevuse arenguks vajalikku aega, siis kokkuvõtvalt hindame meetme rakendamist edukaks. Oluline oli üle 600 tootja liitumine tootjarühmaga, mis on loonud aluse edasiseks arenguks. Samuti saavutati oluline ühistuline müügikäive. Kahe tegevusvaldkonna (piimandus ja teravili) ettevõtjad olid ühistute loomisel edukamad, samas on oluline, et suurema varieeruvusega tegevusvaldkondade tootjad jõudsid samuti ühistuteni.

743 Kõrgemat lisandväärtus kahjuks tootjarühmad käesoleval perioodil ei suutnud luua. Tootjarühmade majandusliku edu mõõtmiseks on soovitatav edaspidi kasutada kahte näitajat, millest üks on toodangu turustamisest saadav kõrgem hinnalisa ja teiseks näitajaks on lisandväärtusega toodete arv ja vastava alajaotuse müügitulu. Juhul kui tulundusühistu maksab liikmetele kõrgemat hinda, ei ole brutolisandväärtus tulemuslikkuse ja mõjude hindamisel asjakohane näitaja, kuna kulud on suuremad.

744 Toetuse mõju meetme 1.9 eesmärkidele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

745 Eesmärgiks seatud toetuse saajate arv sai meetme rakendamisel perioodil 2007-2013 osaliselt täidetud (46%), kuid samal ajal ületati püstitatud müügikäibe sihttase 3,9 kordselt. Täiendava analüüsi käigus ilmnas, et tootjarühmad olid ületanud enne meetme rakendamist, tegutsedes tulundusühistuna, sihttasemeks määratud müügikäibe. Järeldame, et meede ei ole oluliselt panustanud ühiselt müügiks ettevalmistatud ja töödeldud põllumajandustoodete osatähtsuse suurenemisele tootjarühmade müügitulus.

- **Valdkonna eesmärgid**

746 Valdkonna eesmärgiks seatud turule tulevate põllumajandustootjate arv (100) sai täidetud 98% ulatuses. Eesmärgi olulist täitmist toetas ühtlasi kogu liimete arv, mis tootjarühmade kogusummana oli 618 liiget.

- **Üldeesmärgid**

747 Järelhindamise tulemusel ei tuvastatud meetmest olulist panust üldeesmärgi konkurentsivõime tõstmise ja turujõu suurendamine läbi ühise majandustegevuse edendamise. Toetatud tulundusühistud ei ole suutnud suurendada perioodi jooksul lisandväärtust sellisel määral, mis avalduks majandustulemustes. Kaudne mõju turujõu hoidmisel on suure tõenäosusega olemas, kuid eelkõige Eesti piimatootjate madalate turuhindade tõttu ei ole märgata positiivset hinnataseme tõusu.

Soovitused

1. Pidades silmas toetusmeetme eesmärki, tuleks edaspidi selgemalt defineerida turustamise ja kvaliteettoodete või kõrgema lisandväärtusega toodete kasutuselevõtt.

Juhul kui soovitakse täita eesmärki, siis peab olema paika seatud kõigile arusaadav ja ka mõõdetav indikaator.

2. Soovitame pöörata enam tähelepanu tulundusühistute kuludele, mille käigus ei leitud võimalust luua ega reklaamida olulises mahus oma kaubamärgiga tooteid. Samuti ei ole tarbija teadlik ühistute toimimisest.
3. Vajalik on koolitada ühistute liikmeid, ühistute nõukogude liikmeid ning tegevjuhtimisega tegelevaid meeskondi.

5.2 Teine telg. Keskkonna ja paikkonna säilitamine

5.2.1 Meede 2.1. Ebasoodsamate piirkondade toetus (212)

5.2.1.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 748 Ebasoodsamate piirkondade toetuse (ESA) meetme eesmärk oli säilitada põllumajandusmaa jätkuva kasutuse kaudu paikkonda ning alal hoida ja edendada säästva põllumajandusliku tootmise süsteeme, toetades keskkonna ja paikkonna parandamist läbi maade hooldamise¹⁸⁸.

Toetuse saamise tingimused

- 749 Eestis määratleti ebasoodsamad piirkonnad 2004. aastal valdade kaupa. Algselt oli ebasoodsamate aladega valdu kokku 101, millest valdade liitumise järel on alles jäänud 94 (seisuga 31.12.2014¹⁸⁹). Nende valdade pindala moodustab ligikaudu 50% kogu riigi territooriumist.
- 750 Toetust võisid taotleda põllumajandustootjad (füüsilised isikud, juriidilised isikud, seltsingud ning muude isikute juriidilise isiku staatusega ühendused), kes olid õigustatud saama sama maa kohta ühtset pindalatoetust ning kes võtsid kohustuse tegeleda põllumajandusega Eesti territooriumil kindlaksmääratud valdades vähemalt viie aasta jooksul pärast esimest väljamakset. Toetusõigusliku ala miinimumsuurus oli 1 ha¹⁹⁰.
- 751 Ebasoodsamate piirkondade toetuse taotleja pidi aastatel 2007–2008 järgima kogu majandusüksuses üldisi keskkonnanõudeid, mis alates 2009. aastast asendusid kohustuslike majandamisnõuetega¹⁹¹. Lisaks pidid taotlejad järgima nõukogu määruse (EÜ) nr 73/2009 artikli 6 ja III lisa kohaseid häid põllumajandus- ja keskkonnatingimusi¹⁹².

Toetuse määr ja toetussumma

- 752 Toetuse määr ühe hektari kohta aastas oli 25 eurot¹⁹³.

5.2.1.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 753 Ebasoodsamad alad asuvad piirkondades, mis looduslike tootmistingimuste poolest on üldjuhul homogeensed ning mille potentsiaali suurendamiseks tuleb maaomanikel teha lisakulutusi. Sellest tulenevalt iseloomustavad neid piirkondi ka kehvemad majandusnäitajad võrreldes tavapäraste tootmistingimustega piirkondadega. Samuti on neile piirkondadele

---

¹⁸⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

¹⁸⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

¹⁹⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

¹⁹¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

¹⁹² Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

¹⁹³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

iseloomulik väikesearvuline, kahanev ja/või vananev elanikkond. Seetõttu valitseb ebasoodsamates piirkondades oht maa kasutusest väljajäämiseks ning ääremaastumiseks¹⁹⁴. Seega on sekkumine toetuse näol neis piirkondades paikkondade säilitamise eesmärgil asjakohane.

- 754 Meetme asjakohasust toetab ka toetuse saajate tagasiside; 34% neist (n=582) pidasid toetust kindlasti oluliseks selleks, et kasutada oma ebasoodsamas piirkonnas asuvat põllumajandusmaad, ning 32% arvates oli meetme raames antav toetus neile sel eesmärgil pigem oluline. Seejuures täpsustasid nad, et toetus aitab näiteks kompenseerida maa madala viljakuse tõttu saamatajäävat tulu, hooldada maad, edendada tootmist ja/või püsida konkurentsivõimeliseks. Küll aga oli ka toetuse saajaid (ca 25%), kes leidsid, et oma põllumajandusmaa kasutamise seisukohast ei oma toetus kas pigem või üldse mitte tähtsust ning mitmel juhul toodi põhjenduseks asjaolu, et ajutine toetus ei ole piisav argument elukoha vahetamiseks, mistõttu kasutatakse oma maid ka ilma toetuseta.

Meetme eesmärkide saavutamine

- 755 Ebasoodsamate piirkondade toetuse meetme eelarve perioodiks 2007–2013 oli 62,84 mln eurot. Kogu perioodi vältel määrati ning maksti välja toetusi kokku 62,7 mln eurot¹⁹⁵, mis moodustab 99,8% ettenähtud eelarvest.

---

¹⁹⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

¹⁹⁵ Allikas: PRIA (toetuse eelarve ja määratud summa on seisuga 31.12.2015; väljamakstud toetus seisuga 31.12.2014).

Tabel 52. Meetme 2.1 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013	Saavutamise määr	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetusesaajate arv	9000	9235	103%	+++
Toetatud põllumajandusmaa pindala ha (jaotus vastavalt kategooriale)	350 000	380 280	109%	+++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Hästi hooldatud alad, mis aitavad kaasa (ha): bioloogilise mitmekesisuse paranemisele vee kvaliteedi paranemisele kliima muutusele mulla kvaliteedi paranemisele marginaliseerumise ja maade kasutamata jätmise vältimisele	350 000	380 280	109%	+++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Bioloogilise mitmekesisuse suurenemine	Bioloogiline mitmekesisus säilib	Meede ei hõlmanud spetsiifilisi keskkonnakaitselisi nõudeid, seega võib bioloogilise mitmekesisuse säilimist hinnata hooldatud ala pinnaga ning püsirohumaade osatähtsusega hooldatud aladel	Bioloogiline mitmekesisus on säilinud	+++
Kõrge loodusväärtusega (KLV) põllumajandus- ja metsamaa hooldamine	Kõrge loodusväärtusega põllumajandus-maa säilib	Käesolev mõjunäitaja ei ole toetuse hindamiseks relevantne ¹⁹⁶	Ei hinnata	Ei hinnata

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määra: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

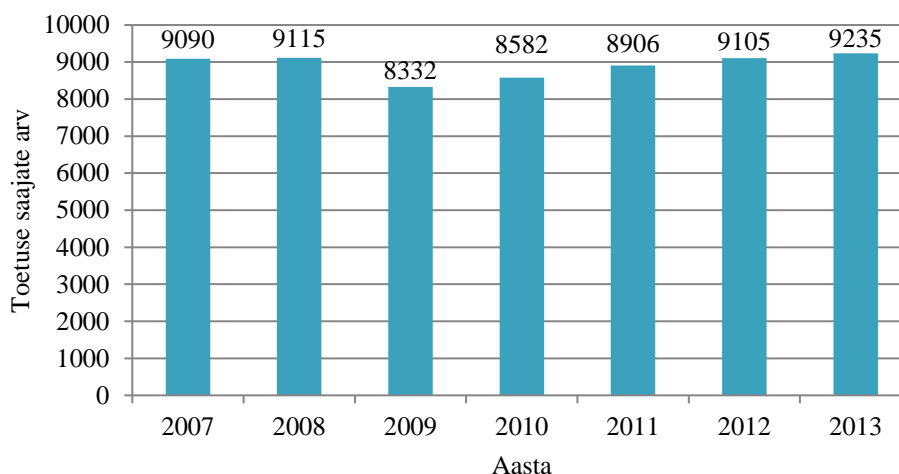
Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015. Järelhindaja arvutused.

¹⁹⁶ KLV aladeks loetakse Eestis maaelu arengukava 2007–2013 kontekstis kõik poollooduslikud kooslused (PLK), millest keskkonnaregistrisse kantud aladele saab taotleda PLK hooldamise toetust. Viimast toetust taotlenud ei saa aga taotleda teisi pindalapõhiseid toetusi (sh ESA toetust põllumajandusmaale).

756 Meetme **väljundnäitajateks** perioodil 2007–2013 on toetusesaajate arv (eesmärk 9000 aastas) ning toetatud põllumajandusmaa pindala hektarites (eesmärk 350 000 ha aastas). Ülevaade toetuse saajate arvust perioodil 2007–2013 on esitatud allpool (Joonis 59).

Joonis 59. ESA toetuse saajate arv 2007-2013

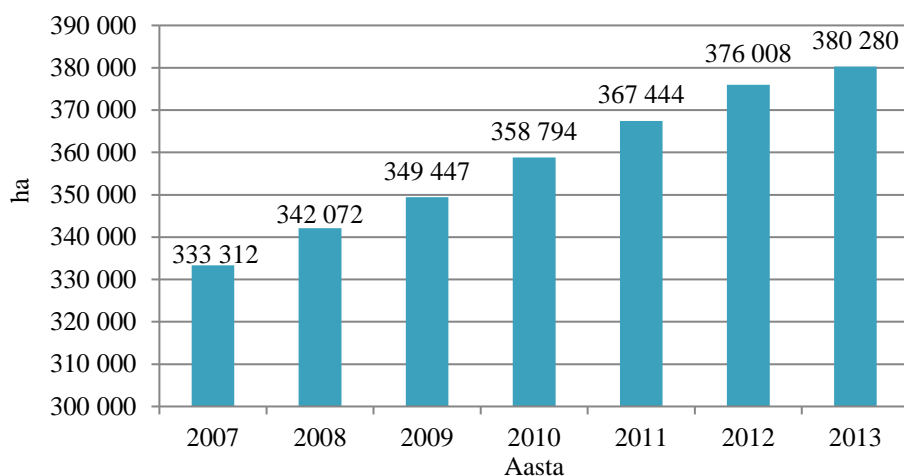

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

757 2007. aastal oli toetuse saajaid 9090 ning 2009. aastal langes see arv 8332-ni ehk 8,6%, kuid perioodi lõpuks (2013. aastaks) tõusis toetuse saajate arv 9235-ni (kasv 1,6% võrreldes perioodi algusega). Toetuse saajate arvu vahepealne langemine oli suuresti tingitud sellest, et tootmine koondus väiketootjatelt osaliselt suurtootjatele, kes taotlesid toetust suuremale pindalale¹⁹⁷. Mis puudutab toetatud põllumajandusmaa pinda aastatel 2007–2013, siis suurenes see stabiilselt kogu perioodi vältel (Joonis 60). Võrreldes aastaga 2007 (toetusalune pind 333 312 ha) suurenes pind aastaks 2013 ca 14% võrra (380 280 ha). Seega võib järeldada, et ESA toetuse väljundnäitajate osas on meede oma eesmärgid täitnud.

¹⁹⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

Joonis 60. Toetatud põllumajandusmaa pindala ESA alal 2007–2013

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

758 Meetme **tulemusnäitajaks** on hästi hooldatud alad (eesmärk 350 000 ha), mis aitavad kaasa bioloogilise mitmekesisuse paranemisele, vee- ja mullakvaliteedi paranemisele, kliimamuutuste leevendamisele ning marginaliseerumise ja maade kasutamata jätmise vältimisele. Aastal 2013 oli toetatud põllumajandusmaa pindala ESA alal 380 280 ha, mis ületas seatud eesmärgi ning näitab, et toetus on aidanud põllumajandusmaid kasutuses hoida. Mis puudutab muutusi ülejäänud eelpoolnimetatud kriteeriumide (bioloogiline mitmekesisus jne.) lõikes, siis Põllumajandusuuringute Keskuse püsihindamisaruandes¹⁹⁸ on tõdetud, et hinnangu andmiseks vajalikud andmed puuduvad. Küll aga hinnati fookusgrupi raames toetuse mõju bioloogilise mitmekesisuse paranemisele toetusalusel põllumajandusmaal pigem väikeseks. Ka vee- ja mullakvaliteedi paranemise ning toetuse vahel nägid fookusgrupi osalejad vaid väga tagasihoidlikku seost. Kliimamuutuste leevendamise osas leiti, et meede sellele valdkonnale ei panusta.

759 Meetme **mõjunäitajateks** on bioloogilise mitmekesisuse suurenemine ja kõrge loodusväärtusega alade hooldamine. ESA mõju looduskeskkonnale on keeruline hinnata, kuna selle meetme puhul ei pea taotlejad täitma spetsiifilisi keskkonnakaitselisi nõudeid (järgida tuleb üldisi keskkonnanõudeid). Alade hooldamine ning püsirohumaade osatähtsus nendel aladel tagab siiski selle, et põllumajandusmaad ei jää kasutusest välja, mis osaliselt võib toetada bioloogilise mitmekesisuse suurenemist. Samas, pigem on tegu siiski kompensatsioonitoetusega, mistõttu meetme mõju bioloogilisele mitmekesisusele ei ole märkimisväärne. Mis puudutab kõrge loodusväärtusega alade (KLV) hooldamist, siis KLV aladeks loetakse „Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ kontekstis kõik poollooduslikud kooslused (PLK), millest keskkonnaregistrisse kantud aladele saab taotleda PLK hooldamise toetust. Viimast toetust taotlenud ei saanud aga taotleda teisi pindalapõhiseid toetusi (sh ESA

¹⁹⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

toetust põllumajandusmaale). Seega ei ole mõjunäitaja selle toetuse hindamiseks asjakohane¹⁹⁹.

- 760 ESA toetuse puhul tuleb märkida, et kuigi meede on oma eesmärgid suures plaanis saavutanud, on tegu pigem kompensatsioonitoetusega, mis ei hõlma endas täiendavate nõuete täitmist põllumajandustootjate jaoks. Seega on keeruline määratleda ka toetuse ulatust ja olulisust keskkonna paranemise seisukohast.

5.2.1.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 212. 1. Mil määral on kompensatsioonitoetused aidanud tagada põllumaa jätkuvat kasutamist looduslikult ebasoodsates piirkondades, mujal kui mägiapiirkondades?

Hinnangu alus:

- maakasutus ebasoodsamates piirkondades
- toetuse saajate hinnang toetuse olulisusele

- 761 Põllumajandusliku maa jätkuva kasutamise aspektist on oluline analüüsida ESA toetuse all oleva pinna maakasutust (sh põllukultuurigruppide) ebasoodsamates piirkondades ning selle muutusi aastate jooksul. Vaadeldaval perioodil (2007–2013) suurenes toetatud põllumajandusmaa pind stabiilselt kasvades 333 312-lt hektarilt (2007) 380 280 hektarini (2013) (Joonis 60). Kuna toetusosaluse pinna info põldude kaupa puudub, põhineb maakasutuse analüüs põllukultuurigruppide kaupa toetusosalust pinda puudutavatel andmetel perioodil 2007–2013²⁰⁰. 2013. aastal võttis vaadeldud põllukultuurigruppide suurima osa ESA taotlusosalusest maast enda alla püsirohumaad (43% kogu ESA taotletud pinnast); seejuures suurenes püsirohumaad pindala perioodi jooksul 41 237 ha võrra (124 618 ha aastal 2007 ja 165 855 ha aastal 2013). Püsirohumaad osakaalu suurenemine on positiivne, kuna nende ekstensiivne harimine aitab vältida muldade erosiooni ning toitainete vähenemist mullas. Teravilja ja liblikõieliste osakaalud ESA taotlusosalusel maal moodustasid 2013. aastal vastavalt 24% ja 15% (liblikõieliste osakaal kasvas perioodi jooksul 27%). Vaadeldaval perioodil (2007–2013) on langenud ESA kasvupind kõrreliste heintaimede osas, mis võib tuleneda sellest, et kõrreliste heintaimede külvamise asemel kasutati enam liblikõielisi taimi ja hoiti põllumajanduslikku maad püsirohumaana. Ajavahemikul 2009–2012 on vähenenud ka mustkesa osatähtsus, mida võib lugeda positiivseks suundumuseks (mustkesa kasutamine vähendab mulla huumusesisaldust ja soodustab toitainete leostumist)²⁰¹.

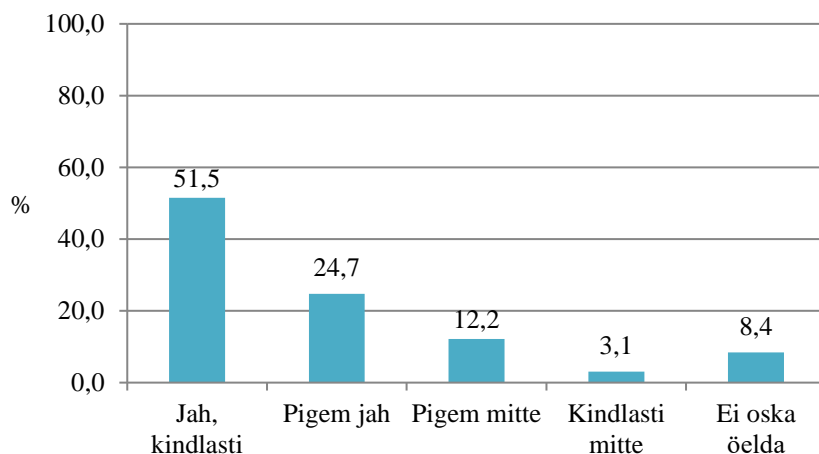
- 762 Toetuse saajate tagasisidest sellele, mil määral mõjutas ESA toetus neid põllumajandusmaad jätkuval kasutamisel, selgub, et enam kui pooled (52%) vastajatest (n=582) oleks oma ebasoodsamas piirkonnas asuvat põllumajandusmaad kasutanud kindlasti ka ilma toetuseta (Joonis 61) ning ligikaudu veerand oleks maa kasutamist pigem jätkanud.

¹⁹⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²⁰⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²⁰¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

Joonis 61. Hinnang põllumajandusmaa kasutamise kohta ebasoodsamas piirkonnas ilma ESA toetuseta, n=582

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeldaja arvutused.

- 763 Eelneva põhjal võib järeldada, et perioodil 2007–2013 on ESA kompensatsioonitoetus kindlasti teataval määral aidanud kaasa põllumaa jätkuvale kasutamisele looduslikult ebasoodsamates piirkondades, kuid suur osa maaomanikke ei seosta oma põllumajandusliku maa kasutamist siiski ainult ESA toetusega ning hooldaksid seda suure tõenäosusega ka omal jõul.

Kood 212. 2. Mil määral on kompensatsioonitoetused kaasa aidanud säilitada elujõulist maakogukonda looduslikult ebasoodsates piirkondades, mujal kui mägipiirkondades?

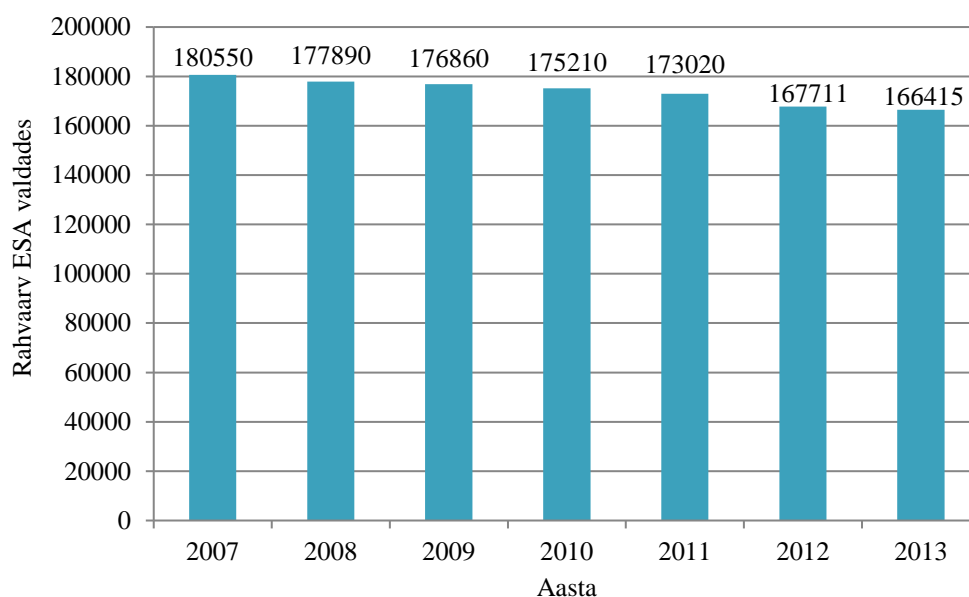
Hinnangu alus:

- elanike arvu muutus ebasoodsamates piirkondades
- ebasoodsamate piirkondade elanike vanuselise struktuuri muutus
- toetuse saajate tegelik elukoht (küsitlus)

- 764 Rahvastiku arv on ebasoodsamates piirkondades näidanud perioodil 2007–2013 langustrendi, mis on suuresti seotud suundumusega, mille kohaselt liiguvad noored maapiirkondadest linnadesse paremaid töövõimalusi otsima²⁰². Aastatel 2007–2013 vähenes rahvaarv ESA valdades 11% võrra (180 550 inimeselt 166 415 inimeseni; Joonis 62).

²⁰² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

Joonis 62. Rahvaarv ESA valdades kokku aastatel 2007–2013

Allikas: Statistikaamet

- 765 Noorema põlvkonna osatähtsus põllumajandustootjate hulgas ESA aladel (kus tootmise majanduslik kasu on väiksem ja tootmistingimused kehvemad) on oluline, kuna üle 60 aasta vanuste tootjate puhul võidakse tootmine kõrge ea tõttu lõpetada ja maad langevad tootmisest välja. Seetõttu tuleb ESA aladel vaadelda ka tootjate vanuselist struktuuri. 2013. aastal moodustasid põhilise osa (40%) ESA toetuse saajatest üle 60-aastased tootjad (27% aastal 2007). Nooremate tootjate (alla 30-aastased) osakaal viimastel aastatel (2009–2013) küll tõusis, kuid moodustas kogu perioodil ning ka 2013. aastal siiski väikseima osakaaluga (5%) vanuserühma ESA tootjate hulgas²⁰³.
- 766 ESA toetuse puhul on samuti oluline vaadata, kas kompensatsioonitoetust taotlevad isikud elavad ja tegutsevad ka igapäevaselt ebasoodsamas piirkonnas ehk kas toetus panustab reaalselt maakogukonna säilimisele ebasoodsamates piirkondades. Toetuse saajate küsitluse andmete põhjal selgub, et 71% toetuse saajate tegelik elukoht ja ESA toetust saanud põllumajandusmaa asusid enne toetuse taotlemist ühes ja samas vallas. Vastavate toetuse saajate osatähtsus langes toetuse saamise perioodil 62%-ni, kuid käesolevaks hetkeks on kasvanud 74%-ni. Seega on võrreldes toetuse taotlemise hetkega tänaseks päevaks nende toetuse saajate, kelle elukoht ning toetust saanud ala asuvad samas vallas, hulk isegi veidi suurem.
- 767 Vaatamata sellele, et rahvaarv ebasoodsamate piirkondadega seotud valdades näitab langustrendi, tegutseb suur osa toetust saanud põllumajandustootjatest endiselt ebasoodsamates piirkondades, aidates niimoodi kaasa elujõulise maakogukonna säilimisele

²⁰³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

sealsetes piirkondades. **Kuigi ESA toetus ei ole olnud määrava tähtsusega oma kodukohta jäämisel, on sellest olnud abi oma maa hooldamisel ja põllumaa jätkuval kasutamisel.**

Kood 212. 3. Mil määral on kava kaasa aidanud jätkusuutliku põllumajandustootmise säilitamisele või edendamisele?

Hinnangu alus:

- tootjate netolisandväärtuse muutus
- jätkusuutlike tootjate arv
- toetuse saajate hinnang tootlikkusele ja toetuse määrale

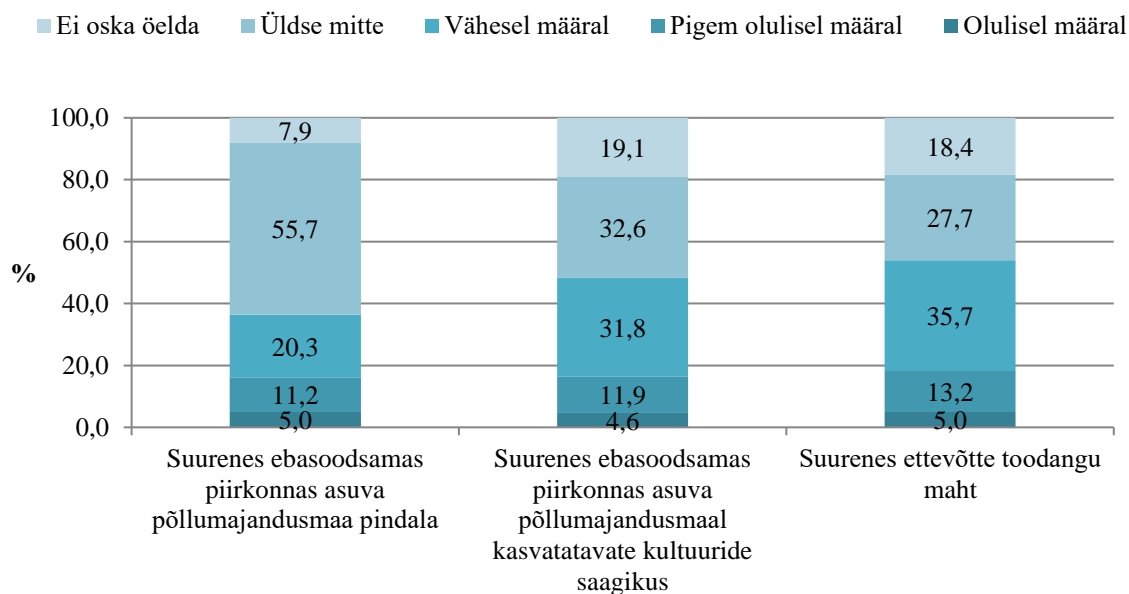
768 Ebasoodsamate aladega seotud tootjate jätkusuutlikkust iseloomustab jätkusuutlike põllumajandustootjate osakaalu langus tootjate koguarvust. 2007. aastal oli jätkusuutlike tootjate osatähtsus 41%, 2010. aastal tõusis see 47%-ni, kuid aastaks 2013 oli vastav näitaja langenud 39%-ni. Kuigi väiketootjad on ESA toetuse saajate arvu poolest ülekaalus, said suurema osa ESA toetuse kogusummast suurtootjad (nende käes on ka suurem osa põllumajandusmaast). Samas on väiketootjate jaoks ESA toetus majanduslikult olulisem kui suurematele tootjatele. Kui vaadata ESA tootjate netolisandväärtust (NLV²⁰⁴), siis võrreldes perioodi algusega (2007. aastal) tõusis ESA tootjate NLV 19% (13 440 eurolt 2007. aastal kuni 16 049 euroni 2013. aastal TJÜ kohta). Mida suurem on NLV väärtus, seda rohkem jääb ettevõttele vahendeid töötasude maksmiseks ning investeeringute tegemiseks²⁰⁵.

769 Põllumajandustootmise jätkusuutlikkuse hindamiseks uuriti toetuse saajatelt, kuidas ja mil määral mõjutas ESA toetus nende põllumajandustegevuse tootlikkust (Joonis 63). Vastustest selgus, et kõige vähem avaldas toetus mõju ebasoodsamas piirkonnas asuva põllumajandusmaa pindala suurenemisele (56% leidis, et toetus ei mõjutanud nimetatud aspekti üldse). Küll aga oli ESA toetusest teatav abi ettevõtte toodangumahu tõstmisel, kuna 54% põllumajandustootjate arvates aitas toetus kaasa vähemalt mõneti toodangumahu kasvule. Veidi vähem kui pooled (48% vastajatest) toetuse saajatest tõid välja, et toetuse abil oli võimalik teataval määral suurendada ka oma põllumajandusmaal kasvatatavate kultuuride saagikust.

²⁰⁴ Arvutatud tootja kohta keskmiselt, väljendatuna ettevõttes hõivatud tööjõu aastaühiku (TJÜ) ning kasutatud põllumajandusmaa hektari kohta.

²⁰⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

Joonis 63. ESA toetuse mõju põllumajandustegevuse tootlikkusele, n=582

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja arvutused.

- 770 Kui aga vaadata, mil määral hüvitas ESA toetus toetuse saajate põllumajandusmaa tootmispotentsiaali säilitamiseks tehtud kulutusi, siis kõige enam oli neid (53% vastajatest), kelle jaoks hüvitas toetus kulutused vähesel määral. Ligi kolmandik vastanutest (30% vastajatest) leidis, et nemad said toetuse abil oma kulutused kaetud suures ulatuses.
- 771 Kuna ESA meetme üks eesmärk oli toetada põllumaa jätkuvat kasutamist ebasoodsamatel aladel, siis teataval määral võimaldas toetus hüvitada neid kulusid, mida põllumajandustootjad pidasid vajalikuks teha selleks, et suurendada kultuuride saagikust omal maal ja ettevõtte toodangumahtu ning seeläbi aidata kaasa toetuse saajate tegevuse jätkusuutlikumaks muutmisele.

4. Kood 212. Mil määral on kava kaasa aidanud maapaikkondade säilimisele ja keskkonna parandamisele?

Hinnangu alus:

- elanike arvu muutus ebasoodsamates piirkondades
- ebasoodsamate piirkondade elanike vanuselise struktuuri muutus
- toetusesaajate hinnang toetuse olulisusele (küsitlus)
- eksperthinnang maapaikkondade säilimisele ja keskkonna parandamisele

- 772 Kuigi elanike arv ESA valdades perioodil 2007–2013 (Joonis 62) vähenes ning eakamate põllumajandustootjate osakaal vaadeldud piirkondades veidi kasvas, võimaldas toetus siiski ebasoodsamates piirkondades elavatel inimestel paremini toime tulla. Ka toetuse saajad ise

mainisid küsitluse raames, et toetuse abil oli võimalik paremini tegeleda põllumaa majandamise ja hooldamisega ning vähendada tootmiskulusid. Oluline on ka märkida, et ESA toetuse saajate arv kasvas perioodi jooksul 9090-lt toetuse saajalt 9235-ni (1,6%) ning toetatud põllumajandusmaa pind suurenes 333 312 hektarilt 380 280 hektarini (14%). See näitab, et maaomanikel oli huvi oma maid ebasoodsamatel aladel hooldada, mis omakorda aitas teataval määral kaasa ka maapaikkondade säilimisele.

773 Samas tõdeti järelhindamise fookusgrupis, et ilma ESA toetuseta ei oleks inimesed ebasoodsamatest piirkondadest lahkunud, kuna oma elu seotakse maapiirkondadega eelkõige tulenevalt enda soovist ja/või peretraditsioonidest, mistõttu ei oma toetus väga suurt mõju sellele, kas inimesed otsustavad maale elama jääda või mitte. **Pigem oli ESA toetus sealsete põllumajandustootjate jaoks eelkõige kompensatsioonitoetus, mis võimaldas oma maid paremini hooldada, kuid ühtlasi omas ka teatavat sotsiaalset mõõdet, kuna toetuse andmisega anti märku sellest, et sealsetes piirkondades inimesi väärtustatakse.** Kui vaadata toetuse saajate seisukohta selles osas, kas nad jätkaksid põllumajandustootmisega ebasoodsamatel aladel ka ilma toetuseta, siis tervelt 44% tegeleks põllumajandusega edasi vähemalt samas mahus ning 31% väiksemas mahus.

774 ESA meetme raames ei olnud kohustuslik täita spetsiifilisi keskkonnakaitselisi nõudeid, mistõttu meetme panus keskkonnaseisundi parandamisele ebasoodsamates piirkondades on pigem tagasihoidlik. Seda kinnitab ka fookusgrupi arutelu, mille raames hinnati meetme mõju bioloogilisele mitmekesisusele pigem väikeseks. Bioloogilise mitmekesisuse säilimist toetatakse näiteks püsirohumaade ekstensiivse hooldamisega ning liblikõieliste kultuuride kasvatamisega mõjutatakse positiivselt mullaviljakust²⁰⁶.

5.2.1.4 Muud tähelepanekud

775 Küsitluse raames tõid toetuse saajad välja toetusega seotud probleemkohti ning kõige enam leidis nimetamist ebapiisav toetuse määr (69% vastanutest). Nõuete sõnastuse osas olulisi puudujääke üldiselt ei esinenud, sest vaid 17% toetuse saajate jaoks jäid nõuded ebaselgeks. Lisaks toodi probleemkohtadena välja näiteks kohustuste säilimist pärast toetusperioodi lõppu ning toetuse väljamaksmise ebaloogilist ajastust.

5.2.1.5 Järeldused ja soovitused

776 ESA toetuse kasutamisega ei kaasnenud toetuse saajate jaoks kohustust täita täiendavaid keskkonnakohtade nõudeid, mistõttu oli toetuse näol tegu pigem kompensatsiooniga ebasoodsamaid alasid iseloomustava madalama tootlikkuse leevendamiseks. Sellest tulenevalt on keeruline hinnata ka meetme panust keskkonnale, kuna meede ei ole otseselt suunatud keskkonnaseisundi parandamiseks. Samas osutus toetus põllumajandustootjate jaoks siiski pigem oluliseks, toetades neid teataval määral oma põllumajandusmaa jätkuval kasutamisel, olenemata sellest, et toetuse suurus ei osutunud paljudel juhtudel piisavaks.

---

²⁰⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

777 Meetme 2.1 mõju eesmärkide saavutamisele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

778 Nii eesmärgiks seatud toetuse saajate arv kui ka toetatud põllumajandusmaa pindala ESA alal meetme rakendamise perioodil 2007–2013 ületati (vastavalt 103% ja 109%), mistõttu aitas meede tegevuseesmärgi (ebasoodsamate tingimustega põllumajandusmaa jätkuv kasutamine) saavutamisele kindlasti kaasa. Küll aga vähendas mõnevõrra meetme panust toetuse saajate rahulolematus toetuse määraga.

- **Valdkonna eesmärgid**

779 Valdkondliku eesmärgiga (jätkusuutlik põllumajandusmaa kasutamine) seotud tulemusnäitaja sihtmäär saavutati (109%) ja toetuse mõju põllumajandusmaa jätkusuutlikule kasutamisele keskkonna seisukohast (mõju bioloogilisele mitmekesisusele, vee- ja mullakvaliteedile, kliimamuutuste leevendamisele) võib pidada tagasihoidlikuks.

- **Üldeesmärgid**

780 Meetme panust keskkonna parandamise osas on keeruline hinnata, kuna meetmel puuduvad spetsiifilised keskkonnakaitselised nõuded ning üks mõjunäitajatest (KLV põllumajandusmaa säilib) ei olnud antud meetme puhul asjakohane. Samas võib eeldada, et maade hooldamine aitas kaasa bioloogilise mitmekesisuse säilimisele. Maapiirkondade säilimisele on meede panustanud pigem tagasihoidlikult, mida kinnitab nii toetuse saajate kui ka fookusgrupis osalenud ekspertide tagasiside.

Soovitused

1. 53% toetuse saaja hinnangul hüvitas meetme 2.1 toetuse määr kulutused vaid vähesel määral, mistõttu on soovitatav kaaluda sarnaste toetuste puhul toetuse määra tõstmist, et aidata põllumajandustootjatel paremini toime tulla ebasoodsamate tingimustega põllumaa harimisel.
2. Et suurendada toetuse panust keskkonnaseisundi parandamisele, on soovitatav kaaluda sarnaste toetuste puhul vastavate nõuete rakendamist, mis aitaksid kaasa keskkonnakaitseliste eesmärkide saavutamisele.
3. Toetuse keskkonnamõju hindamiseks on soovitatav kaaluda selliste indikaatorite kasutamist, mis võimaldaksid saada ülevaate toetuse potentsiaalsest mõjust keskkonnale.

5.2.2 Meede 2.2. Natura 2000 toetus põllumajandusmaale (213)

5.2.2.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 781 Natura 2000 põllumajandusmaa toetuse (NAT) meetme üldeesmärk oli tagada Natura 2000 võrgustiku aladel looduskaitsealade täitmine, säilitada nendes piirkondades põllumajanduslik tegevus ning aidata seal toime tulla ebasoodsate asjaoludega, mis tulenevad nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ (loodusliku linnustiku kaitse kohta) ja nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ (looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta) rakendamisest, et aidata kaasa Natura 2000 alade tõhusale majandamisele²⁰⁷.

Toetuse saamise tingimused

- 782 Toetuse saamiseks pidi taotleja järgima häid põllumajandus- ja keskkonnatingimusi ning säilitama püsirohumaade pindala. 2007. ja 2008. aasta toetust taotlenud tootjad pidid kohustuseaasta jooksul täitma kogu majandusüksuses ka üldisi keskkonnanõudeid, mis 2009. aastal asendusid kohustuslike majandamisnõuetega. Toetuse täpsemad nõuded on esitatud põllumajandusministri 17.03.2010. aasta määruses nr 32 „Natura 2000 alal asuva põllumajandusmaa kohta antava toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“.
- 783 Vastavalt määrusele pidi NAT toetuse taotleja kohustuseaasta (taotluse esitamise kalendriaasta) jooksul täitma kaitseala, hoiuala või püsielupaiga kaitsekorra tulenevaid nõudeid.²⁰⁸

Toetuse määr ja toetussumma

- 784 Toetuse määr oli 32,08 eurot hektari kohta aastas. Toetuse määra arvutamisel võeti aluseks looduskaitseaduse paragrahvidest 30, 31 ja 33 tulenevaid kitsendusi põllumajandusmaa sihtotstarbelisele kasutamisele²⁰⁹.

5.2.2.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 785 Natura 2000 on üleeuroopaline loodus- ja linnualade võrgustik, mis on loodud selleks, et kaitsta Euroopa väärtuslikke ja ohustatud looma-, linnu- ja taimeliike ning nende elupaiku ja kasvukohti. Natura alade loomine põhineb Euroopa Liidu kahel direktiivil: 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitseks (linnudirektiiv) ja 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitseks (loodusdirektiiv). Eestis on Natura 2000 alad siseriiklikult kaitstud looduskaitseaduse alusel kas kaitseala, hoiuala või püsielupaigana. Kaitsealadel ja püsielupaikadel kehtestatakse määrusega kaitse-eeskirjad, kus on kirjas sellel alal kehtivad piirangud võõrdite kaupa. Hoiualadel kehtivad piirangud on sätestatud

²⁰⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

²⁰⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²⁰⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

looduskaitseeseaduses. Eestis on Natura 2000 võrgustiku alal ligikaudu 55 000 ha põllumajandusmaad, kus võivad kehtida piirangud näiteks maaparandussüsteemide rajamisele ja uuendamisele, väetamisele, taimekaitsevahendite ja biotsiidide kasutamisele²¹⁰. See tähendab, et piirangutega ja nõuete täitmisega kaasnevad põllumajandustootjate jaoks üldjuhul ka täiendavad kulud ning vähenevad sissetulekud. Seega on oluline Natura 2000 alal asuvatel põllumajandusmaadel hüvitada looduskaitseeseadusest tulenevate kitsenduste ning direktiividest tulenevate nõuete täitmiseks tehtud kulutused ja saamatajäänud tulu.

- 786 Kui vaadata toetuse saajate endi hinnangut toetuse olulisuse kohta, siis kolmandik (34%) järeelhindamise raames läbi viidud küsitlusele vastajatest (n=166) leidis, et Natura 2000 toetus oli neile kindlasti oluline selleks, et kasutada Natura 2000 alal asuvat põllumajandusmaad. Ligi 30% vastajatest pidas toetust pigem oluliseks ning 11% oli neid, kes leidsid, et toetus ei olnud nende jaoks üldse oluline.
- 787 Järeelhindamise fookusgrupis leidsid mitmed eksperdid, et NAT meetme näol on tegu teatava poliitilise tööriistaga ning ELi liikmesriigina peab ka Eesti tagama Natura 2000 aladel loodusväärtuste säilimise. Kuna Natura 2000 aladega seotud nõuete täitmine tuleneb Euroopa Liidu direktiividest, siis on asjakohane toetada neid põllumajandustootjaid, kelle maad asuvad Natura 2000 aladel, nimetatud nõuete täimisel just ELi vahenditest.

Meetme eesmärkide saavutamine

- 788 NAT meetme eelarve perioodiks 2007–2013 oli 5,01 mln eurot. Kogu perioodi vältel määrati toetusi ning maksti välja kokku ca 5,0 mln eurot²¹¹, mis moodustab 99,8% ettenähtud eelarvest.

---

²¹⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

²¹¹ Allikas: PRIA (toetuse eelarve ja määratud summa on seisuga 31.12.2015; väljamakstud toetus seisuga 31.12.2014).

Tabel 53. Meetme 2.2 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014 ²¹²	Saavutamise määr (%)	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetusesaajate arv Natura 2000 alal	1500	1692	113%	+++
Toetatud põllumajandusmaa pindala Natura 2000 alal, ha	38 000 ha	24 334	64%	++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Hästi hooldatud alad, ha	38 000 ha	24 334	64%	++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Bioloogilise mitmekesisuse suurenemine (linnuliikide populatsioon põllumajandusmaal)	Bioloogiline mitmekesisus säilib	Hindamiseks vajalikud andmed puuduvad	Ei hinnata	n/a
Kõrge loodusväärtusega alade muutus	Kõrge loodusväärtusega alade pindala säilib või suureneb	Mõjunäitaja ei ole toetuse hindamiseks asjakohane	Ei hinnata	n/a
Taimetoitainete tasakaalu muutus	Oluliselt ei mõjuta	n/a	Ei hinnata	n/a
Taastuva energia tootmise suurenemine	Oluliselt ei mõjuta	n/a	Ei hinnata	n/a

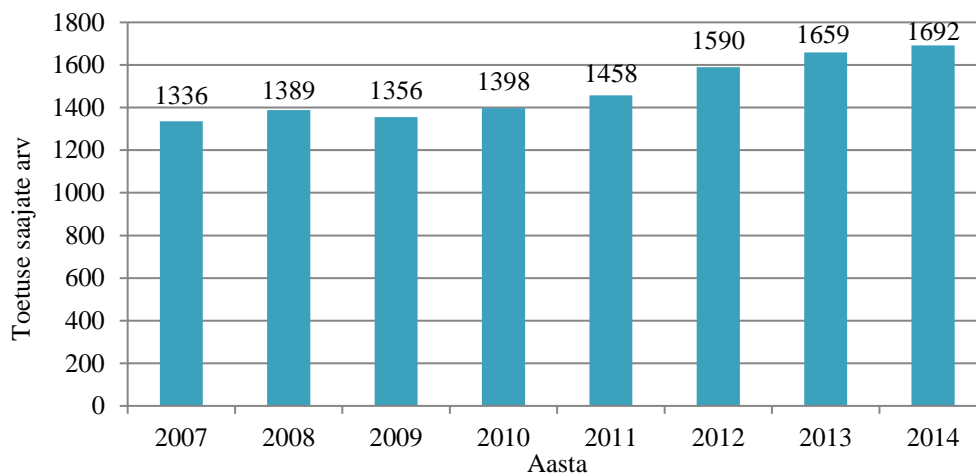
* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määra: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%–31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013; Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015. Järelhindaja arvutused.

- 789 Meetme **väljundnäitajateks** perioodil 2007–2013 oli toetuse saajate arv (eesmärk 1500) ning toetatud põllumajandusmaa pindala Natura 2000 alal hektarites (eesmärk 38 000 ha). Ülevaade toetuse saajate arvust perioodil 2007–2014 (toetust sai taotleda ka 2014. aastal) on esitatud allpool (Joonis 64).

²¹² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014.aasta kohta. PMK, 2015.

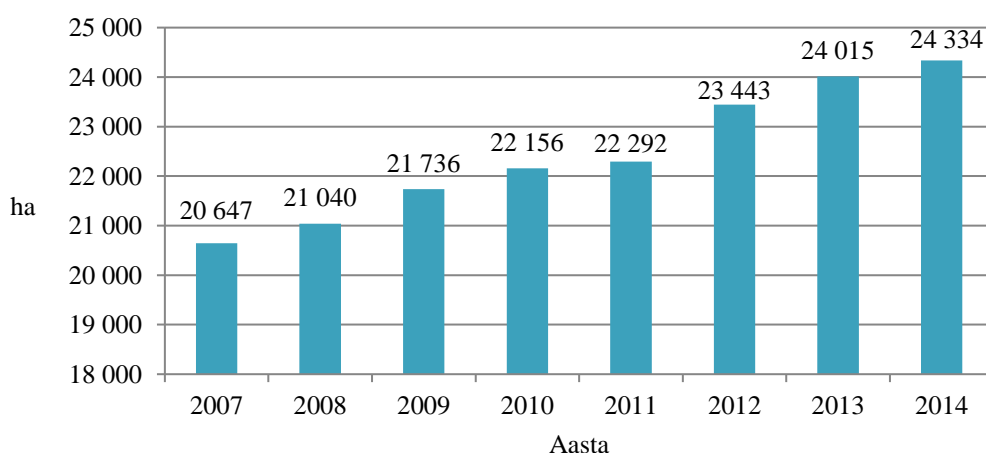
Joonis 64. NAT toetuse saajate arv 2007–2013

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

- 790 Toetusperioodi algul (2007) oli toetusesaajate arv (1336) väiksem kui oodati (1500), kuid aastaks 2012 nimetatud väljundnäitaja osas eesmärk juba ületati (1590)²¹³. Perioodi lõpuks (2014) oli toetuse saajaid juba 1692, mis tähendab, et võrreldes algusaastaga toimus näitaja osas 2,7-protsendiline kasv. Toetusaluse pinna osas jäi aga eesmärk saavutamata (Joonis 65). Kuigi kogu perioodi kestel vastav pind pidevalt suurenes (20 647 hektarilt 2007. aastal 24 334 hektarini 2014. aastal), moodustas perioodi lõpus toetatud põllumajandusmaa pindala Natura 2000 alal 64% seatud eesmärgist (38 000 ha). Selle põhjuseks võib olla asjaolu, et Natura 2000 põllumajandusmaa asub väikeste aladena paljude tootjate maadel (tootjaid, kelle maadel asuvad suuremad Natura 2000 alad, on vähe)²¹⁴.

Joonis 65. Toetatud põllumajandusmaa pindala Natura 2000 alal 2007–2014

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²¹³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²¹⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

- 791 Meetme **tulemusnäitaja** on hästi hooldatud alade pindala (eesmärk 38 000 ha). Vastavalt maaelu arengukava 2007–2013 ühise seire- ja hindamisraamistiku käsiraamatule (2006) peaks toetuse tulemusena hästi hooldatud alad panustama bioloogilise mitmekesisuse, veekvaliteedi ja mullakvaliteedi paranemisele, kliimamuutuste leevendamisele ning ääremaastumise ja maade kasutusest väljajätmise ärahoidmisele²¹⁵. 2014. aastal oli toetatud põllumajandusmaa pindala Natura 2000 alal 24 334 ha (64% seatud eesmärgist). Mis puudutab bioloogilise mitmekesisuse säilimist toetusosalusel põllumajandusmaal, siis selle valdkonnaga on käesolev meede otseses seoses, kuna ELi loodus- ja linnudirektiividest tulenevate nõuete eesmärk on kaasa aidata just bioloogilise mitmekesisuse tagamisele. NAT meetmel on teatav seos ka vee- ja mullakvaliteedi parandamisega, sest sõltuvalt Natura 2000 ala rangusastmest on seal keelatud või piiratud keemiliste väetiste ja pestitsiidide kasutamist, mis omakorda mõjub positiivselt vee- ja mullakeskkonna seisundile. Meede on teataval määral kaasa aidanud ka maade kasutusest väljajätmise ärahoidmisele, kuna toetusalune pind kasvas vaadeldud perioodi jooksul pidevalt, saavutades suurima ulatuse aastal 2014 (24 334 ha), kuigi ei saavutanud soovitud eesmärki.
- 792 Natura 2000 alade maakorralduse otsene eesmärk ei ole kliimamuutuste leevendamine ning ka fookusgrupi osalejad leidsid, et meetme seos vastava valdkonnaga praktiliselt puudub. Samas võib öelda, et Natura 2000 alad aitavad sellele siiski kaudselt kaasa, kuna Euroopa Liidu suunised kliimamuutuste ja Natura 2000 kohta²¹⁶ tõdevad, et Natura 2000 alad pakuvad ökosüsteemi teenuste näol lahendusi kliimamuutuste leevendamiseks ning nendega kohanemiseks. Eelkõige seisneb Natura alade panus kliimamuutuste leevendamisse selles, et need talletavad ja seovad süsinikku (Natura 2000 alade jätkusuutlik majandamine takistab süsiniku kadu, mis on talletunud taimestikis ja pinnases ning suurendab süsinikdioksiidi sidumisvõimet). Lisaks on dokumendis „Põllumajandussektoris kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise tegevuskava 2012–2020“²¹⁷ välja toodud, et põllumajandussektori kasvuhoonegaaside (KHG, eelkõige N₂O, mis tekib väetiste kasutamisel) heitkoguste vähendamine peab eelkõige tähendama meetmete loomist, mis võimaldavad optimeerida lämmastik- ja sõnnikväetiste tarbimist (nagu eelpool öeldud, on NAT aladel väetiste kasutamine piiratud või keelatud) ning ühe KHG heitkoguste vähendamise keskkonnameetmena on tegevuskavas välja toodud just MAKi 2007–2013 NAT toetus. Eelneva põhjal võib järeldada, et NAT toetusel on kaudne, kuid siiski väheldane seos kliimamuutuste leevendamisega.
- 793 Meetme **mõjunäitajateks** on bioloogilise mitmekesisuse suurenemine (linnuliikide populatsioon põllumajandusmaal), kõrge loodusväärtusega (KLV) alade muutus, taimetoitainete tasakaalu muutus ning taastuva energia tootmise suurenemine.

---

²¹⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

²¹⁶ Guidelines on Climate Change and Natura 2000. Dealing with the impact of climate change on the management of the Natura 2000 Network of areas of high biodiversity value. European Union, 2013.

²¹⁷ Põllumajandusministri 29.05.2013. a käskkirja nr 120 “Põllumajandussektoris kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise tegevuskava 2012–2020” kinnitamine” Lisa, 2013.

- 794 Mõjunäitaja 'bioloogilise mitmekesisuse suurenemine' hindamiseks ei ole eraldi andmekogumist läbi viidud ²¹⁸. Riikliku keskkonnaseire raames viiakse läbi põllumajandusmaaga mingil määral seotud linnustiku osas programmi „Eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire“ (koosneb allprogrammidest), kuid need seired on üldisemat laadi ning ei võimalda hinnata muutusi linnuliikide populatsioonis NAT meetme toetusel maal²¹⁹.
- 795 Kõrge loodusväärtusega (KLV) põllumajandusaladeks loeti „Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ kontekstis Natura 2000 aladel asuvad poollooduslikud kooslused (PLK)²²⁰. Keskkonnaministeeriumi (KKM) keskkonnaregistrisse kantud PLKdele saab taotleda ka 2. telje PLK toetust ning sellisel juhul NAT toetust ja teisi pindalapõhiseid toetusi antud PLKle enam taotleda ei saa. Seetõttu ei ole NAT toetuse mõjunäitaja 'kõrge loodusväärtusega alade muutus' siinkohal asjakohane, kuna NAT toetusõiguslikul maal asuvate KLVde pindala vähenemine ei pruugi tähendada, et KLV alade pindala Eestis üleüldiselt väheneb (kui nende alade kohta taotleti PLK toetust, ei saanud NAT toetust enam taotleda).
- 796 Kuna mõjunäitajate 'taimetoitainete tasakaalu muutus' ja 'taastuva energia tootmise suurenemine' osas on sihttasemeks seatud „oluliselt ei mõjuta“, ei ole otstarbekas analüüsida ka sihttaseme saavutamist. Seda toetab ka asjaolu, et NAT toetus ei sisalda spetsiifilisi nõudeid ja toetatavaid tegevusi, mis reguleeriksid otseselt põllumajandustootjate muldade taimetoitainete bilansi säilitamist. Mis puudutab näitajat 'taastuva energia tootmise suurenemine', siis taastuvenergia tootmine moodustab põllumajanduses üsna väikese osakaalu. Kui kogu primaarenergia tootmine oli 2011. aastal Eestis ligikaudu 5039 kToe²²¹, siis põllumajandussektori osakaal moodustas sellest vaid 0,05% (ca 3 kToe)²²². Seega ei oma meede olulist mõju näitajate 'taimetoitainete tasakaalu muutus' ja 'taastuva energia tootmise suurenemine' osas.
- 797 NAT toetuse puhul tuleb märkida, et tegu on pigem kompensatsioonitoetusega, mis ei hõlma endas täiendavate keskkonnanõuete täitmist põllumajandustootjate poolt. See tähendab, et kuigi NAT toetusel on otsene või kaudne panus sellesse, et toetatud Natura alad oleks hästi hooldatud, on keeruline määratleda selle panuse ulatust ja olulisust. Nimelt, Natura 2000 võrgustiku aladel peavad põllumajandustootjad looduskaitse nõudeid (tulenevalt asjakohastest õigusaktidest) täitma ka ilma NAT toetuseta. Samas on oluline, et Natura 2000 aladel asuvaid põllumajandusmaid kasutataks ja sellele on toetus osaliselt kindlasti kaasa aidanud, kuna toetus aitab vähemalt teataval määral toetuse saajatel hüvitada õigusaktidega pandud kohustusi ja piiranguid.

²¹⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²¹⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²²⁰ Põllumajandusmaade loodusväärtuste klassifitseerimise võimalused Eestis – kõrge loodusväärtusega (KLV) põllumajandusalaade määratlemine. Metoodika kirjeldus. PMK, 2015.

²²¹ Kilotonni õli ekvivalenti.

²²² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

5.2.2.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 213. 1. Mil määral on kompensatsioonitoetused kaasa aidanud Natura 2000 alade jätkusuutlikule maakorraldusele?

Hinnangu alus:

- maakasutus
- toetusesaajate hinnang toetuse olulisusele (küsitlus)

- 798 Jätkusuutliku maakorralduse aspektist on oluline analüüsida NAT toetuse all oleva pinna maakasutust ning selle muutusi aastate jooksul. Kuna toetusaluse pinna info põldude kaupa puudub, lähtutakse maakasutuse analüüsis taotlusalusest pinnast, mis 2014. aastal oli NAT tootjate puhul 24 757 ha (PRIA 05.02.2015 andmetel)²²³. 2014. aastal moodustas taotletud NAT põllumajandusmaast 66% püsirohumaad ning 33% maast kasutati põllukultuuride kasvatamiseks. Ülejäänud osa (ca 1%) taotlusalusest maast kuulus püsirohumadele ja mustkesale. Seejuures kasvas vaadeldava perioodi (2007–2014) jooksul püsirohumaade osakaal ligi 6% ning põllukultuuride osakaal vähenes 7% võrra²²⁴. Püsirohumaade kõrge osatähtsus maakasutuses on oluline maakorralduse jätkusuutlikkuse seisukohast, kuna suurel osal püsirohumaadel teostatakse vaid hooldusniitmist või karjatamist, seal ei kasutata väetisi ega pestitsiide ning pikaajalistel kultuurrohumaadel on kemikaalide kasutuskooormus Eestis traditsiooniliselt väga madal. Kuivõrd püsirohumaadel ka mehaanilist mullaharimist ei teostata või tehakse seda pigem harva, on neil oluline osa erosiooni tõkestamisel ning mulla orgaanilise aine sisalduse suurendamisel²²⁵.
- 799 Mõnevõrra näitab NAT toetuse panust jätkusuutlikule maakorraldusele ka toetuse saajate tagasiside selle kohta, kuivõrd mõjutas NAT toetus neid jätkama oma põllumajandusmaa kasutamist Natura 2000 alal. Järelhindamise raames läbi viidud küsitlusest selgub, et 34% vastajatest oleks jätkanud oma maa kasutamist kindlasti ning 37% oleks pigem jätkanud ka ilma NAT toetuseta. Vaid 5% küsitlusele vastanutest ei oleks näinud võimalust või soovi kasutada oma põllumajandusmaad ilma NAT toetuseta.
- 800 Eelneva põhjal võib öelda, et **kuigi NAT toetus ei ole toetuse saajate jaoks primaarse tähtsusega Natura 2000 alal asuva põllumajandusmaa kasutamise jätkamise seisukohast, aitab see siiski kaasa jätkusuutliku maakorralduse tagamisele eelkõige just keskkonnaaspektist lähtudes.**

²²³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014.aasta kohta. PMK, 2015.

²²⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014.aasta kohta. PMK, 2015.

²²⁵ Põllumajandusmaade loodusväärtuste klassifitseerimise võimalused Eestis – kõrge loodusväärtusega (KLV) põllumajandusalade määratlemine. Metoodika kirjeldus. PMK, 2015.

Kood 213. 2. Mil määral on kompensatsioonitoetused kaasa aidanud põllumajanduse tagamisele nendes piirkondades?

Hinnangu alus:

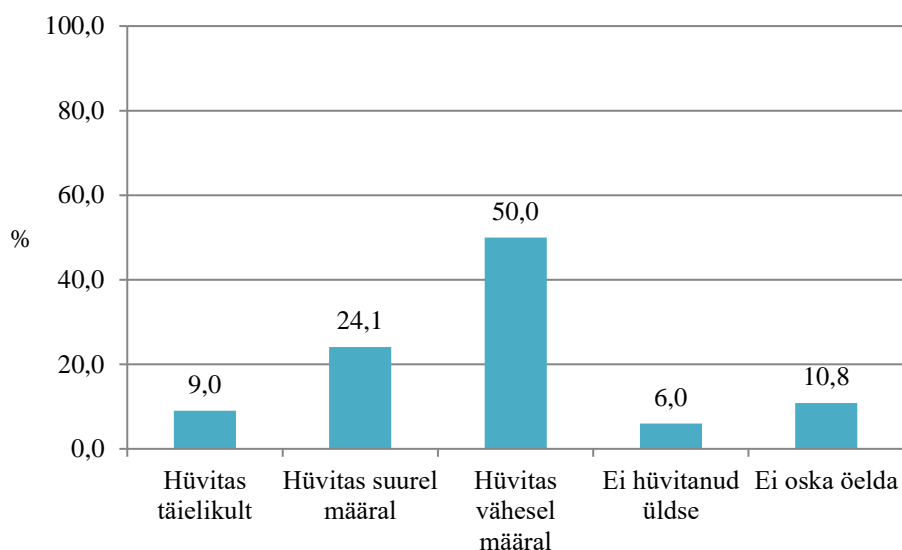
- taotletud põllumajandusmaa pindala
- toetusesaajate hinnang toetuse määrale (küsitlus)

- 801 Natura 2000 aladel asus PRIA põllumassiviide registri 29.01.2014 seisuga 60 300 ha põllumajandusmaad, millele oli õigus taotleda NAT toetust. Kui sellest arvata maha 2014. a poollooduslike koosluste hooldamise (PLK) toetuse taotlemiseks kooskõlastatud PLK pinnad, jäi NAT toetuse taotlemiseks potentsiaalselt vabaks 45 200 ha. Sellest taotleti NAT toetust 2014. aastal 54%-le (24 334 ha); see tähendab, et ligi pool (20 600 ha) sellest pinnast oli endiselt NAT ja PLK toetusega katmata. Kuna suurem osa sellest pinnast (18 500 ha) asus põllumassiividel, millele ei ole vähemalt kahel viimasel aastal üldse pindalatoetusi taotletud, siis võib eeldada, et nendel maadel ei ole tagatud ka põllumajandusliku tegevuse jätkumine²²⁶.
- 802 Põllumajandusliku tegevuse tagamisel on oluline ka teada, kas toetuse määr on olnud piisav selleks, et maaomanikud ei jäta oma Natura aladel olevat põllumajandusmaad kasutusest välja. Aastatel 2007–2014 moodustas NAT toetus NAT tootjate kogusissetulekust 0,5–1,4%²²⁷. Madala osakaalu põhjuseks võib olla nii toetuse küllaltki madal määr (32 eurot/ha) kui ka asjaolu, et NAT toetust saanud tootjate kõik ettevõttemaad ei asunud Natura 2000 alal. Veelgi enam, NAT toetuse saajatel oli võimalus taotleda ka teisi pindalapõhiseid toetusi, mis vähendas NAT toetuse osatähtsust.
- 803 Kui vaadata toetuse saajate endi tagasisidet toetuse määra osas, siis küsitluse tulemustest selgub, et 50% jaoks hüvitas NAT toetus looduskaitseseadusest tulenevate nõuete täimiseks tehtavaid kulutusi vaid vähesel määral. Ligi veerand vastajaist leidis, et nende jaoks kattis toetus tehtud kulutused siiski suures määral (Joonis 66).

²²⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²²⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

Joonis 66. Looduskaitseadusest tulenevate nõuete täitmiseks tehtavate kulutuste hüvitamise ulatus, n=166

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja analüüs.

- 804 Samas, nagu eelpool öeldud, siis toetuse saajatest kolmandik (34%) leidis, et Natura 2000 toetus oli neile siiski oluline selleks, et kasutada Natura 2000 alal asuvat põllumajandusmaad ning ligikaudu 30% põllumajandustootjatest pidas toetust pigem oluliseks. Seega, **kuigi toetuse määr ei võimaldanud alati täies ulatuses kompenseerida põllumajandustootjate jaoks seadusest tulenevaid piiranguid, oli see neile siiski teatav tugi põllumajandusega tegelemisel.**

Kood 213. 3. Mil määral on kompensatsioonitoetused kaasa aidanud maapaikkondade säilimisele ja keskkonna parandamisele?

Hinnangu alus:

- toetuse saajate hinnang toetuse olulisusele (küsitlus)
- eksperthinnang toetuse panusele maapaikkondade säilimisele ja keskkonna parandamisele (fookusgrupp)

- 805 Järeelhindamise fookusgrupi raames tõdeti, et NAT meetme puhul on tegu pigem kompenseeriva toetusega, mis aitab sealsete elanike jaoks veidi leevendada looduskaitsealistest kitsendustest tulenevat ebasoodsat olukorda ning seeläbi panustab toetus teataval määral ka maapaikkondade säilimisse (et inimesed ei lahkuks piirkonnast ja jätkuks põllumajanduslik tegevus). Samas märgiti, et inimesed seovad oma elu maapiirkondadega eelkõige tulenevalt nende enda soovist ja/või peretraditsioonidest, mistõttu ei oma toetus väga suurt mõju sellele, kas inimesed otsustavad maale elama jääda või mitte. Kui vaadata järeelhindamise raames läbi viidud küsitluse tulemusi, siis selgus, et lausa **45% vastajatest jätkaks põllumajandusmaa kasutamist Natura 2000 alal ka ilma NAT toetuseta vähemalt samas mahu ning 29% kasutaks oma maad väiksemas mahu. Seega peab suur osa vastajatest oluliseks**

tegutseda oma piirkonnas edasi sõltumata sellest, kas nad saavad selleks toetust või mitte.

- 806 Mis puudutab NAT meetme seost keskkonna parandamisega, siis fookusgrupi raames hinnati meetme enda mõju keskkonnale üsna tagasihoidlikuks, kuna Natura 2000 aladel peab kaitseala, hoiuala või püsielupaiga kaitsekorra tulenevaid nõudeid täitma ka ilma toetuseta. Samas, arvestades, et Natura 2000 alade kaitse eesmärk iseenesest on seotud suuresti just elurikkuse säilitamisega, on meede kaasa aidanud ka loomade, lindude ja taimede ning nende elupaikade ja kasvukohtade säilimisele. 2014. aasta Natura 2000 põllumajandusmaa toetusega põllumassiividel oli Eesti Looduse Infosüsteemis registreeritud elupaik või kasvukoht rohkem kui 1400le I–III kaitsekategooria looma-, taime-, seene- või samblikuliigile²²⁸.

5.2.2.4 Muud tähelepanekud

- 807 Küsitluse raames tõid toetuse saajad välja toetusega seotud probleemkohti ning 60% küsitlusele vastanutest leidis, et toetuse suurus ei olnud piisav ning veerand (24%) märkis, et ka toetusega seotud nõuded olid keeruliselt sõnastatud. Samas, enam kui kümnendiku (13%) arvates kitsaskohti ei esinenud üldse (nii vastati variant „Muu“ raames).

5.2.2.5 Järeldused ja soovitused

- 808 NAT toetuse kasutamisega ei kaasnenud toetuse saajate jaoks kohustust täita täiendavaid keskkonnanõudeid, mistõttu oli toetuse näol tegu pigem kompensatsiooniga seadusest tulenevate piirangute leevendamiseks. Sellest tulenevalt on keeruline hinnata ka meetme panust keskkonnale, kuna Natura 2000 aladel peab elurikkuse säilitamise seisukohast vajalikke nõudeid täitma ka ilma toetuseta. Samas osutus toetus põllumajandustootjate jaoks pigem oluliseks, toetades neid teataval määral põllumajandusega tegelemisel, olenemata sellest, et toetuse määr ei võimaldanud suuremal osal juhtudest täies ulatuses kompenseerida seadusest tulenevaid piiranguid.
- 809 Meetme 2.2 mõju eesmärkide saavutamisele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:
- **Tegevuseesmärgid**
- 810 Eesmärgiks seatud toetuse saajate arv on meetme rakendamise perioodil 2007–2013 ületatud (113% sihtmäärast), kuid toetatud põllumajandusmaa pindala on jäänud oodatust madalamaks (64%). Ka toetuse määr ei võimaldanud küsitlusele vastanud toetuse saajate hinnangul suuremal osal juhtudest katta täies ulatuses seadusest tulenevaid piiranguid, mistõttu võib öelda, et meede on panustanud tegevuseesmärgi (aidata põllumajandustootjatel toime tulla Natura 2000 ja veepoliitika raamdirektiivi rakendamisel tulenevate ebasoodsamate asjaoludega) saavutamisse osaliselt.

---

²²⁸ Märka keskkonnahoidlikku põllumajandust. Eesti maaelu arengukava 2007–2013 põllumajanduslike keskkonnameetmete edulood. MIK, 2016.

- **Valdkonna eesmärgid**

811 Valdcondlikuks eesmärgiks seatud jätkusuutlik põllumajandusmaa kasutamine on saavutatud osaliselt, kuna tulemusnäitajaks seatud hästi hooldatud alade pindala on jäänud kavandatust väiksemaks (64%).

- **Üldeesmärgid**

812 Meetme panust keskkonna parandamise osas on keeruline hinnata, kuna mõjunäitajate puhul kas hindamiseks vajalikud andmed puuduvad, mõjunäitaja ei ole asjakohane (KLV alade hooldus) või mõju ei eeldatud juba meetme väljatöötamisel (taimetoitainete tasakaalu muutus ja taastuva energia tootmise suurenemine). Kuna aga Natura 2000 alade kaitse eesmärk iseenesest on seotud suuresti just elurikkuse säilitamisega, võib eeldada, et meede on kaasa aidanud ka loomade, lindude ja taimede ning nende elupaikade ja kasvukohtade säilimisele. Maapiirkondade parandamisele on meede panustanud pigem tagasihoidlikult, mida kinnitab nii toetuse saajate kui ka fookusgrupis osalenud ekspertide tagasiside.

Soovitused

1. Ligikaudu 60% veebiküsitluses osalenud toetuse saajate hinnangul ei ole meetme 2.2 toetuse määr piisav, mistõttu on soovitatav kaaluda toetuse määra tõstmist, et aidata põllumajandustootjatel paremini toime tulla Natura 2000 aladega seotud piirangutest tuleneva ebasoodsama olukorraga (täiendavate kulude katmine ja vähemate sissetulekute kompenseerimine);
2. Et lisada toetuse kompenseerivale olemusele lisandväärtust, võiks kaaluda uuringu teostamist, mis aitaks välja selgitada, kas Natura 2000 aladel oleks võimalik ja/või vajalik viia läbi meetme raames toetatavaid täiendavaid looduskaitset soodustavaid tegevusi, mis veelgi enam aitaks saavutada keskkonnakaitse eesmäärke.

5.2.3 Meede 2.3. Põllumajanduslik keskkonnatoetus (214, 215)

5.2.3.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

813 Põllumajandusliku keskkonnatoetuse (PKT) meetme üldeesmärk oli soodustada keskkonnasõbralike majandamisviiside kasutuselevõttu ja jätkuvat kasutamist põllumajanduses; säilitada ja suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust ning parandada loomade heaolu; aidata keskkonnale tulutoovalt tegutsevatel põllumajandustootjatel saada kohast tulu ning suurendada põllumajandustootjate keskkonnateadlikkust²²⁹.

---

²²⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

Meetme ülesehitus

814 Meede koosnes järgmistest alameetmetest:

- keskkonnasõbraliku majandamise toetus (KSM)
- mahepõllumajandusliku tootmise toetus (MAHE)
- ohustatud tõugu looma pidamise toetus (OTL)
- kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus (SRT)
- poolloodusliku koosluse hooldamise toetus (PLK)

815 Alameetmete kirjeldused on esitatud allpool eraldi peatükkides.

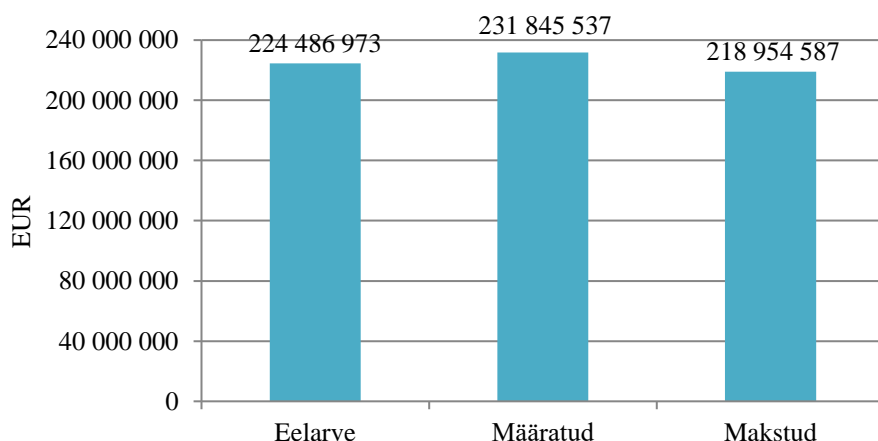
Toetuse saamise tingimused

816 Toetuse taotleja pidi järgima kogu ettevõttes nõuetele vastavuse süsteemi nõudeid ning väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamise miinimumnõudeid. Põllumajanduslikku keskkonnatoetust maksti asjakohaste õigusaktidega võrreldes täiendavate nõuete järgimise eest. Põllumajandusliku keskkonnatoetuse puhul võttis taotleja endale kohustuse täita toetuse saamise nõudeid viis aastat. Meetmespetsiifilised nõuded on esitatud iga alameetme juures.

5.2.3.2 Meetme eesmärkide saavutamine

817 Põllumajandusliku keskkonnatoetuse meetme eelarve perioodiks 2007–2013 oli 224,5 mln eurot. Kogu perioodi vältel määrati toetusi 231,9 mln euro ning maksti välja kokku 218,9 mln euro eest, mis moodustab 97,5% ettenähtud eelarvest²³⁰ (Joonis 67).

Joonis 67. PKT toetuse rahakasutus seisuga 31.12.2015

Allikas: PRIA 31.12.2015.

²³⁰ Allikas: PRIA (toetuse eelarve ja määratud summa on seisuga 31.12.2015; väljamakstud toetus seisuga 31.12.2014).

Tabel 54. Meetme 2.3 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014 ²³¹	Saavutamise määr	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetust saavate põllumajandusettevõtete ja muude maahaldajate arv	7500 toetusesaajat	3762	50%	++
Põllumajanduslikku keskkonnatoetust saavate alade kogupindala, ha	545 000, sh:	499 852	92%	+++
	Keskkonnasõbralik majandamine 400 000	355 693	89%	+++
	Mahepõllumajandus 100 000	119 237	119%	+++
	Geneetiliste ressursside säilitamine 10 000	766	8%	+
	Poollooduslike koosluste hooldamine 35 000	24 156	69%	+++
Põllumajanduslikku keskkonnatoetust saavate alade füüsiline pindala, ha	535 000	477 828	89%	+++
Lepingute arv kokku	9300, sh:	4476	48%	++
	Keskkonnasõbralik majandamine 5000	1489	30%	+
	Mahepõllumajandus 1800	1335	74%	+++
	Geneetiliste ressursside säilitamine 1000	780	78%	+++
	Poollooduslike koosluste hooldamine 1500	872	58%	++

²³¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta; PMK, 2015.

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014 ²³¹	Saavutamise määr	Panus*
Geneetiliste ressurssidega seotud tegevuste arv	2 tegevust, sh 1 taimesordi ja 4 loomatõu säilimise toetamine	1 taimesordi ja 4 loomatõu säilimise toetamine	n/a	++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Edukalt hooldatav ala (ha), mis aitab kaasa: a) bioloogilisele mitmekesisusele ja kõrge loodusväärtusega põllumajandusele; b) vee kvaliteedile; c) mulla kvaliteedile.	a) 535 000	476 721	90%	+++
	b) 500 000	452 565	91%	+++
	c) 500 000	452 565	91%	+++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Bioloogilise mitmekesisuse vähenemise peatamine	Põllulindude liigirikkus ja arvukus on stabiilne või suureneb	Põllulindude liigirikkus ja arvukus on valdavalt stabiilne	Ei hinnata	+++
	Soontaimede liigirikkus on stabiilne või suureneb	Soontaimede uuringut ei planeeritud	Ei hinnata	n/a
	Selgrootute (kimalased) liigirikkus ja arvukus on stabiilne või suureneb	Selgrootute (kimalased) liigirikkus on võrreldes perioodi algusega kergelt positiivse trendiga, arvukus on stabiilne	Ei hinnata	+++
Kõrge loodusväärtusega põllumajandus- ja metsamaa hooldamine	Muutused kõrge loodusväärtusega alades	Antud mõjunäitaja kohta eraldi andmeid ei ole kogutud	Ei hinnata	n/a
Vee kvaliteedi säilitamine ja parandamine	Muutused toiteelementide kogubilansis	Võrreldes perioodi algusaastaga on N-bilansi kasv peatunud ja P- ning K-bilansi defitsiit suurenenud	Ei hinnata	++

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014 ²³¹	Saavutamise määr	Panus*
Mulla viljakuse säilitamine ja parandamine	Positiivsed muutused mulla orgaanilise aine, pH, P ja K sisalduses	Mullaviljakuse uuringu samm on 5 aastat, 2014. aastal uuringut läbi ei viidud (2012. aasta seisuga on mullaviljakus paranenud)	Ei hinnata	++

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%–31%, + kuni 30%.

Eesti maaelu arengukava 2007–2013; Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015; MAK 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamisaruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016. Järelhindaja analüüsid.

- 818 Meetme eesmärkide saavutamine indikaatorite lõikes on toodud eraldi iga alameetme kirjelduse juures.

5.2.3.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 214. 1. Mil määral on põllumajanduslikud keskkonnameetmed kaasa aidanud jätkusuutlike põlluharimissüsteemide säilitamisele või edendamisele?

Hinnangu alus:

- toetusalune pind
- toetusesaajate hinnang toetuse olulisusele ja määrale (küsitlus)
- eksperthinnang toetuse panusele jätkusuutlike põlluharimissüsteemide säilitamisele (fookusgrupp)

- 819 Jätkusuutliku põlluharimise seisukohast on ühelt poolt oluline, et põllumajanduslik tootmine oleks majanduslikult tasuv, ning teisalt, et tootmisega ei kaasneks olulist kahjulikku mõju keskkonnale (et oleks tagatud pikaajaline tootlikkus). Põllumajandusliku keskkonnatoetuse (PKT) üks peamisi eesmärke oligi edendada just keskkonnasõbralike majandamisviiside laiemat kasutamist viisil, millega kaasneks osaliselt ka positiivne keskkonnamõju. Selleks aitas toetus korvata keskkonnahoidlikult tegutsevatel põllumajandustootjatel lisameetmetest tulenevat saamata jäänud tulu ja lisakulu.

- 820 PKT kahe suurima alameetme – keskkonnasõbralik majandamine (KSM) ja mahepõllumajanduslik tootmine (MAHE) – toetuse saamisega seotud nõuded (nt viljavaheldus- ja külvi-korraplaan, väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamise piiramine, loomade heaolu tagamine) olid paika pandud lähtuvalt keskkonnasäästlikkusest ning nende täitmine toetuse saajate poolt on kindlasti kaasa aidanud sellele, et põllumajandustootmine oleks toetusalusel pinnal looduskeskkonnale võimalikult vähekoormav ja jätkusuutlik. Nimetatud kahe alameetme puhul jäid toetust saavate alade kogupindalad perioodil 2007–2014 vahemikku 355 693 (2014) – 444 293 (2007) ha (KSM) ja 81 636 (2009) – 126 242 (2013) hektarit (MAHE). Ka poollooduslike koosluste hooldamist saab käsitleda kui keskkonna seisukohast jätkusuutlikku

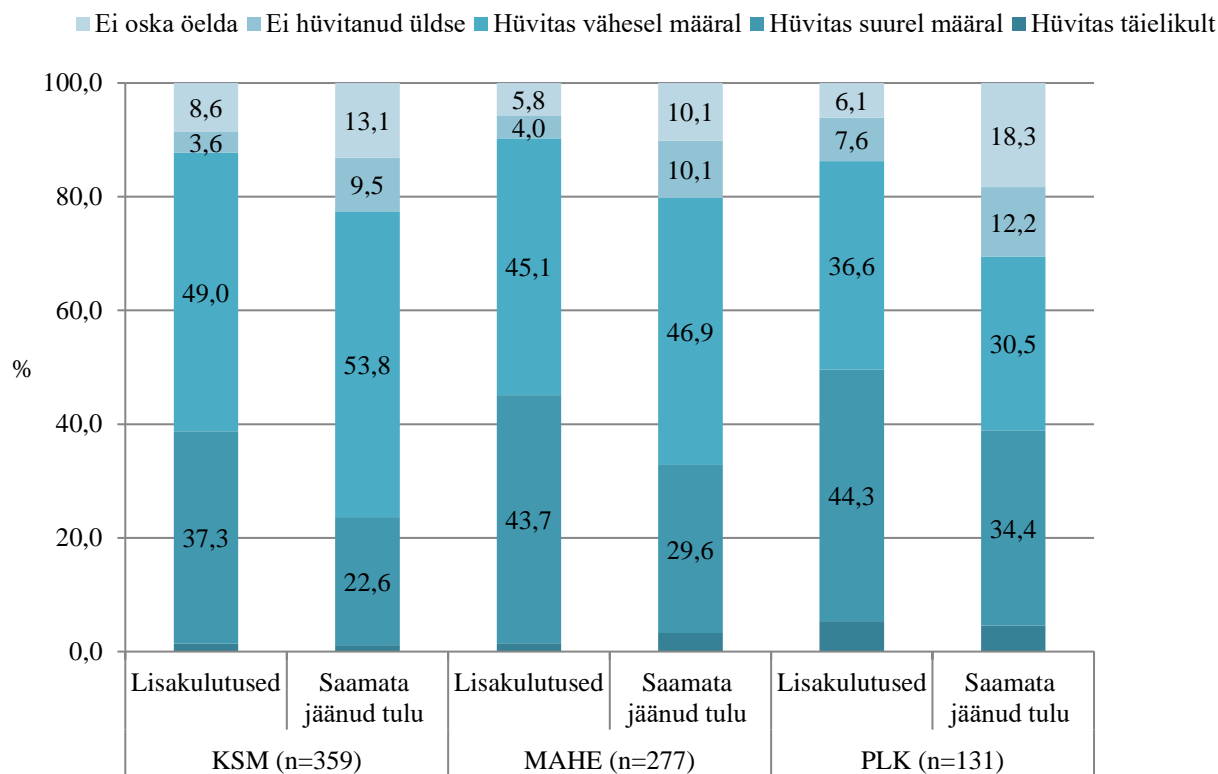
põlluharimissüsteemi, sest ilma niitmise või karjatamiseta niidud võsastuvad, neile omane liigikoosseis muutub ja liigirikkus väheneb²³². Poollooduslike koosluste hooldamise (PLK) toetuse raames kasvas toetusalune hooldatavate koosluste pind Natura 2000 alal 14 758 hektarilt (2007) 25 177 hektarile (2013).

- 821 Toetuse panust põlluharimissüsteemide majandusliku jätkusuutlikkuse säilimisse näitab teataval määral toetuse saajate hinnang sellele, mil määral hüvitas toetus nende jaoks alameetmetega seotud tegevuste rakendamisega (keskkonnasõbralike majandamisviiside kasutamisega, mahepõllumajandusliku tootmisega, poollooduslike koosluste hooldamisega) kaasnevaid lisakulutusi ja saamatajäänud tulu (Joonis 68). Kõige vähem oli toetuse saajaid (kõigi kolme suurema alameetme lõikes), kelle jaoks oli toetuse määr piisav selleks, et katta tekkinud lisakulutused ja saamatajäänud tulu täies ulatuses. PLK toetuse saajate hulgas oli kõige rohkem neid vastajaid (34–44%), kes leidsid, et neile määratud toetus võimaldas kompenseerida tekkinud täiendavaid kulutusi ja saamatajäänud tulu suurel määral. KSM ja MAHE toetuse puhul oli siiski kõige enam neid, kelle jaoks toetus osutus pigem ebapiisavaks, kuna see hüvitas nõuete täitmiseks tehtavad kulutused (ja saamata jäänud tulu) vaid vähesel määral.
- 822 Lisaks uuriti toetuse saajatelt, kas nad jätkaksid oma toetusega seotud tegevusi ka ilma toetuseta. KSM alameetme puhul arvas 50% toetuse saajatest, et kasutaksid keskkonnasõbralikke majandamisviise (viljelusviise) ka toetuse puudumisel, küll aga väiksemas mahu. MAHE alameetme puhul oli küsitlusele vastanud toetuse saajate hulgas kõige rohkem aga neid (35%), kes leidsid, et ilma toetuseta ei jätkaks nad kindlasti tootmist, mis järgiks mahepõllumajanduse põhimõtteid. Täpselt sama oli ka PLK küsitlusele vastanud toetust saanute osakaal (35%), mis tähendab, et ilma toetuseta nemad poollooduslike koosluste hooldamist ei jätkaks. Nende küsitlusele vastanud toetuse saajate osakaalud, kes jätkaksid oma tegevust samas mahu ka ilma toetuseta, olid järgmised: 20% KSM, 22% MAHE ja 24% PLK.

---

²³² Poollooduslike koosluste tegevuskava aastateks 2014–2020. KKM, 2013.

Joonis 68. Nõuete täitmiseks tehtavate kulutuste ja saamata jäänud tulu hüvitamise ulatus

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja analüüs.

- 823 Jätkusuutlike põllumajandussüsteemide säilimisele ja edendamisele on teatavad eeldused loonud ka põllumajandustootjate koolitamine KSM, MAHE ja PLK alameetmete raames, sest keskkonnateadlik tootja rakendab lisaks toetusesaamise nõuetele suure tõenäosusega ka muid põllumajanduskeskkonnaga arvestavaid majandamisviise. Ka järeelhindamise fookusgrupis tõdesid eksperdid, et nii koolitused kui meetmete rakendamine üldiselt muudavad toetuse saajaid teadlikumaks põllumajandusliku tegevuse mõjust keskkonnale ning seeläbi ajendavad neid tulevikus rohkem tähelepanu pöörama sellele, et nende tegevus oleks ka keskkonna seisukohast jätkusuutlik.
- 824 Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetuse (SRT) panus jätkusuutlike põllumajandussüsteemide säilimisse oli üsna piiratud, kuna tegu oli väikseima eelarvega alameetmega. Ka taotlejate huvi toetuse vastu oli madal, mistõttu jäi alameetme eesmärkide saavutusmäär üsna tagasihoidlikuks. Ohustatud tõugu looma pidamise toetuse (OTL) panust jätkusuutlike põllumajandussüsteemide säilimisse või edendamisse ei ole asjakohane hinnata, kuna alameetme olemus (ohustatud tõugu loomade pidamine) on hindamisküsimusega seotud vaid väga kaudselt.
- 825 Kokkuvõttes võib öelda, et **põllumajanduslik keskkonnatoetus on jätkusuutlike põllumajandussüsteemide säilitamisele keskkonna seisukohast avaldanud positiivset mõju eelkõige läbi keskkonnasõbraliku majandamise, mahepõllumajanduse ning**

poollooduslike koosluste hooldamise toetamise. Mis puudutab majanduslikku jätkusuutlikust, siis kuigi toetuse määr ei ole olnud alati piisav selleks, et põllumajandustootjad saaksid katta nõuete täitmisega seotud lisakulutusi või saamata jäänud tulu ning kuigi toetus ei ole peamine argument selleks, et oma tegevusalal jätkata, on toetus osutunud nende jaoks pigem vajalikuks.

Kood 214. 2. Mil määral on põllumajanduslikud keskkonnameetmed kaasa aidanud levilate ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamisele või parandamisele?

Hinnangu alus:

- muutused bioloogilise mitmekesisuse näitajates
- eksperthinnang toetuse panusele bioloogilise mitmekesisuse säilitamisele (fookusgrupp)

826 Põllumajandusliku keskkonnatoetuse alameetmed olid kõik suuremal või vähemal määral seotud bioloogilise mitmekesisuse aspektiga. Alameetmete KSM ja MAHE mõju hindamisel bioloogilisele mitmekesisusele saab lähtuda PMK poolt läbiviidud põllulindude ja kimalaste seirest. KSM puhul on lisaks uuritud ka soontaimede liigirikkust. PMK lindude liigirikkuse, arvukuse ja asustustiheduse uuringus²³³ (2010–2014) koguti andmeid viie linnunäitaja kohta: pesitsevate paaride arv, pesitsevate paaride arv põldlöökeseta, pesitsevate liikide arv, kõikide liikide arv ja pesitsevate lindude Shannoni mitmekesisuse indeks²³⁴ kohta. Uuringu tulemustest selgub, et üldise trendina olid nimetatud linnunäitajad MAHE ettevõtetes kõrgemad kui KSM ettevõtetes ning ettevõtetes, mis ei taotlenud KSM ega MAHE toetust (ÜPT ehk ühtset pindalatoetust saanud ettevõtetes): põllulinde leidus seal arvukamalt ning ka nende liigiline koosseis oli mitmekesisem. Ühelt poolt võib selle põhjuseks pidada MAHE alameetmega seotud keeldu kasutada enamuse mineraalväetisi ja pestitsiide (seetõttu on MAHE aladel lindudele ka tõenäoliselt rohkem toitu). Samuti võis kõrgemate linnunäitajate põhjuseks olla rohumade kõrge osakaal seireaastatel MAHE ettevõtete aladel. Rohumaa on lindudele sobiv elupaik, kuna seal on paremad toitumis- ja pesitsustingimused. Kui võrrelda KSM ja ÜPT ettevõtteid, siis aastate arvestuses olid linnunäitajad madalaimad kord KSM, siis jälle ÜPT ettevõtetes. Selle põhjal võib järeldada, et KSM ettevõtete tegevus võrreldes ÜPT ettevõtetega ei ole nii palju keskkonnasõbralikum, et linnunäitajate puhul avalduks positiivne trend. Seega ei ole KSM ettevõtete majandamine põhjustanud linnustikunäitajate olulist tõusu ega ka langust (näitajad on jäänud stabiilseks).

827 PMK kimalaste seire²³⁵ (2009–2014) käigus analüüsiti kimalaste arvukust, liigirikkust, liigilist koosseisu, Shannoni mitmekesisuse indeksit ning õite tihedust (kuna viimane korreleerub positiivselt kimalasenäitajatega). Kimalasi puudutava koondanalüüsi põhjal saab öelda, et kimalasenäitajad olid MAHE ja KSM ettevõtetes kõrgemad kui ÜPT ettevõtetes ning mõnel juhul KSM ettevõtetes isegi oluliselt kõrgemad kui MAHE ettevõtetes. Õite tihedus oli

²³³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²³⁴ Shannoni mitmekesisuse indeks võtab arvesse nii liikide arvu kui ka selle, kui palju isendeid igast liigist esineb; indeks on seda suurem, mida rohkem liike esineb ja mida ühtlasemalt nende arvukus liikide vahel on jaotunud ehk mida mitmekesisem on kooslus (PMK püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta).

²³⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

MAHE puhul kõrgem võrreldes KSM ja ÜPT vastava näitajaga. Kokkuvõtvalt saab öelda, et kimalaste olukord keskkonnatoetustega liitunud ettevõtete aladel (KSM, MAHE) oli parem kui toetusega mitteliitunud ettevõtete aladel (ÜPT).

- 828 Soontaimede liigirikkuse analüüs lähtub PMK poolt läbiviidud uuringust „Toetust saavate rohumaaribade taimestik“²³⁶, mille eesmärk oli jälgida toetuseluste rohumaaribade taimestikku, et hinnata taimestiku muutusi aja jooksul ning nende panust loodusliku või looduslähedase taimkatte olemasolule. 2011. aastal koostati seirevalim (fikseeriti algseis) ning kordusseire viidi läbi 2013. aastal, kui kokku registreeriti 142 soontaimeliiki 83-s rohumaaribas. Et rohumaaribade ökoloogiliseks ülesandeks on põlluservade ökoloogilise funktsionaalsuse parandamine, siis sellest lähtudes on olukord muutunud soovitavas suunas: näiteks on vähenenud rohumaa ribade umbrohtude allikaks olemise oht ning veidi on suurenenud putuktolmlejate taimede osakaal. Samas on suurenenud võõrliikide arv ja vähenenud lehistunud varrega liikide osakaal. Muutused on olnud siiski väikesed, mis on taimestiku puhul ootuspärane. Rohumaaribade rajamise üheks nõudeks oli vähemalt kolme püsikliigi ökoloogiliselt märkimisväärne olemasolu ning nii kõrreliste heintaimede kui ka teiste rohtsete õistaimede olemasolu – ka selles osas oli 2013. aastaks sellele kriteeriumile vastavate ribade osakaal kasvanud.
- 829 Mis puudutab poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse (PLK) seost bioloogilise mitmekesisusega, siis poollooduslikud kooslused omavad suurt tähtsust loodusliku mitmekesisuse säilitamisel, kuna pakuvad elupaika ja kasvukohta väga erinevatele taime- ja loomaliikidele. Küll aga ei ole PLK alameetme raames eraldi elupaikade ega liikide seisundiseiret läbi viidud, mistõttu on ka keeruline analüüsida just alameetme mõju ulatust elurikkuse säilitamise või parandamise seisukohast²³⁷. Hinnangute andmisel üldiste poollooduslike kooslustega seotud muutuste kohta saab teataval määral kasutada Keskkonnaministeeriumi poolt koordineeritud riikliku keskkonnaseire tulemusi. Kuid ka siin on teatavad piirangud, sest seniste liikide seisundit puudutavate seiretulemuste laiendamine kõigile kooslustele ei pruugi peegeldada tegelikku olukorda, eriti põhjusel, et paljud liikide seisundiseiresse kaasatud alad ei ole alati PLK hooldamise toetust saanud alad. Seetõttu ei ole korrektne ka toimunud muutuste üks-üheselt sidumine toetuse mõjust (ja toetusega seotud hooldusnõuetest) tingitud teguritega²³⁸. Samas toovad riikliku keskkonnaseire tulemused välja üldise suundumuse. Näiteks soontaimede liigirikkuse puhul on seiretulemuste kohaselt muutused olnud erinevates elupaigatüüpides (nt pärisaruniidud, luhaniidud, loopealsed ja nõmmed ning rannaniidud) ka üsna erilaadsed – kui puisniitude puhul saab rääkida pigem väikestest muutustest, siis luhaniitude seisund on üldiselt pigem halb ja halvenev (v.a regulaarselt hooldatavad luhad). Mis puudutab rannaniitusid, siis nende seisund on väga erinev – on nii väga heas kui ka väga halvas seisus rannaniite. Loopealsete osas on mainitud, et nende olukord ja säilimise perspektiiv Eestis on kestvalt väga halb. Üldiselt viitavad

---

²³⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²³⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²³⁸ Põllumajandusmaade loodusväärtuste klassifitseerimise võimalused Eestis – kõrge loodusväärtusega (KLV) põllumajandusalade määratlemine. Metoodika kirjeldus. PMK, 2015; Looduskaitse arengukava aastani 2020. KKM, 2012.

erinevate Natura 2000 koosluste seiretulemused, et paljud seiratud alad on majandamata või majandatud ebapiisavalt, mistõttu on alad sageli halvas või halvenevas seisundis²³⁹. Lindude liigirikkuse ja arvukuse puhul selgub 2010. aasta seiretulemustest, et enamuse rannaniidu karakterliikide arvukus on Lääne-Eestis 12 aasta vältel kahanenud. Samas, niitude hooldustaseme muutusi hinnati positiivselt ning on eeldatud, et sellele reageerivad positiivselt ka teatud linnuliigid²⁴⁰. Poollooduslike koosluste tegevuskavas²⁴¹ tuuakse poollooduslikke kooslusi ohustava tegurina välja ebasobivaid hooldusvõtteid ja hoolduse ebapiisavat kvaliteeti (nt ebasobiv hooldussagedus või karjatamiskoormus, vale tehniline võte ning heina koristamata jätmine), mis tihtilugu on põhjuseks, miks poollooduslike koosluste seisund kõigil hooldatavatel aladel ei ole paranenud. Ebasobivale hooldusele osutab mitmete PLK-dega seotud liikide (nagu kõre ja kurvitsalised) arvukuse langus, seda ka vaatamata hoolduses olevate alade pindala suurenemisele.

830 Bioloogilise mitmekesisuse säilitamisega on seotud ka ohustatud tõugu looma pidamise (OTL) ja kohalikku sorti taimede kasvatamise (SRT) alameetmed, kuna loomade ja taimede mitmekesisus on üks osa elurikkusest. Põllumajanduse kontekstis on eriti oluline just erinevate taimesortide ja loomatõugude säilitamine, et tagada geneetiline ja looduse mitmekesisus. OTL alameetme puhul võib öelda, et toetus on teataval määral kaasa aidanud kohalike ohustatud tõugu loomade säilimisele (mida kinnitab järelhindamise fookusgrupi ekspertide arvamus), kuna vaadeldud perioodil kasvas toetusaluste ohustatud tõugu loomade arv (2472 loomalt 2007. aastal kuni 2978 loomani 2014. aastal). Küll aga selgus küsitlusest, et veidi enam kui pooled vastajatest (53%) ei suurendanud toetuse raames loomade arvu üldse. Samuti on mõningaseks ohumärgiks see, et loomade arv ei suurenenud kõikide liikide lõikes ning 2014. aastal loomade arv hoopiski kahanes. Eesti maakarja tõugu veise arvu puhul võib mõjutava tegurina välja tuua üldise turuolukorra, kuna viimase viie aasta jooksul on piimalehmaomanike arv Eestis kokku vähenenud 48%²⁴². SRT toetuse puhul tuleb tõdeda, et alameetme ei rakendunud ootuspäraselt, mida ühelt poolt näitab eelkõige toetuse saajate madal huvi alameetme vastu ning teisalt väljundnäitaja vaid 8-protsendiline saavutusmäär 2014. aastal. Seega ei ole alameetme olulisel määral kaasa aidanud rukkisordi „Sangaste“ säilimisele ega seeläbi ka bioloogilise mitmekesisuse säilimisele.

831 Kuna põllumajandusliku keskkonnatoetuse üks **eesmärk oli säilitada ja suurendada bioloogilist mitmekesisust**, siis on **kõik alameetmed ka teataval tasandil sellele kaasa aidanud**. Seejuures tuleneb meetme positiivne mõju näiteks põllumaa talvel taimedega kaetuna hoidmisest ja taimestikuga ribade jätmisest põlluservadesse (luuakse loomadele ja lindudele täiendavaid elu-, varje- ja toitumispaiku). Kui KSM ja MAHE puhul saab toetusest tulenevat mõju teatud näitajate osas eristada (ning mis üldjuhul on olnud ka positiivne), siis PLK puhul on see keerulisem, kuna PLK alameetme raames eraldi elupaikade ega liikide seisundiseiret läbi viidud ei ole.

²³⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²⁴⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²⁴¹ Poollooduslike koosluste tegevuskava aastateks 2014–2020. KKM, 2013.

²⁴² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

Kood 214. 3. Mil määral on põllumajanduslikud keskkonnameetmed kaasa aidanud veekvaliteedi säilitamisele või parandamisele?

Hinnangu alus:

- muutused veekvaliteedi näitajates
- eksperthinnang toetuse panusele veekvaliteedi säilitamisele (fookusgrupp, intervjuu)

- 832 Põllumajandusliku keskkonnatoetuse positiivne mõju veekvaliteedi säilitamiseks ja parandamiseks tuleneb eelkõige keskkonnasõbraliku majandamise (KSM) ja mahepõllumajandusliku tootmise (MAHE) alameetmetest, mis mõlemad pööravad tähelepanu väetiste (mis on üheks peamiseks veereostuse allikaks põllumajanduses²⁴³) ratsionaalsele kasutamisele. Väetise kasutamisega seotud piirangud, väetusplaani koostamise nõue, põllumaa talvel taimedega kaetuna hoidmine ning mustkesa keeld aitavad vähendada toitainete leostumist veekeskkonda. Samuti avaldavad soodsat mõju veekvaliteedile muuhulgas piirangud taimekaitsevahendite kasutamise vähendamise osas ning viljavaheldusplaani koostamise nõue.
- 833 Alameetmete KSM ja MAHE mõju hindamisel vee kvaliteedile saab lähtuda PMK poolt teostatud uuringute „Taluvärava toiteelementide bilansi ja kasutuse uuring“ (2007–2014), „Taimetoiteelementide kontsentratsioon drenivees“ (2007–2014) ja „Pestitsiidide kasutuskooormus“ (2007–2014) tulemustest²⁴⁴. Esimese uuringu tulemuste põhjal võib öelda, et KSM ja MAHE seires osalenud ettevõtete lämmastiku, fosfori ja kaaliumi taluvärava bilansi tulemused on keskkonna keemilise koormuse vähenemise ja veeseisundi kaitsmise seisukohalt head. Kõige vähem leostus lämmastikku mahepõldudelt (ka fosfori leostumisest põhjustatud põhja- ja pinnavee saastumise risk on maheviljeluses üldjuhul minimaalne). Eeldades, et talvine taimkate põhjustab muutusi toiteelementide leostumises sõltumata toetustüübist, selgus, et talvise taimkattega põldudelt leostus lämmastikku vähem kui taimkatteta põldudelt. Kogu perioodi (2007–2014) keskmisena leostus lämmastikku talvise taimkattega seirepõldudelt 11,1 ja taimkatteta põldudelt 16,7 kg/ha aastas. Talvine taimkate vähendas ka fosfori leostumist²⁴⁵. Mis puudutab pestitsiidide kasutamist, siis avaldus KSM seires osalenud põllumajandusettevõtetes kasutatud pestitsiidide keemilise surve suurenemise oht keskkonnale ja vee kvaliteedile. Pestitsiididega pritsitud pind ja kasutatud toimeaine kogused pritsitud pinna ning põllumajandusmaa kohta küll vähenesid aastatel 2008–2010, kuid suurenesid taas aastast 2011 ja aastaks 2014 võis kasvu pidada juba veenvaks suundumuseks²⁴⁶. Kuna mahepõllumajandustootmises ei või kasutada keemilisi

²⁴³ ELi nitraadidirektiiv. Euroopa Komisjon, 2012.

(<http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/nitrates/et.pdf>)

²⁴⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015; Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016.

²⁴⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²⁴⁶ Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016.

taimekaitsevahendeid, siis puudub MAHE tootmise alusel pinnal ka risk taimkaitsevahendite jääkide sattumiseks põhja- ja pinnavette (seda kinnitas ka järelhindamise ekspertintervjuu)²⁴⁷.

- 834 Ohustatud tõugu looma pidamise (OTL), kohalikku sorti taimede kasvatamise (SRT) ja poolloodusliku koosluse hooldamise (PLK) alameetmed ei hõlmanud veekvaliteediga seotud indikaatoreid, mistõttu nende toetuste mõju veekvaliteedile ei ole püsihindamiste raames otseselt ka analüüsitud. Fookusgrupis leiti, et ohustatud tõugu loomade pidamise ja kohalikku sorti taimede kasvatamise toetused ei avalda otsest mõju veekeskkonnale, mistõttu nende alameetmete panust veekvaliteedi säilitamise ja paranemise seisukohast võib pidada minimaalseks. Samas nähti aga poollooduslike koosluste hooldamisest tulenevat teatavat positiivset mõju veekeskkonna seisundile, kuna õige koormusega karjatamine võib parandada Eesti veekogude seisundit. Nimelt, kariloomad kujundavad taimestikku pügades ja tallates tiheda rohukamara, mis vähendab pinnase erosiooni ja toitainete leostumist veekogudesse²⁴⁸. Lisaks, looduskaitseseadusega on Natura 2000 aladel (toetatud PLK alameetme raames) asuvatel põllumajandusmaadel keelatud või reguleeritud näiteks väetamine, taimkaitsevahendite kasutamine, maaparandussüsteemi rajamine või hooldamine²⁴⁹.
- 835 Nagu eelnevalt öeldud, on **veekvaliteedile avaldanud teatavat positiivset mõju eelkõige KSM ja MAHE toetuste rakendamine ja seda peamiselt läbi väetiste kasutamisega seotud nõuete ja piirangute ning talvist taimkatet puudutava nõude kaudu**. Ka poollooduslike koosluste hooldamise puhul võib eeldada, et läbi karjatamise on toetus avaldanud kaudselt soodsat mõju veekeskkonnale.

Kood 214. 4. Mil määral on põllumajanduslikud keskkonnameetmed kaasa aidanud pinnasekvaliteedi säilitamisele või parandamisele?

Hinnangu alus:

- muutused mullakvaliteedi näitajates
- eksperthinnang toetuse panusele mullakvaliteedi säilitamisele (fookusgrupp, intervjuu)

- 836 Ka mullakvaliteedi puhul saab rääkida eelkõige keskkonnasõbraliku majandamise (KSM) ja mahepõllumajanduse (MAHE) toetuste mõjust. PMK „Toiteelementide bilansi ja kasutuse uuringu“ 2004–2013 aasta tulemuste põhjal võib KSM/KST seireettevõtete taluvärava NPK-bilansi (lämmastiku, fosfori, kaaliumi) tulemusi mullaviljakuse osas pidada negatiivseks (uuringu andmed ei võta arvesse ettevõtete siseselt toodetud ja kasutatud sõnnikut). Kuigi vähenes veereostuse risk toiteelementide väljaleostumise osas, ilmnes muldade viljakuse languse oht. See tähendab, et sisendina antavad fosfori (P) ja kaaliumi (K) kogused ei kata tegelikku toiteelementide vajadust. Aastatel 2011–2013 võrreldes aastate 2007–2010 aasta tulemustega fosfori- ja kaaliumisisendid küll suurenesid, kuid sellest hoolimata jäi P- ja K-bilanss negatiivseks. Toitainete bilansi ja kasutuse uuringu kohaselt moodustasid põhilise osa

²⁴⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²⁴⁸ Lepik, I. (2016). Veepuhastus karjatamise abil. Eesti Loodus, 9, 10-17.

²⁴⁹ Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016.

KSM ettevõtete NPK-sisendist mineraalväetised, kuid nende osatähtsus vähenes 2013. aastal kõikide toiteelementide arvestuses. See tähendab, et perioodil 2007–2013 vähenes ka mineraalväetiste kasutamisest tulenev surve keskkonnale. Üks põhjus, mis võimaldas lämmastikku sisaldavate mineraalväetiste kasutamist vähendada, võis olla KSM tootjatele kehtinud kohustus kasvatada 15% toetusalusel pinnal liblikõielisi põllumajanduskultuure. Liblikõieliste heintaimede kasvatamisel säilib mulla orgaanilise aine sisaldus, paraneb mullastruktuur ning väheneb mullaerosioon. Liblikõieliste poolt seotud lämmastiku osatähtsus moodustas KSM seireettevõtte kogu lämmastiku sisendist 2014. aastal 21%, mis oli 5% suurem kui 2007. aastal²⁵⁰.

- 837 MAHE toetus ei hõlma otseseid nõudeid ja toetatavaid tegevusi, mis reguleeriksid ettevõtete muldade taimetoitainete bilansi tasakaalustamist ja orgaanilise aine ning huumuse sisalduse säilitamist. Küll aga iseloomustab MAHE alameetmega ühinenud tootjaid suur toetusalusete rohumaade osakaal. Rohumaadel ei toimu mullaharimist, mis suurendaks künnikihis orgaanilise aine mineraliseerumist ning taimestikuga kaetuse tõttu on toiteelementide leostumine rohumaadelt väiksem. Aastatel 2007–2014 moodustas rohumaade pind kokku MAHE toetuse taotlusalusete kultuuride pinnast 72–81%. Seega võib öelda, et MAHE meede aitas kaasa rohumaade säilitamisele ning seeläbi ka teataval määral mullakvaliteedi säilitamisele. Samas, kuna väetisi kasutatakse mahetootmisel suhteliselt vähe, siis tõi ka PMK mullaviljakuse seire uuring (2007–2013) välja, et võrreldes KSM tootjatega oli taimedele omastatava kaaliumi poolest vaeseid muldi enam just MAHE toetusalusel põldudel, kus uuringu alguses olid 51% muldadest kaaliumivaesed ning viie aasta jooksul tõusis vastav osakaal 57%-ni. Ka madala omastatava P-sisaldusega muldade osakaal (23% muldadest) oli mahetootjatel suurem ning püsinud Eesti keskmisena suhteliselt muutumatul tasemel²⁵¹. Järeelhindamise ekspertintervjuu käigus mainiti samas, et kui tootjatel on õiged agrotehnilised võtted ja külvikorrad paigas ning kasvatatakse liblikõielisi taimi, siis aitab see kaasa sellele, et loodusringlus oleks tasakaalus. Lisaks toodi mullakvaliteedi osas välja, et taimekaitsevahendid, mis on ladestunud mullapinda, võivad jääkidena püsida seal aastaid: on olnud juhtumeid, kui mahetootja ei ole küll taimekaitsevahendeid kasutanud, kuid mullaproovid on näidanud taimekaitsevahendite jääke. Seega, nagu tõdeti ka fookusgrupis, on MAHE toetus küll mõnevõrra vähendanud muldade viljakust toetusalusel pindadel, kuid samas aidanud kaasa keskkonna puhtamaks muutmisel.
- 838 Ohustatud tõugu looma pidamise (OTL), kohalikku sorti taimede kasvatamise (SRT) ja poolloodusliku koosluse hooldamise (PLK) alameetmed ei hõlmanud mullakvaliteediga seotud indikaatoreid, mistõttu nende toetuste mõju mullakvaliteedile ei ole püsihindamiste raames otseselt ka analüüsitud. Küll aga täheldati fookusgrupis, et poollooduslik kooslus kui püsirohumaad tõkestab mullaerosiooni, kuna püsirohumaad Natura 2000 alal ei või harida.

---

²⁵⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015; Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016.

²⁵¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

Kood 214. 5. Mil määral on põllumajanduslikud keskkonnameetmed kaasa aidanud kliimamuutuse mõjude leevendamisele?

Hinnangu alus:

- eksperthinnang toetuse panusele kliimamuutuste mõjude leevendamisel (fookusgrupp)
- maakasutuse analüüs
- tootjate teadlikkus kliimamuutustest (PMK e-küsitlus)

839 Põllumajandussektoris on põhilisteks eralduvateks kasvuhoonegaasideks (KHG) diämmastikoksiid (N_2O) ja metaan (CH_4). Diämmastikoksiid tekib põhiliselt taimekasvatusest sünteetiliste lämmastikväetiste ja loomasõnniku kasutamise tulemusena. Seega on lämmastikväetiste puhul vaja tähelepanu pöörata nende tasakaalustatud kasutamisele, sest just ebaõige väetamise korral jääb lämmastik omastamata ja satub keskkonda²⁵². Perioodil 2007–2013 on kliimamuutuste leevendamisele kaasa aidanud põllumajandusliku keskkonnatoetuse (PKT) alameetmed eelkõige ekstensiivselt majandatavate rohumaade tõttu. Rohumaadel mullapinda iga-aastaselt ei harita ja väetisi kasutatakse võrreldes teiste põllumaadega vähem. Seetõttu aeglustub ka kasvuhoonegaaside emissioon rohumaadelt. PKT alameetmetest oli 2014. aastal kõige suurem rohumaade pindala keskkonnasõbraliku majandamise (KSM) alameetmel (174 406²⁵³ ha) ning kogu põllumajandusmaa maakasutusest moodustas rohumaad osatähtsus KSM alameetmel 45%. Mahepõllumajandusliku tootmise (MAHE) alameetmel oli aga kõige kõrgem rohumaade osatähtsus (72%²⁵⁴ 2014. aastal)²⁵⁵. Lisaks aitavad KHG koguste vähendamisele kaasa KSM ja MAHE alameetmete väetise kasutamisega seotud piirangud ning väetusplaani koostamise nõue. Ka põllumajandussektori kliimamuutuste leevendamise ja kohanemisega seotud tegevuskavas²⁵⁶ on KHG heitkoguste vähendamise keskkonnameetmena välja toodud just keskkonnasõbraliku majandamise ja mahepõllumajandusliku tootmise toetused. Sarnasele järeldusele jõuti ka fookusgrupi käigus, kuigi KSM ja MAHE panust kliimamuutuste leevendamisele hinnati siiski üsna väikeseks. Lisaks leiti, et teatav seos kliimamuutuste leevendamisega on ka ohustatud tõugu looma pidamise (OTL) ja poolloodusliku koosluse hooldamise (PLK) alameetmetel.

840 Aastal 2014 viidi PMK poolt läbi e-küsitlus põllumajandustootjate keskkonnateadlikkuse kohta. Muuhulgas uuriti tootjate teadlikkust kliimamuutuste survest põllumajandustootmisele. Kõige paremini olid teemast teadlikud just MAHE (58%) ja KSM (53%) toetuse taotlejad, mis on ka ootuspärane, kuna need toetused on kliimamuutuste leevendamisega kõige otsesemalt seotud. Kui aga küsiti toetuse taotlejatelt, kas nad kasutavad või kavatsevad

²⁵² Põllumajandusministri 29.05.2013. a käskkirja nr 120 "Põllumajandussektoris kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise tegevuskava 2012–2020" kinnitamine Lisa, 2013.

²⁵³ KSM toetuse rohumaade hulka on arvestatud ka tootjatele kuuluvad rohumaad, mis toetust ei saa, kuid mida hooldatakse.

²⁵⁴ MAHE toetuse rohumaade hulka on arvestatud ka tootjatele kuuluvad rohumaad, mis toetust ei saa, kuid mida hooldatakse.

²⁵⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²⁵⁶ Põllumajandusministri 29.05.2013. a käskkirja nr 120 "Põllumajandussektoris kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise tegevuskava 2012–2020" kinnitamine" Lisa, 2013.

kasutada põllumajandustegevuses kliimamuutusi leevendavaid ja/või nendega kohanemise meetmeid, siis üle poolte neist (61%) ei osanud seda öelda ja 17% arvasid, et ei kavatse kliimamuutusi leevendavaid ja/või kohanemise seotud tegevusi ette võtta. Kõige rohkem eitavaid vastuseid andsid KSM ja PLK tootjad (vastavalt 12% ja 16%) ning kõige enam olid kõnealuste tegevuste rakendamise poolt MAHE tootjad („jah“ vastas 15% ja „mingil määral“ 19%)²⁵⁷.

- 841 **Põllumajandusliku keskkonnatoetuse ja kliimamuutuste leevendamise vaheline seos avaldub suuresti läbi KSM ja MAHE alameetmete.** Seejuures tuleneb nende toetuste teatav positiivne mõju ennekõike väetiste kasutamisele seatud piirangutest.

Kood 214. 6. Mil määral on põllumajanduslikud keskkonnameetmed kaasa aidanud maastike ja nende pinnavormide säilitamisele või parandamisele?

Hinnangu alus:

- toetuslune pind
- eksperthinnang toetuse panusele maastike ja nende pinnavormide säilitamisel (fookusgrupp)

- 842 **Põllumajandusliku keskkonnatoetuse (PKT) seos maastike ja nende pinnavormide säilitamise ja parandamisega tuleneb eelkõige poolloodusliku koosluse hooldamise (PLK), aga ka keskkonnasõbraliku majandamise (KSM) ja mahepõllumajandusliku tootmise (MAHE) alameetmetest.** Seda kinnitasid ka fookusgrupis osalejad, kes lisaks töid välja, et teataval määral aitavad maastike säilimisele kaasa ohustatud tõugu looma pidamise (OTL) ja kohalikku sorti taimede (SRT) kasvatamise toetused.
- 843 Poollooduslikud kooslused, mis on väärtuslikud bioloogilise mitmekesisuse ja kultuuripärandi poolest, ilmestavad Eesti maastikku tänu eeskätt niitmisele ja karjatamisele. PLK toetuse abil hooldati toetusluseid kooslusi ning seeläbi välditi ka elupaiga pindala vähenemist ning säilitati maastikke. Meetme hooldusnõuded (nt hilisem niitmine, niite eemaldamine, karjatamine) aitasid tagada ka kooslustele iseloomulikku struktuuri ja funktsiooni ning säilitada traditsioonilist maastikuilmet ja mitmekesisust²⁵⁸. Perioodil 2007–2014 jäi PLK toetuslune pind vahemikku 14 758 (2007) – 25 177 (2012) hektarit. Aastaks 2014 saavutas alameede 69% oma eesmärgist (35 000 ha). Kogu toetusalusel pinnal ei tohtinud rikkuda ega hävitada ka alal asuvat kinnismälestist ja pärandkultuuriobjekti (nt allikas, põlispuu, heinaküün, talukoht) – nende nõuete täitmine aitas samuti kaasa maastike ja nende pinnavormide säilimisele²⁵⁹.
- 844 Nii KSM kui MAHE toetuste puhul mitmekesistab erinevate kultuuride kasvatus ja viljavaheldus põldudel kaudselt maastiku ilmet ja välistab monokultuuride domineerimise. Samuti on maastike ilmet aidanud parandada rohumaaribade rajamine põldude ja teede vahele.

²⁵⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²⁵⁸ Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016 .

²⁵⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

Oma osa maastiku mitmekesisuse säilitamisel tagab ka KSM tootjate poolt võetud baasnõuetes fikseeritud kohustuse täitmine, mille kohaselt peavad tootjad säilitama põllumajandusmaal asuvat looduse üksikobjekti, kinnismälestist ja kaardistatud pärandkultuuriobjekti. Ka MAHE alameetme puhul ei tohi toetuse saajad hävitada või rikkuda looduskaitseseaduses²⁶⁰ nimetatud kaitstavaid looduse üksikobjekte²⁶¹. Mis puudutab OTL alameedet, siis loomade karjatamine (nii nagu PLK toetuse puhul) aitab maastikke hooldada ning seeläbi neid säilitada.

Kood 214. 7. Mil määral on põllumajanduslikud keskkonnameetmed kaasa aidanud keskkonna parandamisele? Rakendatud põllumajanduslike keskkonnameetmete puhul tuleb eristada nõudlikke kohaspetsiifilisi meetmeid ja laialdaselt rakendatavaid vähemnõudlikke meetmeid.

Hinnangu alus:

- eksperthinnang toetuse panusele keskkonnaseisundi parandamisel (fookusgrupp, intervjuud)

- 845 Nii nagu „Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ 2. telg tervikuna on suunatud selliste põllumajanduslike tootmisviiside rakendamise soodustamisele, mis tagaksid stabiilse keskkonnaseisundi, aitab ka põllumajandusliku keskkonnatoetuse (PKT) meede kaasa sellele, et põllumajandussektorist tulenev mõju keskkonnale oleks võimalikult väikese koormusega.
- 846 Fookusgrupis osalejad tõid välja, et kõige märkimisväärsema positiivsema keskkonnamõjuga on tõenäoliselt olnud keskkonnasõbralike majandamisviiside toetamine (KSM), kuid ka mahepõllumajandusliku tootmise toetamine (MAHE). Lisaks sellele, et tegemist on ka eelarve mõttes kõige suuremate PKT alameetmetega, sisaldavad need spetsiifilisi nõudeid (nt viljavahelduse järgimine, talvine taimkate, väetiste ja taimekaitsevahenditega seotud piirangud), mis on määratletud eesmärgiga vähendada põllumajandustegevuse keskkonnamõju. Samas toodi nii intervjuude kui ka fookusgrupi käigus välja, et maaelu arengukava raames rahastatud põllumajanduslikest keskkonnameetmetest tuleneva mõju ulatust (puhasmõju) on keeruline eristada, kuna keskkonnamõjud on piiriülesed. Lisaks sekkumistele mõjutavad keskkonnatingimusi ka mitmed muud tegurid nagu näiteks kliima. Seetõttu puuduvad ka kindlad alused väitmaks, et teatud muutus keskkonnaseisundis tuleneb konkreetsest meetmest. Kui lähtuda mõju ulatuse hindamisel hektarite ja loomade arvust, siis võib öelda, et suur osa PKT alameetmete raames mõõdetavatest näitajatest on vaadeldud perioodil olnud kasvutrendis. Kuid seejuures tekib küsimus, kas suurenev toetuslune pind tähendab ka positiivsemat mõju keskkonnale. Samas ei saa ka keskkonnaga seotud nõudeid muuta väga rangeks, sest vastasel juhul väheneks suure tõenäosusega potentsiaalsete taotlejate huvi toetuse vastu. Vaadeldud perioodil on nii suur- kui ka väiketootjad maininud, et nõuded on kohati liiga ranged ja ebamõistlikud, mistõttu on vahel toetusest loobunud (ei soovita toetuse saamisega kaasnevat lisakontrolli). Ka järelhindamise ekspertintervjuu käigus selgus, et näiteks mahetootjatele on nõuete järgimine olnud vahel üsna raske ja seda just eriti vanema

²⁶⁰ Looduskaitseseadus (2004), § 4, lõige 1.

²⁶¹ Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016.

generatsiooni jaoks, kellel on ka interneti ja arvuti kasutamisega vähem kokkupuudet. Seetõttu oleks vaja rohkem nõustamisteenust ja infopäevi, nõuete täpset lahtikirjutamist ning nende paindlikumaks muutmist (kuigi Eesti on väike, esineb siiski erisusi piirkondade lõikes, sh kliimaatiliselt).

- 847 Keskkonnaseisundi parandamiseks on eeldused loonud ka toetuse saajate koolitused, mille raames muuhulgas suurendati toetuse saajate teadmisi üldiste põllumajanduskeskkonnaga seotud aspektide osas. Seejuures võib eeldada, et teadlikumad põllumajandustootjad rakendavad lisaks toetusesaamise nõuetele ka muid majandamisviise, mis võtaks arvesse keskkonnamõjusid. 2014. aastal viidi PMK poolt läbi e-küsitlus põllumajandustootjate keskkonnateadlikkuse kohta²⁶². Küsitlusest selgus, et oma ettevõttes on keskkonnakaitsele tähelepanu pööramine olnud oluline 65% toetuse saajate jaoks (26% leidis, et see on olnud mingil määral oluline). Seejuures on toetuse saajaid motiveerinud keskkonnasõbralikult majandama kõige enam vajadus säilitada looduskeskkonda tulevastele põlvetele (66%) ning ka lihtsalt enda huvi (59%).
- 848 Tuginedes eelnevatele hindamisküsimuste vastustele, järelhindamise intervjuudele ja fookus-grupile, võib öelda, et **põllumajanduslike keskkonnameetmete rakendamine PKT meetme raames on avaldanud positiivset mõju keskkonnaseisundi paranemise seisukohast.**

5.2.3.4 Alameede 2.3.1. Keskkonnasõbraliku majandamise toetus (214)

5.2.3.4.1 Ülevaade alameetmest

Alameetme eesmärk

- 849 Keskkonnasõbraliku majandamise toetuse (KSM) alameetme eesmärk oli soodustada keskkonnasõbralike majandamisviiside kasutuselevõttu ja jätkuvat kasutamist põllumajanduses, et kaitsta ja suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust ning kaitsta mulla- ja veeseisundit; laiendada keskkonnasõbralikku planeerimist põllumajanduses ning tõsta põllumajandustootjate keskkonnateadlikkust²⁶³.

Toetuse saamise tingimused

- 850 Toetust võisid taotleda põllumajandustootjad (füüsilisest isikust ettevõtjad ja äriühingud) ning toetust maksti põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registris oleva põllumaa (sh kuni nelja-aastase rohumaa) ja põldtunnustatud söödakultuuri seemnepõllu ning rohumaa kohta, tingimusel, et kuni nelja-aastane rohumaa moodustab kogu põllumajandusmaast kuni 50%. Kui toetust taotleti kuni nelja-aastase rohumaa kohta, pidi taotleja kasvatama sellel maal ühel kohustuseaastal rohumaa asemel muud põllumajanduskultuuri.
- 851 Toetuse taotleja pidi järgima kogu ettevõttes MAKis nimetatud nõuetele vastavuse süsteemi nõudeid ning väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamise miinimumnõudeid. Enamikku baasnõuetest (millest rangemate nõuete eest maksti toetust) ja keskkonnasõbraliku

²⁶² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²⁶³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

majandamise toetuse nõuetest pidi taotleja täitma kogu majandusüksuse toetusõiguslikul maal. Toetust sai taotleda toetuse põhitegevuse või toetuse põhi- ja lisategevuse eest²⁶⁴.

Toetuse määr ja toetussumma

- 852 Keskkonnasõbraliku majandamise toetuse määr ühe hektari toetusõigusliku maa kohta põhitegevuse nõuete järgimise eest oli 35,15 eurot hektarile aastas ning põhi- ja lisategevuse nõuete järgimise eest 57,52 eurot hektari kohta aastas.
- 853 Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 39 lõike 4 kolmanda lõigu kohaselt on artikli 36 a alapunktis iv nimetatud põllumajandusliku keskkonnatoetuse maksimaalne suurus ühe hektari põllumajandusmaa kohta sama määruse I lisas sätestatud suurus (900 eurot hektari kohta).

5.2.3.4.2 Asjakohasus ja alameetme eesmärkide saavutamine

Alameetme asjakohasus

- 854 Bioloogilise mitmekesisuse tagamisel ning vee- ja mullaseisundi kaitsmisel on oluline, et põllumajanduses kasutataks keskkonnasõbralikke majandamisviise. Enne MAKi rakendamist täheldati, et taimekaitsevahendite ja mineraalväetiste kasutamise määr suureneb ning orgaanilise aine ja toitainete varu mullas väheneb. Üheks nimetatud probleemide põhjuseks peeti põllumajandustootjate vähest keskkonnateadlikkust ja keskkonnaaspektidega vähest arvestamist oma tootmise planeerimisel²⁶⁵. Käesolevat alameedet võib pidada asjakohaseks, kuna toetuse raames olid taotlejad kohustatud täitma mitmeid nõudeid komplekselt (nt väetus- ja viljavaheldusplaani koostamine, mulla- ja sõnnikuproovide võtmine kohustuseperioodi jooksul, koolitustel osalemine), mis panustavad sellele, et väheneks põllumajandustootmise negatiivne mõju keskkonnale. Lisaks peegeldab keskkonnasõbraliku majandamise toetuse asjakohasust ka taotlejate suur huvi alameetme vastu²⁶⁶.
- 855 Mis puudutab toetuse saajate arvamust alameetme olulisuse osas, siis 73% toetuse saajatest (n=359) leidis, et toetus oli neile kas kindlasti või pigem oluline selleks, et rakendada keskkonnasõbralikke majandamisviise. Peamiseks põhjuseks nimetati seejuures asjaolu, et oluline on iga lisaraha, mis aitab teataval määral katta nõuete täitmisest tulenevaid lisakulutusi. Need 15% toetuse saajatest, kes ei pidanud toetust pigem oluliseks, märkisid, et rakendaksid keskkonnasäästlikke põhimõtteid ka ilma toetuseta (või on seda ka enne toetuse saamist teinud).

Alameetme eesmärkide saavutamine

- 856 Meetme „Põllumajanduslik keskkonnatoetus“ puhul on info planeeritud eelarve kohta esitatud vaid meetme tasemel, mis tähendab, et alameetmete lõikes on finantsteave olemas vaid

---

²⁶⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

²⁶⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

²⁶⁶ Allikas: järelhindamise intervjuud.

määratud ja väljamakstud summade osas. Perioodi 2007–2013 vältel määrati KSM alameetme raames toetusi 126 071 389 euro ning maksti välja kokku 126 069 066 euro eest²⁶⁷.

Tabel 55. Meetme 2.3.1 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014	Saavutamise määr	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetust saavate põllumajandusettevõtete ja muude maahaldajate arv (määratud pinna alusel)	5000 taotlejat	1489 taotlejat	30%	+
Toetust saavate koolitatud põllumajandusettevõtete ja muude maahaldajate arv	5000 taotlejat	4222 ²⁶⁸ (2014. a. koolitusi läbi ei viidud)	Ei hinnata	++
Toetust saavate alade kogupindala, ha	400 000	355 693	89%	+++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Edukalt hooldatav ala (ha), mis aitab kaasa ²⁶⁹ :				
a) bioloogilisele mitmekesisusele ja kõrge loodusväärtusega põllumajandusele ja metsandusele;	400 000	354 586	87%	+++
b) vee kvaliteedile;	400 000	354 586	87%	+++
c) mulla kvaliteedile.	400 000	354 586	87%	+++
Liblikõieliste ja liblikõieliste/kõrreliste segu all olev kogupind toetust saavate alade kogupinnast (ha)	60 000	112 783	231%	+++
Talvise taimkatte all olev kogupind toetust saavate alade kogupinnast (ha)	120 000	189 656	151%	+++

²⁶⁷ Allikas: PRIA (toetuse eelarve ja määratud summa on seisuga 31.12.2015; väljamakstud toetus seisuga 31.12.2014).

²⁶⁸ Perioodil 2009–2013 koolitati kokku 4222 toetuse saajat - algkoolituse läbinuid oli 2216 (2009–2012), täiendkoolituse läbinuid oli 2006 (2009–2013)

²⁶⁹ Tulemusnäitaja 'Edukalt hooldatav ala, mis aitab kaasa bioloogilisele mitmekesisusele ja kõrge loodusväärtusega põllumajandusele ja metsandusele ning vee ja mulla kvaliteedile' puhul on pindalast maha arvatud mustkesa pind

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014	Saavutamise määr	Panus*
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Bioloogilise mitmekesisuse vähenemise peatamine	Põllulindude liigirikkus ja arvukus on stabiilne või suureneb	Põllulindude liigirikkus ja arvukus on valdavalt stabiilne	Ei hinnata	+++
	Soontaimede liigirikkus on stabiilne või suureneb	Soontaimede uuringut ei planeeritud (2013.a.), rohumaaribade taimestiku ökoloogiline funktsionaalsus suurenes	Ei hinnata	+++
	Selgrootute (kimalased) liigirikkus ja arvukus on stabiilne või suureneb	Selgrootute (kimalased) liigirikkus on võrreldes perioodi algusega kergelt positiivse trendiga, arvukus on stabiilne	Ei hinnata	+++
Vee kvaliteedi säilitamine ja parandamine	Muutused toiteelementide kogubilansis	Võrreldes perioodi algusaastaga on N- bilansi kasv peatunud ja P- ning K-bilansi defitsiit suurenenud	Ei hinnata	++
	Glüfosaatide sisalduse vähenemine nitraaditundliku ala põhjavees	Keskkonnakvalitee di norme ei ületatud	Ei hinnata	++
Mulla viljakuse säilitamine ja parandamine	Positiivsed muutused mulla orgaanilise aine, pH, P ja K sisalduses	Mullaviljakuse uuringu samm on 5 aastat, 2014. aastal uuringut läbi ei viidud (2012, aasta seisuga on mullaviljakus paranenud)	Ei hinnata	++

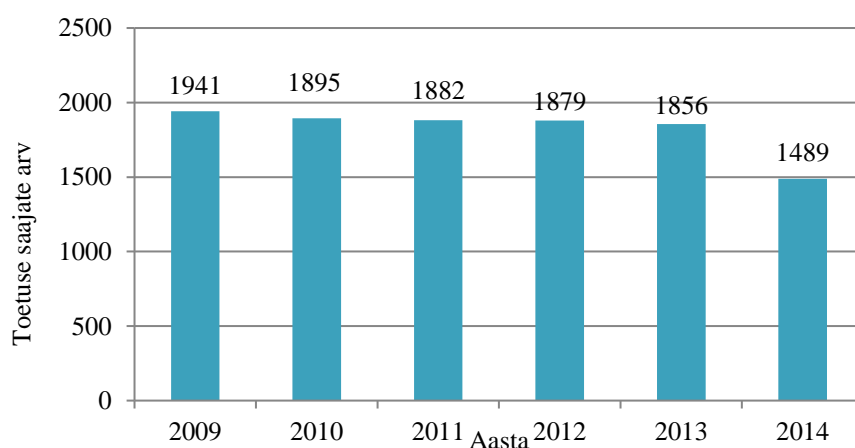
Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014	Saavutamise määr	Panus*
Muutused põllumajandustootjate keskkonnateadlikkuses	Põllumajandustootjate keskkonnateadlikkuses suureneb	4222 ²⁷⁰ (2014 koolitusi läbi ei viidud)	Ei hinnata	++

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%–31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015; MAK 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamisaruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016. Järeelhindaja analüüsid.

857 Alameetme **väljundnäitaja** 'toetust saavate põllumajandusettevõtete ja muude maahaldajate arv' osas jäi perioodil 2009–2014 sihttase (5000) saavutamata. Siinkohal on oluline märkida, et 2009. aastal toimus alameetmete vahetus – maaelu arengukava 2004–2006 keskkonnasõbraliku tootmise toetus (KST) asendus KSM alameetmega (osaliselt jätkus ka KST toetus). Seoses KST toetuse lõppemisega hakkas vähenema ka taotlejate arv ning mõnevõrra ka toetusaluse maa pindala. Kõige enam oli taotlejaid KSM alameetme avanemise aastal, kui eesmärgist täideti 39% (keskmine saavutusmäär perioodi kestel oli 36,5%). Ka koolitatute arv jäi seetõttu oodatust madalamaks: 2012. aasta lõpuks läbis algkoolituse 2216 osalejat ning 2013. aasta lõpuks oli täiendkoolituse läbinute arv 2006 (sihttase 5000). 2014. aastal koolitusi enam läbi ei viidud. See, et alg- ja täiendkoolitusel osalejate arv oli suurem kui taotlejate arv, tulenes eelkõige sellest, et osa taotlejaid läbis koolituse vabatahtlikult mitu korda ning suurematest ettevõtetest koolitati mitu töötajat. Ülevaade taotlejate arvust perioodil 2009–2014 on esitatud allpool (Joonis 69).

Joonis 69. KSM toetuse saajate arv 2009–2014

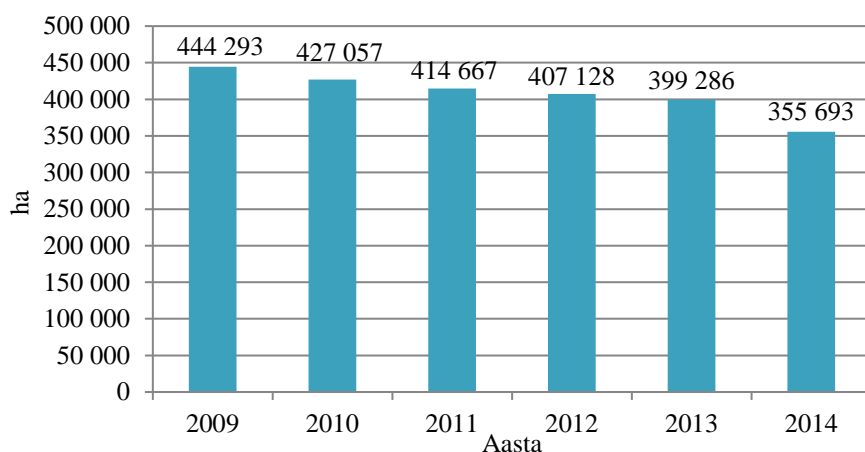
Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²⁷⁰ Perioodil 2009–2013 koolitati kokku 4222 toetuse saajat – algkoolituse läbinuid oli 2216 (2009–2012), täiendkoolituse läbinuid oli 2006 (2009–2013).

858 Väljundnäitaja 'toetust saavate alade kogupindala' puhul saavutati sihttase alameetme avanemise aastal – oodatud 400 000 ha asemel taotleti 2009. aastal toetust 444 293-le hektarile. Sealt edasi on toetust saanud pindala pidevalt vähenenud, kuid aastatel 2010–2012 oli see siiski suurem kui sihttase. Vaadeldava perioodi kahel viimasel aastal (2013–2014) langes kogupindala siiski alla eesmärgi, olles madalaim 2014. aastal (355 693 ha) (Joonis 70). Nii nagu toetuse saajate arvu puhul, oli ka toetusaluse pindala pidev vähenemine tingitud teataval määral asjaolust, et 2009. aastal toimus alameetmete vahetus – 2010. aastal lõppesid viimased KST lepingud ning kõik ei jätkanud KSM toetusega; osa tootjatest suundus ka maheviljelusse Samuti ei kasutanud kõik taotlejad, kelle 5-aastane kohustusperiood lõppes 2013. aastal, võimalust pikendada kohustust ühe aasta võrra.

Joonis 70. KSM toetust saavate alade kogupindala

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

859 **Tulemusnäitaja** 'edukalt hooldatav ala' muutused perioodil 2009–2014 on samad, mis väljundnäitajal 'toetust saavate alade kogupindala', kuid nimetatud tulemusnäitaja puhul on pindalast maha arvatud mustkesa pind. Mis puudutab tulemusnäitajat 'liblikõieliste ja liblikõieliste/kõrreliste segu all olev kogupind toetust saavate alade kogupinnast' (eesmärk 60 000 ha), siis see nõue täideti ja ületati alameetme rakendamisel kogu vaadeldaval perioodil – KSM taotlejad kasvasid liblikõielisi kokku 106 195 kuni 140 706 hektaril. Talvise taimkatte all oleva pinna (tulemusnäitaja) puhul ületati samuti oodatav sihttase (120 000 ha). KSM kohustuseperioodil ulatus talvise taimkatte kogupind 180 656-st hektarist 228 443 hektarini.

860 Alameetme **mõjunäitajad** on seotud bioloogilise mitmekesisuse, vee- ja mullakvaliteedi säilitamisega ning muutustega põllumajandustootjate keskkonnateadlikkuses. Bioloogilise mitmekesisuse hindamisel on lähtutud põllulindude liigirikkusest ja arvukusest, soontaimede liigirikkusest ning selgrootute (kimalased) liigirikkusest ja arvukusest. PMK lindude liigirikkuse, arvukuse ja asustustiheduse uuringus²⁷¹ (2010–2014) koguti andmeid viie linnunäitaja kohta: pesitsevate paaride arv, pesitsevate paaride arv põldlöökeseta, pesitsevate

²⁷¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

liikide arv, kõikide liikide arv ja pesitsevate lindude Shannoni mitmekesisuse indeks²⁷² kohta. Aastate arvestuses olid linnunäitajad madalaimad kord KSM, kord MAHE ja KSM toetusega mitteliitunud (ÜPT) ettevõtete aladel. Selle põhjal võib eeldada, et KSM ettevõtete tegevus võrreldes ÜPT ettevõtetega ei ole nii palju keskkonnasõbralikum, et linnunäitajate puhul avalduks positiivne trend. PMK linnuseire tulemuste põhjal võib järeldada, et KSM ettevõtete majandamine ei ole põhjustanud linnustikunäitajate olulist tõusu ega langust (näitajad on jäänud stabiilseks).

- 861 Soontaimede liigirikkuse analüüsimisel on lähtutud PMK poolt läbiviidud uuringust „Toetust saavate rohumaaribade taimestik“²⁷³, mille eesmärk oli jälgida toetusaluste rohumaaribade taimestikku, et hinnata taimestiku muutusi aja jooksul ning nende panust loodusliku või looduslähedase taimkatte olemasolul. 2011.aastal koostati seirevalim (fikseeriti algseis) ning kordusseire viidi läbi 2013. aastal, kui kokku registreeriti 142 soontaimeliiki 83-s rohumaaribas. Et rohumaaribade ökoloogiliseks ülesandeks on põlluservade ökoloogilise funktsionaalsuse parandamine, siis sellest lähtudes on olukord muutunud soovitavas suunas: näiteks on vähenenud rohumaaribade umbrohtude allikaks olemise oht ning veidi on suurenenud putuktolmlejate taimede osakaal. Samas on suurenenud võõrliikide arv ja vähenenud lehistunud varrega liikide osakaal. Muutused on olnud siiski väikesed, mis on taimestiku puhul ootuspärane. Rohumaaribade rajamise üheks nõudeks oli vähemalt kolme püsikliigi ökoloogiliselt märkimisväärne olemasolu ning nii kõrreliste heintaimede kui ka teiste rohtsete õistaimede olemasolu – ka selles osas oli 2013. aastaks sellele kriteeriumile vastavate ribade osakaal kasvanud.
- 862 PMK kimalaste seire²⁷⁴ (2009–2014) käigus analüüsiti kimalaste arvukust, liigirikkust, liigilist koosseisu, Shannoni mitmekesisuse indeksit ja õite tihedust (korreleerub positiivselt kimalasenäitajatega). Kimalasi puudutava koondanalüüsi põhjal saab öelda, et aastate keskmisena oli kimalaste arvukus KSM ettevõtetes oluliselt kõrgem kui mahepõllumajandusliku tootmise toetuse (MAHE) ja ÜPT ettevõtetes. Õite tihedus oli KSMi puhul madalam kui MAHEl, kuid kõrgem võrreldes ÜPT vastava näitajaga. Kokkuvõtvalt saab öelda, et kimalaste olukord keskkonnatoetustega liitunud ettevõtete aladel (KSM, MAHE) oli parem kui toetusega mitteliitunud ettevõtete aladel (ÜPT).
- 863 Alameetme mõju hindamisel veekvaliteedile ja mullaviljakusele saab lähtuda PMK poolt teostatud uuringute „Taluvärava toiteelementide bilansi ja kasutuse uuring“ (2007–2014) ja „Pestitsiidide kasutuskooormus“ (2007–2014) tulemustest²⁷⁵. Esimese uuringu tulemuste põhjal võib öelda, et KSM/KST seires osalenud ettevõtete lämmastiku (N), fosfori (P), kaaliumi (K) taluvärava bilansi tulemused on keskkonna keemilise koormuse vähenemise ja veeseisundi kaitsmise seisukohalt head, mullaviljakuse osas aga negatiivsed (2014. aastal

²⁷² Shannoni mitmekesisuse indeks võtab arvesse nii liikide arvu kui ka selle, kui palju isendeid igast liigist esineb; indeks on seda suurem, mida rohkem liike esineb ja mida ühtlasemalt nende arvukus liikide vahel on jaotunud ehk mida mitmekesisem on kooslus (PMK püsihindamise aruanne 2014.aasta kohta)

²⁷³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²⁷⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²⁷⁵ Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016.

võrreldes perioodi algusaastaga N-bilansi kasv peatus ning P- ja K-bilansi defitsiit suurenes). Kuigi veereostuse risk toiteelementide väljaleostumise osas vähenes, ilmnes samas muldade viljakuse languse oht²⁷⁶. Mis puudutab pestitsiidide kasutamist, siis avaldus KSM/KST seires osalenud põllumajandusettevõtetes kasutatud pestitsiidide keemilise surve suurenemise oht keskkonnale ja vee kvaliteedile. Pestitsiididega pritsitud pind ja kasutatud toimeaine kogused pritsitud pinna ning põllumajandusmaa kohta küll vähenesid aastatel 2008–2010, kuid suurenesid aga taas aastast 2011²⁷⁷.

- 864 KSM toetuse puhul on mõjunäitajana välja toodud ka põllumajandustootjate keskkonnateadlikkuse suurenemine. PMK püsihindamisaruandes (2014. aasta kohta) mõõdeti vastavat näitajat läbi alg- ja täiendkoolituse läbinute arvu, kuid see ei näita otseselt, kas põllumajandustootjate keskkonnateadlikkus suurenes või mitte. Küll aga saab teatavaid järeldusi teha lähtudes PMK poolt „Eesti Maaelu Arengukava 2007–2013“ hindamise raames 2014. aastal läbi viidud keskkonnateadlikkuse e-küsitlusest²⁷⁸. Küsitluse kohaselt arvas 72% KSM toetust saanud põllumajandustootjatest, et nende ettevõttes on keskkonnakaitsele tähelepanu pööramine olulisel kohal. Väga olulise põhjusena toodi seejuures välja kõige enam vajadus säilitada looduskeskkonda tulevastele põlvedele, kuid oluliste põhjustena nimetati ka seadusandlust ja tootjate enda huvi.

5.2.3.4.3 Muud tähelepanekud

- 865 Küsitluse raames tõid toetuse saajad välja toetusega seotud probleemkohti ning kõige enam leidis nimetamist ebapiisav toetuse määr (59%). Toetuse nõuded olid keeruliselt sõnastatud 49% toetuse saaja jaoks. Muude kitsaskohtadena mainiti kõige enam, et teatud nõuded olid ebamõistlikud (nt nõuete seos keskkonna tegeliku parandamisega kaheldav, nõuded ülemäära standardiseeritud, 50% põllukultuuri nõue raskesti täidetav) ning neid muudeti liiga tihti.
- 866 Alljärgnevalt on toodud mõned väljavõtted toetuse saajate vastustest/ettepanekutest selles osas, mida võiks edaspidi toetuse saamise nõuete juures muuta:
- „Ei saa kohaldada kõigile tootjatele võrdseid tingimusi. Juba ilmastik seab tootjad erinevatesse olukordadesse.“
  - „Nõuded peaksid olema selged ja ajas püsivad.“
  - „Lähtuda piirkonna looduslikest iseärasustest (väikesed põllud, mäGINE maa, mulla halb boniteet, metsloomade rohkus).“
  - „Toetuse määr viia Euroopa tasemele. Taotlemist lihtsustada. Panna rohkem rõhku väiketootjatele. Toetus võiks laekuda mitte hiljem kui oktoobrikuul, et oleks võimalik tuludele ka kulud vastu panna ja uue aasta plaanid teha.“
  - „Nõuete koostamisel arvestada reaalse tootmistingimustega. Et nõuded ei hakkaks tootmist ja tootmise arengut piirama.“

²⁷⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²⁷⁷ Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016.

²⁷⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. Lisad 24 ja 25. PMK, 2015.

5.2.3.4.4 Järeldused ja soovitused

867 Kuigi KSM alameede vaadeldud perioodi lõpuks (2014) sihttasemeid teatud näitajate osas ei saavutanud, on alameede osutunud asjakohaseks ning soodustanud keskkonnasõbralike majandamisviiside kasutamist põllumajanduses. Samas tuleb märkida, et toetuse saajate hinnangul ei osutunud toetuse määr paljudel juhtudel piisavaks, mis võis osaliselt takistada vajalike keskkonnanõuete täitmist. Samuti osutusid teatavaks kitsaskohaks ka toetusega seotud nõuded, mis olid kas kohati ebaselged, liialt muutlikud toetusperioodi jooksul ja/või ei arvestanud tootmistingimustega.

868 Alameetme 2.3.1 mõju eesmärkide saavutamisele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

869 Kuigi oodatav taotlejate sihtarv jäi toetusperioodi jooksul saavutamata (30% 2014. aastal), ületati toetust saavate alade kogupindala mitmel aastal (samas kahel viimasel aastal jäi ka see näitaja alla sihttaseme). Seega võib öelda, et alameede aitas tegevuseesmärgi (keskkonnateenuste nõudluse kasvule reageerimine) saavutamisele olulisel määral kaasa.

- **Valdkonna eesmärgid**

870 Alameede on kindlasti kaasa aidanud põllumajandusmaa jätkusuutlikule kasutamisele, sest tulemusnäitajad ületati märkimisväärselt kahe näitaja osas (liblikõieliste ja liblikõieliste/kõrreliste segu all olev kogupind toetust saavate alade kogupinnast – 231% 2014. aastal; talvise taimkatte all olev kogupind toetust saavate alade kogupinnast – 151% 2014. aastal). Alameetme panust vähendasid mõnevõrra edukalt hooldatava ala vähenemine perioodi jooksul ning toetuse saajate rahulolematuse toetuse määraga.

- **Üldeesmärgid**

871 Alameetme panust keskkonna parandamise osas võib pidada positiivseks, sest säilinud on näiteks nii põllulindude liigirikkus ja arvukus kui ka kaasa on aidatud veekvaliteedi parandamisele. Maapiirkondade säilimisele on meede panustanud pigem tagasihoidlikult, mida kinnitab nii toetuse saajate kui ka fookusgrupis osalenud ekspertide tagasiside.

Soovitused

1. 49% toetuse saaja hinnangul hüvitas alameetme 2.3.1 toetuse määr kulutused vaid vähesel määral, mistõttu on soovitatav kaaluda toetuse määra tõstmist, et aidata põllumajandustootjatel paremini toime tulla nõuete täitmiseks tehtavate kulutuste (ja saamata jäänud tulu) katmisel.

2. Toetuse panuse suurendamiseks keskkonnasõbralike majandamisviiside kasutamisel on soovitatav kaaluda nõuete täpsustamist ning paindlikumaks muutmist tulenevalt konkreetsetest tingimustest (nt ilmastik, põldude suurus, tootmistingimused).

5.2.3.5 Alameede 2.3.2. Mahepõllumajandusliku tootmise toetus (214)

5.2.3.5.1 Ülevaade alameetmest

Alameetme eesmärk

- 872 Mahepõllumajandusliku tootmise (MAHE) alameetme eesmärk oli säilitada ja suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust, säilitada ja parandada mullaviljakust ja veekvaliteeti ning parandada loomade heaolu, samuti toetada mahepõllumajanduse arengut, aidata kaasa mahetoodangu mahu suurenemisele ning toetada ja suurendada mahepõllumajanduse konkurentsivõimet²⁷⁹.

Toetuse saamise tingimused

- 873 Toetust võisid taotleda põllumajandustootjad (füüsilisest isikust ettevõtjad ja äriühingud) ning toetust maksti põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registris oleva põllumajandusmaa kohta. Toetuse taotleja pidi kogu ettevõttes järgima MAKis nimetatud nõuetele vastavuse süsteemi nõudeid ning väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamise miinimumnõudeid.
- 874 Samuti oli taotleja kohustatud järgima mahepõllumajanduse seadust (aluseks nõukogu määrus (EÜ) nr 2092/91, alates 2009. aastast nõukogu määrus (EÜ) nr 834/2007). See tähendab, et ettevõtte pidi olema mahepõllumajanduse seaduse kohaselt tunnustatud ning taotleja pidi järgima mahepõllumajandusliku tootmise nõudeid. Kui ettevõttes peeti mahepõllumajanduse seaduse kohaselt loomi, pidi neid taotleja valduses olevaid loomi pidama mahepõllumajandusliku loomakasvatuse nõuete kohaselt kogu kohustuseperioodi vältel. Ka ettevõtte põllumajandusmaal, kus järgitakse mahepõllumajanduse seaduse nõudeid, pidi sellel taotleja valduses oleval põllumajandusmaal järgima mahepõllumajandusliku taimekasvatuse nõudeid kogu ülejäänud kohustuseperioodi vältel²⁸⁰.

Toetuse määr ja toetussumma

- 875 Mahepõllumajandusliku tootmise eest maksti toetust järgmiselt²⁸¹:
- Rohumaade puhul (v.a kuni kaheaastane külvikorras olev rohuma), mille kohta peetakse ettevõttes aastaringselt hektari kohta vähemalt 0,2 ühikule vastaval hulgal mahepõllumajanduslikult peetavaid karjatatavaid loomi, oli toetus 76,69 eurot hektari kohta aastas.
  - Täiendavalt maksti toetust 31,96 eurot mahepõllumajanduslikult peetava karjatatava looma ühe ühiku kohta. Põllumajandusminister võis vajadusel lüpsilehmade osas

---

²⁷⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2103.

²⁸⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2103.

²⁸¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2103.

määratada kuni 20%, arvestades täiendavaid kulusid, mis tulenevad nõukogu määruse (EÜ) nr 834/2007 mahepõllumajandusliku tootmise ning mahepõllumajanduslike toodete märgistamise kohta artikli 14 lõike 1 punkti b alapunkti ii) ja punkti d alapunkti ii) nõuetest.

- 876 Mahepõllumajanduslikult peetavate kariloomade ja sigade ühikud arvutati järgmiste koefitsientide alusel:

Loom	Koefitsient
Üle 24 kuu vanune veis, ammalehm	1
6–24 kuu vanune veis	0,6
Kuni 6 kuu vanune veis	0,2
Vähemalt 6 kuu vanune väikemäletseja (kits, lammas, jäär, oinas, kits või utt talledega)	0,15
Hobune	0,2
Emis (sh põrsastega) või kult	0,33
Vähemalt 2 kuu vanune nuum- või noorsiga	0,2

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

- Teiste mahepõllumajanduslikult peetavate loomade, kellele vastavalt nõukogu määruse (EÜ) nr 834/2007 artikli 14 lõike 1 punkti b alapunktile iii) on võimaldatud pidev juurdepääs vabaõhualale, eelistatult rohumaale, kui ilmastikutingimused ning maapinna seisukord seda lubavad, kohta maksti toetust aasta keskmise looma kohta järgnevalt:

Loomarühm	Mahepõllumajanduslike loomade arv taotlemisele eelneva aasta keskmisena, alates millest toetust makstakse	Toetus ühe aastakeskmise ühiku kohta (eurot)
Kalkun, hani (eraldi gruppides)	50 lindu	6,39 eurot lind
Broiler, part (eraldi gruppides)	50 lindu	6,39 eurot lind
Munakanad (vähemalt 6 kuu vanused)	50 lindu	6,39 eurot lind
Siga: emis põrsastega või ilma, kult		210,91 eurot siga
Vähemalt 2 kuu vanune nuum- või noorsiga	2 ühikut kokku	127,82 eurot nuum- või noorsiga
Üle 4 kuu vanune küülik	50 küülikut	6,39 eurot küülik
Mesilased	5 mesilasperet	31,96 eurot pere

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

- 877 Põllumaa kohta maksti toetust kahes grupis vastavalt kasvatatavale kultuurile järgmiselt:

- teravilja, kaunvilja, tehniliste kultuuride, kartuli ja söödajuurviljade kasvatamiseks kasutatava põllumajandusmaa, mustkesa, ning kuni kaheaastase külvikorras oleva rohumaa ning heinaseemnepõllu eest makstav toetus oli 119,2 eurot hektari kohta aastas;
- avamaa köögivilja, ravim- ja maitsetaimede ning puuvilja- ja marjakultuuride kasvatamise eest makstav toetus oli 349,60 eurot hektari kohta aastas.

878 Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 39 lõike 4 kolmanda lõigu kohaselt on artikli 36 a alapunktis iv nimetatud põllumajandusliku keskkonnatoetuse maksimaalne suurus ühe hektari põllumajandusmaa kohta sama määruse I lisas sätestatud suurus.

879 Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 40 lõike 3 teise lõigu kohaselt on artikli 36 punkti a alapunktis v nimetatud loomade heaolu toetuse maksimaalne suurus loomühiku (LÜ) kohta sama määruse I lisas sätestatud suurus.

5.2.3.5.2 Asjakohasus ja alameetme eesmärkide saavutamine

Alameetme asjakohasus

880 Eestis on mahepõllumajandus tänu elanikkonna üha kasvavale teadlikkusele muutunud iga aastaga järjest populaarsemaks nii põllumajandustootjate kui ka tarbijate seas ²⁸². Vaadeldavale perioodile (2007–2013) eelneval ajal kasvas ka mahepõllumajanduslikus kasutuses olev põllumajandusmaa (30 550 hektarilt 2002. aastal 70 000 hektarini 2006. aastal), kuid mahepõllumajandustoodete osa kaubanduses ei suurenenud ja seda eelkõige mahepõllumajandustooteid töötleva tööstuse ja turu arenduse mahajäämuse tõttu ²⁸³. Mahepõllumajandusliku töötlemise vähesus takistab omakorda mahesaaduste ja -toodete jõudmist tarbijani ning võib seeläbi ohustada mahepõllumajandusliku tootmise arengut ²⁸⁴. Seega on sekkumine mahepõllumajandusliku tootmise ning turustamise parema integreerimise eesmärgil asjakohane. Alameede oli kooskõlas ka Eesti mahepõllumajanduse arengukava (aastateks 2007–2013) strateegilise eesmärgiga, mis muuhulgas nägi ette pinnase ja vee seisundit ning taimede ja loomade tervist ning heaolu parandavat keskkonnasäästlikku majandamist ning toetuste tõhusa kasutamise kaudu mahepõllumajanduse konkurentsivõime parandamist, kohalike mahepõllumajandussaaduste ja -toodete turuosa suurendamist.

881 Meetme asjakohasust toetab ka toetuse saajate tagasiside, sest enam kui pooled (55%) küsitlusele vastajatest (n=277) pidasid toetust kindlasti oluliseks selleks, et tegeleda mahepõllumajandusliku tootmisega ning 29% arvates oli meetme raames antav toetus neile sel eesmärgil pigem oluline. Seejuures toodi põhjusena kõige enam välja, et toetus aitab püsida konkurentsivõime ning teataval määral katta mahetootmisega seotud suuremaid kulusid. Mitmel juhul mainiti aga ka seda, et mahepõllumajanduslik tootmine on põhimõtte küsimus ning toetus oli seega abiks oma vaadete (n-ö keemiavaba tootmine) järgimisel. Ka ekspertintervjuu kinnitab toetuse olulisust, kuna see võimaldab tootjatel saada oma töö eest

²⁸² Eesti mahepõllumajanduse arengukava aastateks 2007–2013 (2009. aasta ja 2011. aasta muudatustega).

²⁸³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

²⁸⁴ Eesti mahepõllumajanduse arengukava aastateks 2007–2013 (2009. aasta ja 2011. aasta muudatustega).

väärilist tasu ning investeerida mahetootmiseks vajalikesse masinatesse ja parematesse seadmetesse.

Alameetme eesmärkide saavutamine

- 882 Meetme „Põllumajanduslik keskkonnatoetus“ puhul on info planeeritud eelarve kohta esitatud vaid meetme tasemel, mis tähendab, et alameetmete lõikes on finantsteave olemas vaid määratud ja väljamakstud summade osas. Perioodi 2007–2013 vältel määrati MAHE alameetme raames toetusi 74 617 548 euro ning maksti välja kokku 61 728 525 euro eest (mis moodustab 83% määratud toetusest)²⁸⁵.

Tabel 56. Meetme 2.3.2 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014	Saavutamise määr	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetust saavate põllumajandusettevõtete ja muude maahaldajate arv	1800 taotlejat	1335	63%	++
Toetust saavate koolitatud põllumajandusettevõtete ja muude maahaldajate arv	1800 taotlejat	53-l MAHE toetuse taotlejal koolitus läbimata	Ei saa hinnata	n/a
Toetust saavate alade kogupindala	100 000 ha	119 237	119%	+++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Edukalt hooldatav ala (ha), mis aitab kaasa:				
a) bioloogilisele mitmekesisusele ja kõrge loodusväärtusega põllumajandusele ja metsandusele;	100 000 ha	117 216 ²⁸⁶ ha	117%	+++
b) vee kvaliteedile;	100 000 ha	117 216 ²⁸⁷ ha	117%	+++
c) mulla kvaliteedile.	100 000 ha	117 216 ²⁸⁸ ha	117%	+++
Liblikõieliste ja liblikõieliste/kõrreliste segu all olev kogupind toetust saavate alade kogupinnast	15 000 ha	35 942 ha	240%	+++
Talvise taimkatte all olev kogupind toetust saavate alade kogupinnast	30 000 ha	83 733 ²⁸⁹ ha	279%	+++
		16 966 ²⁹⁰ ha		
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	

²⁸⁵ Allikas: PRIA (toetuse eelarve ja määratud summa on seisuga 31.12.2015; väljamakstud toetus seisuga 31.12.2014).

²⁸⁶ Ilma mustkesa pinnata (jääv pind)

²⁸⁷ Ilma mustkesa pinnata (jääv pind)

²⁸⁸ Ilma mustkesa pinnata (jääv pind)

²⁸⁹ Püsirohuma ja talvise taimkattena taotlusel märgitud pinnad (jääv pind)

²⁹⁰ Püsirohuma ja taotlusel talvise taimkattena märgitud pinnad ilma püsikultuurideta (jääv pind).

Bioloogilise mitmekesisuse vähenemise peatamine	Põllulindude liigirikkus ja arvukus on stabiilne või suureneb	Linnunäitajad stabiilsed 2010.–2014. aastal	n/a	+++
	Soontaimede liigirikkus on stabiilne või suureneb	Andmed puuduvad	Ei saa hinnata	n/a
	Selgrootute (kimalased) liigirikkus ja arvukus on stabiilne või suureneb	Kesk-Eestis liigirikkus ja Shannoni indeks tõusis 2011. a-ni ja siis stabiliseerus, arvukus stabiilne. Lõuna-Eestis näitajad stabiilsed	n/a	+++
Vee kvaliteedi säilitamine ja parandamine	Muutused toiteelementide kogubilansis	Taluvärava P- ja K-bilanss negatiivne, veekvaliteedile soodne mõju	n/a	++
Mulla viljakuse säilitamine ja parandamine	Positiivsed muutused mulla orgaanilise aine, pH, P ja K sisalduses	Mullaviljakuse uuringu samm on 5 aastat, 2014. aastal uuringut läbi ei viidud (2012 – viie aasta jooksul omastatava P-sisaldus veidi tõusnud, K-sisaldus veidi langenud, pH tase stabiilne)	n/a	+
Muutused põllumajandustootjate keskkonnateadlikkuses	Põllumajandus- tootjate keskkonna- teadlikkuses suureneb	Keskkonnateadlikkus enamuse põllumajandustootjatel kõrge PMK e-küsitluse alusel	n/a	++

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

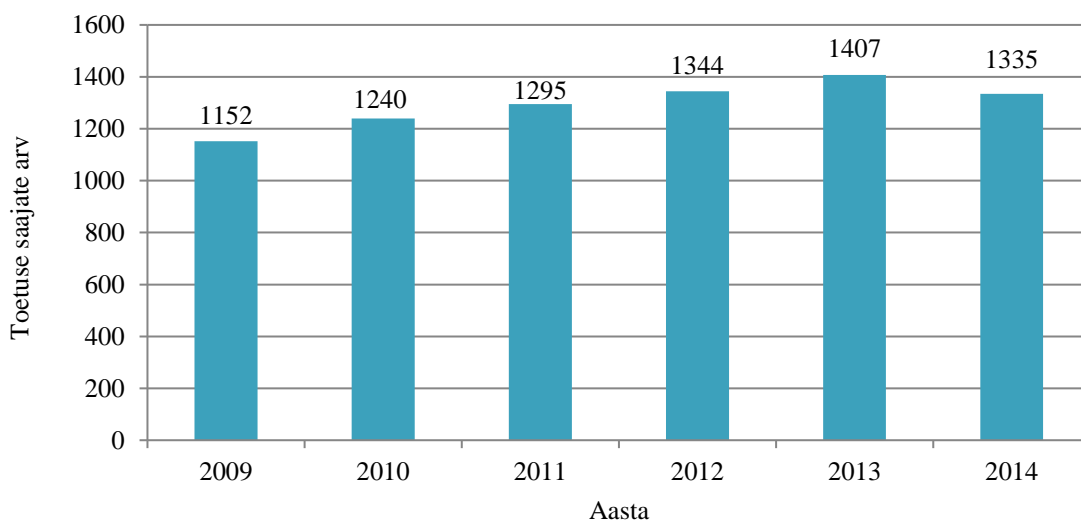
Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013; Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015; MAK 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamisaruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016. Järeelhindaja arvutused.

883 Alameetme **väljundnäitaja** 'toetust saavate põllumajandusettevõtete ja muude maahaldajate arv' osas jäi perioodil 2007–2014 sihttase (1800) saavutamata. Samas, toetuse saajate arv kasvas vaadeldaval perioodil pidevalt ning kõige enam oli MAHE toetuse saajaid 2013. aastal (1407). 2014. aastal see arv siiski taas veidi langes (1135) (Joonis 71). Põhjus võib seisneda selles, et 2014. aastal lõppes suurel osal MAHE toetuse saajatest kohustuseperiood, mida paljudel juhtudel enam ei pikendatud ning uued mahetootjad kohustusega liituda ei saanud. Mis puudutab koolitatud põllumajandusettevõtete ja muude maahaldajate arvu, siis kohustuseperioodi lõpuks (2014) oli kohustuslik täiendkoolitus läbinud 53-l MAHE toetuse taotlejal²⁹¹. Varasemate aastate lõikes ei ole täiendkoolituse läbinud tootjate arv täpselt tuvastatav, sest MAHE toetuse kohustuslik täiendkoolitus 12 tunni ulatuses tuli MAHE toetuse saajatel läbida kohustuseperioodi 5. aasta 1. juuniks. Seetõttu oli MAHE koolituse läbinute arvu hindamisel asjakohane kasutada 2014. aasta tulemusi, kui enamusel toetuse saajatel saabus koolituse läbimise tähtaeg²⁹².

²⁹¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²⁹² Põllumajandusuuringute Keskus

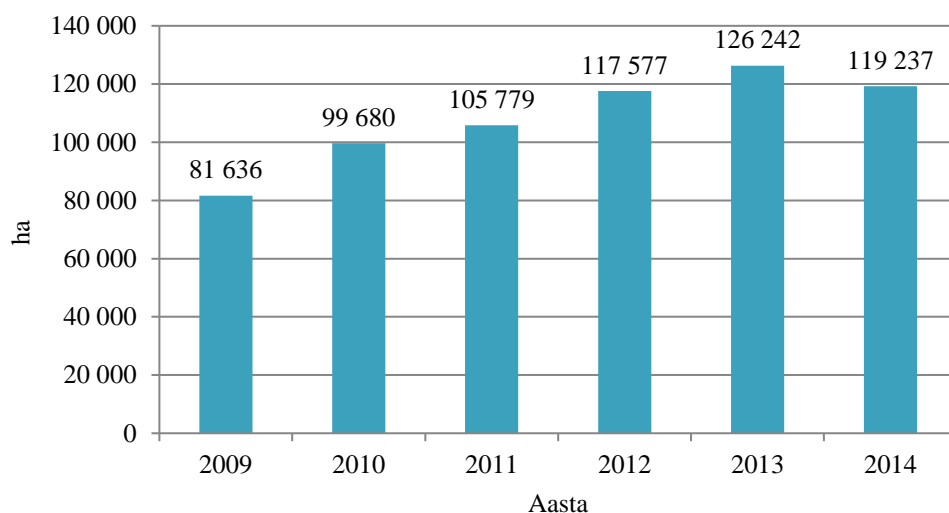
Joonis 71. MAHE toetuse saajate arv 2009–2014

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

- 884 Väljundnäitaja 'toetust saavate alade kogupindala' puhul saavutati sihttase 2011. aastal, kui oodatud 100 000 ha asemel taotleti toetust 105 779-le hektarile. Järgneval kahel aastal kasvas toetust saanud pindala veelgi, saavutades suurima määra aastal 2013 (126 242 ha). 2014. aastal toetusala pöllumajandusmaa pind küll vähenes (119 237 hektarini), kuid ületas siiski sihtmäära (Joonis 72).

Joonis 72. MAHE toetust saavate alade kogupindala 2009–2014

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

- 885 **Tulemusnäitaja** 'edukalt hooldatav ala' muutused perioodil 2009–2014 on samad, mis väljundnäitajal 'toetust saavate alade kogupindala', kuid pindalast on maha arvatud

mustkesa pind. Mis puudutab tulemusnäitajat 'liblikõieliste ja liblikõieliste/kõrreliste segu all olev kogupind toetust saavate alade kogupinnast' (eesmärk 15 000 ha), siis see nõue täideti ja ületati alameetme rakendamisel kogu vaadeldaval perioodil: MAHE taotlejad kasvasid liblikõielisi kokku 21 257-l (2009) kuni 37 008-l (2013) hektaril. Püsirohumaa ja talvise taimkatte all olev kogupind (tulemusnäitaja) oli 2014. aastal 83 733 hektarit (sihttase 30 000 ha), moodustas hinnanguliselt 70% MAHE toetusalusest põllumajandusmaast. Varasemate aastate (2009–2013) kohta PMK püsihindamisaruandest (2014. aasta kohta) vastava näitaja osas kvantitatiivsed andmed puuduvad (MAHE toetuse taotlejatel ei olnud talvise taimkatte pidamise kohustust²⁹³).

- 886 Alameetme **mõjunäitajad** on seotud bioloogilise mitmekesisuse, vee- ja mullakvaliteedi säilitamisega ning muutustega põllumajandustootjate keskkonnateadlikkuses. Bioloogilise mitmekesisuse hindamisel on lähtutud põllulindude ning selgrootute (kimalased) liigirikkusest ja arvukusest. Bioloogilise mitmekesisuse aspekti 'soontaimede liigirikkus' osas selgub Põllumajandusuuringute Keskuse püsihindamisaruandest, et selle kohta andmed puuduvad, mistõttu ei saa seda näitajat kasutada ka hindamisel.
- 887 PMK lindude liigirikkuse, arvukuse ja asustustiheduse uuringus²⁹⁴ (2010–2014) koguti andmeid viie linnunäitaja kohta: pesitsevate paaride arv, pesitsevate paaride arv põldlöökeseta, pesitsevate liikide arv, kõikide liikide arv ja pesitsevate lindude Shannoni mitmekesisuse indeks²⁹⁵ kohta. Uuringust selgub, et aastatel 2010–2014 püsisid linnunäitajad stabiilsed. Kui võrrelda MAHE toetust KSM toetuse ja ühtset pindala toetust (ÜPT) saanud aladega, siis MAHE toetuse alustel põldudel olid põllulindude näitajad kõrgemad. Üheks põhjuseks võib olla suur rohumaa osakaal, kuna rohumaadel on lindudele paremad toitumis- ja pesitsustingimused kui teiste põllukultuuride põldudel.
- 888 PMK kimalaste seire²⁹⁶ (2009–2014) käigus analüüsiti kimalaste arvukust, liigirikkust, liigilist koosseisu, Shannoni mitmekesisuse indeksit ning õite tihedust (kuna viimane korreleerub positiivselt kimalasenäitajatega). Kimalasi puudutava koondanalüüsi põhjal saab öelda, et kimalasenäitajad olid MAHE ja KSM ettevõtetes kõrgemad kui ÜPT ettevõtetes ning mõnel juhul KSM ettevõtetes isegi oluliselt kõrgemad kui MAHE ettevõtetes. Õite tihedus oli MAHE puhul kõrgem võrreldes KSM ja ÜPT vastava näitajaga. Kokkuvõtvalt saab öelda, et kimalaste olukord keskkonnatoetustega liitunud ettevõtete aladel (KSM, MAHE) oli parem kui toetusega mitteliitunud ettevõtete aladel (ÜPT).
- 889 Alameetme mõju hindamisel vee kvaliteedile ja mullaviljakusele saab lähtuda PMK poolt teostatud uuringu „Taluvärava toiteelementide bilansi ja kasutuse uuring“ (2007–2014)

---

²⁹³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

²⁹⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

²⁹⁵ Shannoni mitmekesisuse indeks võtab arvesse nii liikide arvu kui ka selle, kui palju isendeid igast liigist esineb; indeks on seda suurem, mida rohkem liike esineb ja mida ühtlasemalt nende arvukus liikide vahel on jaotunud ehk mida mitmekesisem on kooslus (PMK püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta).

²⁹⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

tulemustest ²⁹⁷ ning uurimustööst, mis puudutas taimetoitelementide kontsentratsiooni drenivees. Uuringute tulemuste põhjal võib öelda, et MAHE seires osalenud ettevõtete lämmastiku, fosfori, kaaliumi taluvärava bilansi tulemused on keskkonna keemilise koormuse vähenemise ja veekvaliteedi paranemise seisukohast head (lämmastiku leostumisest põhjustatud põhja- ja pinnavee saastumise risk on maheviljeluses suhteliselt väikene ning fosfori ja kaaliumi leostumise risk üldjuhul minimaalne), mullaviljakuse osas aga negatiivsed.

890 Mis puudutab mahetootjate keskkonnateadlikkust, siis PMK viis „Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ hindamise raames 2014. aastal läbi keskkonnateadlikkuse e-küsitluse ²⁹⁸. Küsitluse kohaselt arvas üle 3/4 mahetootjatest, et nende ettevõttes on keskkonnakaitsele tähelepanu pööramine olulisel kohal. Seejuures toodi väga olulise motiveeriva põhjusena keskkonda säästvaks majandamiseks välja kõige enam vajadus säilitada looduskeskkonda tulevastele põlvetele (olulised põhjused olid ka tootjate enda huvi ja toetuse saamine). Kõige rohkem oldi nõus järgima täiendavaid piiranguid bioloogilise mitmekesisuse suurendamiseks, kui selleks tarbeks makstakse täiendavaid toetusi.

891 Alameetme eesmärk hõlmas ka mahepõllumajanduse arengu ja konkurentsivõime suurendamise aspekti, kuid konkreetseid indikaatoreid MAKis nende mõõtmiseks määratletud ei ole. PMK 2. telje püsihindamisaruandest ²⁹⁹ selgub, et kui 2009. aastal (majanduslanguse olukorras) MAHE toetuse saajate sissetulekunäitajad langesid oluliselt, siis perioodil 2010–2013 need taas kasvasid. Kui vaadata toetuse (v.a investeeringutele) osakaalu MAHE ettevõtete sissetulekutest, siis perioodi lõpupoole see veidi vähenes (keskmiselt 49% ajavahemikul 2011–2013 ning 56% ajavahemikul 2007–2010), kuna omatoodangu müügist saadav sissetulek viimastel aastatel üldiselt suurenes. Järelhindamise fookusgrupis ja ekspertintervjuu käigus toodi välja, et üldises plaanis on alameetmel mahepõllumajanduse arengule olnud üsna oluline mõju ja seda eelkõige mahetootmise pindala suurenemise osas (toetus on olnud ka hea reklaam mahetootmisele). Mahetootmine on toetuse abil levinud rohkem ka sellistesse piirkondadesse, kus põllumajanduseks on kasinamad tingimused (kehvem mullakvaliteet, väiksemad põllud ja väiksemad ettevõtted). Samuti on alameede väga oluliselt kaasa aidanud mahepõllumajanduse konkurentsivõime kasvule (ettevõtjatulu analüüsides on selgunud, et toetus moodustab üsna suure osa mahetootjate sissetulekust ³⁰⁰). Ka vahehindamise ³⁰¹ käigus tõdeti, et alameede on üldiselt positiivselt mõjutanud mahetootmisega seonduvat, kuid vähem on kaasa aidanud just turustamisele. Samas selgus ekspertintervjuu käigus, et iga aastaga on olukord ka turustamise osas paremaks läinud – rohkem on tekkinud väikesi ettevõtteid, kes oma toodangust ise midagi teevad. Küll aga jagub arenguruumi siiski ka mahetoodangu turustamise osas (fookusgrupi käigus tõdeti samuti, et mahepõllumajanduses tuleks rohkem tähelepanu pöörata mahetoodangu töötlemisele ja turustamisele (tootja võib toota, aga tal ei ole alati võimalik müüa oma toodangut töötlejale).

²⁹⁷ Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016.

²⁹⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. Lisad 24 ja 25. PMK, 2015.

²⁹⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

³⁰⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

³⁰¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

892 Kuigi MAHE alameede ei ole sihttasemeid kõikide näitajate osas saavutanud, on alameede osutunud asjakohaseks ning aidanud üldises plaanis kaasa mahepõllumajanduse arengule ja konkurentsivõime kasvule. Veelgi enam aga tuleks tähelepanu pöörata mahetoodete töötlemise ja turustamise edendamisele.

5.2.3.5.3 Muud tähelepanekud

893 Küsitluse raames tõid toetuse saajad välja toetusega seotud probleemkohti ning kõige enam leidis nimetamist ebapiisav toetuse määr (60% vastanutest). Toetuse nõuded olid keeruliselt sõnastatud 42% vastajate jaoks. Muude kitsaskohtadena mainiti kõige enam nõuete muutumist ajas.

894 Alljärgnevalt on toodud mõned väljavõtted toetuse saajate vastustest/ettepanekutest selles osas, mida võiks edaspidi toetuse saamise nõuete juures muuta:

- „Kui toimuvad muudatused, siis sooviks rohkem teavitust. Kui võtan 5-aastase kohustuse, mis on nagu kahepoolne leping ja üks osapool pidevalt muudab lepingut, siis see ei tundu õiglane.“
- „Nõuded peaksid arvestama rohkem ilmastikku, mullaviljakust, piirkonda ja loodust.“
- „Tuleks keskenduda individuaalsustele. On absurdne jagada toetusi samadel põhimõtetel 1000 hektari kasutajale ja 1 hektariga majandajale. Ilmselgelt on praegu nõuded kohandatud suurtootmisele, kvantiteedile, mitte kvaliteedile.“
- „Toetuse määr peaks olema tuntavalt suurem, seda siis kasvõi esimese kuni 50 ha kohta.“
- „Maheda puhul võiks toetust saada ka põldudele, mille pind on väiksem kui 0,3 ha.“
- „Vähem paberimajandust ja bürokraatiat.“
- „Lambakasvatajale on liiga kulukas rajada külvikorras karjamaad kaheks või kolmeks aastaks. Samas on külvikord ikkagi oluline, sobiv intervall oleks 4 aastat.“

5.2.3.5.4 Järeldused ja soovitus

895 MAHE toetus on osutunud mahetootmise konkurentsivõime tõstmise seisukohast väga vajalikuks. Kuigi alameetme raames ei saanud toetust nii paljud mahetootjad kui eeldati, on toetus tugevalt panustanud mahetootmisega seotud alade pindala suurenemisele ning aidanud kaasa ka keskkonnaseisundi parandamisele. Küll aga vajab edasiarendamist mahetoodangu käitlemise ja turustamise pool. Samuti osutusid küsitlusele vastanud toetuse saajate jaoks teatavateks kitsaskohtadeks toetuse ebapiisav määr (ei võimaldanud alati hüvitada mahetootmisega seotud lisakulutusi) ning toetuse nõuded, mis olid kas liialt muutlikud toetusperioodi jooksul ja/või ei arvestanud tootmistingimustega.

896 Alameetme 2.3.2 mõju eesmärkide saavutamisele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

897 Kuigi oodatav toetuse saajate sihtarv jäi toetusperioodi jooksul saavutamata (63% 2014. aastal), ületati toetust saavate alade kogupindala perioodi lõpuks üsna olulisel

määral (119%). Seega võib öelda, et alameede aitas tegevuseesmärgi (keskkonnateenuste nõudluse kasvule reageerimine) saavutamisele olulisel määral kaasa.

- **Valdkonna eesmärgid**

898 Alameede on kindlasti kaasa aidanud põllumajandusmaa jätkusuutlikule kasutamisele, sest sihttasemed ületati märkimisväärselt kõikide tulemusnäitajate osas. Alameetme panust jätkusuutlikkuse tagamisel vähendas mõnevõrra toetuse saajate rahulolematust toetuse määraga.

- **Üldeesmärgid**

899 Alameetme panust keskkonna parandamise osas võib pidada positiivseks, sest säilinud on näiteks nii põllulindude liigirikkus kui ka arvukus ning kaasa on aidatud ka veekvaliteedi parandamisele. Mullaviljakuse osas on täheldatud siiski teatavat tagasilangust. Maapiirkondade säilimisele on meede panustanud pigem tagasihoidlikult, mida kinnitab nii toetuse saajate kui ka fookusgrupis osalenud ekspertide tagasiside.

Soovitused

1. 60% veebiküsitluses osalenud toetuse saajatest nimetas probleemina ebapiisavat toetuse määra, mistõttu on soovitatav kaaluda toetuse määra tõstmist, et aidata põllumajandustootjatel paremini toime tulla nõuete täitmiseks tehtavate kulutuste (ja saamata jäänud tulu) katmisel.
2. Toetuse panuse suurendamiseks mahepõllumajanduslikul tootmisel on soovitatav kaaluda nõuete täpsustamist ning paindlikumaks muutmist tulenevalt konkreetsetest tingimustest (nt ilmastik, põldude suurus, tootmistingimused).

5.2.3.6 Alameede 2.3.3. Ohustatud tõugu looma pidamise toetus (214)

5.2.3.6.1 Ülevaade alameetmest

Alameetme eesmärk

900 Ohustatud tõugu looma pidamise toetuse (OTL) alameetme eesmärk oli tagada kultuuripärandi ja geneetilise mitmekesisuse seisukohast oluliste kohalike ohustatud tõugude säilimine³⁰².

Toetuse saamise tingimused

901 Toetust võisid taotleda põllumajandustootjad (füüsilised isikud, juriidilised isikud, seltsingud ning muude isikute juriidilise isiku staatusega ühendused). Toetuse taotleja pidi järgima kogu

---

³⁰² Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

ettevõttes MAKis nimetatud nõuetele vastavuse süsteemi nõudeid ning väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamise miinimumnõudeid.

902 Toetust maksti:

- eesti maatõugu veise pidamise eest, kui toetuse taotleja peab tõuraamatu põhiossa kantud või sinna kandmiseks sobilikku ja põllumajandusloomade registrisse kantud vähemalt kuue kuu vanust puhtatõulist eesti maatõugu veist, kelle mõlemad vanemad ja vanavanemad on kantud eesti maatõugu veiste tõuraamatu põhiossa, ning hoiab teda majandusüksuses kogu kohustuseperioodi jooksul. Kohustuseperioodi jooksul võis taotleja asendada looma teise toetuse saamiseks esitatud nõuete kohase sama tõugu loomaga, kaotamata õigust saada toetust taotletud mahus;
- eesti tõugu, eesti raskeveo tõugu ja tori tõu universaalsuuna hobuse kasvatamise eest, kui toetuse taotleja kasvatab taotlemise ajal vähemalt kuue kuu vanust puhtatõulist tõuraamatu põhiossa kantud või sinna kandmiseks sobilikku ja nõuetekohaselt identifitseeritud eesti või eesti raskeveo tõugu hobust või tori tõu universaalsuuna hobust, kes on kantud tori tõu tõuraamatu TA³⁰³ ossa ning hoiab teda majandusüksuses kogu kohustuseperioodi jooksul³⁰⁴.

Toetuse määr ja toetussumma

903 Toetuse määr eesti hobuse ja tori hobuse pidamise kohta oli 186,62 eurot ja eesti raskeveohobusel 199,08 eurot hobuse kohta aastas. Eesti maatõugu veise pidamise toetus oli 196,21 eurot veise kohta aastas³⁰⁵.

5.2.3.6.2 Asjakohasus ja alameetme eesmärkide saavutamine

Alameetme asjakohasus

904 Eesti ohustatud tõugude nimekirja kuuluvad eesti hobune, eesti raskeveohobune, eesti maatõugu veis, eesti vutt ja tori hobune, mille puhul loetakse ohustatuks üksnes universaalsuuna hobuste populatsioon. Et tagada ohustatud tõugude loomade säilimine, hüvitatakse eesti hobuse, tori hobuse ja eesti raskeveohobuse pidamise toetusega osaliselt loomade aastane ülalpidamiskulu, kuna nende hobusetõugude pidamine pole erinevalt teistest hobusetõugudest majanduslikult kasulik. Eesti maatõugu veise pidamise toetusega hüvitatakse osaliselt eesti maatõugu veise väiksem produktiivsus võrreldes teiste veisetõugudega³⁰⁶. Ka järelhindamise fookusgrupis kinnitati, et ohustatud tõugu loomade pidamist on oluline toetada, kuna see aitab katta saamatajäänud tulu, mis tuleneb kohalike tõugude oluliselt madalamast toodangust võrreldes kommertstõugudega.

---

³⁰³ TA – tõuraamatu põhiosa A, kuhu kantakse loom rangematel alustel (allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015).

³⁰⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³⁰⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³⁰⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

905 Mis puudutab toetuse saajate hinnangut alameetme olulisuse osas, siis 65% toetuse saajate küsitlusele vastanutest (n=83) leidis, et toetus oli neile kas kindlasti või pigem oluline selleks, et pidada ohustatud tõugu loomi. Samuti tõid toetuse saajad põhjendusena välja asjaolu, et toetus aitas kompenseerida ohustatud tõugu loomade väiksemat toodangut ning katta mõningal määral teatavaid kulusid. Lisaks mainiti, et toetus on vajalik selleks, et ohustatud tõud säiliks. Veelgi enam, suur osa toetuse saajate küsitlusele vastanuist (ligi 93%) pidasid kas väga või pigem oluliseks ohustatud tõugu loomade pidamist just selleks, et säilitada Eestile omast kultuuripärandit ja geneetilist mitmekesisust, mis oli ka alameetme eesmärk. Samas 72% küsitlusele vastanutest leidsid, et oleksid kindlasti või pigem pidanud ohustatud tõugu loomi ka ilma vastava toetuseta. Seejuures arvas nii ligi 81% neid küsitlusele vastanud tootjaid, kes said toetust ainult eesti maakarja tõugu veise pidamiseks.

Alameetme eesmärkide saavutamine

906 Meetme „Põllumajanduslik keskkonnatoetus“ puhul on info planeeritud eelarve kohta esitatud vaid meetme tasemel, mis tähendab, et alameetmete lõikes on finantsteave olemas vaid alameetmete raames määratud ja väljamakstud summade osas. Perioodi 2007–2013 vältel määrati OTL alameetme raames toetusi 3 664 875 euro ning maksti välja kokku 3 665 276 euro eest³⁰⁷.

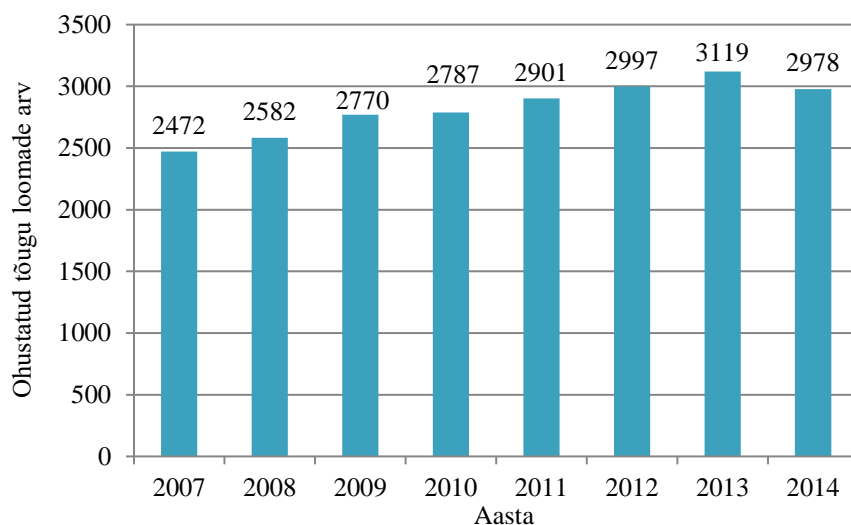
907 Maaelu arengukavas 2007–2013 on OTL alameetme indikaatorina määratletud, et toetuse rakendumisel suureneb kõikide kohalikku ohustatud tõugu loomade arv, tõugude väljasuremise oht väheneb ning toetuse rakendamisega aidatakse kaasa geneetilise mitmekesisuse säilitamisele. Kui vaadata OTL alameetme raames toetatud ohustatud tõugu loomade arvu kokku (Joonis 73), siis on see perioodi jooksul pidevalt kasvanud: aastal 2007 oli toetusaluste loomade arv 2472, mis tõusis 2013. aastaks 3119-ni. Väike langus toimus 2014. aastal, kui toetust saadi 2978 looma pidamiseks.

---

³⁰⁷ Allikas: PRIA (toetuse eelarve ja määratud summa on seisuga 31.12.2015; väljamakstud toetus seisuga 31.12.2014).

Joonis 73. OTL raames toetatud ohustatud tõugu loomade arv 2007-2014

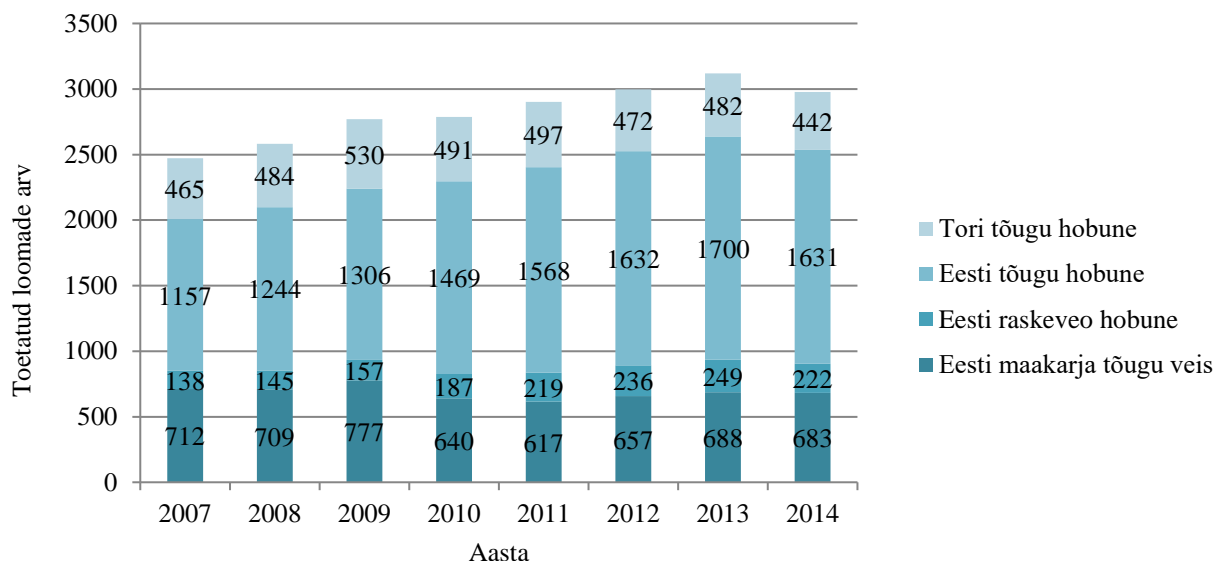

Allikas: 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

- 908 Kui vaadelda toetatud loomade arvu eri tõugude lõikes, siis eesti maakarja tõugu veise puhul on vaadeldud perioodil toimunud teatav langus: kui 2007. aastal saadi toetust 712 maakarja tõugu veise pidamise jaoks, siis 2014. aastal oli vastav arv 683 (Joonis 74). Perioodi kõrgeim maakarja toetusosaluste loomade arv oli 2009. aastal (777 looma) ning madalaim 2011. aastal (617 looma). Eesti maakarja tõugu veise vähenemise osas on üks põhjustest ka asjaolu, et alates 2004. aastast (seoses Eesti astumisega Euroopa Liitu) ei nõutud enam jõudluskontrolli, mille tulemusena tekkisid edaspidi puudused andmete osas (noorloomi ei saanud enam tõuraamatusse võtta ja sellest ka tõuloomade arvukuse vähenemine)³⁰⁸. Kuigi tori tõugu toetusosaluste hobuste arv perioodil 2007–2014 oli üsna stabiilne, siis võrreldes algusaastaga (2007), kui toetatud tori tõugu hobuste arv oli 465, toimus perioodi lõpuks väike langus (toetati 442 looma).
- 909 Nii eesti tõugu hobuse kui ka eesti raskeveohobuse puhul saab rääkida järjepidevast loomade arvu suurenemisest (v.a 2014. aasta). Kui võrrelda aastaid 2007 ja 2014, siis eesti tõugu hobuste arv kasvas 41% ning raskeveohobuste arv 61%.

³⁰⁸ Eesti Maakarja Kasvatajate Selts, 7.11.2016.

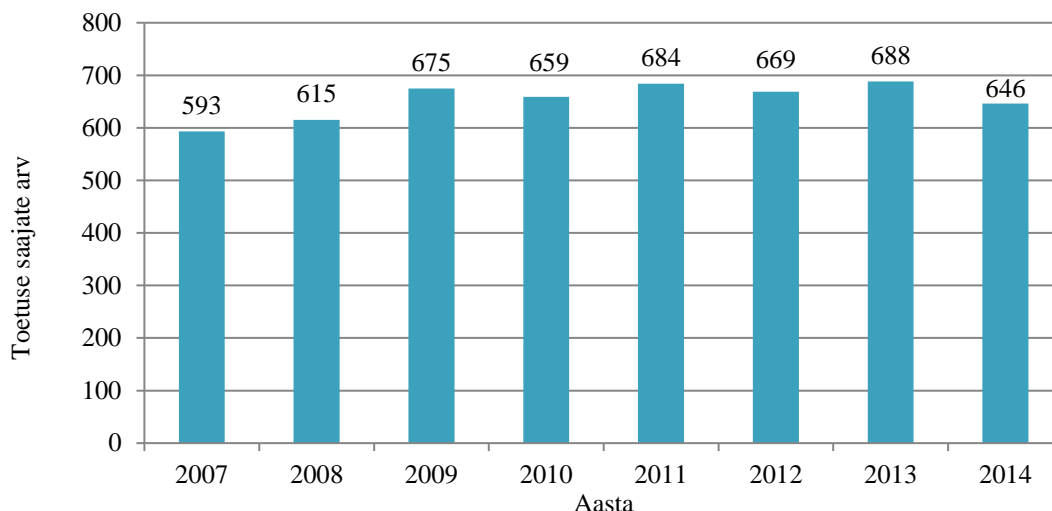
Joonis 74. OTL raames toetatud ohustatud loomade arv tõugude lõikes 2007-2014

Allikas: 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta, Lisa 40. PMK, 2015.

- 910 Kui aga vaadata toetuse saajate tagasisidet selles osas, mil määral nad suurendasid ohustatud tõugu peetavate loomade arvu tänu OTL toetusele, siis selgub, et 53% vastanutest ei suurendanud toetuse raames loomade arvu üldse. Ülejäänud vastanutest kasvasid loomade arvu kas vähesel (22%), pigem olulisel (17%) või olulisel (8%) määral. Siit võib järeldada, et veidi enam kui pooled küsitlusele vastanud toetuse saajatest kasutasid toetust tõenäoliselt oma olemasolevate ohustatud tõugu loomade pidamiseks ning veidi alla poole nägid toetuses võimalust loomade arvu ka teataval määral suurendada.
- 911 Järeelhindamise fookusgrupis aga rõhutati, et ohustatud tõugu loomade olukorra paremaks muutmiseks (tõu aretamise ja säilitamise seisukohast) on oluline teha loomadele jõudlus-kontrolli, kuna loomaomanike poolt esitatud vajalike andmete alusel on võimalik ka tõugu paremaks muuta.
- 912 Ülevaade OTL toetuse saajate arvust perioodil 2007–2014 on esitatud allpool (Joonis 75). Võrreldes perioodi algusega, kui toetuse saajaid oli 593, suurenes vastav näitaja 8% aastaks 2014 (646). Kõige enam oli toetuse saajaid aastal 2013 (688). OTL alameetme puhul ei olnud MAKis toetuse saajate osas sihttasest määratud.

Joonis 75. OTL toetuse saajate arv 2007-2014

Allikas: 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta (PMK, 2015)

- 913 OTL toetus on üldjuhul osutunud asjakohaseks ning üldine ohustatud tõugu loomade arvu suurenemine vaadeldud perioodil (2007–2014) on kaasa aidanud kohalike ohustatud tõugu loomade säilimisele, mis oli ka alameetme eesmärk. Küll aga ei ole loomade arv suurenenud kõikide tõugude lõikes ning 2014. aastal hakkas loomade arv kahanema. Seega on endiselt oluline pöörata tähelepanu ohustatud tõugu loomade arvukuse tõstmisele, et vähendada nende väljasuremise ohtu.

5.2.3.6.3 Muud tähelepanekud

- 914 Järelhindamise paneeldiskussiooni raames rõhutati samuti OTL meetme olulisust ohustatud tõugu loomade säilitamise seisukohast. Samas märgiti, et viimastel aastatel on just hobuste taastootmine olnud kehvast seisust, mistõttu on vajalik toetada loomade taastootmist.
- 915 Küsitluse raames tõid toetuse saajad välja toetusega seotud probleemkohti ning kõige enam leidis nimetamist ebapiisav toetuse määr (51% vastanutest). Toetuse nõuded olid keeruliselt sõnastatud 28% vastajate jaoks. Alljärgnevalt on toodud mõned väljavõtted toetuse saajate vastustest/ettepanekutest selles osas, mida võiks edaspidi toetuse saamise nõuete juures muuta:
- „Asendusloomi ei oleks vaja karja tuua. Võiks olla miinimum loomade arv kohustuseperioodi lõpul.“
  - „Loomade heaolu ja tervishoiu kontroll peaks olema olulisel määral rangem.“
  - „Liiga palju nõudeid paari looma pidamisel. Sõnniku probleemid, karjatamisel sõnnikuga antava lämmastiku arvutamine, kaasnev paberitöö. Antud toetus tegelikult ei kata isegi lisanduvaid kulusid ära.“

5.2.3.6.4 Järeldused ja soovitused

916 OTL toetus on osutunud kohalike ohustatud tõugu loomade säilitamise seisukohast vajalikuks, mida kinnitab nii toetuse saajate huvi toetuse vastu kui ka alameetme raames toetatud loomade arvu suurenemine perioodi jooksul. Samas ei kasvanud ohustatud loomade arvukus kõikide tõugude lõikes ning oluline on märkida ka asjaolu, et toetuse määr ei olnud alati piisav, mis tõenäoliselt vähendas mõnevõrra alameetme mõju ohustatud tõugude säilitamisel.

917 Alameetme 2.3.3 mõju eesmärkide saavutamisele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

918 Alameetme raames ei olnud nii indikaatori (ohustatud tõugu loomade arv) kui ka toetuse saajate osas sihtmäära seatud. Küll aga kasvas ootuspäraselt toetatud ohustatud tõugu loomade arv ning ka toetusperioodi lõpuks oli toetuse saajaid võrreldes perioodi algusega rohkem. Seega võib järeldada, et alameetme aitas tegevuseesmärgi (keskkonnateenuste nõudluse kasvule reageerimine) saavutamisele kaasa.

Soovitused

1. 51% veebiküsitluses osalenud toetuse saajatest nimetas probleemina ebapiisavat toetuse määra, mistõttu on soovitatav kaaluda toetuse määra tõstmist, et aidata põllumajandustootjatel paremini katta ohustatud tõugu looma pidamisega seotud täiendavaid kulusi.
2. Ohustatud tõugu loomade olukorra paremaks muutmiseks (tõu aretamise ja säilitamise seisukohast) on soovitatav toetada jõudluskontrolli teostamist.

5.2.3.7 Meede 2.3.4. Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus (214)

5.2.3.7.1 Ülevaade alameetmest

Alameetme eesmärk

919 Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetuse (SRT) alameetme eesmärk oli tagada kultuuripärandi ja geneetilise mitmekesisuse seisukohast olulise kohaliku taimesordi, rukkisordi „Sangaste“ säilimine³⁰⁹.

Toetuse saamise tingimused

920 Toetust võisid taotleda põllumajandusega tegelevad füüsilisest isikust ettevõtjad või juriidilised isikud. Toetusega hõlmatud maa pidi asuma põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registris.

921 Toetuse taotleja pidi järgima kogu ettevõttes „Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ nõuetele vastavuse süsteemi nõudeid ning väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamise miinimumnõudeid.

---

³⁰⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

Toetuse määr ja toetussumma

- 922 Kohalikku sorti taimede kasvatamise eest makstava toetuse määr oli talirukkisordi „Sangaste“ puhul 32,28 eurot hektari kohta aastas³¹⁰.
- 923 Hektaritoetust maksti tootjatele, kes kasvasid talirukkisorti „Sangast“. Taotleja pidi kohustuseperioodi jooksul kasvatama talirukkisorti „Sangaste“ igal aastal vähemalt 5 hektaril ning külvamisel pidi kasutama üksnes talirukkisordi „Sangaste“ sertifitseeritud seemet³¹¹.

5.2.3.7.2 Asjakohasus ja alameetme eesmärkide saavutamine

Alameetme asjakohasus

- 924 Rahvusvaheliste lepete alusel peab iga riik säilitama kultuurtaimede aretamiseks oma sordiaretuse algmaterjali. Sageli küll loobutakse kohalikku sorti taimede kasvatamisest nende väiksema saagikuse tõttu ning selle asemel suunatakse tähelepanu imporditud sortidele, mis on üldjuhul kohalike kasvutingimustega vähem kohanenud. SRT alameetme puhul maksti toetust ühe Eesti vanima rukkisordi „Sangaste“ kasvatamise eest eesmärgiga kompenseerida sordi kasvatamisega tekkivad lisakulutused (nt 25% võrra suuremad koristuskulud võrreldes teiste rukkisortidega) ning tagada väärtusliku geneetilise materjali säilimine³¹².
- 925 Mis puudutab toetuse saajate nägemust alameetme olulisusest, siis seitse toetuse saajate küsitlusele vastanutest (n=9) leidis, et toetus oli neile kas kindlasti või pigem oluline kohalikku sorti taimede kasvatamiseks. Kaheksa vastajat pidasid kohalikku sorti taimede kasvatamist kas väga või pigem oluliseks just selleks, et säilitada Eestile omast kultuuripärandit ja taimesortide mitmekesisust, mis oli ka alameetme eesmärk. Samas neli küsitlusele vastajat leidsid, et oleksid kasvatanud rukkisorti „Sangaste“ ka ilma vastava toetuseta.

Alameetme eesmärkide saavutamine

- 926 Meetme „Põllumajanduslik keskkonnatoetus“ puhul on info planeeritud eelarve kohta esitatud vaid meetme tasemel, mis tähendab, et alameetmete lõikes on finantsteave olemas vaid alameetmete raames määratud ja väljamakstud summade osas. Perioodi 2007–2013 vältel määrati ning maksti välja SRT alameetme raames toetusi 114 240 euro eest³¹³.

---

³¹⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³¹¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³¹² Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³¹³ Allikas: PRIA (toetuse eelarve ja määratud summa on seisuga 31.12.2015; väljamakstud toetus seisuga 31.12.2014).

Tabel 57. Meetme 2.3.4 indikaatorid ja saavutustasemed

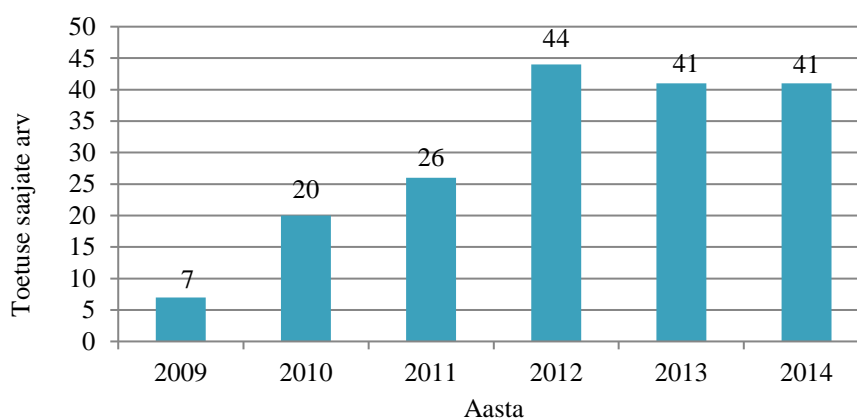
Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014 ³¹⁴	Saavutamise määr (2014)	Panus *
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetust saavate alade kogupindala	10 000 ha	766,2 ha	8%	+

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015. Järelhindaja analüüsid.

- 927 Ülevaade SRT toetuse saajate arvust perioodil 2009–2014 on esitatud allpool (Joonis 76). Huvi toetuse vastu on olnud väga väike: alameetme avanemisel oli vaid seitse toetuse saajat ning kõige enam oli toetuse saajaid aastal 2012 (44). SRT alameetme puhul ei olnud MAKis toetuse saajate osas sihttaseme määratud.

Joonis 76. SRT toetuse saajate arv 2009-2014

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

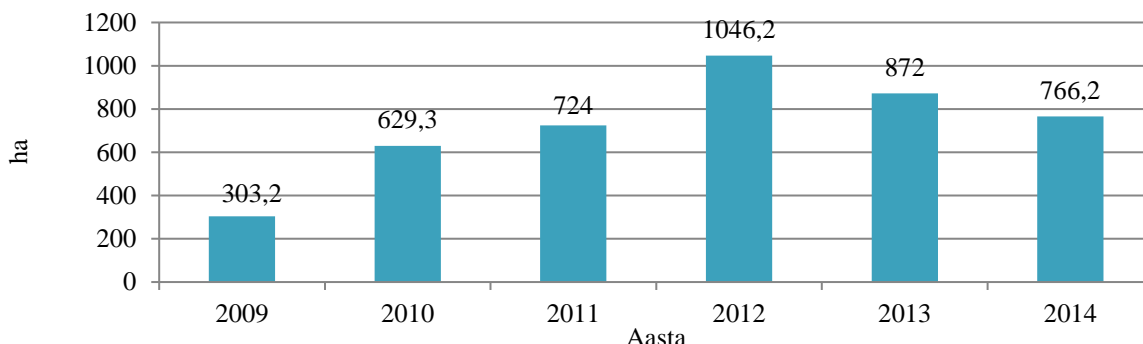
- 928 Kuigi alameetme **väljundnäitaja** osas toimus vaadeldaval perioodil (2009–2014) oluline kasv – rukki kasvupind suurenes 303,2 hektarilt (2009. aastal) 1046,2 hektarini (2012.aastal), saavutati 2014. aastal alameetme eesmärgist vaid 8% (Joonis 77). Nagu eelpool öeldud, oli huvi toetuse vastu tagasihoidlik, mis osaliselt võis tuleneda sellest, et rukkisordi „Sangaste“ saak on võrreldes teiste sortidega veerandi või isegi kolmandiku võrra väiksem ning selle realiseerimisega on raskusi. Seega on kokkuvõttes väiksem ka „Sangaste“ kasvatamisest saadav tulu³¹⁵.
- 929 Ka toetuse saajate tagasisidest selles osas, mil määral nad suurendasid rukkisordi „Sangaste“ kasvatamise pindala tänu SRT toetusele, selgub, et viis vastajat üheksast ei

³¹⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015

³¹⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

suurendanud üldse, kolm suurendasid vähesel määral ning vaid üks toetuse saaja suurendas pindala pigem olulisel määral.

Joonis 77. SRT toetust saavate alade kogupindala 2009-2014

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

- 930 SRT toetuse puhul tuleb nentida, et alameede ei ole rakendunud ootuspäraselt. Seda näitab eelkõige toetuse saajate madal huvi alameetme vastu ning väljundnäitaja vaid 8-protsendiline saavutusmäär 2014. aastal. Seega ei ole alameede olulisel määral kaasa aidanud rukkisordi „Sangaste“ säilimisele.

5.2.3.7.3 Muud tähelepanekud

- 931 Küsitluse raames tõid toetuse saajad välja toetusega seotud probleemkohti ning kuus vastajat tõid peamise probleemina välja toetuse madala määra. Üks vastaja märkis, et „kvaliteet ja saagikus ei vasta nõuetele“. Näited ettepanekutest, mis tehti toetuse saamise nõuete muutmise osas, on alljärgnevad:

- „Sertifitseeritud seemne kasutuse kõrval võiks lubada ka omatoodetud seemne kasutust näiteks 1/2 ulatuses või paar korda viisaastakus (toetusperioodi ajal).“
- „Selleks, et saada Sangaste rukki kasvatamisel samaväärne tulu teiste sortidega, tuleks toetuse suurus tõsta vähemalt 100 €/ha.“
- „Kui saaks nõuete sõnastused rahvakeelsemaks.“

5.2.3.7.4 Järeldused ja soovitused

- 932 Kuna meetme rakendamise tulemused jäid märkimisväärselt alla ootuste, võib toetuse panust kohaliku rukkisordi „Sangaste“ säilimisse lugeda tagasihoidlikuks.

- 933 Alameetme 2.3.4 mõju eesmärkide saavutamisele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

- 934 Tulenevalt alameetme väljundnäitaja vaid 8-protsendilisest saavutusmäärast 2014. aastal, võib öelda, et SRT toetuse panus tegevuseesmärgi (keskkonnateenuste nõudluse kasvule reageerimine) saavutamisele on minimaalne.

Soovitused

1. Lähtudes alameetme rakendamise tagasihoidlikest tulemustest, on soovitatav kaaluda täiendavate taimesortide kasvatamise toetamist ning tõsta toetuse määra.

5.2.3.8 Meede 2.3.5. Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus (214)

5.2.3.8.1 Ülevaade alameetmest

Alameetme eesmärk

- 935 Poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse (PLK) alameetme eesmärk oli tagada Natura 2000 aladel asuvate poollooduslike koosluste soodne seisund³¹⁶.

Toetuse saamise tingimused

- 936 Toetust võisid taotleda põllumajandustootjad (füüsilised isikud, juriidilised isikud, seltsingud ning muud juriidilise isiku staatusega isikute ühendused) ja teised maakasutajad. Toetuse taotleja pidi järgima kogu ettevõttes MAKis nimetatud nõuetele vastavuse süsteemi nõudeid, väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamise miinimumnõudeid ning poolloodusliku koosluse hooldamise nõudeid. Toetuse saamiseks pidi toetuse taotleja osalema ka poolloodusliku koosluse hooldamise koolitusel. Lisaks väljastas Keskkonnaamet taotlejale üksikasjalikud juhtnõuad poolloodusliku koosluse hooldamise kohta, kus lisaks seadusandlusest tulenevatele nõuetele on sätestatud individuaalsed soovitused konkreetse ala hooldamiseks (nt loomade arv konkreetse maa-ala hektari kohta, niitmise kuupäevad jne)³¹⁷.

Toetuse määr ja toetussumma

- 937 Toetuse määr puisniidu hooldamise eest oli 238,07 eurot hektari kohta aastas ning kõigi ülejäänud koosluste hooldamise eest 185,98 eurot hektari kohta aastas³¹⁸.

5.2.3.8.2 Asjakohasus ja alameetme eesmärkide saavutamine

Alameetme asjakohasus

- 938 Poollooduslike ehk pärandkoosluste (alvarid, luhad, aruniidud, sooniidud, puisniidud, rannaniidud, puiskarjamaad, aga ka nõmmed ja liivikud) säilitamine on Eesti looduskaitstes üks olulisemaid vastutusvaldkondi. Eesti pärandkooslused on ühed maailma liigirikkaimad elupaigad – eri tüüpi poollooduslikud kooslused pakuvad elupaika/kasvukohta väga erinevatele, sh haruldastele ja kaitset vajavatele taime- ja loomaliikidele. Sellised loodusväärtused säilivad aga ainult inimese kaasabil. Ilma niitmise või karjatamiseta pärandkooslused võsastuvad ning nende liigirikkus kaob. Senise traditsioonilise niitmise ja karjatamise lakkamisele järgnev võsastumine ja roostumine on olulisim niidukoosluste

---

³¹⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³¹⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³¹⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

elurikkuse säilimist ohustav tegur³¹⁹. PLK toetuse raames hooldatakse Natura 2000 alasid, mis aitab täita ka seadusandlusest tulenevaid nõudeid, kuna eelkõige ELi loodusdirektiiv (92/43/EMÜ) kohustab liikmesriike tagama Natura 2000 aladel asuvate elupaikade soodne seisund³²⁰.

- 939 PLK toetuse olulisust kajastab ka toetuse saajate küsitlus. Tervelt 80% toetuse saajate küsitlusele vastanutest (n=131) leidis, et toetus oli neile kas kindlasti või pigem oluline selleks, et hooldada poollooduslikku kooslust. Seejuures toodi mitmel juhul põhjusena välja, et ilma toetuseta oleksid hooldamisega seotud kulud liiga kõrged (poollooduslikud kooslused on raskesti hooldatavad alad, mis nõuavad palju käsitsi tehtavat tööd). Küll aga oleks ligi pooled (44%) küsitlusele vastanud toetuse saajatest kindlasti või pigem hooldanud poollooduslikku kooslust ka ilma vastava toetuseta.

Alameetme eesmärkide saavutamine

- 940 Meetme „Põllumajanduslik keskkonnatoetus“ puhul on info planeeritud eelarve kohta esitatud vaid meetme tasemel, mis tähendab, et alameetmete lõikes on finantsteave olemas vaid alameetmete raames määratud ja väljamakstud summade osas. Perioodi 2007–2013 vältel määrati PLK alameetme raames toetusi 27 377 485 euro ning maksti välja kokku 27 377 481 euro eest³²¹.

Tabel 58. Meetme 2.3.5 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014	Saavutamise määr	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetusesaajate arv Natura 2000 alal	1500	872	58%	++
Toetatav poollooduslike koosluste pind (ha) Natura 2000 alal	35 000	24 156	69%	+++
Toetatav poollooduslike koosluste pind (ha) Natura 2000 alal tüüpide kaupa	Puisniidud – 3000 Muud kooslused – 32 000	Puisniidud – 519 Muud kooslused – 24 229	Puisniidud – 17% Muud kooslused – 76%	+ +++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Edukalt hooldatav ala, mis aitab kaasa bioloogilisele mitmekesisusele ja kõrge loodusväärtusega põllumajandusele ja	35 000	24 156	69%	++

³¹⁹ Põllumajandusmaade loodusväärtuste klassifitseerimise võimalused Eestis – kõrge loodusväärtusega (KLV) põllumajandusalade määratlemine. Metoodika kirjeldus. PMK, 2015; Looduskaitse arengukava aastani 2020. KKM, 2012.

³²⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³²¹ Allikas: PRIA (toetuse eelarve ja määratud summa on seisuga 31.12.2015; väljamakstud toetus seisuga 31.12.2014).

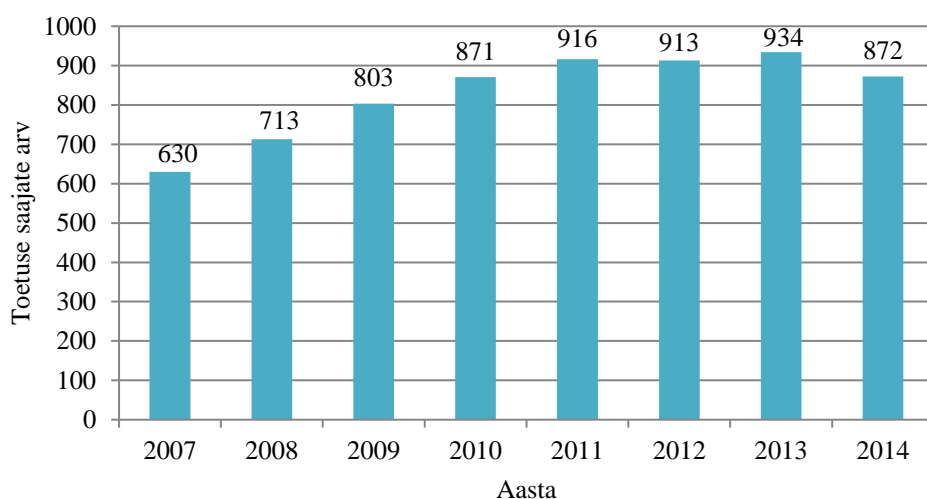
Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014	Saavutamise määr	Panus*
metsandusele;				
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Bioloogilise mitmekesisuse vähenemise peatamine	Lindude liigirikkus ja arvukus on stabiilne või suureneb, soontaimede liigirikkus on stabiilne või suureneb	PLK hooldamise toetust saavatel aladel mõjunäitajate kohta eraldi andmeid ei ole kogutud	Ei saa hinnata	n/a
Kõrge loodusväärtusega alade hooldamine	Muutused kõrge loodusväärtusega alades	PLK hooldamise toetust saavatel aladel mõjunäitajate kohta eraldi andmeid ei ole kogutud	Ei saa hinnata	n/a

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015. Järelhindaja analüüsid.

- 941 Alameetme **väljundnäitaja** 'toetuse saajate arv Natura 2000 alal' osas jäi perioodil 2007–2014 sihttase (1500) saavutamata. Kuigi perioodi jooksul toetuse saajate arv kasvas pidevalt, saavutades maksimumi aastal 2011 (916), siis 2014. aastal leidis aset langus ning sihttaseme saavutusmääraks jäi vaid 58%. Ülevaade toetuse saajate arvust perioodil 2009–2014 on esitatud allpool (Joonis 78).

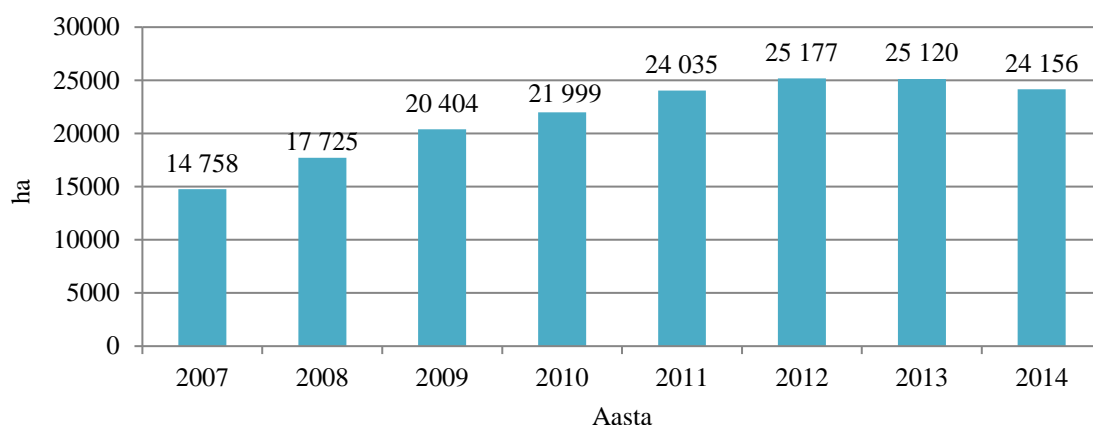
Joonis 78. PLK toetuse saajate arv 2009-2014

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

942 Ka väljundnäitaja 'toetatav poollooduslike koosluste pind (ha) Natura 2000 alal' puhul toimus vaadeldaval perioodil pindala osas pidev kasv, kuid oodatav sihtmäär (35 000 ha) jäi kõikide aastate lõikes saavutamata (2014. aastal oli saavutusmäär 69%) (Joonis 79). Kui vaadata poollooduslike koosluste pinda³²² eraldi tüüpide kaupa, siis aastatel 2007–2010 hooldatavate puisniitude pindala suurenes, kuid seejärel hakkas taas langema, moodustades 2014. aastal kõigest 17% seatud eesmärgist. Ka muude koosluste osas jäi kogu perioodil sihtmäär saavutamata (Joonis 80).

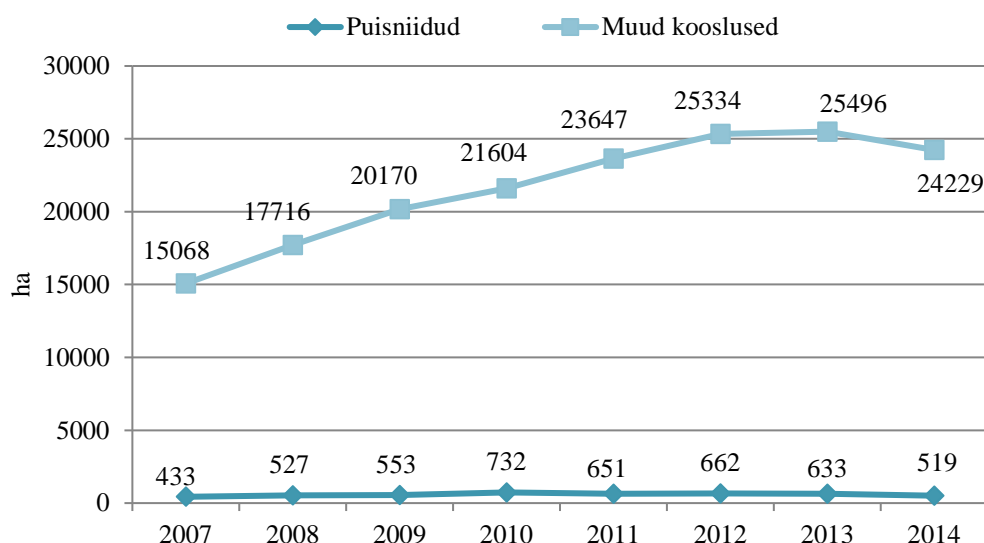
Joonis 79. PLK toetust saavate alade kogupindala

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

³²² Taotletud pinda esindab maakasutusandmete alusel jäävpind, mis on PRIA-s esmase administratiivse kontrolli läbinud. Toetuseks määratud pinna osa jäävpinnast oli kõige kõrgem 2011. aastal (98,9%) ja kõige madalam. 2013. aastal (96,1%) (allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015).

Joonis 80. PLK toetust saavate alade pind kooslusetüüpide kaupa

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

- 943 Toetuse saajate endi tagasisidest selles osas, mil määral nad suurendasid poolloodusliku koosluse hooldatava ala pindala tänu PLK toetusele selgub, et 40% vastanutest ei suurendanud toetuse raames pindala üldse. Ülejäänud vastanutest kasvatasid hooldatava ala pinda peaaegu võrdselt kas vähesel (22%), pigem olulisel (18%) või olulisel määral (20%).
- 944 **Tulemusnäitaja** 'edukalt hooldatav ala' muutused perioodil 2007–2014 on samad, mis väljundnäitajal 'toetatav poollooduslike koosluste pind (ha) Natura 2000 alal' ehk kõikide aastate lõikes jäi sihtmäär saavutamata (2014. aastal oli saavutusmäär 69%) (Joonis 79). Lisaks tuleb märkida, et kuigi suurem hooldatavate poollooduslike koosluste pind aitab paremini tagada alade ja liikide soodsat seisundit, tuleb hoolduses arvestada ka liikide erinevusest tulenevaid hooldusvajadusi. Minimaalne hooldus ei pruugi tagada liikidele soodsaid tingimusi ning näiliselt sobiv elukeskkond ei täida siiski oma eesmärki³²³.
- 945 Alameetme **mõjunäitajad** on seotud bioloogilise mitmekesisuse vähenemise peatamise ning kõrge loodusväärtusega alade hooldamisega. PLK hooldamise alameetme raames ei ole eraldi elupaikade ega liikide seisundiseiret läbi viidud, et hinnata, kas määratud sihttasemed mõjunäitajate osas on saavutatud või mitte. Hinnangute andmisel üldiste poollooduslike kooslustega seotud muutuste osas on kasutatud seega erinevaid kaudseid allikaid (peamiselt Keskkonnaministeeriumi koordineeritud riikliku keskkonnaseire tulemusi, mis meetme mõju analüüsimiseks on küll ebapiisavad, aga toovad välja üldise suundumuse)³²⁴.

³²³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

³²⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

- 946 Soontaimede puhul keskendub riiklik seire Eesti olulisematele elupaigatüüpidele Eestis nagu näiteks pärisaruniidud, luhaniidud, loopealsed ja nõmmed ning rannaniidud. Puisniitude 2014. aasta ruuduseire alade rohestu on võrreldes viimaste seirekordadega enamasti muutunud liigirikkamaks või jäänud samale tasemele. Muutused ei ole olnud väga suured, kuid siiski märgatavad. Samas on seisundiseire andmetel puisniitude olukord jäänud samaks või pigem halvenenud. Perioodi 2007–2014 luhaniitude seiretulemuste kohaselt on üksikud seirealad väga heas seisundis, kuid üldiselt on seisund pigem halb ja halvenev (v.a regulaarselt hooldatavad luhad). Rannaniitude seisund on väga erinev – on nii väga heas kui ka väga halvas seisus rannaniite. Loopealsete osas on mainitud, et loopealsete olukord ja säilimise perspektiiv Eestis on kestvalt väga halb. Üldiselt viitavad erinevate Natura 2000 koosluste seiretulemused, et paljud seiratud alad on majandamata või majandatud ebapiisavalt, mistõttu on alad sageli halvas või halvenevas seisundis³²⁵.
- 947 Lindude liigirikkuse ja arvukuse puhul on näiteks rannaniitude seire raames jälgitud muutusi Eesti rannaniitude haudelinnustiku liigilises koosseisus ja arvukuses. 2010. aasta seirearuandest selgub, et enamuse rannaniidu karakterliikide arvukus on Lääne-Eestis 12 aasta vältel kahanenud. Samas, niitude hooldustaseme muutusi hinnati positiivselt ning on eeldatud, et sellele reageerivad positiivselt ka teatud linnuliigid³²⁶.
- 948 „Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ kontekstis on toetatavateks kõrge loodusväärtusega aladeks loetud vaid poollooduslikud kooslused Natura 2000 alal. Et toetust saanud poollooduslike koosluste pindala on perioodi kestel kasvanud 14 758 hektarilt (2007) 24 156 hektarini (2014), võib eeldada, et ka kõrge loodusväärtusega põllumajandusaladel on toimunud positiivsed muutused.
- 949 PLK toetuse eesmärgi saavutamise hindamine on raskendatud, kuna alameetme raames ei ole läbi viidud eraldi elupaikade ega liikide seisundiseiret, mistõttu puudub konkreetne alus väita, et Natura 2000 aladel asuvate poollooduslike koosluste soodne seisund on tagatud. Veelgi enam, perioodi jooksul toetatud poollooduslike koosluste pindala pidevast suurenemisest hoolimata ei saavutatud soovitud eesmärki. Samas on alameetme raames toetatud hooldustegevused olnud kindlasti vajalikud selleks, et oleks loodud paremad tingimused elurikkuse ja maastikulise mitmekesisuse säilimiseks.

5.2.3.8.3 Muud tähelepanekud

- 950 Küsitluse raames tõid toetuse saajad välja toetusega seotud probleemkohti ning kõige enam nimetati ebapiisavat toetuse määra (43% vastanutest) ja asjaolu, et nõuded olid sellised, mis liigselt piirasid põllumajanduslikku tegevust (42% vastanutest). Toetuse nõuded olid keeruliselt sõnastatud 36% vastajate jaoks. Muude kitsaskohtadena mainiti näiteks nõuete muutumist kohustuseperioodi jooksul.

³²⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

³²⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

951 Alljärgnevalt on toodud mõned väljavõtted toetuse saajate vastustest/ettepanekutest selles osas, mida võiks edaspidi toetuse saamise nõuete juures muuta:

- „Tööde alustamise aeg tuua varasemaks.“
- „Kuna looduslikele rohumaaadele on raske tänapäeva masinatega sõita ja heina on raske koristada (kivid), siis hooldamise võimalusi peaks olema lubatud rohkem.“
- “Kohustuse võtmine võiks olla lühemateks perioodideks ja lõpetamine lihtsam, sel juhul oleks tegijaid rohkem. 60+ hooldaja ei soovi kohustust võtta, kui ei tea, kas suudab seda lõpuni täita või jääb järeltulijatele tagasimakse ja trahv.“
- „Kõik kooslused ei ole üheselt võetavad. Nõuded peaksid olema paindlikumad. Pärast karjatamist ei ole võimalik paljudes kohtades söömata jäänud taimestikku mehaaniliselt niita ja käsitsi seda teha ei ole samuti võimalik.“
- „Lähtuma peab konkreetsetest maastiku- ja ilmastikuoludest.“

5.2.3.8.4 Järeldused ja soovitused

952 Kuigi PLK alameede perioodi lõpuks (2014) sihttasemeid määratletud näitajate osas täies ulatuses ei saavutanud, on alameede osutunud vajalikuks ning aidanud osaliselt kaasa sellele, et Eesti poollooduslikud kooslused ei võsastuks ning seeläbi ei väheneks ka bioloogiline mitmekesisus. Samas on meetme mõju elurikkusele keeruline hinnata, kuna alameetme raames ei kogutud eraldi selleks vajalikku teavet. Samuti on toetuse puhul põllumajandustootjate hinnangul kitsaskohaks osutunud nõuete vähene paindlikkus.

953 Alameetme 2.3.5 mõju eesmärkide saavutamisele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

954 Alameede on tegevuseesmärgile (keskkonnateenuste nõudluse kasvule reageerimine) aidanud kaasa osaliselt, kuna nii oodatav toetuse saajate sihtmäär (58% 2014. aastal) kui ka toetatud poollooduslike koosluste pind (69% 2014.aastal) Natura 2000 alal (sh tüüpide kaupa) jäi toetusperioodi jooksul saavutamata.

- **Valdkonna eesmärgid**

955 Valdkondlikuks eesmärgiks seatud põllumajandusmaa jätkusuutlik kasutamine on saavutatud samuti vaid osaliselt, kuna tulemusnäitajaks seatud edukalt hooldatud ala pindala on jäänud kavandatust väiksemaks (69% 2014. aastal).

- **Üldeesmärgid**

956 Alameetme panust keskkonna parandamise osas on keeruline hinnata, kuna mõjunäitajate osas ei ole alameetme raames eraldi andmeid kogutud. Seetõttu puudub konkreetne alus väita, et Natura 2000 aladel asuvate poollooduslike koosluste soodne seisund on tagatud. Samas on alameetme raames toetatud hooldustegevused olnud kindlasti vajalikud selleks, et oleks loodud paremad tingimused elurikkuse ja maastikulise mitmekesisuse säilimiseks. Maapiirkondade säilimisele on meede

panustanud pigem tagasihoidlikult, mida kinnitab nii küsitlusele vastanud toetuse saajate kui ka fookusgrupis osalenud ekspertide tagasiside.

Soovitused

1. Toetuse puhul on soovitatav kaaluda toetusperioodil selliste andmete kogumist, mille põhjal oleks võimalik saada ülevaade toetusega kaetud poollooduslike koosluste hooldamisest tulenevast potentsiaalsest mõjust keskkonnale.
2. Toetuse panuse suurendamiseks poollooduslike koosluste hooldamisel on soovitatav kaaluda nõuete täpsustamist ning paindlikumaks muutmist tulenevalt konkreetsetest tingimustest (nt ilmastik, maastike erinevus).

5.2.4 Meede 2.4. Loomade heaolu: loomade karjatamise toetus (215)

5.2.4.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 957 Loomade karjatamise toetuse (LKT) meetme eesmärk oli parandada loomade heaolu, säilitada ja suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust ning toetada loomade heaolu ja keskkonnahoiuga arvestavat loomakasvatust³²⁷.

Toetuse saamise tingimused

- 958 Toetust võisid taotleda põllumajandustootjad (füüsilised isikud, juriidilised isikud, seltsingud ning muud juriidilise isiku staatusega isikute ühendused). Toetust maksti veiste, lammaste, kitsede ja hobuste kohta, keda karjatamisperioodil rohumaal karjatati. Toetust ei makstud mahepõllumajanduse registris registreeritud mahepõllumajanduslikult peetavate loomade kohta, sh loomade kohta, kelle osas taotleti mahepõllumajandusliku tootmise toetust.
- 959 Toetuse saamiseks pidi taotleja järgima nõukogu määruse (EÜ) nr 73/2009 artikli 6 ning lisa III kohaseid häid põllumajandus- ja keskkonnatingimusi. Alates 2009. aastast rakendusi ka nimetatud määruse artikli 5 ja lisa II kohased kohustuslikud majandamisnõuded. Miinimumnõuete täpsemad sätted on esitatud „Eesti maaelu Arengukava 2007–2013“ Lisas 3³²⁸.

Toetuse määr ja toetussumma

- 960 Toetuse määr looma kohta aastas oli alljärgnev³²⁹:
- veise või hobuse kohta 51,13 eurot;
  - kitse või lamba kohta 9,2 eurot.

---

³²⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³²⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³²⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

5.2.4.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 961 Loomade karjatamisel kui traditsioonilisel põllumajandustegevusel on soodne mõju nii loomade heaolule kui ka keskkonnahoiule. Väljas karjatamine pakub loomadele loomuoast keskkonda, mis hõlmab endas ligipääsu värsele õhule ja loomulikule valgusele ning annab võimaluse vabalt liikuda ja toituda värskelt rohust, mis sisaldab loomadele vajalikke toitaineid.
- 962 Samuti mõjutab karjatamine soodsalt ka loomade käitumist, vähendades loomade omavahelist agressiivsust³³⁰. Keskkonna seisukohast mõjutab karjatamine positiivselt muuhulgas taimkatte liigirikkust ning lindude elukeskkonda. Samas kaasnevad väljas karjatamisega loomaomanike jaoks teatavad lisakulutused (nt karjaaja rajamine, joogivee kindlustamine loomadele), mis on ka üks põhjus, miks vahel otsustatakse loobuda loomade karjatamisest. Seega on loomade karjatamise toetuse taotlemise võimalus loomade heaolu tagamise seisukohast õigustatud.
- 963 Kui vaadata toetuse saajate endi hinnangut toetuse olulisuse kohta, siis enam kui kaks kolmandikku järeldamise raames läbi viidud küsitlusele vastanutest (n=311) väitsid, et toetus oli neile kas kindlasti või pigem oluline selleks, et parandada loomade karjatamisega seotud tingimusi. Samas küsimusele „Kas oleksite ilma MAKi loomade karjatamise toetuseta karjatanud?“ vastas noorloomade puhul 55%, et oleksid neid karjatanud kindlasti ka ilma toetuseta (20% oleks pigem karjatanud). Kinnislehmade puhul oli vastav osakaal 50% ning laktatsioonil olevate piimalehmade puhul 48%.

Meetme eesmärkide saavutamine

- 964 LKT meetme eelarve perioodiks 2007–2013 oli 25,3 mln eurot. Kogu perioodi vältel määrati toetusi ja maksti välja kokku 25,2 mln eurot³³¹, mis moodustab 99,4% ettenähtud eelarvest.

Tabel 59. Meetme 2.4 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014	Saavutamise määr	Panus*
Väljundnäitaja				
Toetust saanud põllumajandustootjate arv	2000	2033	102%	+++
Sõlmitud lepingute arv	2000	2033	102%	+++
Tulemusnäitaja				
Väljas karjatatavate loomade arv	80 000 LÜ ³³²	89 919 LÜ	112%	+++

³³⁰ Taustauuring „Loomade heaolu: karjatamise toetus“. Lõpparuanne. EMÜ, 2009.

³³¹ Allikas: PRIA (toetuse eelarve ja määratud summa on seisuga 31.12.2015; väljamakstud toetus seisuga 31.12.2014).

³³² Loomühik - põllumajandusloomade arvestuse tingühik; loomade arvu ümberarvutamisel loomühikuteks kasutati veistel ja hobustel koefitsienti 1,0; kitsedel ja lammastel 0,18

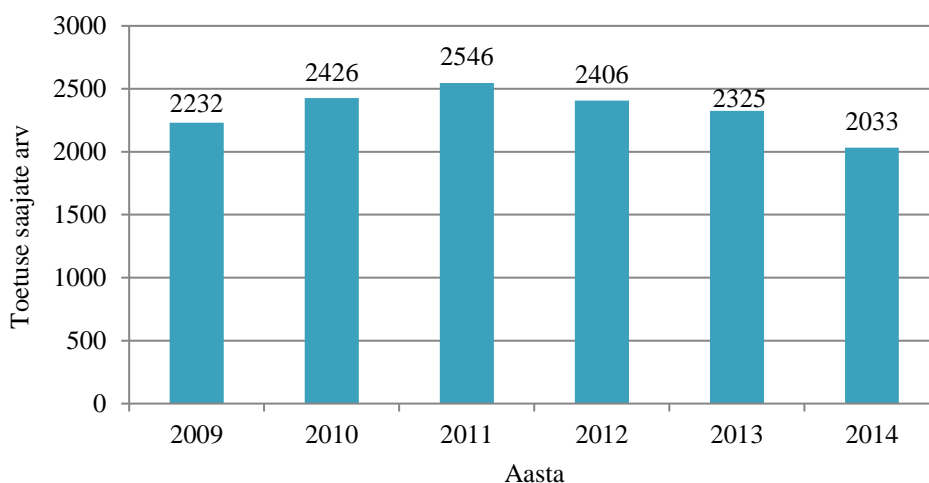

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määra: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013; Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015. Järelhindaja arvutused.

- 965 Meetme **väljundnäitajateks** perioodil 2007–2013 on toetust saanud põllumajandustootjate arv (eesmärk 2000) ning sõlmitud lepingute arv (eesmärk 2000). Ülevaade toetuse saajate arvust (kattub lepingute arvuga) perioodil 2009–2014 (LKT meetme raames sai toetust taotleda ka 2014. aastal) on esitatud allpool (Joonis 81). Alates meetme avanemisest 2009. aastal kuni aastani 2011 toetuse saajate arv kasvas, kuid alates 2012. aastast toimus kõnealuse väljundnäitaja osas langus. Selle põhjuseks võib pidada asjaolu, et näiteks 2012. aastal lõpetasid kohustuse 72 loomapidajat, kohustuse andis üle 107 ning kohustuse asendas 25 loomapidajat. Kohustuse lõpetamise peamisteks põhjusteks olid lõpetamine tuvastatud puuduste tõttu, taotleja pikaajaline töövõimetus või põllumajandusliku tegevuse lõpetamine³³³. Sellest hoolimata ületati toetuse saajate ja lepingute arvu oodatav sihttase (2000) kogu vaadeldaval perioodil (2009–2014)³³⁴.

Joonis 81. LKT toetuse saajate arv 2009-2014

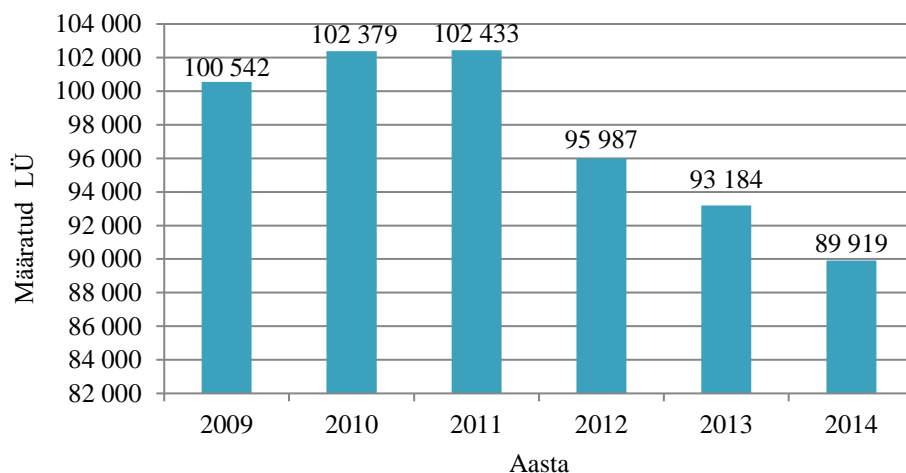
Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

- 966 Meetme **tulemusnäitaja** 'väljas karjatatavate loomade arv loomühikutes' osas on toimunud toetuse saajate arvuga sarnane areng. See tähendab, et kui kuni aastani 2011 oli loomühikute arv tõusuteel, siis alates aastast 2012 hakkas see langema. Aastaks 2014 oli LKT meetme raames väljas karjatatavate loomade arv 89 919 LÜ, mis ületas ka seatud eesmärgi (80 000 LÜ) (Joonis 82).

³³³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

³³⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

Joonis 82. LKT meetme raames väljas karjatataivate loomühikute arv (LÜ)

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

- 967 Kuna meetme indikaatorid ei kajasta otseselt meetme eesmärgiga seotud bioloogilise ja maastikulise mitmekesisusega seotud aspekte, ei ole võimalik otseselt ka hinnata, mil määral meede nimetatud aspektide säilimisele ja/või suurenemisele kaasa aitab. Küll aga tõdesid 2. telje fookusgrupis osalenud eksperdid, et LKT meetme positiivne mõju bioloogilisele mitmekesisusele on pigem oluline. Ka taustauuringus „Loomade heaolu: karjatamise toetus“³³⁵ on mainitud, et karjatamise tagajärjel suureneb näiteks taimeliikide mitmekesisus. Lisaks on karjatamisel teataval määral positiivne mõju Eesti veekogude seisundile, kuna tihe ja madal rohukamar (mis tekib taimestiku pügamisel ja tallamisel loomade poolt) kaitseb pinnast erosiooni eest ning hoiab kinni toitained, mis muidu sattuksid veekogusse³³⁶. Seda järeldust toetab ka fookusgrupi raames avaldatud arvamus, mille kohaselt õige koormusega karjatamine parandab Eesti veekogude seisundit.
- 968 Arvestades, et meede saavutas väljund- ja tulemusnäitajate sihttasemed ning eeldades, et toetuse saajad pidasid kinni loomade karjatamise toetusega seotud nõuetest, võib öelda, et meetme raames ellu viidud tegevused toetasid seatud eesmärgi saavutamist ehk parandasid loomade heaolu ning toetasid loomade heaolu ja keskkonnanahoiuga arvestavat loomakasvatust.

³³⁵ Taustauuring „Loomade heaolu: karjatamise toetus“. Lõpparuanne. EMÜ, 2009.

³³⁶ Lepik, I. (2016). Veepuhastus karjatamise abil. Eesti Loodus, 9, 10-17.

5.2.4.3 Vastused hindamisküsimustele

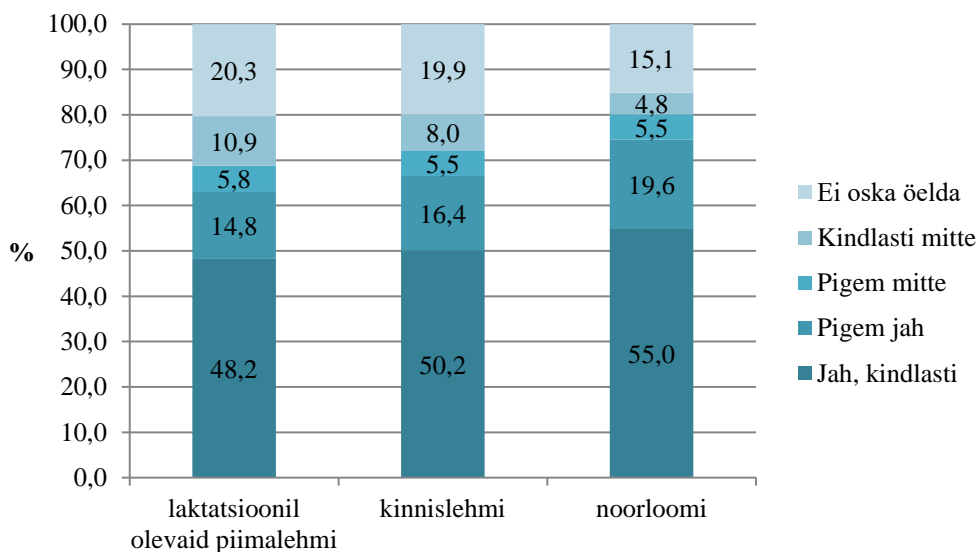
Kood 215. 1. Mil määral on toetused kaasa aidanud, innustamaks põllumajandustootjaid kohaldama loomade heaolu kõrgeid standardeid, mis ületavad kohustuslikke loomapidamisnõudeid?

Hinnangu alus:

- toetust saanud põllumajandustootjate arv
- MAK 2007-2013 vahehindamine
- järelhindaja korraldatud küsitlus ja fookusgrupp

- 969 Meetme toetusesaamise tingimused hõlmasid lisaks baasnõuetele ka täiendavaid loomade karjatamisega seotud nõudeid, mis aitasid kaasa loomade heaolu tagamisele. Aastal 2014 oli 2033 põllumajandustootjat, kes täitsid LKT toetuse raames loomade heaolu kõrgemaid nõudeid, tagades sellega loomadele loomuosasemad pidamistingimused. Kõige enam oli selliseid tootjaid (2546) aastal 2011. Järelhindamise fookusgrupis toodi olulise nõudena välja just loomale varjumise võimaluse tagamine, mis mitmetel tootjatel varasemalt puudus ning mis seega innustas looma vastavaid võimalusi loomadele. Samuti ka nõue tagada loomadele pidev vaba juurdepääs joogiveele põhjustas suure tõenäosusega mitmete tootjate käitumises muutuse, kuna oli loomapidajaid, kelle jaoks see nõue ei olnud varem oluline.
- 970 Nagu eelpool juba mainitud, siis suurema osa küsitlusele vastanud toetuse saajate (69%) jaoks oli LKT toetus üldjuhul (kindlasti või pigem) oluline selleks, et parandada loomade karjatamisega seotud tingimusi. Seejuures mainiti, et toetus aitas katta osaliselt teatavaid karjatamisega seotud kulusid nagu näiteks karjaaedade rajamine/uuendamine ja karjatamiseks vajalike abivahendite (nt aiapostid, jooginõud) soetamine. Lisaks toodi olulise põhjendusena muuhulgas välja asjaolu, et toetus innustas paremini läbi mõtlema karjatamiskoormusega seonduvaid aspekte, võimaldas mitmekesistada loomade toidulauda ning juhtis tähelepanu karjatamisega seotud olulistele teemadele (aitas tähtsustada loomade karjatamise vajalikkust). Küll aga selgus küsitlusest, et päris tähelepanuväärne osa vastajaist oleks ka ilma MAKi loomade karjatamise toetuseta oma loomi karjatanud. Nimelt noorloomade puhul vastas 55%, et oleksid neid karjatanud kindlasti ka ilma toetuseta. Kinnislehmade puhul oli vastav osakaal 50% ja laktatsioonil olevate piimalehmade puhul 48% (Joonis 83).

Joonis 83.Küsitlusele vastanud toetusesaajad, kes karjatakse loomi ka ilma toetuseta, n=311

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järelehindaja arvutus.

- 971 Põllumajandusuuringute Keskuse poolt 2014. aastal põllumajandustootjate seas läbi viidud keskkonnateadlikkuse e-küsitlusest³³⁷ selgub samuti, et suur osa põllumajandustootjatest (78%) karjatakse loomi nõuetekohaselt (sööda, joogi, varjualuse tagamisega ja piirdeaias) ka ilma toetuseta (lisaks baasnõuetele täidetakse LKT meetmega seotud lisanõudeid igapäevaselt). Samas leidsid loomapidajad, et loomade karjatamist on vaja toetada, kuna karjatamine on seotud märgatavate kulutustega. Seega võib öelda, et **kuigi suur osa põllumajandustootjatest kohaldaks loomade heaoluga seotud kõrgeid standardeid väidetavalt ka ilma toetuseta, on toetus siiski vajalik, et katta teataval määral nende standardite rakendamisega seotud kulutusi.**

Kood 215. 2. Mil määral on toetused loomadele liigikohase elu tagamiseks kaasa aidanud loomade heaolu parandamisele?

Hinnangu alus:

- karjatatud loomade arv
- MAK 2007-2013 vahehindamine
- järelehindaja korraldatud küsitlus ja fookusgrupp

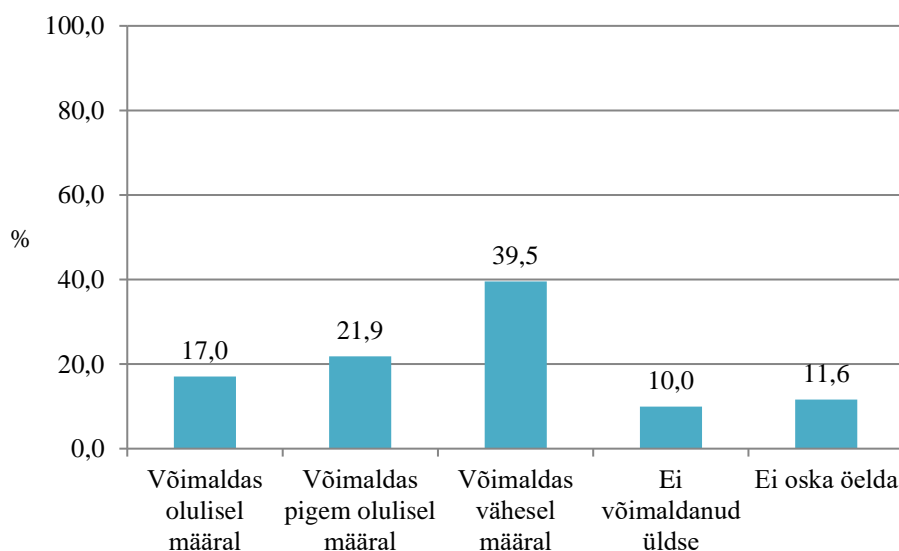
- 972 Aastal 2014 oli LKT meetme raames väljas karjatatavate loomade arv 109 747 (89 919 LÜ-d). Seejuures toetati perioodi 2007–2014 raames kõige enam veiste karjatamist (ca 77%). Lammaste osakaal karjatatavate loomade hulgas oli ligikaudu 20%, hobustel alla 3% ja kitsedel alla 1%. Eeldusel, et kõik karjatatavad loomad on registreeritud PRIA põllumajandusloomade registris, saab öelda, et 2014. aastal karjatati kõigist Eestis peetavatest

³³⁷ Allikas: põllumajandustootjate keskkonnateadlikkuse e-küsitluse (Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015).

veistest 50% (sh LKT ja mahepõllumajanduslikult peetavad loomad), kitsedest 52%, hobustest 54% ning lammastest 91%. Selle põhjal aga ei saa järeldada, et ülejäänud loomi ei karjatatud (neile lihtsalt ei taotletud toetust). Kui vaadata LKT meetme raames karjatatud loomade osatähtsust nende loomade hulgas, kellele võis LKT toetust taotleda, siis aastal 2014 jagunesid need osakaalud järgmiselt: 38% veistest, 76% lammastest, 27% kitsedest ja 41% hobustest³³⁸. Taustauuringus „Loomade heaolu: karjatamise toetus“³³⁹ on mainitud, et loomade karjatamine on kõige tervislikum loomade pidamisviis, võimaldades loomadele loomumase ja pidevalt muutuva kliima tõttu nende organismi karastava keskkonna. Vaba liikumine karjamaal on eriti tähtis terve noorkarja üleskasvatamisel. Karjamaal ümbritseb loomi värske õhk, mis on loomuliku koostisega ning suhteliselt tolmu- ja haiguse- tekitajatevaba. Karjamaal viibimine võimaldab loomal olla ka loomuliku valguse käes ning tarbida värsket rohtu, mille seedimiseks on loomade seedeelundid arenenud ja kohanenud. Lisaks mõjub karjatamine soodsalt loomade käitumisele (väheneb loomade stress ja agressiivsus). Ka järelhindamise fookusgrupis kinnitati, et loomade karjatamine aitab kaasa loomade heaolu tagamisele.

- 973 Ülevaade küsitlusele vastanud toetuse saajate endi hinnangust sellele, mil määral võimaldas loomade karjatamise toetus neil parandada loomade karjatamisega seonduvaid tingimusi, on esitatud allpool (Joonis 84). Vastustest selgub, et kõige enam oli neid (ca 40%), kelle arvamuse kohaselt said nad toetuse abil parandada karjatamisega seotud tingimusi vaid vähesel määral. Iga kümnes vastaja leidis, et vastavaid tingimusi ei olnud üldse võimalik parandada.

Joonis 84. Küsitlusele vastanud toetusesaajate hinnang loomade karjatamisega seotud tingimuste paranemisele, n=311

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järelhindaja analüüs.

³³⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

³³⁹ Taustauuring „Loomade heaolu: karjatamise toetus“. Lõpparuanne. EMÜ, 2009.

974 Kui analüüsida vastajate tagasisidet (n=183) selles osas, kuidas täpsemalt on toetus parandanud nende poolt karjatatavate loomade heaolu, siis kõige enam oli neid (ca 30%), kes mainisid võimalust uuendada või rajada karjaaedu (tarasid). Ligikaudu viiendik tõid välja selle, et toetuse abil oli võimalik aidata kaasa loomade parema tervisliku seisundi tagamisele. Kui analüüsida vastajate tagasisidet (n=183) selles osas, kuidas täpsemalt on toetus parandanud nende poolt karjatatavate loomade heaolu, siis kõige enam oli neid (ca 30%), kes mainisid võimalust uuendada või rajada karjaaedu (tarasid). Ligikaudu viiendik tõid välja selle, et toetuse abil oli võimalik aidata kaasa loomade parema tervisliku seisundi tagamisele (mineraalide ja sööda soetamine). Lisaks mainis ca 10% vastajatest nii seda, et toetuse raames suurendasid nad karjamaa pinda kui ka seda, et hankisid karjatamiseks vajalikke vahendeid (tehnikat, tarvikuid).

975 Kuigi küsitlusele vastanud põllumajandustootjate hinnang toetuse mõjule loomade heaolule kaasaaitamisel oli pigem tagasihoidlik (40% vastanute arvates said nad toetuse abil parandada karjatamisega seotud tingimusi vaid vähesel määral), aga meetmega seotud nõuded olid sätestatud loomade heaolu tagamisest lähtudes ning eeldades, et toetuse saajad pidasid neist ka kinni, võib öelda, et **LKT meede on kaasa aidanud loomadele loomumase käitumise ja elukeskkonna tagamisele.**

Kood 215. 3. Mil määral on toetused kaasa aidanud jätkusuutliku põllumajandustootmise säilitamisele või edendamisele?

Hinnangu alus:

- toetusesaajate hinnang
- toetusesaajate hinnang toetuse olulisusele ja määrale (küsitlus)
- eksperthinnang toetuse jätkusuutlikkusele (fookusgrupp)

976 Loomade karjatamisega kaasnevad põllumajandustootjate jaoks mitmed täiendavad kulud, mis on seotud näiteks karjaia ja -tee rajamisega, loomadele joogivee kindlustamisega, samuti lisanduvad täiendavad tööjõukulud ja kulud karjatamisega seotud arvestuse pidamisega ning saamatajäänud tulu arvestatuna karjamaalt rohumassi vähenemisena³⁴⁰. Seega võib just majanduslik kulukus osutada põhjuseks, miks loobutakse loomade väljas karjatamisest.

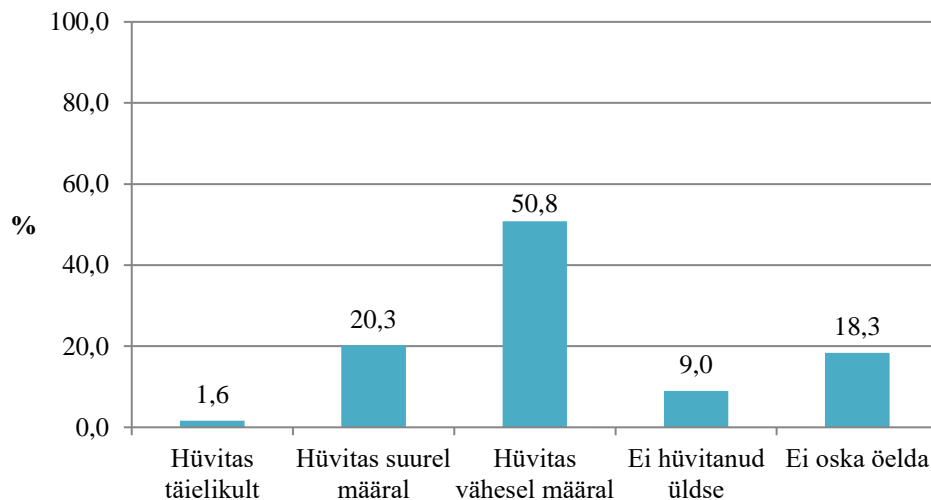
977 Naga varasemalt juba mainitud, siis loomade karjatamise toetus on küsitlusele vastanud põllumajandustootjate jaoks olnud oluline, mis aga ei tähenda, et ilma LKT meetme raames antud toetuseta ei oleks loomi üldse karjatatud (Joonis 83). Kui vaadata pikemat perspektiivi, siis kohustuslikke loomapidamisnõudeid ületavate loomade heaolu standardite kohaldamist jätkaks samas mahus ilma vastava toetuseta 33% küsitlusele vastanutest ning ligi kolmandik rakendaks standardeid väiksemas mahus.

978 Analüüsides toetuse saajate tagasisidet sellele, mil määral hüvitas loomade karjatamise toetus loomade heaolu standardite kohaldamisega kaasnevaid lisakulutusi, siis tuleb välja, et tervelt 51% küsitlusele vastanud põllumajandustootjate jaoks hüvitas toetuse määr kulutusi vaid

³⁴⁰ Taustauuring „Loomade heaolu: karjatamise toetus“. Lõpparuanne. EMÜ, 2009.

vähesel määral ning vaid ligi 2% oli neid, kes leidsid, et toetus võimaldas katta loomade karjatamisega seotud lisakulutused täiel määral (Joonis 85). Vastavat järeldust kinnitab ka taustauuring „Loomade heaolu: karjatamise toetus“³⁴¹, mille kohaselt karjatamisemeetmest tulenevad tegelikud kulud loomühiku kohta on oluliselt suuremad võrreldes maksatava toetusmääraga. See tähendab, et toetus katab ainult osaliselt ettevõtetes tehtavatest täiendavatest kuludest, olles leevenduseks loomaomanikele.

Joonis 85. Kohustuslikke loomapidamisnõudeid ületavate loomade heaolu standardite kohaldamisega kaasnevate lisakulutuste hüvitamise ulatus, n=311

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeldaja analüüs.

- 979 Põllumajandustootjate seisukoht on sarnane ka selles osas, mis puudutab toetuse määra hüvitamise ulatust saamatajäänud tulu osas seoses kõrgemate loomade heaolu standardite rakendamisega: vaid ligi 2% jaoks oli võimalik toetuse abil hüvitada saamata jäänudtulu täielikult. 40% juhtudel kattis toetus saamatajäänud tulu kõigest vähesel määral. Siinkohal on aga oluline märkida, et ligi 29% vastajatest ei osanud selles osas üldse hinnangut anda. Ka toetuse saajate vabas vormis antud vastustest selgub mitmel juhul, et toetuse määr ei olnud nende jaoks piisav ning seda tuleks tõsta.
- 980 **Kuigi suur osa loomakasvatuse või segatootmisega tegelevatest tootjatest karjataks loomi nõuetekohaselt ka ilma toetuseta (lisaks baasnõuetele täidetakse LKT meetmega seotud lisanõudeid igapäevaselt), on toetuse näol tegu lisaressursiga, mis teatud ulatuses kompenseerib karjatamisega seotud lisakulutusi**³⁴². Seega võib järeldada, et LKT meede panustab teataval määral majanduslikult jätkusuutliku põllumajandustootmise tagamisse.
- 981 Kui vaadelda põllumajandustootmise jätkusuutlikkust keskkonna seisukohast, mis oli ka meetme üks eesmärke (säilitada ja suurendada bioloogilist ning maastikulist mitmekesisust ning toetada keskkonnahoiuga arvestavat loomakasvatust), siis 2. telje fookusgrupis osalenud

³⁴¹ Taustauuring „Loomade heaolu: karjatamise toetus“. Lõpparuanne. EMÜ, 2009.

³⁴² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

eksperdid hindasid LKT meetme positiivset mõju bioloogilisele mitmekesisusele pigem oluliseks. Lisaks on karjatamisel teataval määral positiivne mõju Eesti veekogude seisundile, kuna tihe ja madal rohukamar (mis tekib taimestiku pügamisel ja tallamisel loomade poolt) kaitseb pinnast erosiooni eest ning hoiab kinni toitained, mis muidu sattuksid veekogusse³⁴³. Seda järeldust toetab ka fookusgrupi raames avaldatud arvamus, mille kohaselt õige koormusega karjatamine parandab Eesti veekogude seisundit. Ka taustauuringus „Loomade heaolu: karjatamise toetus“³⁴⁴ on tõdetud, et karjatamise tulemusena näiteks taimeliikide mitmekesisus suureneb (kui kõrgemad taimed süüakse ära, siis madalamad taimed saavad rohkem valgust) ning loomade tallamine soodustab seemnete idanemist.

5.2.4.4 Muud tähelepanekud

982 Küsitluse raames tõid toetuse saajad välja toetusega seotud probleemkohti ning tervelt ligi kaks kolmandikku (63%) küsitlusele vastanutest leiab, et toetuse suurus ei olnud piisav ning veerand (25%) märkis, et ka toetusega seotud nõuded olid keeruliselt sõnastatud. Küsides toetuse saajatelt, mida võiks edaspidi toetuse saamise nõuete juures muuta, siis kõige suurem osa tähelepanekutest ja ettepanekutest olid seotud nõudega, mis puudutab loomade asendamise võimalust. Nimelt mainisid mitmed vastajad, et karjatamise toetus ei tohiks olla seotud konkreetse loomaga ehk toetuselust looma peaks olema võimalik asendada, kui loom on karjast välja jäänud näiteks õnnetusjuhtumi või haiguse tõttu. Samuti tekitas mitmete tootjate seas nõutust karjatamise ajaga seotud tingimus (karjatamisperiood võiks sõltuda ilmastikust, mitte niivõrd konkreetsetest kuupäevadest).

5.2.4.5 Järeldused ja soovitused

983 Kuigi meede „Loomade heaolu: loomade karjatamise toetus“ saavutas indikaatorite sihttasemed, jääb küsitlusele osalenud toetuse saajate tagasisidest kõlama tähelepanek, et LKT toetuse määr ei olnud piisav ning ei hüvitanud nende jaoks kõiki karjatamisega seotud lisakulusid. Samas peavad küsitlusele vastanud põllumajandustootjad loomade karjatamist ning selle toetamist pigem oluliseks ning paljud neist rakendaks kohustuslikke loomapidamisnõudeid ületavaid loomade heaolu standardeid ka ilma toetuseta. Seega on toetuse saajate jaoks olnud meetme raames saadud toetus pigem lisaressurss, mis teataval määral on aidanud katta karjatamisega seotud kulutusi.

Soovitused

1. 60% veebiküsitluses osalenud toetuse saajate hinnangul ei olnud meetme 2.4 toetuse määr piisav, mistõttu on soovitatav kaaluda toetuse määra tõstmist, et aidata põllumajandustootjatel paremini tagada loomade heaolu.
2. Toetuse panuse suurendamiseks loomade heaolu tagamisel on soovitatav kaaluda nõuete täpsustamist ning paindlikumaks muutmist tulenevalt konkreetsetest olukordadest loomade karjatamisel (nt loomade asendamise nõue, karjatamise aeg).

³⁴³ Lepik, I. (2016). Veepuhastus karjatamise abil. Eesti Loodus, 9, 10-17.

³⁴⁴ Taustauuring „Loomade heaolu: karjatamise toetus“. Lõpparuanne. EMÜ, 2009.

5.2.5 Meede 2.5. Vähetootlikud investeeringud

5.2.5.1 Alameede 2.5.1 Kiviaia taastamise toetus (216)

5.2.5.1.1 Ülevaade alameetmest

Alameetme eesmärk

984 Kiviaia taastamise toetuse (KIA) alameetme eesmärk oli aidata kaasa kõrge ajaloolise, kultuurilise ja maastikulise väärtusega traditsiooniliste põllumajandusmaastike elementide, kiviaedade, taastamisele, et:

- säilitada ja suurendada maastike esteetilist väärtust
- luua elupaiku ning suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust
- säilitada maastiku ajaloolist ja kultuurilist väärtust.³⁴⁵

Toetuse saamise tingimused

985 Toetust võisid taotleda põllumajandustootjad (füüsilised isikud, juriidilised isikud, seltsingud ning muud juriidilise isiku staatusega isikute ühendused) ja muud maahooldajad. Kiviaiad, millele toetust taotleti, pidid asuma piirkonnas, kus need traditsiooniliselt on esinenud (täielikult metsamaal asuvate kiviaedade taastamist ei toetatud). Toetuse saamisega kaasnes tootjale viieaastane kiviaia säilitamise kohustus³⁴⁶.

Toetuse määr ja toetussumma

986 Toetust kiviaia taastamise eest maksti olenevalt kiviaia kõrgusest kahes grupis ning need jagunesid taotlusvoorude lõikes alljärgnevalt:

- Esimesel taotlusperioodil (2009) oli toetuse määr ühe meetri 60–90 cm kõrguse kiviaia taastamise eest 26,20 eurot ja ühe meetri üle 90 cm kõrguse kiviaia taastamise eest 36,75 eurot;
- Teisel taotlusperioodil (2010) oli toetuse määr ühe meetri 60–90 cm kõrguse kiviaia taastamise eest 15,97 eurot ja ühe meetri üle 90 cm kõrguse kiviaia taastamise eest 24,99 eurot;
- Kolmandal taotlusperioodil (2012) oli toetuse määr ühe meetri 60–90 cm kõrguse kiviaia taastamise eest 16 eurot ja ühe meetri üle 90 cm kõrguse kiviaia taastamise eest 25 eurot³⁴⁷.

---

³⁴⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³⁴⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

³⁴⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

5.2.5.1.2 Asjakohasus ja alameetme eesmärkide saavutamine

Alameetme asjakohasus

- 987 Kiviaiad kui põllumajandusmaastike elemendid liigestavad maastikku, suurendades seeläbi ka elupaigalist mitmekesisust. Kiviaiad on elupaigaks mitmetele liikidele, sealhulgas ohustatud ja kaitsealustele liikidele. Samuti on kiviaiad tähtsad põllumajandusega seotud kultuuripärandi säilitamise seisukohast. Seetõttu on olnud oluline pöörata tähelepanu just põllumajanduslikel maadel paiknevate kiviaedade taastamise toetamisele, mis suurel määral hävitati nõukogudeaegse suurpõllunduse tagajärjel, kui loodi suured põllumassiivid³⁴⁸.
- 988 Alameetme asjakohasust toetab ka taotlejate suur huvi toetuse vastu. Kuigi alameetme rakendamise alguses planeeriti toetada nii kiviaedade rajamist kui ka taastamist, määrati toetust vaid kiviaedade taastamiseks, kuna esimeses taotlusvoorus ületas rajamise ja taastamise taotlemiste kogumaht mitmekordselt alameetmele planeeritud eelarve.³⁴⁹ Ka toetuse saajatele suunatud küsitlusest selgus, et suurem osa (82%) vastanutest (n=49) pidas kiviaia taastamise toetust oluliseks. Põhjusena toodi seejuures kõige enam välja seda, et kiviaedade taastamine on ressursimahukas ettevõtmine, mis nõuab nii aega, tööjõudu kui ka rahalisi vahendeid, mistõttu ilma toetuseta oleks seda keeruline teha. Samas märkis ligi kaks kolmandikku, et oleksid taastanud kiviaedu ka ilma vastava toetuseta, kuid siiski väiksemas mahus.

Alameetme eesmärkide saavutamine

- 989 KIA alameetme eelarve perioodiks 2007–2013 oli ligikaudu 4 mln eurot. Kogu perioodi vältel määrati toetusi 3,9 mln euro eest ning maksti välja ligi 3,1 mln eurot³⁵⁰, mis moodustab 77% ettenähtud eelarvest.

Tabel 60. Meetme 2.5.1 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014	Saavutamise määr	Panus *
Väljundnäitaja				
Taastatud kiviaedu, km	300	128,7	43%	++

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013; Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015. Järelhindaja arvutused.

- 990 Alameetme raames oli kavandatud lisaks kiviaedade taastamisele toetada ka nende rajamist (sihttase 120 km), kuid eelpool kirjeldatud põhjuste tõttu (taotlemise kogumaht ületas planeeritud eelarve) otsustati toetada ainult kiviaedade taastamist (sihttase 300 km perioodi

³⁴⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³⁴⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

³⁵⁰ Allikas: PRIA (toetuse eelarve ja määratud summa on seisuga 31.12.2015; väljamakstud toetus seisuga 31.12.2014).

lõpuks). Kuigi huvi toetuse vastu oli märkimisväärne, ei vastanud suur osa taotlustest toetuse nõuetele (heakskiidetud taotluste osakaal jäi võrreldes taotluste koguarvuga valdavalt alla 50%³⁵¹). See mõjutas ka alameetme väljundnäitaja sihttaseme saavutamist, kuna aastaks 2014 taastati vaid ligi 128,7 km kiviaedu, moodustades eesmärgist vähem kui poole (43%). Lisaks mõjutas alameetme rakendamist ja seega ka eesmärgi saavutamist asjaolu, et osad toetuse saajad ei esitanud kuludokumente ettenähtud tähtajaks (mis oli levinud põhjus toetuse maksmata jätmiseks) ning oli ka toetuse saajaid, kes loobusid kiviaia täies mahus taastamisest.

- 991 Kuigi alameetme väljundnäitaja sihtmäär jäi perioodi jooksul täies ulatuses täitmata, võib tõdeda, et alameetme raames ellu viidud tegevused toetasid seatud eesmärgi saavutamist, sest toetuse abil taastatud kiviaiad aitavad kaasa eelkõige põllumajandusmaastike nii esteetilise kui ka ajaloolise ja kultuurilise väärtuse säilitamisele ja tõstmisele. Samuti loovad taastatud kiviaiad eelduse elurikkuse säilimisele ja suurenemisele, tagades sobivad tingimused mitmetele liikidele nii elupaiga kui ka toidubaasi näol.

5.2.5.1.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 216. 1. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud põllumajanduslike keskkonnaeesmärkide saavutamisele?

Hinnangu alus:

- eksperthinnang toetuse keskkonnamõjule (fookusgrupp)

- 992 Kiviaedade taastamine kui vähetootlik investeering on seotud eelkõige põllumajanduslike keskkonnaeesmärkidega, mis puudutavad bioloogilise ja maastikulise mitmekesisuse säilitamist. Kuigi kiviaiad kui traditsioonilised põllumajandusmaastiku elemendid hõlmavad endas ennekõike kultuurilist ja ajaloolist väärtust, mõjutavad need positiivselt ka loodusväärtusi nagu liikide ja elupaikade mitmekesisus. Vastavale järeldusele jõuti ka järelhindamise raames läbiviidud fookusgrupi käigus, kus kiviaedade taastamise toetuse mõju bioloogilisele mitmekesisusele hinnati üsna oluliseks, kuigi selle mõju olemus ja ulatus avaldub alles teatud aja möödudes.
- 993 Kuna alameetme raames sai toetust taotleda põllumassiiviga külgnevale alale, siis nende **alade hooldamine kiviaedade taastamise näol aitab säilitada ühelt poolt maastiku struktuuri ning teiselt poolt panustab kaudselt elupaikade loomisse ja säilitamisse**³⁵².

³⁵¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

³⁵² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

Kood 216. 2. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud maapaikkondade säilimisele ja keskkonna parandamisele?

Hinnangu alus:

- toetusesaajate tagasiside toetuse taotlemise põhjuste kohta (küsitlus)
- eksperthinnang toetuse panusele maapaikkondade säilimisele ja keskkonna parandamisele (fookusgrupp, MAK keskkonnamõju strateegiline hindamine)

994 Kiviaia taastamise toetus ei ole olnud väga oluline faktor maapaikkondade säilimise seisukohast: fookusgrupis osalejate sõnul ei motiveeri toetus kindlasti maapiirkonda elama tulema, kuid on teataval määral abiks neile, kes juba maal elavad ja tegutsevad (63% järelhindamise küsitlusele vastanutest mainisid, et üks peamised põhjused, miks nad otsustasid kiviaeda taastada, oli võimalus taotleda taastamistöödeks toetust). Kokku investeeriti maapiirkondades kiviaedade taastamisse perioodil 2007–2014 3,05 miljonit eurot, mis moodustab vaid ligikaudu 1% kogu 2. telje meetme raames tehtud väljamaksetest. Samas tõdeti juba MAKi vahehindamisel, et kuna huvi kiviaia taastamise toetuse vastu oli suur, võib eeldada, et taotlejatel oli soov oma piirkonnas edasi tegutseda (toetusega kaasnes tootjale viieaastane kiviaia säilitamise kohustus) ning sealsete maastike kultuurilist ja esteetilist väärtust säilitada. Ka 71% küsitlusele vastanud toetuse saajatest märkis peamise põhjusena kiviaia taastamisel just asjaolu, et kiviaedade taastamine aitab säilitada ja/või suurendada maastike esteetilist väärtust.

995 Vaadeldes kiviaia taastamise seost keskkonna parandamisega, siis MAKi keskkonnamõju strateegilises hindamises on välja toodud, et kiviaedade taastamise toetusel on neutraalne mõju vee seisundile, õhu kvaliteedile, kliimamuutustele ning mullakvaliteedile. Positiivselt peaks meede mõjutama elusloodust, maastikke ning kultuuripärandit³⁵³. Ka järelhindamise fookusgrupis hinnati alameetme mõju veevaldkonnale ja kliimamuutustele neutraalseks, kuid bioloogilise mitmekesisuse puhul leiti, et mõju on võrdlemisi oluline, kuna taastatud kiviaiad soodustavad elurikkuse säilimist.

Kood 216. 3. Mil määral on meede panustanud bioloogilise ja maastikulise mitmekesisuse säilitamisse?

Hinnangu alus:

- toetusesaajate tagasiside toetuse taotlemise põhjuste kohta (küsitlus)
- eksperthinnang toetuse panusele bioloogilise ja maastikulise mitmekesisuse säilitamisse (fookusgrupp)

996 Nagu eelpool juba mainitud, mõjutab kiviaedade taastamine positiivselt ka bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust, mis on omavahel tihedalt seotud. Ka fookusgrupi käigus tõdeti, et vaheldusrikkam maastik sisaldab palju väärtusi ja loob eeldused ala bioloogilisele mitmekesisusele (elupaikade rohkus ja seeläbi ka liikide paljususe). Kiviaiad pakuvad kasvukohta

³⁵³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

mitut liiki taimedele, sealhulgas kaitsealustele taimedele. Seal leiavad kasvukoha nii taimed (näiteks kivi-imar, ida-kiviürt), samblikud kui ka samblad. Ühtlasi on kiviaiad elupaigaks imetajatele (lagrits), roomajatele (arusisalik), kahepaiksetele (kõre ehk juttself-kärnkonn, rohekärnkonn) ja putukatele. Linnud, ennekõike eri liiki põõsalinnud, võivad puude ja põõsastega kiviaedadest leida sobiva pesitsus-, toitumis- või varjumiskoha³⁵⁴. Lisaks võivad kiviaiad täita loomade jaoks n-ö koridori funktsiooni, võimaldades neil ületada muidu liikumiseks ebasobilikke põlde, et jõuda ühest sobivast elu- või toitumispaigast teise³⁵⁵. Kiviaedade taastamise ja bioloogilise mitmekesisuse omavahelist seost näevad ka küsitlusel osalenud toetuse saajad, kuna ligi 45% vastanutest nimetas ühe peamise põhjusena kiviaia taastamisel asjaolu, et kiviaia taastamine aitab säilitada ja/või suurendada elurikkust.

- 997 **Alameetme mõju ulatust bioloogilisele ja maastikulisele mitmekesisusele on keeruline hinnata, kuna kiviaedade kui elupaiga väärtus kasvab eelkõige ajas.** Vaadeldud perioodi jooksul taastati kokku 128,7 km kiviaedu, mis moodustab kõikidest Eesti põhikaardi kiviaedadest ligikaudu 1,7%³⁵⁶.

5.2.5.1.4 Muud tähelepanekud

- 998 Küsitluse raames tõid toetuse saajad välja toetusega seotud probleemkohti ning ligikaudu kolmandik leidis, et ebapiisav oli nii toetuse määr (33% vastajatest) kui ka toetuse eelarve (35% vastajatest). 14% vastanutest leidsid, et nõuded olid ebaselgelt sõnastatud. Muude probleemkohtade raames mainiti näiteks seda, et nõuded kiviaedade taastamisele on liiga täpseks aetud. Veel tõid vastajad kitsaskohtadena välja, et rahastamisotsuse viibimise tõttu jäi kiviaia taastamiseks sobiv aeg poole aasta võrra lühemaks (talveperioodil ei ole võimalik aeda teha). Toetuse määraga seoses kommenteeriti, et toetuse suurus on piisav vaid siis, kui aeda oma jõududega taastada (teenuse sisseostmisel ei osutu toetus enam kasulikuks).
- 999 Alljärgnevalt on toodud mõned väljavõtted toetuse saajate vastustest/ettepanekutest selles osas, mida võiks edaspidi toetuse saamise nõuete juures muuta:
- „Kasutatavate kivide võtmine on täiesti asjatult liialt piiratud.“
  - „Töö vastuvõtmisel ei tohiks suuri kive aia pikkusest välja arvata.“
  - „Kiviaia toetust võiks taotleda aastaringselt.“
  - „Aruandlus võiks olla lihtsam.“
  - „Tööde teostamise ehk kiviaia taastamise aega pikendada.“
  - „Arvestama peaks seda konkreetset mõõtu, mis valmis kujul esitati ja PRIA poolt mõõdeti. Jätta ära see taastamise eelse mõõdu ületähtsustamine.“
  - „Toetuse määra suurendada, kuna tehnika kasutamine on väga kallid.“
  - „Tore, kui otsus tehakse nii, et saab kevadel taastamisega pihta hakata.“

³⁵⁴ Marja, R., Elts, J. (2010). Kiviaiad – kultuuripärand ja elupaik. Eesti Loodus, 11.

³⁵⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

³⁵⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

5.2.5.1.5 Järeldused ja soovitused

- 1000 Alameede „Kiviaia taastamise toetus“ osutus potentsiaalsete toetuse saajate hulgas populaarseks, kuid sellest hoolimata saavutati alameetme raames seatud eesmärk taastatavate kiviaedade pikkuse osas vaid osaliselt (43% sihttasemest). Alameetme peamine panus seisneb selles, et kiviaedade taastamise toetusega aidati kaasa kiviaedade kui põllumajandusmaastike elementide kultuurilise, ajaloolise ja maastikulise väärtuse säilitamisele. Samuti loodi eeldused bioloogilise mitmekesisuse säilimisele ja suurenemisele (elupaikade rohkus ja seeläbi ka liikide paljususe). Samas avaldub kiviaedade kui elupaikade taastamise mõju eelkõige pikemas perspektiivis.

Soovitused

1. Kuna kiviaedade kui elupaikade mõju avaldub pigem aastate möödudes, on soovitatav uurida, kas viieaastase kohustuseperioodi lõppemisel taastatud kiviaedu säilitatakse ja hooldatakse ka edasi.
2. Tulenevalt toetuse saajate suurest huvist alameetme vastu ja küsitlusele vastanud toetuse saajate tähelepanekust toetuse eelarve ebapiisavuse osas, on soovitatav suurendada vastava toetuse mahtu.
3. Kuigi toetuse vastu oli huvi suur, jäi taotluste nõuetele mittevastavause tõttu eesmärk suuresti täitmata, seepärast on soovitatav pöörata enam tähelepanu sellele, et nõuded oleks üheselt mõistetavad.

5.2.5.2 Alameede 2.5.2. Mitmeliigilise põõsariba rajamise toetus

5.2.5.2.1 Ülevaade alameetmest

Alameetme eesmärk

- 1001 Mitmeliigilise põõsariba rajamise toetuse eesmärk oli luua elupaiku ning suurendada bioloogilist mitmekesisust, suurendada põllumajandusmaastike mitmekesisust ning vähendada tuule- ja vee-erosiooni³⁵⁷.

Alameetme rakendamise alus ja aeg

- 1002 Alameedet perioodil 2007–2013 Eestis ei rakendatud.

5.2.5.2.2 Asjakohasus ja alameetme eesmärkide saavutamine

- 1003 Alameetme planeerimisel selgus, et alameede ei osutu pikemas perspektiivis suure tõenäosusega asjakohaseks, kuna põõsaribad ei ole Eestile omased ning varasem kogemus sarnase toetuse näol ennast ei õigustanud.
- 1004 Kuna alameedet ei rakendatud, ei ole võimalik analüüsida ka alameetme eesmärkide saavutamist.

---

³⁵⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

5.2.5.2.3 Vastused hindamisküsimustele

- 1005 Kuna alameedet ei rakendatud, ei ole asjakohane vastata ka meetmespetsiifilistele hindamisküsimustele.

5.2.6 Meede 2.6. Kaitsemetsa rajamise toetus põllumajandusmaale (221)

5.2.6.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 1006 Meetme „Kaitsemetsa rajamise toetus põllumajandusmaale“ eesmärk oli tagada hea keskkonnaseisund läbi kaitsemetsa rajamise. Kaitsemetsi rajades väheneb keskkonna suhtes tundlike põllumajandusmaade osakaal ning väheneb vajadus moodustada kaitsemetsi tulundusmetsade arvel. Väikeste puudesalude rajamise tulemusel suureneb ka bioloogiline mitmekesisus nendes piirkondades³⁵⁸.

Meetme rakendamise alus ja aeg

- 1007 Meedet Eestis perioodil 2007–2013 ei rakendatud.

5.2.6.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

- 1008 Meetme rakendamisele eelnenud täpsema analüüsi käigus selgus, et alasid, kus oleks saanud metsastada, ei olnud piisavalt. See tähendab, et taotlejate hulk ning seetõttu ka meetme potentsiaalne mõju oleks olnud tõenäoliselt väike. Seega otsustati meetme rakendamisest loobuda.
- 1009 Kuna meedet ei rakendatud, ei ole võimalik analüüsida ka meetme eesmärkide saavutamist.

5.2.6.3 Vastused hindamisküsimustele

- 1010 Kuna meedet ei rakendatud, ei ole asjakohane vastata ka meetmespetsiifilistele hindamisküsimustele.

5.2.7 Meede 2.7. Natura 2000 toetus erametsamaale

5.2.7.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 1011 Meetme „Natura 2000 toetus erametsamaale“ (NAM) eesmärk oli aidata kaasa Natura 2000 ala erametsamaa säästvale kasutusele³⁵⁹.

---

³⁵⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³⁵⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

Toetuse saamise tingimused

- 1012 Toetust võis taotleda erametsaomanik tema omandis olevale metsamaale, mis asus nõukogu direktiivide 79/409/EMÜ ja 92/43/EMÜ kohaselt määratud Natura 2000 alal. Taotleja pidi täitma looduskaitseaduse ja metsaseaduse vastavaid nõudeid ning tegemist oli üheaastase nõuete täitmise kohustusega. Taotlejal oli õigus taotleda toetust nõuetele vastava piiranguvööndis, hoiualal ja sihtkaitsevööndis asuva vähemalt 0,3 hektari suuruse Natura 2000 erametsamaa kohta. Samuti pidi taotleja tagama, et katastriüksuse piiripunktidega ühtivad metsaala piiripunktid oleks tähistatud koha peal visuaalselt tuvastatavate katastriüksuse piirimärkidega. Kui toetuse taotleja valduses oli ka põllumajandusmaad, pidi toetuse taotleja kogu kohustuseperioodi jooksul taotleja valduses oleval põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registris oleval põllumajandusmaal järgima nõukogu määruse (EÜ) nr 73/2009 artikli 6 ning III lisa kohaseid häid põllumajandus- ja keskkonnatingimusi. Alates 2009. aastast rakendusid ka kohustuslikud majandamisnõuded³⁶⁰.

Toetuse määr ja toetussumma

- 1013 Toetuse määr oli piiranguvööndis ja hoiualal 60,08 eurot hektari kohta ning sihtkaitsevööndis 109,93 eurot hektari kohta. Nõukogu direktiivide 79/409/EMÜ ja 92/43/EMÜ rakendamise tõttu saamatajäänud tulu arvutamise aluseks võeti Natura 2000 metsaalade metsaressursi keskmine väärtus, mille alusel arvutati keskmine eeldatav aastane tootlus. Nimetatud tootlus kompenseeriti omanikele. Kompensatsiooni määr arvestati lähtuvalt kaitseriimist ja meetme eelarvest³⁶¹.

5.2.7.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 1014 Natura 2000 on üleeuroopaline loodus- ja linnualade võrgustik, mis on loodud selleks, et kaitsta Euroopa väärtuslikke ja ohustatud looma-, linnu- ja taimeliike ning nende elupaiku ja kasvukohti (sh metsakooslustes). Natura alade loomine põhineb Euroopa Liidu kahel direktiivil: 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitseks (linnudirektiiv) ja 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitseks (loodusdirektiiv). Eestis on Natura 2000 alad siseriiklikult kaitstud looduskaitseaduse alusel kas kaitsealana, hoiualana või püsielupaigana. Kaitsealadel ja püsielupaikadel kehtestatakse määrusega kaitse-eeskirjad, kus on kirjas sellel alal kehtivad piirangud vööndite kaupa. Hoiualadel kehtivad piirangud on sätestatud looduskaitseaduses.³⁶² Eestis on Natura 2000 võrgustiku alal ligikaudu 81 338 ha³⁶³ erametsamaad, kus võivad kehtida piirangud näiteks metsa majandamisele, maaparandussüsteemi rajamisele ja uuendamisele. See tähendab, et piirangutega ja nõuete täitmisega kaasnevad erametsaomanike jaoks üldjuhul ka täiendavad kulud ning vähenevad sissetulekud. Kuna erametsadel on maapiirkonna majandustegevuses

³⁶⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³⁶¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³⁶² Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³⁶³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

oluline roll, siis on asjakohane pakkuda erametsaomanikele toetust tagamaks metsa säästev kasutamine ning et säiliks ka metsaomanike konkurentsivõime.

Meetme eesmärkide saavutamine

- 1015 NAM meetme eelarve perioodiks 2007–2013 oli ligikaudu 20,1 mln eurot. Kogu perioodi vältel määrati toetusi ja maksti välja kokku 18,4 mln eurot³⁶⁴, mis moodustab 91,6% ettenähtud eelarvest.

Tabel 61. Meetme 2.7 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014	Saavutamise määr	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetuse saajate arv	5000	4699	94%	+++
Natura 2000 erametsamaa toetust saavate alade kogupindala (ha)	61 300	56 191	92%	+++
	sh toetatud pind piiranguvööndis ja hoiualal 51 292	46 302	90%	+++
	sh sihtkaitse-kaitsevööndis 10 008	9889	99%	+++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Edukalt säilitatud ala pindala (ha)	61 300	56 191	92%	+++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Kõrge loodusväärtusega alade säilitamine	Mõju on positiivne	Natura 2000 metsamaa pind on 361 100 ha. Sellest 22,5% toetusõiguslik erametsamaa, millest NAM toetuse all 69%	Mõju on positiivne	+++
Vee kvaliteedi paranemine (taimetoitainete tasakaal)	Eesmärk MAKis määratlemata	Ei ole võimalik hinnata	Ei hinnata	saa n/a
Taastuva energia tootmine põllumajanduses ja metsanduses	Eesmärk MAKis määratlemata	Ei ole võimalik hinnata	Ei hinnata	saa n/a

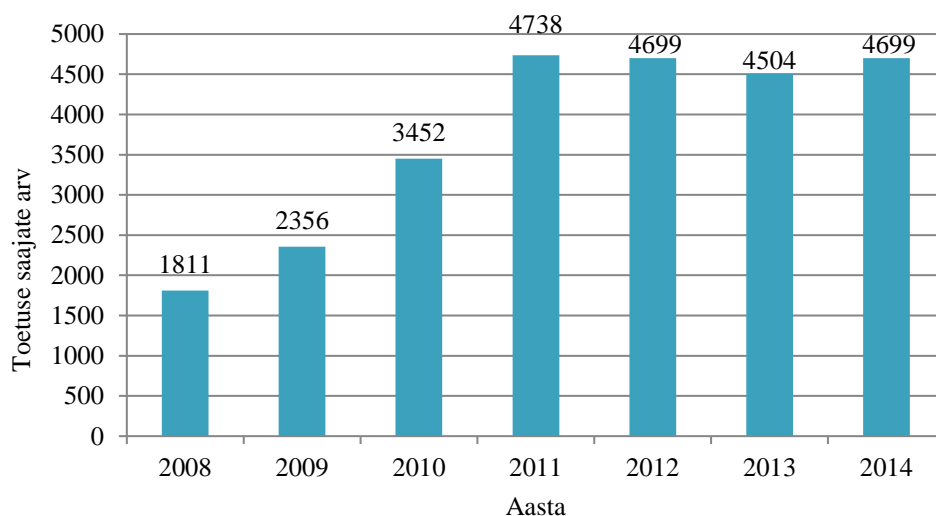
³⁶⁴ Allikas: PRIA (toetuse eelarve ja määratud summa on seisuga 31.12.2015; väljamakstud toetus seisuga 31.12.2014).

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määra: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013; Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015; MAK 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamisaruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016. Järelhindaja arvutused.

- 1016 **Väljundnäitaja** 'toetuse saajate arv' puhul oodatud sihttasel vaadeldava perioodi (2007–2013) jooksul täies ulatuses ei saavutatud, kuigi perioodi lõpuks jõuti eesmärgile päris lähedale. Kui **Väljundnäitaja** 'toetuse saajate arv' puhul oodatud sihttasel vaadeldava perioodi (2007–2013) jooksul täies ulatuses ei saavutatud, kuigi perioodi lõpuks jõuti eesmärgile päris lähedale. Kui esimeses taotlusvoorus oli toetuse saajaid vaid 1811, siis aastaks 2014 oli neid juba 4699 (eesmärk 5000). Kõige enam oli toetuse saajaid 2011. aastal, kui eesmärgist täideti 95% (Joonis 86). Järelhindamise käigus läbi viidud ekspertintervjuust selgus, et meetme rakendamise algusaastatel tulenes oodatust väiksem taotlejate arv osaliselt potentsiaalsete taotlejate ebakindlusest nõuetekohaste taotluste ettevalmistamisel (nt täpse pindala esitamise nõude keerukus).

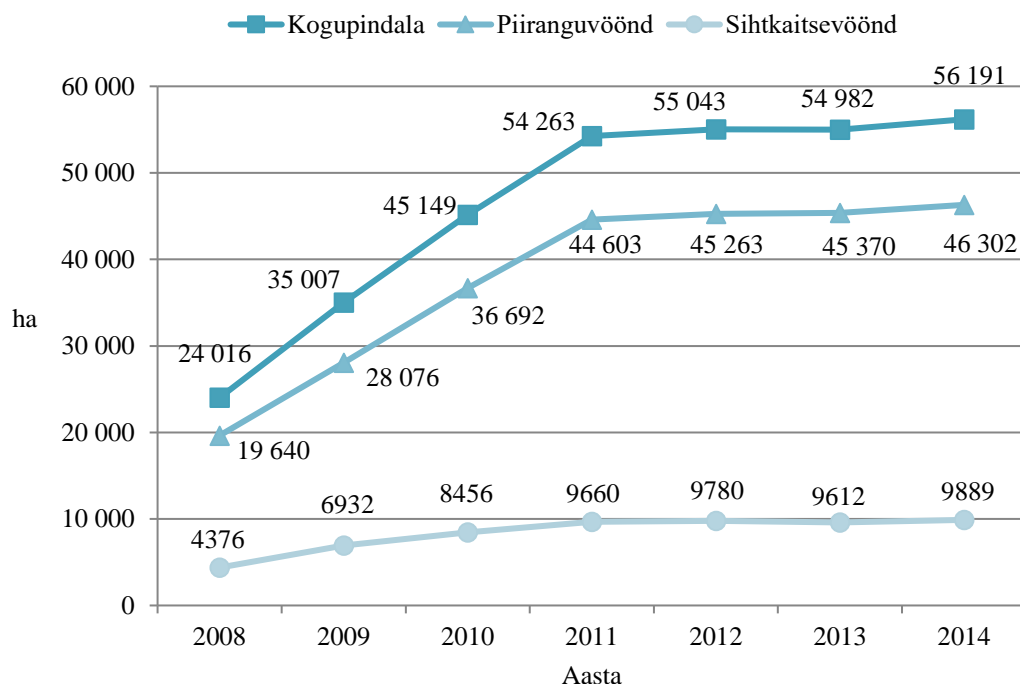
Joonis 86. NAM toetuse saajate arv 2008–2014

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

- 1017 Ka meetme teise väljundnäitaja 'Natura 2000 erametsamaa toetust saavate alade kogupindala' osas jäi oodatud tulemus täielikult saavutamata. Nii nagu toetuse saajate arvu puhul, toimus ka antud väljundnäitaja tasemes võrreldes perioodi (2007–2013) algusega märgatav kasv: aastal 2008 oli toetusala pinda 24 016 hektarit, kuid aastal 2014 oli Natura 2000 erametsamaa toetust saavaks kogupindalaks juba 56 191 hektarit (92% eesmärgist). Piiranguvööndite ja hoiualade osas oli 2014. aastal eesmärgist täidetud 90%. Sihtkaitsevööndite NAM toetusala pindala osakaal seatud sihttasemest oli 2014. aastal 99% (Joonis 87). Seega toetusperioodi lõpu seisuga (2014) jäid väljundnäitajate sihttasemed täies ulatuses saavutamata.

Joonis 87. NAM erametsamaa toetust saavate alade kogupindala

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015; MAK 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamisaruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016.

- 1018 Meetme **tulemusnäitaja** 'edukalt säilitatud ala pindala' sihttaseme saavutamise määra analüüsil saab lähtuda väljundnäitaja 'Natura 2000 erametsamaa toetust saavate alade kogupindala' analüüsist, kuna need on omavahel otseses seoses. See tähendab, et 2014. aastal oli NAM toetuse raames edukalt säilitatud 56 191 ha erametsamaad, millest 46 302 ha piiranguvööndis ja hoiualal ning 9889 ha sihtkaitsevööndis (eesmärgid vastavalt 61 300 ha, 51 292 ha ja 10 008 ha). Seega jäi ka meetme tulemusnäitaja planeeritud sihtmäär aastal 2014 saavutamata.
- 1019 Mis puudutab meetme **mõjunäitajat** 'kõrge loodusväärtusega alade säilitamine', siis MAKi kontekstis võib Natura 2000 võrgustikus asuvaid metsamaid tinglikult pidada kõrge loodusväärtusega (KLV) aladeks. 2014. aastal oli Eesti põhikaardi alusel Natura aladel metsamaad 361 100 ha (KKM, 25.03.2015 andmetel), millest 81 338 ha (22,5%) oli toetusõiguslik erametsamaa (EELIS, 29.01.2015 andmetel). Kuna NAM toetuse eesmärk oli kaasa aidata Natura 2000 võrgustiku alal asuva erametsamaa säästvale kasutusele, võib järeldada, et meede avaldas positiivset mõju ka KLV alade säilitamisele (mis oligi

eesmärgiks). 2014. aastal oli NAM toetusala pind 56 191 ha, mis moodustas 69% kogu NAM toetusõiguslikust ehk KLV metsaalade pinnast.³⁶⁵

- 1020 Lisaks hõlmab NAM meede mõjunäitajana veekvaliteedi paranemist ja taastuva energia tootmist põllumajanduses ja metsanduses. Kuna nende kahe indikaatori puhul ei ole MAKis eesmärgi seadud, ei ole võimalik järelhindamise raames nende saavutamise määra hinnata.
- 1021 NAM toetuse puhul tuleb märkida, et tegu on kompensatsioonitoetusega, mis ei hõlma endas täiendavate (lisaks õigusaktidest tulenevatele) nõuete täitmist erametsaomanike poolt. See tähendab, et kuigi NAM toetusel on otsene või kaudne panus sellesse, et toetatud metsamaad oleks hästi hooldatud, on keeruline määratleda selle panuse ulatust ja olulisust. Nimelt, Natura 2000 võrgustiku aladel peavad toetuse saajad looduskaitsealadeid (tulenevalt asjakohastest õigusaktidest) täitma ka ilma NAM toetuseta. Samas on oluline, et Natura 2000 aladel asuvaid metsamaid kasutataks säästlikult ja sellele on toetus osaliselt kindlasti kaasa aidanud, kuna toetus aitab vähemalt teataval määral metsaomanike jaoks hüvitada saamata jäänud tulu.

5.2.7.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 224. 1. Mil määral on kava aidanud tagada jätkuvat metsamajandust Natura 2000 aladel?

Hinnangu alus:

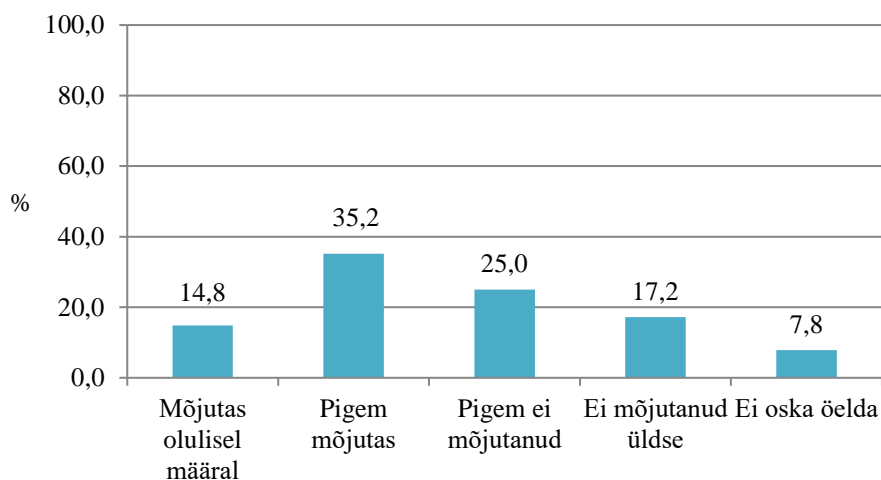
- toetuse saajate hinnang toetuse olulisusele (küsitlus)
- eksperthinnang toetuse olulisusele (intervjuu, fookusgrupp)

- 1022 Looduskaitsealade alusel on Natura 2000 alade kaitseks moodustatud kaitsealad, hoiualad ja püsielupaigad. Kaitsealad ja püsielupaigad on jagatud erinevateks vöönditeks, kus kehtivad erinevad piirangud. Kui sihtkaitsevööndis on majandustegevus täiesti keelatud, siis piiranguvööndis on lubatud säästev majandustegevus (kuid uuendusraiate tegemine on piiratud). Hoiualadel on keelatud metsaraie, kui see võib ohustada ala kaitse-eesmärkide säilimist. Osaline või täielik loobumine majandamisest on vajalik keskkonnakaitseliste eesmärkide ning bioloogilise ja maastikulise mitmekesisuse säilitamise vajaduse tõttu. Seega on metsamajanduslik tegevus Natura 2000 aladel looduskaitsealadel eesmärkidel piiratud³⁶⁶. Ka fookusgrupis ja intervjuu raames tõdeti, et **meede on oma olemuselt suunatud pigem sellele, et majandustegevus metsades oleks võimalikult minimaalne ning lähtuks säästlikkuse printsiibist.**
- 1023 Toetuse saajate küsitluse raames antud hinnang sellele, mil määral mõjutas meede erametsaomanikke säilitama oma Natura 2000 alal asuvat metsamaad, näitab, et toetus oli nende jaoks küllaltki tähtis: 35% vastajatest leidis, et meetme mõju metsamaa säilitamisel oli pigem oluline ning 15% vastas, et toetus mõjutas neid olulisel määral (Joonis 88).

³⁶⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015; MAK 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016.

³⁶⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

Joonis 88. NAM toetuse mõju metsamaa säilitamisele, n=128

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja analüüs.

- 1024 Kui vaadata pikemat perspektiivi, siis 44% küsitlusele vastanud metsaomanikest kavatseb kindlasti ja 27% pigem taotleda ka tulevikus oma Natura 2000 alal asuva metsamaa säilitamiseks täiendavalt toetust. See aga ei tähenda, et ilma MAKi toetuseta metsaomanikud loobuksid üldse oma metsamaast, kuna tervelt **61% vastajatest leidis, et ei loobuks oma metsamaast ilma toetuseta** (33% pigem ei loobuks ning 28% kindlasti ei loobuks oma metsamaast ilma toetuseta).

Kood 224. 2. Mil määral on kava kaasa aidanud maapaikkondade säilimisele ja keskkonna parandamisele?

Hinnangu alus:

- erametsaomanikest elanike osakaal maapiirkondades
- toetuse saajate ja eksperthinnang toetuse panusele maapaikkondade säilimisele ja keskkonna parandamisele (küsitlus, intervjuu, fookusgrupp)

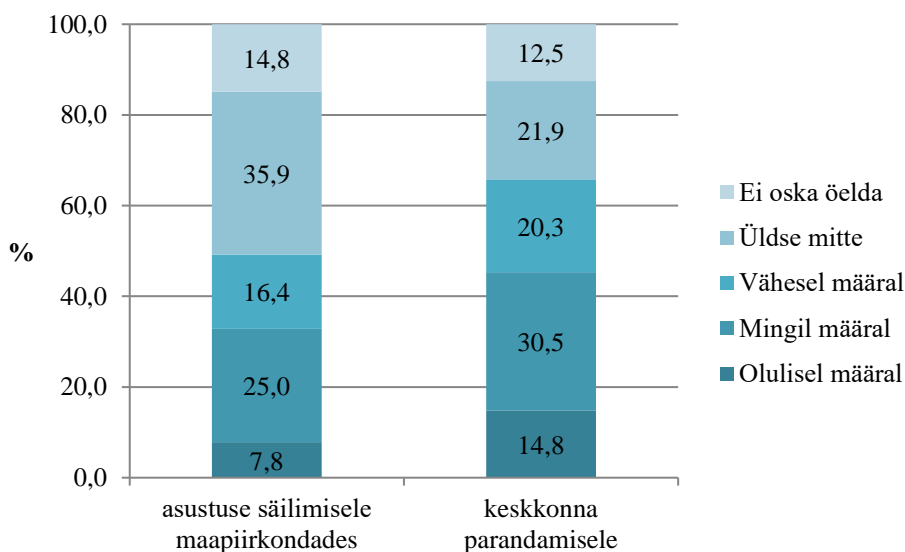
- 1025 Nii järeelhindamise fookusgrupi kui ka ekspertintervjuu raames tõdeti, et NAM meetme puhul on tegu kompenseeriva toetusega, mis aitab veidi leevendada looduskaitsealadest kitsendustest tulenevat ebasoodsat olukorda erametsaomanike jaoks ning seeläbi panustab toetus teataval määral ka maapaikkondade säilimisse, et inimesed ei lahkuks piirkonnast. Samas märgiti, et NAM toetus ei ole kindlasti peamine argument, miks inimesed seovad oma elu maapiirkondadega. Seetõttu ei oma toetus väga suurt mõju sellele, kas inimesed otsustavad maale elama jääda või mitte. Veelgi enam, uuringust „Eesti erametsaomandi struktuur ja kasutamine 2015. aastal“³⁶⁷ selgub, et vaid 47% Eesti erametsaomanikest elab tegelikult maal,

³⁶⁷ Eesti erametsaomandi struktuur ja kasutamine 2015. aastal. For-Info, 2015.

mis tähendab, et toetuse saajate hulgas on arvestatav osakaal metsaomanikke, kelle elukoht ei olegi seotud maapiirkondadega.

- 1026 Kui vaadelda NAM meetme seost keskkonna parandamisega, siis Natura 2000 alade kaitse eesmärk iseenesest on kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse tagamisele looduslike elupaikade, loomastiku ja taimestiku kaitse kaudu metsakooslustes. Samas tõdeti fookusgrupi raames, et Natura 2000 aladel peab kaitseala, hoiuala või püsielupaiga kaitsekorrast tulenevaid nõudeid täitma ka ilma toetuseta. Ka ekspertintervjuus käigus märgiti, et kui õigusloomes on piirangud ette nähtud, siis eeldus on, et enamus metsaomanikest on seadusekuulekad ning oleksid oma metsa säilitanud vastavalt ettekirjutustele ka ilma toetuseta.
- 1027 Kui vaadata toetuse saajate arvamust selles osas, mil määral meede on kaasa aidanud asustuse säilimisele maapiirkondades ja keskkonna parandamisele (Joonis 89), siis küsitluse tulemustest selgub, et 36% vastajatest ei näe NAM toetuse ja maapaikkondade säilimise vahel üldse mingit seost ning 16% leiab, et toetus on võimaldanud vaid vähesel määral aidata kaasa sellele, et elu maapiirkondades säiliks. Meetme ja keskkonnaseisundi paranemise vahelise seose vaatlemisel tuleb välja, et kõige enam on neid küsitlusel osalenud erametsaomanikke (31%), kes arvavad, et toetus on mingil määral panustanud keskkonnaseisundi paranemisse.

Joonis 89. Küsitlusel osalenud toetuse saajate hinnang meetme panusele maapaikkondade säilimisele ning keskkonna paranemisele, n=128

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja analüüs.

- 1028 Maapaikkondade säilimise seisukohast on ka oluline, et toetuse määr oleks piisav selleks, et hüvitada Natura 2000 alal asuval metsamaal majandamisest loobumise tulemusena saamatajäänud tulu. Küsitlusest selgus, et küsitluses osalenud metsaomanikke, kelle jaoks toetus kattis saamatajäänud tulu täiel määral, oli vaid 2%. Kõige enam oli siiski neid, kes leidsid, et toetuse määr ei kompenseerinud metsast saadava võimaliku tulu suurust (39% vastasid „kindlasti mitte“ ja 38% „pigem mitte“).

1029 Lähtudes veebiküsitluse, fookusgrupi ja ekspertintervjuu tulemustest võib öelda, et **NAM meetme panus maapaikkondade säilimisele on pigem mõõdukas. Ka keskkonna parandamise seisukohast ei ole NAM toetuse panus märkimisväärne**, kuna toetuse saamisel ei lisandunud erametsaomanikele täiendavaid nõudeid lisaks olemasolevatele seadusest tulenevatele nõuetele.

Kood 224. 3. Mil määral on toetus kaasa aidanud kliimamuutuste vastu võitlemisele/ leevendamisele?

Hinnangu alus:

- eksperthinnang toetuse panusele kliimamuutuste leevendamisele

1030 Euroopa Liidu suunised kliimamuutuste ja Natura 2000 kohta³⁶⁸ tõdevad, et Natura 2000 alad pakuvad ökosüsteemi teenuste näol lahendusi kliimamuutuste leevendamiseks ning nendega kohanemiseks. Eelkõige seisneb Natura alade panus kliimamuutuste leevendamisse selles, et need talletavad ja seovad süsinikku (Natura 2000 alade jätkusuutlik majandamine takistab süsiniku kadu, mis on talletunud taimestikis ja pinnases ning suurendab süsinikdioksiidi sidumisvõimet). Lisaks on dokumendis „Põllumajandussektoris kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise tegevuskava 2012–2020“ ühe KHG heitkoguste vähendamise ning põllumajandussektori poolt KHG sidumise suurendamise keskkonnameetmena välja toodud just „Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ NAM meede. Ka järelhindamise intervjuu käigus märgiti, et kuna Natura 2000 alal paiknevad metsad on üldjuhul vanad, siis nende panus kliimamuutuste leevendamisel seisneb eelkõige süsiniku talletamises (mis on ka oluline), mitte niivõrd sidumises. Samas on siinkohal taas kord vajalik märkida, et **kuna NAM meetme puhul on tegemist kompensatsioonitoetusega, siis Natura 2000 ala metsamaade süsiniku talletamise funktsioon säilib ka ilma NAM toetuseta**. Fookusgrupis rõhutati veelgi enam, et kuna Natura 2000 sihtkaitsevööndi metsad on väga vanad ning järjest enam majandamata, siis nende süsiniku sidumisvõime võrreldes nooremate metsadega on praktiliselt olematu. Eelneva põhjal võib järeldada, et NAM toetuse panus kliimamuutuste leevendamisele on kaudne.

Kood 224. 4. Mil määral on kava kaasa aidanud loodusväärtuste säilitamisele Natura 2000 erametsa aladel?

Hinnangu alus:

- edukalt säilitatud ala pindala
- eksperthinnang toetuse panusele loodusväärtuste säilitamisele (intervjuu, fookusgrupp)

1031 2014. aastal oli NAM toetuse raames edukalt säilitatud 56 191 ha erametsamaad, millest 46 302 hektarit oli piiranguvööndis ja hoiualal ning 9889 hektarit sihtkaitsevööndis. Kui vaadata NAM toetusala pindala osakaalu NAM toetusõiguslike metsaalade pindalast (2014. aastal

³⁶⁸ Guidelines on Climate Change and Natura 2000. Dealing with the impact of climate change on the management of the Natura 2000 Network of areas of high biodiversity value. European Union, 2013.

kokku 81 338 ha, millest piiranguvööndis ja hoiualal 68 224 ha ning sihtkaitsevööndis 13 113 ha), siis vaadeldaval perioodil (2007–2013) see kasvas: 2008. aastal oli see vaid 34%, kuid 2014. aastaks kasvas see 70%-ni. EELIS andmebaasis oli NAM 2014. aasta toetusalustel aladel registreeritud kokku 1719 kaitsealuste loomaliikide elupaika, 3665 taimeliikide ning 52 seene- ja samblikuliikide kasvukohta³⁶⁹.

- 1032 Oma olemuselt on NAM meede otseselt seotud loodusväärtuste säilitamisega Natura 2000 erametsa aladel, kuna toetuse aluseks on loodus- ja linnudirektiivist tulenevate nõuete täitmine, mille eesmärk on omakorda bioloogilise mitmekesisuse säilitamine ja suurendamine metsakooslustes. Samas, nagu eelpool mainitud, nii fookusgrupi kui ka intervjuu raames toodi välja, et Natura 2000 alal asuvatele erametsamaadele seatud nõuetest ja piirangutest tuleb metsaomanikel kinni pidada ka ilma toetuseta, mistõttu meetme kui kompensatsioonitoetuse mõju loodusväärtuste säilitamisele ei ole väga oluline. **Küll aga aitab meede vältida seadusest tulenevate nõuete mittetäitmist ning tõstab maaomanike teadlikkust nende maal elavate metsakoosluste loodusväärtustest ja nende kaitsmise vajalikkusest ning seeläbi aitab pikemas perspektiivis kaasa ka nende väärtuste säilimisele.**

5.2.7.4 Muud tähelepanekud

- 1033 Küsitluse raames tõid toetuse saajad välja toetusega seotud probleemkohti, millest kõige enam (35% vastajatest) nimetati probleemi seoses toetusraha laekumise ajaga (nt toetus laekub igal aastal erineval ajal). Kolmandiku (33%) küsitlusele vastanud toetuse saajate jaoks oli keeruline ka taotlemise protsess. Veidi enam kui veerand (27%) vastajatest tõid välja asjaolu, et nad ei olnud piisavalt teadlikud toetusmeetme võimalustest. Muude (32%) kitsaskohtade all saab esile tuua rahulolematuse toetuse suurusega (toetuse määr ei ole piisav) (ca 6% kõikidest vastajatest) ning probleemid toetuskõlbuliku ala määratlemisega (nt ebakorrektsed etteantud piirid kaardil).
- 1034 Ligi 56% küsitletud toetuse saajatest väljendasid seisukohta, et toetus sellisel kujul nende vajadustele pigem või kindlasti ei vastanud. Seejuures toodi taas kord enamusel juhtudel põhjenduseks toetuse liiga madalat määr.

5.2.7.5 Järeldused ja soovitused

- 1035 NAM toetuse kasutamisega ei kaasnenud toetuse saajate jaoks kohustust täita täiendavaid keskkonnanõudeid, mistõttu oli toetuse näol tegu pigem kompensatsiooniga seadusest tulenevate piirangute leevendamiseks. Sellest tulenevalt on keeruline hinnata ka meetme panust loodusväärtuste säilitamisele ja keskkonna parandamisele, kuna Natura 2000 aladel peab elurikkuse säilitamise seisukohast vajalikke nõudeid täitma ka ilma toetuseta. Samas osutus toetus erametsaomanike jaoks teataval määral vajalikuks toetades neid oma metsade säästval kasutamisel, olenemata sellest, et toetuse määr ei võimaldanud alati täies ulatuses kompenseerida seadusest tulenevaid piiranguid (saamatajäänud tulu).

---

³⁶⁹ Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016.

1036 Meetme 2.7 mõju eesmärkide saavutamisele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

1037 Kuigi nii toetuse saajate arv kui ka Natura 2000 erametsamaa toetust saavate alade kogupindala meetme rakendamise algusaastatel olid oodatust palju väiksemad, saavutati perioodi lõpuks (2014) vastavalt 94% ja 92% antud väljundnäitajate sihtmääradest. Vaatamata sellele ei saavutanud meede täielikult tegevuseesmärki (metsaomanikele Natura nõuetest tulenevate ebasoodsamate tingimuste kompenseerimine), kuna toetuse määr ei võimaldanud alati kompenseerida piisaval määral seadusest tulenevaid piiranguid.

- **Valdkonna eesmärgid**

1038 Valdkondlikuks eesmärgiks seatud jätkusuutlik põllumajandusmaa kasutamine ei ole antud meetme puhul läbinisti asjakohane, kuna toetus oli suunatud metsamaa omanikele. Küll aga võib öelda, et meede on kaasa aidanud metsamaa jätkusuutlikule kasutamisele, kuna tulemusnäitajaks seatud edukalt säilitatud ala pindala puhul on kavandatust sihttasemest saavutatud 92%.

- **Üldeesmärgid**

1039 Kuna MAKi kontekstis võib Natura 2000 võrgustikus asuvaid metsamaid tinglikult pidada kõrge loodusväärtusega (KLV) aladeks ja meetme mõju KLV-de säilitamisel võib pidada positiivseks, siis on meede teataval määral panustanud ka keskkonna parandamisse. Maapiirkondade parandamisele on meede panustanud pigem tagasihoidlikult, mida kinnitab nii toetuse saajate kui ka fookusgrupis osalenud ekspertide tagasiside.

Soovitused

1. Ligikaudu 80% veebiküsitluses osalenud toetuse saaja hinnangul ei ole meetme 2.7 toetuse määr piisav, mistõttu on soovitatav kaaluda toetuse määra tõstmist, et aidata erametsaomanikel paremini toime tulla Natura 2000 aladega seotud nõuetest tulenevate lisakulutuste ja saamatajäänud tulu kompenseerimisega.

5.3 Kolmas telg. Maapiirkondade elukvaliteet ja maamajanduse mitmekesistamine

5.3.1 Meede 3.1 Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas (311, 312, 313)

- 1040 Meetme üldiseks eesmärgiks oli maapiirkonnas tegutsevate ettevõtjate elujõulisuse ja jätkusuutlikkuse suurendamine läbi maapiirkonna ettevõtluse mitmekesistamise (eelkõige keskustest eemale jäävates piirkondades) ning sellega uute ja paremate töökohtade loomisele kaasaaitamine. Meede jagunes kolmeks alameetmeks: (1) alameede 3.1.1 – mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas; (2) alameede 3.1.2 – mikroettevõtete arendamine; ja (3) alameede 3.1.3 – investeringud bioenergia tootmisse. Alameetmete 3.1.1 ja 3.1.2 raames rakendatud suurprojektide (toetuse summa 100 000 eurot kuni 300 000 eurot) eesmärk oli põllumajandustootmise mitmekesistamine ja maaettevõtluse arendamine läbi bioenergiaalaste ja muude innovaatiliste investeringute, mille kaudu soodustati muuhulgas keskkonnasõbraliku ettevõtluse arengut ja töökohtade loomist.

5.3.1.1 Alameede 3.1.1. Mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas

5.3.1.1.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 1041 Alameetme spetsiifilisteks eesmärkideks oli põllumajandustootjate tegevuse mitmekesistamine muu maaettevõtlusega väljaspool põllumajandust, mahajäetud hoonete mittepõllumajanduslikus tootmises ja teeninduses taaskasutusele võtmisele kaasaaitamine, ettevõtluse uuenduslikkuse suurendamine läbi uudsete lahenduste ning noorte ja naiste ettevõtluses osalemise soodustamine ning puuetega inimeste erisusi arvestavate töötingimuste ja teenuste loomine.

Toetuse saamise tingimused

- 1042 Toetust võisid taotleda mikroettevõtjatest põllumajandustootjad, kes andsid tööd vähem kui 10 inimesele ja kelle aastane müügitulu ja/või aastabilansi kogumaht ei ületanud 2 mln eurot, kusjuures väikeprojektide korral pidi ettevõtja aastane müügitulu olema suurem kui 2400 eurot ja suurprojektide korral pidi ettevõtja aastane müügitulu olema suurem kui 31 955 eurot. Üheks miinimumnõudeks väikeprojektide korral oli see, et taotleja pidi säilitama vähemalt olemasoleva töökohtade arvu ja suurprojektide korral looma seoses investeringuga vähemalt ühe töökohta. Läbi hindamise eelistati projekte, mis avaldasid enim mõju piirkonna tööhõivele ja maapiirkonna sotsiaalmajanduslikule olukorrale.
- 1043 Toetati mobiilsete lahenduste arendamist ja infotehnoloogia rakendamist kaupade ja teenuste pakkumisel, teenuste osutamist maapiirkonna ettevõtetele ja rahvastikule ning maapiirkonnas majutusteenuse loomist ja parandamist.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

- 1044 Kõrgeim toetuse määr oli vahemikus 30%–50% kogu investeeringu summast sõltuvalt projekti suuruselt, elluviimise piirkonnast ja tehtava investeeringu iseloomust. Maksimaalne toetussumma oli kuni 300 tuhat eurot programmiperioodi jooksul ja kontserni kuuluvate ettevõtjate puhul 300 tuhat eurot kontserni kohta kokku. Kasutatud tehnika ostmise puhul oli maksimaalne toetussumma 20 tuhat eurot.

5.3.1.1.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 1045 Maaettevõtluses langeb põllumajandusliku tootmise tõhusamaks muutumise käigus pidevalt põllumajanduse osakaal ja vabaneb tööjõudu. Kuigi sekundaar- ja tertsiaarsektoril on suurem potentsiaal uute töökohtade loomisel, ei suuda see korvata põllumajanduses vabaneva tööjõu rakendusest jäämist. Teisalt on maaettevõtjatel suuresti madala asustustiheduse tõttu raske leida sobivat tööjõudu ning riigilt oodatakse aktiivsemat tegelemist maapiirkonna tööjõuküsimustega, et aidata muu hulgas hoida või meelitada maale noori spetsialiste ning muid pädevaid töötajaid.
- 1046 Maapiirkonnas on ressursse, mida kasutades on võimalik maa ja linna erinevusi tasakaalustada: põllumajanduses toimunud muudatuste tõttu tühjaks jäänud hooned, mis on kaotanud otstarbe või on alakoormatud, ning loodus- ja kultuuripärand, mille potentsiaali rakendamist kohaliku arengu edendamisel takistab tehniline seisukord, vähene ligipääsetavus ja eksponeeritus, varustatus tugiinfrastruktuuriga, vähesed lisateenused, samuti objektide nõrk omavaheline seotus. Nende objektide ajakohastamine ja neile majandusliku väärtuse andmine tõhustab tootmist või teenindustegevust, parandades elukeskkonda. Väikeste põllumajandustootjate ettevõtlustegevuse mitmekesistamine väljapoole põllumajandust on seega üks maapiirkonnas olevate ressursside efektiivsema kasutamise, töökohtade loomise ja täiendavate sissetulekute saamise viise ning seda eeskätt põllumajanduseks ebasoodsamates piirkondades.
- 1047 Meetmes 3.1 osalenud põllumajandusettevõtjatelt on küsitud, kas nad oleksid enda ettevõtte majandustegevust mitmekesistanud ka ilma „Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ meetme 3.1 või „Eesti maaelu arengukava 2014–2020“ 6.4 „Investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas“ raames saadud investeeringutoetusteta³⁷⁰. Põllumajandusettevõtjaid, kes oleksid investeeringud ka ilma meetme 3.1 toetuseta ellu viinud, oli viiendik kõikidest vastanutest. Seega oli meetme rakendamise tühimõju pigem tagasihoidlik ja meede maapiirkonna majandustegevuse mitmekesistamiseks vajalik.

Meetme eesmärkide saavutamine

---

³⁷⁰ Põllumajandustootja majandustegevuse mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas. EMÜ, 2016.

1048 Meetme **väljundnäitajateks** olid kasusaajate arv, tehtavate investeeringute maht ja toetatavate maaturismitegevuste arv. Kuna sihttasemete saavutamise määr kasusaajate arvu puhul oli 155%, tehtavate investeeringute mahu puhul 109% ja toetatavate maaturismitegevuste arvu puhul 600%, siis võib lugeda kõik väljundnäitajate sihttasemed täidetuks. Maaturismitegevuste puhul jäadi seega sihttaseme seadmisega tagasihoidlikuks, kuna paljud meetme raames ellu viidud projektid olid tegelikult seotud turismiteenuste pakkumisega. **Tulemusnäitajatest** täideti toetatavate ettevõtete mittepõllumajandusliku tegevuse lisandväärtuse kasvuga seotud sihttase 318% ulatuses ja loodavate töökohtade sihttase 228%. Täiendava turistide arvu sihttaseme puhul saavutati sihttase ööbimisega külaliste arvu osas 141%, päevakülastuste arvu puhul aga vaid 54%. **Mõjunäitajaks** oli töötaja kohta loodud lisandväärtus ettevõtja kohta. See täideti 20 771 euro suuruse sihttaseme puhul 118% ulatuses.

Tabel 62. Meetme 3.1.1 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013 ³⁷¹	Saavutusmäär 2013	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Kasusaajate arv	100	155	115%	+++
Tehtavate investeeringute maht	19 173 495	20 811 965	109%	+++
Toetatavate maaturismitegevuste arv	20	120	600%	+++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Toetatavate ettevõtete mittepõllumajandusliku tegevuse lisandväärtuse kasv	800 000 eurot	2 549 000 eurot ³⁷²	318%	+++
Täiendav turistide arv	1624 ööbimisega külalist 2984 päevakülalist	2296 ööbimisega külastust 1603 päevakülastust	141% ööbimisega külastustest 54% päevakülastustest	+++
Loodavad töökohad	50	113,85	228%	+++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Ettevõtja loodud lisandväärtus töötaja kohta	23 008 eurot (sh 1–9 töötajaga ettevõtetes 20 771 eurot)	27 212 eurot ³⁷³	118%	+++

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%–31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

³⁷¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

³⁷² Näitaja iseloomustab toetuse saajate kogu müügitulu kasvu.

³⁷³ 2013. aasta seisuga.

5.3.1.1.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 311. 1. Kuidas ja mil määral on meede kaasa aidanud toetuse saajate majanduse mitmekesistamisele?

Hinnangu alus:

- Meetme tühimõju

1049 Meetme kaasa aitamist võimaldab hinnata meetme tühimõju. Vaid viiendik ettevõtjatest oleksid investeeringud ka ilma meetme toetuseta ellu viinud ja kahe kolmandiku hinnangul ei oleks mitmekesistamine ilma toetuseta olnud rahaliselt võimalik³⁷⁴. Seega aitas meede 3.1 kaasa toetatud ettevõtete majandustegevuse mitmekesistamiseks vajalike investeeringute tegemisele.

Kood 311. 2. Kuidas ja mil määral on meede kaasa aidanud toetuse saajate elukvaliteedi parandamisele?

Hinnangu alus:

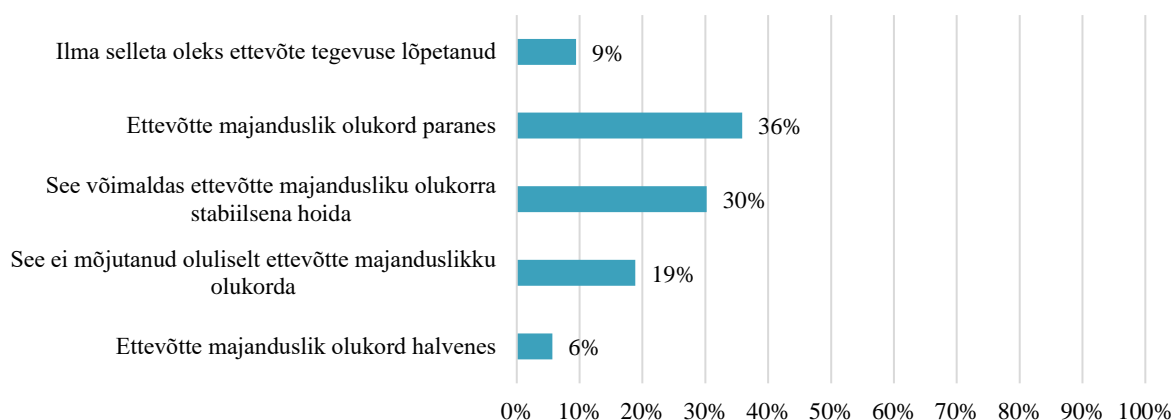
- Meetme mõju toetatud ettevõtete majanduslikule olukorrale
- Toetatud ettevõtete tootlikkuse ja jätkusuutlikkuse näitajate muutus

1050 Meetmes 3.1 osalenud põllumajandustootjatelt küsiti hinnangut mitmekesistamise ja sellega seotud toetuse mõju kohta ettevõtte majanduslikule olukorrale (Joonis 90). Üksikute ettevõtjate arvates oleks ettevõtte ilma mitmekesistamiseta tegevuse lõpetanud (9% vastajatest) ja vähe oli ka neid, kelle hinnangul mitmekesistamine halvendas ettevõtte majanduslikku olukorda (6% vastajatest). Kõige sagedamini arvati, et mitmekesistamise tulemusel ettevõtte majanduslik seisund paranes (36% vastajatest) ja veidi vähem oli neid, kelle arvates aitas see ettevõtte tegevust stabiilsena hoida (30% vastajatest). Peaaegu viiendik küsitletutest arvas, et meetmel ei olnud ettevõtte majanduslikule olukorrale mõju.

---

³⁷⁴ Põllumajandustootja majandustegevuse mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas. EMÜ, 2016.

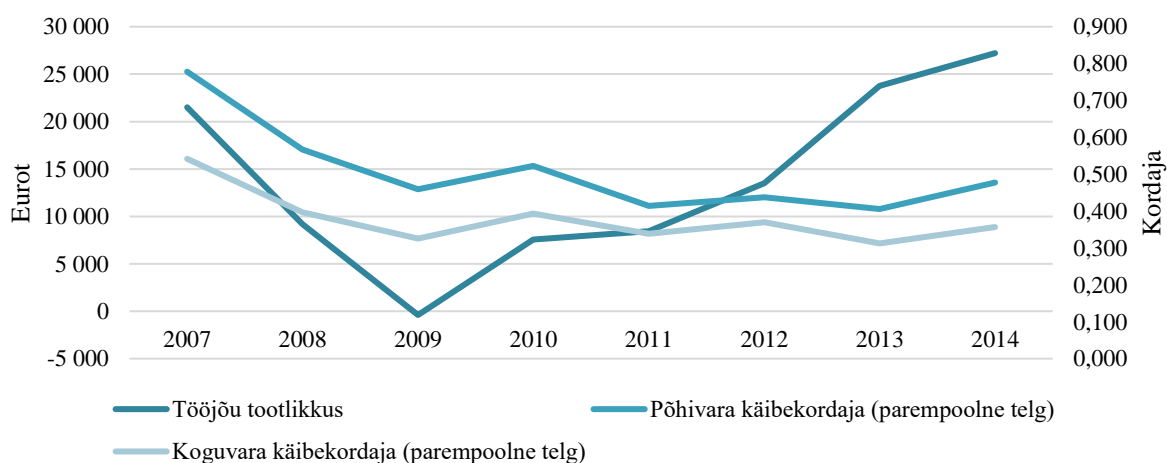
Joonis 90. Mitmekesistamise mõju meetmes 3.1 osalenud põllumajandusettevõtete majanduslikule olukorrale (n=53)

Allikas: Põllumajandustootja majandustegevuse mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas. EMÜ, 2016.

- 1051 Meetmes 3.1.1 osalenute tööjõu tootlikkus (brutolisandväärtuse alusel) kasvas pärast aastatel 2007–2009 toimunud langust järjepidevalt, ületades 2014. aastaks 2007. aasta taseme (Joonis 91). Kui 2007. aastal oli meetmes osalenute keskmine tööjõu tootlikkus 21,5 tuhat eurot, siis 2014. aastal 27,2 tuhat eurot ehk 21% võrra kõrgem. Sealjuures on nimetatud perioodil vähenenud aga meetmes osalenute varade tootlikkust iseloomustavad näitajad. Põhivara käibekordaja kahanes aastas keskmiselt 6,7% ja koguvara käibekordaja 5,8%. Selle põhjuseks võib pidada investeeringutest tulenevat varade kasvu, mille mõju ettevõtte käibeale võib avalduda pikema perioodi jooksul.

Joonis 91. Meetme 3.1.1 raames toetatud ettevõtete keskmiste tööjõu tootlikkuse ning põhivara ja koguvara käibekordaja näitajate muutus aastatel 2007-2014

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. EMÜ, 2016.

1052 Eelnevast võib järeldada, et meetmel oli selles osalenute majanduslikule olukorrale ja seega ka elukvaliteedile enamikel juhtudel positiivne mõju.

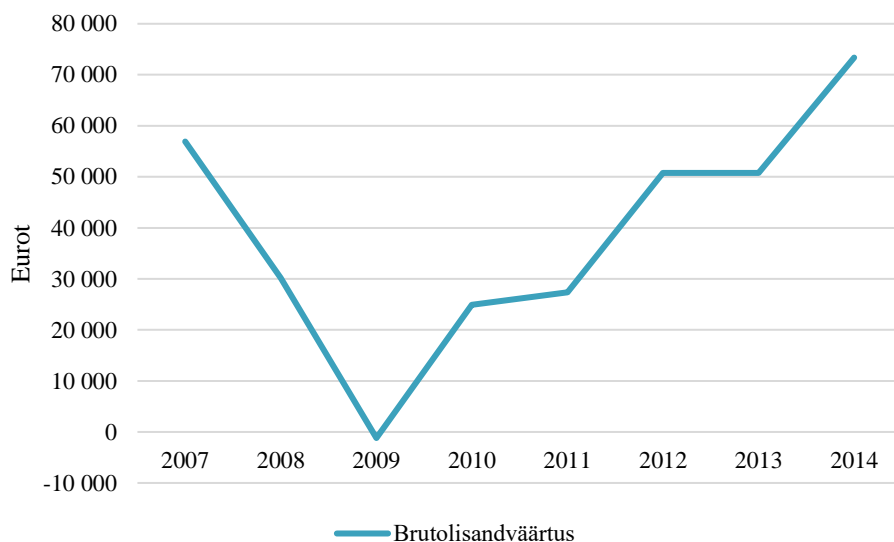
Kood 311. 3. Mil määral on meede suurendanud toetuse saajate võimekust panustada majanduslikku mitmekesisusse ja elukvaliteeti maapiirkondades?

Hinnangu alus:

- Toetuse saajate lisandväärtuse muutus
- Meetme raames loodud töökohtade arv
- Meetme mõju ettevõtete tegevusele
- Uut toodet tootvate või uut teenust pakkuvate meetmes osalenud ettevõtjate osakaal kõikidest meetmes osalenud ettevõtjatest

1053 Meetmes 3.1.1 osalenute poolt loodav keskmine brutolisandväärtus kasvas pärast 2009. aastat järjepidevalt ja aastaks 2014 oli see 73,4 tuhande euroga 22% võrra kõrgem kui 2007. aastal (Joonis 92). Seega on programmiperioodil suurenenud meetmes osalenute poolt maapiirkonnas loodav lisandväärtus.

Joonis 92. Meetme 3.1.1 raames toetatud ettevõtete keskmise brutolisandväärtuse muutus aastatel 2007–2014

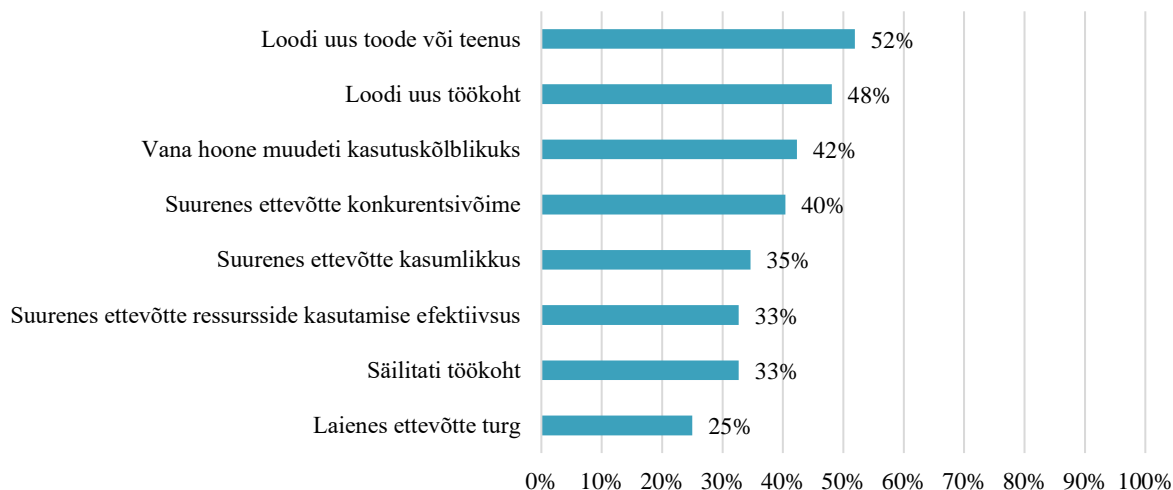
Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta; EMÜ, 2016.

1054 Meetme 3.1.1 raames loodi 155 meetmes osalenud ettevõtja poolt maapiirkonnas 114 töökohta³⁷⁵. Võttes aluseks meetmes osalenute hinnangud mitmekesistamise mõjule ettevõtete tegevusele (Joonis 93), võib järeldada, et need töökohad loodi peaaegu poolte meetmes osalenud ettevõtjate poolt. Kolmandiku meetme raames toetatud ettevõtjate väitel võimaldas meetme raames ellu viidud mitmekesistamine aga säilitada vähemalt ühe töökoha. Lisaks sellele hakati enam kui poolte meetmes osalenud ettevõtjate hinnangul tootma uut toodet või

³⁷⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

pakkuma uut teenust. Nii loodud töökohad kui ka uued teenused ja tooted soodustavad ka pikemas perspektiivis maapiirkonna arengut.

Joonis 93. Mitmekesistamise mõju meetmes 3.1 osalenud põllumajandusettevõtete tegevusele (n=52)

Allikas: Põllumajandustootja majandustegevuse mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas. EMÜ, 2016.

- 1055 Võttes arvesse toetuse saajate poolt loodava lisandväärtuse kasvu ning uute töökohtade ja toodete või teenuste loomist, võib pidada meetet 3.1.1 küllaltki tulemuslikuks selles osalenute võimekuse suurendamisel panustada maapiirkonna majanduslikku mitmekesisusse ja elukvaliteeti.

Kood 311. 4. Millised muud tulemused, sh ka teiste eesmärkide/telgedega seonduvad, on seotud kõnealuse meetme rakendamisega (kaudsed, positiivsed/negatiivsed tulemused toetuse saajate ja ka muude isikute jaoks, kohalik tasand)?

Hinnangu alus:

- Meetme raames ellu viidud tegevused

- 1056 Meetme 3.1.1 raames viidi ellu kokku 490 tegevust, millest 163 juhul ehitati või parandati hoone või selle osa³⁷⁶. Selle tulemusel anti paljudele kasutusele või alakoormatud hoonetele majanduslik rakendus ning samuti parandas hoonete parandamine ja ehitamine maapiirkonna elukeskkonda.
- 1057 Sagedased tegevused olid ka masina ja seadme ostmise. Sellised tegevused olid tihti seotud põllumajandustoodangu töötlemise ja turustamisega ning uute vastavate tehnoloogiate kasutusele võtmise ja uute toodete tootmisega. Seega olid meetme 3.1.1 tulemused kooskõlas ka meetmete 1.6 „Põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse

³⁷⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

andmine“ ja 1.7 „Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine“ eesmärkidega.

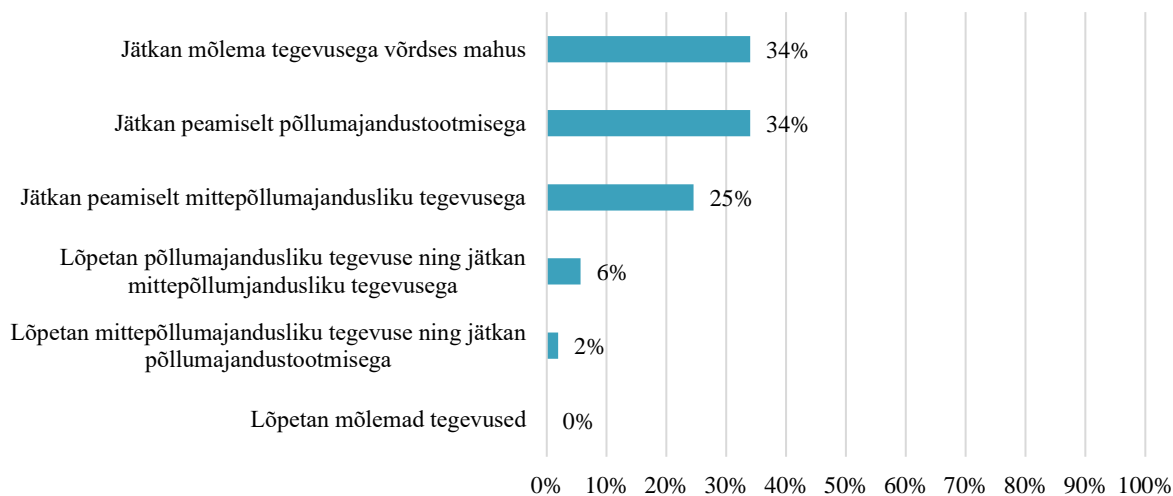
Kood 311. 5. Mil määral ja kuidas on investeeringutoetused edendanud talumajapidamistegevust mittepõllumajandusliku tegevuse suunas?

Hinnangu alus:

- Mittepõllumajandusliku tegevusega jätkavate meetmes osalenute osakaal

1058 Küsitlusele vastanud põllumajandusettevõtjatest kavatseb väga väike osa lõpetada põllumajandusliku või mittepõllumajandusliku tegevuse (vastavalt 6% ja 2% vastajatest). Valdav osa nendest kavatseb jätkata mõlema tegevusega (34% vastajatest), sealjuures kolmandik keskendub põllumajandustootmisele ja veerand jätkab peamiselt mittepõllumajandusliku tegevusega. Eelnevast võib järeldada, et meetmes 3.1.1 osalejad on mitmekesisistanud oma talumajapidamistegevust mittepõllumajandusliku tegevuse suunas sellisel määral, mis motiveerib neid lisandunud tegevustega jätkama.

Joonis 94. Meetmes 3.1 osalenud põllumajandusettevõtjate tegevuse suund viie aasta perspektiivis pärast oma ettevõtte majandustegevuse mitmekesistamist. (n=53)

Allikas: Põllumajandustootja majandustegevuse mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas. EMÜ, 2016.

Kood 311. 6. Mil määral ja kuidas on investeeringutoetused edendanud täiendavaid tööhõivevõimalusi talumajapidamiste jaoks väljaspool põllumajandussektorit?

Hinnangu alus:

- Meetme raames tehtud investeeringutega seoses loodud töökohtade arv

1059 Meetme 3.1.1 raames loodi 114 töökohta³⁷⁷, mis tulenevalt meetmes osalemise nõuetest ja tingimustest ei olnud tegevusala mõttes seotud põllumajandustootmisega. See on enam kui kaks korda rohkem töökohti kui tulemusnäitajas ette nähtud, mistõttu võib meedet pidada tööhõivevõimaluste loomisel tulemuslikuks.

5.3.1.1.4 Järeldused ja soovitused

1060 Meetme 3.1.1 rakendamise käigus saavutati kõik ette nähtud sihttasemed peale päevakülastuste arvuga seotud eesmärgi. See sihttase saavutati veidi enam kui poolte päevakülastuste ulatuses. Sihttasemeid arvestades osales meetmes poole võrra rohkem ettevõtteid, loodi kaks korda enam töökohti ja toetati mitu korda rohkem maaturismitegevusi kui oodati. Sihttasemete saavutamismäärad viitavad sellele, et eesmärkide määratlemisel alahinnati nii elluviidavate maaturismitegevuste kui ka loodavate töökohtade arvu. Meede oli põllumajandusettevõtjate jaoks nende ettevõtlustegevuse mitmekesistamisel väljapoole põllumajandust väga oluline, kuna ilma selleta oleksid paljud vajalikud investeeringud tegemata jäänud. Mitmekesistamine avaldas positiivset mõju toetatud ettevõtetele ja tõstis nende võimekust panustada maapiirkonna mitmekesisusse ja elukvaliteeti, kuna maapiirkonnas kasvas loodav lisandväärtus ja loodi juurde uusi töökohti. Ellu viidud tegevuste käigus renoveeriti maapiirkonnas ka madala kasutusega hooneid ning tootmisel ja teenuste pakkumisel võeti paljudel juhtudel kasutusele uusi tehnoloogiaid.

1061 Toetuse mõju meetme 3.1.3 eesmärkidele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

1062 Kuna kasusaajate arvu puhul saavutati sihttase 155%, tehtavate investeeringute mahu puhul 109% ja toetatavate maaturismitegevuste arvu puhul 600%, siis võib lugeda kõik tegevuseesmärgid täidetuks.

- **Valdkonna eesmärgid**

1063 Toetatavate ettevõtete mittepõllumajandusliku tegevuse lisandväärtuse kasvuga seotud sihttase täideti 318% ulatuses ja loodavate töökohtade sihttase 228%. Täiendava turistide arvu sihttaseme puhul saavutati sihttase ööbimistega külaliste arvu osas 141%, päevakülastuste arvu puhul aga vaid 54%. Seega saavutati enamik valdkondlikke eesmärke.

- **Üldeesmärgid**

1064 Töötaja kohta loodud keskmise lisandväärtusega seotud eesmärk täideti 23 008 euro suuruse sihttaseme puhul 118% ulatuses.

---

³⁷⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Soovitused

1. Töökohtade säilitamise ja loomisele tuleks ka edaspidi tähelepanu pöörata, kuna meetme hindamise tulemused näitavad positiivset trendi töökohtade loomisel. Töökohtade loomine ja säilitamine on kindlasti keeruline, kuid samas äärmiselt oluline maapiirkonna rahva arvu stabiilsuse tagamisega seonduvalt.
2. Eelistada tuleks jätkuvalt olemasoleva ressursi paremat ära kasutamist, sh projekte, mille käigus säilitatakse kultuurimälestisi. Arvestades maaturismi tegevuste suurt osakaalu (majutus ja toitlustamise tegevusala), siis nimetatud valdkonna puhul on oluline hinnata turustamisel pakutavat piirkondlikku ja ajaloolist lugu. Seetõttu võiks uute hoonete ehitamise asemel eelistada ka näiteks olemasolevate hoonete renoveerimist.
3. Toetuse määra puhul on 50% kriitiline tase, alla mille ei ole mikroettevõtetele võimalik enda ideid ellu viia.
4. Eelistada tuleks ettevõtteid, kes on alustanud toetusega seotud tegevuste või valdkonna arendamist omavahenditest ning on seega äriideed pikemalt kaalunud. See aitaks vältida ettevõtjate liigset sõltuvust avalikest vahenditest. Sealjuures peaks vastav skeem tühimõju piiramiseks tegevuste jätkamise kõrval motiveerima ettevõtjaid ka uusi tegevusi alustama.

5.3.1.2 Alameede 3.1.2. Mikroettevõtete arendamine

5.3.1.2.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 1065 Alameetme spetsiifilisteks eesmärkideks oli kohalikul ressursil põhinevate ja maapiirkonna elukvaliteedi parandamisega seotud mittepõllumajandusliku mikroettevõtluse arendamine, mahajäetud hoonete tootmises ja teeninduses taaskasutusele võtmisele kaasaaitamine, ettevõtluse uuenduslikkuse suurendamine läbi uudsete lahenduste, noorte ja naiste ettevõtluses osalemise soodustamine ning puuetega inimeste erisusi arvestavate töötingimuste ja teenuste loomine.

Toetuse saamise tingimused

- 1066 Toetust võisid taotleda maapiirkonnas tegutsevad mikroettevõtjad, kes andsid tööd vähem kui 10 inimesele ja kelle aastane müügitulu ja/või aastabilansi kogumaht ei ületanud 2 mln eurot, kusjuures väikeprojektide korral pidi ettevõtja aastane müügitulu olema suurem kui 2400 eurot ja suurprojektide korral suurem kui 31 955 eurot. Üheks miinimumnõudeks väikeprojektide korral oli see, et taotleja pidi säilitama vähemalt olemasoleva töökohtade arvu ja suurprojektide korral looma seoses investeeringuga vähemalt ühe töökohta. Läbi hindamise eelistati projekte, mis avaldasid enim mõju piirkonna tööhõivele ja maapiirkonna sotsiaalmajanduslikule olukorrale.

- 1067 Toetati kaupade ja teenuste pakkumisel mobiilsete lahenduste arendamist ja infotehnoloogia rakendamist, teenuste osutamist maapiirkonna ettevõtetele ja rahvastikule ning maapiirkonnas majutusteenuse loomist ja parandamist.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

- 1068 Kõrgeim toetuse määr oli vahemikus 30%–50% kogu investeeringu summast sõltuvalt projekti suurusest, elluviimise piirkonnast ja tehtava investeeringu iseloomust. Maksimaalne toetussumma oli kuni 300 tuhat eurot programmiperioodi jooksul ja kontserni kuuluvate ettevõtjate puhul 300 tuhat eurot kontserni kohta kokku. Kasutatud tehnika ostmise osas oli maksimaalne toetussumma 20 tuhat eurot.

5.3.1.2.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 1069 Linnad on Eestis tegevusalade mõttes oluliselt mitmekesisemad kui maapiirkond. Maapiirkonna majandustegevus on liialt ühekülgne ja seda eriti äärealadel. See raskendab maal sobiva töökoha leidmist, avaldades omakorda mõju madalamale tööhõive määrale. Maapiirkonnas on likvideeritud ettevõtete kasvutempo olnud loodud ettevõtete omast mõnevõrra kiirem ja lisaks ohustab ettevõtete jätkusuutlikku arengut maaettevõtete juhtide keskmine vanus.
- 1070 Maapiirkonnas on ressursse, mida kasutades on võimalik maa ja linna erinevusi tasakaalustada: põllumajanduses toimunud muudatuste tõttu tühjaks jäänud hooned, mis on kaotanud otstarbe või on alakooratud, ning loodus- ja kultuuripärand, mille potentsiaali rakendamist kohaliku arengu edendamisel takistab tehniline seisukord, vähene ligipääsetavus ja eksponeeritus, varustatus tugiinfrastruktuuriga, vähesed lisateenused, samuti objektide nõrk omavaheline seotus. Nende objektide ajakohastamine ja neile majandusliku väärtuse andmine tõhustab tootmist ja teenindustegevust, parandades elukeskkonda.

Meetme eesmärkide saavutamine

- 1071 Meetme **väljundnäitajatest** täideti kasusaajate arvu puudutav näitaja 115%, tehtavate investeeringute mahu näitaja 109% ja toetavate maaturismitegevuste arvu näitaja 249% ulatuses. **Tulemusnäitajatest** saavutati toetatavate ettevõtte mittepõllumajandusliku tegevuse lisandväärtuse kasvu näitaja 310% ja loodavate töökohtade näitaja 208% ulatuses. Seega olid meetmes osalenud ettevõtted maaturismitegevuste elluviimisel ja töökohtade loomisel aktiivsemad kui oodati. Kuigi täiendava turistide päevakülastuste arvu näitaja täideti 225% ulatuses, siis ööbimistega täiendava turistide arvu näitaja vaid 68% ulatuses. **Mõjunäitajaks** määratud ettevõttes loodud lisandväärtus töötaja kohta jäi samuti ettenähtud määral täielikult saavutamata, kuna see täideti ka mõjunäitaja väärtuse 20 771 euro korral 94% ulatuses.

Tabel 63. Meetme 3.1.2 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013 ³⁷⁸	Saavutusmäär 2013	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Kasusaajate arv	500	574	115%	
Tehtavate investeeringute maht	95 867 473	104 832 885	109%	
Toetatavate maaturismitegevuste arv	250	622	249%	
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Toetatavate ettevõtete mittepõllumajandusliku tegevuse lisandväärtuse kasv	4 250 000 eurot	13 186 000 eurot ³⁷⁹	310%	
Täiendav turistide arv	20 298 ööbimisega külalist	13 827 ööbimisega külastust	68% ööbimisega külastustest	
	37 303 päevakülalist	84 026 päevakülastust	225% päevakülastustest	
Loodavad töökohad	250	518,8	208%	
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Ettevõtja loodud lisandväärtus töötaja kohta	23 008 eurot (sh 1–9 töötajaga ettevõtetes 20 771 eurot)	19 456 eurot ³⁸⁰	94%	

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%–31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

5.3.1.2.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 312. 1. Kuidas ja mil määral on meede kaasa aidanud toetuse saajate majanduse mitmekesistamisele?

Hinnangu alus:

- Lisategevusala arendamiseks investeeringu teostavate meetmes osalenute osakaal
- Kavandatava tegevuse valdkondade sagedus

1072 Meetme 3.1.2 raames ellu viidud tegevustest 76% olid sellised, mille käigus tehti investeeringud lisategevusala arendamiseks. Peaaegu 82% juhtudest, kus investeering ei olnud seotud põhitegevusalaga, mitmekesistati tegevust turisminduse suunas ja 56% kõikidest meetme tegevustest olid suunatud turismi valdkonda. Antud küsimuse puhul tuleb ka arvesse võtta, et alameetme eesmärk ei olnud ettevõtete olemasoleva tegevuse mitmekesistamine, vaid igasuguse mittepõllumajandusliku tegevuse arendamine maapiirkonnas. Siiski oli meetmel 3.1.2 toetuse saajate majandustegevuse mitmekesisusele oluline mõju.

³⁷⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

³⁷⁹ Näitaja iseloomustab toetuse saajate kogu müügitulu kasvu.

³⁸⁰ 2013. aasta seisuga.

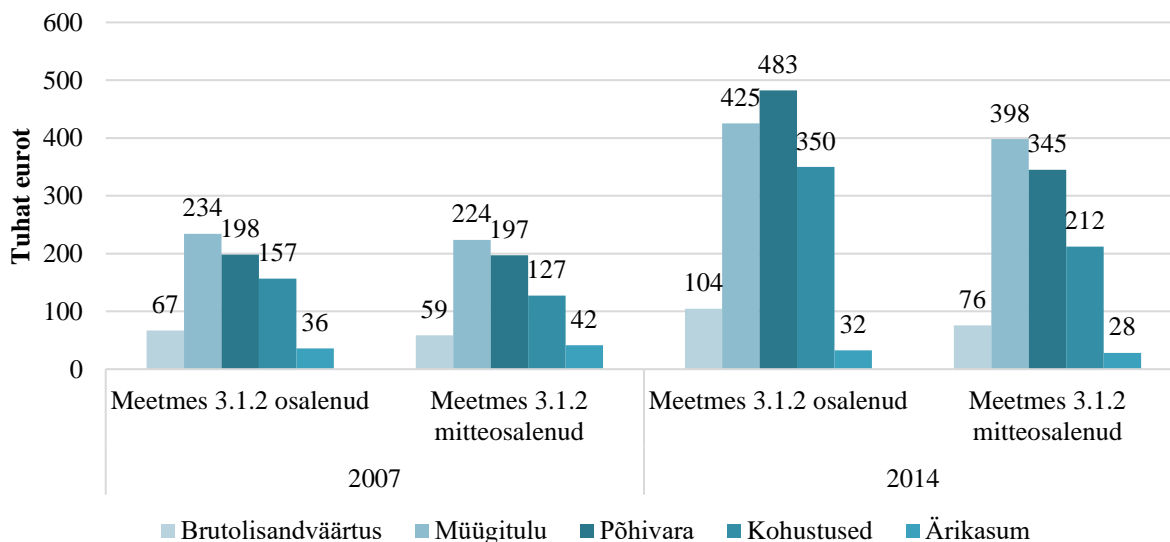
Kood 312. 2. Kuidas ja mil määral on meede kaasa aidanud toetuse saajate elukvaliteedi parandamisele?

Hinnangu alus:

- Meetmes osalenud ettevõtete ärikasumi, põhivara ja kohustuste muutus meetme rakendamise tulemusena

- 1073 Meetme raames toetatud ettevõtjate elukvaliteedi muutust hinnatakse nende ettevõtete majandusliku olukorra alusel. Kvaasiekspperimentaalse PSM meetodi alusel moodustati 171 meetmes 3.1.2 osalenud ettevõtja näitajate muutuse hindamiseks võrdlusgrupp meetmes mitteosalenutest ja arvutati kahe grupi keskmised näitajate väärtusel aastatel 2007 ja 2014 (Joonis 95). Arvutuste alusel võib öelda, et meetme 3.1.2 tulemusel langes selles osalenute ärikasum 36 tuhandelt eurolt 32,5 tuhande euroni, ent mõnevõrra vähem kui võrdlusgrupil, kelle ärikasum langes 41,6 tuhandelt eurolt 28,3 tuhande euroni, toetuse saajate langus oli seega 22% võrra väiksem. Sellest võib järeldada, et meetmel oli positiivne mõju toetatud ettevõtete kasumlikkusele.
- 1074 Meetmes osalenute müügitulu kasvas nimetatud vahemikus 81% võrra ja teistel ettevõtetel 78% võrra, mistõttu võib meetmest tingitud müügitulu kasvuks hinnata 3%. Nii ei mõjutanud meede oluliselt selles osalenute müügitulu. Oluliselt kõrgem oli aga meetmes osalenute põhivara ja kohustuste kasv, mis tõusid meetme tõttu vastavalt 69% ja 56%. Kuna põhivara kasv oli absoluutse tõusu alusel 27% kõrgem, ei tulnud see ainult kohustuste kasvust.

Joonis 95. Meetmes 3.1.2 osalenute ning mitteosalenute põhivara, kohustused ja ärikasum aastate 2007 ja 2014 võrdluses

Allikas: Äriregister, PRIA 31.12.2015. Järelhindaja arvutused.

- 1075 Seega suurenesid meetme tulemusel märkimisväärselt küll selles osalenute kohustused, ent rohkem kasvas põhivara ning ärikasumi langus ei olnud nii suur kui teistel sarnastel meetmes

mitteosalenud ettevõtetel. Toetuse saajate elukvaliteedi muutust programmi perioodi jooksul võib seega pidada pigem positiivseks.

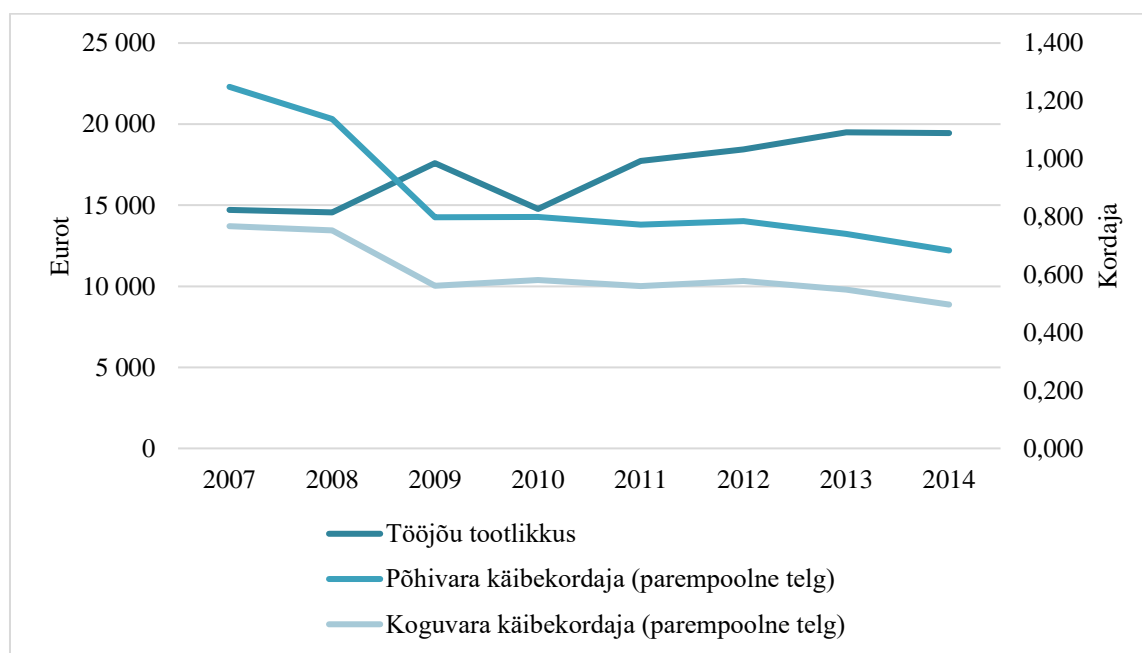
Kood 312. 3. Mil määral on meede suurendanud toetuse saajate võimekust panustada majanduslikku mitmekesisusse ja elukvaliteeti maapiirkondades?

Hinnangu alus:

- Meetmes osalenud ettevõtete tootlikkuse näitajate muutus
- Meetmes osalenud ettevõtete brutolisandväärtuse muutus meetme rakendamise tulemusena

1076 Meetmes 3.1.2 osalenute keskmine tööjõu tootlikkus lisandväärtuse alusel arenes aastatel 2007–2014 üsna stabiilselt. Kui aastal 2007 oli selle näitaja väärtus 14,7 tuhat eurot, siis 2014. aastaks 19,5 tuhat eurot (Joonis 96). Seega kasvas meetmes osalenute keskmine tööjõu tootlikkus 32%, keskmised põhivara ja koguvara käibekordaja näitajad langesid aga vastavalt 8,2% ja 6% aastas.

Joonis 96. Meetme 3.1.2 raames toetatud ettevõtete tööjõu tootlikkuse ning põhivara ja koguvara käibekordaja keskmiste näitajate muutus aastatel 2007–2014

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

1077 Kvaasiekspperimentaalse PSM-meetodi alusel moodustati 171 meetmes 3.1.2 osalenud ettevõtja poolt loodava brutolisandväärtuse muutuse hindamiseks võrdlusgrupp meetmes mitteosalenutest ja arvutati kahe grupi keskmised näitajate väärtusel aastatel 2007 ja 2014 (Joonis 95). Sel perioodil kasvas meetmes 3.1.2 osalenute keskmine brutolisandväärtus 56%, teistel sarnastel meetmes mitte osalenud ettevõtetel aga 29% võrra. Selle alusel võib öelda, et toetuse saajate poolt loodav keskmine brutolisandväärtuse näitaja tõusis meetme tulemusel

27% võrra, millest järeldub, et need ettevõtted panustavad meetmes osalemise tulemusel senisest oluliselt rohkem maapiirkonnas loodavasse lisandväärtusse.

Kood 312. 4. Millised muud tulemused, sh ka teiste eesmärkide/telgedega seonduvad, on seotud kõnealuse meetme rakendamisega (kaudsed, positiivsed/negatiivsed tulemused toetuse saajate ja ka muude isikute jaoks, kohalik tasand)?

Hinnangu alus:

- Meetme raames ellu viidud tegevused

1078 Meetme 3.1.2 käigus toimus 1974 tegevust, millest 642 olid seotud maapiirkonnas hoone või selle osa ehitamise või parandamisega ja 475 uue hoone püstitamisega. Mõlema tegevusega investeeriti kokku 66,5 mln eurot³⁸¹. Seega võib öelda, et meetme tulemusel arenes maapiirkonna elukeskkond.

1079 Fookusgrupi intervjuus toodi välja, et paljud investeeringud voodikohtade loomisse või parandamisse ei olnud mõistlikud. Kuna selliste tegevuste käigus ei arvestatud tihti nõudlusega, siis tekkis vastavad investeeringud teinud ettevõtetel probleeme voodikohtade täituvusega. Selle tulemusel tekitasid mõningad meetme raames turismi suunas tehtud investeeringud ettevõtetele majanduslikke raskusi ega olnud põhjendatud.

Kood 312. 5. Mil määral ja kuidas on toetus kaasa aidanud tegevuse mitmekesistamise ja ettevõtluse edendamisele?

Hinnangu alus:

- Lisategevusala arendamiseks investeeringu teostavate meetmes osalenute osakaal
- Meetme raames tehtud investeeringute summa

1080 Meetmes 3.1.2 osalenud 574 ettevõttest 457 ehk 80% tegid investeeringu lisategevusala arendamiseks³⁸². Meetme raames investeeriti maapiirkonnas ettevõtlustegevusse kokku 104,8 mln eurot³⁸³. Kuna meetmes osales 574 ettevõtet, siis ühe ettevõtte kohta investeeriti keskmiselt 182,6 tuhat eurot. Seega aitas meede märkimisväärse summa paigutamise kaasa maapiirkonna ettevõtluse mitmekesistamisse ja edendamisse.

Kood 312. 6. Mil määral ja kuidas on toetus edendanud täiendavaid tööhõivevõimalusi maapiirkondades?

Hinnangu alus:

- Meetme raames loodud töökohtade arv

1081 Meetme 3.1.2 raames loodi 519 töökohta, mis on enam kui kaks korda rohkem kui tulemusnäitajas ette nähtud. Arvestades meetmes osalenute arvu, on see üsna suur lisandunud

³⁸¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta. EMÜ, 2016.

³⁸² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

³⁸³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

töökohtade arv ja seega võib meedet maapiirkonna tööhõivevõimaluste parandamisel pidada tulemuslikuks.

5.3.1.2.4 Järeldused ja soovitused

1082 Meetme rakendamise käigus saavutati enamik seatud eesmärkidest. Täitmata jäid vaid ööbimist sisaldava külastustega seotud sihttase ja toetuse saajate keskmine töötaja kohta loodud lisandväärtus jäi programmiperioodi viimase aasta seisuga liiga madalaks. Samas osales meetmes aga mõnevõrra rohkem ettevõtteid ja tehti ka suuremas mahu investeringuid kui väljundnäitajate põhjal ootuspärane oli. Töökohti loodi enam kui kaks korda rohkem kui tulemusnäitajas ette nähti. Meetmes osalemise tulemusel suurenesid selles osalenute kohustused, ent veel kõrgem oli põhivara kasv. Müügitulu toetuse saajatel meetmes osalemise tõttu oluliselt ei muutunud ja ärikasumi langus oli madalam. Enamik ettevõtteid tegid investeringud lisategevusala arendamiseks. Nii võib meedet selles osalenute elukvaliteedi ja nende ettevõtete mitmekesistamisele edukaks lugeda. Kuna meetme tõttu kasvas märkimisväärselt toetatud ettevõtete poolt loodav lisandväärtus ja loodi 519 töökohta, panustas see ka maapiirkonna elukvaliteeti ja tööhõivevõimaluste loomisse.

1083 Toetuse mõju meetme 3.1.2 eesmärkidele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

1084 Kasusaajate arvu puudutav näitaja saavutati 115%, tehtavate investeringute mahu näitaja 109% ja toetatavate maaturismitegevuste arvu näitaja 249% ulatuses. Seega täideti kõik tegevuseesmärgid.

- **Valdkonna eesmärgid**

1085 Toetatavate ettevõtte mittepõllumajandusliku tegevuse lisandväärtuse kasvu näitaja täideti 310% ja loodavate töökohtade näitaja 208% ulatuses. Kuigi täiendava turistide päevakülastuste arvu näitaja täideti 225% ulatuses, täideti ööbimistega täiendava turistide arvu näitaja vaid 68% ulatuses. Enamik valdkondlikke eesmärke siiski saavutati.

- **Üldeesmärgid**

1086 Ettevõttes loodud lisandväärtus töötaja kohta saavutati peaaegu ettenähtud määral, kuna sihttasemest jäi puudu vaid 6%.

Soovitused

1. Töökohtade säilitamise ja loomisele tuleks ka edaspidi tähelepanu pöörata, kuna meetme hindamise tulemused näitavad positiivset trendi töökohtade loomisel. Töökohtade loomine ja säilitamine on kindlasti keeruline, kuid samas äärmiselt oluline maapiirkonna rahva arvu stabiilsuse tagamisega seonduvalt;
2. Eelistada tuleks jätkuvalt olemasoleva ressursi paremat ära kasutamist, sh projekte, mille käigus säilitatakse kultuurimälestisi. Arvestades maaturismi tegevuste suurt

osakaalu (majutus ja toitlustamise tegevusala), siis nimetatud valdkonna puhul on oluline hinnata turustamisel pakutavat piirkondlikku ja ajaloolist lugu. Seetõttu võiks uute hoonete ehitamise asemel eelistada ka näiteks olemasolevate hoonete renoveerimist;

3. Toetuse määra puhul on 50% kriitiline tase, alla mille ei ole mikroettevõtetel võimalik enda ideid ellu viia;
4. Eelistada tuleks ettevõtteid, kes on alustanud toetusega seotud tegevuste võivaldkonna arendamist omavahenditest ning on seega äriideed pikemalt kaalunud. See aitaks vältida ettevõtjate liigset sõltuvust avalikest vahenditest. Sealjuures peaks vastav skeem tühimõju piiramiseks motiveerima ettevõtjaid tegevuste jätkamise kõrval neid ka alustama;
5. Soovitav on toetada ka uute mittepõllumajanduslike ettevõtete tegevuse alustamist maapiirkonnas, mis oleks seotud piirkondlikult oluliste teenuste arendamisega;
6. Mittepõllumajandusliku tegevuse toetamise puhul on oluline hoida sünergiaid LEADER meetme toetustega.

5.3.1.3 Alameede 3.1.3. Investeeringud bioenergia tootmisesse

5.3.1.3.1 Ülevaade meetmest

Meetme eesmärk

- 1087 Alameetme eesmärkideks oli põllumajandustootjate tegevuse mitmekesistamine muu maaettevõtlusega väljaspool põllumajandust, kohalikul ressursil põhineva maapiirkonna mikroettevõtluse arendamine, biomassist biokütuste, bioelektri ja biosoojuse tootmise suurendamine, uute tehnoloogiate kasutuselevõtmine, keskkonnahoid, maastikuhooldus ning energiatoorme tarnekindluse ning energiakandjate mitmekesisuse ja energiatootjate hajutatuse saavutamine maapiirkondades.

Toetuse saamise tingimused

- 1088 Toetuse saajateks olid mikroettevõtjatest põllumajandustootjad, kes andsid tööd vähem kui 10 inimesele ja kelle aastane müügitulu ja/või aastabilansi kogumaht ei ületanud 2 mln eurot. Toetatavateks olid bioenergia tootmisele suunatud investeeringud:

- bioenergia tootmiseks vajalike hoonete ja rajatiste ehitamine; ehitise juurde kuuluva juurdepääsutee ehitamine;
- ehitise juurde kuuluva veevarustus- ja kanalisatsioonisüsteemi ehitamine ning reoveepuhastussüsteemi ja selle juurde kuuluva seadme ostmine ja paigaldamine, kaasa arvatud veevarustus- ja kanalisatsioonivõrguga liitumine;
- ehitise juurde kuuluva elektripaigaldise ehitamine ja selle juurde kuuluva seadme ostmine ja paigaldamine, kaasa arvatud elektrivõrguga liitumine, kui see on ehitusprojektis ette nähtud ehitusseaduses sätestatud tingimustel ja korras;
- bioenergia tootmiseks vajaliku masina ja seadme ostmine ja paigaldamine;

- investeeringut ettevalmistavad (nt ehitusgeodeetilised) tööd ja omanikujärelevalve investeeringuobjekti ehitamise ajal.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

- 1089 Kõrgeim toetuse määr oli vahemikus 30%–50% kogu investeeringu summast sõltuvalt projekti suurusest, ellu viimise piirkonnast ja tehtava investeeringu iseloomust. Maksimaalne toetussumma oli kuni 512 tuhat eurot programmiperioodi jooksul ja kontserni kuuluvate ettevõtjate puhul 512 tuhat eurot kokku kontserni kohta. Kasutatud tehnika ostmisel oli maksimaalne toetussumma 30 tuhat eurot.

5.3.1.3.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 1090 Põllumajandusliku tootmise mitmekesistamise, uute toodete arendamise ja tootmise struktuuri üks potentsiaalne valdkond on põllumajanduse ja metsanduse (kõrval)saaduste energiaks töötlemine. Samal ajal annab biokütuste kasutamise edendamine panuse ka tõhusa energiaturu kujundamisse, suurendades taastuvatest energiaallikatest toodetava energia osatähtsust. Eestil on potentsiaal taastuvenergia tootmiseks olemas, kui suurendada biomassitoodangut kasutusest väljas oleval maal.
- 1091 Vajadus biomassi järele suureneb igal aastal. Bioenergia saamiseks on võimalik kasutada biomassi, mis on toodetud mahajäetud põllumajandusmaadelt (hinnanguliselt 400 tuhat ha). Nimetatud maad on sageli madala boniteediga ning koosnevad väikestest hajutatud maaüksustest. Nende alade kasutuselevõtt eeldab suuri investeeringuid ja turustuskindlust (biomassi tarbivat tööstust). Et senisest paremini kasutada põllumajanduse võimalusi taastuva tooraine (sh bioenergia) tootmisel mittetoiduks ning et luua täiendavaid töökohti maapiirkondades, soodustatakse investeeringuid, mis on suunatud bioenergia toorainete ning omatoodetud toorainest bioenergia tootmisele. Oluliseks peetakse bioenergia tootmist tooraine tootmiskoha lähedal, et vähendada transpordist tulenevat negatiivset keskkonnamõju.

Meetme eesmärkide saavutamine

- 1092 Kuna alameetme raames toetati ainult 17 ettevõtet, siis saavutati vastav **väljundnäitaja** vaid 85% ulatuses ja ka investeeringute maht jäi ette nähtust märkimisväärselt madalamaks ning täideti kõigest 42% ulatuses. Seega tegid ettevõtted oodatust oluliselt väiksemaid investeeringuid. **Tulemusnäitajaks** määratud toetatavate ettevõtete mittepõllumajandusliku tegevuse lisandväärtuse kasv saavutati aga 207% sellest summast, mis oli ette nähtud. Ettevõttes loodud lisandväärtus töötaja kohta oli toetuse saajatel 2013. aastal 8673 eurot, mis oli vaid 38% ette nähtud **mõjunäitaja** väärtusest. Seega oli küll meetme vastu olemas huvi, ent ettevõtjad tegid investeeringuid bioenergia tootmisse oluliselt väiksemas mahu kui sihttasemes ette nähtud.

Tabel 64. Meetme 3.1.3 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013 ³⁸⁴	Saavutusmäär 2013	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Kasusaajate arv	20	17	85%	
Tehtavate investeeringute maht	15 000 000 eurot	6 312 561 eurot	42%	
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Toetatavate ettevõtete mittepõllumajandusliku tegevuse lisandväärtuse kasv	800 000 eurot	1 655 100 eurot ³⁸⁵	207%	
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Ettevõtja loodud lisandväärtus töötaja kohta	23 000 eurot (sh 1–9 töötajaga ettevõtetes 20 770 eurot)	8673 eurot ³⁸⁶	38%	

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%–31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

5.3.1.3.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 313. 1. Mil määral on meede suurendanud toetuse saajate võimekust panustada majanduslikku mitmekesisusse ja elukvaliteeti maapiirkondades?

Hinnangu alus:

- Meetme raames ellu viidud tegevused

1093 Kuigi meetmes 3.1.3 osales vaid 17 ettevõtjat, viidi ellu 62 tegevust (Joonis 97). Nendest 35 ehk 56% seisis bioenergia tootmiseks vajaliku masina või seadme ostmises, mille abil toodetakse biomassist biokütuseid, bioelektrit või biosoojust³⁸⁷. Masina või seadme ostmisel oli paljudel juhtudel tegemist uue tehnoloogia kasutusele võtmisega. Samal ajal jäi aga keskmiselt meetmes osalenud ettevõtte poolt loodud lisandväärtus töötaja kohta üsna tagasihoidlikuks, kuna aastal 2013 oli see näitaja vaid 8,7 tuhat eurot ja vastav sihttase täideti ainult 38% ulatuses. Seega on üheks meetme rakendamise tulemuseks küll suurenenud energiakandjate mitmekesisus ja energiatootjate hajutatus maapiirkonnas, kuid meetmes osalenud ettevõtjate võimekus panustada maapiirkonnas loodavasse lisandväärtusesse jäi siiski oodatust tagasihoidlikumaks.

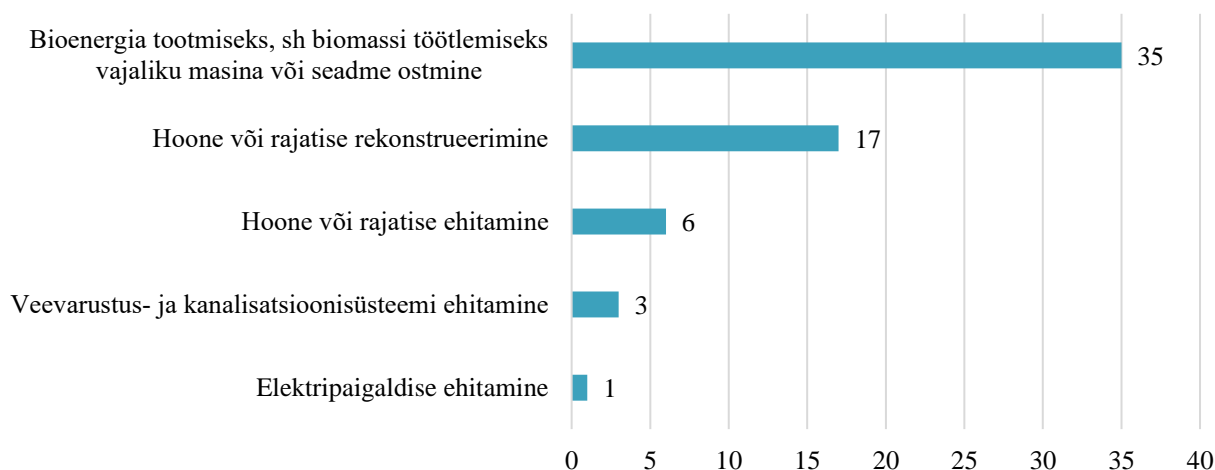
³⁸⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

³⁸⁵ Näitaja iseloomustab toetuse saajate kogu müügitulu kasvu.

³⁸⁶ Aasta 2013 seisuga.

³⁸⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Joonis 97. Meetme 3.1.3 raames ellu viidud tegevuste arv

Allikas: PRIA 31.12.2015

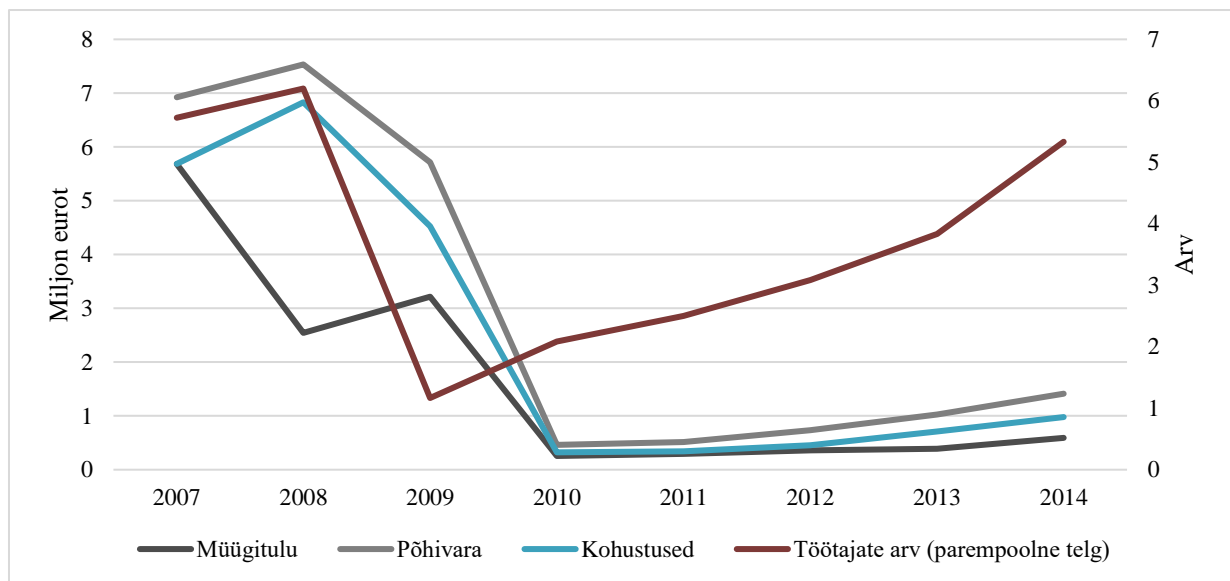
Kood 313. 2. Millised muud tulemused, sh ka teiste eesmärkide/telgedega seonduvad, on seotud kõnealuse meetme rakendamisega (kaudsed, positiivsed/negatiivsed tulemused toetuse saajate ja ka muude isikute jaoks, kohalik tasand)?

Hinnangu alus:

- Meetme raames ellu viidud tegevused
- Toetuse saajate majandusnäitajate muutused

1094 Meetme üldisemaks tulemuseks oli taastuva energia tootmise arendamine ja sellega ettevõtlustegevuse elavdamine maapiirkonnas. Samuti parandati meetme käigus hooneid või rajatise (Joonis 97). Tulenevalt aastal 2008 alanud majanduskriisist on keeruline hinnata meetme võimalikku mõju meetmes osalenute majandusnäitajatele (Joonis 98). Näitajate keskmiste väärtuste alusel langes aastatel 2007-2010 meetmes osalenute keskmine müügitulu mitu korda ja hoolimata pidevast kasvust ei jõudnud näitaja ka 2014. aastal 2009. aasta tasemele ligilähedalegi. Keskmised kohustused ja põhivara on aga aastatel 2013–2014 kasvanud müügitulust kiiremini, mis võib tuleneda meetme 3.1.3 raames tehtud investeeringutest. Veelgi kiiremini on kasvanud aga töötajate arv, mis jõudis aastaks 2014 peaaegu kriisieelsele tasemele. Kui oletada, et muutused alates 2010. aastast on toimunud meetmega seotud investeeringute tõttu, võib oletada, et lisaks meetmes osalenute müügitulu kasvule on suurenenud meetme 3.1.3 tulemusel märkimisväärselt ka nende ettevõtete töötajate arv.

Joonis 98. Meetme 3.1.3 raames toetatud ettevõtete keskmiste majandusnäitajate muutus aastatel 2007-2014.

Allikas: Äriregister.

5.3.1.3.4 Järeldused ja soovitus

1095 Seatud sihttasemed jäid meetme 3.1.3 puhul üldiselt täitmata. Kui toetuse saajaid oli vaid 3 võrra vähem kui eesmärgiks seatud 20, siis investeeringuid teostati poole vähem kui oli ette nähtud. Keskmise töötaja kohta loodud lisandväärtus moodustas vaid kolmandiku sihttasemes määratud. Tehtud investeeringute tulemusel kasvas energiakandjate mitmekesisus ja suurenes energiatootjate hajutatatus maapiirkonnas. Siiski ei saavutatud meetme rakendamise eesmärgi täitmist ja kuna ka tehtud investeeringute maht jäi tagasihoidlikuks, ei saa meedet eesmärkide saavutamisel edukaks pidada.

1096 Toetuse mõju meetme 3.1.3 eesmärkidele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

1097 Alameetme raames toetati ainult 17 ettevõtet, mistõttu vastav sihttase saavutati vaid 85% ulatuses ja investeeringute maht kõigest 42% ulatuses. Seega ei täidetud meetme rakendamisel seatud tegevuseesmärke.

- **Valdkonna eesmärgid**

1098 Toetatavate ettevõtete mittepõllumajandusliku tegevuse lisandväärtuse kasv saavutati 207% ettenähtud summa ulatusest ja seega valdkonna eesmärk sai täidetud

- **Üldeesmärgid**

1099 Ettevõttes loodud lisandväärtus töötaja kohta oli toetuse saajatel 2013. aastal 8673 eurot, mis oli vaid 38% ette nähtud sihttasemest. Meetme üldeesmärki seega ei täidetud.

5.3.2 Meede 3.2. Külade uuendamine ja arendamine (321, 322, 323)

5.3.2.1 Ülevaade meetmest

1100 Meedet rakendati nelja alameetme kaudu:

- Alameede 3.2.1. Majanduse ja maaelanikkonna põhiteenused
- Alameede 3.2.2. Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmine
- Alameede 3.2.3. Külade uuendamine ja arendamine
- Alameede 3.2.4. Maapiirkondade kultuuripärandi säilitamine ja selle kvaliteedi parandamine

Meetme eesmärk

- 1101 Meetme üldeesmärk oli parandada maapiirkonna elukeskkonna atraktiivsust ja elukvaliteeti kohaliku aktiivsuse suurendamise, lairiba internetiühenduste kättesaadavuse tõstmise ja mittetulundussektori arendamise kaudu. Meede aitas kaasa maapiirkonna sotsiaalse ja majandusliku mahajäämuse ning rahvaarvu vähenemise negatiivsete arengute pidurdamisele.
- 1102 Kuna alameetmeid 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 rakendati koos ning toetuse taotlejad ei eristanud toetuse taotlemisel alameetmeid, vaid tegevusi, hinnati alameetmeid 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 koos. Alameedet 3.2.2 hinnati eraldi.

5.3.2.2 Alameede 3.2.1. Majanduse ja maaelanikkonna põhiteenused, alameede 3.2.3 Külade uuendamine ja arendamine ja alameede 3.2.4 Maapiirkondade kultuuripärandi säilitamine ja selle kvaliteedi parandamine

5.3.2.2.1 Ülevaade alameetmetest

Toetuse saamise tingimused

- 1103 Alameedet rakendati Eesti maapiirkonnas. Maapiirkonnaks loeti vallad (sh vallasisesed linnad, mille elanike arv oli alla 4000 isiku) ja kuni 4000 elanikuga väikelinnad (seisuga 01.01.2007). Toetuse taotleja võis olla³⁸⁸:

- MTÜ
- SA
- väikese ja keskmise suurusega ettevõtjad.

Taotlejatele esitatavad nõuded³⁸⁹:

- MTÜ ja SA ei ole asutatud riigi või kohaliku omavalitsusüksuse poolt ning kelle liikmed ei ole üksnes riigi või kohaliku omavalitsusüksuse esindajad;
- MTÜ ja SA oli taotluse esitamise ajaks tegutsenud vähemalt kuus kuud;

1371 ³⁸⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³⁸⁹ Põllumajandusministri 10.10.2007 määrus nr 122 “Külade uuendamise ja arendamise investeringutoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord”.

- Kui MTÜ või SA on asutatud tähtajaliselt, ei või see tähtaeg olla lühem kui viis aastat arvates PRIA poolt viimase toetusosa väljamaksmisest;
- Ettevõtja oli taotluse esitamise ajaks tegutsenud vähemalt ühe aasta;
- Ettevõtja ei saa investeeringuobjektist või sellega seotud tegevusest vähemalt viie aasta jooksul arvates PRIA poolt viimase toetusosa väljamaksmisest ärikasumit, mis ületab majandusaastal 25% kavandatava investeeringuobjekti maksumusest. Nimetatud ärikasumi arvutamisel ei arvestata kavandatava investeeringuobjekti kulumit ja väärtuse langust.

Toetatavad tegevused³⁹⁰

- Põhiteenuste (sh kultuuritegevus, vaba aja veetmine vms) ning sellega seotud väikeinfrastruktuuri arendamine;
- Multifunktsionaalsete teeninduskeskuste arendamine (mittetootlikud investeeringud, taotleda saavad ainult MTÜ ja SA);
- Muudele isikutele kasutamiseks avatud internetiühendusega infopunktide ehitamine, rekonstrueerimine ja sisustamine;
- Teistele isikutele kasutamiseks avatud ehitiste ehitamine, rekonstrueerimine ja sisustamine, mis on seotud külaelanike ühise tegevuse, külakultuuri arendamise või väärtuse säilitamisega;
- Teistele isikutele kasutamiseks (park, haljasala, mängu- ja spordiväljak, külaplats) avatud rajatiste rajamine ja parendamine;
- Investeeringud objektidesse, millel on ajaloolis-kultuuriline väärtus (ehk investeeringuid kultuuripärandisse);
- Eraomandis ja riiklikus ehitusregistris arvel oleva, kasutusest väljas oleva ning taaskasutusele võtmiseks ehitusliku ja majandusliku väärtuseta põllumajandusliku ehitise täielik lammutamine.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

1104 Toetust anti³⁹¹

- MTÜle ja SAle kuni 90% investeeringuobjekti maksumusest, Tallinnaga piirnevates valdades kuni 70% investeeringuobjekti maksumusest;
- väikese suurusega ettevõtjale kuni 70% investeeringuobjekti maksumusest, Harjumaal kuni 60% investeeringuobjekti maksumusest;
- keskmise suurusega ettevõtjale kuni 60% investeeringuobjekti maksumusest, Harjumaal kuni 50% investeeringuobjekti maksumusest.

1105 Maksimaalne toetus ühe taotleja kohta oli kuni 60 000 eurot aastas. Põllumajandusliku ehitise lammutamise korral kuni 9586 eurot. Toetuse maksimaalne suurus ühe taotleja kohta arengukava programmiperioodil kokku oli 300 000 eurot.

³⁹⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

³⁹¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

5.3.2.2.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Alameetmete asjakohasus

- 1106 Madala asustustiheduse tõttu ei tasu maapiirkonnas teenused end ära ning maapiirkond on alalise elukeskkonnana väheatraktiivne. Elukvaliteedi parandamine (sh infrastruktuuri kvaliteet, teenuste parem kättesaadavus) on maaelanike arvu säilimise ja kasvu seisukohast olulise tähtsusega. Elukvaliteedi säilitamise ja parandamise üks võimalus on teenuste pakkumisel otsida uudseid tasuvaid lahendusi, kasutades selleks infotehnoloogiat võimalusi.
- 1107 Küla sotsiaalse infrastruktuuri parandamise seisukohalt on oluline jätkuv ühiskondlike ehitiste ja muude rajatiste kordategemine. See suurendab elanikkonna võimalusi tugevdada eri huvigruppide sidusust, teha koostööd ning korraldada ühisüritusi, samuti võimaldab ligipääsu informatsioonile, parandab küla välisilmet ja üldist elukeskkonna kvaliteeti. Oluline oli ka soodustada mittetulunduslikku majandustegevust, et anda kolmandale sektorile suuremat iseseisvust. Need tegevused seovad inimesi ka rohkem kodukohaga.
- 1108 Kolmandik maapiirkonna mälestisi (veskid, mõisahooned, maastikuelemendid, maastiku maamärgid vms) on väga halvas seisus, probleemiks on kohaliku arengu edendamisel kultuuri- ja loodusobjektide tehniline seisukord, vähene ligipääsetavus ja eksponeeritus, varustatus tugiinfrastruktuuriga ja vähesed lisateenused. Probleemiks on ka 1990. aastatel suurte majanduslike muutuste ja reformide tagajärjel tühjaks jäänud alates 1960. aastatest ehitatud põllumajanduslikud ehitised, mis risustavad maastikku ja keskkonda.
- 1109 Alameetme asjakohasust aitab hinnata selle tühimõju. Toetuse saajate küsitlusest ilmnes (n=241), et suurem osa toetuse saajatest ei oleks projekti ilma toetuseta ning samas mahus ellu viinud. Vaid 15% toetuse saajatest oleks oma eesmärgid ellu viinud ka ilma toetuseta. Siit võib järeldada, et alameetmete 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 tühimõju oli väga väike ning alameetmed olid maapiirkonnas asjakohased. Lisaks leiti fookusgrupis, et vanade, tühjaks jäänud põllumajandushoonete lammutamine (alameede 3.2.4) oli vajalik, kuna seda ei saanud MAKi 2007–2013 2. teljest toetada. Kui kultuuripärandiks lugeda maastik, siis oli alameede 3.2.4 asjakohane.

Tabel 65. Toetuse saajate hinnang toetuse tühimõjule, % (n=241)

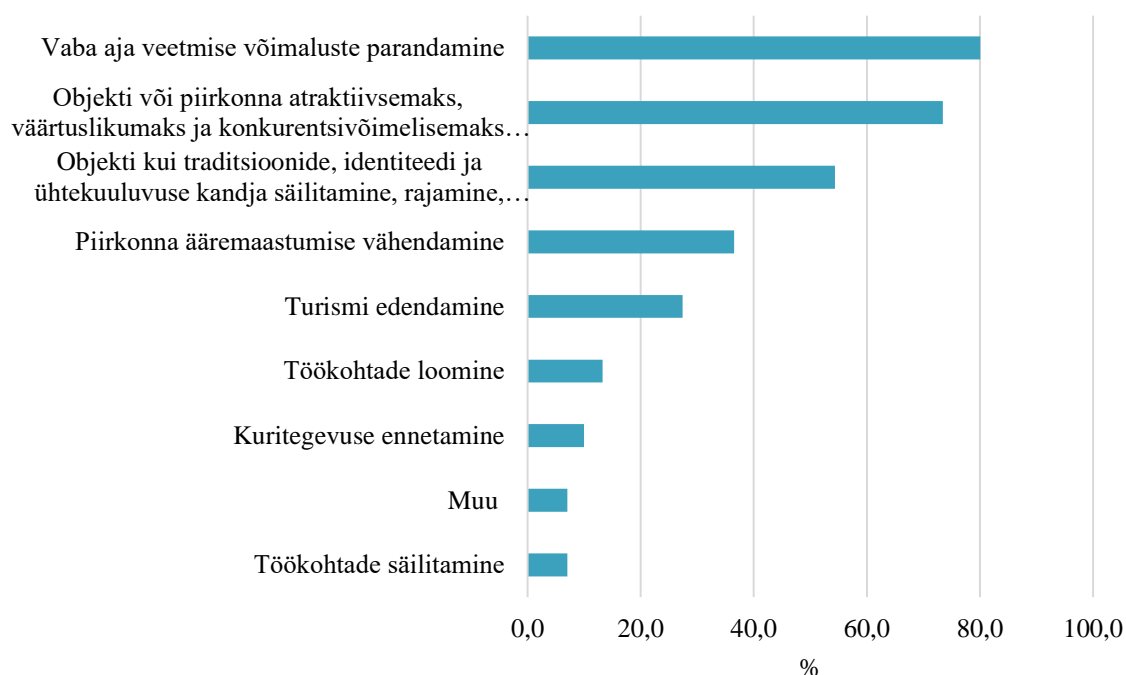
	Jah, kindlasti	Pigem jah	Pigem ei	Ei, kindlasti mitte	Ei oska öelda
Oleks projekti ellu viinud ilma toetuseta	4,6%	11,2%	42,3%	38,6%	3,3%
Oleks projekti ellu viinud samas mahus	4,3%	10,7%	48,6%	35,0%	1,4%

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja analüüs.

Alameetmete eesmärkide saavutamine

1110 Toetuse saajate sõnul viidi alameetmete tegevused ellu eesmärgiga eelkõige parandada vaba aja veetmise võimalusi (märkis 80,1% toetuse saajatest) ning muuta objekt või piirkond atraktiivsemaks, väärtuslikumaks ja konkurentsivõimelisemaks (73,4%).

Joonis 99. Toetuse taotlemise peamised põhjused, % (n=241)

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja analüüs.

1111 Alameetme 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 eelarve perioodiks 2007–2013 oli 45,8 mln eurot.

Tegevuseesmärkide saavutamine

1112 Alameetme 3.2.1 Majanduse ja maaelanikkonna põhiteenused tegevusi tehti 13 projekti raames 382 604 euro ulatuses, millest toetus moodustas 326 766 eurot. Alameetmest toetati peamiselt avalike infopunktide ehitamist või sinna inventari ostmist (27 korral) ning kultuuritegevuse ja vaba aja veetmise ruumide renoveerimist (11 korral). Seatud saavutustasemeid arvestades on alameetme 3.2.1 tegevuseesmärkide täitmine tagasihoidlik. Vähene oli see juba ka MAK vahehindamise ajal. Alameetme rakendumise tagasihoidlikkuse põhjendusi võib olla mitu. Esiteks alameetmest toetust saanud isik ei tohtinud saada olulist kasumit, mis võib olla põhjuseks, miks ei olnud sellest alameetmest otstarbekas toetust taotleda. Teise põhjusena võib nimetada sedagi, et laiem arusaamine, et meetmest 3.2 oleks toetust saanud küsida ka multifunktsionaalsete keskuste rajamiseks, tuli hilja. Kolmandaks rakendas Siseministeerium samal ajal maapiirkonnas regionaalarengu ja teenuste arendamise programme (teenustekeskuse toetusprogramm vms)³⁹². Lisaks meetme 3.2 taotlusi hindasid maavalitsuste juures kohapealset elu-olu kõige paremini teadvad maakondlikud komisjonid

³⁹² Siseministeerium, www.siseministeerium.ee

ning sisendi, millised tegurid mõjutasid alameetme elluviimist, saab teada hindamiskomisjonist.

Tabel 66. Meetme 3.2.1 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013	Saavutamise määr (%)	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetust saanud tegevused (3.2.1)	500	53	11%	+
Toetust saanud tegevused (3.2.4)	250	19	8%	+
Tehtavate investeeringute maht (3.2.1)	2,8 mln eurot	0,4 mln eurot	14%	+
Tehtavate investeeringute maht (3.2.3)	44 mln eurot	53,5 mln eurot	122%	+++
Tehtavate investeeringute maht (3.2.4)	8,3 mln eurot	0,2 mln eurot	2%	+
Toetatud külade arv (3.2.3)	2000	3734	187%	+++
Likvideeritud põllumajanduslike tootmishoonete arv (3.2.4)	20	17	85%	+++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Paranenud teenustest kasu saav maarahvastik (3.2.1)	60 000	20 874	35%	++
Paranenud teenustest kasu saav maarahvastik (3.2.3)	60 000	288 579 ³⁹³	481%	+++
Paranenud teenustest kasu saav maarahvastik (3.2.4)	30 000	5 581	19%	+
Interneti püsiühenduse kasv maapiirkonnas (3.2.1, 3.2.3)	25% leibkondadest maapiirkonnas	73,1% ³⁹⁴	73% ³⁹⁵	+++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Lisandväärtus (3.2.1, 3.2.3)	+10%/a	Näitaja ei ole asjakohane	Ei hinnata	-
Lisandväärtus (3.2.4)	Neutraalne	Näitaja ei ole asjakohane	Ei hinnata	-
Kaasnevad loodavad täistööajaga töökohad (3.2.1)	20	0	0%	-
Kaasnevad loodavad täistööajaga töökohad (3.2.3)	70	226	323%	+++
Kaasnevad loodavad täistööajaga töökohad (3.2.4)	10	0	0%	-

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013; Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

³⁹³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 3.2 „Külade uuendamine ja uuendamine“ rakendusanalüüs. EMÜ, 2011.

³⁹⁴ Statistikaamet [IT201] www.stat.ee (15.03.2016)

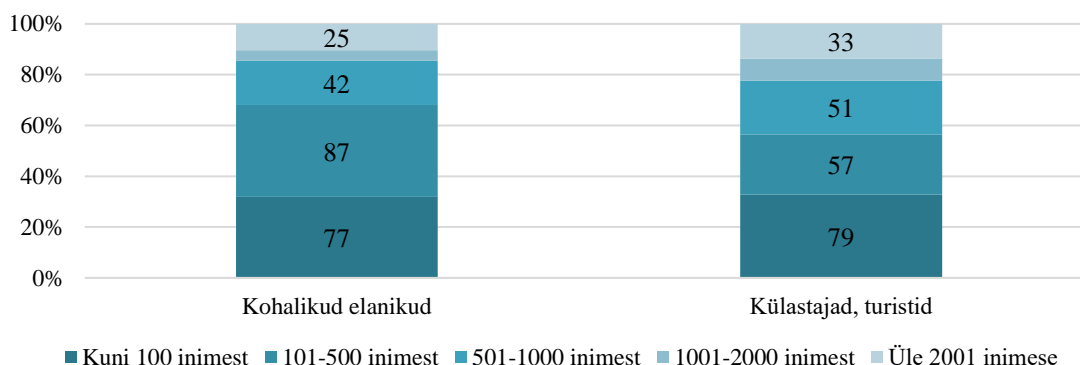
³⁹⁵ Statistikaamet [IT201] www.stat.ee (15.03.2016)

- 1113 Alameetme 3.2.3 tegevusi tehti 1 156 projekti raames 53,5 mln euro ulatuses, millest toetus moodustas 45,4 mln eurot. Alameetmest toetati valdavalt seltsimajade ehitamist ja rekonstrueerimist (1274 korral) ning mänguplatside, külaplatside vms rajamist j parendamist (1039 korral). Alameetme toel tehti arendustegevusi 3734 külas. Tegevuseesmärki ning seatud saavutustasemeid arvestades on alameetme 3.2.3 tegevuseesmärgid saavutatud.
- 1114 Alameetme 3.2.4 tegevusi tehti 14 projekti raames 226 345 euro ulatuses, millest toetus moodustas 169 263 eurot. Alameetme eesmärgiks oli maapiirkonna kultuuripärandi säilitamine, taastamine ja kvaliteedi parandamine (sh külade ja põllumajandusmaastike ilme parandamine ja korrastamine). Alameetmest toetati 17 korral hoone lammutamist ja kahel korral palliplatsi rajamist. Tegevuseesmärki ning seatud saavutustasemeid arvestades on alameetme 3.2.4 tegevuseesmärkide täitmine tagasihoidlik. Tagasihoidlik oli see juba MAK vahehindamise ajal. Suuresti oli selle põhjuseks seireandmete kogumine, mille käigus ei toodud eraldi välja ajaloolist väärtust omavate hoonete (kirikud, mõisahooned vms) korrastamiseks toetatud tegevusi. Erandiks on väljundnäitaja, mis puudutab likvideeritud põllumajanduslike hoonete arvu, kus tegevuseesmärk peaaegu saavutati. Kuid siingi tasub märkida, et teatud osa lammutamist vajavad vanad põllumajandushooned kuuluvad kohalike omavalitsustele, kuid kohalikud omavalitsused ei kuulunud meetme sihtgruppi. Alameetme 3.2.4 rakendamistulemustele tuginedes saab öelda, et tegemist oli üksnes kasutusest väljas oleva ning ehitusliku ja majandusliku väärtuseta põllumajandusliku ehitiste lammutamise alameetmega.

Valdkonna eesmärkide saavutamine

- 1115 Kuna alameetme 3.2.1 ja 3.2.4 väljundnäitajad jäid suures osas saavutamata, jäi saavutamata ka valdkonna eesmärgiks seatud paranenud teenustest kasu saavate elanike arv. Samas alameetme 3.2.3 paranenud teenustest kasu saava maarahvastiku tulemuseesmärk ületati mitmekordselt. Tulemuseesmärgi saavutustaseme arvutamise aluseks võeti toetuse määramine, aga see ei sisalda ühe ja sama küla või valla elanikke. Kui kasusaajate arvu aluseks võtta toetuse väljamaksmine ning väljamakstud taotlustel kajastatud kasu saav maarahvastik, oleks see 1 280 374 isikut. See arv sisaldab taotlustel märgitud külade, valdade ja linnade elanike ning ja turistide arvu ning sisaldab kordusi (ühe ja sama küla või alevi elanike arv kajastati mitmel taotlusel vms). Siit saab järeldada, et paranenud teenustest kasu saavate elanike arvu eesmärk alameetme 3.2.3 puhul saavutati, kuid alameetmete 3.2.1 ja 3.2.4 puhul jäi saavutamata.
- 1116 Toetuse saajate küsitlusest ilmnes, et multifunktsionaalseid teeninduskeskusi, avatud infopunkte, seltsimaju ja avalikke rajatisi külastasid ja kasutasid teenuste tarbimisel ja vaba aja veetmisel nii kohalikud elanikud kui ka külastajad (Joonis 100). Kasutajate arv näitab, et seltsimaju, külaplatse ja mänguväljakuid kasutas arvestatav hulk kohalikke elanikke ning turiste. Samas seltsimajade jt objektide kasutajate arvu piirab ühelt poolt maapiirkonna väike elanike arv ja teiselt poolt teenuste tarbimine suuremates keskustes.

Joonis 100. Investeeringuobjektide ligikaudne kasutajate arv kokku objekti rakendamisest kuni 2013. aastani, % (n=241)

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järelehindaja arvutused.

- 1117 Alameetmete 3.2.1 ja 3.2.3 teiseks tulemuseesmärgiks oli interneti püsiühenduse kasv maapiirkonnas ning eesmärgiks oli seatud, et alameetmete investeeringute tulemusena saab interneti püsiühendust kasutada 25% maapiirkonna leibkondadest. Statistikaameti andmetel oli 2013. aastal interneti püsiühendusega leibkondade osatähtsus maa-asulates (alevikes ja külates) 73,1%. On teada, et teenuse pakkujatel on interneti püsiühenduse loomine kallim kui mobiilse internetiühenduse loomine. Seega võib arvata, et välja toodud protsent (73,1% maa-asulate leibkondadest) sisaldab endas nii kaabelpüsiühendusi kui ka mobiilset internetiühendust. Lisaks arvestades, et alameetmest toetati multifunktsionaalse teeninduskeskuse ehitamist, avatud infopunkti ehitamist või rekonstrueerimist ning selle sisustuse või infotehnoloogiaseadmete (riist- ja tarkvara) ostmist, seltsimajade renoveerimist, ei saa alameetmete tulemus otseselt leibkondade interneti püsiühenduse kasvus väljenduda ning alameetmete tulemus maapiirkonnas elavate leibkondade interneti püsiühenduse kasvus võib puududa. Toetuse saajate küsitlusest ilmnes, et teatud määral piirkonnas interneti püsiühenduse kättesaadavus ja kvaliteet siiski paranes. Seda näitab ka toetuse saajate hinnang interneti püsiühenduse seisundile enne ja pärast meetme 3.2 rakendamist. Kui enne alameetmete rakendamist hindasid toetuse saajad interneti püsiühenduse seisundit halvaks (hinnangu keskmine 2,56, kus väga hea=5, hea=4, rahuldav=3, halb=2, puudus=1), kuid pärast meetme rakendamist rahuldavaks (3,03).

Tabel 67. Alameetmete 3.2.1 ja 3.2.3 mõju interneti püsiühenduse kättesaadavusele ja/või kvaliteedile, % (n=240)

	Olulisel määral	Vähesel määral	Üldse mitte	Ei oska öelda
Paranes interneti püsiühenduse kättesaadavus ja/või kvaliteet	4,6%	18,8%	53,8%	22,9%

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järelehindaja arvutused.

Üldeesmärkide saavutamine

- 1118 Vaatlusaluste alameetmete üheks mõju hindamise näitajaks oli toetuse saajate lisandväärtus, mis alameetmete 3.2.1 ja 3.2.3 puhul pidi pärast toetuse rakendumist kasvama ning alameetme 3.2.4 puhul jääma neutraalseks. Kuna 94,0% toetuse saajatest olid MTÜd ja SAd ning ülejäänud olid ettevõtjad, ei olnud toetuse saajate lisandväärtust võimalik arvutada.
- 1119 Teine mõjunäitaja oli täistööajaga töökohtade arv. Kui seirenäitajate alusel alameetme 3.2.1 ja 3.2.4 rakendamisega ei kaasnenud ühtki täistööajaga töökohta, siis alameetme 3.2.3 rakendamisega kaasnes 226 täistööajaga töökohta.
- 1120 Enam kui poolte toetuse saajate hinnangul ei mõjutanud toetus töökohtade loomist või nende säilitamist, kuna enamasti ei olnud see ka taotlemise eesmärgiks (Tabel 68). Mingil määral oli toetuse mõju töökohtade loomisele või nende säilitamisele olemas, seda just turismisektoris. Tänu toetusele paranes ettevõtlus turismi- ja loomemajandussektoris.

Tabel 68. Alameetmete 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 otsene ja kaudne mõju tööhõivesse ja ettevõtluse mitmekesistamisse, % (n=241)

		Olulisel määral	Vähesel määral	Üldse mitte	Ei õelda	oska
Uute töökohtade loomine		6,6%	22,0%	58,5%	12,9%	
Töökohtade säilimine		11,2%	19,5%	51,9%	17,4%	
Paranes IT sektoris	tööhõive	1,3%	3,3%	65,4%	30,0%	
	ettevõtlus	0,8%	2,9%	62,5%	33,8%	
Paranes kaubanduses	tööhõive	0,4%	8,3%	61,7%	29,6%	
	ettevõtlus	2,1%	10,4%	55,8%	31,7%	
Paranes toidu tootmise sektoris	tööhõive	2,9%	7,9%	61,7%	27,5%	
	ettevõtlus	3,8%	9,2%	56,3%	30,8%	
Paranes põllumajanduses	tööhõive	0,4%	5,8%	63,3%	30,4%	
	ettevõtlus	0,4%	5,8%	60,8%	32,9%	
Paranes tervishoius		1,3%	3,8%	65,0%	30,0%	
Paranes transpordisektoris	tööhõive	1,7%	1,7%	65,4%	31,3%	
	ettevõtlus	1,2%	4,1%	60,2%	34,4%	
Paranes turismisektoris	tööhõive	6,6%	21,6%	44,8%	27,0%	
	ettevõtlus	10,4%	26,7%	37,5%	25,4%	
Paranes loomemajandussektoris	tööhõive	2,9%	16,7%	52,5%	27,9%	
	ettevõtlus	5,0%	20,0%	45,4%	29,6%	

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja arvutused.

5.3.2.2.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 321, 322, 323. 1. Mil määral on meede kaasa aidanud elukvaliteedi parandamisele maapiirkondades? Eristada erinevaid asjaomaseid sektoreid (näiteks kultuuripärand, avalikud teenused, turism, IT...).

Hinnangu alus:

- üldine mõju maapiirkondade elukeskkonnale
- toetuse otsene mõju teenuste kvaliteedile ja kättesaadavusele
- järelhindaja korraldatud küsitlus, intervjuud ja fookusgrupp

- 1121 Fookusgrupis märgiti, et alameetmete üldine mõju maapiirkonna elukeskkonnale oli vajalik ning tänu sellele püsib külade üldine maine heal tasemel. Ka toetuse saajate küsitlus näitas, et 78,8% toetuse saajate hinnangul oli toetust saanud projektide üldine mõju maapiirkonna elukeskkonnale märkimisväärne. Mõju jäi väikseks 12,8% vastanute arvates ning ülejäänute arvates mõju puudus või ei osanud mõju täheldada.
- 1122 Alameetmed 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 mõjutasid olulisel määral vaba aja veetmise võimaluste kättesaadavust ja kvaliteeti (89,2% vastajate arvates). Väikseim mõju oli sportimisvõimaluste, teenuste ja internetipunkti kvaliteedile ja kättesaadavusele. Teenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse mõju tagasihoidlikkus võis tuleneda sellest, et toetuse taotlejad nägid meetet 3.2 pigem seltsimajade renoveerimise ja sisustamise ning rajatiste (mängu-, spordiväljakute vms) rajamise ja korrastamise meetmena, mis oli seotud külaelanike ühise tegevuse, külakultuuri arendamise või väärtuste säilitamisega. See tulenes otsesest vajadusest, kuna meetme 3.2 rakendamise algusaastatel (alates 2007. aastast) maapiirkondades kooskäimiskohti ei olnud või oli nende kvaliteet halb. Samuti tuleb märkida, et nutitelefonide jms plahvatuslik kasv alates 2010. aastast mõjutas vajadust AIP-de järele, st kadus taotlejate huvi investeerida AIP-de rajamisse.

Tabel 69. Alameetmete 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 otsene mõju teenuste kvaliteedile ja kättesaadavusele, % (n=241)

		Olulisel määral	Vähesel määral	Üldse mitte	Ei oska öelda
Internetipunkti	kvaliteet	8,3%	13,3%	57,3%	21,2%
	kättesaadavus	8,3%	15,4%	56,4%	19,9%
Teenuste (päevakeskused, raamatukogud)	kvaliteet	17,4%	14,1%	47,7%	20,7%
	kättesaadavus	14,6%	18,8%	45,8%	20,8%
Sportimisvõimaluste	kvaliteet	33,2%	18,7%	35,3%	12,9%
	kättesaadavus	32,8%	19,1%	35,3%	12,9%
Vaba aja veetmise võimaluste	kvaliteet	77,6%	11,6%	5,4%	5,4%
	kättesaadavus	70,5%	18,7%	6,6%	4,1%

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järelhindaja arvutused.

- 1123 Fookusgrupis leiti, et kõnealused alameetmed on mõjunud külade üldisele mainele hästi ning toetuse puudumisel oleks heitumus maapiirkonnas palju suurem. Arvati, et külade

uuendamine ei ole ainuke tegur, mis tagaks elukvaliteedi parandamist, kuid see on üks viis selle tagamiseks.

- 1124 Alameetmetel oli suurim mõju seltsimajade tegevusele. Enamikus renoveeritud või ehitatud seltsimajades käib aktiivne tegevus, kuid on ka selliseid seltsimaju, mis seisavad praegu tühjana (põhjuseks rahvastiku kahanemine vms).
- 1125 Samas tunnistati, et multifunktsionaalseid teeninduskeskuseid loodi maapiirkonda meetme 3.2 raames liialt vähe. Sellele ei pööratud enne MAK vahehindamist, kui meetme 3.2 rakendamine oli poole peal, eriti tähelepanu. Multifunktsionaalsete teeninduskeskuste rajamiseks suunatud toetuse puhul eeldati, et väikeettevõtted hakkavad nendes keskustes teenuseid pakkuma. Tegelikuses aga said siiski seltsimajad renoveeritud, sisustatud ja tegevustega täidetud ning multifunktsionaalsete teeninduskeskuste rajamise teema jäi tahaplaanile. Põhjuseks oli esiteks alameetmete rakendamine ühe meetmena. Teiseks meetme 3.2 määruse väljatöötamise ajal (aastatel 2006–2007) oli tähelepanu seltsimajadel ja ka toetusvõimaluste teavitamisel ei pööratud multifunktsionaalsete teeninduskeskuste rajamisele suurt tähelepanu. Kolmas põhjus oli see, et toetuse taotlejaks ei tohtinud olla kohaliku omavalitsusega seotud MTÜ või SA, kuid maapiirkonnas teeninduskeskuse rajamine eraalgatuslikus korras ei toimi või see juhtub piirkondades, kus elab palju inimesi. Lisaks multifunktsionaalsete teeninduskeskuste rajamist toetuse abil takistasid muuhulgas piirangud sihtgruppide, kellele toetus oli mõeldud. Teenuste pakkumine on tavaliselt pigem ettevõtlus kui kasumit mittetaotlev tegevus ja seetõttu ei olnud kõnealune toetatav tegevus MTÜdele ja SAdele atraktiivne.

Kood 321, 322, 323. 2. Mil määral on meede, sh pakutavad teenused parandanud või säilitanud piirkondade huvipakkuvust? Eristada erinevaid asjaomaseid sektoreid (näiteks kultuuripärand, avalikud teenused, turism, IT ...).

Hinnangu alus:

- toetuse mõju maapiirkondade välisilmele ja väärtuste hoiule
- Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine
- järelhindaja korraldatud küsitlus ja fookusgrupp

- 1126 Tänu alameetmete 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 rakendamisele suurenes toetuse saajate hinnangul maapiirkondades eelkõige kohalike inimeste algatusvõime, elavnes kultuuritegevus, paranes külade välisilme, suurenes piirkonna külastatavus ning tugevnes kultuuriliste väärtuste alahoidmine (Tabel 70). Multifunktsionaalseid teeninduskeskusi, avatud infopunkte, seltsimaju ja muid avalikuks kasutamiseks mõeldud objekte külastasid ja kasutasid arvestatav hulk nii kohalikke elanikke kui ka turiste (Joonis 100).

Tabel 70. Alameetmete 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 otsene mõju maapiirkondade välisilmele ja inimestele, % (n=241)

	Olulisel määral	Vähesel määral	Üldse mitte	Ei öelda	oska
Suurenes kohalike inimeste omaalgatusvõime	59,8%	25,7%	4,6%	10,0%	
Paranes külade välisilme	61,4%	20,7%	10,0%	7,9%	
Tugevnes kultuuriliste väärtuste alahoidmine	55,2%	22,4%	9,5%	12,9%	
Elavnes kultuuritegevus	61,3%	22,5%	7,9%	8,3%	
Suurenes piirkonna külastatavus	49,8%	29,9%	9,1%	11,2%	

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja arvutused.

- 1127 Toetuse saajate hinnangul 82,6% toetusega ehitatud, renoveeritud, korrastatud või soetatud objektidest omas ajaloolis-kultuurilist väärtust. Need objektid olid kohaliku tähtsusega. Ülejäänute arvates alameetmetest toetatud objektid ei omanud otsest ajaloolis-kultuurilist väärtust.
- 1128 Fookusgrupis leiti, et kuigi alameetme toel on maapiirkondade välisilme paranenud ning enam ei ole nii palju võssa kasvanud hooneid, leiab siiski veel küllalt vanu hooneid, mis vajavad hädasti renoveerimist (näiteks mõisad) ning mis korrastatuna vääristaksid maapiirkonda ning tugevdaksid kohalikku identiteeti oluliselt paremini kui räämas hooned või uusehitised.
- 1129 MAKi vahehindamisel leiti, et põllumajandusmaastike ilme korrastamine kasutusest väljas olevate hoonete lammutamise kaudu oli tagasihoidlik ³⁹⁶ ja jäi ka perioodi lõpul tagasihoidlikuks, aga kui võtta maastikku kui kultuuripärandit, on alameetme 3.2.4 mõju maapiirkondade välisilmele olemas.

Kood 321, 322, 323. 3. Mil määral on teenused kaasa aidanud paikkonna majandusliku ja sotsiaalse languse pidurdamisele ning rahvastikukao pöörde saavutamisele?

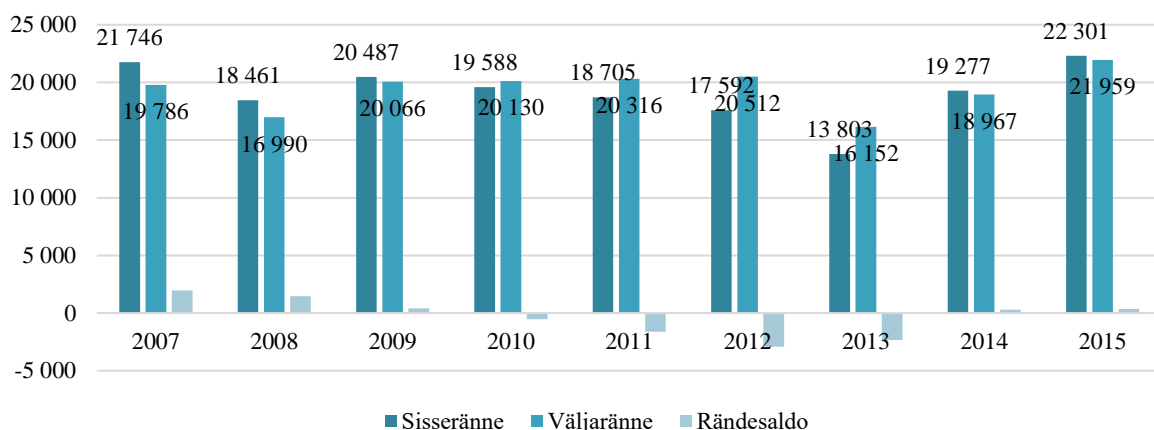
Hinnangu alus:

- toetuse kaudne mõju elanikele ja taristule
- ränne maapiirkondades

- 1130 Ekspertintervjuust ilmnas, et kõnealuste alameetmete eesmärk oli pigem elukeskkonna parandamine, et inimesed jääksid maapiirkonda elama ning neil oleks seal tegevust. Samas oleks alameetmete rakendamisel pidanud rohkem arvestama rahvastiku suundumustega (ränne maalt linna ja valglinnastumine, Joonis 101). Aastatel 2010–2013 oli maapiirkonnas rändesaldo negatiivne – väljaränne ületas sisserrännet. Rändesaldo muutus taas positiivseks alates 2014.aastast.

³⁹⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010: 219.

Joonis 101. Ränne maapiirkonnas, 2007–2015

Allikas: Statistikaamet

- 1131 Toetuse saajate hinnangul oli alameetmete 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 kaudne mõju elanike arvu kasvule teatud määral olemas (Tabel 71), kuid siiski 40% toetuse saajate hinnangul alameetmete mõju elanike arvu muutusele oli olematu ning 37,5% ei osanud antud küsimusele vastata.
- 1132 Toetuse saajate sõnul oli toetuse mõju taristule tagasihoidlik. Teatud määral paranes muu sotsiaalse ja füüsilise taristu kvaliteet ja/või kättesaadavus rohkem kui toidukaupade kättesaadavus, ühistransport ja esmatasandi arstiabi.

Tabel 71. Alameetmete 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 kaudne mõju elanikele ja taristule, % (n=240)

	Olulisel määral	Vähesel määral	Üldse mitte	Ei oska öelda
Suurennes elanike arv vallas	3,3%	19,2%	40,0%	37,5%
Paranes toidukaupade kättesaadavus	0,8%	4,6%	63,3%	31,3%
Paranes ühistranspordi kvaliteet ja/või kättesaadavus	1,3%	4,2%	65,4%	29,2%
Paranes muu füüsilise infrastruktuuri (teed, ühisveevärk vms) kvaliteet ja/või kättesaadavus	8,3%	16,7%	50,0%	25,0%
Paranes esmatasandi arstiabi (perearst, apteek vms) kvaliteet ja/või kättesaadavus	2,1%	2,9%	63,8%	31,3%
Paranes muu sotsiaalse infrastruktuuri (lasteaed, kool, muud tugiteenused vms) kvaliteet ja/või kättesaadavus	15,8%	16,7%	40,0%	27,5%

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeldusteks arvutused.

5.3.2.2.4 Järeldused ja soovitused

- 1133 Alameetmete 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 mõju maapiirkondade elukeskkonna välisilmele oli märkimisväärne. Ilma toetusmeetmeteta oleks heitumus maapiirkondades suurem. Alameetmete mõju põhiteenuste kättesaadavusele ja jätkusuutlikkusele oli tagasihoidlik ning pigem ühetaoline. Meede mõjutas eelkõige maapiirkonna vaba aja veetmise teenuste paranemist.

1134 Alameetme vahel valitses tugev sünergia. Alameetmeid 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 rakendati ühe meetmena, mille rakendamise ajal toimus projektide jagamine alameetmetesse, kuid piisava täpsusega ei jagatud alameetmete vahel projektis sisalduvaid tegevusi, kui projekt sisaldas erinevate alameetmete tegevusi.

1135 Toetuse mõju meetme 3.2 eesmärkidele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

1136 Alameetmete 3.2.1 ja 3.2.4 toetust saanud tegevuste arv ja tehtavate investeeringute maht jäi suures osas saavutamata (kõigi näitajate saavutamise määr jäi alla 15%). Likvideeritud põllumajanduslike tootmishoonete arvu osas eesmärk peaaegu saavutati (saavutamise määr oli 85%). Alameetme 3.2.3 tegevuseesmärgid saavutati ja ületati (tehtavate investeeringute maht 122% ja toetatud külade arv 187%).

- **Valdkonna eesmärgid**

1137 Valdkondlikuks eesmärgiks oli seatud paranenud teenustest kasu saav maarahvastik. Alameetme 3.2.3 puhul eesmärk saavutati ja ületati (480,9%), kuid alameetme 3.2.1 ja 3.2.4 puhul jäi eesmärgi saavutus tagasihoidlikuks (vastavalt 34,7% ja 18,6%). Teine valdkondlik eesmärk oli interneti püsiühenduse kasv maapiirkonnas. Alameetmete 3.2.1 ja 3.2.3 puhul eesmärk saavutati (Statistikaameti andmetel oli 2013. aastal interneti püsiühendusega leibkondade osatähtsus maa-asulates 73%).

- **Üldeesmärgid**

1138 Üldeesmärgiks seatud kaasnevad loodavad täistööajaga töökohad saavutati ja ületati vaid alameetme 3.2.3 puhul (323%), panus puudus alameetmete 3.2.1 ja 3.2.4 rakendamisel. Teine üldeesmärk oli alameetmete panus lisandväärtusesse. Näitajat ei arvatud, kuna näitaja ei olnud asjakohane.

Soovitused

1. Fookusgrupis ilmnes, et alameetmete 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 fookus oleks pidanud olema olemasoleva kohapealse ressursi (ka mahajäetud, kasutuseta, ajaloolised ehitised vms) ära kasutamine, mitte uue loomine. Selliselt oleks olnud meetmel suurem mõju ka kohaliku füüsilise kultuuripärandi säilimisele (mälestistena arvele võetud mõisad, veskid, kirikud jne), mis on eelduseks piirkondliku identiteedi püsimiseks ning selle tugevdamiseks.
2. Alameetmete rakendamisel oli oluline soodustada mittetulunduslikku majandustegevust, et siduda inimesi rohkem kodukohaga. Fookusgrupist ilmnes, et alameetmete rakendamisel oleks võinud kogukonna koostöö võimaluste ning kohalike ressursside kasutamine rohkem lubatud olla. Külade uuendamise ja arendamise meede võinuks olla selline, kus kohalikud elanikud oleks võinud panustada objektide valmimisse oma panusega (nt vabatahtliku tööga). Vabatahtlike tegevuse rahaline mõõtmine on lihtne ning mitmete rahastajate poolt aktsepteeritud omafinantseeringu

viis, kuid seda ei suudetud meetme rakendamise alguses piisavalt põhjendada. Meetme idee kujunes n-ö ettevõtlusmeetmeks, mis vähendas kogukonna koostööd, töötades niimoodi meetmega seatud eesmärkidele (nt sotsiaalse languse vähendamisele kogukonna suurema omavahelise seotuse kaudu) sisuliselt vastu.

3. Kasutusest väljas objektide lammutamise omaosaluse määr Harjumaal (50%) oli liiga kõrge. Lammutamise omaosaluse kõrge määr tõttu ei olnud ettevõtjate jaoks hoonete lammutamine majanduslikult tasuv (kasulik) tegevus.
4. Toetuste puhul, kus enamus toetuse saajatest on vabaühendused, on soovitatav lisandväärtuse asemel mõjunäitajatenäitajana kasutada muid sobilikke näitajaid nagu vabaühenduse finantssuutlikkus ja tulubaas (omatulu, liikmemaksud, toetused vms).
5. Meetmest 3.2 toetati objekte (seltsimaju, palliplatse vms), kus aktiivset tegevust ei pruugi toimuda. Oluline oleks teha meetme toel valminud objektidele järelseiret ning soodustada nende kasutust ka edaspidi.

5.3.2.3 Alameede 3.2.2. Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmine

5.3.2.3.1 Ülevaade meetmest

Alameetme eesmärk

- 1139 Lairiba internetiühendust võimaldavate kaasaegsete järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu ühenduste loomine maapiirkondadesse, kus seni ei ole piisavalt kiiret lairiba teenust võimaldavaid võrguühendusi.

Toetuse saamise tingimused

- 1140 Alameedet rakendati Eesti maapiirkonnas. Toetust võis taotleda valguskaablitel põhineva elektroonilise side baasvõrgu koos vajalike liinirajatistega projekteerimiseks ja ehitamiseks, kui investeringuobjektist vähemalt 2/3 asub sellise valla või kuni 4000 elanikuga vallasisese linna või kuni 4000 elanikuga väikelinna territooriumil, mille asustustihedus on väiksem, kui 20 elanikku ühe ruutkilomeetri kohta, välja arvatud pühasustusega saared, mille asustustihedus võib olla suurem kui 20 elanikku ühe ruutkilomeetri kohta.³⁹⁷

- 1141 Toetuse taotleja võis olla MTÜ või SA.

- 1142 Taotlejatele esitatavad nõuded:

- taotlejal peab olema vähemalt ühe üle-eestilist internetiteenust pakkuva võrguteenuse operaatori kinnitus pakkuda piirkonnas internetiteenust, kasutades toetuse abil rajatavat infrastruktuuri;
- kui MTÜ või SA on asutatud tähtajaliselt, ei või see tähtaeg olla lühem kui seitse aastat arvates PRIA poolt viimase toetusosa väljamaksmisest;

---

³⁹⁷ Põllumajandusministri 03.03.2011 määruse nr 21 „Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmise investeeringutoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“ § 4.

- investeeringuobjekti puhul ei ole tehtud taotluse rahuldamise või toetuse maksmise otsust muude toetuskeemide raames.

Toetatavad tegevused

- 1143 Järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu jaoks ülekandeühenduste loomine koos vajaliku passiivse infrastruktuuri (trassid ja hoiukapid) rajamisega ning projektiga seonduv projektijuhtimine.

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

- 1144 Toetust anti MTÜle ja SAle kuni 90% investeeringuobjekti maksumusest, Tallinnaga piirnevates valdades kuni 70% investeeringuobjekti maksumusest.
- 1145 Maksimaalne toetus oli 500 000 eurot ühe taotluse kohta.
- 1146 Kuna Eesti lairiba võrgu katmise teemat on vähe uuritud, kasutati alameetme 3.2.2 tulemuste ja mõju kajastamisel vaatlust. Vaatluse jaoks koostati intervjuu ankeet, millele toetuse saaja vastas.

Juhtumi vaatlus 1. Eesti Lairiba Arenduse SA (ELASA)

ELASA poolt rajatud lairiba baasvõrk rajatakse tervet riiki katvana, st ELASA ei vali piirkondi, kuhu võrk rajatakse ja kuhu mitte. Pigem lähtutakse eeldusest, et eksisteerib turutõrge st piirkonnas ei ole täna ega plaanita ka lähitulevikus kiiret andmesidet võimaldavat baasvõrku sideettevõtete poolt. Konkreetse etapi objektid valitakse lähtuvalt üldisest Eesti katmise eesmärgist ja põhimõttest, et varem kaetakse suurema nõudlusega kohad, mis tagab projekti jätkusuutlikkuse ja omafinantseeringuks võetud laenu teenindamise. Kitsendusi seadis ka alameetme määrus³⁹⁸, et võrk peab olema rajatud põllumajanduspiirkondadesse ja ehitada ei tohtinud rannikule.

Järgnevalt on ära toodud ELASA võrgu rajamise planeeringu olulisemad lähtepunktid.

Baasvõrk peab olema sidus st. võrgusõlmed peavad saama ühenduse erinevatest baasvõrgu lõikude suundadest, et rikke korral baasvõrgu lõigul võrgusõlme ühendus ei katkeks. Selleks peab tagama võrkude sidususe ning tegema võimalikult palju ühendusi teiste üleriigiliste võrkudega. Ühtegi lõiku ei saa jätta nõ „orvuks“.

Baasvõrk rajatakse enamasti riigi- ja munitsipaalmaanteede maadele, et vähendada seadustamist eramaadel.

Erinevate trassi variantide valikul lähtutakse elanikkonna paiknemise tihedusest.

Trasside valiku üheks kitsenduseks on, et kui maanteemaal on juba olemas mõne teise operaatori valguskaabel tuleb kindlaks teha vaba kiu ressursi olemasolu.

Vaba kiu ressursi puudumisel võib rajada paralleelse trassi maanteemaale.

³⁹⁸ Põllumajandusministri 03.03.2011 määrus nr 21 „Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmise investeeringutoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“.

Juhtumi vaatlus 1. Eesti Lairiba Arenduse SA (ELASA)

Arvestatakse kasusaajate (elanikud, ettevõtted, asutused) paiknemisega, kohalike omavalitsuste ettepanekutega, teiste sideettevõtjatega (võrgusõlmede asukohad, võrkude topoloogia).

Kuna paigaldatav EstWin magistraalvõrk on passiivne võrk ja oma olemuselt n-ö pime, kus teenuseid vaikimisi n-ö peal ei ole, siis arvestatakse ka sideoperaatorite ja kohalike omavalitsuste valmidust teha piirkonnas edasisi investeeringuid, et paigaldatud magistraalvõrk hakkaks ka reaalselt oma eesmärgi täitma.

Leitakse sobivaimad võrguühenduskohad nii ühendusteks olemasolevate magistraalvõrkudega kui ka juurdepääsuühendustega. Olemasolevate magistraalvõrkudega ühendamiseks leitakse võrgu topoloogiast lähtuvalt võimalikud ühenduskohad ning lepitakse vastava operaatoriga kokku ühenduse tehnilistes tingimustes. Lõppkliendi poolsete võrguühenduskohtade leidmiseks kasutatakse kohalikest omavalitsustest kogutud andmeid, 2012. aastal Siseministeeriumi, Kultuuriministeeriumi ning Haridus- ja teadusministeeriumi abil kaardistatud riigiasutuste ja vallaasutuste andmebaasi, Maa-ameti katastriinfot, aadressregistrit, olemasolevate siderajatiste paiknemist ning ka kohavaatlust. Nende andmete põhjal otsustatakse, millisele konkreetsele aadressile tuleb igas konkreetses asulas EstWin võrgu lõpp-punkt.

Toetuse saaja arvestab kõigi tegevusi reguleerivate normidega (erinevatel etappidel on lähtutud Euroopa Komisjoni poolt väljastatud riigiabiloast, erinevate meetmete määrustest ning lisaks ka ELA SA tegevus- ja investeerimispõhimõtetest jms).

Toetuse saaja hindab ja kohtleb piirkondi nii võrdselt kui võimalik. See tähendab, et võrgu areng peab toimuma tasakaalustatult kõikjal üle Eesti, aga mitte selliselt, et võrk tehakse ühes maakonnas lõpuni valmis, samas kui teine maakond peab veel aastaid ootama.

Projektide tegemisel vaadatakse, et ühenduse saaksid ka kohad, kus on vähem potentsiaalseid kasusaajaid (alameetme määrase järgi³⁹⁹ trassilõik peab paiknema 2/3 ulatuses kohaliku omavalitsuse territooriumil, kus elanike asustihedus on alla 20 in/km² kohta). Kui ehitada alguses välja võrgud ainult neisse kohtadesse, kus on maksimaalne kasusaajate arv ja sideoperaatorite jaoks äärmiselt perspektiivikas turg, siis hiljem on uusi ja vähemperspektiivikaid projekte väga keeruline teha, kuna sideoperaatorite kaasamine vähemkasumlikesse projektidesse võib osutuda võimatuks. Seega tuleb perspektiivikad alad lahendada koos vähemperspektiivikatega.

Objektide valikul küsitakse operaatoritelt arvamust nendele kõige rohkem huvipakkuvamate kiurendi piirkondade kohta, mille alusel ELASA teeb objektide plaani, mis esitatakse rahastajale, kes valib välja objektid vastavalt enda poolt kehtestatud kriteeriumitele. Pärast objektide nimekirja selgumist teavitatakse kõiki nendes piirkondades tegutsevaid litsentseeritud sideoperaatoreid planeeritavatest objektidest ja kogutakse infot nende kiurendi soovide kohta.

---

³⁹⁹ Põllumajandusministri 03.03.2011 määrus nr 21 „Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmise investeeringutoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“.

Juhtumi vaatlus 1. Eesti Lairiba Arenduse SA (ELASA)

Samuti teavitatakse kõiki kohalikke omavalitsusi, mis objekte planeeritavad trassid läbivad, ja täpsustatakse nende huvipunktide nimekirja ning trasside kulgemine.

Oma olemuselt on ELASA võrk passiivne, seetõttu on ELASA klientideks vaid sideettevõtted ja riik, kes omakorda pakuvad teenuseid lõppkasutajatele. Hinnanguliselt on kogu ELASA võrgust (erinevate meetmete lõikes) kasu saanud (kiiremat andmesidet) ca 150 tuhat tarbijat (20 tuhat paiksete ühendustega ja 130 tuhat mobiilsides).

ELASA otsene eesmärk ei ole viia ühenduspunkti ettevõtte krundipiirini. Baasvõrgu rajaja sõnul pakuvad operaatorid lairiba baasvõrgu baasil teenust mitmele maapiirkonnas tegutsevale ettevõtjale. 2016. aasta teises pooles oli ELASA klientideks 16 erinevat teenusepakkujat, sh mõned riiklikud institutsioonid.

5.3.2.3.2 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

- 1147 Maapiirkondades hõreasustus tingib vajaduse uue põlvkonna lairibaühenduste järele. Kiirem internet toob riigi kodanikele lähemale (e-teenuste tarbimise võimalus), võimaldab majandustegevust kaugemates regioonides, pakub inimestele täiendavat meelelahutust jne. Uuringute põhjal on selge positiivne seos lairiba internetivõrgu olemasolu ja sisemajanduse kogutoodangu vahel. Lairibaühenduste arendamine annab tööd ehitusperioodil ning loob uusi töökohti selle valmimisel. Paraku ei ole tänapäeva nõuetele vastavate kiirete internetiühenduste rajamine maapiirkondades teenusepakkujatele äriselt tasuv ning ilma riigipoolse toetuseta vajalikke investeeringuid ei tehta.
- 1148 Kuigi 4G mobiilse interneti leviga on kaetud 95% Eesti territooriumist, leidub Eestis piirkondi, kus internet ei ole kättesaadav või selle kiirus ei ole piisav.

Alameetme eesmärkide saavutamine

- 1149 Alameetme 3.2.2 eelarve perioodiks 2007–2013 oli 6,9 mln eurot. Tegevusi tehti 21 projekti raames 7,7 mln euro ulatuses, millest toetus moodustas 6,9 mln eurot. Tegevuseesmärgi saavutustasemeid arvestades on alameetme 3.2.2 tegevuseesmärkide täitmine väga hea.

Tabel 72. Meetme 2.3.2 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013	Saavutamise määr (%)	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetust saanud tegevused	20	112	560%	+++
Tehtavate investeeringute maht	7,7 mln eurot	7,7 mln eurot	100%	+++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Paranenud teenustest kasu saav maarahvastik	60 000	37 361	62%	++

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2013	Saavutamise määr (%)	Panus*
Interneti püsiühenduse kasv maapiirkonnas	15 000 leibkonnale on loodud interneti püsiühenduse kättesaadavus	16 035	107%	+++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Lisandväärtus	+10%/a	Näitaja ei ole asjakohane	Ei hinnata	-
Loodavad täistööajaga töökohad	50	459	918,0%	+++

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013; Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 1150 Aasta-aastalt on Eesti maa-asulates kasvanud koduse internetipüsiühendusega leibkondade arv. Kui Statistikaameti andmetel oli maa-asulates (alevikes ja külades) 2006. aastal lairiba internetiühendusega leibkondade osatähtsus 34,9%, siis 2013. aastal juba 73,1%. Tänu internetiühenduse lairiba baasvõrgu arendamisele on alameetme 3.2.2 toel loodud interneti püsiühenduse kättesaadavus 37 361 elanikule (so hinnanguline elanike arv, kes asusid baasvõrgu ühenduspunktidest kuni 1,5 km kaugusel). Arvestades, et maa-asulate leibkonna keskmine suurus on 2,33 liiget (2011. aasta rahvaloenduse andmetel), on lairiba baasvõrgu väljaehitamisega interneti püsiühendus kättesaadav 16 035 leibkonnale. Samas peab lisama, et nimetatud näitajad pärinevad toetuse taotluselt ning ei pruugi kajastada olukorda pärast toetuse kasutamist (lairiba baasvõrgu rajamist), kuna lairiba baasvõrgule on vaja luua lisaks juurdepääsuühendused, et lõpptarbija saaks kasutada kiiret internetiühendust. Alameetme 3.2.2 panus tulemuseesmärkidesse on hea, kuid samas alameetme saavutus sisaldab eeldust, et lairiba baasvõrgust luuakse juurdepääsuvõrk lõpptarbijani.
- 1151 Alameetme 3.2.2 üheks mõju näitajaks oli toetuse saajate lisandväärtuse kasv. Samas lisandväärtust ei olnud võimalik tuvastada, kuna alameetmest sai toetust üks isik, kelle juriidilise vormi tõttu (SA) ei olnud võimalik arvutada lisandväärtust. Teine mõju näitaja oli täistööajaga töökohtade arv. Lairiba baasvõrgu rajamise käigus (EstWin 002 projekti raames) planeeriti luua 459 uut töökohta ning seetõttu saab mõju hinnata väga heaks.

5.3.2.3.3 Vastused hindamisküsimustele

Kood 321, 322, 323. 1. Mil määral on meede kaasa aidanud elukvaliteedi parandamisele maapiirkondades? Eristada erinevaid asjaomaseid sektoreid (näiteks kultuuripärand, avalikud teenused, turism, IT...).

Hinnangu alus:

- üldine mõju maapiirkondade elukeskkonnale
- toetuse otsene mõju teenuste kvaliteedile, kättesaadavusele
- püsihindaja korraldatud juhtumi vaatlus ja intervjuu

- 1152 Lairiba baasvõrk on passiivvõrk ning selle võrgu rajaja (Eesti Lairiba Arenduse SA) klientideks on juurdepääsuühendust pakkuvad isikud nagu sideettevõtted, riigiasutused ja riigi sihtasutused (Riigi Infokommunikatsiooni Sihtasutus, Hariduse Infotehnoloogia Sihtasutus). Nimetatud kliendid on võrgu rajaja teenustega rahul. Lõpptarbija, kes on ka juurdepääsuühenduse tarbija, hinnang aga siinkohal puudub (kuigi seda oleks hea teada, kuna lõpptarbija peegeldaks hinnangut nii juurdepääsuvõrgule kui ka lairiba baasvõrgule).
- 1153 Arvestades, et alameetmest 3.2.2 rajati üle 900 km baasvõrku, kus põhimõtteliselt iga paari kilomeetri tagant on võimalik ühenduspunkti kaudu liituda võrguga, on internetipüsiühenduse kättesaadavus märkimisväärselt paranenud. Ja kuigi püsiühenduse kvaliteet sõltub suuresti teenuse pakkujast, võimaldab lairiba baasvõrk viimasel pakkuda suuremaid kiirusi. Sarnast arengut võib näha mobiilsides, kus andmemahutade kasvades on andmeside kiirus aastate lõikes tõusnud. Seejuures oli varem peamiseks kitsaskohaks n-ö mastist võrgu poole liiklus, kus raadiolingid olid takistuseks kiiresti areneva juurdepääsuühenduste tehnoloogia kõrval. Raadiolinkide asendamine optilise kaabliga on oluliselt mõjutanud mobiilside kvaliteeti, ennekõike läbilaskevõimet ja kiirust.
- 1154 Kokku on Eestis rajatud lairiba baasvõrku erinevate arengukavade ja -strateegiate toel u 4000 km, kus kasutada olevast kiumahust (kogu trassi ulatuses on kasutusel kas 24- või 48-kiuline kaabel) on hõivatud u 10%. Samas on kogu baasvõrk (u 4000 km) kaetud sideoperaatoritega, katmata on kõigest vaid u 50 km. Pole ühtegi maakonda, kus operaatorite puuduse tõttu oleks kiire internet kättesaamatu. Hinnanguliselt on 4000 km pikkusest lairiba baasvõrgust kasu saanud (kiirem andmeside) u 150 tuhat tarbijat (20 tuhat paiksete ühendustega ja 130 tuhat mobiilside kaudu). Baasvõrgu rajaja sõnul pakuvad operaatorid lairiba baasvõrgu baasil teenust mitmele maapiirkonnas tegutsevale ettevõtjale. Samas selgus intervjuust, et alameetme 3.2.2 näiteid, kus lairiba baasvõrgust on loodud juurdepääsuühendus ning lõpptarbijad saavad kasutada kiiret internetiühendust, oli raske leida. Mõned näited leiti Võrtsjärve äärest ja Pärnumaalt.

Kood 321, 322, 323. 2. Mil määral on meede, sh pakutavad teenused parandanud või säilitanud piirkondade huvipakkuvust? Eristada erinevaid asjaomaseid sektoreid (näiteks kultuuripärand, avalikud teenused, turism, IT ...).

Hinnangu alus:

- toetuse mõju maapiirkondade välisilmele ja väärtuste hoiule
- toetuse mõju taristule
- püsihindaja korraldatud juhtumi vaatlus

- 1155 Kuigi konkreetne statistika või hinnang puudub, saab öelda, et tehnoloogilise arengu seisukohast toetab kiire andmeside kogu maapiirkonna arengut (ettevõtete arv, turismi kasv, e-teenuste kasv vms). Kiire andmeside võimaldab teha kaugtööd, riigi e-teenuste tarbimist, kino näitamist üle interneti, videokonverentside ja seminaride korraldamist vms. Kiiret andmesidet kasutavad maapiirkonnas kindlasti majutusasutused. Selle olemasolu võib omakorda määravaks osutada, millise majutusasutuse teenuseid kliendid valivad.

Kood 321, 322, 323. 3. Mil määral on teenused kaasa aidanud paikkonna majandusliku ja sotsiaalse languse pidurdamisele ning rahvastikukaos pöörde saavutamisele?

Hinnangu alus:

- toetuse kaudne mõju elanikele ja taristule

- 1156 Konkreetne hinnang või statistika antud küsimuses puudub. Klientide arvu kasvust on tõenäoliselt olulisem teenuste kvaliteedi paranemine. Kliente ei pruugi oluliselt lisanduda, kuid olemasolevad saavad paremat teenust. Lairiba baasvõrgu tulemusel on väga paljud Eesti koolid ja lasteaiad saanud parema internetiühenduse, need on alati prioriteetsed ELASA planeeringutes ja ka kohalike omavalitsustega konsulteerides avaldatakse reeglina soovi koolidesse ja lasteaedadesse liitumispunktide loomiseks.

5.3.2.3.4 Järeldused ja soovitused

- 1157 Tervikuna alameetmele 3.2.2 seatud eesmärk ja toetatavad tegevused (ja tulemusnäitajad) ei olnud otseses kooskõlas. Alameetmega loodi võimalus, mitte lõplik lahendus, mõjutada vahetult maapiirkonna interneti püsiühenduse kättesaadavust, teenuste paranemist ja tööhõivet.

- 1158 Toetuse mõju meetme 3.2 eesmärkidele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

- 1159 Tegevuseesmärgina seatud toetust saanud tegevuste arv saavutati ja ületati (560%). Samuti saavutati tehtavate investeeringute maht (100%).

- **Valdkonna eesmärgid**

- 1160 Üheks valdkondlikuks eesmärgiks seati 'paranenud teenustest kasu saav maarahvastik'. Eesmärk saavutati osaliselt (62,2%), kuid see eesmärk sisaldab eeldust, et toetusega rajatud lairiba baasvõrgust luuakse tulevikus ühendused ka lõpptarbijani. Teiseks eesmärgiks oli 'internetipüsiühenduse kasv maapiirkonnas', mis ka saavutati (106,9%). Ka see eesmärk sisaldab eelnevalt kirjeldatud eeldust.

- **Üldeesmärgid**

- 1161 Alameetme 3.2.2 üldeesmärgiks seatud kaasnevad loodavad täistööajaga töökohad saavutati ja ületati (918%). Üldeesmärgina seatud lisandväärtuse kasv ei ole alameetmes asjakohane.

Soovitused

- 1162 Alameetme 3.2.2 rakendamisel probleeme ei olnud. Probleem on pigem selles, kuidas lairiba baasvõrgu võimalused jõuaksid lõpptarbijateni ja milliseid tehnoloogiaid peaks selleks kasutama. Mobiilsidega on praegu olukord väga hea, kuid püsiühenduste rajamine hajaasustusega piirkondades on kallis, st ei ole operaatoritele majanduslikult tasuv ja tarbijatele taskukohane. Lairiba baasvõrgu väljaehitamiseks on alameetmest 3.2.2 eraldatud 7,7 mln euro ulatuses toetust ning kogu lairiba baasvõrgust (ehitatud on u 4000 km võrku, mille ehitust on toetatud ka muudest arenguavadest), on kasutuses vaid 10% baasvõrgu kiumahust. Kiire internetiühenduse kättesaadavuse osas peaks väga aktiivselt lahendusi otsima. Üheks lahenduseks võiks olla juurdepääsuühenduse lairiba baasvõrgust lõpptarbijani rajamine läbi LEADER-meetme (läbi kohalike tegevusgruppide arengustrateegiate) toetuse. Kohalike tegevusgruppide hinnangul ei pruugi selline lahendus toimida, kuna kohalikust arengustrateegiast taotletakse toetust käegakatsutavate ning kohaliku kogukonna poolt strateegiasse esitatud probleemide lahendamiseks (nt kui küla seltsimajas puuduvad toolid ja neid peab igaks ürituseks koolimajast kohale ja tagasi transportima vms). Lisaks ei ole juurdepääsuühenduse rajamise idee kohalikult tasandilt tulev algatus ning kuna juurdepääsuühenduse rajamine on suur investeering, on MTÜdel probleemiks omafinantseeringu leidmine.

5.4 Neljas telg. LEADER-meede (341, 41, 421, 431)

5.4.1 Ülevaade meetmest

Meetme üldeesmärk

- 1163 LEADER-meetme üldeesmärk oli kohaliku algatuse edendamine, aidates läbi maapiirkonna sisemiste arenguvõimaluste parema kasutamise kaasa põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, keskkonna ja paikkonna ning eriti maapiirkonna elukvaliteedi parandamisele ja majandustegevuse mitmekesistamisele.
- 1164 Tulenevalt spetsiifilistest eesmärkidest jagunes LEADER-meede neljaks alameetmeks:
- Alameede 341. Kohalike arengustrateegiate väljatöötamine.
  - Alameede 431. Kohalike tegevusrühmade juhtimine, oskuste omandamine ja piirkonna elavdamine.
  - Alameede 41. Kohalike arengustrateegiate rakendamine.
  - Alameede 421. Koostööprojektide rakendamine.
- 1165 Kuna alameetmeid 341 ja 431 ning alameetmeid 41 ja 421 rakendati koos, hinnati neid meetmeid koos kahes erinevas alapeatükis.

5.4.2 Alameede 341. Kohalike arengustrateegiate väljatöötamine ja 431. Kohalike tegevusrühmade juhtimine, oskuste omandamine ja piirkonna elavdamine

Alameetmete eesmärk

- 1166 Alameetmete 341 ja 431 eesmärgiks oli kohalike tegevusgruppide arendamine ning nende strateegiate väljatöötamise toetamise kaudu kohaliku kogukonna tugevdamine.

Toetuse saamise tingimused

- 1167 Kohalike arengustrateegiate välja töötamiseks (alameede 341) võisid toetust taotleda programmiperioodi alguses loodud kaks uut kohalikku tegevusgruppi. Alameetmest 431 võisid toetust taotleda kõik 26 kohalikku tegevusgruppi.
- 1168 Alameetmetest 341 ja 431 toetuse saamise tingimusteks olid:
- kohaliku tegevusgrupi loodava/olemasoleva strateegia oluline element on uuenduslikkus (alameede 341);
  - strateegia peab sisaldama muude fondidega piirnemise põhimõtteid (alameede 341). Kohaliku tegevusgrupi territooriumi piirid ühtivad selle liikmeks olevate omavalitsusüksuste piiridega;
  - kohaliku tegevusgrupi liikmed kuuluvad korraga ainult ühte kohalikku tegevusgruppi;
  - kohaliku tegevusgrupi territooriumi moodustavad ühiste majanduslike, kultuuriliste ja sotsiaalsete huvidega vallad ja linnad, mille territooriumid kuuluvad samasse geograafilisse piirkonda;

- kohaliku tegevusgrupi piirkonna suurus ja elanike arv peab pakkuma küllaldast kriitilist massi inim-, finants- ja majandusressursside osas, et teostada jätkusuutlikku arengustrateegiat;
- kohaliku tegevuspiirkonna elanike arv peab olema vahemikus 10 000 kuni 100 000, põhjendatud erisused kohaliku tegevusgrupi elanike arvus on lubatud;
- kohaliku tegevusgrupi moodustamiseks peab selle liikmeteks olema vähemalt kaks omavalitsusüksust ning samas tegevuspiirkonnas tegutsevad ettevõtjad ja mittetulundusühingud või sihtasutused;
- kohalik tegevusgrupp peab olema avatud uute liikmete vastuvõtmisele;
- kohalik tegevusgrupp on välja töötanud või kavatseb välja töötada kohaliku arengu strateegia;
- avaliku sektori osakaal kohaliku tegevusgrupi otsustustasanditel peab olema alla 50%;
- kohalikud tegevusgrupid peavad olema valmis valima strateegia kohaselt finantseeritavaid projekte, sh koostööprojekte.⁴⁰⁰

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

- 1169 Kohaliku arengustrateegia väljatöötamise puhul oli maksimaalseks toetuse määraks 100% abikõlblikest kuludest.
- 1170 Arengustrateegiate rakendamisel võisid tegevusgrupid oma üldkuludeks (jooksvad kulud) kasutada kuni 20% avaliku sektori poolsest toetusest.

5.4.2.1 Asjakohasus ja alameetmete eesmärkide saavutamine

Meetmete asjakohasus

- 1171 MAKi programmiperioodi alguses alustas lisaks 2006. aastal loodud 24-le tegevusgrupile tegevust kaks uut kohalikku tegevusgruppi – MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu ja MTÜ Ida-Harju Koostöökoda. Alameetmest 341 antud toetus andis uutele kohalikele tegevusgruppidele võimaluse kohaliku arengustrateegia koostamiseks ning oli seetõttu igati asjakohane.
- 1172 Tagamaks kohalike tegevusgruppide kompetentsus ja võimekus kohalike arengustrateegiate rakendamisel ning suurendamaks nende võimekust kohaliku kogukonna elavdamisega seotud tegevuste elluviimiseks, toetati alameetmest 431 kohalike tegevusgruppide arendamisega seotud tegevusi. Kuna tegevusgrupid vastutavad kohalike arengustrateegiate koostamise ja rakendamise eest ning kaasavad oma tegevusse ka kohalikku kogukonda, on nende arendamise toetamine igati asjakohane.

Meetmete eesmärkide saavutamine

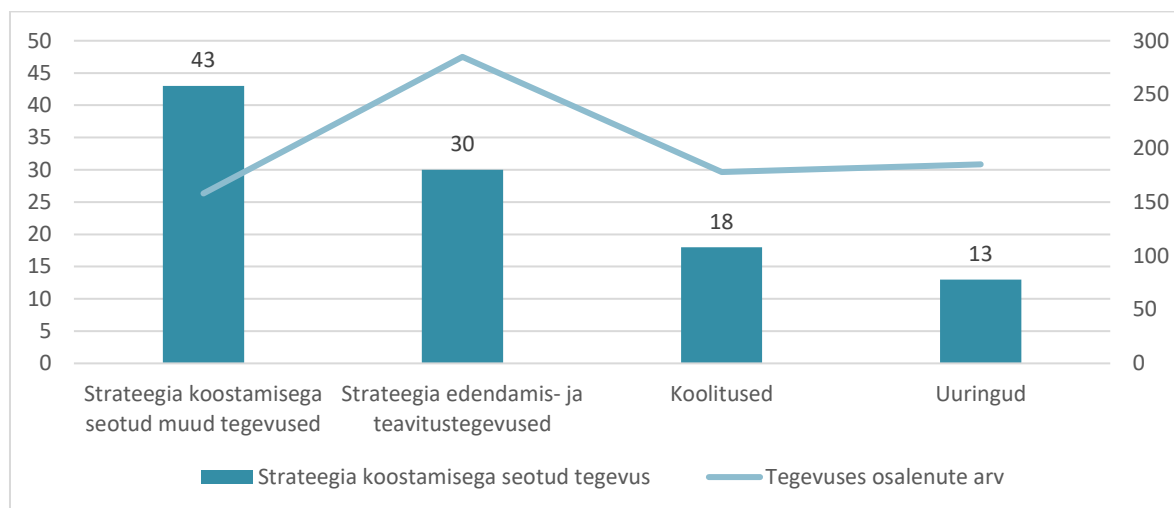
- 1173 Alameetmest 341 toetati programmiperioodi jooksul kahe tegevusgrupi piirkondliku arengustrateegia toetamist. Mõlema tegevusgrupi taotlus sisaldas kümmet tegevust ning neile

---

⁴⁰⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

maksti strateegiate koostamise toetuseks 142,3 tuhat eurot.⁴⁰¹ Arengustrateegia koostamisega seotud tegevuste jaotust näitab Joonis 102.

Joonis 102. Põhja-Harju Koostöökogu ja Ida-Harju Koostöökoja kohalike arengustrateegiate koostamisega seotud tegevuste ja neis osalejate arv

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2012. aasta. EMÜ, 2013.

- 1174 Alameetme 341 **väljundnäitajateks** oli kahe tegevusgrupi toetamine arengustrateegia välja töötamisel, mis täideti 100%. Kohaliku arengustrateegia väljatöötamise tegevustes osales 806 isikut⁴⁰² ning 2015. aasta seisuga hõlmasid kohalikud tegevusgrupid 190 omavalitsusüksust ning 99% kogu maapiirkonna pindalast (41 859,5 km²), mis tähistab sihttasemete 100-protsendilist saavutamise määra (Joonis 103).

Joonis 103. Alameetme 341 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014/2015	Saavutamise määr (%)	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetatavate tegevusgruppide arv	2	2	100%	+++
Kohalike tegevusgruppidega hõlmatud territoorium	42 000 km ²	42 000 km ²	100%	+++
Kohaliku arengustrateegia väljatöötamise tegevustes osalejate arv	750	806	107%	+++

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

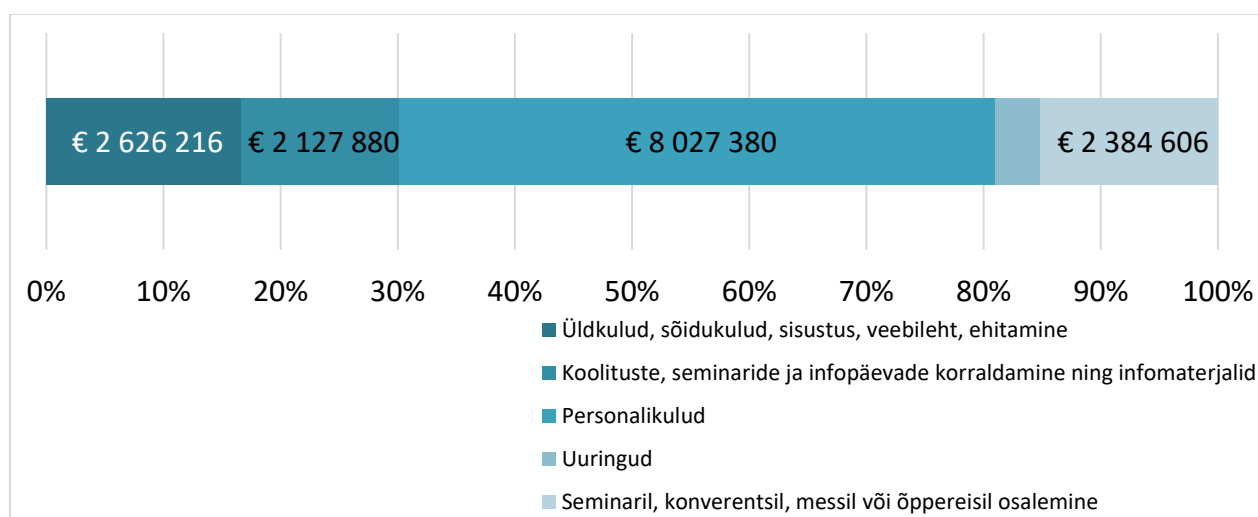
Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. Järeelhindaja arvutused.

⁴⁰¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3., ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁴⁰² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3., ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 1175 Alameetmest 431 anti tegevusgrupi kohta toetust kuni 20% strateegia rakendamise ja projektitoetuse eelarvest. Kokku maksti kohalikele tegevusgruppidele juhtimise, oskuste omandamise ja piirkonna elavdamiseks 15,9 mln eurot, mis moodustas 19% kogu LEADER-meetme eelarvest (85,2 mln eurot)⁴⁰³.
- 1176 Ligikaudu pool (50,4%) strateegia rakendamisel väljamakstud kuludest moodustasid personalikulud (Joonis 104). Teised suuremad kulutused jagunesid suhteliselt võrdselt – üld- ja sõidukulud, sisustus, veebilehe haldamine ning ehitustegevus moodustas 16,4% kohalikele tegevusgruppidele toetusena välja makstud kuludest, seminaridel, konverentsidel, messidel või õppereisidel osalemine 15% ja koolituste, seminaride ja infopäevade korraldamine 13,3%. Kõige väiksem osakaal oli uuringutel (4%).

Joonis 104. Meetmest 431 kohalikele tegevusgruppidele väljamakstud toetuse summa jaotumine perioodil 2008–2015

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 1177 Alameetmest 431 said kohalike arengustrateegiate elluviimiseks toetust kõik 26 kohalikku tegevusgruppi, mis tähistab väljundindikaatori 100% saavutamise määra (Joonis 105).

⁴⁰³ PRIA, seisuga 31.12.2015

Joonis 105. Alameetme 431 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014/2015	Saavutamise määr (%)	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Toetatavate tegevusgruppide arv	26	26	100%	+++

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%–31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. Järelhindaja analüüsid

5.4.2.2 Vastused hindamisküsimustele

- 1178 LEADER-lähenemise üheks peamiseks põhimõtteks on lahendada kohaliku tasandi probleeme kohaliku algatuse kaudu, andes elanikele otsustusõigus kohalike arengustrateegiate koostamisel ja rakendamisel. Läbi LEADER programmi ellu viimise ja kohalike tegevusgruppide suuremahulise toetamise toimus programmiperioodi jooksul laiaulatuslik kohalike tegevusgruppide areng ning kohalike elanike aktiveerumine. Kuid juba enne LEADER meetme käivitumist tegutseb kuni tänaseni aktiivselt ka MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant, kelle tegutsemiseesmärgid langevad osaliselt kokku LEADER tegevusgruppide eesmärkidega. Hindamaks LEADER lähenemise edukuse taset ja kahe erineva alt-üles lähenemise erinevusi, viis järelhindaja läbi võrdleva juhtumiuuringu LEADER tegevusgruppide ja MTÜ Külaliikumine Kodukant kohta.

MTÜ Külaliikumine Kodukant ja LEADER tegevusgruppide toimimist võrdleva juhtumiuuringu tulemused

	LEADER tegevusgrupid	MTÜ Külaliikumine Kodukant
Tegutsemis-eesmärgid	LEADER kohalike tegevusgruppide põhieesmärk on ühendada maapiirkonnas elavaid inimesi ning arendada kohalikkust piirkonda läbi avaliku ja erasektori partnerluse.	MTÜ Külaliikumise Kodukant on kogukonna initsiatiivil alguse saanud rahvaliikumine, mille fookuses on kogukondliku ühistegevuse soodustamine. Üks põhiline eesmärk on külade huvide eest seismine ehk kohalike vajadustega tegelemine.
	LEADER kohalike tegevusgruppide tegutsemiseesmärkideks on: Kohaliku piirkonna eripärasid arvesse võtva arengustrateegia koostamine Piirkonnapõhiste eripärade tugevdamine ja tutvustamine Kogukonna tugevdamine Kohaliku tasandi valitsemise parendamine erinevate osapoolte kaasamise kaudu Sotsiaalse kaasatuse edendamine Võrgustikutöö Ettevõtlikkuse soodustamine Uuenduslike lahenduste leidmine ja kasutusele võtmine	Külaliikumine Kodukant oli algusaegadel suunatud maakogukonna säilitamisele (sh töökohtade), et tugevdada kogukonda maapiirkonnas ja selle kaudu vähendada rahvastikukadu. Aja jooksul on eesmärgid täpsustunud, kuid jätkuvalt on keskmes maaelu väärtustamine ning aastate jooksul on juurde tulnud kohalik poliitiline mõõde kaasäräkimisega otsustusprotsessis. Külavanemate lisandumise kaudu on suurendatud ka osalusdemokraatia arendamist ühiskonnas.

	LEADER tegevusgrupid	MTÜ Külaliikumine Kodukant
	Maapiirkonna elukeskkonna parandamine	Kodukandil on olnud ka oluline roll maapiirkonna seltsitegevuse hoogustamisel.
Toimimis- põhimõtted	Üldine LEADER lähenemisviis sai alguse 1991. aastal Euroopa Komisjoni algatusel ning see on nüüdseks ELi ühise põllumajandus- poliitika üks osa.	
	LEADER lähenemisviisi põhiidee on julgustada kohalikke organisatsioone kujundama oma piirkonnast lähtuvaid arengustrateegiaid, mis samal ajal vastaksid ELis prioriteetsete säästva arengu strateegia põhimõtetele.	Külaliikumise Kodukant aluseks on rahvaliidumise ja vabatahtlikkuse põhimõte. Tegevuse saavad alguse reaalsest kogu- kondlikust algatusest.
	LEADER kohalike tegevusgruppide kaudu soodustatakse kohaliku elanikkonna ettevõtlikkuse kasvu, et läbi selle leida uuenduslikke viise konkurentsivõime kasvatamiseks.	Toimimine pole niivõrd seotud rahastuse leidmisega või projektide tegemisega, vaid tegeleb eelkõige kogukonna vajaduste rahuldamisega.
Struktuur	Kohalik tegevusgrupp kasutab oma eesmärkide saavutamiseks MAKi kaudu jagatavat toetust, kuid programmi eripära on, et kohalikud tegevusgrupid saavad ise paika panna arenguprioriteedid ning peavad selle ka ise ellu viima.	
	LEADER lähenemisviisi toimumise eest vastutab Maaeluministeerium, kes kinnitab heaks kohalike tegevusgruppide arengustrateegiaid.	
	Kohalikud tegevusgrupid on tavapäraselt MTÜd ning on loodud kas spetsiaalselt LEADER-toetuse saamiseks või põhinevad juba varem loodud kohalikel kodanikuühiskonna organisatsioonidel.	Kodukant toimetab kolmel tasandil: Katuseorganisatsioon Maakondlik tasand Kohalik tasand
	Kohalike tegevusgruppide liikmeskond moodustub kohalikest kodanikuühiskonna organisatsioonidest, ettevõtetest ja omavalitsusüksustest.	Katuseorganisatsioon toimetab professionaalsel tasandil tasustatud töötajatega.
	Miimumnõudena peab igas kohalikus tegevusgrupis olema vähemalt kaks kohalikku omavalitsusüksust, sama omavalitsusüksuse territooriumil tegutsev äriühing või FIE ja MTÜ või SA. Korraga võib kuuluda vaid ühte kohalikku tegevusgruppi.	Maakondliku tasandi liikmete tegevus- võimekus on erinev sõltuvalt juhatuse liikmete endi võimekusest. Üldjuhul on 5- liikmeline juhatus (esineb ka 3- ja 7- liikmelisi). Need toimetavad vabatahtlikkuse printsiibil, kuid iseseisvad juriidilised isikud.
	Kohaliku tegevusgrupi juhatusse kuulub tavapäraselt lisaks ülal	Kohalikku tasandi moodustavad MTÜ-d ja külavanemad ja neid koondab maakondlik tasand.

	LEADER tegevusgrupid	MTÜ Külaliikumine Kodukant
	<p>nimetatud kohalike tegevusgruppide liikmete esindajatele ka kohaliku valla esindaja.</p> <p>Kohaliku tegevusgrupi ülesanne on moodustada töörühm ehk hindamiskomisjon, kes valivad kohaliku arengustrateegia prioriteetidest lähtuvalt seatud hindamiskriteeriumite alusel välja projektid, mis esitatakse PRIA-le toetuse saamiseks.</p> <p>Lõpliku otsuse projekti rahastamiseks teeb PRIA ehk makseagentuur, kes kontrollib projektis taotletud kulutuste abikõlblikkust.</p> <p>Pärast projekti elluviimist maksab toetuse välja PRIA.</p>	
Seotud ministeeriumid	Peamised osapooled on Maaeluministeerium, makseagentuur (PRIA) ja kohalikud tegevusgrupid.	Kodukandi strateegilised valdkonnad jagunevad kolme ministeeriumi vahel: Rahandusministeerium, Siseministeerium ja Maaeluministeerium.
Liikmeskond	<p>Üle Eesti tegutseb 26 kohalikku tegevusgruppi, millel oli 2015. aasta seisuga 1650 liiget. Keskmiselt oli 2015. aastal tegevusgrupis 69 liiget. Lisaks ametlikele liikmetele võivad arengustrateegia koostamisel ning teistel kohalike tegevusgruppide poolt korraldatud üritustel osaleda ka nõ mitteametlikud liikmed.</p> <p>Liikmeks mitte astumise põhjuseid on erinevaid, näiteks soov mitte kuuluda ühtegi organisatsiooni. Tegevusgrupi liikmeks olemine ei anna sisulisi eeliseid mitteliikmete ees, kuid tagab infolistide kaudu ligipääsu kõige uuemale informatsioonile.</p>	Liikumisel Kodukant on 22 liiget, neist 15 on maakonnaühendused. Need maakonnaühendused on MTÜ-d, kes koondavad maakonna tasandil nii külvavemaid, külaseltsi, vabaühendusi kui ka üksikisikuid.
Sihtrühm	Kohalik kogukond Kodanikuühiskonna organisatsioonid Sidusrühmad Ettevõtjad	Kodukandi sihtrühm on ennekõike külaseltsid ja külvavemad ning nende kaudu kohalik kogukond. Ettevõtjad ei ole otseselt sihtrühmaks.
Piirkondade arendamise tegevused	<p>Piirkonna arendamiseks tehtud tegevused, mis on tehtud projektitoetuse abiga. Erinevaid näiteid toetatud projektidest:</p> <ul style="list-style-type: none"> Seltsimajade ehitamine ja vanade hoonete renoveerimine Küla kiigepiirkondade ehitamine Turismiettevõtete toetamine Väikeettevõtete toetamine Uute toodete ja teenuste arendamine Ajaloolis-kultuurilise väärtusega hoonete renoveerimine Kultuuripärandi säilitamine 	<p>Näiteid Külaliikumise Kodukant piirkondade arendamiseks:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omavalitsuse seltside ümarlaud ja külvavemate ümarlaud • Kohaliku kogukonna algatuste edulugude jagamine • Õpi-ettevõtete programm ettevõtlikkuse edendamiseks • Võrgustiku koolitused • Külamajade teenuste arendamine

	LEADER tegevusgrupid	MTÜ Külaliikumine Kodukant
	<p>toetamine, sh rahvariiete ostmise toetamine</p> <p>Kohalike ürituste (sh festivalid, konverentsid, spordiüritused) korraldamise toetamine</p> <p>Seltsitegevuse arendamine.</p> <p>Lisaks toetatud projektidele panustasid kohalikud tegevusgrupid piirkondade arendamisesse ka teiste tegevustega:</p> <p>Erinevatest algatustest kasvasid välja mitmed traditsioonilised üritused (näiteks kohvikute päev, avatud talude päevad)</p> <p>Toetati koostöövõrgustike tekkimist, näiteks Sibulatee, Romantiline rannatee, noorsootöövõrgustikud (Valgamaa noorteportaal „Tankla)</p> <p>Koostöö soodustamiseks korraldati koosolekuid, õppereise, messe, koolitusi, ettevõtlusnädalaid</p>	
	<p>Koostööd tehakse elukõige kaasates kohalikkude kogukonda kohalike arengustrateegiate koostamisse.</p> <p>Lisaks soodustatakse võrgustike moodustamist erinevate õppereiside, ekskursioonide või ka koostööprojektide kaudu teiste kohalike tegevusgruppidega nii siseriiklikult kui ka naaberriikide LEADER kohalike tegevusgruppidega.</p>	<p>Koostöötegevusi tehakse maakonna tasandil külaseltside vahel, kuid ka LEADER kohalike tegevusgruppidega. Üldiselt on LEADER kohalike tegevusgruppide ja Kodukandi maakonnaühenduste piiride erinevus koostööd takistanud.</p>
Koostöötegevused	<p>Näiteks perioodil 2009-2014 tegid 19 kohalikkude tegevusgruppi koostöö algatajatena 52 koostööprojekti teiste Eesti LEADER tegevusgruppidega.⁴⁰⁴ Rahvusvahelisi koostööprojekte tehti 28 koostöölepingu raames.</p> <p>Alates 2012. aastast tegutseb ka LEADER-tegevusgruppide ühendav MTÜ LEADER Liit, mille eesmärk on esindada ja kaitsta oma liikmete ühishuvisid riiklikes ning rahvusvahelistes organisatsioonides. LEADER Liidul on ka oluline panus kohalike tegevusgruppide vahelise koostöö soodustamises.</p>	<p>Külaliikumise Kodukant võrgustiku sees tehakse aga koostööd ennekõike maakonna tasandil, st maakondade vahel. Üle-riiklike projekte pole olnud, v.a. katuseorganisatsiooni poolt algatatud.</p> <p>Külaliikumine Kodukant on ka kolme rahvusvahelise organisatsiooni liige: Forum Synergie, PREPARE võrgustik ning ERCA (<i>European Rural Community Alliance</i>).</p>

⁴⁰⁴ Leader kohalikelt tegevusgruppidele kogutud seirenäitajate koondanalüüs Eesti maaelu arengukava 2007–2013 Leader-meetme hindamisküsimustele vastamiseks. EMÜ, 2015.

LEADER tegevusgrupid	MTÜ Külaliikumine Kodukant
<p>Koolitus- ja teavitustegevused</p> <p>Koolitus- ja teavitustegevusi tehakse nii alameetmest 431 taotletud kohaliku tegevusgrupi toetuse abil, kui ka projektitoetuste kaudu.</p> <p>Koolitustegevustena on korraldatud õppereise, seminare, konverentse töötube, õppepäevi ning ümarlaudasid.</p> <p>Koolitus- ja teavitustegevuste puhul on suur roll maaeluvõrgustikul, kelleks on Maamajanduse infokeskus. Maaeluvõrgustik korraldab kohalikele tegevusgruppidele regulaarselt meetme paremaks rakendamiseks infopäevi.</p>	<p>Külaliikumisel Kodukant on koolituskeskus, mille kaudu pakutakse koolitusi võrgustiku liikmeskonnale, kui ka laiemale sihtrühmale. Need hõlmavad näiteks teemasid nagu külade arengukavad, kaasamine, kogukonna aktiveerimine, MTÜ juhtimine jm. Koolitused on tasulised.</p> <p>Teavitustegevuses on suur fookus edulugude kajastamisel. Näiteks on koos Siseministeeriumiga antud välja antud külakogukonna edulugude trüki. 2007-2013 perioodil hõlmasid sellised algatused veel kogukonna pärlit otsimist. Igas maakonnas otsiti üks pere, kes väärisk seda tiitlit. Alates 2005. aastast valitakse iga kahe aasta tagant ka Aasta küla, mis on saavutanud nähtavaid tulemusi külaelu arendamisel.</p>
<p>Rahastus</p> <p>Kohalike tegevusgruppide rahastamine toimub läbi MAKi LEADER meetme.</p> <p>Tegevusgrupid peavad arengustrateegia rakendamiseks taotlema raha PRIA kaudu ning strateegiaid hindab Maaeluministeeriumi juurde loodud hindamiskomisjon.</p> <p>Tegevusgrupid saavad oma tegevuskuludeks toetust iga tegevusgrupi kohta kuni 20% strateegia rakendamise ja projektitoetuse eelarvest.</p> <p>Lisaks MAKi toetusele on tegevusgrupid taotlenud toetust ka Euroopa Sotsiaalfondist (nt Ida-Harju Koostöökoda töötuse vähendamise seotud projekti toetuseks).</p>	<p>Kodukandi katusorganisatsioon tegutseb professionaalsel tasandil kahe tasustatud töötajaga. Eraldi stabiilselt tegevusrahastust pole, vaid rahastust igaks aastaks saadakse erinevatest ministeeriumitest läbirääkimiste teel. Liikmemaksud on olemas, kuid need on minimaalsed. Ligikaudu 60% eelarvest jaguneb palgafondile ning ülejäänud kulutuste hulka kuuluvad näiteks projektide omafinantseering, üldkulud, maakondade toetamine arendusraha projektide omafinantseeringu katteks ning sihtgruppide suunatud ürituste korraldamisega, koolitustegevusega ja rahvusvahelises koostöös osalemise seotud kulud,.</p> <p>Maakondlik tasand toimetab vabatahtlikkuse alusel ja seal liikmetele töötasu ei maksta. Iga külaselts või aktiivne kogukond saab taotleda kuni 2000 eurot kaks korda aastas kohaliku omaalgatuse programmist. Maakondliku tasand kirjutab ka ise projektitaotlusi tegevuste ellu viimiseks.</p> <p>Lisanduvad programmipõhised tegevused (nt maapäev), kus valitakse strateegiline temaatika, millega Külaliikumine Kodukant külade tasandil ise ellu viib või kus vajatakse strateegilist rahastust.</p> <p>Katusorganisatsiooni poolt korraldatavad koolitused on tasulised, mida kohalikud külaseltsid finantseerivad kas KOV-i või projektitoetuste abil.</p>

1179 LEADER kohalike tegevusgruppide ning MTÜ Külaliikumine Kodukant eesmärgid ja tegevus on omavahel tihedalt seotud, kuid oma olemuselt on tegemist väga erinevate

organisatsioonidega. Erinevalt kohalikest tegevusgruppidest, on MTÜ Külaliikumine Kodukant täielikult alt-ülesse tulenev algatus, mis tegutseb riigist sõltumatult ning suuresti vabatahtlikkuse alusel. LEADER-programmi puhul on aga tegemist ELi poolt algatatud meetmega, mis küll annab kohalikele tegevusgruppidele otsustusõiguse kohaliku arengustrateegiate koostamisel ja rakendamisel, kuid arengustrateegiate kinnitamine ning toetussummade väljastamise administreerimine on siiski riigi ülesanne. MTÜ Külaliikumisel Kodukant on aga ka poliitiline mõõde ning lisaks kohaliku elu arengu otsustamisõiguse suurendamisele on eesmärgiks parandada ka üldist osalusdemokraatiat kohalikul tasandil ning teha maapiirkondade elanike hääl kuuldavaks ka valitsuse kõrgematel tasanditel.

- 1180 Juhtumiuuringu tulemused näitavad, et MTÜ Külaliikumine Kodukant tegevus on paljuski olnud eelduseks kohalike tegevusgruppide tänasele edukusele, sest lisaks olulisele panusele maapiirkonna elanike aktiveerimisele, on paljud kohalike tegevusgruppide praegused juhid olnud varasemalt koolitatud MTÜ Külaliikumine Kodukant poolt. Kuigi omavaheline moraalne koostöö kohalike tegevusgruppide ja MTÜ Külaliikumine Kodukant vahel on toimunud pidevalt, siis pärast Eesti Leader Liidu loomist 2012. aastal on koostöö muutunud sisulisemaks, kuna omavaheline koostöö toimub nüüdsest kahe samaväärse juriidilise isiku vahel. Kahe organisatsiooni puhul ei saa rääkida konkurentsist, vaid teineteise täiendamisest. Võib öelda, et kui MTÜ Külaliikumine Kodukant on kodanikualgatusel põhinev liikumine, mille eesmärgiks on seista külade huvide eest, tagada nende elujõulisus ning jagada külaliikumise positiivsed kogemusi, siis LEADER-lähenemist saab võtta kui riigile olulist tööriista, mis võimaldab läbi kohalike arengustrateegiate ühtselt vaadelda maaelu konkurentsivõime, keskkonna ja elukvaliteedi eesmärgi. Seeläbi on võimalik teha paremaid otsuseid ning kujundada riigi tegevust maapiirkondade elukeskkonna parandamiseks ka tulevikus.

Kood 341.1. Mil määral on LEADER-meetmest toetust saanud tegevus suurendanud maapiirkondade ettevõtjate suutlikkust maaelu arengu alaste kohalike arengustrateegiate ja -meetmete koostamiseks, arendamiseks ning rakendamiseks?

Hinnangu alus:

- järelhindaja poolt läbi viidud fookusgrupi hinnang.

- 1181 Vahehindamise tulemused näitavad, et alameetmest 341 jagatud toetus panustas eelkõige kolmanda sektori suutlikkuse kasvu ning ettevõtete huvi kohalike arengustrateegiate ja -meetmete koostamiseks jäi tagasihoidlikuks.⁴⁰⁵ Järelhindaja poolt läbi viidud fookusgrupi hinnangul on võrreldes vahehindamise perioodiga toimunud positiivne areng ning ettevõtted on hakanud tänu kohalike tegevusgruppide tegevusele rohkem kohaliku elu arengu vastu huvi tundma. Eksperdid tõid välja, et LEADER-programmi alguses oli ettevõtete huvi nii arengustrateegiate koostamisega seotud tegevuste kui ka LEADER-meetmest toetuse taotlemise vastu madal, sest 2006. aastal polnud kohaliku ettevõtluse arendamine kohalikul tasandil prioriteediks ning ettevõtjate seas oli ka teatav umbusk LEADER-meetme toimimise suhtes.

⁴⁰⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

1182 Fookusgrupi arutelult tuli välja, et muudatust ettevõtjate aktiivsuses võib seostada majanduslangusega, mil LEADER-toetused muutusid maapiirkondade mittepõllu-majanduslikele ettevõtetele üheks väheseks toetuse saamise võimaluseks. Samuti toodi välja, et programmi perioodi teises pooles suurenes ettevõtete osalemine ka kohalike arengustrateegiaga seotud aruteludel. Selle soodustamiseks korraldati mõnes piirkonnas näiteks ümarlaudu kohalike tegevusgruppide, KOVi ja kohalike ettevõtete esindajate vahel. Fookusgrupis osalejate hinnangul parandas see märgatavalt koostööd kolme sektori organisatsioonide vahel ning ettevõtted hakkasid üha rohkem nägema MTÜ-sid kui olulisi partnereid maapiirkondade elukeskkonna parandamisel. Lisaks tõid kohalike tegevusgruppide juhtimisega seotud fookusgrupis osalejad välja, et tihti on maapiirkondades vähe inimesi ning aktiivsemad on korraga hõivatud kõigis kolmes sektoris ning esindavad arengustrateegiaga seotud aruteludel korraga kõigi kolme sektori vaatepunkti. Samuti toodi välja, et uuel MAKi perioodil on mitmes piirkonnas ettevõtjad muutunud lausa kohalikke tegevusgruppe tagant tõukavaks jõuks, kuid samas rõhutati, et erinevate piirkondade ja tegevusgruppide vahel on palju erinevusi. Fookusgrupi arutelust võib järeldada, et LEADER-meetmest toetust saanud tegevused on kaasanud kohalike arengustrateegiatega välja toodud arenguvajaduste lahendamisel maapiirkondade ettevõtjaid suurel määral.

Kood 341.2. Mil määral on LEADER-meetme raames toetatud tegevus kaasa aidanud territoriaalse ühtsuse ja laiema maamajanduse ja -elanikkonna jaoks mõeldud meetmete vaheliste sünergiate tugevdamisele?

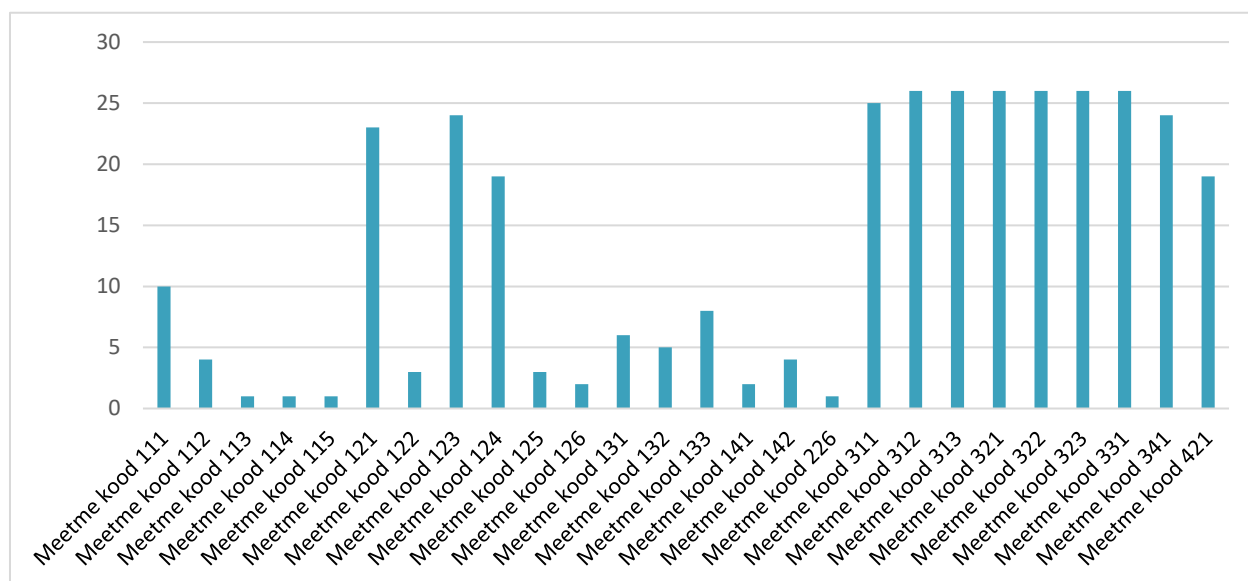
Hinnangu alus:

- järeelhindaja poolt läbi viidud fookusgrupi hinnang.
- dokumendianalüüs toetatud tegevuste ja teiste meetmete tegevuste vahelise sünergia hindamiseks

1183 Fookusgrupi hinnangul on toetatud arengustrateegiate koostamine parandanud territoriaalse ühtsuse suurendamist suurel määral, sest arengustrateegiate koostamisse kaasatud inimesed on omandatud kogemuste põhjal muutunud aktiivsemaks ka maakondliku tasandi arengukavade koostamise protsessis. Samuti toodi välja, et ühiste piirkondlike tegevuste planeerimisse on kaasatud üha enam kohalikke inimesi ja palju tehakse koostööd ka naaberpiirkondade LEADER-tegevusgruppidega.

1184 Võrreldes vahehindamisega on tugevnenud ka LEADER-tegevusgruppide arengukavadesse integreeritud MAKi meetmete vaheline sünergia: 2009. aastal sisaldasid tegevuspiirkondade strateegiate rakenduskavad 14 erinevat EK meetme koodi, kuid 2013. aastal juba 26 erinevat koodi (Joonis 106).

Joonis 106. MAK 2007-2013 erinevate meetmete (EK meetme kood) integreeritud kohalike arengustrateegiatega rakenduskavadesse

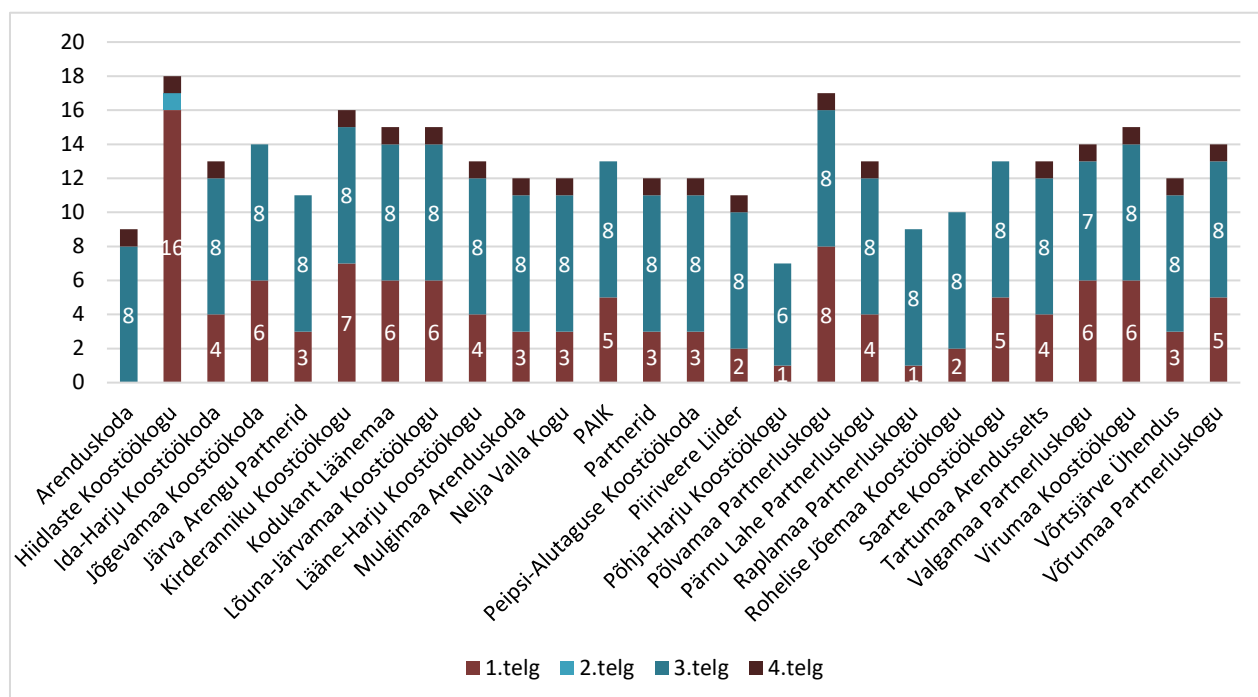

Allikas: Leader kohalikelt tegevusgruppidele kogutud seireandmete koondanalüüs Eesti maaelu arengukava 2007–2013 Leader-meetme hindamisküsimustele vastamiseks. EMÜ, 2015.

- 1185 Peamiselt sisaldasid kohalike tegevusgruppide strateegiad 3. ja 1. telje meetmeid, vähem olid esindatud 2. telje meetmed (Joonis 107). Samas toodi fookusgrupis välja, et palju tegevusi, mida võib seostada ka näiteks 2. telje teemadega (nt taastuvenergiaga seotud projektid) viidi ellu koodi 322 (meede „Külade uuendamine ja arendamine“) alt, sest see kood võimaldas toetada praktiliselt kõiki teemasid. Nii MAKi rakendaja kui ka fookusgrupis osalejaid töid välja, et tegelikkuses polnud erinevate MAKi meetmete võrdne esindatus piirkondlike tegevusgruppide arengustrateegia otseselt eesmärgiks. LEADER-meetme eesmärk oligi toetada eelkõige MAKi 3. teljega seotud tegevusi ning see eesmärk ka täideti.

Joonis 107. MAKi erinevate meetmete integreeritus tegevuspiirkondade arengustrateegiate rakenduskavadesse perioodil 2009–2014

Allikas: Leader kohalikest tegevusgruppidele kogutud seirenäitajate koondanalüüs Eesti maaelu arengukava 2007–2013 Leader-meetme hindamisküsimustele vastamiseks. EMÜ, 2015.

Kood 341.3. Mil määral on LEADER-meetme raames toetatud tegevus kaasa aidanud elukvaliteedi parandamisele maapiirkondades?

Hinnangu alus:

- järelhindaja poolt läbi viidud fookusgrupi hinnang.

1186 Fookusgrupi hinnangul on kohalike arengustrateegiate koostamist toetanud tegevused aidanud kaasa maapiirkondade elukvaliteedi parandamisele olulisel määral, sest inimeste huvi osaleda arengustrateegiate koostamisel ning kohaliku elu arenguga seotud tegevustes on igal aastal suurenenud. Samuti rõhutati fookusgrupis, et lisaks tegevusgrupi ametlikele liikmetele on kohaliku elanikkonna hulgast kaasatud inimeste hulk palju suurem ja inimeste huvi oma piirkonna elukvaliteedi parandamises kaasa lüüa on samuti suurenenud.

Kood 341.4. Mil määral on paranenud erinevate sidusrühmade (noored/vanad, mehed/naised, ettevõtjad/vabaühendused) kaasatus kohaliku tasandi küsimuste lahendamisse?

Hinnangu alus:

- järelhindaja poolt läbi viidud fookusgrupi hinnang.

1187 Fookusgrupis toodi välja, et analüüsitava programmiperioodi teises pooles on toimunud märkimisväärne areng piirkonna elanike kaasamises kohaliku tasandi küsimuste lahendamisse.

Kuigi LEADER-tegevusgruppide esindajate kohaselt üritati erinevate huvirühmade esindajaid kaasata juba arengustrateegiate koostamise alustamise perioodil, siis omavahelise suhtlemise aktiivsus on viimaste aastatega pidevalt kasvanud nii erinevate huvirühmade kui ka erinevate sektorite organisatsioonide vahel. Positiivse arenguna toodi välja, et info liikumine ei toimu enam ainult kohalike tegevusgruppide juhatuste kaudu, vaid projektidesse kaasatud inimesed informeerivad aktiivselt ise kohalikku elanikkonda.

- 1188 Nii fookusgrupi esindajad kui ka ekspertidega läbi viidud intervjuud näitavad, et programmiperioodil pöörati mitmes piirkonnas palju tähelepanu just noorte kaasamise suurendamisele – noored osalesid nii tegevusgruppide kui ka mõnel juhul näiteks hindamiskomisjonide töös. Samas rõhutati fookusgrupis mitmel korral, et erinevate huvirühmade kaasamine erineb piirkonniti ning mõnes kohas pole noorte kaasamiseks suunatud tegevused nii edukad olnud.
- 1189 Kuigi üldine aktiivsus on programmiperioodi jooksul märkimisväärselt kasvanud, siis toodi fookusgruppides välja ka seda, et kui välja arvata noored, siis sageli ei pööra tegevusgrupid kaasatuse ulatusele teadlikult tähelepanu. Tegevustega liituvad juba aktiivsed inimesed, kuid vähem pööratakse tähelepanu mitte aktiivsete inimeste tuvastamisele ning sellele, milliseid tegevusi võiks nende suuremaks kaasamiseks planeerida.

Kood 431.1. Mil määral on toetus suurendanud kohalike tegevusrühmade ja kohalike arengustrateegiatesse kaasatud teiste partnerite suutlikkust kohalike arengustrateegiate rakendamiseks?

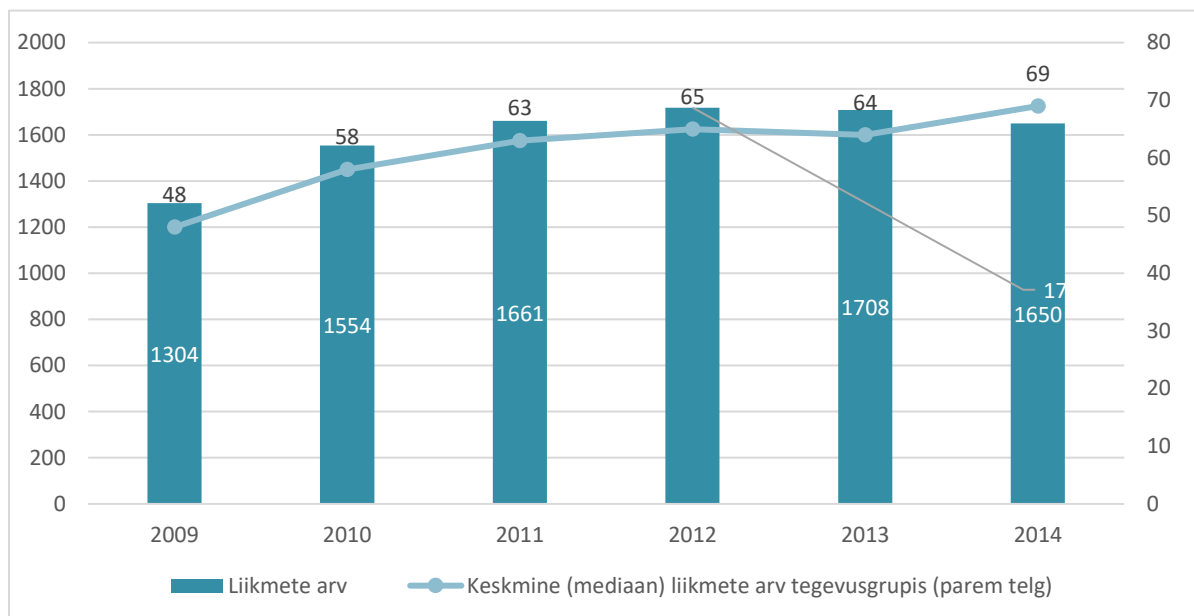
Hinnangu alus:

- ootuspärane kogukonna kaasatus ja valitsemise ulatus tegevusgruppides
- tegevusgruppide võimekus taotlusvoorude korraldamiseks ja taotluste

- 1190 LEADER kohalike tegevusgruppide liikmeskond on aasta-aastalt kasvanud ning 2014. aastal oli keskmine liikmeskonna suurus 69 inimest (Joonis 108). Samas toodi fookusgrupis välja, et aktiivsete inimeste hulga ja LEADER-tegevusgrupi liikmeskonna arvu vahel pole tegelikkuses seost. Enamikes piirkondades on kogukond kaasatud palju laiemas ulatuses, kuid kõik aktiivselt osalejad ei soovi tegevusgrupi aktiivseks liikmeks astuda. Mitte liitumise põhjusena toodi fookusgrupis välja nii soov mitte ametlikult ühtegi organisatsiooni kuuluda kui ka perioodi keskel tekkinud etteheited, et liiga palju toetusi määratakse tegevusgrupi endi liikmetele. Viimasest tingitud liikmestaatusest loobumine tõi kaasa ka vahepealse languse tegevusgruppide liikmete arvus. Kuna tegevusgrupi liikmeks olemine ei anna otseselt eeliseid, siis astuvad ametlikeks tegevusgrupi liikmeteks tavaliselt inimesed, kes soovivad olla rohkem infovahetuse sees ning kellel on missioonitundest huvi olla otsustamise juures.

1191 Aastate lõikes on LEADER-meetme rakendamisse olnud kõige enam kaasatud kolmas sektor⁴⁰⁶, kuid nagu hindamisküsimuse 341.1 vastusest nähtub, on fookusgrupi hinnangul ettevõtjate ja avaliku sektori organisatsioonide kaasamine suurenenud.

Joonis 108. LEADER tegevusgruppide liikmeskonna suurus aastatel 2009-2014

Allikas: Leader kohalikelt tegevusgruppide kogutud seirenäitajate koondanalüüs Eesti maaelu arengukava 2007–2013 Leader-meetme hindamisküsimustele vastamiseks. EMÜ, 2015.

1192 Kokku toetati kohalike tegevusgruppide poolt 6 997 projekti. Fookusgrupi hinnangul ja kohalike tegevusgruppidega seotud ekspertide intervjuude kohaselt pidid tegevusgruppide hindamiskomisjonid hindama ka umbes samas arvu jagu projekte, mis said negatiivse otsuse. Nendele lisandusid veel umbes 700–1000 taotlust, mis erinevatel põhjustel jäid lõpuks hindamiskomisjonile esitlemata. See tähendab, et tegevusgruppide koormus taotluste hindamisel oli väga suur ja nagu tegevusgruppide esindajad fookusgrupis ka välja tõid, suurenes tegevusgruppide suutlikkus taotlusvoorude korraldamiseks ja projektitaotluste hindamiseks peamiselt vajadusest (ja selle täitmise kaudu saadud kogemustest) menetleda suur hulk taotlusi. MAKi korraldusasutuse hinnangul võib tegevusgruppide suutlikkust projektitaotluste hindamisel pidada väga heaks, sest negatiivsete otsuste vaidlustamise hulk oli väga madal (suurusjärgus 50 valet kogu perioodi kohta).

1193 Oluline panus kohalike tegevusgruppide suutlikkuse kasvu juures oli ka meetmest 431 toetatud koolituste, seminaride ja õppereiside korraldamine ning ka nendel ise osalemine. Fookusgrupis toodi erilisel hea näitena välja välismaised õppereisid teiste LEADER tegevusgruppide juurde, mis andsid palju inspiratsiooni ja teadmisi, kuid ka panustasid

⁴⁰⁶ Leader kohalikelt tegevusgruppide kogutud seirenäitajate koondanalüüs Eesti maaelu arengukava 2007–2013 Leader-meetme hindamisküsimustele vastamiseks. EMÜ, 2015.

omavahelise suhtlusvõrgustiku arenemisse ning tänu sellele on ka Eestis koostöö inimeste vahel jätkunud.

- 1194 Seega võib järeldada, et meetmest 431 antud toetus aitas kaasa kohalike tegevusgruppide suutlikkuse kasvule olulisel määral ning kohalike tegevusgruppide suutlikkus on pidevalt kasvanud.

Kood 431.2. Mil määral on toetus kaasa aidanud LEADERi rakendamise suutlikkuse tõstmisele?

Hinnangu alus:

- kohalikud tegevusgrupid teevad omavahel koostööd ja tagatud on parimate praktikate levik
- taotlejate hulgas on nii esmakordseid kui ka korduvtaotlejaid

- 1195 Nii LEADER-meetme ekspertide fookusgrupis kui ka tegevusgruppide fookusgrupis toodi välja, et kuigi see erineb piirkonniti, tegid kohalikud tegevusgrupid omavahel palju koostööd ning korraldati ka ühiseid üritusi, koolitusi ja õppereise. Näiteks toodi välja, et uute tegevusgruppide (MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu ja MTÜ Ida-Harju Koostöökoda) arengustrateegiade koostamisel oli teiste LEADER-tegevusgruppide nõuannetel ja abil väga suur roll ning tihti külastasid strateegiade koostajad teisi tegevusgruppe, et parimatest praktikatest osa saada. Samuti toodi välja, et ametlikes numbrites kajastuv koostööprojektide hulk ei näita tegelikku koostöö ulatust tegevusgruppide vahel, sest nõ mitteametlik koostöö on väga levinud.
- 1196 Samuti toodi ekspertide intervjuus välja, et „parimate praktikate“ levik tegevusgruppide vahel on olnud väga hea, sest maaeluvõrgustik on hästi toimiv ning info levik kiire. Ekspertidid tõid välja, et suur panus selle juures on olnud ka Maamajanduse Infokeskusel ja MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukandil, mis on loonud hästi toimiva infovõrgustiku ning teinud eeltööd kohaliku elanikkonna aktiivsemaks muutmisel. Samuti tuli fookusgrupis esile, et heade näidete ja parimate praktikate kasutuselevõtmise väga suur võimekus näitas LEADER tegevusgruppide paindlikkust ning võimalust oma strateegiat vajadusel kohandada.
- 1197 Fookusgrupi hinnangul on taotlejate hulgas ka palju esmakordseid taotlejaid, mis tähendab, et huvi taotlemise vastu on pidevalt suurenenud. Samuti toodi välja, et paljudel juhtudel on LEADER-meetmest projektitoetust saanud inimesed projekti edasi arendanud ning hiljem taotlenud toetust ka MAKi teistest telgedest. Korraldusasutuse hinnangul peaksidki hindamiskomisjonid taotlejaid rohkem erinevate rahastusvõimaluste juurde suunama, juhul kui LEADER-meetmest pole võimalik projekti toetada.

Kood 431.3. Mil määral on kasvanud koostöö erinevate (noored/vanad, mehed/naised, ettevõtjad/kohalik omavalitsus/vabaühendused jm) sidusrühmade vahel ja elanike kogukonna tunnetus?

Hinnangu alus:

- järelhindaja poolt läbi viidud dokumendianalüüs strateegiate vahehindamise tulemustest

- 1198 LEADER-meetme kohalike tegevusgruppide strateegiate vahehindamise kohaselt olid ligikaudu 50% kõikidest projektidest seotud koostöö edendamisega – nad kas viidi ellu koostöö tulemusena või löid eeldusi koostööks tulevikus.⁴⁰⁷ Tegevusgruppide esindajate fookusgrupi hinnangul oli erinevatel arendustegevustel (koolitused, õppereisid, seminarid) väga suur panus uute koostöövõrgustike loomisele, mis hiljem löid aluse ka erinevate sektorite vaheliste koostööprojektide algatamisele.
- 1199 LEADER-meetme ekspertide fookusgrupis toodi välja, et märgatav muutus kaasamises ja koostöö suurendamises toimus noorte huvirühmaga. Heade näidetena toodi välja noortega seotud tegevused Valgamaal, Tartumaal ja Põlvamaal. Näiteks tänu MTÜ Valgamaa Partnerluskogu toele arendati Valgamaal välja noorteportaal „Tankla“, mille eesmärgiks on toetada noorsootöövõrgustiku arengut ning tagada noorte huvide esindatus Valga maakonnas.⁴⁰⁸ Fookusgrupis osalejate kohaselt on LEADER-meede olnud noorte tegevuste aktiveerimiseks väga hea kasvupinnas, sest esialgse koostöökogemuse saamisel on arenenud välja jätkuprojekte, mille teostamiseks on toetust taotletud näiteks Erasmus+ programmist SA Archimedese kaudu⁴⁰⁹. Teiste sidusrühmade kaasamisest toodi välja veel üksikvanematega pered, kellele korraldati koolituspäevi ja ühisüritusi.
- 1200 Vaadates LEADER tegevusgruppide poolt positiivse otsuse saanud projektide liigitust programmiperioodil, on näha, et suurima osa projektidest moodustasid kohaliku kultuuri edendamisega ja turismi arendamisega seotud projektid (Joonis 109).

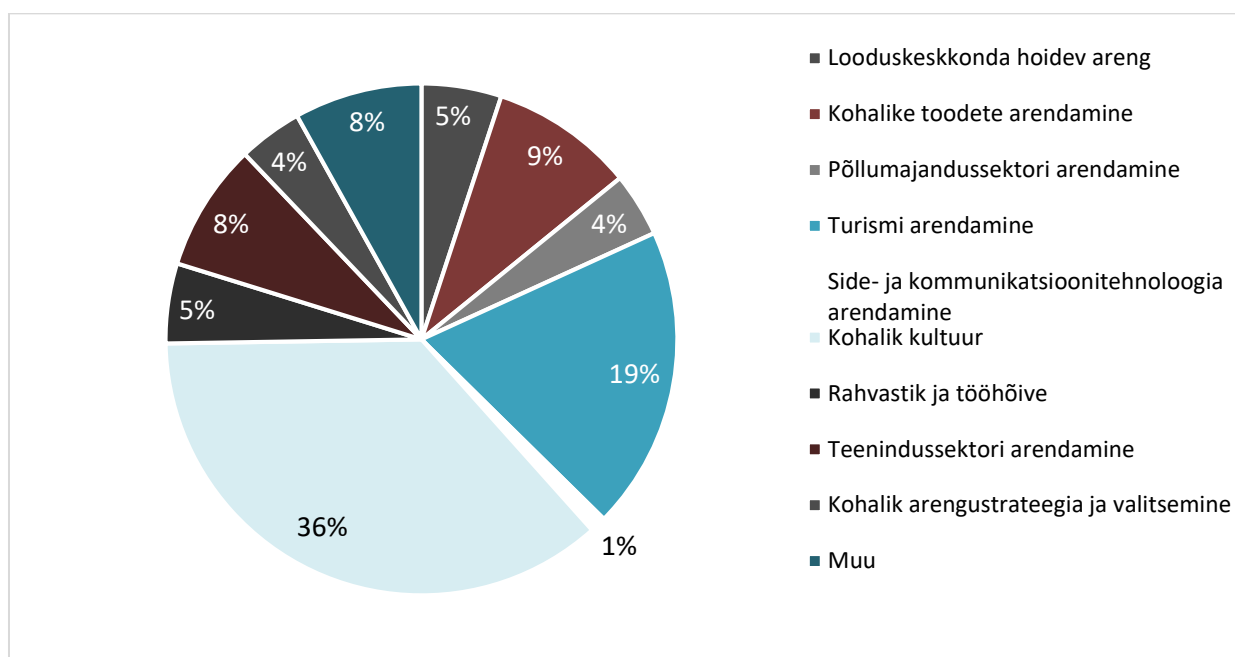

1372 ⁴⁰⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 Leader-meetme kohalike tegevusgruppide strateegiate vahehindamine. Cumulus Consulting et al., 2013.

⁴⁰⁸ <http://tankla.net/>

⁴⁰⁹ <http://www.vortsjarveyhendus.ee/uudised/69/uudis>

Joonis 109. LEADER-tegevusgruppide projektide liigitus aastatel 2009–2014

Allikas: Leader kohalike tegevusgruppide kogutud seirenäitajate koondanalüüs Eesti maaelu arengukava 2007–2013 Leader-meetme hindamisküsimustele vastamiseks. EMÜ, 2015.

1201 Kohaliku kultuuri hoidmine ja arendamine on otseselt seotud kohaliku kogukonna tunnetuse suurendamisega, mida kinnitasid nii fookusgrupis osalejad kui ka toetust saanute hulgas korraldatud küsitluse tulemused. Toodi välja, et ühistegevused, koostöö ja võrgustamine on kogukonnatunnet väga palju kasvatanud ning tekitanud n-ö „meie-tunnet“. Ka toetuse saajate tagasiside põhjal võib öelda, et kohalike tegevusgruppide poolt algatatud tegevused ning LEADER-meetmest toetust saanud projektid on panustanud olulisel määral kogukondade omavahelisse läbikäimisesse ning parandanud kokkukuuluvustunnet. Näiteks toodi välja:

- „Kogukond on ühtsem ja aktiivsem.“
- „Läbi koolituste on piirkond võrgustunud ja ühistegevus on muutunud aktiivsemaks ning eesmärgipärasemaks.“
- „Suurenes kohalike inimeste huvi panustada omapoolset aega ja energiat erinevate ürituste korraldamisel.“
- „Suurenes kogukonna ühtehoidmise tunne ja koos tegemise vajadus.“
- „Ühine vabatahtlik töö tugevdas oluliselt kogukonda.“

1202 Eelneva analüüsi põhjal võib seega öelda, et LEADER-meetmest saadud toetus panustas kogukonna tunnetuse suurendamisesse väga suurel määral.

5.4.3 Alameede 41. Kohaliku arengustrateegia rakendamine ja alameede 421. Koostööprojektide rakendamine

Alameetmete eesmärgid

- Kohaliku eripära, sh loodus- ja kultuuripärandi säästlikule kasutamisele ja tutvustamisele, kogukonna tegevuste arendamisele, tööhõive parandamisele, koha identiteedi rõhutamisele, sise- ja väliturismi potentsiaali kasutamisele, omapära ja traditsioonide väärtustamisele suunatud strateegiate rakendamine (alameede 41);
- Kohaliku tasandi koostöö (sh majandusliku) ja töökohtade loomisele kaasa aitavate koostöövormide edendamine (alameede 421).

Toetuse saamise tingimused

1203 Toetust võisid taotleda kohalikud tegevusgrupid (MTÜd), ettevõtjad, omavalitsusüksused, mittetulundusühendused, sihtasutused ja seltsingud.

1204 LEADER-meetmest toetuse taotlemisel kehtinud miinimumnõuded olid:

- taotlejad on selle piirkonna ettevõtjad, mittetulundusühingud, sihtasutused, seltsingud, omavalitsusüksused ja kohalikud tegevusgrupid, kes tegutsevad piirkonnas, kus on moodustatud kohalik tegevusgrupp;
- taotlejal ei ole riiklikku maksuvõlga või see on ajatatud;
- kui taotleja on asutatud tähtajaliselt, ei või see tähtaeg olla lühem kui viis majandusaastat pärast kavandatava investeeringu tegemist;
- investeeringuobjekti osas ei ole tehtud taotluse rahuldamise või toetuse maksmise otsust muude toetusskeemide raames.⁴¹⁰

Maksimaalne toetuse määr ja toetussumma

1205 Kohaliku arengustrateegia rakendamisel oli strateegia raames ellu viidavate tegevuste toetuse määr:

- MTÜ-de, SA-de ja KOV-ide poolt läbiviidavatele projektidele kuni 90% abikõlblikest kuludest
- seltsingutele kuni 100% abikõlblikest kuludest
- ettevõtjatele kuni 60% abikõlblikest kuludest.

1206 Infrastruktuuri investeeringute jaoks oli toetuse määr kuni 60% abikõlblikest kuludest. Investeeringute puhul oli maksimaalne toetussumma kuni 200 000 eurot ja seltsingute puhul kuni 10 000 eurot ühe projekti kohta.

---

⁴¹⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

5.4.3.1 Asjakohasus ja meetme eesmärkide saavutamine

Meetme asjakohasus

- 1207 Kohaliku arengustrateegia rakendamise ehk projektitoetuse vajalikkus oli MAKis märgitud põhjendusega, et kõiki kohaliku elu iseärasusi ja vajadusi ei ole võimalik hinnata ega lahendada riigi tasandilt ja ühe mudeli järgi. Teatud juhtudel on otstarbekas lahendada kohaliku tasandi probleeme kohaliku algatuse kaudu, edendades sel eesmärgil erinevate sektorite koostööd. See tagab vastava piirkonna vajadustest lähtumise ja tuginemise kohapealsele potentsiaalile. LEADER-lähenemine võimaldab läbi kohalike arengustrateegiate ühtselt vaadelda maaelu konkurentsivõime, keskkonna ja elukvaliteedi/mitmekesistamise eesmärke. Erinevaid maaelus tegutsevaid sihtrühmasid hõlmav lähenemine aitab kaitsta kohalikku loodus- ja kultuuripärandit, tõsta keskkonnateadlikkust ning edendada kohalikke tooteid, turismi ning taastuvate loodusvarade kasutamist. Lisaks on kohalikul algatusel oluline roll inimeste sidumisel uute ideedega, innovatsiooni ja ettevõtlikkuse julgustamisel ning kohalike teenuste arendamisel.
- 1208 Nii intervjuudes kui ka fookusgruppides tunnistati, et LEADERi projektitoetus oli väga vajalik. Seda näitab väga suur PRIA poolt väljamakstud projektide hulk ning tänu projektitoetusele korrastatum ja rikkam maapiirkonna elukeskkond. Lisaks toodi fookusgrupis välja, et LEADER lähenemise koostöö komponent võimaldas keskenduda piirkonna spetsiifilisusest tulenevate probleemidele ning leida lahendusi koostöös sise- või välispartneritega.
- 1209 Alameetme asjakohasust aitab hinnata ka toetuse tühimõju. Toetuse saajate küsitlusest ilmnes, et suurem osa toetuse saajatest ei oleks projekti ilma toetuseta ning samas mahus ellu viinud. 1/3 toetuse saajatest oleks oma eesmärgid ellu viinud ka ilma toetuseta, kuid mitte just samas mahus. Siit võib järeldada, et projektitoetuse tühimõju oli suhteliselt väike ning alameede oli maapiirkonnas asjakohane.

Tabel 73. Toetuse saajate hinnang toetuse tühimõjule, %

	Jah, kindlasti	Pigem jah	Pigem ei	Ei, kindlasti mitte	Ei oska öelda	Vastajate arv kokku
Oleks projekti ellu viinud ilma toetuseta	6,5%	26,6%	40,4%	23,0%	3,6%	448
Oleks projekti ellu viinud samas mahus	6,7%	13,7%	52,9%	24,0%	2,7%	329

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja arvutused.

Alameetme eesmärkide saavutamine

- 1210 Alameetme tegevusi tehti 6997 projekti raames 95,1 mln euro ulatuses, millest toetus moodustas 69,2 mln eurot. 74 välja makstud projektist olid koostööprojektid (nendest 43 olid rahvusvahelised ja 31 siseriiklikud), mis kuulusid 22 kohalikule tegevusgrupile. Rahastatud

projektide ja koostööd tegevate kohalike tegevusgruppide arvu ning saavutuseesmäärke arvestades võib öelda, et projektitoetuse tegevuseesmärgid saavutati ja ületati.

- 1211 Tulemuseesmärgiks oli seatud töökohtade ja edukate koolituste arv. Töökohtade tulemuseesmärk saavutati ja ületati mitmekordselt. Põllumajanduslikke töökohti loodi 30,75, millest enamuse moodustasid töökohad meestele, ning mittepõllumajanduslikke töökohti 435,1, kus meestele ja naistele mõeldud töökohtade arv jaotus suhteliselt võrdselt. Lisaks loodi ühe 3. telje raames läbiviidud projektiga meestele 162 ja naistele 91 töökohta, kuid antud juhul oli tegemist õpilasmaleva projektiga ning taotluse raames loodud töökohad olid ajutised.

Joonis 110. Alameetme 41 indikaatorid ja saavutustasemed

Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Saavutustase 2014	Saavutamise määr (%)	Panus*
Väljundnäitaja			Tegevuseesmärgid	
Kohalike tegevusgruppide poolt rahastatavate projektide arv	5000	6997	140%	+++
Toetatud koostööprojektide arv	40	74	185%	+++
Koostööd tegevate kohalike tegevusgruppide arv	20	22	110%	+++
Tulemusnäitaja			Valdkonna eesmärgid	
Loodud töökohtade arv	80	465,85	582%	+++
Edukate koolituste arv	175	704 ⁴¹¹	402%	+++
Mõjunäitaja			Üldeesmärgid	
Netolisandväärtuse osatähtsus ostujõustandardis	65% (EL-25 keskmisest)	75,7% EL-25 keskmisest; i ole asjakohane	Ei hinnata	-
Kaasnevad loodavad täistööajaga töökohad	40	450	1125%	+++

* Panuse hinnang lähtub indikaatori saavutamise määrast: +++ on saavutusmäär rohkem kui 66%, ++ 65%-31%, + kuni 30%.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013. Järeelhindaja arvutused.

- 1212 Projektitoetuse raames tehti 60 koolitust. Seitse koolitust 15 päeva ulatuses tehti kutseõppe- ja teavitamismeetme raames (meetme kood 111). Koolitused toimusid peamiselt viiel teemal: juhtimis-, haldamis- ja turustamisoskused; info- ja sidetehnoloogia; uued tehnoloogilised protsessid ja masinad, uuenduslikud meetodid; tootekvaliteet; muu. Koolitusi tehti ka põllumajandus- ja toidusektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise

⁴¹¹ Sisse on arvestatud alameetme 431 Kohalike tegevusrühmade juhtimise, oskuste omandamise ja piirkonna elavdamise raames tehtud koolitused: 419 koolitust piirkonna elavdamiseks ja arendamiseks ning 225 koolitust kohaliku tegevusgrupi töötajatele.

meetmes (meetme kood 124), kuid nende koolituste arv ei ole teada. Koolitus- ja teavitamistegevuste raames tehti 3. teljega hõlmatud valdkondades tegutsevatele ettevõtjale (meetme kood 331) 49 koolitust 396 päeva ulatuses. Koolitused toimusid põhiliselt kahel teemal: info- ja sidetehnoloogiakoolitus ning juhtumis-, haldamis- (raamatupidamine) ja turustamistegevus.

- 1213 Mõjueesmärgiks oli seatud netolisandväärtuse osatähtsus ostujõustandardis. Kuna 2/3 toetuse saajatest olid avaliku või kolmanda sektori esindajad, et ole netolisandväärtus ostujõustandardis projektitoetuse mõjunäitajana asjakohane.
- 1214 Täistööajaga töökohtade tulemuseesmärk saavutati ja ületati mitmekordselt. Nii fookusgruppides kui ka toetuse saajate küsitlusest ilmnas, et LEADERiga pigem säilitati töökohti kui loodi neid juurde (Tabel 74). Fookusgrupis lisati, et LEADER oli pigem töökoha säilitaja ning töökoha loomise võimaldaja kui looja. Seega võib arvata, et projektitoetusega loodi pigem ajutise või hooajalise iseloomuga töökohti kui alalisi töökohti. Mingil määral oli toetuse mõju olemas turismi- ja loomemajandussektori tööhõivele ja ettevõtlusele. Fookusgrupis lisati, et tänu projektitoetusele sai nii mõnigi piirkond endale esimese ja väga hästi toimiva söögi- ja majutusettevõtte.

Tabel 74. Projektitoetuse otsene ja kaudne mõju tööhõivesse ja ettevõtluse mitmekesistamisse, %

		Olulisel määral	Vähesel määral	Üldse mitte	Ei oska öelda	Vastajate arv kokku
Suurenas töökohtade arv		5,8%	31,8%	45,7%	16,7%	449
Säilisid töökohad		27,5%	20,1%	30,6%	21,9%	448
Paranes IT sektoris	tööhõive	0,7%	3,3%	61,8%	34,2%	448
	ettevõtlus	1,8%	4,0%	58,9%	35,3%	448
Paranes kaubanduses	tööhõive	1,8%	10,5%	55,6%	32,1%	448
	ettevõtlus	2,9%	13,8%	53,1%	30,1%	448
Paranes toidu tootmise sektoris	tööhõive	3,6%	12,3%	52,5%	31,7%	448
	ettevõtlus	3,8%	13,2%	51,6%	31,5%	448
Paranes põllumajanduses	tööhõive	2,0%	9,4%	55,1%	33,5%	448
	ettevõtlus	2,9%	12,5%	52,7%	31,9%	448
Paranes tervishoius		0,4%	2,5%	63,2%	33,9%	448
Paranes transpordisektoris	tööhõive	1,1%	5,1%	60,0%	33,7%	448
	ettevõtlus	1,1%	6,7%	58,7%	33,5%	448
Paranes turismisektoris	tööhõive	10,3%	26,6%	39,1%	24,1%	448
	ettevõtlus	14,7%	27,9%	35,3%	22,1%	448
Paranes loomemajandussektoris	tööhõive	6,0%	16,7%	46,7%	30,6%	448
	ettevõtlus	9,4%	17,4%	44,0%	29,2%	448

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järelhindaja arvutused.

5.4.3.2 Vastused hindamisküsimustele

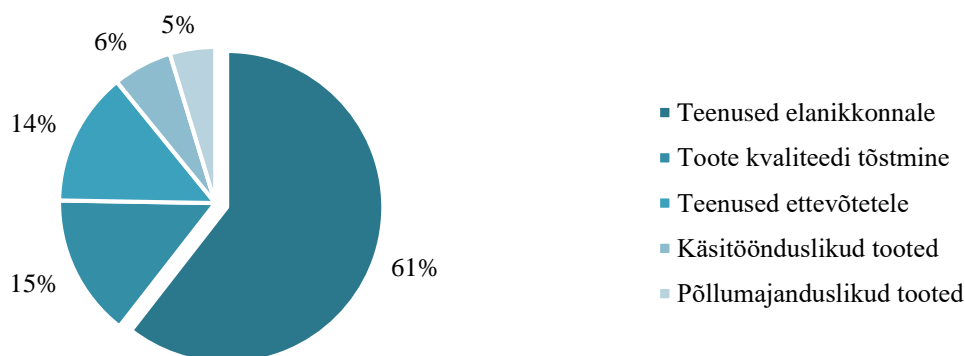
Kood 41.1. Mil määral on LEADER-lähenemisviis kaasa aidanud valitsemisele ja detsentraliseerimisele maapiirkondades?

Hinnangu alus:

- kogukonna kaasatus läbi tegevusgrupi liikmeskonna
- kohalike teenuste ja toodete arendamise toetamine
- koos tegemine, kaasamine projektides
- järelhindaja korraldatud fookusgrupid

- 1215 LEADER-lähenemise panust maapiirkondade valitsemisele näitab tegevusgrupi liikmete arv ja nende jagunemine sektorite lõikes. 2014. aastal oli kohalikel tegevusgruppidel 1650 liiget, keskmiselt 69 liiget tegevusgrupi kohta (Joonis 108). Kuni 2012. aastani suutsid tegevusgrupid oma liikmeskonda kasvatada, kuid alates 2013. aastast on liikmeskond veidi kahanenud. Samas on keskmine liikmete arv tegevusgrupi sees pidevalt kasvanud, mis näitab LEADER-lähenemise valitsemise ulatuse ja kogukonna kaasatuse suurenemist.⁴¹²
- 1216 Tegevusgruppide liikmeskonnast kuulusid 38% erasektoris, 51% kolmandasse ja 11% avalikku sektorisse. Perioodil 2009–2014 on kolmanda sektori osatähtsus liikmeskonnas kasvanud ja seda nii avaliku kui ka erasektori osatähtsuse arvelt. Seega on tegevusgrupi liikmeks olemine atraktiivsem just kolmandale sektorile.
- 1217 Suurem osa projektidest moodustasid kohalike teenuste ja toodete arendusprojektid (perioodil 2009–2014 oli sellised projekte kokku 3805). Enamus nendest projektidest olid kohalikule elanikkonnale suunatud teenuste arendusprojektid (61%, Joonis 111), millele järgnesid toodete kvaliteedi tõstmise ja ettevõtetele suunatud teenuste projektid.

Joonis 111. Kohalikke teenuseid ja tooteid arendavad projektid aastatel 2009–2014, %

Allikas: Leader kohalikelt tegevusgruppidele kogutud seirenäitajate koondanalüüs Eesti maaelu arengukava 2007–2013 Leader-meetme hindamisküsimustele vastamiseks. EMÜ, 2015.

⁴¹² Leader kohalikelt tegevusgruppidele kogutud seirenäitajate koondanalüüs Eesti maaelu arengukava 2007–2013 Leader-meetme hindamisküsimustele vastamiseks. EMÜ, 2015.

- 1218 Fookusgruppide aruteludest tuli välja, et tegevuspiirkondades soodustati ja ergutati väga palju terviklikumat probleemidele lähenemist, erinevate võimaluste kasutamist ja koos tegutsemist, kuna see oligi üks LEADERi põhimõtetest. Kohalikul tasandil tegutsemine ja kogukonna kogemus liitis tegevuspiirkonna asjaosalisi ja ka kolme sektorit oluliselt. Kuigi LEADER-meetme käivitamisel ei olnud ettevõtjad aktiivsed tegevustes kaasa rääkima ja tegutsema, oli perioodi lõpul tekkinud kolmel sektoril harjumus koos käia ja koostööprojektides tegutseda. Oluline oli ka kohaliku otsustustasandi mõju maapiirkonna valitsemisele. Seega oli projektitoetuses partneri kaasamist palju, kuid seires ja mõõdikutes seda (mitu projekti, mitu partnerit vms) väljendama ei pidanud.
- 1219 Tegevuspiirkonna probleemide lahendamisel prooviti kasutada erinevaid võimalusi ja läheneti probleemile laiapõhjaselt.

Kood 41.2. Mil määral on LEADER-lähenemisviis kaasa aidanud maapiirkondade sisemise arengupotentsiaali mobiliseerimisele?

Hinnangu alus:

- kohaliku arengupotentsiaali kasutamine
- loodud töökohtade arv
- mikroettevõtete ja MTÜ arvu kasv maapiirkonnas
- järelehindaja korraldatud intervjuud ja fookusgrupid

- 1220 Fookusgrupis leiti, et kindlasti ei suudetud kohalikku arengupotentsiaali (inimesi, finants- ja loodusressurssi) maksimaalselt väärtustada. Kõige enam väärtustati inimesi, kuid see oli piirkonniti erinev: väga suurtes kohalike tegevusgruppide piirkondades ei jõutud kõigi inimesteni, samas väikestes piirkondades see probleem puudus ning pigem oli probleemiks inimeste vähesus. Mõnes piirkonnas hakati kasutama vabatahtlikke, et kaasata projektidesse rohkem inimesi. Viimastel aastatel kujunes väga väärtuslikuks ressursiks maapiirkonda elama asunud noored pered. Loodusressursi väärtustamisel esines ka vajakajäämisi. Põllumajanduspiirkondades hakkasid väiketootjad ise oma toorainet ise töötleva ja väärandama, et müüa produktiivset lõpptoodet. Maksimaalselt ei suudetud rakendada ka loodusressursi turisminduses, seda just Põhja- ja Kirde-Eestis. Finantsressurss projektitoetusena oli tagasihoidlik, kuid just see asjaolu soodustaski nutikate lahenduste teket ja partnerlussuhete arengut.
- 1221 Fookusgruppides märgiti, et paljudes projektitoetustes kuulus poolehoid sellistele projektidele, kus toetuse taotleja lõi iseendale töökoha. Projektitoetuse tulemus- ja mõjunäitajad kajastavad väga suurt loodud töökohtade arvu. Ka kohalikes tegevusgruppide piirkondades (tegevusgruppidega on hõlmatud 99% maapiirkonnast, kust kuni 4000 elanikuga linnad jäävad välja) on mikroettevõtete kasv olnud oluliselt suurem kui Eestis tervikuna (Tabel 75). Samas toetuse saajate ja intervjueeritavate hinnangul projektitoetuse mõju tööhõivele oli olemas, kuid see ei olnud otsene LEADER meetme eesmärk. Oluline oli omaalgatuse suurendamine. Seda näitaks ka toetuse saajate küsitlus (74,8% toetuse saajate hinnangul kohalike inimeste omaalgatusvõime suurenemine) ning MTÜde arvu muutus maapiirkonnas.

Tabel 75. Vähem kui 10 töötajaga ettevõtete ja MTÜde arv ning selle muutus aastatel 2008 ja 2015, %

	Vähem kui 10 töötajaga ettevõtjate arv			MTÜde arv (sh korteri- ja garaažiühistud vms)		
	2008	2015	muutus	2008	2015	muutus
Kohalike tegevusgruppide piirkonnad	23 282	58 458	151,1%	7 805*	12 100*	55,0%
Eesti	69 234	109 722	58,5%	24 837	30 859	24,2%

*Äriregister

Allikas: Statistikaamet

Kood 41.3. Mil määral on LEADER-lähenemisviis kaasa aidanud mitut sektorit hõlmavate lähenemisviiside kasutuselevõtmisele ja koostöö edendamisele maaelu arengu programmide rakendamiseks?

Hinnangu alus:

- mitut sektorit hõlmavate koostööprojektide arv

1222 LEADER-lähenemise üheks põhielemendiks on koostöö ja võrgustikutöö edendamine nii sektori sees kui ka erinevate sektorite vahel. Kohalike tegevusgruppide hinnangul tehti aastatel 2009–2014 mitut sektorit hõlmavaid koostööprojekte 627, mille toetuse summa oli 10,6 mln eurot (Tabel 76). Need on projektid, kus erinevad sektorid tegid koostööd piirkonna siseselt või -üleselt ning koostöö ei toimunud LEADER meetme määruse tähenduses. Ühes tegevusgrupis oli mitut sektorit hõlmavaid koostööprojekte keskmiselt 24,1. Kõige aktiivsem mitut sektorit hõlmavate sektorite koostööprojektide algataja oli kolmas sektor (81% koostööprojektidest ja 82% toetuse summast), passiivsem avalik ja erasektor. Avalik sektor oli koostööprojektide algatajana tagasihoidlik, jättes teadlikult selle rolli teistele sektoritele. Erasektori tagasihoidlikkus tuleneb sellest, et ettevõtjad aktiveeruvad programmi teises pooles. Seega kolmandal sektoril lasus kõige suurem koostöö edendamise ja läbi selle parimate praktikate edendamise roll.

Tabel 76. Mitut sektorit hõlmavate koostööprojektide jaotus algataja järgi, 2009–2014

Koostööprojektid algataja järgi	Arv	Toetuse summa, eurot
Avalik sektor	69	934 719
Erasektor	52	951 860
Kolmas sektor	506	8 679 134
Kokku	627	10 565 713

Allikas: Leader kohalike tegevusgruppide kogutud seirenäitajate koondanalüüs Eesti maaelu arengukava 2007–2013 Leader-meetme hindamisküsimustele vastamiseks. EMÜ, 2015.

- 1223 LEADER-lähenemine mõjus väga positiivselt kolme sektori ja valdkondade vahelisele koostööle. Palju rohkem on neid, kelle jaoks koostöö tegemisest on kujunenud harjumus ja mõtteviis. Hoopis enam on hakatud terviklikult (piirkonnaüleselt) mõtlema. Tekkisid mitmed traditsioonilised üritused (näiteks kohvikute päevad erinevates piirkondades), tootearenduskeskused, kus tegutsesid erinevate valdkondade ettevõtjad, toimivad koostöövõrgustikud (Sibulatee, Romantiline Rannatee, kollaste akende võrgustik, toiduvõrgustikud, noorsootöövõrgustikud vms) ja klastrid (metsanduse vms klaster). Koos tegemist või koostööd soodustati kas läbi suhtlemise, koosolekute, õppereiside, messide, koolituste, ühise turundamise, ettevõtlusnädalate või kasvõi läbi selle, et projektitoetuse taotlejad tutvusid omavahel projekti kaitsmisel ehk läbi selliste tegevuste, kus erinevate sektorite ja valdkondade inimestel oli võimalus avastada oma mõtteviisi või tegemiste ühisosa.
- 1224 Toimus ka kolmanda ja erasektori üksteisest kaugenemist. Turismiettevõtjad leidsid, et need MTÜd, kes said toetust külamajade arendamiseks, pakkusid konkurentsi piirkonna turismiettevõtjatele. Tauniti asjaolu, et MTÜdel oli seltsimajade arendamisel madalam toetusprotsent kui turismiettevõtjatel oma tegevuse arendamisel.

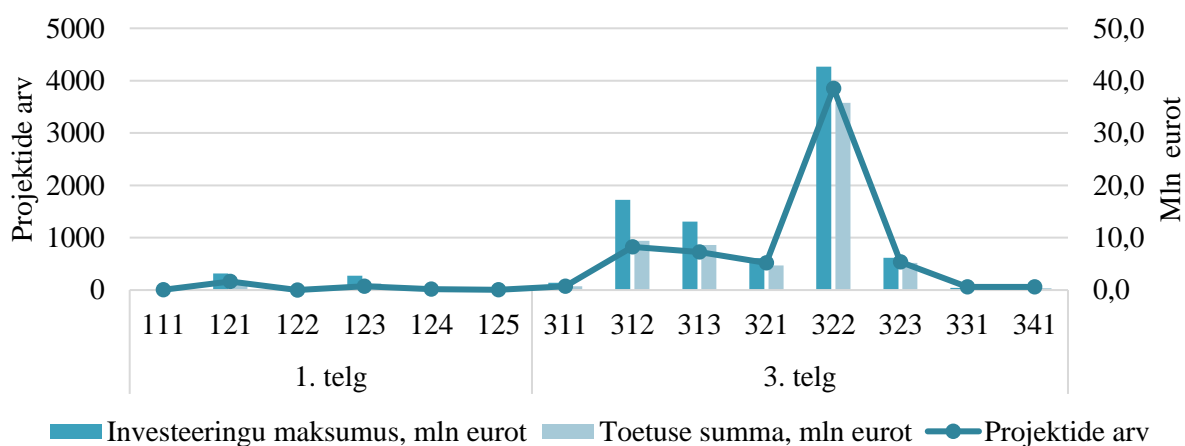
Kood 41.4. Mil määral on LEADER-lähenemisviis kaasa aidanud 1., 2. ja 3. telje prioriteetidele?

Hinnangu alus:

- projektide jagunemine Eesti maaelu arengukava 2007–2013 telgede vahel

- 1225 LEADER-meetme käivitamisel võeti eelduseks, et tegemist ei ole niivõrd põllumajandussektorile suunatud meetmega (kuna MAKi ülejäänud meetmed olid sellele suunatud), vaid hoopis maapiirkondade elukeskkonna kujundamise meetmega.
- 1226 Projektitoetuse rakendamine näitab, LEADER-projektidega panustati suuremal määral 3. telje (välja makstud projektidest 96,2% ja väljamakstud toetusest 93,1% moodustasid 3. telje meetmete projektid), oluliselt vähem 1. telje ja üldsegi mitte 2. telje eesmärkidesse. Pooled projektidest olid seotud meetmega 3.2 „Külade uuendamine ja arendamine“. Tegevused meetme koodiga 322 moodustasid projektitoetuse tegevustest 55,7%, investeeringu maksumusest 45,4% ja toetusest 52,3%. Intervjuudest selgus, et LEADER meetme käivitamise mõte oligi selles, et LEADER oli meetme 3.2 täiendus ning kuna 2011. aastal lõppes meetme 3.2 taotlusvoorud, jätkasid vabaühendused külade uuendamise ja arendamise tegevuste elluviimist LEADERi projektitoetusest.

Joonis 112. Perioodil 2009–2015 välja makstud projektide arv, investeeringu kogumaksumus (mln eurot) ja toetuse summa (mln eurot) MAKi telgede ja EK meetme koodide lõikes

Allikas: PRIA 31.12.2015.

- 1227 Tegevusgruppide endi hinnangul oli tegevuspiirkondade arengustrateegiate rakenduskavadesse integreeritud valdavalt MAK 3. telje meetmed ja 1. telje meetmed erinevusega, et 3. telje meetmed olid integreeritud kõikidesse piirkondade rakenduskavadesse, kuid 1. telje meetmed olid vaid üksikute tegevuspiirkondade rakenduskavades. 2. telje üks meede oli integreeritud ühe tegevusgrupi arengukavasse.⁴¹³

Kood 41.5. Mil määral on LEADER-meetme rakendamine kaasa aidanud uute teenuste rakendamisele maapiirkonnas?

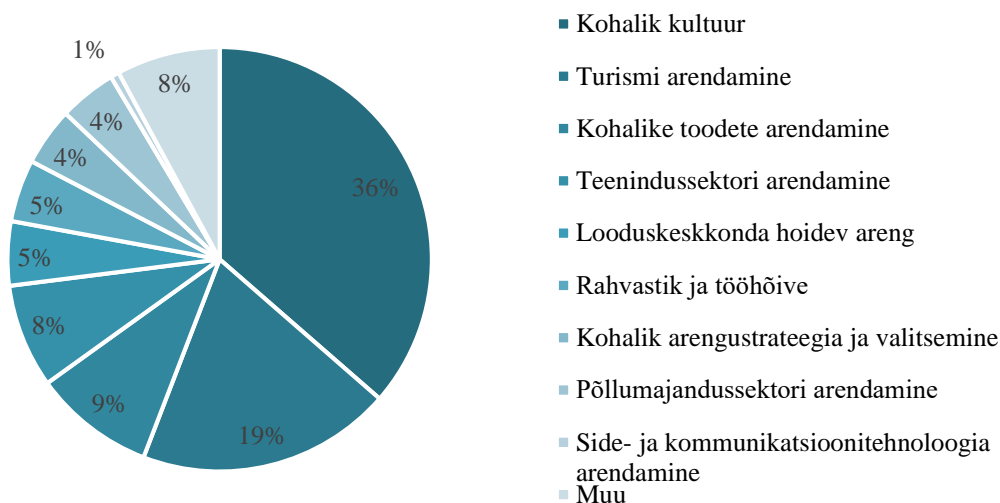
Hinnangu alus:

- projektide valdkondlik liigitus
- uute teenuste arendamise näited
- järelhindaja korraldatud intervjuud ja fookusgrupid

- 1228 Perioodil 2009–2014 väljamakstud projektidest märkimisväärse osaga arendati eelkõige kohalikku kultuuri (Joonis 113). Arvestataval määral toetati ka turismi, kohalike toodete ja teenindussektori arendamist. Samas ka kohalikke tooteid ja teenuseid arendavatest projektidest 74% olid suunatud elanikkonna ja ettevõtete teenuste arendamiseks (Joonis 111).

⁴¹³ Leader kohalikest tegevusgruppide kogutud seirenäitajate koondanalüüs Eesti maaelu arengukava 2007–2013 Leader meetme hindamisküsimustele vastamiseks. EMÜ, 2015.

Joonis 113. Projektide valdkondlik liigitusaastatel 2009–2014, %

Allikas: Leader kohalikelt tegevusgruppide kogutud seirenäitajate koondanalüüs Eesti maaelu arengukava 2007–2013 Leader-meetme hindamisküsimustele vastamiseks. EMÜ, 2015.

- 1229 LEADER-lähenemine soosis innovaatilist tegevust ning oli maapiirkonna väikeettevõtjate jaoks ergutav ja edendav meede. Tegevusgrupid hindasid innovaatilisteks kõiki tegevusi, mida projektitaotlejad ei olnud varem (piirkonnas) teinud.⁴¹⁴ Uute teenuste näiteid leiab maaettevõtluse mitmekesistamisest, kus toetuse saaja vahetas tegevusala (nt endine meremees lõpetas oma senise töö, soetas liikuva saekaatri ning pakub piirkonnas puidu esmase töötlemise teenust), lõi endale töökoha (maheõunamahla tootmine, sõiduautode automaatkäigukastide remont ja taastamine vms), parandas teenust (veterinaararst soetas kaasaskantava röntgenaparaadi) või rajati uudne vaba aja veetmise võimalus (ökospaa, kus kasutatakse ravimtaimi, muuseumide rajamine, päevakeskus erivajadustega inimestele vms).

Kood 41.6. Mil määral on LEADER-meetme rakendamine kaasa aidanud uute tegevusvaldkondade arendamisele maapiirkonnas?

Hinnangu alus:

- uute tegevusvaldkondade arendamise näited
- järelhindaja korraldatud intervjuud ja fookusgrupid

- 1230 Toitlustus- ja majutusteenuste tekkis piirkondadesse, kus oli nende järele suur puudus. Renoveeriti vanu tootmishooneid, kus hakati tegelema uute tegevusaladega (innovaatiliste ripplagede ja ehitusele teenindusluukide tootmine, sepikoda vms).

⁴¹⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 Leader-meetme kohalike tegevusgruppide strateegiate vahehindamine. Cumulus Consulting et al., 2013: 14.

Kood 41.7. Mil määral on kohalikust ressursist toodetud uut lisandväärtust?

Hinnangu alus:

- uue lisandväärtuse arendamise näited
- järelhindaja korraldatud intervjuud ja fookusgrupid

- 1231 Lisandväärtust loodi uute toodete näol, mida toodeti kohalikust ressursist (käsitöötooted, kogukonna köökides kohaliku aia- ja metsasaaduste väärindamine, biohuumuse tootmine vihmausside kompostist, hobusesõnnikust vms) ning millele tekkis ka oma innovaatsilisuse või omanäolisuse tõttu nõudlus väljaspool Eestit.

Kood 41.8. Mil määral on LEADER-meetme rakendamine kaasa aidanud uuenduslike lahenduste kasutusele võtmisele maapiirkonnas?

Hinnangu alus:

- uuenduslike lahenduste arendamise näited
- järelhindaja korraldatud intervjuud ja fookusgrupid

- 1232 Maapiirkonda loodi kogukonnaköögid, leivatoad, tootearenduskeskused, kompleksne rahvusliku ehitiste õpikoda, tark maja vms. Käivitusid turismi- (matkateed vms), turismiettevõtjate-, toidu- (OTT, Maitsev Lõuna-Eesti, Uma Mekk vms) vms võrgustikud. Kasutusele võeti taastuvenergia kasutamist võimaldavaid lahendusi (päikesepaneelid vms), töötati välja piirkondlikud toodete või teenuste märgistused, metsanduses arendati nutitelefonis töötav e-veose saateleht, töötati välja mesilaste korpustaru vorm ja kärje kaanetuse masin, uudne topiste valmistamise tehnoloogia, saunakeris vms. Teatud aja jooksul toimus ühe jaemüügiketi poodides toorpiimaautomaat. Samas on ka selliseid näiteid (küttegaanulite tootmine, kus üheks komponendiks on lihakondijahu, lambavillast ehitusvilla tootmine vms), kus idee oli innovaatiline, kuid kehtivad regulatsioonid piirasid projekti edasiarendust.
- 1233 Uuendusliku lahendusena võib näha sedagi, et piirkonnas hakkasid erinevad sektorid ja tegevusalade esindajad omavahel koostööd tegema.

Kood 421.1. Mil määral on toetus kaasa aidanud koostöö edendamisele ja innustanud parimate tavade edasiandmist?

Hinnangu alus:

- koostööd tegevate tegevusgruppide arv
- rahvusvaheliste ja siseriiklike koostööprojektide arv
- järelhindaja korraldatud fookusgrupid

- 1234 Kuigi LEADER-meetme määruse mõistes tegi koostööd 84,6% kohalikest tegevusgruppidest, on koostöökogemus kõikidel kohalike tegevusgruppidel ning koostööd tehti kordades rohkem kui statistikas kajastub. Läbi rahvusvahelise koostööprojekti, kus osaleti juhtpartneri või liikmena, sai endale rahvusvahelise kogemuse 19 kohalikku tegevusgruppi. Rahvusvahelistes koostööprojektides osales lisaks Eesti kohalikele tegevusgruppidele 112 koostööpartnerit 17

erinevast riigist: Soomest, Inglismaalt, Prantsusmaalt, Leedust, Luksemburgist, Lätist, Austriast, Hispaaniast, Portugalist, Rootsist, Taanist, Tšehhist, Itaaliast, Norrast, Saksamaalt, Slovakiast ja Venemaalt.⁴¹⁵

- 1235 Fookusgruppides toodi välja, et koostööprojektid liitsid kolme sektorit, kuna projektidesse oli kaasatud erinevate osapoolte esindajad.
- 1236 Siseriiklikud projektid võimaldasid ettevõtjatel tutvuda üksteisega ja üksteise toodetega, koolilastel tutvuda oma kodukoha ja selle väärtustega, luua erinevatel osapooltel kohaliku toidu võrgustik, luua kohaliku toidu märgis, luua piirkonna turundusvõrgustik ja tõsta teenindussektoris hõivatute teadmisi. Rahvusvahelised koostööprojektid võimaldasid kohalikel ettevõtjatel näha, kuidas oli lahendatud taluturg, kuidas aidata kaasa kogukondade vajadustel põhinevate teenuste arendamisele, töötada välja oma piirkonnas turismimarsruute, kuidas kasutada looduslikke materjale energeetilistel ja ehituslikel eesmärkidel jne.

Kood 421.2. Mil määral on LEADER-lähenemisviisil põhinevad koostööprojektid ja/või parimate tavade üleandmine kaasa aidanud ühe või mitme ülejäänud kolme telje eesmärkide paremale saavutamisele?

Hinnangu alus:

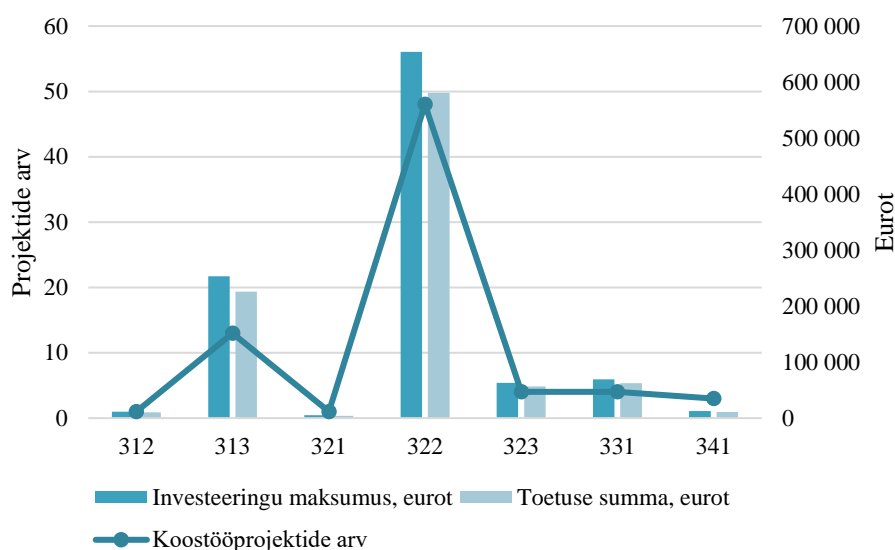
- koostööprojektide jagunemine Eesti maaelu arengukava 2007–2013 telgede vahel

- 1237 Koostööprojektide toetuse rakendamine näitab, et koostööprojektidega panustati vaid 3. telje eesmärkidesse, mis oli mõneti ootuspärane, kuna LEADER meetme eelduseks oli, et meede panustaks eelkõige maapiirkondade elukeskkonda. Veidi üle poole projektidest olid seotud meetmega 322 (külad uuendamine ja arendamine). Tegevused meetme koodiga 322 moodustasid koostööprojektide tegevustest 64,9%, investeeringu maksumusest 61,2% ja toetusest 61,1%.

---

⁴¹⁵ Kõiv, K. (2014). Eesti maaelu arengukava 2007–2013 LEADER-meetme koostööprojektid. – Ettekanne. 03.12.2014. LEADER infopäeval (4/2014) Waide motellis.

Joonis 114. Perioodil 2009–2015 välja makstud koostööprojektide arv, investeeringu kogumaksumus (eurot) ja toetuse summa MAK 2007–2013 EK meetme koodide lõikes

Allikas: PRIA 31.12.2015.

Kood 421.3. Mil määral on koostöö ja võrgustumine suurendanud majanduslikku aktiivsust piirkonnas?

Hinnangu alus:

- koostööprojektide tulemused
- järelhindaja korraldatud fookusgrupid

1238 Koostööprojektidest saadud kogemus mõjutas maapiirkonna majanduslikku aktiivsust oluliselt. Koostööprojektide tulemuseks olid uued turud (turu laienemine), uued kontaktid, toote- ja teenuseideed. Rahvusvahelisest koostööprojektist saadud kogemusel löid piirkonna ettevõtjad kohaliku toiduvõrgustiku, et müüa oma toodangut enda loodud turul, teha ühisüritusi, minna koos laadale, teha koolitusi, pakkuda teenust vms. Messidel osalemine oli ettevõtjate jaoks oluline oma toodangu või teenuste tutvustamise seisukohast, mis omakorda andis ettevõtja arengule olulise tõuke. Lisaks tutvustati noortele maaettevõtlust ja ettevõtlikkust. Siseriiklikud koostööprojektid sisaldasid kohaliku piirkonna ja kohaliku toiduga seotud tegevusi, turundustegevust, et ergutada inimeste ettevõtlikkust ning meelitada piirkonda külalisi ja turiste.

Kood 421.4. Milline on koostööprojektide otsene ja kaudne mõju piirkonnale?

Hinnangu alus:

- koostööprojektide mõju
- järelhindaja korraldatud fookusgrupid

1239 Fookusgrupis leiti, et koostööprojekte kavandades ja tehes ei olnud eesmärgiks projekti majanduslik mõju. Koostööprojekti eesmärgiks oli pigem koos tegemine või koos tehtud asi

ehk mõju koostööprojektis osalevale inimesele. Koostööprojektidest kasvasid välja uued projektid või tekkis soov sama projekti tegevustega laiendada Eesti teisesse piirkonnadesse. Kindlasti oli messidel osalemisel majanduslik mõju, kuid seda ei ole hinnatud.

- 1240 Mõjudena saab nimetada toimivaid ja jätkusuutlikke võrgustikke (toidu-, turismi-, käsitöömeistrite võrgustikke vms), mis mõjutab positiivselt toidutootjaid, turismiga tegelejaid ja tarbijaid.

5.4.4 Koolitus- ja teavitamismeede 3. teljega hõlmatud valdkondades tegutsevate ettevõtjate jaoks (331)

5.4.4.1 Vastused hindamisküsimustele

Kood 331.1. Mil määral on LEADER-meetme toetust saanud koolitus- ja teavitustegevus parandanud maaelanikkonna inimpotentsiaali oma tegevuse mitmekesistamiseks mittepõllumajandusliku tegevuse suunas? Keskenduda analüüsis kõige tähtsamatele tegevustele.

Hinnangu alus:

- koolituste arv ja teemad
- koolituste piisavus ja vastavus vajadustele
- koolituste mõju koolitustel osalejatele
- järelhindaja korraldatud veebiküsitlus ja fookusgrupid

- 1241 Projektitoetuse raames tehti 60 koolitust. 88,3% koolitustest olid 3. teljega hõlmatud valdkondades tegutsevatele ettevõtjatele (meetme kood 331). Seireandmete alusel toimusid koolitused peamiselt kolmel teemal: info- ja sidetehnoloogiakoolitus ja juhtumis-, haldamis- (raamatupidamine) ning turustamistegevus ning muu.
- 1242 Fookusgruppidest ilmnas, et ettevõtjatele suunatud koolitused olid tihtipeale väga spetsiifilised ja algatus tuli koolitaja poolt. Tehti koolitusi potentsiaalsetele pere- ja naisettevõtjatele, et motiveerida neid ettevõtlusega alustama. Tehti ka täiendkoolitusi tootlustusettevõtetes töötavatele teenindajatele, kokkadele, autojuhtidele jne. Üldjuhul olid LEADER-projektitoetusest tehtud koolitused pigem vabahariduslikud.
- 1243 Toetuse saajate küsitlus näitas, et koolituste teemad olid vastavuses eelkõige kohalike elanike (55,3% arvates) ja kolmanda sektori vajadustega (52,1% arvates) ning kõige enam toimus koolitusi kolmandale sektorile (41,6% arvates on toimunud piisavalt koolitusi). 49,4% arvates olid koolituste teemad vastavuses ettevõtjate vajadustega ning 35,8% arvates toimus neid ettevõtjatele ka piisavalt. Kõige vähem toimus koolitusi muukeelsele elanikkonnale ja töötutele. Viimastele korraldab koolitusi teine asutus teiste meetmete alt ning muukeelse elanikkonna kaasamatuse põhjuseks võib olla keelebarjäär.

Tabel 77. Koolituste vastavus, piisavus ja mõju koolitustel osalejatele, %

		Olulisel määral	Vähesel määral	Üldse mitte	Ei oska öelda	Vastajate arv kokku
Koolituste teemad olid vastavuses	kohalike elanike vajadustega	41,4%	13,9%	5,4%	39,4%	447
	kohalike ettevõtjate vajadustega	30,2%	19,2%	6,9%	43,6%	447
	kolmanda sektori vajadustega	37,1%	15,0%	6,7%	41,2%	447
Noortele (kuni 25-aastastele) suunatud koolitusi toimus piisavalt		11,2%	21,7%	12,1%	55,0%	447
Muukeelsele elanikkonnale suunatud koolitusi toimus piisavalt		1,6%	7,6%	26,4%	64,4%	447
Töötutele suunatud koolitusi toimus piisavalt		4,3%	11,9%	19,0%	64,9%	447
Ettevõtjatele suunatud koolitusi toimus piisavalt		14,8%	21,0%	12,8%	51,5%	447
Kolmandale sektorile suunatud koolitusi toimus piisavalt		21,7%	19,9%	8,1%	50,3%	447
Koolitused suurendasid	kohalike elanike konkurentsivõimet tööturul	12,8%	21,9%	10,1%	55,3%	447
	kohalike elanike tööalaseid oskuseid ja teadmisi	18,1%	24,2%	8,9%	48,8%	447
	kohalike elanike praktilisi või käsitööstuslikke oskusi ja teadmisi	25,5%	20,8%	7,8%	45,9%	447

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja analüüs.

- 1244 Üldjuhul olid LEADER projektitoetusest tehtud koolitused vabahariduslikud. Seda kinnitasid nii fookusgruppides osalejad kui ka toetuse saajad.

Kood 331.2. Mil määral on LEADER-meetme toetust saanud koolitus- ja teavitustegevuses omandatud teadmisi kasutatud asjaomases piirkonnas?

Hinnangu alus:

- ettevõtluse mitmekesistumine
- järeelhindaja korraldatud fookusgrupp

- 1245 Fookusgrupis märgiti, et koolituste tulemuste ja mõju seiret kohalikud tegevusgrupid ei teinud. Samas on koolituste tagasisidest teada, et mikroettevõtjatele suunatud koolitused aitasid neil oma mõtteid fokuseerida ja ettevõtlust arendada. On teada, et koolituste tulemusel, mis olid suunatud kooliõpilastele, kasvasid välja õpilasfirmad. Käsitöölaste koolituste tulemusena kasvas välja õmblustöökoda, kus müüakse ka käsitööd. Veoautojuhid tõstsid oma kvalifikatsiooni ja kokad teadmisi.

Kood 331.3. Mil määral on LEADER-meetme toetust saanud koolitus- ja teavitustegevus kaasa aidanud elukvaliteedi parandamisele maapiirkondades?

Hinnangu alus:

- mõju elanike elukvaliteedile
- järeelhindaja korraldatud veebiküsitlus

- 1246 Toetuse saajate hinnangul mõjutasid koolitused eelkõige kogukonna ettevõtlikkust, omaalgatusvõimet (56,8% toetuse saajate arvates) ja koostöötahet (54,1%). Mõju elanikkonna tööhõivele jäi tagasihoidlikuks.

Tabel 78. Koolituste mõju elukvaliteedi parandamisele maapiirkondades, %

Koolitused	Olulisel määral	Vähesel määral	Üldse mitte	Ei oska öelda	Vastajate arv kokku
Suurendasid kogukonna ettevõtlikkust ja omaalgatusvõimet	33,3%	23,5%	5,4%	37,8%	447
Tõstsid kohaliku elanikkonna tööhõivet	7,4%	25,1%	11,2%	56,4%	447
Suurendasid kogukonna koostöötahet	34,7%	19,5%	5,8%	40,0%	447

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeldusteks analüüs.

5.4.5 Järeldused ja soovitus

- 1247 Alameetmest 341 toetati kahe tegevusgrupi piirkondliku arengustrateegia koostamist ning alameetmest 431 anti kõikidele tegevusgruppidele toetust oma võimekuse suurendamiseks ning juhtimise kompetentsuse tõstmiseks. Hindamistulemuste põhjal saab öelda, et alameetmed 341 ja 431 olid igati asjakohased, sest paranes tegevusgruppide suutlikkus arengustrateegiad koostada ja rakendada, suurenes kohalike inimeste kaasamine arengustrateegiate koostamisse ning seekaudu tugevnes ka kogukonnatunnetus.
- 1248 LEADERi projektitoetuse rakendumine oli oluline täiendus „Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ külade uuendamise ja arendamise meetmele (meede 3.2) ning kolmanda sektori aktiveerumisele.
- 1249 LEADERi projektitoetus oli sobilik väikeettevõtjatele, kes said LEADERi kohalikelt tegevusgruppidele tuge ja toetust oma projektide kirjutamisel, esitamisel ja mõnes piirkonnas ka selle kaitsmisel, et viia ellu väikesed, kuid samas uuenduslikke ideid. Toetati ka selliseid ettevõtlusprojekte, mis muude arengukavade või meetmete jaoks ei olnud abikõlblikud.
- 1250 LEADERi projektitoetusel ja koostööprojektidel oli suur panus võrgustumisel sektorite vahel ja sektorite sees ning piirkonna arendamisel tervikuna.
- 1251 Toetuse mõju LEADER-meetme eesmärkidele avaldus kokkuvõtvalt järgmiselt:

- **Tegevuseesmärgid**

- 1252 Alameetme 341 tegevuseesmärgiks oli tegevusgruppide võimekuse suurendamine kohalike arengustrateegiate koostamisel ning see täideti täiel määral. Väljundnäitajaks seatud kohalike tegevusgruppide poolt rahastatavate projektide ja toetatud koostööprojektide arvu sihttasemed saavutati ja ületati (140% ja 185%). Ületati ka koostööd tegevate kohalike tegevusgruppide arv (110%). Samuti saavutati alameetme tegevuseesmärgiks seatud toetatud tegevusgruppide arv. Seega saavutas LEADER-meede seatud tegevuseesmärgid täiel määral.

- **Valdkonna eesmärgid**

1253 Valdkonna eesmärgiks seatud loodud töökohtade arv saavutati ja ületati mitmekordselt (583%). Teine valdkonna eesmärk, milleks oli edukate koolituste arv, saavutati ja ületati mitmekordselt (402%).

- **Üldeesmärgid**

1254 LEADER-telje üldeesmärgiks oli parandada maapiirkonna elukvaliteeti, majandustegevuse mitmekesistamist ning LEADER põhimõtte juurdumist. Järeelhindamise tulemused näitavad, et kuigi seatud mõjuindikaatorid (netolisandväärtuse osatähtsus ostujõustandardis ja kaasnevad loodavad täistööajaga töökohad) on täidetud vaid loodud töökohtade osas, siis nii korraldusasutuse, ekspertide kui ka toetuse saajate hinnangul on meede oma üldeesmärgi saavutanud täiel määral.

Soovitused

1. EK koodid, mis näitasid projekti panustamist MAKi ühte või teise meetmesse, tõi palju segadust nii toetuse taotlejatele, kohalikele tegevusgruppidele kui ka PRIA ametnikele. Koodisse suhtusid toetuse taotlejad ja tegevusgruppide esindajad loominguliselt, st projektidele lihtsalt märgiti mingi kood, et projekt saaks PRIA poolt rahastatud. Loomingulisuse põhjuseks oli seegi, et PRIA tõlgendus meetme koodidele aja jooksul muutus. Kood 322 (külade uuendamine ja arendamine) tundus olevat kõige universaalsem kood, kuhu „alla mahtus“ palju erinevaid tegevusi. Oli juhtumeid, kus taotlus oli piirkonnale väga oluline, kuna oleks aidanud kaasa piirkonna arengule, kuid projektile ei saanud vastavat koodi anda või leidis PRIA, et kohaliku tegevusgrupi poolt projektile pandud EK kood ei sobi ja projekt jäi PRIA poolt rahastamata. Projektidele 3. telje ühe või teise meetme koodi märkimise eelis tuli ka sellest, et sel juhul oli taotletavale tegevusele oluliselt suurem toetusmäär. Kui suhteliselt sarnasele tegevusele märgiti 1. telge kuuluva meetme kood, muutus toetusmäär oluliselt väiksemaks. Seega on vaja ühtset lähenemist EK koodide tõlgendamisel.
2. Esines segadus projekti seirenäitajate märkimisega. Näiteks tekitas segadust koolituspäevade arvu märkimine: kas tuli märkida grupi, osaleja või ettevõtte kohta. Seega seirenäitajate kogumisel on olulisel kohal üheselt mõistetavad selgitused.
3. Partnerlus ettevõtluses oli välistatud. Ettevõtja ei saanud kaasata investeeringusse teist ettevõtjat, kuna üks ettevõtjatest pidi võtma projektis vastutuse. LEADER-meetmes võiks partnerlust meetme rakendamisel soosida ja lubada.
4. Kohalikel tegevusgruppidel oli raske rahvusvahelistesse koostööprojektidesse leida partnereid. Kohalike tegevusgruppidel puudus kogemus, kust ja kuidas leida see õige välispartner. Tegevusgrupi kirjelduse järgi oli keeruline tuvastada, kes oli siiralt koostööst huvitatud ja kes mitte. Võimalusel tuleks täiendada rahvusvahelise koostööprojektide parterite andmestikku.

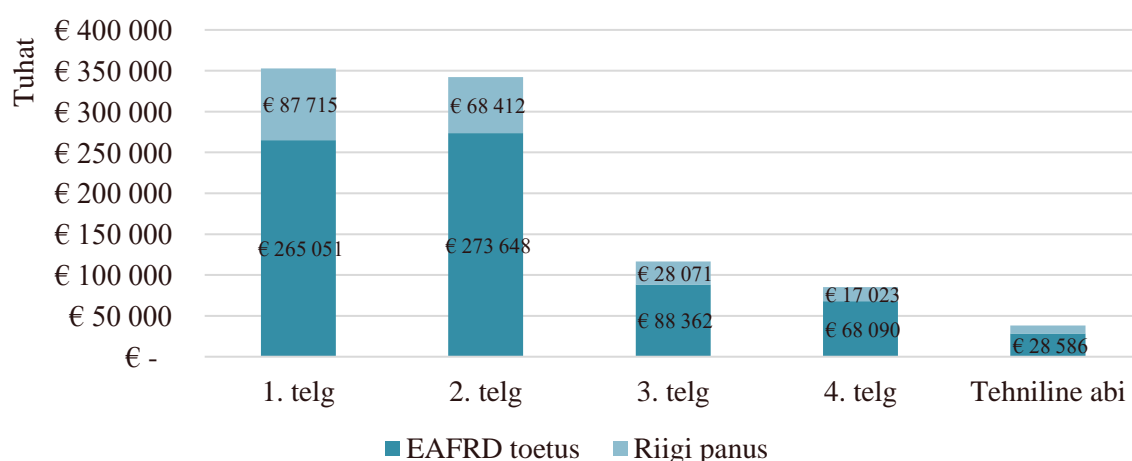
5. LEADER projektitoetusest korduvalt toetust taotlenud isikuid võiks LEADER lähenemise rakendamisel kasutada piirkonna üldisemaks hüvanguks teisiti. Nad on projektide kirjutamisel vilunud, neil on kogemusi ja teadmisi.
6. Kohalike tegevusgruppide tegevuse ulatuse mõõdik on oluline, kuid selleks „tegevusgrupi liikmete arv“ ei ole parim näitaja. Kohalike tegevusgruppide tegevuse mõõdik võiks sisaldada nii tegevusgrupi liikmeid, toetuse taotlejaid, kohalike tegevusgruppide edendustegevustes osalejaid vms ehk isikuid, kes on olnud kaasatud kohaliku tegevusgrupi tegevustesse.

6 Kokkuvõtvad järeldused ja soovitused

6.1 Rakendatud meetmete vaheline sidusus ja tasakaal

- 1255 ELi toetuste planeerimine aastateks 2007–2013 toimus Eestis riigi eelarvestrateegia koostamise raames. Riigi eelarvestrateegia viiakse ellu läbi valitsemisalade arengu- ja tegevuskavade, mis on aluseks riigieelarvete koostamisel. Kuigi 2007–2013 programmiperioodil ei kuulunud põllumajanduse ja kalanduse toetamiseks ettenähtud ELi fondid struktuurifondide alla ning nende kasutamine oli kavandatud ELi tasandil eraldi struktuurivahenditest, kavandati siseriiklikult ka neid riigi eelarvestrateegia väljatöötamise raames. See võimaldas kavandada ELi fondide vahenditest ja Eesti riigi omavahenditest rahastatavaid tegevusi ühtselt, ühildada erinevate finantsvahendite kasutamist ning tagada nende koordineeritus ja kooskõla.⁴¹⁶
- 1256 Topeltrahastamise vältimiseks oli enamikes MAKi meetmetes nõue, et taotleja ei ole saanud ega taotle samal ajal sama tegevuse või investeeringuobjekti kohta toetust riigieelarvelistest või muudest ELi või välisvahenditest või muud tagastamatut riigiabi. Taotlejad andsid selle kohta taotlusvormil omapoolse kinnituse, mida makseagentuur kontrollis oma andmebaaside ning muudest vahenditest toetust saanud projektide andmebaaside abil.⁴¹⁷
- 1257 Perioodil 2007–2013 rahastati EAFRD toetusega 723,7 mln ning kaasfinantseeriti Eesti riigi eelarvest 210,8 mln euro ulatuses. EAFRD-i ja Eesti riigi kaasfinantseeringust makstud toetuste jaotus telgede lõikes on esitatud järgneval joonisel (Joonis 115).

Joonis 115. Rahakasutus MAKi telgede lõikes

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 1258 Vaadates MAKi väljamaksete jagunemist teemade lõikes, olid enim toetatud põllumajanduse ja metsanduse ettevõtjate konkurentsivõime suurendamist (38% toetuse summast) ja sarnases

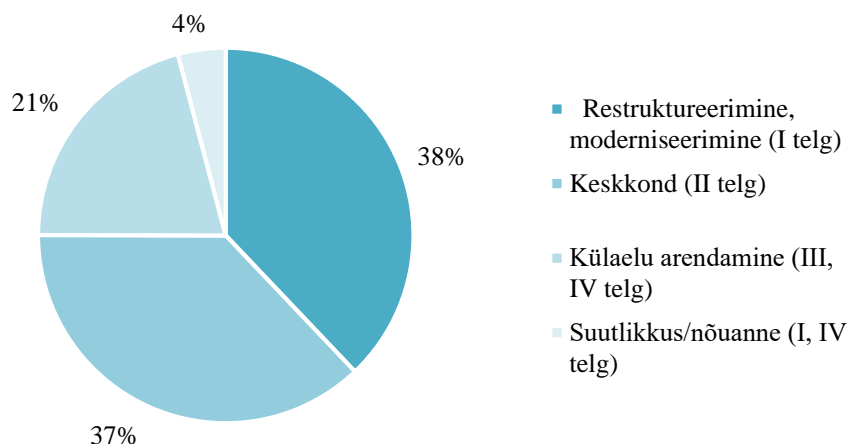
⁴¹⁶ Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

⁴¹⁷ Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

mahus keskkonda (37% toetuse summast). Külaelu arengu ja ettevõtluse mitmekesistamise toetamine jäi kolmandale positsioonile (Joonis 116).

Joonis 116. Rahakasutus peamiste teemade lõikes

Allikas: Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014. Järelhindaja analüüs.

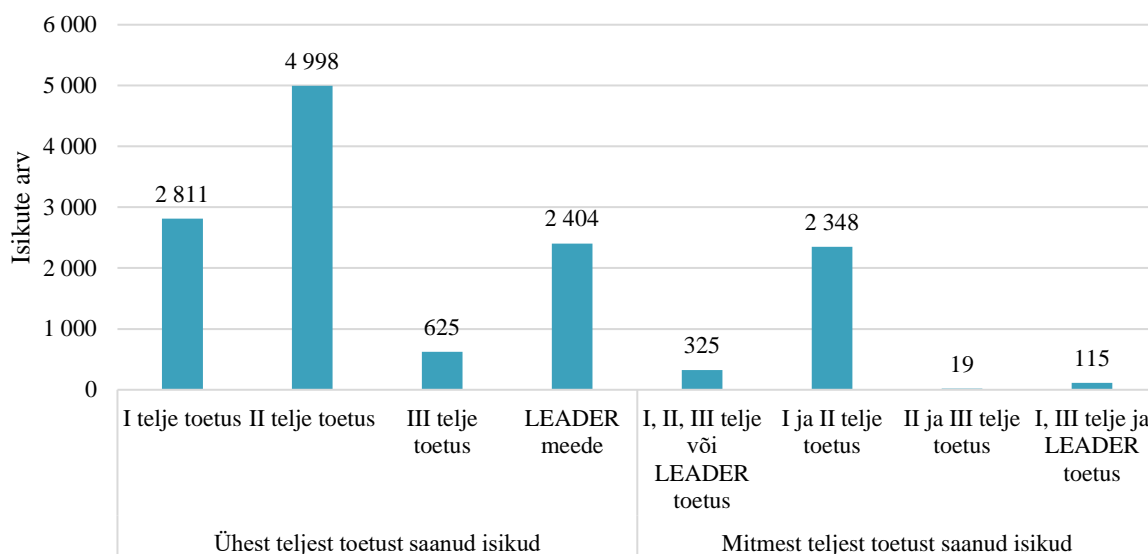
1259 **Telgede ja teemade vahelise rahajaotuse põhjal võib öelda, et programm oli teemadelt tasakaalus.**

1260 „Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ perioodi jooksul on 31.12.2015 seisuga tehtud toetuse väljamakse 13 645 isikule, kes on saanud toetust nii erinevate meetmete kui ka telgede lõikes.⁴¹⁸ Toetuse saajatest on 10 838 isikut saanud toetust ainult ühes teljest. Kõige rohkem unikaalseid toetuse saajaid on teises teljes 4 998 isikuga ning sellele järgnevad esimene telg 2 811 ja neljas telg 2 404 isikuga. Kolmandest teljest on toetust saanud 625 isikut.

1261 Rohkem kui ühest teljest on toetust saanud 2 807 isikut, mis moodustab ca 20% kõikidest toetuse saajatest (Joonis 117). **Mitmest teljest toetust saanud isikute arv toob esile meetmete sünergia ja omakorda tulemuste võimaliku suurenemise ettevõtja tasandil.** Kõige rohkem on ettevõtted kombineerinud (2 348 isikut) esimese ja teise telje toetusi. See tähendab, et keskkonna säilimisele suunatud toetusi (nt kompensatsioonitoetusi) kombineeritakse investeeringutoetustega. Siinjuures on oluline välja tuua, et kolme telje toetusi kombineerinud isikuid on vähem kui kõigi nelja telje toetusi kombineerinuid isikuid.

⁴¹⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Joonis 117. Väljamakse saanud isikute arv, keskmine toetus ja toetuse kogusumma telgede võrdluses seisuga 31.12.2015

Allikas: PRIA, Erametsakeskus.

- 1262 Makstud toetuse keskmine summa näitab, et mitmest teljest toetust saanud ettevõtjad on teinud märgatavalt rohkem investeringuid, mis tähendab suuremat kapitali kaasamist ja põhivaraga varustatust. Korduvalt toetuse saamine ja telgede võimaluste ära kasutamine võimaldas ettevõtjatel põhivara hüppeliselt suurendada, mis omakorda mõjutab kogu ettevõtte väärtust ja annab konkurentsieelise tootmises. Näiteks oli esimesest, kolmandest ja neljandast meetmest toetust saanud ettevõtjatele makstud keskmine toetuse summa 225 tuhat eurot, samal ajal kui ainult 1. telje toetusi kasutanud ettevõtjate keskmine toetuse summa oli 59 tuhat eurot ja ainult 3. telje toetusi kasutanud ettevõtjate keskmine toetuse summa 85 tuhat eurot.⁴¹⁹
- 1263 Väljamakstud toetuse statistika alusel ilmneb, et üle 30% 1. telje meetmetest toetust saanud isikutest kasutas kahte või enamat sama telje toetusskeemi. Kuna 3. teljes ja LEADER-meetmes ei olnud meetmete paljusust, siis erinevate meetmete kasutajaid oli vähe. Samal ajal 3. telje toetuse saaja keskmine toetus ühe meetme kasutamisel oli võrreldavas suurusjärgus 1. telje kahe meetme toetust saanud isikute väljundiga. **Seega peamine sünergia seisnes MAKi 1. telje meetmete ja telgede omavahelises seoses ning 1. telje meetmete sünergia tulemus (mitme meetme kasutamine) avaldus keskmise toetuse summa märgatavas suurenemises.** (Tabel 79)⁴²⁰

⁴¹⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁴²⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Tabel 79. Väljamakse saanud isikute arv ja keskmine toetus kasutatud meetmete arvu võrdluses seisuga 31.12.2015

Teljed	Kasutatud meetmete arv	Isikute arv	Keskmine toetus summa, eurot
1. telg	1	3 802	37 900
	2	1 392	103 374
	3	391	170 401
	4	50	320 582
	5	7	683 708
3. telg	1	1 468	107 702
	2	17	202 704
LEADER-meede	1	3 229	39 772
	2	39	166 263
	3	17	769 622
	4	1	847 922

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016..

- 1264 Niisiis arvestades MAKi telgede suurt ühisosa, on programm telgede sünergiat soodustanud.
- 1265 Probleeme erinevatest telgedest toetuse taotlemisel on tekitanud põllumajandustootja määratlus, mistõttu mõnel juhul peab põllumajandustootja valima, kas taotleda toetust esimese või kolmanda telje meetmetest.⁴²¹

6.2 Esimese telje ja eriomaste eesmärkide ning ühenduse strateegias seatud eesmärkide saavutamise kokkuvõttev hinnang

- 1266 MAKi 1. telg oli suunatud põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime parandamisele, selleks toetati koolitus- ja teavitustegevusi, noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamist, nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamist, põllumajandusettevõtete ajakohastamist, metsade majandusliku väärtuse parandamist ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmist, põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse andmist, põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamist ning põllu- ja metsamajanduse infrastruktuuri.
- 1267 Järeelhindamise käigus vaadeldi meetmete asjakohasust, analüüsiti väljund-, tulemus- ja mõjuindikaatorite täitmist ning nende panust eesmärkide täitmisel. Järgnevalt tehakse kokkuvõtte 1. telje sektorialse jaotuse ning eriomaste hindamisküsimuste kaudu.

⁴²¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

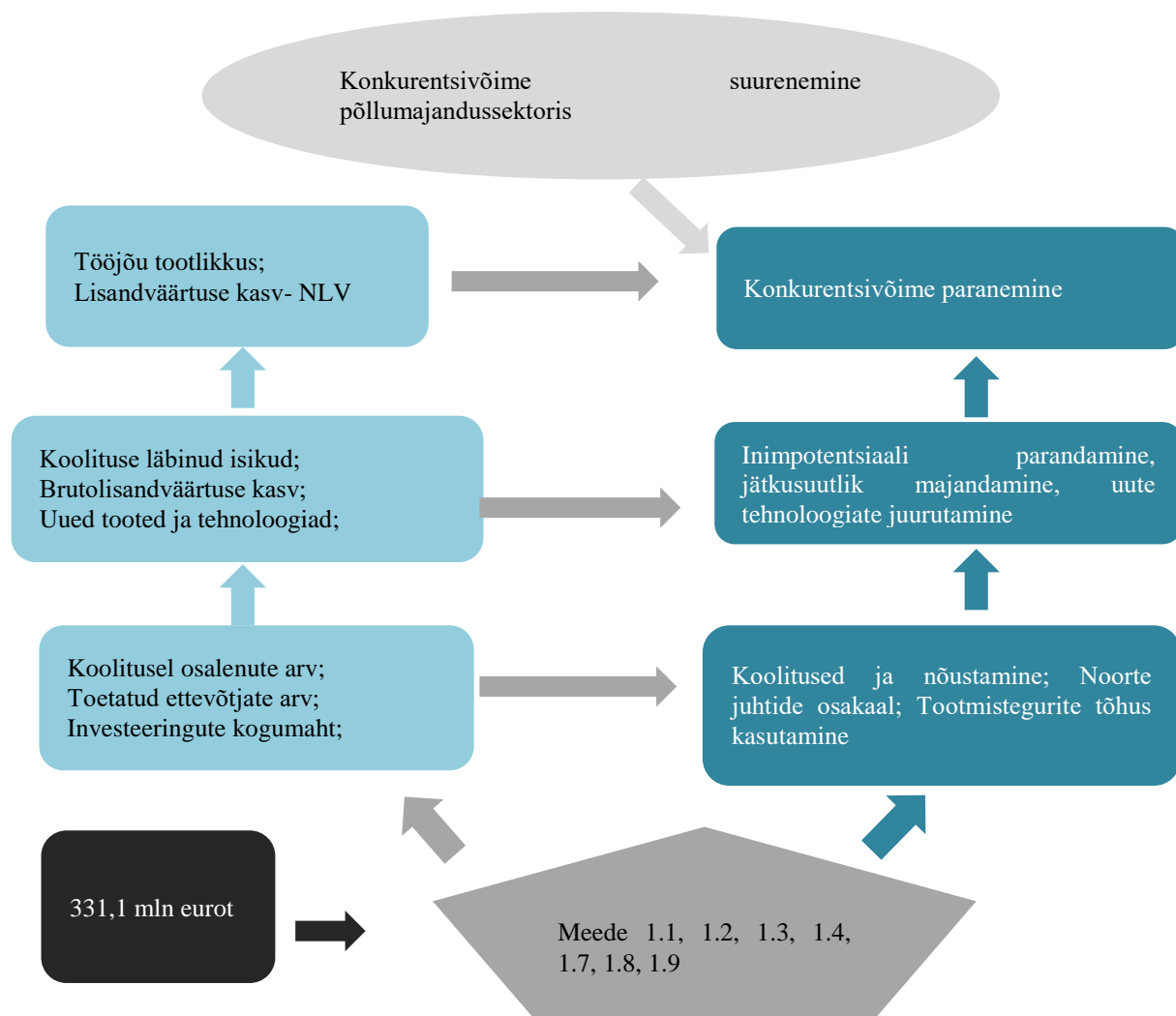
Põllumajandussektor

1268 Esimese telje meetmetest oli põllumajandustootjatele suunatud seitse põhimeedet. Programmiperioodil 2007–2013 rakendati kõiki valitud toetuskeeme, mis olid järgmised:

- meede 1.1 Koolitus ja teavitustegevused;
- meede 1.2 Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine;
- meede 1.3 Nõuandesüsteemi ja –teenuste toetamine;
- meede 1.4 Põllumajandusettevõtjate ajakohastamine;
- meede 1.8 Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur;
- meede 1.7 Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine;
- meede 1.9 Tootjarühmade loomine ja arendamine;

1269 1. telje kokkuvõtteks on püstitatud kaks eriomast hindamisküsimust, mis hõlmavad üldist hinnangut telje eesmärkide täitmisele. Tulemused võetakse kokku alljärgneva sekkumisloogika alusel (Joonis 118).

Joonis 118. Toetuste sekkumisloogika põllumajandussektori eesmärkide kaudu

Inimpotentsiaali areng ja nõuandeteenuse kättesaadavus

- 1270 Järeelhindamise tulemused näitavad, et koolitus- ja teavitustegevuste korraldamise toetamine ning nõuandeteenuse kasutamise soodustamine panustas MAKis seatud eesmärkidesse vaid osaliselt. Meetmest 1.1. jagatud toetuse abil toimus programmiperioodil kokku 2086 päeva ulatuses koolitus- ja teavitustegevusi, mis jõudsid 16 508 osalejani. Proгноositud sihttasemed jäid täitmata peamiselt seetõttu, et 60% toetatud tegevustest moodustasid infopäevade korraldamised, millel on ettevõtete majandusnäitajate kasvule ja inimpotentsiaali paranemisele ainult kaudne mõju. Vaatamata sellele, et koolitus- ja teavitustegevustest osavõtnud ettevõtete BLV ning tööviljakus näitas vaadeldaval perioodil kasvutrendi, ei saa toetatud tegevuste jaotusest ja suurenenud teadmiste potentsiaalset eeldada, et konkurentsivõime kasv saavutati tänu koolitusmeetmele. Seetõttu oli meetme mõju 1. telje üldeesmärgi saavutamisele vaid osaline.

- 1271 Põllumajandus- ja metsandussektori ettevõtetele suunatud nõustamisteenuse kasutamise toetamine avaldas samuti vaid osalist mõju valdkondliku eesmärgi täitmisele, sest nõuandeteenus jõudis oodatust väiksema hulga ettevõtjateni. Toetuse saajate hulgas läbi viidud küsitluse tulemusel võib aga järeldada, et nõuandeteenuste toetamine meetmest 1.3 on siiski aidanud ettevõtetel tõsta tootlikkust, vähendada kulusid, parandada majandustulemusi ning seega ka panustanud konkurentsivõime parandamisesse. Samas on oluline välja tuua, et nii koolitus- ja teavitustegevuste kui ka nõuandeteenuse kasutamise puhul moodustasid suure osa toetuse saajatest põllumajandusettevõtjad, kuigi eesmärk oli panustada ka toiduaine tööstuse ja metsandussektori ettevõtete inimpotentsiaali kasvu. Toetusest kasusaajate ebavõrdne jagunemine oli tingitud paralleelselt riigi poolt finantseeritavate sarnaste toetuste olemasolust, mistõttu MAKist jagatud toetuse mõju toiduainetööstuse ja metsandussektori ettevõtetele jäi väheseks.
- 1272 Noorte ettevõtjate toetamine andis olulise panuse eesmärgi täitmisesse, kuna väljundnäitajate sihttasemed ületati. Meetmest toetati kokku 846 põllumajandustootjat, kes moodustavad Eestis tegutsevatest põllumajandustootjatest ligikaudu 11%. Oluline on märkida, et põllumajandusliku tootmisega alustajaid oli 58% toetuse saajatest, 24% võttis vanemalt põllumajandustootmise üle ning 18% olid juba tegutseva ettevõtte ülevõtjad. Struktuurseks kohandamiseks tehti kokku investeeringuid 32,9 mln euro ulatuses, mis ületas sihttasest 2,5 korda.
- 1273 Valdcondliku eesmärgi täitmiseks andsid noored põllumajandustootjad samuti panuse, kuna brutolisandväärtuse kasv ja tööjõu tootlikkuse kasv saavutati. Lisandväärtuse kasv ületati ligikaudu 3,5 korda, kokku oli kasv 13 mln eurot. Nimetatud tulemusnäitaja panus valdkonna eesmärgi (abistamine põllumajandusliku majapidamise sisseseadmisel ja struktuurilisel kohandamisel) on oluline. Kvaasiekspérimentaalse analüüsi tulemustest järeldus, et meetmest toetust saanud ettevõtjad on vähesel määral edukamad toetust mittesaanud ettevõtjatest. Selle tõttu valdkondliku eesmärgi täitmine oli vähene.
- 1274 Noortele suunatud toetusmeede avaldas osalist mõju konkurentsivõime kasvule. Tööjõu tootlikkus suurenes aastaks keskmiselt 11%, mis ületas sihttasemeks seatud miinimumi (10%) ühe protsendipunkti võrra. Netolisandväärtus vähenes perioodi lõpuks keskmiselt -46%, mistõttu panust majanduskasvu toetust saanud ettevõtjatel veel ei ole. Kuna eeldatud tööjõu tootlikkuse kasv saavutati, siis võib lugeda mõjunäitajate panust üldeesmärgi (põllumajandustootjate tegevuse alustamise hõlbustamine ja põlvkondade vahetusele kaasaaitamine põllumajanduses) saavutamisse piisavaks.

Põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime

- 1275 Põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime investeeringute kaudu parandamiseks panustasid meetme 1.4 alameetmed 1.4.1, 1.4.2 ja 1.4.3 ning meede 1.8. Täiendavalt suunati konkurentsivõime arendamiseks meede 1.7 ja 1.9, millest esimese kaudu eeldati innovatsiooni edendamist ja teise kaudu koostöö arengut tootjarühmades.

- 1276 Mikropõllumajandustootjate investeeringute sihttase kui ka toetuse saajate arv täideti vastavalt 112% ja 87%. Loomakasvatuseettevõtete ajakohastamise (meetme 1.4.2) väljundnäitajad jäid ettenähtud mahu saavutamata, kuna toetust saanud põllumajandusettevõtteid oli 16% võrra vähem ja tehtud investeeringute maht 10% madalam kui oodatud. Bioenergia tootmiseks (meetme 1.4.3) jäi toetatute arv sihttasemest enam kui poole madalamaks, mistõttu ei saavutatud ka investeeringute mahu ega uute toodete ja tehnoloogiate kasutuselevõtuga seotud sihttasemeid. Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuuri toetamise meetme eesmärk täideti seatud toetuse projektide arvu puhul 110% ja investeeringute kogusumma oli 126%. Väljundnäitajate panust tegevuseesmärkide saavutamisse (ühtlustada maapiirkonna põllu- ja erametsamajanduse tootmistingimusi, vähendades ebasoodsast veerežiimist tingitud põllumajandusliku tootmise riske ning suurendades erametsa tootlikkust ja puidu kvaliteeti) saab hinnata väga heaks.
- 1277 Valdkonna eesmärgid täitmise näitajaks olid meetme 1.4 alameetmetel uusi tooteid tootvate ja/või uusi tehnoloogiaid kasutuselevõtvate põllumajandusettevõtete arv. Meetme 1.4.1 sihttase täideti 105% ulatuses ehk meetme rakendamisel valdkondlik eesmärk saavutati. Meetme 1.4.2 vastav sihttase saavutati 42% ulatuses, mistõttu valdkondlikku eesmärki ei täidetud. Meetme 1.4.3 sihttaseme täitmise määraks jäi 41% ning soovitud sihttasest samuti ei saavutatud. Meetme 1.9 valdkondlikud eesmärgid olid ehitatud, rekonstrueeritud ja uuendatud teede kogupikkus (200 km) ning ehitatud, rekonstrueeritud ja uuendatud keskkonnakaitserajatiste arv (180), mille sihttasemed ületati. Täitmine oli vastavalt 123% ja 364%, seega valdkondlik panus täideti edukalt.
- 1278 Üldeesmärkide täitmisel oli kõige suurem panus meetmel 1.4.2, kus toetust saanud loomakasvatavate keskmine netolisandväärtus langes, aga brutolisandväärtus tööjõuühiku kohta tõusis. Samas ei suudetud täita sihttasemeks seatud eesmärki ettenähtud määral. Seega ei saavutatud meetme üldeesmärke.
- 1279 Meetme 1.4.3 toetuse saajate neto- kui ka brutolisandväärtuse kasvuga seotud sihttasemed saavutati ja seega meetme üldeesmärgid täideti. Samal ajal peab arvestama, et tootjate arv oli küllaltki väike, mistõttu panus üldeesmärki on väike.
- 1280 Meetmes 1.4.1 toetust saanud ettevõtete neto- ja brutolisandväärtusega seotud näitajad langesid aastaks 2014 võrreldes programmi esimese aasta näitajate väärtusega, mistõttu jäid need sihttasemed saavutamata ja meetme üldeesmärk täitmata.
- 1281 Meetmest 1.7 toetati kokku 22 põllumajandus-, toidu- ja metsandussektori ning teadus- ja arendusasutuste koostööprojekti, mille tulemusena valmis 21 uuenduslikku rakendusuuringut ning üks tootearendusprojekt. Kuna tegemist oli täiesti uue meetmega jäi sihtrühma huvi meetme rakendamise alguses madalaks ning programmiperioodi lõpuks tegevuseesmärki ei saavutatud. Seireandmete kohaselt võtsid kõik koostööprojektides osalenud ettevõtted projekti tulemusena kasutusele uue toote või tehnoloogia, kuid järeelhindamise tulemuste põhjal seda kinnitada ei saa. Kuigi toetuse tulemusena viidi ellu mitmeid väga edukaid koostööprojekte, mis on jätkuprojektide tulemusena jõudnud ka uute innovaatiliste tehnoloogiate abil loodud toodete turule toomiseni, siis võib neid siiski pidada üksikuteks

juhtumiteks ning seega valdkondlik eesmärk saavutati vaid osaliselt. Vaatamata sellele panustas meede 1.7 paljuski toormetoojate ja -töötajate ning teadus- ja arendusasutuste edasiste koostööprojektide võimalikkusesse, sest paljude ettevõtjate jaoks oli tegemist esimese teadus- ja arendustegevuse projektiga. Võimalik koostöö jätkamine jätkuprojektide või uute algatuste näol võivad aga tulevikus potentsiaalselt viia ka suurema innovatiivsuse saavutamiseni.

- 1282 Meede 1.8 oli oluline kuivendussüsteemide, keskkonnanarajatiste ja infrastruktuurist juurdepääsuteede ehitamisel. Meetme tulemusel on võimalik põllumajandustootjal suurendada põllumaa kui ressursis kasutust ja tootlikkust. Eeldatavalt suureneb ka metsade tootlikkus sobiva veerežiimi saavutamise tagajärjel. Toetusest on põhiosa kasutatud ühistulisel ja koostööd soosival alusel. Kindlasti soosis MPÜde arengut ja koostööd toetuse kõrge määra, mis oli ühistutele 90%.
- 1283 Põllumajandus- ja erametsamaal kuivendussüsteemide toimimisvõime säilitamise peamine alus oli kuivendussüsteemid. Mõjunäitajana püstitatud eesmärk korrastada maaparandussüsteeme täideti 81% ulatuses ehk kokku korrastati 56 600 ha maad.
- 1284 Meetme 1.9 eesmärgiks seatud toetuse saajate arv on meetme rakendamisel perioodil 2007–2013 osaliselt täidetud (46%), kuid samal ajal ületati püstitatud müügikäibe sihttase 189,1 mln eurot. Täiendava analüüsi käigus ilmnis, et tootjarühmad olid ületanud enne meetme rakendamist, tegutsedes tulundusühistuna, sihttasemeks määratud müügikäibe summa. Järeldame, et meede ei ole oluliselt panustanud ühiselt müügiks ettevalmistatud ja töödeldud põllumajandustoodete osatähtsuse suurenemisele tootjarühmade müügitulus. Oluline oli üle 600 tootja liitumine tootjarühmaga, mis on loonud aluse edasiseks arenguks. Samuti saavutati oluline ühistuline müügikäive. Kahe tegevusvaldkonna (piimandus ja teravili) ettevõtjad olid ühistute loomisel edukamad, samal ajal on oluline märkida, et suurema varieeruvusega tegevusvaldkondade tootjad jõudsid samuti ühistuteni.
- 1285 Valdkondlikuks eesmärgiks seatud turule tulevate põllumajandustootjate arv (100) on täidetud 98% ulatuses. Eesmärgi olulist täitmist toetab ühtlasi kogu liikmete arv, kus tootjarühmade koguarv oli 618 liiget. Järelhindamise tulemusel ei tuvastatud meetme olulist panust üldeesmärki, milleks oli konkurentsivõime tõstmine ja turujõu suurendamine läbi ühise majandustegevuse edendamise. Toetatud tulundusühistud ei ole suutnud suurendada perioodi jooksul lisandväärtust sellisel määral, mis avalduksid majandustulemustes. Kaudne mõju turujõu hoidmisel on suure tõenäosusega olemas, kuid eelkõige Eesti piimatootjate madalate turuhindade tõttu ei ole märgata positiivset hinnataseme tõusu.

6.2.1 Kokkuvõttev hinnang

3. Kuidas ja mil määral on meede aidanud parandada toetuse saajate konkurentsivõimet põllumajandussektoris?

Järelhindamise tulemusena selgus, et inimpotentsiaal suurenes oluliselt noorte ettevõtjate arvu võrra, mis suurendab sektori konkurentsivõimet. Samal ajal panustasid (indikaatorite alusel) investeeringutoetused uute toodete tootmise või/ja tehnoloogiate arendamisesse keskpäraselt. Kvalitatiivsete hinnangute alusel on investeeringutoetuse mõju tehnoloogilise taseme arengule olnud oluline.

Kõrgema lisandväärtuse ja tööjõu tootlikkuse tulemused jäid toetatud ettevõtjatel võrreldes sihttasemetega valdavalt täitmata. Programmiperioodi mõjutas üldine majandussurutus ja alates 2012. aastast Venemaa sanktsioonist tulenev turuolukorra muutus, sh turuhindade negatiivne muutus. Selle tõttu ei avaldu tulemused positiivsete trendidena, kuid kindlasti on toetused olukorda stabiliseerinud.

Koostöö arendamisel tekkis 21 tootjarühma, kes on saavutanud ühistegevuse käigus märkimisväärse liikmete koguarvu ning seeläbi müügikäibe mahu. Meetme ajalise rakendamise ja koostöö aeganõudva protsessi tõttu ei ole tootjarühmad tänaseks saavutada lisandväärtust sellisel määral, mis avalduks majandustulemustes. Kaudne mõju turujõu hoidmisel on suure tõenäosusega olemas, kuid eelkõige Eesti piimatootjate madalate turuhindade tõttu ei ole märgata positiivset hinnataseme tõusu.

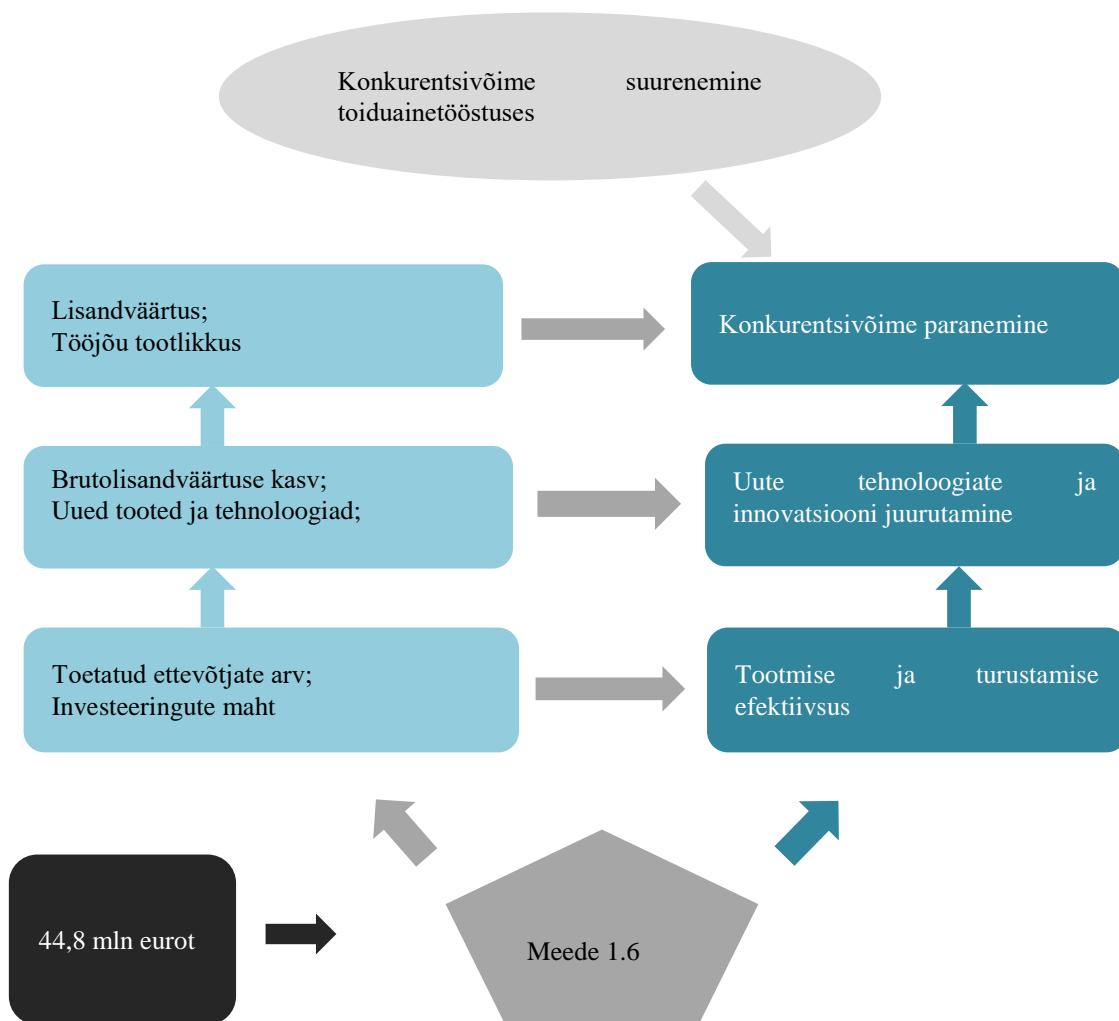
Toidutööstus

1286 Esimese telje meetmetest oli suunatud toidutööstuse arendamiseks kolm põhimeedet. Programmiperioodil 2007–2013 rakendati kõiki valitud toetuskeeme, mis olid järgmised:

- meede 1.1 Koolitus ja teavitustegevused;
- meede 1.6 Põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsandussaadustele lisandväärtuse andmine;
- meede 1.7 Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine;

1287 Meetme sekkumisloogika on kokkuvõtvalt esitatud järgneval joonisel.

Joonis 119. Toetuste sekkumisloogika toiduainetööstuse eesmärkide kaudu

1. Kuidas ja mil määral on meede aidanud parandada toetuse saajate konkurentsivõimet toiduainetööstuses?
2. Millised muud tulemused, sh ka teiste eesmärkide/telgedega seonduvad, on seotud kõnealuse meetme rakendamisega (kaudsed, positiivsed/negatiivsed tulemused toetuse saajate ja ka muude isikute jaoks, kohalik tasand)?

1288 Järeelhindamise käigus läbiviidud analüüside tulemustel on meede 1.6.1 andnud olulise panuse töötleva tööstuse tehnoloogilisesse arengusse ja vastanud toetuse saajate ootustele. Eesmärgiks seatud toetuse saajate arv ületati ja investeeringute kogusumma jäi 90% tasemele seatud eesmärgist. Valdkondlikuks eesmärgiks seatud uute toodete tootjate arv või uusi tehnoloogiaid rakendavate ettevõtete arv saavutati neljakordselt. Sihttasemena eeldati 20 ettevõtja panust, kuid uusi tooteid ja/või tehnoloogiaid võtsid 2015. aasta seisuga kasutusele

80 ettevõtjat. Lisaks oli meetmest 1.6.1 toetatud ettevõtjate tegevusvaldkondlik jaotus mitmekülgne. Kõige rohkem toetuse saajaid oli liha- ja lihatoodete tegevusvaldkonnast (osakaal kogumist 26,7%), millele järgnes marjade puu-, ja köögivilja töötajate osatähtsus (17,4%) ja küllaltki võrdsel tasemel muude toiduainete tootmine ning pagari- ja makaronitoodete tootmine (vastavalt 15% ja 16% osakaaluga).

- 1289 Ettevõtjate tootmise ja müügitulu kasv oli stabiilne, kuid jäi alla võrdluses nii toetust mitte saanud kontrollgrupi näitajatega kui ka sektori keskmiste näitajate muutusega. Põhilised kiired muutused toimusid põhivarade ja kohustuste kasvus, mis investeringute puhul on ootuspärane tulemus. Tootlikkus püsis perioodi jooksul stabiilne ja ettevõtjatel on kasvupotentsiaali. Toetuse oluline mõju lisandväärtuse alusel võrreldes nii sektori kui ka täiendavalt kontrollitud grupiga ei ilmnunud. Samuti jäi ekspordimahu kasvu osas meetme panus tagasihoidlikuks. Kokkuvõtvalt järeldame, et põllumajandus- ja mittepuidulise metsandussektorele suunatud toetusmeede ei avaldanud majandusnäitajate alusel mõju, millega hinnati konkurentsivõime paranemist ehk panust üldeesmärki.
- 1290 Alameetme 1.6.2 tulemustele tuginedes järeldame, et meede on andnud panuse ühistegevuse arengule ja võimaldanud teha ühiseid investeringuid. Tulundusühistute osalus jäi meetmes alla keskmise taseme, mida tingisid peamiselt tulundusühistute asutamise ja tunnustamise perioodi algusjärg ning liikmete nõrk omavaheline koostöö. Tulundusühistud on saavutanud müügitulumahu tõusu, ekspordimahu tõusu, kuid liikmete arv on vähenenud. Arvestades, et põllumajanduslike majapidamiste arv Eestis väheneb, võib liikmete arvu vähenemist pidada mõneti loomulikuks. Samuti võib liikmete arv olla vähenenud nende liikmete arvelt, kes ei pidanud kinni ühistu eeskirjadest. Väiksema liikmete arvuga, kuid ühtsemalt tegutsemine võib ühistu tulemuslikkust ka parandada.
- 1291 Valdkondlikuks eesmärgiks seatud uute toodete tootjate arv või uusi tehnoloogiaid rakendavate ettevõtete arv saavutati 40% ulatuses, kuna toetuse saajaid oli vähe. Kõik alameetmes 1.6.2 toetatud neli tulundusühistut tõid turule uusi tooteid ja/või võtsid kasutusele uusi tehnoloogiaid.
- 1292 Alameetme 1.6.3 eesmärgiks seatud toetuse saajate arv täideti 100% ja investeringute kogusumma täitmine jäi 50% tasemele seatud eesmärgist. Valdkondlikuks eesmärgiks seatud uute toodete tootjate arv või uusi tehnoloogiaid rakendavate tulundusühistute arv saavutati 100% ulatuses. Kõik viis toetatud tulundusühistut tõid turule uusi tooteid ja/või võtsid kasutusele uusi tehnoloogiaid. Valdkondlik panus täideti edukalt.
- 1293 Piimandussektori ja mahepõllumajandustootmise kohandumisele ja põllumajandustoodete ühise töötlemise edendamisele suunatud toetusmeetme panust majandusnäitajate alusel ei ole võimalik hinnata. Tulundusühistute lisandväärtust ja teisi mõjunäitajaid tuleks hinnata tervikuna üle kõigi tegutsevate ühistute. Lisaks toimus oluline osa toetuse väljamaksetest 2013. ja 2014. aastal, mistõttu kasutada oleva viimase majandusaasta (2014. aasta) aruanded ei anna asjakohast ülevaadet investeringuga seotud tulemuslikkusest.

1294 Tulemustele tuginedes järeldame, et alameetmed on andnud panuse ühistegevuse arengule ja võimaldanud teha ühiseid investeeringuid. Tulundusühistute osalus meetmes oli alla keskmise taseme, mida tingisid peamiselt tulundusühistute asutamise ja tunnustamise perioodi ning liikmete koostöö algusjärg. Tulundusühistud on saavutanud müügikäibe tõusu ja ekspordimahu kasvu.

Metsandussektor

1295 Esimese telje meetmetest oli metsandussektoris arendamiseks suunatud kolm meetet. Programmiperioodil 2007–2013 rakendati kõiki valitud toetuskeeme, mis olid järgmised:

- meede 1.1 Koolitus- ja teavitustegevused;
- meede 1.3 Nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamine;
- meede 1.5 Metsade majandusliku väärtuse parandamine ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine.

1296 Meetmete sekkumisloogika on kokkuvõtvalt esitatud allpool (Joonis 120.).

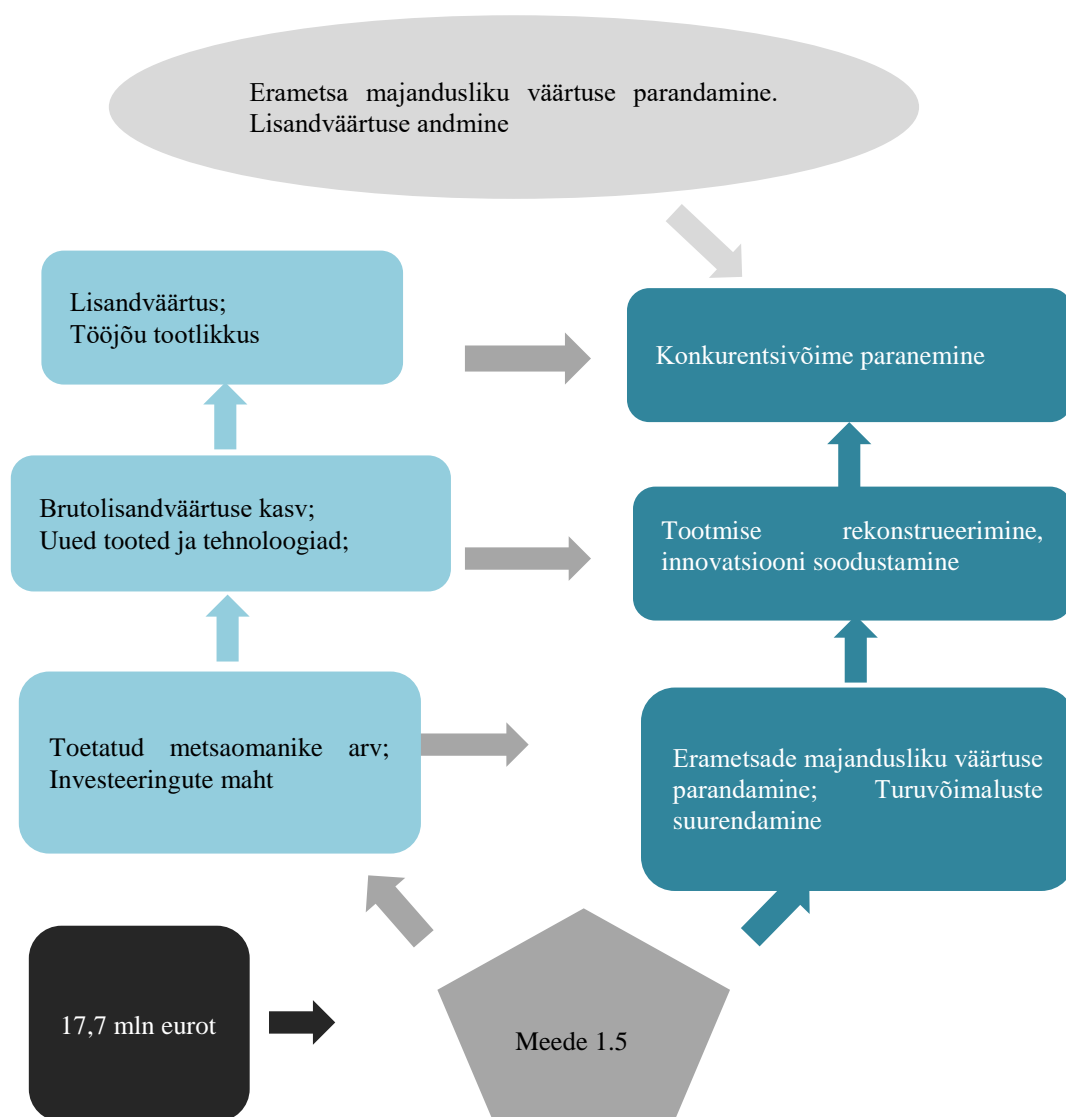
1297 Konkurentsivõime parandamisele olid suunatud eelkõige meetme 1.5 alameetmed MVP (alameede 1.5.1 Metsa majandusliku väärtuse parandamine) ja MLA (alameede 1.5.2 Metsandussaadustele lisandväärtuse andmine). MVP toetusmeetme mõju konkurentsivõimele on põhjalikumalt analüüsitud punktis 5.1.5.2.3 ning MLA toetusmeetme mõju punktis 5.1.5.3.3.

1298 MVP meetmest toetust saanud ettevõtete majandusnäitajad on valdavalt paranenud. Küsitluses osalenud eraõiguslikest juriidilistest isikutest üle poole arvas, et toetusmeede mõjutas nende konkurentsivõimet ja majandustulemusi positiivselt või olulisel määral positiivselt. Ka küsitlusele vastanud füüsilisest isikust erametsaomanikest üle 1/3 nägid MVP meetmel (olulisel määral) positiivset mõju oma konkurentsivõimele ja majandustulemustele. Kuna aga mõjunäitaja sihtaset ei saavutatud ning valdav osa ehk ligikaudu 70% MVP meetme toetuse saajatest olid füüsilisest isikust erametsaomanikud, siis võib MVP toetusmeetme mõju konkurentsivõimele hinnata pigem mõõdukaks.

1299 MLA toetusmeede aga aitas ettevõtete konkurentsivõime suurendamisele kaasa olulisel määral.

1300 Kuna soovitud tööviljakuse kasv saavutati olulisel määral (4,9% aastas) ning toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV suurenes oluliselt suuremal määral (9% aastas) võrreldes kogu sektoriga (0,6% aastas), võib lugeda mõjunäitajate panust meetme üldesmärgi ehk konkurentsivõime paranemise saavutamisse oluliseks. Toetuse saajate konkurentsivõime suurenemist näitab ka turuosa suurenemine ja müügitulu kasv perioodil 2008–2014.

Joonis 120. Toetuste sekkumisloogika metsandussektori eesmärkide kaudu

- 1301 MLA toetuse saajate seas läbiviidud küsitluse raames märkis vastajatest (n=10) valdav osa, et toetus mõjutas nende konkurentsivõimet metsandussektoris (olulisel määral) positiivselt. Enamus märkis ka, et toetus mõjutas (olulisel määral) positiivselt nende tootlikkust ja toodete teenuste mahtu. Samuti nähti toetusel enamasti positiivset mõju toodete/teenuste kvaliteedile.
- 1302 Vahehindamise käigus läbiviidud küsitluse tulemused näitasid samuti, et MLA meetme toetuse saajatest nägi valdav osa (üle 90%) MLA meetmel positiivset mõju oma majandustulemustele ning sama palju oli nõus väitega, et nende ettevõtte konkurentsivõime on tänu toetusele paranenud.⁴²²
- 1303 Ka järelhindamise käigus läbiviidud fookusgrupi hinnangul avaldas MLA toetusmeede olulist mõju toetuse saajate konkurentsivõime kasvule.

⁴²² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

6.2.2 Vastused horisontaalsetele ja üldistele hindamisküsimustele

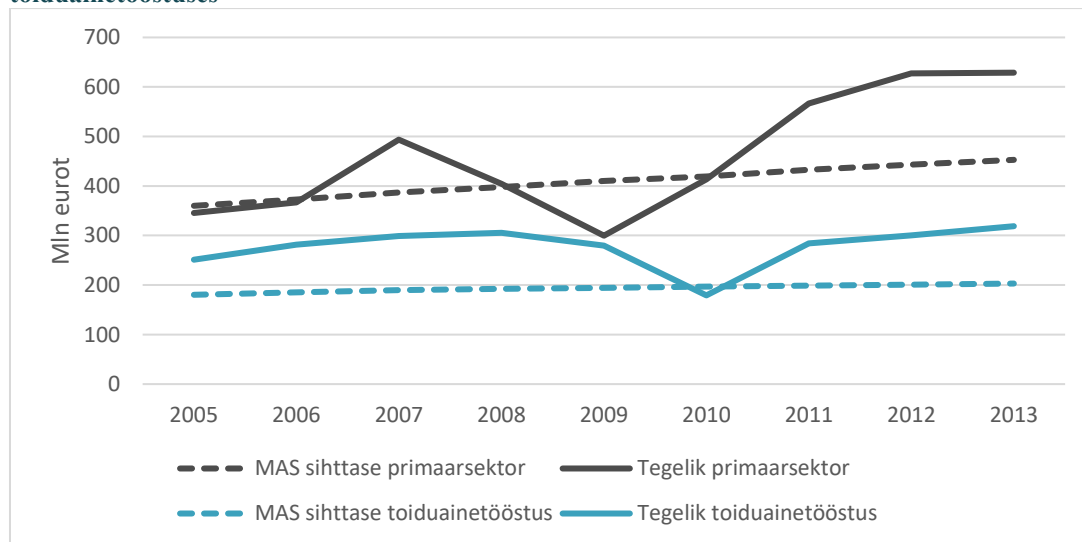
Kood ÜK.1. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud kogu maapiirkonna majanduse elavdamisele? (Lissaboni eesmärk; seonduv mõjunäitaja 1: majanduskasv ja 3: tööviljakus).

Hinnangu alus:

- Sekundaarandmed (indikaatorid, eelarveliste vahendite kasutamine), ettevõtete majandusnäitajad (sh põllumajandussektori laenumaht, sektori majanduslikku olukorda kirjeldavad näitajad: lisandväärtus, käive)

1304 Majandusarengut näitab sektoris toodetud lisandväärtus jooksevhindades. Primaarsektori ja toiduainetööstuse majandusarengu näitajad on välja toodud allpool (Joonis 121). MASi kohaselt oli perioodil 2004–2013 primaarsektori majandusarengu sihttasemeks 3% aastas ning toiduainetööstuse puhul seati eesmärgiks keskmiselt 1,6-protseniline majanduskasv aastas. Prognoositud sihttase ületati mõlemal juhul: perioodil 2004–2015 kasvas majandusarengu näitaja primaarsektoris keskmiselt 7,5% võrra aastas ning toiduainetööstuses keskmiselt 14,1%. Kuigi perioodi 2005–2007 võib pidada headeks majanduskasvu aastateks, siis majanduskriisi perioodil langes sektoris toodetud lisandväärtus tagasi 2004. aasta tasemele. Aastatel 2010–2012 kasvas toodetud lisandväärtus erakordselt kiiresti.

Joonis 121. Majandusareng (toodetud lisandväärtus jooksevhindades) primaarsektoris ja toiduainetööstuses

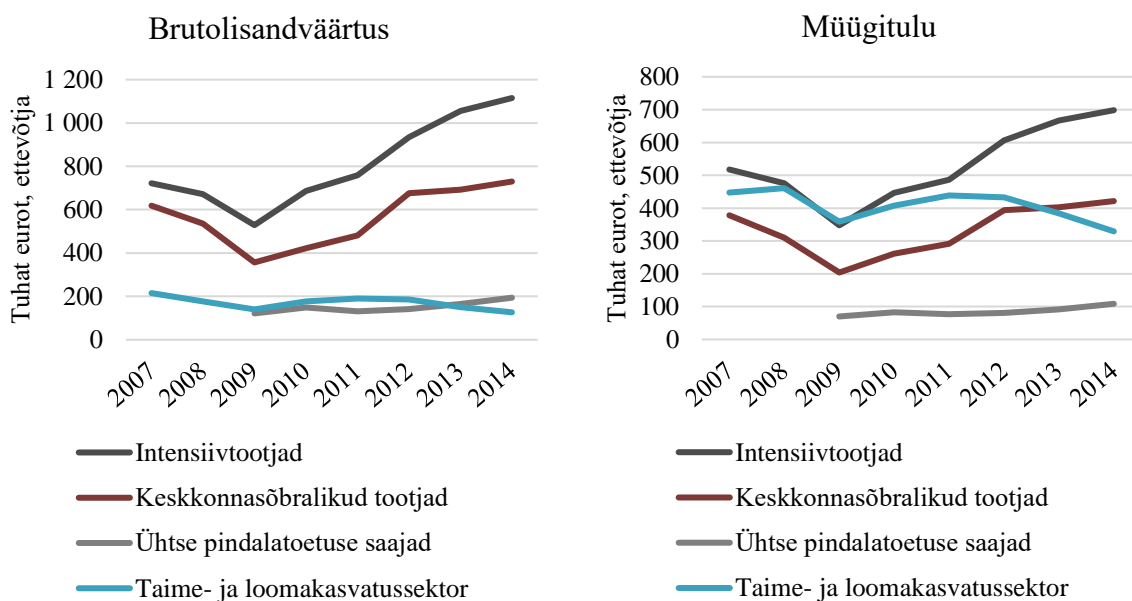
Allikas: Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

1305 Võrreldes toetust saanud põllumajandusettevõtete majandusnäitajaid taime- ja loomakasvatusektori keskmisega, võib öelda, et BLV, müügitulu ja sellega seondvalt ka tootmiskulude kasv on kõige suurem olnud intensiivtootjatel, keskkonnasõbralikel tootjatel ning taime- ja loomakasvatusektoril (Joonis 122). Puhaskasumi muutumise trend on kõikidel ettevõtete gruppidel, v.a ühtse pindalatoetuse saajatel, olnud sarnane, sest pärast suurt langust majanduskriisi ajal tõusis puhaskasum aastatel 2010–2012 väga kiiresti. Kõige suurema

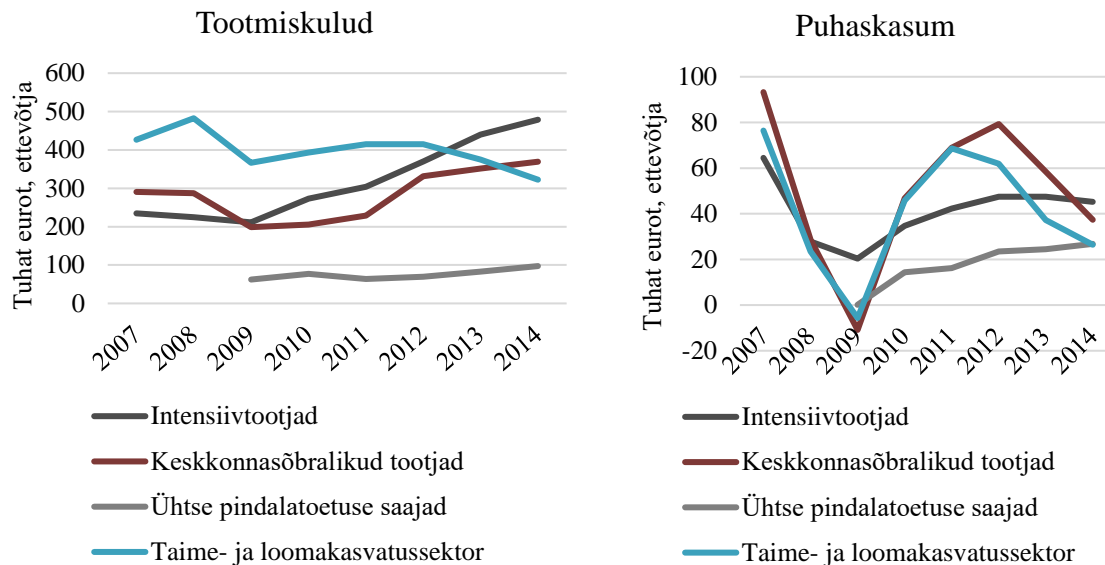
hüppe puhaskasumis tegid intensiivtootjad ja keskkonnasõbralikud tootjad. Tootmiskulud on kõige madalamad olnud ühtse pindalatoetuse saajatel, kuid sellel grupil on ka kõige madalam majanduslik võimsus.

- 1306 Kõige edukamateks võib pidada intensiivtootjaid, kelle BLV ja müügitulu on keskmisest kõrgemad. Keskkonnasõbralike ettevõtjate loodav lisandväärtus on madalam, kuid tootmiskulud moodustavad ligikaudu 89% intensiivtootjate kuludest.⁴²³ Samal ajal oli keskkonnasõbralike tootjate puhaskasum aastatel 2012–2014 teiste gruppidega võrreldes kõrgeim. Kõige keerulisemas olukorras on aga taime- ja loomakasvatussektor, kes on küll MAKi programmiperioodi jooksul oma positsiooni parandanud, kuid kelle müügitulu, BLV-d ja puhaskasumit on viimasel kolmel aastal tabanud oluline langus. Fookusgrupi hinnangul olid selle peamiseks põhjusteks seakatku puhangu tõttu kehtestatud elussigade väljaveo keeld Venemaale ning samuti piimahinnalangus, millest taime- ja loomakasvatussektori majandusnäitajad väga palju sõltuvad.

Joonis 122. MAKi meetmete mõju BLV, müügitulu, puhaskasumi ja tootmiskulude alusel. Äriregistri ja Statistikaameti andmetel

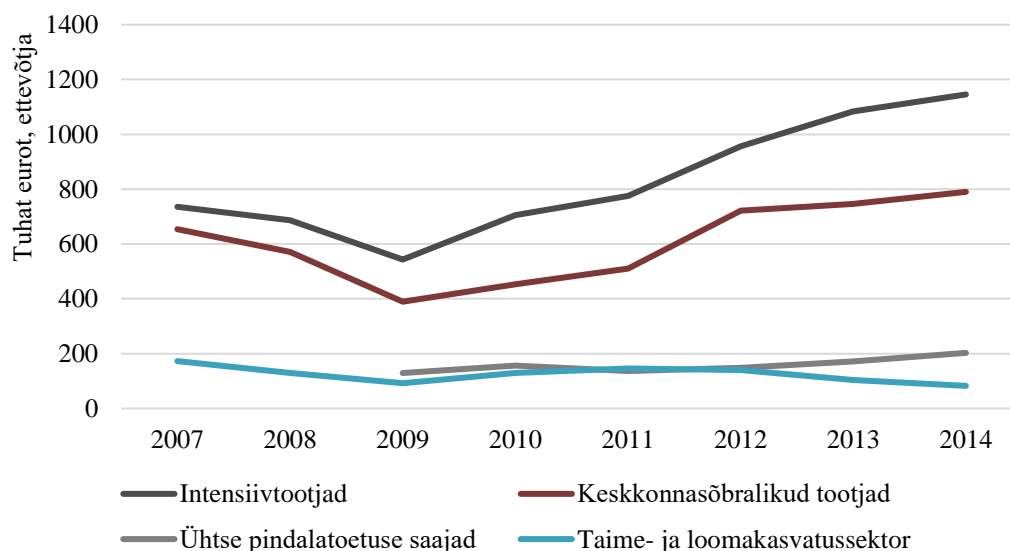
⁴²³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3., ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3., ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 1307 Ka NLV näitaja on kõige rohkem tõusnud intensiivtootjatel (keskmiselt 7% aastas) ning keskkonnasõbralikel tootjatel (3% aastas). Kogu taime- ja loomakasvatuse sektoris keskmiselt on aga NLV vaadeldaval perioodil langenud keskmiselt 10% aastas, mis tähendab, et põllumajandusettevõtetele kätte jäänud vahendeid töötasude maksmiseks, investeeringute tegemiseks ja omanikutuluks jäi aastate lõikes pidevalt vähemaks.

Joonis 123. MAKi meetme mõju NLV alusel

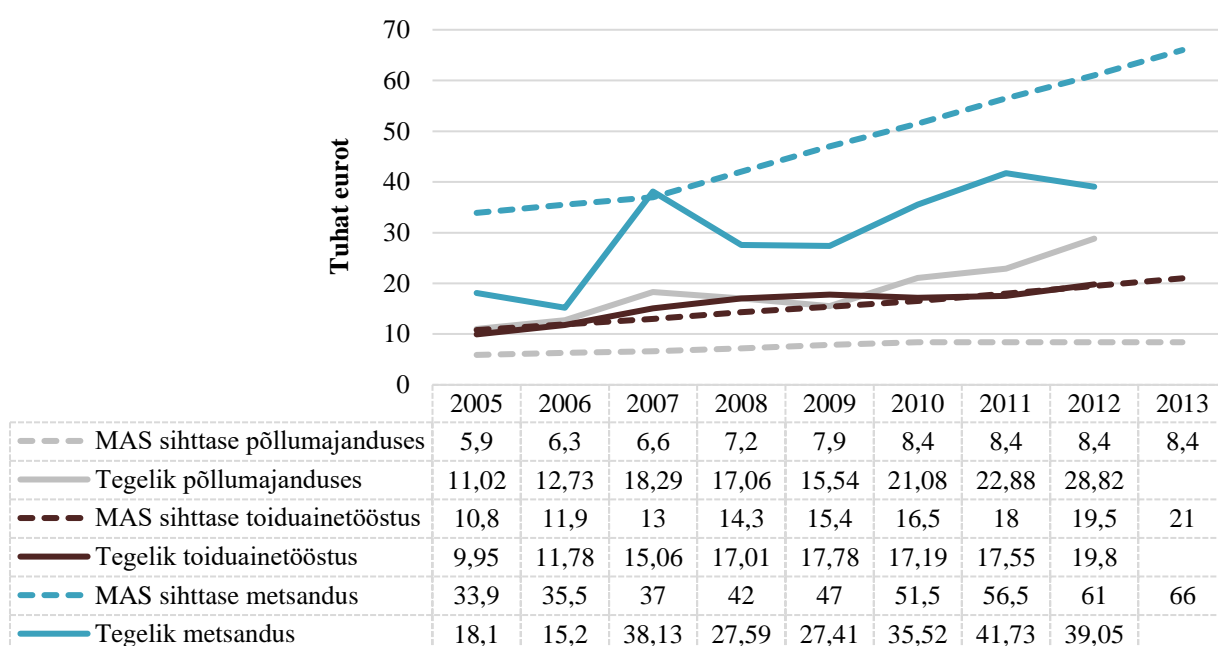
Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3., ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 1308 Tööviljakuse määra leidmiseks hõivatud isiku (tööühiku) kohta aastas, jagatakse toodetud lisandväärtus tööga hõivatud isikute arvuga ning korrutatakse 1800-ga (aastane tööühik = 1800 tundi aastas) ja jagatakse hõivatu keskmise töötundide arvuga. MASis oli

põllumajanduse tööviljakuse kasvu sihttasemeks perioodil 2004–2013 keskmiselt 4,6% aastas ehk 281-eurone kasv tööga hõivatud isiku kohta aastas. Kõikide võrreldavate sektorite puhul võib indikaatori täitmist pidada heaks. Suurim tööviljakuse keskmine kasv oli põllumajandussektoris (14,7% ehk 2225 eurot tööga hõivatud isiku kohta aastas). Toiduainetööstuses ja metsandussektoris kasvas tööviljakus aastatel 2005–2012 vastavalt 10,3% ja 11,6%, kuid stabiliseerus programmiperioodi lõpus. Metsandussektori tööviljakuse kasvutrend oli tegelikult väga muutlik, sest metsandussektor on ülitundlik maailmaturu puidu hinna suhtes.⁴²⁴

Joonis 124. Tööviljakus (tuhat eurot tööga hõivatud isiku (tööühiku) kohta aastas) põllumajanduses, toiduainetööstuses ja metsanduses aastatel 2005–2013

Allikas: Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

- 1309 Fookusgrupi hinnangul on toetustel eelkõige olnud mõju puhaskasumi ja müügitulu tõusmisele ja vähem tööviljakusele, sest tootmiskulud ei ole toetuse saajatel oluliselt vähenenud.
- 1310 Kokkuvõtteks saab öelda, et MAK on aidanud põllumajandus- ja metsandussektori ning toiduainetööstuse ettevõtetel majanduskriisist hästi taastuda.

⁴²⁴ Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013. 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

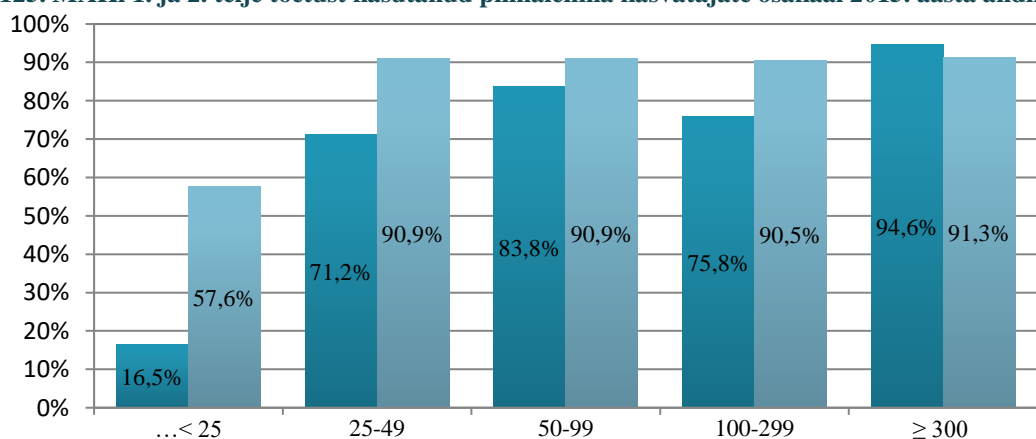
Kood ÜK. 5. Mil määral on maaelu arengukava aidanud parandada põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõimet? (Ühenduse strateegiline prioriteet).

Hinnangu alus:

- Sekundaarandmed (indikaatorid, eelarveliste vahendite kasutamine), ettevõtete majandusnäitajad (sh põllumajandussektori laenumaht, sektori majanduslikku olukorda kirjeldavad näitajad: lisandväärtus, käive, tööhõive)

1311 Kokkuvõtvalt avaldus põllumajandussektori konkurentsivõime suurendamine läbi 1. telje meetmete ettevõtjate struktuuri muutumises ja toetatud ettevõtjate põhivaraga varustatuse paranemises. Perioodi jooksul läbiviidud uuringud (sh ökonomeetriliste mudelite abil) ja käesoleva järeldamise jaoks koostatud analüüsid tõid esile otsese mõju eelkõige loomakasvatuse sektori (meede 1.4.2 toetuse kasutajad) hulgas, teiste meetmete puhul on tulemus tagasihoidlik (positiivne muutus lisandväärtuses 'tööjõu tootlikkus' ei avaldu). Noorte ettevõtjate alustamise toetus (meede 1.2) suurendas sektori konkurentsivõimet vanuselise struktuuri muutumise ja samuti hariduslikult hea tasemega isikute lisandumise tõttu. Perioodi jooksul on toimunud oluline tegevusvaldkonda vahetanud ettevõtjate muutus seoses piimatootmise ja seakasvatusega. Perioodil 2007–2014 lõpetas piimatootmises tegevuse 695 tootjat. 2007. aastal oli 1460 piimakvoodi omanikku ja aastal 2015 oli neist jätkuvalt tegevad 765 (vähenemine 47,6%). MAKi 1. ja 2. telje toetuse saamise osakaalu järgi oli kõige suurem osakaal suurema piimalehma arvuga ettevõtjate gruppides, kus toetuse saajate osakaal ületas 90% (suurusgrupp üle 300 piimalehma, Joonis 125). Kokkuvõtvalt on piimatootjate struktuur muutunud ja üha enam on lõpetanud tegevuse väiksema lehma arvuga tootjad, mis omakorda on seoses investeeringute võimekusega, millele on andnud olulise panuse MAKi investeeringutoetus.

Joonis 125. MAKi 1. ja 2. telje toetust kasutanud piimalehma kasvatajate osakaal 2015. aasta andmetel

■ 1. telje toetuse saajate osakaal lehmapiidajatest   ■ 2. telje toetuse saajate osakaal lehmapiidajatest

Allikas: PRIA 24.05.2016. Järeldandaja arvutused.

- 1312 Teine oluliselt suure muutusega tegevusvaldkond oli seakasvatus, kus ettevõtjate arvu suurim muutus toimus perioodil 2010–2015, kus loomapidamise lõpetas 74% seakasvatajatest (ligikaudu 1 150 seakasvatajat, Tabel 80). Jättes välja metsamajandusele ja töötlevale tööstusele suunatud toetuste summad, on seakasvatajatele makstud 6,2% MAKi 1. telje toetustest. MAKi 2. telje toetusele on seakasvatajatel olnud juurdepääs, kuid seakasvatajate poolt kasutatud ja neile makstud toetus moodustas üksnes 0,6% kogumahust. Antud muutuste ja MAKi toetuste mahtude alusel ei saa hinnata mõju suureks. Samal ajal saab eeldada, et MAKi toetused mõjutavad struktuuri, kus toetuse saajad jäävad tegutsema, samal ajal kui mittesaajad lõpetavad tegevuse.

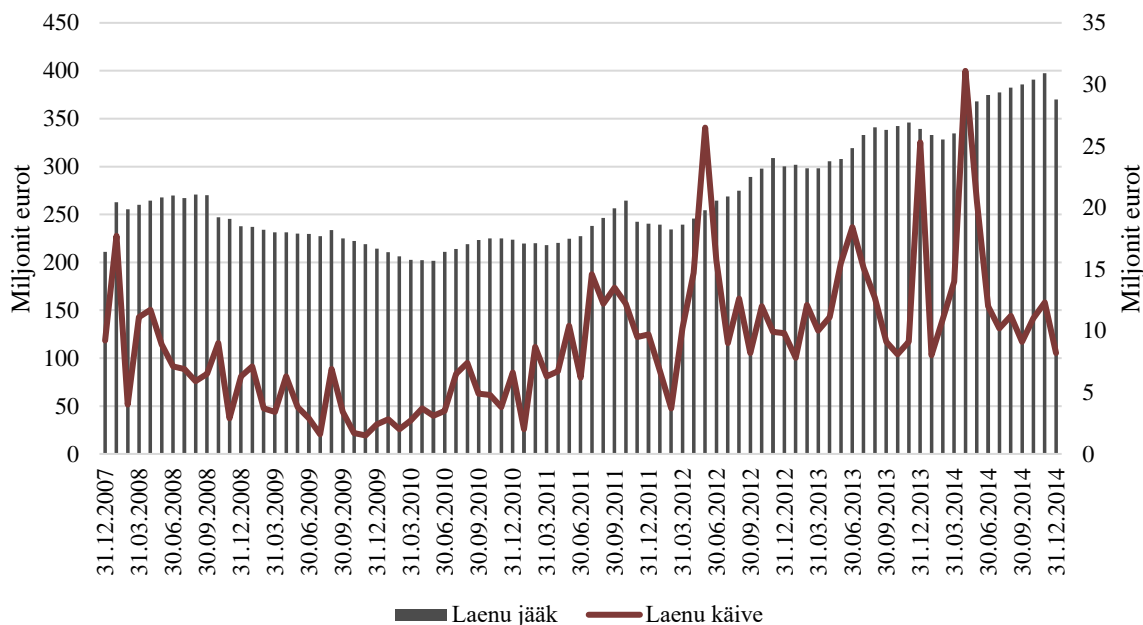
Tabel 80. Seakasvatajate arv suurusgruppide lõikes, 2015–2016

Karja grupp (LÜ sigade baasil)	Seakasvatajate arv			Sigade arv		
	2010	2015	muutus 2015/2010	2010	2015	muutus 2015/2010
...< 500	1484	369	-75,1%	55917	27593	-50,6%
500-999	65	20	-49%	35129	72600	-15%
≥ 1000		13		1	227705	

Allikas: PRIA 01.05.2016

- 1313 Kuna peatükis 2.1 esitatud majandusliku olukorra kirjelduses esitatud ülevaade teraviljatootjate kohta tõi välja küllaltki stabiilse olukorra ning ettevõtjate lisandumise, siis koos meetme 1.4.1 toetuse saajate suure arvuga annavad asjaolud märku MAKi mõjust taimekasvatuse sektori suurenemisele. MAKi mõju konkurentsivõime hindamise kontekstis on küllaltki vastuoluline, kuna toetuse saajatel on konkurentsieelis, samal ajal kui kogu põllumajandussektoris toimuvad dünaamilised protsessid. Juhul kui ettevõtjate arvu ja tegevusvaldkondi mõjutavad muutused on teadlikult ellu kutsutud, siis saaks neid hinnata, kuid antud juhul ei ole MAKi eesmärkides selliseid muutusi ette prognoositud.
- 1314 Põllumajandustootjate ja metsamajandussektori laenujääk koos kalandusega on perioodil 2007–2014 suurenenud. Arvestades Eesti kalandusvaldkonna väiksust, siis peegeldab statistika eelkõige MAKi toetusega seotud sektorite olukorda. Sektorite laenujääk oli perioodi alguses 211 mln eurot ja perioodi lõpuks saavutati tase 370 mln eurot (suurenemine 75%). Alates 2012. aastast, mil algas sektori jaoks keeruline turutingimuste ajajärk, muutus laenude käive muutlikuks (Joonis 126). Vaadeldud tulemustest järeldeb, et põllumajandus- ja metsandussektor on kaasanud piisavalt palju võõrkapitali ja MAKi toetus ei ole vähendanud võõrkapitali kasutamise osatähtsust sektoris.

Joonis 126. Põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi tegevusala laenude jääk ja käive perioodil 2007–2014

Allikas: Eesti Pank. Järeldaja arvutused.

Kood ÜK. 6. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud piimasektori ümberkorraldamisele? (ÜPP läbivaatamise eesmärk (*Health Check objective*)).

Kood H.7. Mil määral on programm kaasa aidanud põllumajandussektori ümberkorraldamisele ja kaasajastamisele?

Kood H.9. Mil määral on programm kaasa aidanud Euroopa tugeva ja dünaamilise põllumajandus- ja toiduainesektori edendamisele?

Hinnangu alus:

- Meetme 1.6.2 indikaatorid ja eksperthinnangud
- Sekundaarandmed (sektori ja ettevõtete majandusnäitajad investeerimistegevuse kohta)
- Primaarsektori ja toiduainetööstuse kapitalimahutus põhivarasse on suurenenud

1315 Piimandussektori ümberkorraldusi primaartootjate hulgas iseloomustas hindamisküsimuse ÜK 5 esitatud tulemus. Piimandussektor korraldati ümber töötleva tööstuse ja ühistegevuse edendamise toetamisega. Peatükis 2.1, 5.1.6.1 ja 5.1.6.2 esitatud analüüsist selgus, et piimatööstuste struktuur on püsinud perioodil 2007–2013 stabiilne. Meetmest 1.6.1 sai toetust seitse ettevõtjat (8,1%), mis võrreldes piimatööstuste koguarvuga 2013/2014. aastal (28 tööstust) omab osatähtsust 25%. MAKi toetuse alusel suurenes eelkõige väikse ja keskmise suurusega piimatööstuste konkurentsivõime. Hindame, et panus sektori arengusse ja vajaliku suurusgrupi edendamiseks on oluline. Meetme abil toimus olemasolevate seadmete kaasajastamine ja uute tehnoloogiate kasutuselevõtmine.

1316 Meedet 1.6.2 rakendati spetsiifilise eesmärgiga tagada piimandussektori ja mahepõllumajanduse kiirem kohandumine uute väljakutsetega tootmis-töötlemisahela tugevdamise kaudu. Meede oli suunatud ühistegevuse kaudu ühistuliste tööstuste arendamisele. Eestis oli lehmapiima ja piimatoodete turustamise valdkonnas tunnustatud tootjarühmi meetme rakendamise ajal kokku üheksa (peatükk 5.1.6.2). Samal ajal oli eelis ühel tootjarühmal, kellel oli töötlev tööstus. Selle tõttu sai toetust konsortsiumis olev ühistu ja töötlev tööstus. Arvestades piimatööstuste kogustruktuuri ja alameetmest 1.6.2 tehtud investeeringut summas 2,5 mln eurot (toetus 1,2 mln eurot), siis ei saa abi struktuurse ümberkorralduse jaoks hinnata piisavaks.

Kood H.10. Mil määral on programm kaasa aidanud innovatsiooni edendamisele Euroopa põllumajandus- ja toiduainesektoris?

Kood H.8. Mil määral on programm kaasa aidanud kvaliteettoodete ja lisandväärtusega toodete täiendavale arendamisele?

Hinnangu alus:

- Sekundaarandmed
- MAK toetab kvaliteettoodete ja lisandväärtusega toodete täiendavat arendamist

1317 Innovatsiooni edendamist eeldati põllumajandus- ja toiduainesektoris mitme meetme kaudu arvestusega, et kasutuselevõetav tehnika ja/või tehnoloogia ja uus toode, oli uus toetuse saaja jaoks. Järeelhindamise raames läbiviidud meetme 1.3.1 toetuse saajate küsitlus näitas, et toetuse saajate hinnangul aitas nõuandetoetus ettevõttes kasutusele võtta uusi tootmistehnoloogiaid (56% vastanutest, Tabel 22).

1318 Kui põllumajanduseettevõtete ajakohastamise (meede 1.4) meetmest toetust saanud ettevõtjad võtsid tänu toetusele kasutusele peamiselt uue tehnika või tehnoloogia, siis põllumajandus-toodetele ja metsasaadustele lisandväärtuse andmise meetmetest (meede 1.6) toetust saanud ettevõtjad võtsid samaväärselt kasutusele nii uue tehnika või tehnoloogia kui ka uue toote (Tabel 81). Püsihindaja poolt 2014. aastal läbiviidud uuringus hindasid üle 80% alameetmest 1.6.1 toetust saanud ja küsitlusele vastanud ettevõtjatest investeeringu mõju väga oluliseks tootmisseadmete arendamisel, tootmisprotsessi arendamisel ja uute toodete väljatöötamisel. Seega võib järeldada, et investeeringutoetused on kaasa aidanud uute tehnoloogiate juurutamisele ning uute toodete väljatöötamisele.

Tabel 81. Uusi tooteid ja/või tehnikaid kasutavate ettevõtjate arv

Seotud meede	Põllumajandusettevõte		Toiduettevõte		Kokku
	Uus tehnika	Uus toode	Uus tehnika	Uus toode	
Põllumajandusettevõtete moderniseerimine	693	41	n/p	n/p	734
Põllumajandustoodetele ja metsasaadustele lisandväärtuse andmine	n/p	n/p	81	79	337
Kokku	693	41	81	79	1071

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 1319 Uusi tehnoloogiaid võttis kasutusele või tootsid uusi tooteid ka alameetmest 1.7.1 (põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alane koostöö) kõik toetuse saajad (20 ettevõtjat). Toetuse saajate projektide üldised eesmärgid olid uue tehnoloogia, uue toote ja uue tootmisviisi väljatöötamine (Tabel 43). Eduka näitena võib siinkohal välja tuua ühe toetuse saaja, kes suutis rakendusürituse tulemusena parandada tootmisprotsessi ja seega ka toote kvaliteeti, mille tulemusena on uus toode jõudnud ka eksporditurgudele.
- 1320 Eesti turu väiksus ja tihe konkurents toiduainete turul on sundinud kõiki toiduainetööstusi tootma kvaliteetseid tooteid. Ekspertintervjuust ilmnes, et üks meetmest 1.6 toetust saanud toiduainete töötaja on loonud kontsentreeritud mahlade ja mahlajookide sarja, mida võib nimetada kvaliteet- ja lisandväärtusega tooteks.

6.3 Teise telje ja eriomaste eesmärkide ning ühenduse strateegias seatud eesmärkide saavutamise kokkuvõttev hinnang

- 1321 Maaelu arengukava 2007–2013 teise telje (keskkonna ja paikkonna säilitamine) eesmärk oli soodustada selliste põllumajanduslike tootmisviiside rakendamist, mis tagaksid stabiilse keskkonnaseisundi ning maakasutuse piirkondades, kus see on oluline traditsiooniliste maastike kujunduses ning Natura 2000 aladel. Järeelhindamise käigus analüüsiti teise telje meetmete asjakohasust ning eesmärkide saavutamist väljund-, tulemus- ja mõjuindikaatorite lõikes. Alljärgnevalt on esitatud kokkuvõtte teise telje rakendamise tulemustest ja nende panusest eesmärgi saavutamisse.

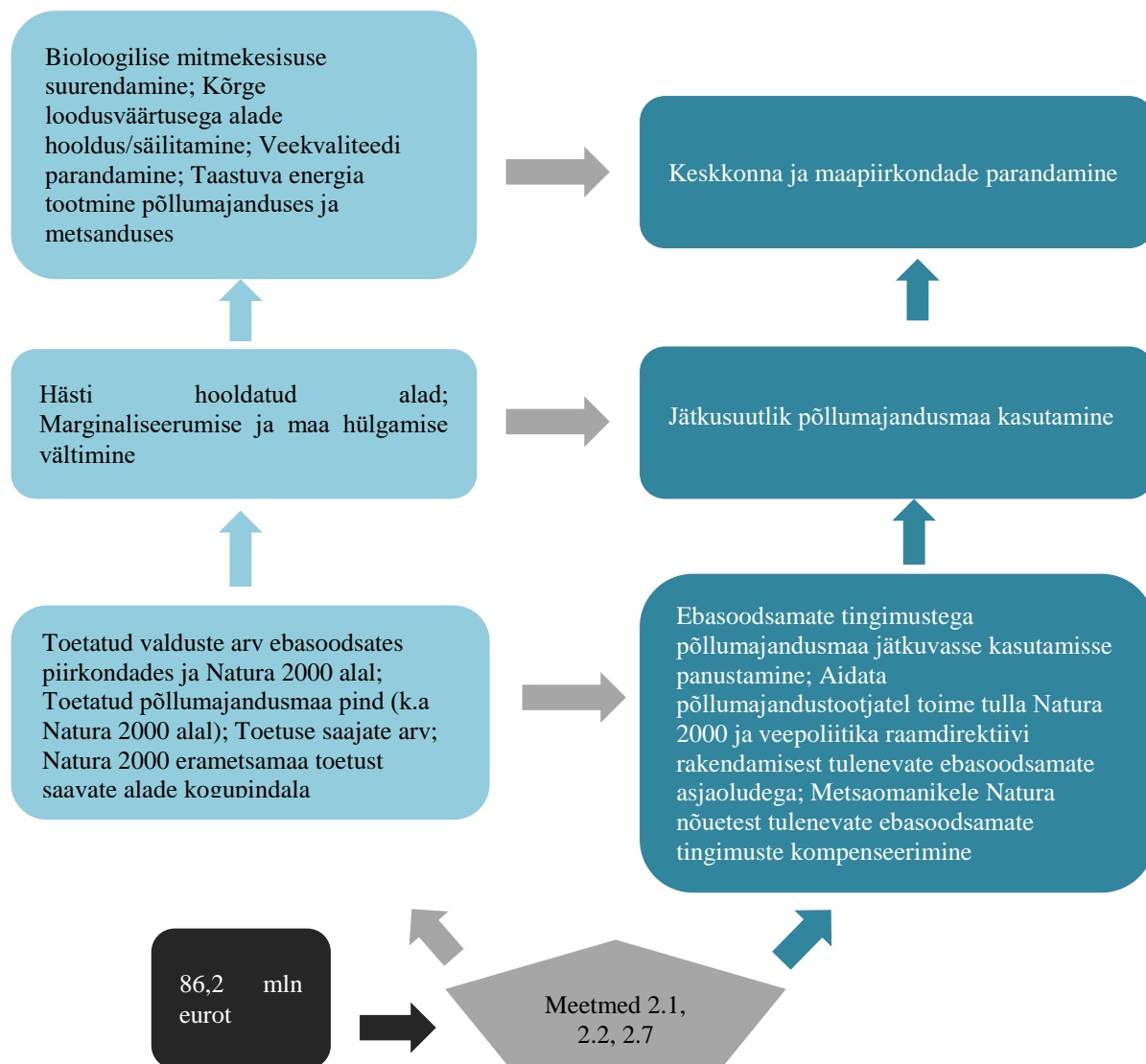
Kompensatsioonitoetused

- 1322 Teise telje raames rakendati kolme meetet („Ebasoodsamate piirkondade toetus“ (ESA); „Natura 2000 toetus põllumajandusmaale“ (NAT); „Natura 2000 toetus erametsamaale“ (NAM), mis võrreldes ülejäänud teise telje meetmetega olid oma olemuselt pigem passiivsed, kuna neid toetusi ei makstud täiendavate keskkonnategevuste eest. Kui ESA meetme puhul kompenseeriti toetusega põllumajandustootjate jaoks lisakulutusi, mis tulenevad eelkõige madala tootlikkusega maa harimisest, siis NAT ja NAM meetmete puhul kompenseeriti

toetuse saajatele Natura 2000 aladega seotud seadusandlikest piirangutest ja nõuete täitmisest tulenevat ebasoodsat olukorda.

- 1323 Meetmete sekkumisloogika on kokkuvõtvalt esitatud allpool (Joonis 127). Kui vaadata meetmete panust tegevuseesmärkidesse, siis ESA toetus on kindlasti kaasa aidanud ebasoodsamate tingimustega põllumajandusmaa jätkuvasse kasutamisse, kuna vaadelud perioodil (2007–2013) suurenes toetatud pind stabiilselt ning ületati ka väljundnäitaja sihtmäär (109% 2013. aastal). Ka Natura nõuetest tulenevate ebasoodsamate tingimuste kompenseerimine era-metsaomanikele toimus üsna eesmärgipäraselt, kuna perioodi lõpuks (2014) moodustas toetust saavate alade kogupindala 92% soovitud sihttasemest. Meetme „Natura 2000 toetus põllumajandusmaale“ puhul jäi panus tegevuseesmärgi saavutamisse pigem mõõdukaks, kuna sihttasemest saavutati 64%, kuid samas kasvas perioodi jooksul toetatud põllumajandusmaa pindala pidevalt. Kuna meetmetega seotud valdkondliku eesmärgi saavutamine põhineb samuti toetatud alade pindalal, võib öelda, et ESA ja NAM meetmete puhul on panus jätkusuutlikusse põllumajandusmaa kasutamisse võrreldes NAT meetmega märkimisväärses.
- 1324 Kui vaadelda meetmete seost üldeesmärgiga (keskkonna ja maapiirkondade parandamine), siis kuna tegu on kompensatsioonitoetustega (mis ei hõlma täiendavaid spetsiifilisi keskkonnakaitselisi nõudeid), on ka nende meetmete olulisus keskkonnaseisundi parandamise seisukohast pigem tagasihoidlik. Veelgi enam, NAT ja NAM toetuste puhul tuleb Natura 2000 aladel kaitseala, hoiuala või püsielupaiga kaitsekorrast tulenevaid nõudeid täitma ka ilma toetuseta. Samas arvestades, et Natura 2000 alade kaitse eesmärk iseenesest on seotud suuresti just elurikkuse säilitamisega, on meetmed kaasa aidanud ka loodusväärtuste säilitamisele.

Joonis 127. Kompensatsioonitoetuste sekkumisloogika eesmärkide põhjal

Allikas: Maaelu areng 2007–2013 ühise seire- ja hindamisraamistiku käsiraamat. Põllumajanduse ja maaelu arengu peadirektoraat, 2006.

Põllumajanduslikud keskkonnatoetused

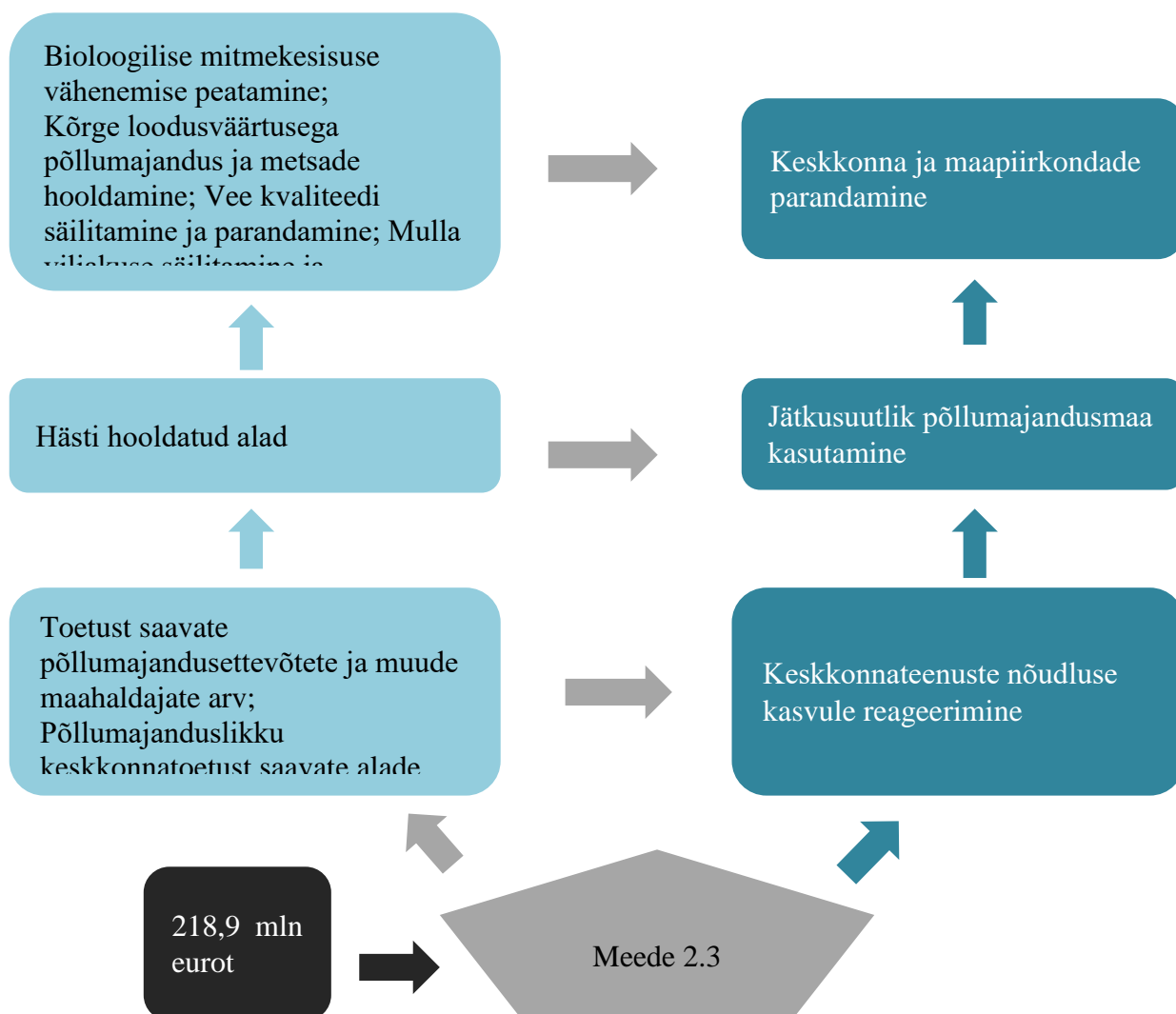
1325 Teise telje raames rakendatud meede 2.3 „Põllumajanduslik keskkonnatoetus“ oli eelkõige suunatud just keskkonnaseisundi parandamisele keskkonnasõbralike majandamisviiside toetamise kaudu. Meede hõlmas alljärgnevaid alameetmeid:

- 2.3.1 Keskkonnasõbraliku majandamise toetus (KSM)
- 2.3.2 Mahepõllumajandusliku tootmise toetus (MAHE)
- 2.3.3 Ohustatud tõugu looma pidamise toetus (OTL)
- 2.3.4 Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus (SRT)
- 2.3.5 Poollooduslike koosluste hooldamise toetus (PLK)

- 1326 Meetme sekkumisloogika on kokkuvõtvalt esitatud allpool (Joonis 128). Põllumajanduslikest keskkonnatoetustest on väljundnäitaja mõttes kõige edukamalt rakendatud mahepõllumajanduslikku tootmist, kuna MAHE puhul ületati perioodi lõpuks (2014) toetust saavate alade kogupindala sihttase (119%). PLK puhul jäi vastav näitaja oodatust madalamaks (69%), kuid toetatav pind Natura 2000 alal kasvas perioodi lõpuks siiski märgatavalt. Keskkonnasõbraliku majandamise toetust iseloomustab toetatud alade kogupindala jätkuv vähenemine perioodi lõpus ning aastaks 2014 saavutati oodatud eesmärgist 87%. Kui aga vaadata toetatud alade pindala suurust hektarites, siis kõige enam on panustanud keskkonna-teenuste nõudluse kasvule (tegevuseesmärk) KSM toetus, sest maksimaalne perioodi jooksul (2009) toetatud pind oli 444 293 ha (MAHE puhul 126 242 ha). Lisaks pindalapõhistele toetustele pöörati põllumajandusliku keskkonnatoetuse raames tähelepanu ka ohustatud tõugu loomade (OTL) ja kohalikku sorti taimede kasvatamise (SRT) toetamisele. Kui OTL alameedet rakendati üsnagi edukalt (kokkuvõttes kasvas perioodi jooksul ohustatud tõugu loomade arv), siis SRT toetuse rakendus märkimisväärselt alla ootuste (väljundnäitaja saavutas 8% sihttasemest). Põllumajandusliku keskkonnatoetuse panuse hinnang valdkondliku eesmärgi saavutamisse on saranane tegevuseesmärgiga.
- 1327 Arvestades, et KSM ja MAHE puhul on eelarve mõttes tegu kõige suuremate alameetmetega ning need sisaldavad keskkonnaspetsiifilisi nõudeid (nt viljavaheldusplaan, talvine taimkate, väetiste ja taimekaitsevahenditega seotud piirangud), võib eeldada, et keskkonnasõbralik majandamine ja mahepõllumajanduslik tootmine on kõige enam kaasa aidanud üldeesmärgile ehk keskkonnaseisundi parandamisele. Maapaikkondade säilitamise osas võib öelda, et seda aspekti ei ole põllumajanduslik keskkonnatoetus olulisel määral mõjutanud, kuna inimesed seovad oma elu maapiirkondadega eelkõige tulenevalt enda soovist ja/või peretraditsioonidest, mistõttu ei oma toetus väga suurt mõju sellele, kas inimesed otsustavad maale elama jääda või mitte.

Joonis 128. Põllumajandusliku keskkonnatoetuse sekkumisloogika eesmärkide põhjal

Allikas: Maaelu arengukava 2007–2013 ühise seire- ja hindamisraamistiku käsiraamat. Põllumajanduse ja maaelu arengu peadirektoraat, 2006.

Loomade heaolu

- 1328 Teise telje raames rakendati ka meetet, mis keskendus loomade heaolu tagamisele loomade karjatamise toetuse (LKT) kaudu⁴²⁵. Meede saavutas seatud sihtmäärad nii väljund- kui ka tulemusnäitaja osas – kõige suurem oli väljas karjatatavate loomade arv aastal 2011, pärast seda hakkas vastav arv vähenema, kuid ka toetusperioodi lõpuks oli eesmärk ületatud (112%). Meede oli oluline, kuna toetuse raames elluviidud tegevused parandasid loomade heaolu ning toetasid loomade heaolu ja keskkonnahoiuga arvestavat loomakasvatust. Lisaks võib hindamise tulemusena tõdeda, et LKT meede omas positiivset mõju bioloogilisele

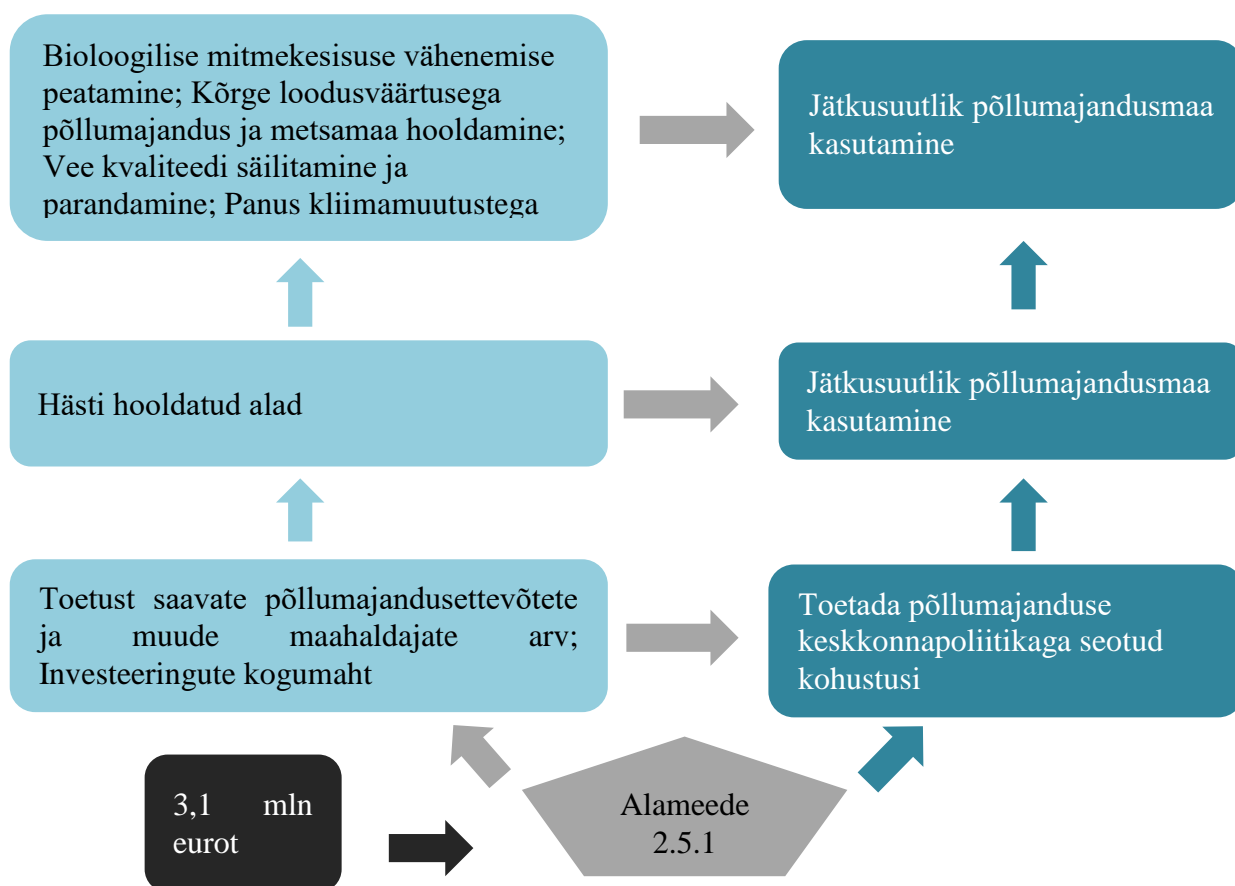
⁴²⁵ Antud meetme jaoks ei ole MAKi Ühises seire- ja hindamisraamistiku käsiraamatus sekkumisloogikat määratletud

mitmekesisusele ning teataval määral aitas meede kaudselt kaasa ka veekogude seisundi parandamisele.

Vähetootlikud investeeringud

- 1329 Vähetootliku investeeringuna toetati teise telje raames kiviaedade taastamist. Alameetme 2.5.1 „Kiviaia taastamise toetuse“ (KIA) eesmärk oli aidata kaasa kõrge ajaloolise, kultuurilise ja maastikulise väärtusega traditsiooniliste põllumajandusmaastike elementide, kiviaedade, taastamisele. Meetme sekkumisloogika on kokkuvõtvalt esitatud allpool (Joonis 129).
- 1330 Kuigi alameetme vastu oli märkimisväärne huvi, ei vastanud suur osa taotlustest toetuse nõuetele, mis mõjutas ka alameetme väljundnäitaja sihttaseme saavutamist: aastaks 2014 taastati vaid ligi 128,7 km kiviaedu, moodustades eesmärgist vähem kui pool (43%). Ka meetme eelarve oli väikesemahuline (ligi 4 mln eurot), mistõttu on ka toetuse panus tegevuseesmärgi (toetada põllumajanduse keskkonnapoliitikaga seotud kohustusi) saavutamise seisukohast tagasihoidlik. Kiviaedade taastamine mõjutab positiivselt bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust, pakkudes kasvukohta taimedele ja elupaika imetajatele, kuid kiviaedade kui elupaiga väärtus kasvab eelkõige ajas.

Joonis 129. Vähetootliku investeeringutoetuse sekkumisloogika eesmärkide põhjal

Allikas: Maaelu arengu 2007–2013 ühise seire- ja hindamisraamistiku käsiraamat. Põllumajanduse ja maaelu arengu peadirektooraat, 2006.

6.3.1 Kokkuvõttev hinnang

Kood ÜK.16. Kuidas ja mil määral on meede kaasa aidanud keskkonnaseisundi parandamisele?

Hinnangu alus:

- eksperthinnangud MAKi mõju kohta eri keskkonnaaspektide osas (intervjuud, fookusgrupp)

1331 Vaadeldes maaelu arengukava mõju eri keskkonnaaspektidele, rõhutati järeelhindamise ekspertintervjuude ja fookusgrupi käigus, et MAKi raames rahastatud meetmetest tuleneva mõju ulatust (puhasmõju) on keeruline määratleda, kuna keskkonnamõjud on piiriülesed ning lisaks MAKi sekkumistele mõjutavad keskkonnaseisundit ka mitmed muud tegurid nagu näiteks kliima. Seetõttu puuduvad kindlad alused väitmaks, et teatud muutus keskkonnaseisundis tuleneb konkreetsest meetmest. Seega tuleb MAKi panuse hindamisel

lähtuda üldtunnustatud näitajatest, mille muutuste põhjal saab eelkõige kvalitatiivselt kirjeldada, kas ja mil määral on meetmed kaasa aidanud keskkonnaseisundi paranemisele.

- 1332 MAKi 2. telje meetmete puhul saab öelda, et enim on keskkonnaseisundi parandamisele kaasa aidanud põllumajanduslik keskkonnatoetus (PKT). Järelhindamise fookusgrupis töid eksperdid välja, et kõige märkimisväärsema ja positiivsema keskkonnamõjuga on olnud keskkonnasõbralike majandamisviiside toetamine (KSM), kuid ka mahepõllumajandusliku tootmise toetamine (MAHE). Lisaks sellele, et tegemist on eelarve mõttes kõige suuremate alameetmetega PKT ja kogu 2. telje meetmete raames, sisaldavad need spetsiifilisi nõudeid (nt viljavaheldusplaan, talvine taimkate, väetiste ja taimekaitsevahenditega seotud piirangud), mis on määratletud eesmärgiga vähendada põllumajandustegevuse keskkonnamõju. Poollooduslike koosluste hooldamise alameetme puhul seisneb peamine mõju selles, et hooldustegevused on loonud paremad tingimused elurikkuse ja maastikulise mitmekesisuse säilimiseks. Ohustatud tõugu looma pidamise alameetme olulisim mõju on seotud asjaoluga, et vaadeldud perioodil (2007–2014) üldine ohustatud tõugu loomade arv suurenes, seeläbi panustati ohustatud tõugu loomade säilimisele (samal ajal loomade arv ei suurenenud kõikide toetatud loomaliikide lõikes). Kohalikku sorti taimede kasvatamise alameetme puhul on mõju keskkonnale paraku minimaalne, kuna alameetme ei rakendunud ootuspäraselt (eesmärgi sihttase saavutamata) ning seega ei ole alameetme olulisel määral kaasa aidanud keskkonnaseisundi paranemisele.
- 1333 Kui vaadata ebasoodsamate alade meedet, siis toetuse raames ei olnud toetuse saajad kohustatud täitma spetsiifilisi keskkonnakaitsealisi nõudeid, mistõttu meetme panus ebasoodsamates piirkondades keskkonnaseisundi parandamisele on olnud pigem tagasihoidlik. Seda kinnitab ka järelhindamise fookusgrupi arutelu, mille raames hinnati meetme mõju bioloogilisele mitmekesisusele pigem väikeseks. Bioloogilise mitmekesisuse säilimist toetati näiteks püsirohumaade ekstensiivse hooldamisega ning liblikõieliste kultuuride kasvatamisega, mis mõjutas positiivselt mullaviljakust.
- 1334 Loomade karjatamise meetme puhul leidsid järelhindamise fookusgrupis osalenud eksperdid, et meetme positiivne mõju bioloogilisele mitmekesisusele on pigem oluline. Lisaks mainiti, et õige koormusega karjatamine parandab Eesti veekogude seisundit (mida rohkem on rohumaid, seda parem on veekvaliteet). Ka taustauuringus „Loomade heaolu: karjatamise toetus“⁴²⁶ on tõdetud, et karjatamise tagajärjel näiteks taimeliikide mitmekesisus suureneb (kui kõrgemad taimed süüakse ära, siis madalamad taimed saavad rohkem valgust) ning loomade tallamine soodustab seemnete idanemist.
- 1335 MAKi keskkonnamõju strateegilises hindamises on välja toodud, et kiviaedade taastamise toetusel on neutraalne mõju vee seisundile, õhu kvaliteedile, kliimamuutustele ning mullakvaliteedile. Positiivselt peaks meede mõjutama elusloodust ja maastikke⁴²⁷. Ka järelhindamise fookusgrupis hinnati alameetme mõju veevaldkonnale ja kliimamuutustele

---

⁴²⁶ Taustauuring „Loomade heaolu: karjatamise toetus“. Lõpparuanne. EMÜ, 2009.

⁴²⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

neutraalseks, kuid bioloogilise mitmekesisuse puhul leiti, et mõju on võrdlemisi oluline, kuna taastatud kiviaiad soodustavad elurikkuse säilimist.

1336 Natura 2000 (nii põllumajandusmaale kui ka erametsamaale ette nähtud) toetuste puhul võib meetmete enda mõju keskkonnale pidada üsna tagasihoidlikuks, kuna Natura 2000 aladel peab kaitseala, hoiuala või püsielupaiga kaitsekorrast tulenevaid nõudeid täitma ka ilma toetuseta⁴²⁸. Samas arvestades, et Natura 2000 alade kaitse eesmärk iseenesest on seotud suuresti just elurikkuse säilitamisega, on meetmed kaasa aidanud ka loomade, lindude ja taimede ning nende elupaikade ja kasvukohtade säilimisele.

1337 Meetmetega seotud keskkonnamõju on täpsemalt analüüsitud iga meetme kirjelduse juures.

Kood ÜK.20. Millised muud tulemused, sh ka teiste eesmärkidega/telgedega seonduvad, on seotud kõnealuse meetme rakendamisega (kaudsed, positiivsed/negatiivsed tulemused toetuse saajate ja ka muude isikute jaoks, kohalik tasand)?

Hinnangu alus:

- eksperthinnangud (intervjuud, fookusgrupp)
- 2. telje taotlusaluste alade kattumine (PMK püsihindamisaruanne)

1338 MAKi 2. telje raames oli võimalik teatud juhtudel taotleda toetust samaaegselt mitmest meetmest, mistõttu mõjutasid meetmed ka üksteise tulemuste saavutamist. Näiteks ohustatud tõugu looma pidamise (OTL) ja kohalikku sorti taimede kasvatamise (SRT) toetusi võisid taotleda kõik 2. telje taotlejad. Põhimõtte, mida 2. telje puhul jälgiti, seisnes selles, et pind kui selline saab ainult ühte toetust. See tähendab, et ühel taotlejal oli võimalik taotleda kahte pindalapõhist toetust eri pindadele⁴²⁹.

1339 Ebasoodsamate alade meede (ESA), mis oma olemuselt oli kompensatsioonitoetus, ei hõlmanud otseseid keskkonnaseisundit parandavaid nõudeid. Kuna aga ebasoodsamatele aladele oli võimalik taotleda ka näiteks keskkonnasõbraliku majandamise (KSM) ja mahepõllumajandusliku tootmise (MAHE) toetuseid, mis on suunatud peamiselt just keskkonnaseisundi parandamisele, võib öelda, et ka ebasoodsamatel aladel aidati osaliselt kaasa keskkonnanahoidlikumale põllumajandustootmisele. Kui KSM taotletud pind ESA alal 2009–2013 vähenes, siis MAHE taotlusalused pinnad hoopiski kasvasid. Meetme „Natura 2000 toetus põllumajandusmaale“ (NAT) puhul taotleti NAT taotlusalusele maale 2. telje pindalatoetustest kõige enam ESA toetust (keskmiselt 75%), mis on ka arusaadav, kuna Natura 2000 alad paiknevad looduslikult väärtuslikes, kuid enamasti põllumajandustegevuse jaoks ebasoodsatel aladel. Kuid NAT toetuse raames taotleti ka KSM ja MAHE toetust⁴³⁰.

1340 Kui vaadata põllumajandusliku keskkonnatoetus meedet, siis näiteks kohalikku sorti taimede kasvatamine toetuse (SRT) raames taotleti kõige enam lisaks MAHE toetust (ca poolele

⁴²⁸ Allikas: järelhindamise fookusgrupp.

⁴²⁹ Allikas: järelhindamise ekspertintervjuu.

⁴³⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

pinnast) ja KSM toetust (34%). Poollooduslike koosluste hooldamise (PLK) alameetme puhul aga teisi pindalatoetusi taotleda ei saanud. Loomade karjatamise toetuse (LKT) raames on alates aastast 2009 olnud perioodi jooksul 200–250 LKT toetuse saajat, kellel on olnud ka PLK toetuse kohustus. Kuna karjatamine on tihtilugu seotud suuremate kulutustega, on mõlema toetuse taotlemise võimalus ka asjakohane⁴³¹.

1341 Kui vaadelda 2. telje meetmete seoseid MAKi teiste telgedega, siis näiteks meetme „Natura 2000 toetus erametsamaale“ (NAM) puhul oli NAM tootjatel võimalik taotleda ka metsade majandusliku väärtuse parandamise ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmise toetust (meede 1.5). Kuna tegevused metsa majandusliku väärtuse parandamiseks, loodusõnnetuste või tulekahju tagajärjel kahjustunud metsa taastamiseks ning metsatulekahjude ennetamiseks tagavad erametsa säästva majandamise ja soodustavad metsa bioloogilise mitmekesisuse säilitamist, siis aitas meede 1.5 kaasa ka NAM toetuse eesmärkide saavutamisele⁴³². 2. telje üldise eesmärgi (keskkonna parandamine) saavutamist on tugevdanud ka muud MAKi teljed, mis on osaliselt olnud suunatud keskkonnahoiule. Näiteks MAKi keskkonnamõju strateegilises hindamises on välja toodud, et positiivset keskkonnamõju MAKi raames toetab korrapäraste rajatiste vastavusse viimine keskkonnanõuete ja hea tavaga ning parima võimaliku tehnika kasutuselevõtt. Seda toetab ka järeelhindamise fookusgrupis osalenud ekspertide arvamus, mille kohaselt näiteks sõnnikuhoidlate uuendamine või ehitamine aitab vähendada põllumajandustootmise negatiivset keskkonnamõju. Veelgi enam, parima võimaliku tehnika kasutuselevõtt tähendab muuhulgas ressursisäästlikumat põllumajandustootmist. Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013 seirearuandes on välja toodud, et veekogude seisundi parandamisesse on kaudselt panustanud koostöö- ja teavitamistegevused ning erinevad investeeringumeetmed (sh põllumajandusettevõtete ajakohastamine, põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur)⁴³³. Küll aga toodi fookusgrupis ja intervjuudes välja vastupidiseid juhuseid, mille puhul investeeringumeetmed võivad avaldada teatavat takistavat mõju 2. telje keskkonnanäesmärkide saavutamisele. Näiteks suuremate lautade rajamisega kaasneb tulevikus tõenäoliselt ka suurem koormus keskkonnale ning uute farmide tehnoloogia võib olla selline, mille puhul loomi õue ei lasta (mis on aga just loomade karjatamise toetuse eesmärk). Lisaks tõdeti, et ka maaparandusega seotud tegevused võisid mõnes kohas avaldada negatiivset mõju bioloogilisele mitmekesisusele.

1342 Lisaks on 2. telje meetmete rakendamist teataval määral mõjutanud ka välised tegurid nagu majanduslik ja poliitiline keskkond. SRT toetuse puhul võibki välja tuua asjaolu, et meetme rakendamise ajal langes rukkiturg, mis omakorda avaldas tõenäoliselt mõju ka taotlemisele – kui põllumajandustootjal ei ole võimalik oma toodangut müüa, siis puudub tal ka huvi kasvatada meetme raames toetatavat rukkisorti.

---

⁴³¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁴³² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁴³³ Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

6.3.2 Vastused horisontaalsetele ja üldistele hindamisküsimustele

Kood ÜK. 3. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud loodusvarade ja maastiku (sh bioloogiline mitmekesisuse ning kõrge loodusväärtusega põllumajanduse ja metsanduse) kaitsele ja parandamisele? (Ühenduse strateegiline prioriteet, bioloogiline mitmekesisus on ka ÜPP läbivaatamise eesmärk (*Health Check objective*); seonduvad mõjunäitajad 4: põllumajandusmaa linnustiku indeks, 5: suure loodusväärtusega põllumajandus ja metsandus ja 6: vee kvaliteet).

Hinnangu alus:

- eksperthinnangud MAKi mõju kohta eri keskkonnaaspektide osas (fookusgrupp)
- lindude liigirikkuse, arvukuse ja asustustiheduse seirenäitajad (PMK)
- kimalaste mitmekesisuse ja arvukuse seirenäitajad (PMK)

1343 „Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ panustas loodusvarade ja maastiku kaitsele ja parandamisele eelkõige läbi 2. telje meetmete rakendamise, mis kõik olid suuremal või vähemal määral seotud elurikkuse aspektiga. Samas, olulisim mõju tulenes keskkonnasõbraliku majandamise (KSM) ja mahepõllumajandusliku tootmise (MAHE) toetustest, mille mõju analüüsiti spetsiifilisemalt lähtudes põllulindude ning selgrootute (kimalaste) liigirikkuse ja arvukuse näitajatest. Nimetatud näitajaid vaadeldi Põllumajandusuuringute Keskuse poolt teostatud uuringute „Lindude liigirikkuse, arvukuse ja asustustiheduse uuring“ (2010–2014) ja „Kimalaste mitmekesisuse ja arvukuse uuring“⁴³⁴ (2009–2014) raames.

1344 Lindude liigirikkuse, arvukuse ja asustustiheduse uuringus⁴³⁵ (2010–2014) koguti andmeid viie linnunäitaja kohta: pesitsevate paaride arv, pesitsevate paaride arv põldlõokeseta, pesitsevate liikide arv, kõikide liikide arv ja pesitsevate lindude Shannoni mitmekesisuse indeks.⁴³⁶ Uuringu tulemustest selgus, et kõik linnunäitajad, v.a pesitsevate paaride arv, olid mahepõllumajandusliku tootmise (MAHE) ettevõtetes oluliselt kõrgemad kui keskkonnasõbraliku majandamise (KSM) ja/või KSM ja MAHE toetustega mitteliitunud (ÜPT) ettevõtetes. KSM ettevõtete tegevus aga ei olnud sedavõrd keskkonnasõbralikum, et oleks avaldunud positiivne mõju linnustikule võrreldes toetusega mitteliitunud ettevõtetega. Uuringu tulemuste põhjal ei saa järeldada, et MAHE või KSM ettevõtete majandamine oleks aastate jooksul põhjustanud linnustiku näitajate olulist tõusu või langust. Samas võib öelda, et **MAHE toetus on aidanud läbi aastate tagada linnustikule soodsaid alasid**, kus neid leidis arvukamalt ja liigirikkus oli kõrgem.

1345 Kimalaste seire (2009–2014) koondanalüüsi põhjal saab öelda, et aastate keskmisena oli kimalaste arvukus keskkonnasõbraliku majandamisega seotud ettevõtetes oluliselt kõrgem kui näiteks mahepõllumajandusliku tootmise toetuse ja keskkonnatoetusega mitteliitunud ettevõtetes. Kimalaste liigirikkus oli aga nii MAHE kui ka KSM ettevõtetes oluliselt kõrgem

⁴³⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁴³⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁴³⁶ Shannoni mitmekesisuse indeks võtab arvesse nii liikide arvu kui ka selle, kui palju isendeid igast liigist esineb; indeks on seda suurem, mida rohkem liike esineb ja mida ühtlasemalt nende arvukus liikide vahel on jaotunud ehk mida mitmekesisem on kooslus (PMK püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta)

kui toetustega mitteliitunud ettevõtetes. Kokkuvõtvalt saab öelda, et kimalaste olukord keskkonnatoetustega liitunud aladel oli parem kui toetustega mitteliitunud aladel (ÜPT)⁴³⁷.

- 1346 Poollooduslike koosluste hooldamise toetuse puhul eraldi elupaikade ega liikide seisundiseiret läbi ei viidud, kuid ka fookusgrupis tõdeti, et tegu on toetusega, mis kindlasti on vajalik bioloogilise mitmekesisuse säilimise seisukohast. Keskkonnaministeeriumi koordineeritud riikliku keskkonnaseire tulemuste põhjal saab näiteks öelda, et puisniitude olukord on jäänud samaks või pigem halvenenud. Perioodi 2007–2014 luhaniitude seiretulemuste kohaselt on üksikud seirealad väga heas seisundis, kuid üldiselt on seisund pigem halb ja halvenev. Mis puudutab rannaniitusid, siis nende seisund on väga erinev – on nii väga heas kui ka väga halvas seisus rannaniite. Loopealsete osas on mainitud, et loopealsete olukord ja säilimise perspektiiv Eestis on kehtvalt väga halb. Samas on oluline märkida, et riiklike seiretulemuste laiendamine kõigile kooslustele ei pruugi peegeldada tegelikku olukorda, eriti põhjusel, et paljud liikide seisundiseiresse kaasatud alad ei ole alati PLK hooldamise toetust saanud alad⁴³⁸.
- 1347 Bioloogilise mitmekesisuse säilitamisega olid seotud ka ohustatud tõugu looma pidamise (OTL) ja kohalikku sorti taimede kasvatamise (SRT) toetused, kuna loomade ja taimede mitmekesisus on üks osa elurikkusest. Põllumajanduse kontekstis on eriti oluline just erinevate taimesortide ja loomatõugude säilitamine, et tagada geneetiline ja looduslik mitmekesisus. OTL toetuse puhul võib öelda, et see on teataval määral kaasa aidanud kohalike ohustatud tõugu loomade säilimisele (mida kinnitab järelhindamise fookusgrupi ekspertide arvamus), kuna vaadeldud perioodil kasvas toetusaluste ohustatud tõugu loomade arv (2014. aastal loomade arv siiski taas kahanes), kuid mitte kõikide toetusaluste tõugude lõikes (nt eesti maakarja tõugu veis). Kuna SRT toetus ei rakendunud ootuspäraselt (toetuse saajate madal huvi toetuse vastu ning väljundnäitaja vaid 8-protsendiline saavutusmäär 2014. aastal), ei aidanud nimetatud toetus olulisel määral kaasa rukkisordi „Sangaste“ säilimisele ning seeläbi ka bioloogilise mitmekesisuse säilimisele.
- 1348 Ka kiviaedade taastamine vähetootlike investeeringute toetuse kaudu aitas kaasa maastiku ilme parandamisele ja korrastamisele. Kiviaiad pakuvad kasvukohta taimedele ning on elupaigaks imetajatele, roomajatele, kahepaiksetele ja putukatele.
- 1349 Mis puudutab kõrge loodusväärtusega põllumajandust, siis kõrge looduväärtusega (KLV) põllumajanduse iseloomustamine Eestis on suhteliselt problemaatiline, kuna puuduvad ühised alused nii põllumajandustootmise kui ka põllumajandusmaa keskkonnaväärtuste kirjeldamiseks⁴³⁹. MAKi kontekstis olid toetatavateks kõrge loodusväärtusega aladeks loetud vaid poollooduslikud kooslused Natura 2000 alal. Et toetust saanud poollooduslike koosluste pindala on perioodi kestel kasvanud 14 758 hektarilt (2007) 24 156 hektarini (2014), võib eeldada, et ka kõrge loodusväärtusega põllumajandusaladel on toimunud positiivsed muutused.

---

⁴³⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁴³⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁴³⁹ Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

1350 Kuna MAKi üks eesmärk oli säilitada ja suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust, siis on mitmed toetused ka teataval tasandil sellele kaasa aidanud. Kui keskkonnasõbraliku majandamise ja mahepõllumajandusliku tootmise puhul saab toetusest tulenevat mõju teatud näitajate osas eristada (ning mis üldjuhul on olnud ka positiivne), siis ülejäänud toetuste osas on see keerulisem, kuna nende raames ei ole eraldi läbi viidud elupaikade ega liikide seisundiseiret.

Kood ÜK. 7. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud kliimamuutuste leevendamisele ja nendega kohanemisele? (ÜPP läbivaatamise eesmärk).

Hinnangu alus:

- eksperthinnangud MAK mõju kohta kliimamuutuste osas (fookusgrupp)

1351 Põllumajandussektoris on põhilisteks eralduvateks kasvuhoonegaasideks (KHG) diämmastikoksiid (N_2O) ja metaan (CH_4). Diämmastikoksiid tekib peamiselt taimekasvatusest sünteetiliste lämmastikväetiste ja loomasõnniku kasutamise tulemusena. Seega on lämmastikväetiste puhul vaja tähelepanu pöörata nende tasakaalustatud kasutamisele, sest just ebaõige väetamise korral jääb lämmastik omastamata ja satub keskkonda⁴⁴⁰.

1352 Perioodil 2007–2013 on kliimamuutuste leevendamisele kaasa aidanud peamiselt 2. telg ja seda eelkõige ekstensiivselt majandatavate rohumaade kaudu. Rohumaadel mulla pinda igaaastaselt ei harita ja väetisi kasutatakse võrreldes põllumaadega vähem. Seetõttu aeglustub ka kasvuhoonegaaside emissioon rohumaadelt. 2014. aastal oli kõige suurem rohumaade pindala seotud keskkonnasõbraliku majandamise toetusega (174 406 ha⁴⁴¹), kuid kõige kõrgem rohumaade osatähtsus (75%⁴⁴²) oli seotud mahepõllumajandusliku tootmisega⁴⁴³. Lisaks aitasid KHG heitkoguste vähendamisele kaasa keskkonnasõbraliku majandamise ja mahepõllumajandusliku tootmise toetuste väetise kasutamisega seotud piirangud ning väetusplaani koostamise nõue. Kaudselt on kliimamuutuse leevendamisele panustanud ka Natura 2000 aladega seotud meetmed (toetus põllumajandusmaale ja erametsamaale). Nimelt, Euroopa Liidu suunised kliimamuutuste ja Natura 2000 kohta⁴⁴⁴ tõdevad, et Natura 2000 alad pakuvad ökosüsteemi teenuste näol lahendusi kliimamuutuste leevendamiseks ning nendega kohanemiseks. Eelkõige seisneb Natura alade panus kliimamuutuste leevendamisse selles, et alad talletavad ja seovad süsinikku (Natura 2000 alade jätkusuutlik majandamine takistab süsiniku kadu, mis on talletunud taimestikis ja pinnases ning suurendab süsinikdioksiidi sidumisvõimet). Ka põllumajandussektori kliimamuutuste leevendamise ja kohanemisega seotud tegevuskavas⁴⁴⁵ on KHG heitkoguste vähendamise keskkonnameetmena välja toodud

⁴⁴⁰ Põllumajandusministri 29.05.2013. a käskkirja nr 120 "Põllumajandussektoris kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise tegevuskava 2012–2020 kinnitamine" Lisa, 2013.

⁴⁴¹ KSM toetuse rohumaade hulka on arvestatud ka tootjatele kuuluvad rohumaad, mis toetust ei saa, kuid mida hooldatakse

⁴⁴² MAHE toetuse rohumaade hulka on arvestatud ka tootjatele kuuluvad rohumaad, mis toetust ei saa, kuid mida hooldatakse

⁴⁴³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁴⁴⁴ Guidelines on Climate Change and Natura 2000. Dealing with the impact of climate change on the management of the Natura 2000 Network of areas of high biodiversity value. European Union, 2013.

⁴⁴⁵ Põllumajandusministri 29.05.2013. a käskkirja nr 120 "Põllumajandussektoris kliimamuutuste leevendamise

just keskkonnasõbraliku majandamise, mahepõllumajandusliku tootmise toetused ning Natura 2000 toetus erametsamaale. Sarnasele järeltulele jõuti ka fookusgrupi käigus, kuigi toetuste panust kliimamuutuste leevendamisele hinnati siiski üsna väikeseks. Lisaks rõhutati Natura toetuse puhul, et Natura 2000 sihtkaitsevööndi metsad on väga vanad ning järjest enam majandamata, mistõttu nende süsiniku sidumisvõime võrreldes nooremate metsadega on praktiliselt olematu.

- 1353 Et kasvav terve mets on inimtekkelise süsihappegaasi suurim siduja, on kliimamuutuste leevendamise seisukohast teatavat mõju omanud ka kahjustatud metsa taastamise ja metsatulekahju ennetamise toetus (metsa tootmispotentsiaali taastamise ja metsatulekahjude ennetamise kaudu).

Kood ÜK. 8. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud veemajanduse parandamisele (vee kvaliteet, kasutus ja kogus)? (ÜPP läbivaatamise eesmärk (*Health Check objective*)).

Hinnangu alus:

- muutused veekvaliteedi näitajates
- ekspertiinangud MAKi mõju kohta veekvaliteedi osas (fookusgrupp)

- 1354 Põllumajandussektoris mõjutavad veekogude ja põhjavee kvaliteeti oluliselt näiteks loomafarmid (heitvesi) ja taimekasvatus (sõnniku ja mineraalväetiste ning mürkemikaalide kasutamine), põhjustades veekogude reostumist eelkõige taimetoiainetega (fosfori, lämmastiku ning orgaaniliste ühenditega).
- 1355 MAKi raames on **veekvaliteedile avaldanud teatavat positiivset mõju eelkõige keskkonnasõbraliku majandamise (KSM) ja mahepõllumajandusliku tootmise (MAHE) toetuste rakendamine** ja seda peamiselt väetiste kasutamise piiramise kaudu. Mõju hindamisel veekvaliteedile saab lähtuda PMK poolt teostatud uuringute „Taluvärava toiteelementide bilansi ja kasutuse uuring“ (2007–2014) ja „Pestitsiidide kasutuskooormus“ (2007–2014) tulemustest⁴⁴⁶. Esimese uuringu tulemuste põhjal võib öelda, et KSM ja MAHE seires osalenud ettevõtete lämmastiku, fosfori ja kaaliumi taluvärava bilansi tulemused on keskkonna keemilise koormuse vähenemise ja veeseisundi kaitsmise seisukohalt head. Kõige vähem leostus lämmastikku mahepõldudelt (ka fosfori ja kaaliumi leostumisest põhjustatud põhja- ja pinnavee saastamise risk on maheviljeluses üldjuhul minimaalne). Eeldades, et talvine taimkate põhjustab muutusi toiteelementide leostumises sõltumata toetustüübist, siis selgus, et **talvise taimkattega põldudelt leostus lämmastikku vähem kui taimkatteta põldudelt**. Talvine taimkate vähendas ka fosfori leostumist⁴⁴⁷. Kui vaadelda pestitsiidide kasutamist, siis avaldus KSM seires osalenud põllumajandusettevõtetes kasutatud pestitsiidide keemilise surve suurenemise oht keskkonnale ja vee kvaliteedile. Pestitsiididega pritsitud pind

1371

ja kliimamuutustega kohanemise tegevuskava 2012–2020 kinnitamine” Lisa, 2013.

⁴⁴⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015; Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016.

⁴⁴⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

ja kasutatud toimeaine kogused pritsitud pinna ning põllumajandusmaa kohta küll vähenesid aastatel 2008–2010, kuid suurenesid taas aastast 2011⁴⁴⁸. Kuna mahepõllumajandustootmisel ei või kasutada keemilisi taimekaitsevahendeid, siis **puudub MAHE tootmise alusel pinnal ka risk taimekaitsevahendite jääkide sattumiseks põhja- ja pinnavette**⁴⁴⁹. Teatav positiivne mõju veekvaliteedile tuleneb ka poollooduslike koosluste hooldamisest, kuna õige koormusega karjatamine parandab Eesti veekogude seisundit. Nimelt, karjatamine mõjutab rohumaade osakaalu põllumajandusmaas ning mida rohkem on rohumaid, seda parem on ka veekvaliteet⁴⁵⁰.

Kood H.2. Mil määral on programm kaasa aidanud säästva arengu edendamisele maapiirkondades? Konkreetset, mil määral on programm maapiirkondades kaasa aidanud loodusvarade ning maastiku kaitse ja parandamise kolmele prioriteetsele valdkonnale:

–bioloogiline mitmekesisus ning suure loodusliku väärtusega põllumajandustootmise ja metsandussüsteemide ning traditsiooniliste põllumajandusmaastike säilitamine ja arendamine?

– vesi?

– kliimamuutus?

Hinnangu alus:

- eksperthinnangud MAKi mõju kohta eri keskkonnaaspektide osas (intervjuud, fookusgrupp)
- lindude liigirikkuse, arvukuse ja asustustiheduse seirenäitajad (PMK)
- kimalaste mitmekesisuse ja arvukuse seirenäitajad (PMK)
- muutused veekvaliteedi näitajates
- toetuse saajate hinnang keskkonnakaitsele tähelepanu pööramise olulisuse kohta (PMK e-küsitlus)

1356 Eesti maaelu arengukava 2007–2013 kontekstis oli nii bioloogilise mitmekesisuse ja keskkonnasõbralike põllumajandus- ja metsandussüsteemide kui ka traditsiooniliste põllumajandusmaastike säilitamiseks ja arendamiseks suunatud eelkõige 2. telg. Samuti pööras 2. telg tähelepanu vee kvaliteedi tagamisele ning kliimamuutuste leevendamisele. 2. telje meetmete raames soodustati selliste põllumajanduslike tootmisviiside rakendamist, mis tagaksid stabiilse keskkonnaseisundi ning maakasutuse piirkondades, kus see on oluline traditsiooniliste maastike kujunduses ning Natura 2000 aladel.

1357 Bioloogiline ja maastikuline mitmekesisus on tihedalt seotud, kuna liigestatud maastik loob eelduse elupaikade rohkuseks ja seeläbi ka liikide paljususeks. Maaelu arengukava raames **hooldati poollooduslikke kooslusi ning välditi seeläbi elupaiga pindala vähenemist ning säilitati maastikke** – hooldusnõuded aitasid tagada ka kooslustele iseloomulikku struktuuri ja funktsiooni ning säilitada traditsioonilist maastikuilmet ja mitmekesisust. Kaudselt mitmekesistasid kaudselt maastikuilmet ja välistasid monokultuuride domineerimise

⁴⁴⁸ Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016.

⁴⁴⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁴⁵⁰ Allikas: järelhindamise fookusgrupp.

keskkonnasõbraliku majandamise ja mahepõllumajandusliku tootmise raames erinevate kultuuride kasvatus ja viljavaheldus põldudel. Oma osa maastiku mitmekesisuse säilitamisel tagas ka keskkonnasõbraliku majandamise tootjate poolt võetud baasnõuetes fikseeritud kohustuse täitmine, mille kohaselt pidid tootjad säilitama põllumajandusmaal asuvat looduse üksikobjekti, kinnismälestist ja kaardistatud pärandkultuuriobjekti. Ka mahepõllumajandusliku tootmise puhul ei tohtinud toetuse saajad hävitada või rikkuda looduskaitse- seaduses⁴⁵¹ nimetatud kaitstavaid looduse üksikobjekte. Lisaks aidati kiviaedade taastamise toetusega kaasa kiviaedade kui põllumajandusmaastike elementide maastikulise väärtuse säilitamisele.

1358 **Bioloogilise mitmekesisuse** vaatlemisel olid kõik maaelu arengukava 2007–2013 2. telje meetmed suuremal või vähemal määral seotud elurikkuse aspektiga. Samas, sekkumiste mõju analüüsi spetsiifilisemalt vaid keskkonnasõbraliku majandamise ja mahepõllumajandusliku tootmise toetuste raames, lähtudes eelkõige põllulindude ning selgrootute (kimalaste) liigirikkusest ja arvukusest. Nimetatud näitajaid vaadeldi Põllumajandusuuringute Keskuse poolt teostatud uuringute „Lindude liigirikkuse, arvukuse ja asustustiheduse uuring“ (2010–2014) ja „Kimalaste mitmekesisuse ja arvukuse uuring“⁴⁵² (2009–2014) raames. Lindude liigirikkuse, arvukuse ja asustustiheduse uuringu tulemustest selgus, et kõik linnunäitajad, v.a pesitsevate paaride arv, olid mahepõllumajandusliku tootmise (MAHE) ettevõtetes oluliselt kõrgemad kui keskkonnasõbraliku majandamise (KSM) ja/või toetusega mitteliitunud (ÜPT) ettevõtetes. KSM ettevõtete tegevus aga ei olnud sedavõrd keskkonnasõbralikum, et oleks avaldunud positiivne mõju linnustikule võrreldes toetusega mitteliitunud ettevõtetega. Uuringu tulemuste põhjal ei saa järeldada, et MAHE või KSM ettevõtete majandamine oleks aastate jooksul põhjustanud linnustiku näitajate olulist tõusu või langust. Samas võib öelda, et **MAHE toetus on aidanud läbi aastate tagada linnustikule soodsaid alasid, kus neid leidis arvukamalt ja liigirikkus oli kõrgem**. PMK kimalaste seire (2009–2014) koondanalüüsi põhjal saab öelda, et aastate keskmisena oli kimalaste arvukus keskkonnasõbraliku majandamisega seotud ettevõtetes oluliselt kõrgem kui näiteks mahepõllumajandusliku tootmise toetuse ja keskkonnatoetusega mitteliitunud ettevõtetes. Kimalaste liigirikkus oli aga nii MAHE kui ka KSM ettevõtetes oluliselt kõrgem kui toetusega mitteliitunud ettevõtetes. Kokkuvõtvalt saab öelda, et kimalaste olukord keskkonnatoetustega liitunud aladel (KSM, MAHE) oli parem kui toetusega mitteliitunud aladel (ÜPT)⁴⁵³.

1359 Poollooduslike koosluste hooldamise toetuse puhul ei ole eraldi elupaikade ega liikide seisundiseiret läbi viidud, kuid ka fookusgrupis tõdeti, et tegu on toetusega, mis kindlasti on vajalik bioloogilise mitmekesisuse säilimise seisukohast. Keskkonnaministeeriumi koordineeritud riikliku keskkonnaseire tulemuste põhjal saab näiteks öelda, et **puisniitude olukord on jäänud samaks või pigem halvenenud**. Perioodi 2007–2014 luhaniitude seiretulemuste kohaselt on üksikud seirealad väga heas seisundis, kuid üldiselt on seisund pigem halb ja halvenev. Mis puudutab rannaniitusid, siis nende seisund on väga erinev – on

⁴⁵¹ Looduskaitse seadus (2004), § 4, lõige 1.

⁴⁵² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁴⁵³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

nii väga heas kui ka väga halvas seisus rannaniite. Loopealsete osas on mainitud, et loopealsete olukord ja säilimise perspektiiv Eestis on kestvalt väga halb. Samas on oluline märkida, et riiklike seiretulemuste laiendamine kõigile kooslustele ei pruugi peegeldada tegelikku olukorda, eriti põhjusel, et paljud liikide seisundiseiresse kaasatud alad ei ole alati PLK hooldamise toetust saanud alad⁴⁵⁴.

- 1360 Ka **veevaldkonna** puhul saab rääkida mõjust, mis eelkõige tuleneb keskkonnasõbraliku majandamise ja mahepõllumajandusliku tootmise toetustest. Mõju hindamisel veekvaliteedile saab lähtuda PMK poolt teostatud uuringute „Taluvärava toiteelementide bilansi ja kasutuse uuring“ (2007–2014) ja Pestitsiidide kasutuskormus“ (2007–2014) tulemustest⁴⁵⁵. Esimese uuringu tulemuste põhjal võib öelda, et KSM ja MAHE seires osalenud ettevõtete lämmastiku, fosfori ja kaaliumi taluvärava bilansi tulemused on keskkonna keemilise koormuse vähenemise ja veeseisundi kaitsmise seisukohalt head. Kõige vähem leostus lämmastikku mahepõldudelt (ka fosfori ja kaaliumi leostumisest põhjustatud põhja- ja pinnavee saastumise risk on maheviljeluses üldjuhul minimaalne). Eeldades, et talvine taimkate põhjustab muutusi toiteelementide leostumises sõltumata toetustüübist, siis selgus, et **talvise taimkattega põldudelt leostus lämmastikku vähem kui taimkatteta põldudelt**. Kogu perioodi (2007–2014) keskmisena leostus lämmastikku talvise taimkattega põldudelt 11,1 ja taimkatteta põldudelt 16,7 kg/ha aastas. Talvine taimkate vähendas ka fosfori leostumist⁴⁵⁶. Kui vaadelda pestitsiidide kasutamist, siis avaldus KSM seires osalenud põllumajandusettevõtetes kasutatud pestitsiidide keemilise surve suurenemise oht keskkonnale ja vee kvaliteedile. Pestitsiididega pritsitud pind ja kasutatud toimeaine kogused pritsitud pinna ning põllumajandusmaa kohta küll vähenesid aastatel 2008–2010, kuid suurenesid taas aastast 2011 ja aastaks 2014 võis kasvu pidada juba veenvaks suundumuseks⁴⁵⁷. Kuna mahepõllumajandustootmisel ei või kasutada keemilisi taimekaitsevahendeid, siis **puudub MAHE tootmise alusel pinnal ka risk taimekaitsevahendite jääkide sattumiseks põhja- ja pinnavette**⁴⁵⁸. Ohustatud tõugu loomade pidamise ja kohalikku sorti taimede kasvatamise toetused ei avalda otsest mõju veekeskkonnale, mistõttu nende alameetmete panust veekvaliteedi säilitamise ja paranemise seisukohast võib pidada minimaalseks. Küll aga tuleneb **teatav positiivne mõju veekvaliteedile poollooduslike koosluste hooldamisest**, kuna õige koormusega karjatamine parandab Eesti veekogude seisundit. Nimelt, karjatamine mõjutab rohumaade osakaalu põllumajandusmaas ning mida rohkem on rohumaaid, seda parem on ka veekvaliteet⁴⁵⁹.
- 1361 Perioodil 2007–2013 on 2. telg kliimamuutuse leevendamisele kaasa aidanud eelkõige ekstensiivselt majandatavate rohumaade kaudu. Rohumaadel mulla pinda igal aastal ei harita

⁴⁵⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁴⁵⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015; Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016.

⁴⁵⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015

⁴⁵⁷ Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. PMK, 2016.

⁴⁵⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015

⁴⁵⁹ Allikas: järelhindamise fookusgrupp.

ja väetisi kasutatakse võrreldes põllumaadega vähem. Seetõttu aeglustub ka KHG emissioon rohumaadelt. Lisaks aitavad KHG heitkoguste vähendamisele kaasa keskkonnasõbraliku majandamise ja mahepõllumajandusliku tootmise toetuste väetise kasutamise seotud piirangud ning väetusplaani koostamise nõue. Kaudselt on kliimamuutuse leevendamisele kaasa aidanud ka Natura 2000 aladega seotud meetmed (toetus põllumajandusmaale ja erametsamaale). Nimelt, Euroopa Liidu suunised kliimamuutuste ja Natura 2000 kohta⁴⁶⁰ tõdevad, et Natura 2000 alad pakuvad ökosüsteemi teenuste näol lahendusi kliimamuutuste leevendamiseks ning nendega kohanemiseks. Eelkõige seisneb **Natura alade panus kliimamuutuste leevendamisse selles, et alad talletavad ja seovad süsinikku** (Natura 2000 alade jätkusuutlik majandamine takistab süsiniku kadu, mis on talletunud taimestikus ja pinnases ning suurendab süsinikdioksiidi sidumisvõimet). Ka põllumajandussektori kliimamuutuste leevendamise ja kohanemisega seotud tegevuskavas⁴⁶¹ on KHG heitkoguste vähendamise keskkonnameetmetena välja toodud just keskkonnasõbraliku majandamise, mahepõllumajandusliku tootmise toetused ning Natura 2000 toetus erametsamaale. Sarnasele järeldusele jõuti ka fookusgrupi käigus, kuigi toetuste panust kliimamuutuste leevendamisele hinnati siiski üsna väikeseks. Lisaks rõhutati Natura toetuse puhul, et Natura 2000 sihtkaitsevööndi metsad on väga vanad ning järjest enam majandamata, mistõttu nende süsiniku sidumisvõime võrreldes nooremate metsadega on praktiliselt olematu.

1362 Loodusvarade ning maatiku kaitse ja parandamisega seotud kolme prioriteetse valdkonna edendamisele on eeldused loonud ka 2. telje **toetuse saajate koolitused**, mille raames muuhulgas **suurendati toetuse saajate teadmisi üldiste põllumajanduskeskkonnaga seotud aspektide osas**. Seejuures võib eeldada, et teadlikumad põllumajandustootjad rakendavad lisaks toetuse saamise nõuetele ka muid majandamisviise, mis võtaks arvesse keskkonnamõjusid. 2014. aastal viidi püsihindamise raames läbi põllumajandustootjate keskkonnateadlikkuse e-küsitlus⁴⁶², millest selgus, et keskkonnakaitsele tähelepanu pööramine ettevõttes on olnud oluline 65% toetuse saaja jaoks (26% leidis, et see on olnud mingil määral oluline). Seejuures on toetuse saajaid motiveerinud keskkonnasõbralikult majandama kõige enam vajadus säilitada looduskeskkodna tulevastele põlvetele (66%) ning ka lihtsalt enda huvi (59%).

1363 Lisaks MAKi 2. telje meetmetele on **keskkonna parandamisele teataval määral kaasa aidanud kahjustatud metsa taastamise ja metsatulekahju ennetamise toetus** ja seda eelkõige läbi loodusõnnetuste ja tulekahju kahjustatud metsa tootmispotentsiaali taastamise ja metsatulekahjude ennetamise kaudu. Lagunevad puistud ei ole parimad süsiniku sidujad. Veelgi enam, puidu lagunemisel või ka näiteks põlemisel vabaneb kogus talletatud süsihappegaas tagasi atmosfääri. Ka järelhindamise käigus läbiviidud fookusgrupis toodi välja, et metsade teadlik majandamine on väga oluline keskkonna seisukohalt. Mets „toodab“ hapnikku ning on parim keskkond paljudele liikidele. Hästi kasvav terve mets on ka

⁴⁶⁰ Guidelines on Climate Change and Natura 2000. Dealing with the impact of climate change on the management of the Natura 2000 Network of areas of high biodiversity value. European Union, 2013.

⁴⁶¹ Põllumajandusministri 29.05.2013. a käskkirja nr 120 “Põllumajandussektoris kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise tegevuskava 2012–2020 kinnitamine” Lisa, 2013.

⁴⁶² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

inimtekkelise süsihappegaasi suurim siduja. Mõjud keskkonna paranemisele ilmnevad aga siiski väga pikal perioodil.

Kood H.3. Mil määral on programm integreerinud keskkonnaeesmärgid ja aidanud kaasa ühenduse prioriteetide elluviimisele seoses järgmisega:

– Göteborgis võetud kohustused saavutada pöörang bioloogilise mitmekesisuse languses?

– direktiivis 2000/60/EÜ ühenduse veepoliitika alase tegevusraamistiku kehtestamise kohta sätestatud eesmärgid?

– Kyoto protokolli sihid kliimamuutuse mõjude leevendamiseks?

Hinnangu alus:

- MAKi eesmärkide kooskõla Göteborgis võetud kohustustega bioloogilise mitmekesisuse osas
- MAKi kooskõla ELi veepoliitika eesmärkidega
- MAKi kooskõla Kyoto protokolli sihtmärkidega kliimamuutuste mõjude leevendamiseks

1364 Euroopa Liidu Göteborgi tippkohtumisel 2001. aastal lepitati kokku, et aastaks 2010 peatatakse bioloogilise mitmekesisuse kahanemine ning taastatakse elupaigad ja looduslikud ökosüsteemid. Eesti maaelu arengukava 2007–2013 on vastava eesmärgi integreerinud läbi 2. telje, mille üks eesmärk oli bioloogilise mitmekesisuse säilitamine. Lähtudes meetmete analüüsist võib öelda, et **maaelu arengukava on kõige olulisemal määral aidanud elurikkuse säilimisele kaasa keskkonnasõbralikku majandamist, mahepõllu- majanduslikku tootmist ning poollooduslike koosluste hooldamist toetades.**

1365 Euroopa Liidu veepoliitika aluseks on ELi veepoliitika raamdirektiiv (2000/60/EÜ), mille peamine eesmärk on tagada vee säästev kasutamine ning vee hea seisund aastaks 2015. Direktiivi üks eesmärke on ka piirata põllumajandusest lähtuvat nitraadireostust⁴⁶³. Maaelu arengukava kontekstis on vastavatele eesmärkidele kõige enam panustatud läbi väetiste ratsionaalse kasutamise (nt väetise kasutamisega seotud piirangud ning väetusplaani koostamise nõue) keskkonnasõbraliku majandamise ja mahepõllumajandusliku toetuste raames. Perioodil 2007–2014 võib nimetatud tegevustega seotud **veeseire tulemusi keskkonna keemilise koormuse vähenemise ja veeseisundi kaitsmise seisukohast lugeda heaks.**

1366 Kyoto protokollis sätestatud kliimamuutuste mõjude leevendamine on määratletud ELi ja riikide tasandil. Riiklikud eesmärgid ei ole sektorite vahel jaotatud ja kõik kasvuhoonegaase (KHG) õhku paiskavad sektorid peavad panustama KHG vähendamise eesmärgi saavutamisse⁴⁶⁴. Põllumajandussektoris on põhilisteks eralduvateks kasvuhoonegaasideks diämmastikoksiid (N_2O) ja metaan (CH_4). Diämmastikoksiid tekib põhiliselt taimekasvatusest sünteetiliste diämmastikväetiste ja loomasõnniku kasutamise tulemusena⁴⁶⁵.

⁴⁶³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁴⁶⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010.

⁴⁶⁵ Põllumajandusministri 29.05.2013. a käskkirja nr 120 "Põllumajandussektoris kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise tegevuskava 2012–2020 kinnitamine" Lisa, 2013

Põllumajandussektori osakaal KHG heitmetes oli 2014. aastal 6,3%⁴⁶⁶. Perioodil 2007–2013 on **MAK kliimamuutuse leevendamisele kaasa aidanud eelkõige ekstsensiivselt majandatavate rohumaade kaudu**. Lisaks aitasid KHG heitkoguste vähendamisele kaasa keskkonnasõbraliku majandamise ja mahepõllumajandusliku tootmise toetuste väetise kasutamisega seotud piirangud ning väetuspilani koostamise nõue.

6.4 Kolmanda telje ja eriomaste eesmärkide ning ühenduse strateegias seatud eesmärkide saavutamise kokkuvõttev hinnang

1367 Eesti maaelu arengukava 2007–2013 3. telg oli suunatud maapiirkondade elukvaliteedi parandamisele ja majandustegevuse mitmekesistamise soodustamisele, selleks toetati maapiirkonna majandustegevuse mitmekesistamist ning külade uuendamist ja arendamist. Maapiirkonnaks loeti valdu (sh vallasisesed linnad, milles elanike arv jääb alla 4000) ja kuni 4000 elanikuga väikelinnasid.

1368 Kolmandas teljes oli kokku kaks meetet ja seitse alameedet:

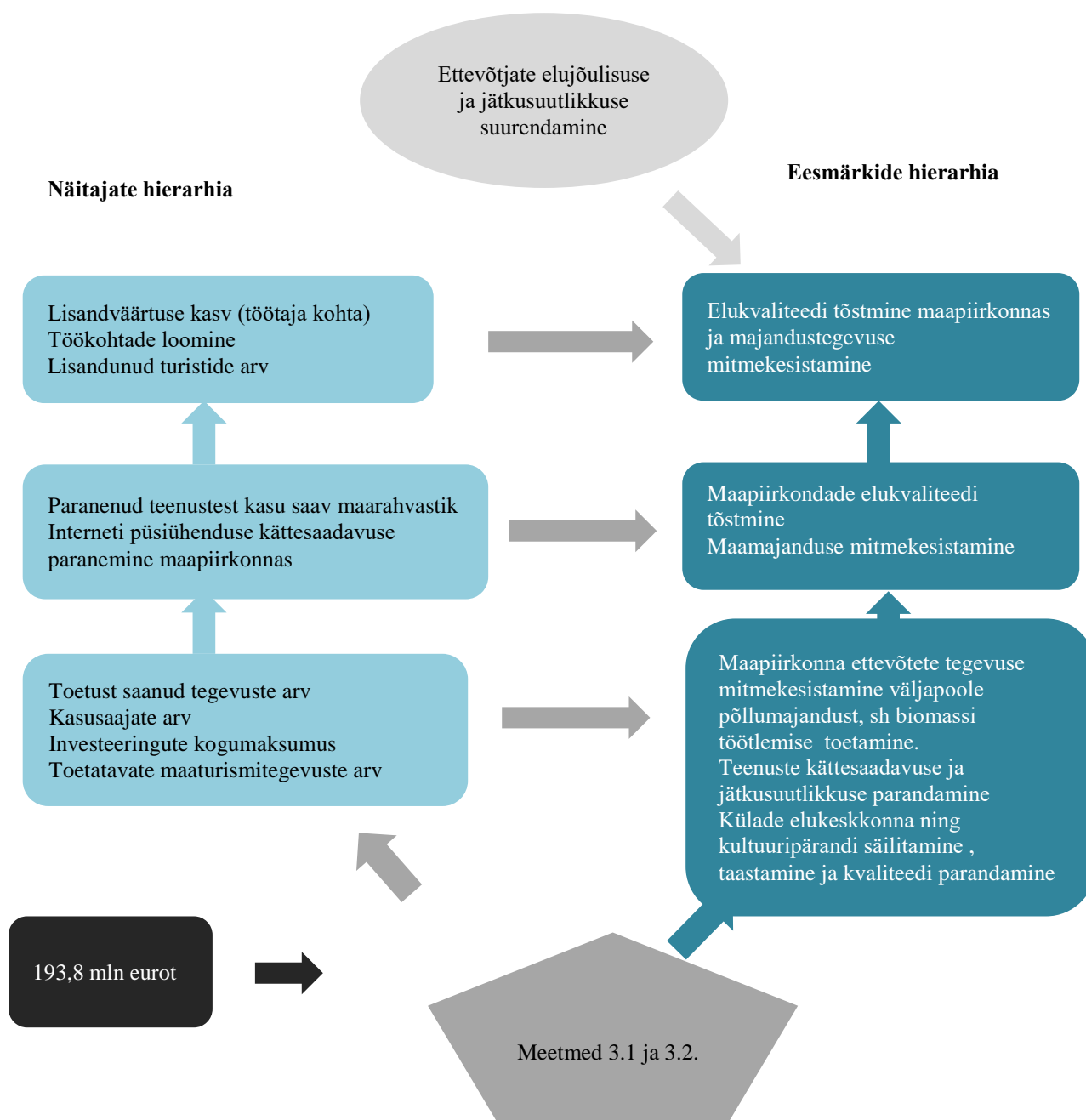
- Meede 3.1 Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas
  - Alameede 3.1.1. Mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas
  - Alameede 3.1.2. Mikroettevõtete arendamine
  - Alameede 3.1.3. Investeeringud bioenergia tootmisesse
- Meede 3.2. Külade uuendamine ja arendamine
  - Alameede 3.2.1. Majanduse ja maaelanikkonna põhiteenused
  - Alameede 3.2.2. Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmine
  - Alameede 3.2.3. Külade uuendamine ja arendamine
  - Alameede 3.2.4. Maapiirkondade kultuuripärandi säilitamine ja selle kvaliteedi parandamine

1369 Meetmete sekkumisloogika on kokkuvõtvalt esitatud allpool (Joonis 130).

---

⁴⁶⁶ Allikas: Keskkonnaministeerium.

Joonis 130. Sekkumisloogikal põhinev lähenemisviis

6.4.1 Kokkuvõttev hinnang

Kuidas ja mil määral on meede kaasa aidanud toetuse saajate majanduse mitmekesistamisele?

Hinnangu alus:

- Meetmete tühimõju
- Lisategevusala arendamiseks tehtud investeeringud
- Meetme panus toetuse saajate tegevuse mitmekesisusse

1370 Mitme 3. telje meetme puhul küsiti kasusaajatelt, kas nad oleksid teinud investeeringud ka ilma toetuseta. Selgus, et meetme 3.1 puhul vaid 20% küsitletud põllumajandusettevõtjatest ja meetme 3.2 puhul umbes 15% toetuse saajatest oleksid viinud toetatud projektid ellu ka ilma vastavate toetusteta. Seega kuna valdav osa investeeringutest tehti vaid 3. telje meetmete olemasolu tõttu, võib neid meetmeid pidada tulemuslikeks toetuse saajate majanduse mitmekesistamisel. Alameetmete 3.1.1 ja 3.1.2 puhul tegid vastavalt 99% ja 80% toetuse saajatest investeeringuid lisategevusala arendamiseks ehk suurem osa nimetatud meetmete raames tehtud investeeringutest olid seotud majanduse mitmekesistamisega. Meetmes 3.2 osalenud küsitletud toetuse saajate hulgas oli aga ülekaalukalt rohkem neid, kes ei arvanud, et toetus nende majandustegevuse mitmekesistamisse panustas. Seega aitasid 3. telje meetmetest toetuse saajate majanduse mitmekesistamisele kaasa peamiselt meetme 3.1 toetused.

Kuidas ja mil määral on meede kaasa aidanud toetuse saajate elukvaliteedi parandamisele?

Hinnangu alus:

- Meetmes osalenute hinnang meetme mõjule toetuse saaja majanduslikule olukorrale

1371 Toetuse saajate elukvaliteeti saab ettevõtete puhul hinnata nende majandustegevuse alusel. Meetmes 3.1 osalenud küsitletud põllumajandusettevõtjatest enam kui kolmandik arvas, et meede parandas nende ettevõtete majanduslikku olukorda ja veidi vähema kui kolmandiku hinnangul võimaldas see majanduslikku olukorda stabiilsena hoida. Alameetmes 3.1.1 osalenud ettevõtete tööjõu tootlikkus kasvas meetme rakenduseperioodil oluliselt ja alameetmes 3.1.2 osalenud ettevõtetel suurenes kasumlikkus ning ka alameetme 3.1.3 raames toetatud ettevõtete majandusnäitajad on pärast 2010. aastat järjepidevalt paranenud. Seega võib pidada meetme 3.1 toetusi tulemuslikuks toetuse saajate (majandusliku) elukvaliteedi parandamisel. Kui meede 3.1 parandas toetuse saajate elukvaliteeti, siis meetme 3.2 mõju oli suunatud laiemale tasandile (kogukonnale, maapiirkonnale), s.t elukvaliteet (maapiirkonna välisilme, vaba aja veetmise võimalused vms) pidi paranema maapiirkonnas laiemalt. Seetõttu pole siinkohal meetme 3.2 mõju hindamine asjakohane, millele viitab ka asjaolu, et väga väike osa nimetatud meetmes osalenutest arvas, et meede mõjutas nende organisatsioonide tööhõivet või majandustegevust.

Mil määral on meede suurendanud toetuse saajate võimekust panustada majanduslikku mitmekesisusse ja elukvaliteeti maapiirkondades?

Hinnangu alus:

- Meetmes osalenute poolt loodav lisandväärtus
- Tehtud investeeringute käigus loodud töökohtade arv
- Meetmete mõju teenuste kvaliteedile ja kättesaadavusele

1372 Mitmekesisema majandustegevusega ettevõtete võimekust panustada maapiirkonna majandustegevusse ja selle mitmekesisusse võib hinnata nende poolt loodava lisandväärtuse alusel. Alameetmes 3.1.1 osalenud ettevõtete lisandväärtus kasvas aastatel 2007–2014 22% võrra ja alameetmest 3.1.2 toetatud ettevõtetel suurenes see näitaja samal perioodil meetme tulemusena 27% võrra. Samal ajal jäi aga alameetmes 3.1.3 osalenute lisandväärtuse kasv töötaja kohta oodatust tagasihoidlikumaks. Üldiselt väljapoole põllumajandust mitmekesistanud ettevõtete poolt loodav lisandväärtus aga kasvas. Meetme 3.1 tehtud investeeringute tulemusel loodi kokku 633 töökohta, samas kui suure osa meetmes 3.2 osalenute hinnangul ei mõjutanud ellu viidud investeeringud maapiirkonna tööhõivet. Samas kaasnes aga ka alameetme 3.2.3 rakendamisega 226 täistööajaga töökoha loomine. Sellega parandasid 3. telje meetmed toetuse saajate võimalust parandada maapiirkonna elukvaliteeti. Meede 3.2 oli suunatud maapiirkonnas teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamisele ja vastava toetuse saajate hinnangul oli meede selles osas tulemuslik. Enamuse arvates oli meetmel positiivne mõju eelkõige sportimis- ja muude vaba aja veetmise võimaluste kättesaadavusele ja kvaliteedile. Teenusekeskuste vähese loomise tõttu ei toimunud maapiirkondades tegelikult pakutavate teenuste mitmekesistumist. Enamike meetmes 3.2 osalenute arvates ei paranenud oluliselt ka interneti teenus.

Millised muud tulemused, sh ka teiste eesmärkide/telgedega seonduvad, on seotud kõnealuse meetme rakendamisega (kaudsed, positiivsed/negatiivsed tulemused toetuse saajate ja ka muude isikute jaoks, kohalik tasand)?

Hinnangu alus:

- Meetmes osalenute poolt parandatud hooned

1373 Nii külade uuendamise ja arendamise ning maapiirkondade kultuuripärandi säilitamise kui ka majandustegevuste mitmekesistamisega seotud meetmete käigus parandati hooned. Selle tulemusel anti paljudele kasutuseta või alakoormatud hoonetele majanduslik või muu rakendus ning samuti parandas hoonete parendamine ja ehitamine maapiirkonna elukeskkonda. Lisaks paranes külade üldine maine ja vähenes heitumus maapiirkonnas.

6.4.2 Vastused horisontaalsetele ja üldistele hindamisküsimustele

Kood ÜK.2. Mil määral on maaelu arengukava aidanud kaasa töökohtade loomisele? (Lissaboni eesmärk; seonduv mõjunäitaja 2: töökohtade loomine).

Hinnangu alus:

- Indikaatorina mõjunäitaja tööhõive
- Keskmise sissetuleku muutuse trendid sektoris

Tööhõivevõimaluste loomine

- 1374 MAKi eesmärgiks oli läbi 1. ja 3. telje aidata kaasa Lissaboni strateegia elluviimisele – konkurentsivõime, majanduskasvu ja töökohtade loomisele. Uute loodavate töökohtade arv oli tulemus- ja mõjueesmärgina seatud 3. telje meetmetele 3.1 „Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas“, 3.2 „Külade uuendamine ja arendamine“ ning LEADER-meetmele. Teiste telgede puhul täpseid sihttasemeid loodavate töökohtade osas ei seatud.
- 1375 Alameetme 3.1.1 sihttasemeks oli luua 50 uut töökohta ning see ületati üle kahe korra. Vaadates sihttaseme täitmist 3. telje üleselt, siis täideti MAKis seatud sihttase 2,4-kordselt. Kokku loodi MAKi meetmetest jagatud toetuste abil 1220,8 uut töökohta (Tabel 82). Võrreldes uute töökohtade jagunemist meeste ja naiste vahel, saab öelda, et üldiselt on jagunemine olnud suhteliselt võrdne, kuigi meeste osakaal uute töökohtade hõivel oli veidi suurem (Tabel 82).

Tabel 82. MAKi meetmete abil loodud töökohtade arvu

Seotud meede	Planeeritud töökohtade arv	uute	Loodud töökohtade arv				KOKKU
			Mehed		Naised		
	Sihttase 2013	< 25	≥ 25	< 25	≥ 25		
Mitmekesistamine mitte- põllumajandusliku tegevuse suunas (3.1.1)	50		17,5	54,35	12	30	113,8
Ettevõtte rajamine ja arendamine	n/a		86	223,3	64,5	145	518,8
1. telg	n/a		4,5	17	2,5	11,5	35,5
2. telg	n/a		n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
3. telg	450		78,15	178,41	80,25	215,8	552,6
KOKKU	500		186,15	473,06	159,25	402,3	1220,8

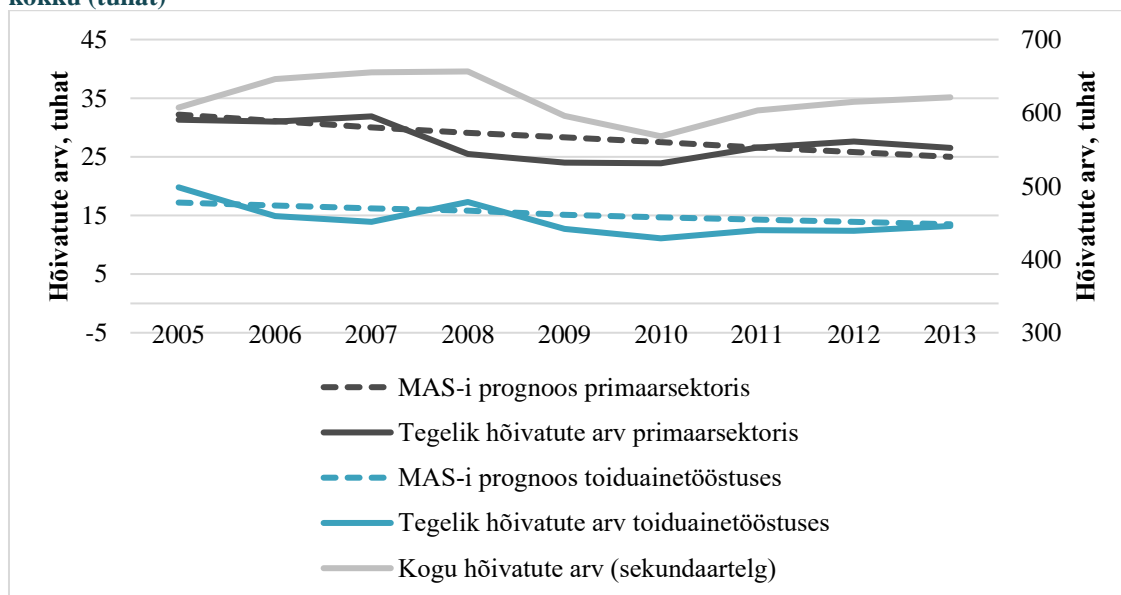
Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3., ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 1376 Fookusgrupis toodi välja, et töökohtade loomist takistab pidev põllumajandusettevõtete moderniseerimine ja automatiseerimine ning seetõttu on pigem olulisemaks muutunud töökohtade säilitamine ja ümberkorraldamine, millesse MAK on panustanud läbi 3. telje ja

LEADER-meetme. Töökohtade säilitamisega seotud andmeid pole aga programmiperioodi jooksul kogutud ning seetõttu pole võimalik täpseid arve välja tuua.

- 1377 Tööhõive areng primaarsektoris ja toiduainetööstuses on välja toodud allpool (Joonis 131). Sellest nähtub, et MASi prognoosi kohaselt nähti primaarsektoris 15–74-aastaste hõivatud isikut arvu vähenemist keskmiselt 3,1% hõivatute arvust aastas. Tegelik hõivatute arv on aga langenud 2,1% ning pärast langust majanduskriisi aastatel tööhõive taastus. Toiduainetööstuses prognoositi, sarnaselt primaarsektorile, kolmeprotsendilist hõivatute arvu langust aastast, kuid tegelikkuses on langus olnud prognoositust suurem – keskmiselt 4,2% aastas. Aastatel 2012–2013 on tööhõive näidanud kasvutrendi ning prognoositud tase on saavutatud 2013. aastal. Seega on programmiperioodi jooksul suudetud hõivatute arvu langemist pidurdada ja tulemustega võib olla rahul.

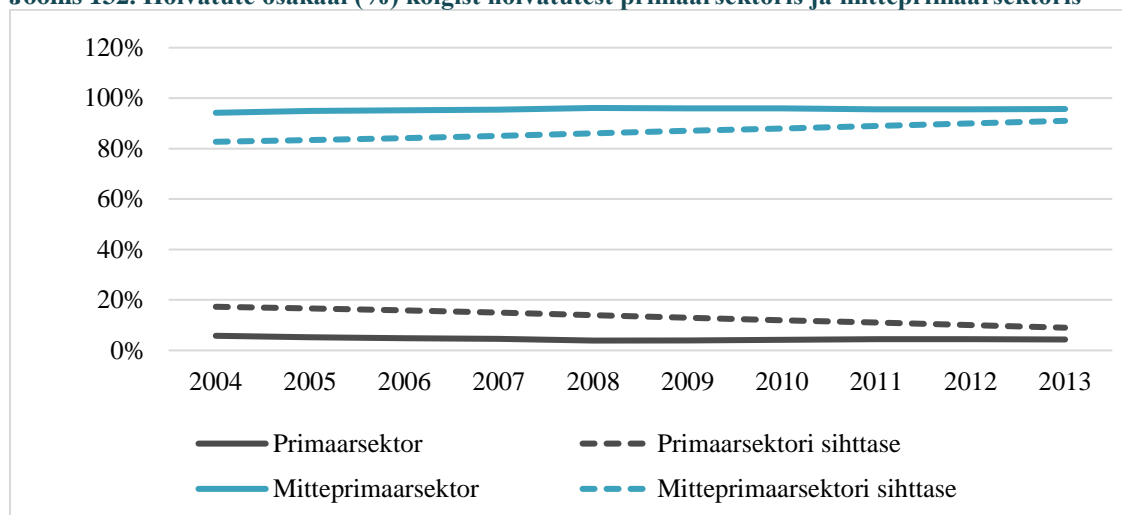
Joonis 131. Tööhõive areng primaarsektoris ja toiduainetööstuses 2005–2013 ning kogu hõivatute arv kokku (tuhat)

Allikas: Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

- 1378 Hõivatute osakaal primaarsektoris on kogu analüüsitava perioodi jooksul olnud sihttasemest madalam, kuid langus võrreldes prognoosiga on olnud väiksem. Mittepõllumajandussektoris on tööhõive areng olnud stabiilne, kuid kasvanud MAS-is seatud sihttasemest aeglasemalt: prognoositud 0,9 protsendipunkti asemel oli tegelik keskmine kasv 0,2 protsendipunkti aastas (Joonis 132).

Joonis 132. Hõivatute osakaal (%) kõigist hõivatutest primaarsektoris ja mitteprimaarsektoris

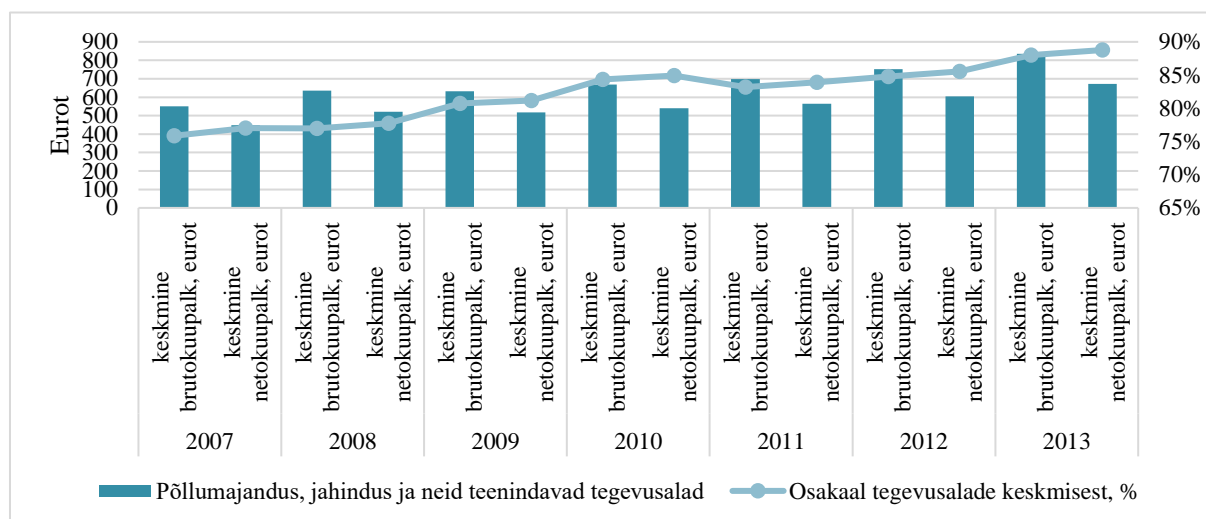

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 vahehindamine. Lõpparuanne. EY, 2010; Statistikaamet

Keskmise sissetuleku muutuse trendid sektoris

- 1379 Keskmine bruto- ja netokuupalk põllumajanduses, jahinduses ja neid teenindavate tegevusaladel on pärast 2008. aastal toimunud langust pidevalt tõusnud (Joonis 133). Suurim tõus vaadeldaval perioodil toimus aastal 2013, kui keskmine brutopalk tõusis 752 eurolt 835 euroni. 2007. aastal moodustas vaadeldavate tegevusalade keskmine brutokuupalk 75,9% kõikide tegevusalade keskmisest ja tõusis 2013. aastaks 13 protsendipunkti, moodustades 88,8% tegevusalade keskmisest.

Joonis 133. Keskmine bruto- ja netokuupalk põllumajanduses, jahinduses ja neid teenindavates tegevusalades perioodil 2007-2013

Allikas: Statistikaamet

6.5 Neljanda telje ja eriomaste eesmärkide ning ühenduse strateegias seatud eesmärkide saavutamise kokkuvõttev hinnang

1380 Maaelu arengukava 2007–2013 4. telje ehk LEADER-meetme üldeesmärk oli kohaliku algatuse edendamine, aidates läbi maapiirkonna sisemiste arenguvõimaluste parema kasutamise kaasa põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, keskkonna ja paikkonna ning eriti maapiirkonna elukvaliteedi parandamisele ja majandustegevuse mitmekesistamisele. Sellest tulenevalt oli oluline senisest laialdasema otsustusõiguse andmine kohalikule tasandile, nii et aastateks 2009–2010 oleks enamik valdu hõlmatud kohalike tegevusgruppidega, kes on välja töötanud ning viivad ellu oma piirkonna arengu strateegiad.

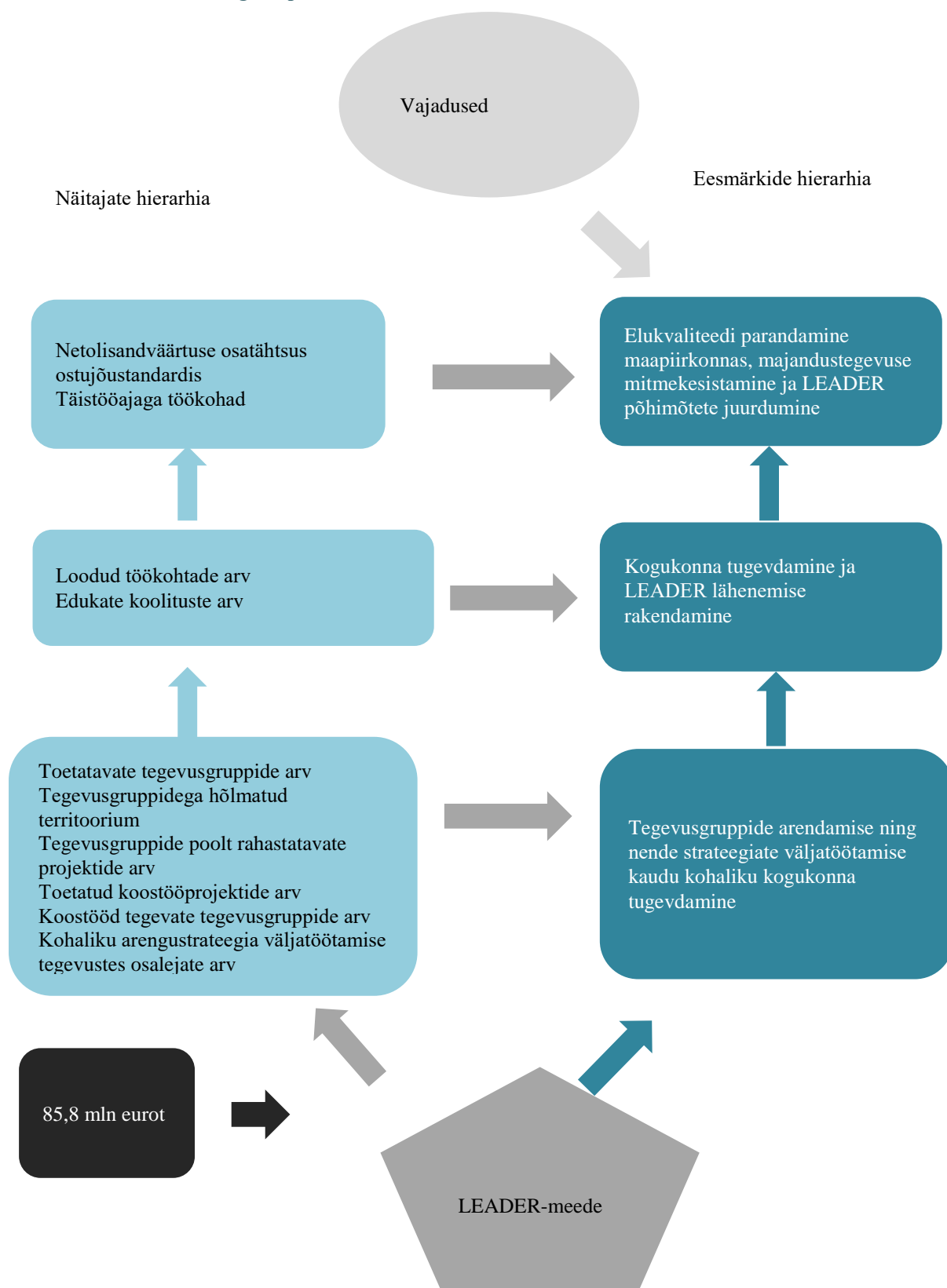
1381 LEADER-meetmes oli neli alameedet:

- Alameede 341. Kohaliku arengustrateegia koostamine
- Alameede 431. Kohalike tegevusrühmade juhtimine, oskuste omandamine ja piirkonna elavdamine
- Alameede 41. Kohaliku arengustrateegia rakendamine
- Alameede 421. Koostööprojektide rakendamine

1382 Meetmete sekkumisloogika on kokkuvõtvalt esitatud allpool (Joonis 134).

Joonis 134. Sekkumisloogikal põhinev lähenemisviis

6.5.1 Kokkuvõttev hinnang

Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud kohaliku suutlikkuse suurendamisele tööhõive ja mitmekesisuse valdkonnas LEADER-meetme kaudu?

Hinnangu alus:

- LEADER-meetme kaudu on suurenenud tööhõive (küsitlus, fookusgrupp)
- LEADER-meetme kaudu on paranenud mitmekesistamine (küsitlus, fookusgrupp)

1615

- 1383 LEADER-meetmest toetatud tegevuste tulemusena loodi maapiirkondadesse prognoositust enam töökohti – kokku 465,85 uut töökohta, mis ületas seatud sihttaseme mitmekordselt. Järelhindamise käigus aga selgus, et sageli olid projektitoetusega loodud töökohad pigem ajutise või hooajalise iseloomuga ning LEADER-meetme tegelik panus seisnes suuresti hoopis töökohtade säilitamises või nende ümberkohandamises ja mitmekesistamises. Nii fookusgrupist kui ka ekspertintervjuudest tuli välja, et kuigi tööhõive suutlikkuse suurendamine ei olnud otseselt LEADER-meetme eesmärk, sest peamine eesmärk oli parandada kohalikku omaalgatusvõimet, võis siiski täheldada ka positiivset mõju tööhõivele. Seda kinnitasid ka toetuse saajate hulgas läbi viidud küsitluse tulemused, mille kohaselt 37% vastanutest (n=448) arvasid, et tööhõive oli jäänud samaks ning 30% arvasid, et tööhõive suurenes. Vaid 17% ei täheldanud mingit mõju. Toetuse saajate hinnangul aitas LEADER-meede vähesel määral tööhõivet parandada turismisektoris (37% vastanutest), loomemajandussektoris (23%), toidu tootmise sektoris (16%) ja kaubanduses (12%) (n=448). Ka fookusgruppides ja ekspertintervjuudes öeldi, et tänu LEADER-meetmele on maapiirkonna tööhõive suurenenud pigem turismi- ja loomemajandussektoris.
- 1384 Järelhindamise tulemused näitavad, et LEADER-lähenemine soosis innovaatilisi tegevusi ning oli maapiirkonna väikeettevõtjate jaoks ergutav ja edendav meede. Uute teenuste näiteid leiab maaettevõtluse mitmekesistamisest, kus toetuse saaja vahetas tegevusala (nt endine meremees lõpetas oma senise töö, soetas liikuva saekaatri ning pakub piirkonnas puidu esmaase töötlemise teenust vms), lõi endale töökoha (nt maheõunamahla tootmine, sõiduautode automaatkäigukastide remont ja taastamine vms), parandas teenust (nt veterinaararst soetas kaasaskantava röntgenaparaadi) või rajati uus vaba aja veetmise võimalus (nt ököspaa, kus kasutatakse ravimtaimi, muuseumide rajamine, päevakeskus erivajadustega inimestele vms). Ettevõtluse mitmekesistamise tendentsi kinnitas ka fookusgrupi arutelu.
- 1385 Seega võib öelda, et LEADER-meede aitas kohaliku suutlikkuse suurendamisele tööhõive ja mitmekesistamise valdkonnas kaasa olulisel määral.

Mil määral on kohalikud tegevusgrupid kaasa aidanud kohaliku strateegia ja maaelu arengukava eesmärkide saavutamisele?

Hinnangu alus:

- piirkonna aktiveerimine, koostöö kolme sektori vahel
- tagatud on parimate praktikate levik
- taotlejate hulgas on nii esmakordseid kui ka korduvtaotlejaid
- strateegia meetmete ja rahastatud projektide jagunemine MAKi telgedele vahel

- 1386 Kohalikel tegevusgruppidel on olnud suur roll oma piirkonna aktiveerimisel kohaliku arengustrateegia koostamise ja selle rakendamise kaudu. Alguses olid kõige enam kaasatud avalik ja kolmas sektor. Strateegia rakendamise teises pooles aktiveerisid ettevõtjad, kui LEADER-toetused muutusid üheks väheseks võimaluseks maapiirkondade ettevõtetele toetuse saamiseks. Kohaliku strateegia koostamise ja rakendamise eesmärgil on kohalikud tegevusgrupid teinud infopäevi, seminare, koolitusi, õppereise, ümarlaudasid piirkonnas tegutsevatele kolme sektori esindajatele.
- 1387 LEADER-meetmes kasutatakse parimate praktikate levitamist, mille eestvedajaks on Maamajanduse Infokeskus, ning parimate tavade rakendamist.
- 1388 Fookusgrupi hinnangul oli taotlejate hulgas ka palju esmakordseid taotlejaid, mis tähendab, et huvi taotlemise vastu on pidevalt suurenenud. Samuti toodi välja, et paljudel juhtudel on LEADER-meetmest projektitoetust saanud inimesed projekti edasi arendanud ning hiljem taotlenud toetust ka MAKi teistest telgedest.
- 1389 Võrreldes vahehindamisega on tegevusgruppide arengukavadesse integreeritud MAKi meetmete vaheline sünergia tugevnenud. Kui 2009. aastal sisaldasid tegevuspiirkondade strateegiate rakenduskavad 14 erinevat EK meetme koodi, siis 2013. aastal juba 26 erinevat koodi.
- 1390 Peamiselt sisaldasid LEADER-tegevusgruppide strateegiad 3. ja 1. telje meetmeid, vähem olid esindatud 2. telje meetmed. Samas toodi fookusgrupis välja, et palju tegevusi, mida võib seostada ka näiteks 2. telje teemadega (nt taastuvenergiaga seotud projektid) viidi ellu koodi 322 (külade uuendamine ja arendamine) alt, sest see kood võimaldas toetada praktiliselt kõiki teemasid.
- 1391 Strateegiate rakendamine näitas, et 96,2% projektidest ja 95,4% väljamakstud toetustest panustasid 3. telje eesmärkidesse ja ülejäänud 1. telje eesmärkidesse. 2. telje eesmärkidesse ei panustanud ükski projekt.

Mil määral on LEADER meetme kohane lähenemisviis rakendunud?

Hinnangu alus:

- maapiirkonna kaetus tegevusgruppidega
- piirkonnapõhiste strateegiate koostamine ja rakendamine
- valitsemise ulatus ja kaasatus
- koostöö edendamine
- uuenduslikkus
- võrgustikutöö

- 1392 Peaaegu kogu maapiirkond on kaetud tegevusgruppidega ja peaaegu kõik kohalikud omavalitsused on kaasatud kohalikesse tegevusgruppidesse. Enne maaelu arengukava 2007–2013 rakendamist koostasid 24 tegevusgruppi oma kohaliku arengustrateegia. Kaks tegevusgruppi koostasid oma strateegiad MAKi algul. Kuigi strateegiad sisaldasid mitut valdkonda hõlmavaid meetmeid, panustati peamiselt MAKi 3. telje meetmetesse.
- 1393 2014. aastal oli tegevusgruppidel 1650 liiget, keskmiselt 69 liiget tegevusgrupi kohta. Keskmise liikmete arv tegevusgrupis on aastate jooksul kasvanud, mis näitab LEADER-lähenemise valitsemise ulatuse ja kogukonna kaasatuse suurenemist. Samas ei ole liikmete arv tegelikult hea indikaator tegevusgrupi ulatuse hindamiseks.
- 1394 Koostööd edendati piirkonna sees kolme sektori vahel, kui ka erinevate tegevuspiirkondade vahel ning rakendati ka rahvusvahelist koostööd. LEADER põhimõttel kolme sektori koostöö arendamine piirkondades oli sageli uudne lähenemine ja on võrreldes varasemaga muutunud tavalisemaks.
- 1395 LEADER-lähenemist võib juba oma olemuselt nimetada uuenduslikuks (alt-üles initsiatiiv, koostöö sektorite vahel vms). LEADERi projektidest kasvas välja mitmeid uuenduslikke tegevusi, tegevusvaldkondi, tooteid ja teenuseid, mille nišš oli kas maapiirkonnas või Eestis tervikuna täitmata.
- 1396 Koostöö edendamise ja koostööprojektide kaudu on alus pandud mitmele toimivale turismi- või toiduvõrgustikule. Kogu maapiirkonda katvad tegevusgrupid moodustavad toimiva võrgustiku, kus toimub aktiivne infovahetus ning parimate praktikate levitamine. Loodud on LEADER-tegevusgruppide katusorganisatsioon Eesti Leader Liit. Oluline panus võrgustikutöö toimimisel on Maamajanduse Infokeskusel.

Mil määral on LEADER-meetme kohase lähenemisviisi rakendamine aidanud parandada kohalikku valitsemistava (Ühenduse strateegiline prioriteet)?

Hinnangu alus:

- LEADER-tegevusgruppide poolt kaetud maapiirkonna (ha) ulatus ja nende alade elanikkonna arv
- Taotluste ja toetatud projektide arv
- Fookusgrupi hinnang

- 1397 Programmiperioodi lõpuks tegutses Eestis 26 kohalikku LEADER-tegevusgruppi, mis hõlmasid 190 omavalitsusüksust ning 99% kogu maapiirkonna pindalast.⁴⁶⁷ Kokku maksti toetus välja 6997 projektitaotlusele 69,2 mln euro ulatuses, fookusgrupi hinnangul said hindamiskomisjonide poolt negatiivse otsuse umbes sama palju projekte. Ekspertide ja kohalike tegevusgruppide esindajate hinnangul kasvas huvi LEADER-meetmest toetuse taotlemiseks igal aastal.
- 1398 Korraldusasutuse hinnangul võib tegevusgruppide hindamiskomisjonide tegevust pidada kompetentseks, sest vaidlustatud otsuste hulk oli võrreldes menetletud taotlustega väga väike (suurusjärgus 50 vaidlust kogu perioodi kohta). Fookusgrupi hinnangul paranes tegevusgruppide võimekus taotlusi hinnata kogu perioodi jooksul pidevalt ning tegevusgruppidele oli iseloomulik „õppimine läbi tegevuse“. Toetuse saajate tagasiside põhjal oli kohati probleemiks hindamiskomisjonide kallutatus ning asjaolu, et hindamiskomisjonide nimekirjad polnud mõnes piirkonnas avalikud. Tegevusgruppide kohaselt esines komisjoni liikmete mõjutamise juhtumeid ning seetõttu eelistati hoida hindamiskomisjoni liikmete nimekiri saladuses. Toetuse saajate arvamuse kohaselt oleks võinud hindamisse rohkem kaasata väliseksperthe ja komisjoni liikmeid teistest tegevusgruppidest. Uuel perioodil on korda muudetud ning nüüd peavad 1/3 hindamiskomisjoni liikmetest perioodiliselt roteeruma.
- 1399 Üldiselt olid nii fookusgrupi osalejad, eksperdid kui ka korraldusasutus arvamusel, et LEADER-lähenemisviis ning LEADER-meetme rakendamine tegevusgruppide poolt oli igati edukas, sest panustas suurel määral kohaliku elanikkonna omaalgatuse suurendamisesse ja kodanikuühiskonna aktiivsusesse.

6.5.2 Vastused horisontaalsetele ja üldistele hindamisküsimustele

Kood ÜK.10. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud uuenduslike lähenemisviiside kasutuselevõttule? (ÜPP läbivaatamise eesmärk (Health Check objective)).

Hinnangu alus:

- Telefoniintervjuud ja fookusgrupp, ettevõtete majandusnäitajad, meetmega seotud indikaatorid

- 1400 LEADER-lähenemist võib juba oma olemuselt nimetada uuenduslikuks (alt-üles initsiatiiv, toetuse taotlejate nõustamise, koolituste, õppereisidega vms aitamine ja toetamine kohaliku tegevusgrupi tegevmeeskonna poolt), samuti soosis LEADER-lähenemine innovaatilist tegevust. Uuenduslikkus kohalike strateegiate rakendamisel seisnes peamiselt piirkondlikul uuenduslikkusel. LEADER-projektidest kasvas välja mitmeid uusi teenuseid, tegevusvaldkondi, kohalikust ressursist toodetud uut lisandväärtust ja uuenduslikke lahendusi (vt LEADER-meetme hindamisküsimuste kood 41.5–41.8 vastuseid).
- 1401 Üheks uuenduslikuks lähenemisviisiks on kaasamine, kus tegevusgruppide esindajad kaasasid piirkondlikesse tegevustesse erinevate sektorite esindajad. Kuna perioodi esimese poole

⁴⁶⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

tulemused näitasid ettevõtjate nõrka kaasatust, tegeleti perioodi keskel kõikides piirkondades aktiivselt ettevõtjate kaasamisega. Fookusgruppides tunnistati, et veidi nõrgaks jäi noorte kaasamine. Noortele suunatud projekte tehti palju, aga neid projekte ei teinud noored ise, vaid kas noortekeskus, spordiklubi vms. Samas oli ka noorte kaasamises positiivseid näiteid (tegevused Valgamaal, Tartumaal ja Põlvamaal). Fookusgrupis osalejate kohaselt on LEADER-meede olnud noorte tegevuste aktiveerumiseks väga hea kasvupinnas, sest esialgse koostöökogemuse saamisel on arenenud välja jätkuprojekte, mille teostamiseks on toetust taotletud näiteks Erasmus+ programmist SA Archimedese kaudu. Teiste huvirühmade kaasamisest toodi välja veel üksikvanematega pered, kellele korraldati koolituspäevi ja ühisüritusi. Üksikutes tegevuspiirkondades oli probleeme ühe või teise kohaliku omavalitsuse kaasamisega. Samas mõnes piirkonnas on strateegia rakendamises inimpotentsiaali kaasamist suurendatud läbi vabatahtlike osalemise, st projektides soodustatakse vabatahtlikku tööd.

- 1402 Kõige mõjusam uuenduslik lähenemisviis oli koostöö edendamine ja juurutamine piirkonna siseselt, siseriiklikul ja rahvusvahelisel tasandil ning kolme sektori ja valdkondade vahel, mida soodustati suhtlemise, koosolekute, õppereiside, messide, koolituste, ühisturunduse, ettevõtlusnädalate vms kaudu. Koostöö on aina enam saanud harjumuseks ja mõtteviisiks ja on hakatud terviklikult (piirkonnaüleselt) mõtlema. Piirkondade kolme sektori koostöö arendamine LEADER-põhimõttel oli sageli uudne lähenemine ja on muutunud tavapärasemaks. LEADER kohalike tegevusgruppide strateegiate vahehindamise kohaselt oli kõikidest projektidest ligikaudu 50% seotud koostöö edendamisega – need kas viidi ellu koostöö tulemusena või löid eeldusi koostööks tulevikus.⁴⁶⁸
- 1403 Tänu koostöö edendamisele ja koostööprojektidele käivitusid turismi- (matkateed, Sibulatee, Romantiline Rannatee, kollaste akende võrgustik, toiduvõrgustikud vms), turismiettevõtjate-, toidu- (OTT, Maitsev Lõuna-Eesti, Uma Mekk vms), noorsootöö- vms võrgustikud ja klastrid (metsanduse vms klaster). Töötati välja piirkondlikud toodete või teenuste märgistused, lisandusid uued turud (turu laienemine), uued kontaktid, toote- ja teenuseideed. Fookusgruppides tunnistati, et koostööprojektide suurimaks väärtuseks oli millegi koos tegemine või koos tehtud asi. Koostööprojektide suurim mõju oli eelkõige nendele inimestele, kes olid projektiga seotud või said projekti tegevustest osa.
- 1404 Uudse lähenemisena võib nimetada sedagi, et LEADER-lähenemise positiivseks kõrvalmõjuks on LEADER tegevuste avalikustamine, mis MAKi teiste meetmete puhul on tagaplaanil. Tegevuste, projekti tulemuste vms avalikkusele viimine innustab maapiirkonnas tegutsevaid ettevõtjaid, organisatsioone ja isikuid, ühendab tegevuspiirkonda ning tagab parimate praktikate leviku.

1373 ⁴⁶⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 Leader-meetme kohalike tegevusgruppide strateegiate vahehindamine. Cumulus Consulting et al., 2013.

Kood ÜK.11. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud juurdepääsu loomisele Interneti lairibaühendusele (sh uuendamisele)? (ÜPP läbivaatamise eesmärk (Health Check objective)).

Hinnangu alus:

- Meetme 3.2.2 indikaatorid ja eksperthinnangud

- 1405 Juhtumiuuringust selgus, et alameetme 3.2.2 projektide raames rajati üle 900 km lairiba baasvõrku, kus iga paari kilomeetri tagant on võimalik luua ühenduspunkt võrguga liitumiseks. Kui rajatud lairiba baasvõrgule luuakse juurdepääs, saaks kiiret internetiühendust kasutada 37 361 isikut (s.o hinnanguline elanike arv, kes asuvad baasvõrgu ühenduspunktidest kuni 1,5 km kaugusel). Kokku on Eestis rajatud lairiba baasvõrku erinevate arengukavade ja -strateegiate toel u 4000 km, kus kasutada olevast kiumahust (kogu trassi ulatuses on kasutusel kas 24- või 48-kiuline kaabel) on hõivatud u 10%. Hinnanguliselt on 4000 km pikkusest lairiba baasvõrgust kasu (kiiremat andmesidet) saanud 150 000 tarbijat (20 000 paiksete ühendustega ja 130 tuhat mobiilside kaudu).
- 1406 MAKi alameetme 3.2.2 ja LEADER-meetme rakendamise tulemustest on teada, et vaid ühe projekti raames loodi fiiberoptilise kaabli kaudu juurdepääs interneti lairiba baasvõrgule. Seadmeid mobiilse internetiühenduse loomiseks osteti üksikute LEADER- ja alameetme 3.2.2 projektide raames. Kuigi lairiba baasvõrgu rajamine toimus samaaegselt LEADER-meetme rakendamisega, on lairiba baasvõrgule juurdepääsu loomine (interneti püsiühendusena) kulgenud väga tagasihoidlikult.

6.6 MAKi-ülesed üldised ja horisontaalsed küsimused

Kood ÜK. 4. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud taastuvenergiaga varustamisele? (ÜPP läbivaatamise eesmärk (*Health Check objective*); seonduv mõjunäitaja 7: taastuvenergia tootmise suurendamine).

Hinnangu alus:

- Meetmete 143 ja 313 indikaatorid (sh mõjunäitajad)

1407 „Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ strateegiates on välja toodud, et tulenevalt eesmärgist kasutada senisest paremini põllumajanduse ja metsanduse võimalusi taastuva tooraine mittetoiduks tootmisel ning luua maapiirkondades täiendavaid töökohti, soodustati põllumajanduses, metsanduses ja põllumajandussaadusi töötlevas tööstuses investeeringuid, mis olid suunatud taastuvate mittetoidutoorainete ning omatoodetud toorainest bioenergia tootmisele. Seda põhjendati asjaoluga, et põllumajandus- ja metsandus (kõrval)saaduste energiaks töötlemine oli üks põllumajandusliku tootmise mitmekesistamise, uute toodete arendamise ja tootmise struktuuri olulise potentsiaaliga valdkond. Samal ajal andis biokütuste kasutamise edendamine panuse ka tõhusa energiaturu kujundamisse, kasvatades taastuvatest energiaallikatest toodetava energia osatähtsust. Suurendades biomassitoodangut kasutusest väljas oleval maal, oli Eestil olemas potentsiaal taastuvenergia tootmiseks, seda enam, et vajadus biomassi järele suurenes igal aastal.

1408 Taastuvenergia ja eriti bioenergia kasutuselevõttu soodustati nelja meetme raames. Meetme 1.4.1 „Investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks“ rakendamise käigus toetati muuhulgas ka selliste traditsiooniliste põllumajandusmasinate ja -seadmete ostmist, mida kavandati kasutada biokütuse või bioenergia tooraine tootmiseks, et vähendada keskkonnakahjustusi, tõsta tehnoloogia taset ja parandada toodangu kvaliteeti ning seeläbi suurendada mikropõllumajandustootjate konkurentsivõimet. Meetme 1.6.1 „Põllumajandus- toodete ja mittepuiduliste metsasaaduste töötlemine“ üheks eesmärgiks oli biokütuste tootmise ja bioenergia kasutamise edendamine ja selle meetme käigus soodustati põllumajandussaadusi töötlevas tööstuses investeeringuid, mis olid suunatud mittetoidutoodete ning biokütuste tootmisele ning bioenergia ja -kütuste kasutamisele tootmisprotsessis. Konkreetsemalt oli aga bioenergiaga varustamise tõstmisele suunatud meede 1.4.3 „Investeeringud bioenergia tootmisse“. Tulenevalt 2011. aastal muutunud ELi regulatsioonist oli edaspidi 1. telje meetmete raames võimalik toetada vaid taastuvenergia tootmist põllumajandustootja omatarbeks ning selleks, et jätkuvalt toetada põllumajandus- tootjate suuremamahulisi, energia turustamisele suunatud bioenergia alaseid projekte, nähti 3. telje, meetmes 3.1 ette uus alameede 3.1.3. Nii toetati arengukava raames bioenergia tootmist kahe põhimõtteliselt samasisulise meetme kaudu. Toetati biomassi töötlemiseks ja bioenergia tootmiseks vajalike hoonete ja rajatiste ehitamist koos nende juurde kuuluva juurdepääsutee, veevarustus- ja kanalisatsioonisüsteemi ning elektripaigaldise ehitamisega, samuti energiavõsa kasvatamiseks, biomassi töötlemiseks ja bioenergia tootmiseks vajalike masinate ja seadmete ostmist ja paigaldamist.

1409 Meetme 1.4.3 väljundnäitajate sihttasemeteks oli seatud 180 põllumajandusettevõtja toetamine ja 46 mln euro väärtuses investeeringute tegemine. Programmiperioodi lõpuks

osales meetmes aga vaid 81 ettevõtjat, kes investeerisid meetme raames kokku 17,8 mln eurot. Meetme 3.1.3 eesmärgiks oli 20 ettevõtja 15 mln euro ulatuses investeeringute toetamine, kuid tegelik kasusaajate arv oli 17 ja nende poolt meetme raames ellu viidud investeeringute summa kõigest 6,3 mln eurot. Valdav osa ellu viidud tegevustest oli seotud masina või seadme ostmisega, millesse investeeriti kokku 17,8 mln eurot, ent ka hoone või rajatise ehitamisse paigutati meetme raame teostatud investeeringutega enam kui 4,5 mln eurot (Tabel 83).

Tabel 83. Bioenergia tootmise investeeringuid toetavate meetmete 1.4.3 ja 3.1.3 raames ellu viidud tegevuste arv ja maksumus.

Tegevuse nimetus	Arv	Investeeringud, eurot
Masina või seadme ostmine	270	17 805 589
Hoone või rajatise ehitamine	71	4 510 553
Hoone või rajatise rekonstrueerimine	17	1 216 134
Teede ehitamine	7	298 097
Teede rekonstrueerimine	3	115 075
Veevarustus- ja kanalisatsioonisüsteemi ehitamine	3	100 870
Elektripaigaldise ehitamine	3	21 788
Projekteerimistöö	9	19 793
Omanikujärelevalve	5	15 287
Ehitusgeoloogiline ja –geodeetiline uurimistöö	2	761

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 1410 Eelnevast võib järeldada, et arengukava kontekstis on taastuvenergiaga varustamisele kaasa aitamine seotud peamiselt bioenergia tootmisega. Biomassi kasvatamiseks, töötlemiseks ja bioenergia tootmiseks oli suunatud mitu meetet aga konkreetsemalt toetati nimetatud tegevusi kahe meetme raames. Kuigi nende meetmete rakendamisel viidi ellu üsna suurel arvul tegevusi ja investeeriti märkimisväärne summa, jäid vastavate sihttasemete saavutamise määr ettenähtust oluliselt madalamaks. Seega aitas arengukava küll olulisel määral kaasa taastuvenergiaga varustamisele, ent tagasihoidlikumalt kui oleks võinud.

Kood ÜK. 9. Mil määral on maaelu arengukava kaasa aidanud elukvaliteedi parandamisele maapiirkondades ja maamajanduse mitmekesistamise soodustamisele? (Ühenduse strateegiline prioriteet).

Hinnangu alus:

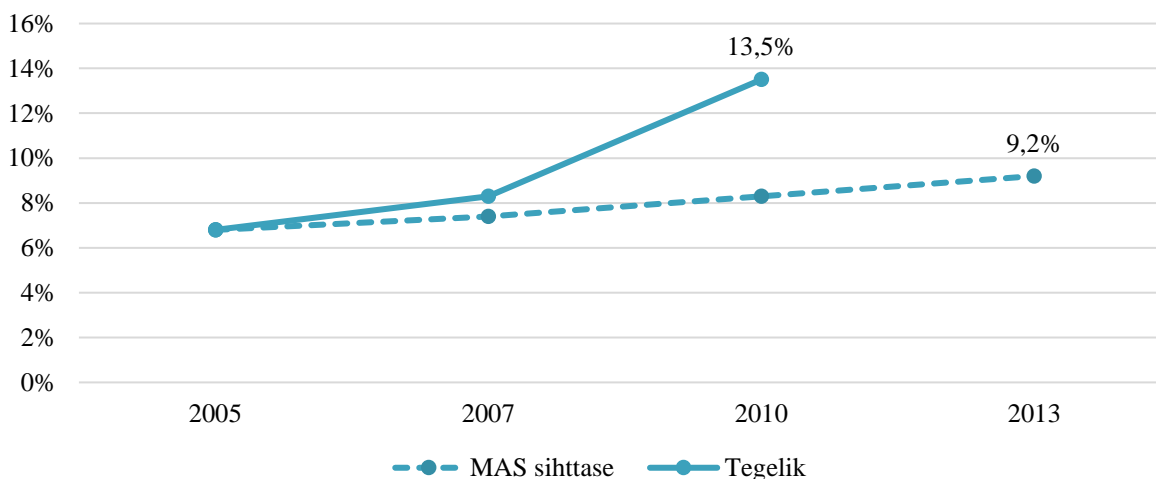
- Järelhindaja poolt korraldatud fookusgrupi tulemused
- Küsitluse tulemused

- 1411 Fookusgrupi hinnangul on maapiirkondade elukvaliteedi parandamisele ja maamajanduse mitmekesistamise soodustamisele väga olulisel määral kaasa aidanud nii 3. telje kui ka LEADER-meetme tegevused. Elukvaliteedi parandamisesse on panustanud eelkõige LEADER-meede ja olulisel määral ka 3. telg. Vähesel määral on elukvaliteedi paranemist mõjutanud ka 2. telje tegevused, sest loodusliku keskkonna säilitamine parandab

maapiirkonna üldilmet ning seeläbi mõjutab ka elukvaliteeti. Fookusgrupi hinnangul on maamajanduse mitmekesistamise soodustamisesse vähesel määral panustanud ka 1. telje toetused.

- 1412 Vaadates mittepõllumajandusliku tulutoova tegevusega tegelevate põllumajanduslike majapidamise osakaalu kõigist põllumajanduslikest majapidamistest, on näha, et MASis seatud sihttase on olulisel määral ületatud. Kui eesmärgiks oli muu tulusa tegevusega majapidamiste osakaalu tõus keskmiselt 0,3 protsendipunkti võrra aastas, siis tegelikkuses on näitaja kasvanud keskmiselt 1,3 protsendipunkti aastas (Joonis 135). Kuigi 2013. aasta andmed puuduvad, aga mitmekesistamise toetus jätkub ka uuel perioodil, võib eeldada, et kasv jätkub.

Joonis 135. Muu tulusa tegevusega põllumajanduslike majapidamiste osakaal kõigist majapidamistest

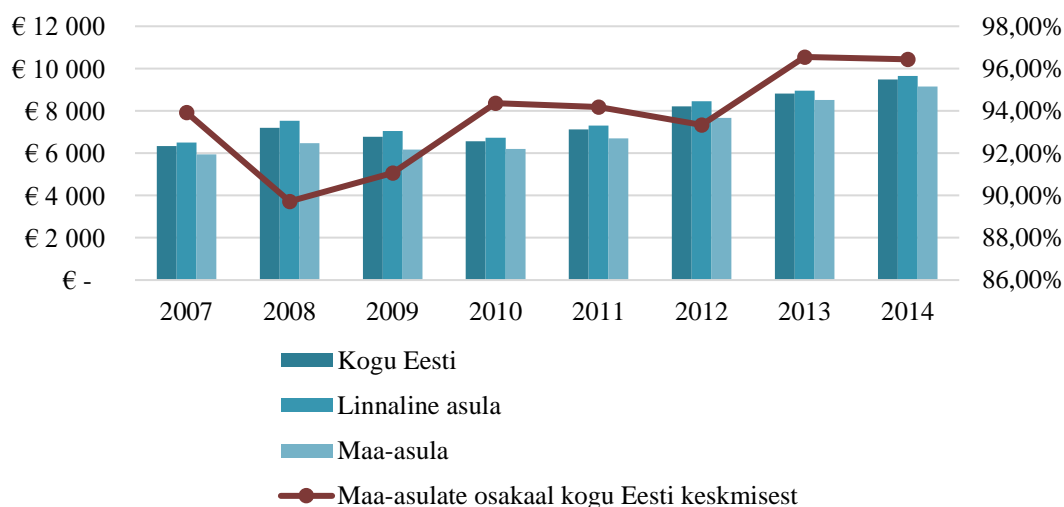
Allikas: Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

- 1413 3. telje meetmetest oli maamajanduse mitmekesistamisele suunatud eelkõige meede 3.1 ja elukvaliteedi parandamisele meede 3.2. Meetmest 3.1 toetati mitmekesistamisele suunatud projekte kokku 131,9 mln euro ulatuses, mis tähistab MAKis seatud sihttaseme 72-protsendilist saavutamist, ning kasusaajate hulk oli 746 (saavutuse määr 74,6%). Meetme 3.1 peatükis (peatükk 5.3.1) välja toodud hindamistulemused näitavad, et enamik meetmest 3.1 toetust saanud ettevõtteid arendasid investeeringu tegemisega põhitegevusalast erinevat lisategevusala ning seega panustasid tegevuste mitmekesistamise suurendamisesse. Kvaasiekspperimentaalse analüüsi tulemustest nähtub, et meetmest 3.1.2 toetust saanud ettevõtete loodav lisandväärtus oli 27% võrra kõrgem ning ärikasumi langus keskmiselt 22% võrra madalam võrreldes kontrollgrupiga. Ka alameetmest 3.1.3 toetatud bioenergiale suunatud investeeringute puhul suurenes energiakandjate mitmekesisus ja energiatootjate hajutatus maapiirkonnas (ptk 5.3.1). Seega võib järeldada, et kõik meetme 3.1 alameetmed avaldasid positiivset mõju toetatud ettevõtetele, tõstes nende võimekust panustada maapiirkonna mitmekesisuse ja elukvaliteedi parandamisesse olulisel määral.

1414 Meetme 3.2 hindamistulemused näitavad, et meetmest toetatud tegevustel on toetuse saajate hinnangul olnud oluline mõju maapiirkonna elukeskkonnale. Peamiselt paranesid vaba aja veetmise võimaluste kättesaadavus, külade välisilme, kohalike inimeste omaalgatusvõime ning tugevnes kultuuriliste väärtuste alalhoidmine (vt peatükk 5.3.2 „Külade uuendamine ja arendamine“). Seega meetme 3.2 mõju teenuste arendamisele on kindlasti oluline, kuid teenuste arendamine ei olnud väga mitmekesine (arendati eelkõige vaba aja veetmise teenuseid).

1415 Elukvaliteedi paranemist saab seostada ka linnalise ja maaelanikkonna ekvivalentsissetuleku suurenemisega. Allpool toodud joonisest (Joonis 136) nähtub, et perioodil 2007–2013 on maaelanikkonna sissetulekud tervikuna kasvanud ning alates 2012. aastast on vahe Eesti keskmise sissetulekuga vähenenud. 2014. aastal moodustas maaelanikkonna keskmine sissetulek 96% Eesti keskmisest. Samas tuleb andmete tõlgendamisel arvesse võtta, et Statistikaameti arvestab andmete analüüsimisel linnaliste asulate hulka ka väikelinnad, mis MAKi mõistes kvalifitseeruvad maapiirkonna alla. Valglinnastumise mõju keskmistele palkadele on aga märgatav, koondumine suuremate linnade ümber kergitab maa-asulate ekvivalentsissetuleku näitajat.

Joonis 136. Elanike aasta ekvivalentnetosissetuleku muutus perioodil 2007–2014

Allikas: Statistikaamet.

1416 Eelnevat analüüsi arvesse võttes võib järeldada, et arengukava on olulisel määral aidanud kaasa maapiirkondade elukvaliteedi parandamisele ja maamajanduse mitmekesistamise soodustamisele.

Kood ÜK.12. Mil määral on maaeluvõrgustik kaasa aidanud maaelu arengukava eesmärkide täitmisele?

Kood H.17. Mil määral on Euroopa maaelu arengu võrgustik kaasa aidanud maaelu arengu heade tavade kehtestamisele?

Hinnangu alus:

- Fookusgrupid, küsitlus, sekundaarandmete analüüs

1417 Eesti riikliku maaeluvõrgustiku tegevuse eesmärgiks on aidata kaasa MAKi rakendamisele LEADER-võrgustikutöös, uute algatuste edendamisel ja Euroopa maaelu arengu võrgustiku tulemuste sihtgruppideni viimise ning kaasamise kaudu⁴⁶⁹. Eesti riikliku maaeluvõrgustiku ülesandeid täidab Maamajanduse Infokeskuse maaelu- ja innovatsioonivõrgustiku osakond (kuni 2015. aastani maaelu- ja kalandusvõrgustiku osakond. (edaspidi maaeluvõrgustik) ning eelkõige maaeluvõrgustiku büroo.⁴⁷⁰

1418 Maaeluvõrgustiku juhtimine on kahetasandiline:

- MIKi maaelu- ja innovatsioonivõrgustiku osakond ning keskuse tugistruktuurid, mille ülesanneteks on maaeluvõrgustiku arengusuundade kujundamine, tegevuskava ettevalmistamine ja elluviimise korraldamine, maaeluvõrgustiku infosüsteemide haldus ning haldusetegevus (sh raamatupidamine ja personaliarvestus);
- Maaeluvõrgustiku koostöökoda, mis tegutseb nõuandva organina maaeluvõrgustiku arengusuundade kujundamisel ja maaeluvõrgustiku tegevuskava ettevalmistamise ja elluviimise korraldamisel. Koostöökoja liikmeteks on organisatsioonid maaelu arengukava rakendavatest asutustest ja organisatsioonidest ning organisatsioonide esindajad lähtuvalt MAKi telgede eesmärkidest ja senistest võrgustikutöö kogemustest.

1419 2014. aastal moodustasid maaeluvõrgustiku juhtimisega seotud kulud 29,3% ning tegevuskava elluviimisega seotud kulud 70,7% kogu eelarve kuludest. Vaadates programmiperioodi vältel juhtimisega seotud kulude osakaalu kogukuludest, võib öelda, et pärast maaeluvõrgustiku tegevuse käivitumist 2007. aastal on juhtimiskulude osakaal aasta-aastalt vähenenud. 2014. aastal suurenesid juhtimiskulud peamiselt uue programmiperioodi algatamise ja Euroopa innovatsioonipartnerlusega liitumise (2013. aasta lõpus) tõttu. Aastatel 2007–2014 kasutatud kuludest moodustas maaeluvõrgustiku juhtimiskulu kokku 20% ja tegevuskava elluviimisega seotud kulu 80% maaeluvõrgustiku eelarvest. Kogu eelarve mahust kasutati programmiperioodi lõpuks 53% (Tabel 84).

⁴⁶⁹ Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013. 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

⁴⁷⁰ Maaelu arengukava 2007–2013 riikliku maaeluvõrgustiku 2014. aasta seirearuanne. Maamajanduse Infokeskus, 2014.

Tabel 84. Maaeluvõrgustiku tehnilise abi kasutamine perioodil 2007–2014

Riiklikule maaeluvõrgustikule tehtud kulutuse (eurodes) / eelarve aastad	Tehniline abi kokku	sh maaeluvõrgustiku jooksevkulud	Osakaal kogu kuludest	sh maaeluvõrgustiku tegevuskava rakendamine	Osakaal kogukuludest
2007. a eelarve kasutamine	80 366	31 768	39,5%	48 599	60,5%
2008. a eelarve kasutamine	315 452	71 991	22,7%	244 623	77,3%
2009. a eelarve kasutamine	291 340	59 314	20,1%	232 026	79,9%
2010. a eelarve kasutamine	334 451	59 034	17,7%	275 416	82,3%
2011. a eelarve kasutamine	352 994	59 900	17%	293 094	83%
2012. a eelarve kasutamine	345 501	59 096	17,1%	286 405	82,9%
2013. a eelarve kasutamine	384 624	61 371	16%	323 253	84%
2014. a eelarve kasutamine	171 750	50 372	29,3%	121 378	70,7%
Eelarve kasutus kokku	2 356 844	452 846	19%	1 824 794	81%
Riikliku maaeluvõrgustiku eelarve MAKis aastatel 2007–2013 kokku	4 480 000	1 120 000	25%	3 360 000	75%

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 riikliku maaeluvõrgustiku 2014. aasta seirearuanne. MIK, 2014.

1420 Maaeluvõrgustiku tegevused viiakse ellu tellitud teenuste, maaeluvõrgustiku üksuse töötajate ja koosseisuväliste ekspertide tegevuse kaudu. Maaeluvõrgustiku tegevuskava on jaotatud kolmeks sisuliseks osaks:

- Teadmiste levitamine: uuringute korraldamine, heade näidete ja praktikate kogumine, koondamine ning levitamine, teavitustmaterjalide koostamine, laiem maaeluvõrgustiku teavitustegevus
- Siseriiklike ja rahvusvaheliste ürituste korraldamine
- Tugi riigisisesele ja rahvusvahelisele koostööle, toimiva veebikeskkonna haldamine võrgustiku ülesannete täitmiseks, maaeluvõrgustiku veebiarendus, osalemine maaeluvõrgustiku valdkonna siseriiklikel ja välisüritustel, osalemine Euroopa maaelu arengu võrgustiku töös.

1421 Teadmiste levitamiseks kasutati perioodil 2008–2014⁴⁷¹ tegevuskava täitmisega seotud kuludest 22%. Programmiperioodil viidi läbi mitmeid küsitlusi (näiteks kohalike tegevusgruppide seas läbi viidud küsitlus LEADER-meetme rakendamise probleemide ja kitsaskohtade kohta), lühiauringuid ja konkursse heade praktikate kogumiseks ning levitati informatsiooni erinevate infokandjate vahendusel (televisioon, veeb, infokirjad, esitlused ja seminarid). Positiivse näitena võib esile tuua koostöös Eesti Rahvusringhäälinguga tehtud videolugude saatesarja „Ilus maa“, mis tutvustas MAKi abil toimunud projekte ja algatusi. Samuti jätkati regulaarse infokirja Võrgukiri väljaandmisega, mis jõudis 2013. aastal 1078 adressaadini.⁴⁷²

⁴⁷¹ Analüüsi tegemisel on lähtutud Maaelu Infokeskuse maaelu arengukava 2007–2013 seirearuannetest. 2007. aasta kohta seirearuanne puudub. – <http://www.maainfo.ee/index.php?page=3395> (10.10.2016)

⁴⁷² Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013. 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

1422 Ürituste korraldamisega seotud tegevused moodustasid perioodil 2008–2014 maaeluvõrgustiku tegevuskava täitmisega seotud kuludest 37%. Kokku korraldati programmiperioodil 545 üritust, millest võttis osa 13 600 inimest (Tabel 85). Ürituste korraldamise eesmärgiks on soodustada kogutud heade näidete ja kogemuste vahetamist võrgustiku osalejate vahel ning samal ajal panustab see ka võrgustiku koostöö suurenemisse ja uute võrgustike tekkimisse. Näidetena võib välja tuua LEADERi rahvusvaheliste koostööprojektide konverents „Jagatud kogemused – mitmekordne kasu“ (2013), LEADER-õppereisid naabertegevusgruppide juurde Soome ja Rootsi, toiduteemalised õppereisid ja teemapäevad, infopäevad, mitmepäevased suveseminarid LEADER-tegevusgruppidele ning Euroopa innovatsioonipartnerluse mõttekojad.

Tabel 85. Maaeluvõrgustiku poolt korraldatud üritused 2007–2014

Maaeluvõrgustiku tegevuse aasta	Ürituste päevade arv	Üritustest osavõtjate arv
2007	44	1615
2008	92	2063
2009	110	2237
2010	90	2267
2011	88	1517
2012	62	2231
2013	43	1400
2014	16	270
KOKKU	545	13600

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013 riikliku maaeluvõrgustiku 2014. aasta seirearuanne. MIK, 2014.

1423 Tugi riigisisesele ja rahvusvahelisele koostööle koosnes peamiselt võrgustiku veebilehe haldamisest ja arendamisest ning koostöö arendamisest Euroopa maaelu arengu võrgustikega erinevate komiteede ja töökoosolekute raames. Eesti ja riikidevaheliseks koostöö edendamiseks kasutati perioodil 2008–2014 tegevuskava täitmisega seotud kuludest 10%.

1424 Perioodil 2007–2013 oli maaeluvõrgustikul kuus prioriteetset valdkonda: LEADER, ühine põllumajanduspoliitika 2014–2020, kohalik toit, ühistegevus, ELi Läänemere piirkonna strateegia ja sotsiaalne talupidamine. Programmiperioodi jooksul oli aga peamine fookus ennekõike LEADER-tegevusgruppide toetamisel – selle töid erinevates fookusgruppides välja nii arengukava korraldusasutus, maaeluvõrgustiku esindaja kui ka kohalikud tegevusgrupid. Samuti tegeleti sotsiaalse talupidamise, mahepõllumajanduse edendamise ja ühise põllumajanduspoliitikaga. Fookusgrupi hinnangul pöörati vähem tähelepanu metsandus- ning keskkonnavaldkonnale, sest tihti oli keeruline leida konkreetseid näiteid, mida hea praktikana esile tuua. Samuti toimis metsanduse valdkonnas SA Erametsakeskuse ja metsaühistute poolt koordineeritav koolitussüsteem. Probleemina toodi välja ka konsulentide võrgustiku kehv seis ning vähene koostöö.

- 1425 Nii intervjuudel korraldusasutusega kui ka fookusgruppides hinnati maaeluvõrgustiku toimimist väga heaks. Korraldusasutus tõi välja, et võrgustik on alates 2008. aastast väga hästi käima läinud ning ei vaja riigi poolt suurt suunamist. Ka tegevusgruppide esindajate kohaselt oli maaeluvõrgustiku tegevusest väga suur abi arengustrateegiate paikapanemisel ning tegevusgruppide toetamisel ning arendamisel. Eriti positiivsete näidetena toodi esile erinevaid õppereise, mis pakkusid osalejatele inspiratsiooni ja aitasid leida uusi rahvusvahelisi kontakte, kuid tugevdasid ka kohalike tegevusgruppide omavahelist siseriiklikku koostööd.
- 1426 Samuti toodi ekspertide intervjuul välja, et parimate praktikate levik tegevusgruppide vahel oli väga hea, sest maaeluvõrgustik on hästi toimiv ning info levik kiire. Ekspertid tõi välja, et tänu Maamajanduse Infokeskusele ja vabaühenduste liidule Eesti Külaliikumine Kodukant, oli juba enne LEADER-meetme rakendamist maapiirkondades hästi toimiv infovõrgustik ning niimoodi eeltöö kohaliku elanikkonna aktiveerimiseks tehtud. Samuti tuli fookusgrupis esile, et heade näidete ja parimate praktikate kasutuselevõtmise väga suur võimekus näitas LEADER-tegevusgruppide paindlikkust ning võimalust oma strateegiat vajadusel kohandada.
- 1427 Maaeluvõrgustiku suurim fookus oli suunatud LEADER-süsteemi toetamisele ning võib öelda, et see õigustas end, sest hindamistulemuste kohaselt oli maaeluvõrgustiku panus LEADER-meetme edukasse toimimisse väga suur. Osaliselt panustas maaeluvõrgustik ka esimese ja kolmanda telje toimimisse, vähem oli kaetud teise telje teemade käsitlemine. Integreeritud lähenemise jaoks võiks tulevikus rohkem tähelepanu pöörata ka viimati nimetatud valdkondadele.

Kood ÜK.13. Mil määral on tehniline abi kaasa aidanud maaelu arengukava eesmärkide täitmisele?

Hinnangu alus:

- Tehnilise abi eelarvelised vahendid ja nende kasutusvaldkonnad

- 1428 Tehnilist abi antakse nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 66 lõigete 2 ja 3 kohaselt arengukava elluviimiseks, mis hõlmab arengukava väljatöötamist koostöös erinevate osapooltega, arengukava alusel toetatavate meetmete rakendamist (sh toetuse taotluste menetlemine ja kontroll), arengukava korraldusasutuse, makseagentuuri ja sertifitseerimis-asutuse määramist, arengukava seire- ja hindamissüsteeme, riikliku maaeluvõrgustiku rajamist ja juhtimist ning arengukava avalikustamist. Tehnilist abi rahastatakse EAFRD-i kaudu läbi vastava meetme ning nendele tegevustele võib MAK-i jaoks ettenähtud programmi kogusummast kasutada kuni 4%. Põllumajandusministri 16. juuni 2010. aasta määruse 71 kohaselt saavad taotlejaks olla 8 organisatsiooni: Maaeluministeerium (MeM), PRIA, PMK, Maamajanduse Infokeskus, Keskkonnaamet, Põllumajandusamet, Veterinaar- ja Toiduamet ja metsanduse valdkonna toetuse taotluste menetlemiseks PRIAga halduslepingu sõlminud Sihtasutus Erametsakeskus.

1429 Perioodil 2007–2013 oli tehnilise abi meetme vahendeid finantstabeli järgi 38 115 139 eurot.⁴⁷³ Toetustena maksti välja 37 011 527,57 eurot (Tabel 86), millest 44% (14,7 mln eurot) läks PRIAle, 26,7% MeM-ile ja 9,2% PMKle.

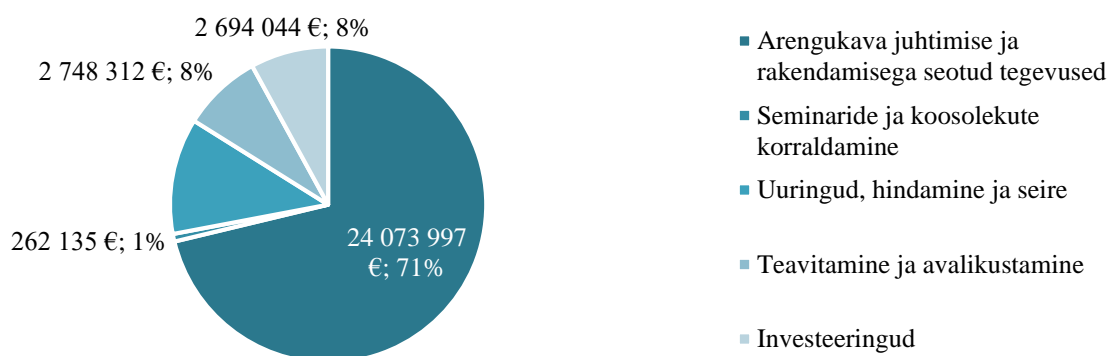
Tabel 86. MAKi tehnilise abi taotlemine ja maksmine toetuse saajate lõikes (eurodes)

Taotleja	Toetuse maksmine 2007–2013		
	Väljamakstud	Tagasinõutud	KOKKU
MeM	9 707 893,89	700 380,56	9 007 513,21
PRIA	16 374 087,30	1 667 295,16	14 706 792,14
PMK	3 384 171,38	275 914,49	3 108 256,89
MIK	2571 941,47	469 584,89	2 102 356,58
Keskkonnaamet	1 568 294,66	53 085,38	1 516 209,28
Põllumajandusamet	1 375 352,09	23 527,58	1 351 824,51
VTA	62 758,35	0	62 758,35
SA Erametsakeskus	1 966 028,43	31 875,64	62 758,35
KOKKU	37 011 527,57	3 221 663,82	33 789 863,75

Allikas: Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

1430 Suurima osa tehnilise abi eelarvest moodustasid arengukava juhtimise ja rakendamisega seotud tegevused (24 mln eurot ehk 71% kogu tehnilise abi eelarvest) (Joonis 137), millest omakorda enamiku moodustasid personalikulud (19 mln eurot). Tehnilise abi vahendeid kasutati ka uuringute, hindamiste ja seiresüsteemi tarbeks (4 mln), MAKiga seotud teavitustegevusele (2,7 mln) ja investeringuteks programmide arendamisse (MAKi infosüsteem) ja IT tarkvarasse (2,7 mln).⁴⁷⁴

Joonis 137. Tehnilise abi kasutamine tegevuste lõikes

Allikas: Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

⁴⁷³ Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013. 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

1374 ⁴⁷⁴ Allikas: Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013. 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

- 1431 Tehniline abi on panustanud MAKi eesmärkide saavutamisesse olulisel määral, sest see on taganud korraldus- ja rakendusasutuste ning ka teiste toetatavate organisatsioonide toimimise. Tehnilise Abi kasutatud mahud on määrustega sätestatuga vastavuses.

Kood ÜK.14. Kui tõhusalt on maaelu arengukava jaoks eraldatud vahendeid soovitud tulemuste saavutamiseks kasutatud?

Hinnangu alus:

- Eelarveliste vahendite kasutamise informatsioon

- 1432 Programmide tõhususe põhiline küsimus on selles, kuidas saavutada soovitud tulemus vähima kuluga. Lähenemine on sarnane eraettevõtluses saavutatava efektiivsuse ja rentaabluse analüüsimisega, kus iga kulutatud ühiku kohta soovitakse maksimaalset tulemit. Arutleda saab siinkohal selle üle, mil määral on vahendeid kasutatud iga isiku kohta ning kui palju oleks saanud toetust teisiti jagada. Kuna MAKi kõikide telgede toetuste taotlemine on tootjatele vabatahtlik, siis ei tohiks tekkida olukorda, kus parimad võimalikud lahendused jäävad toetuseta. Kokkuvõttena toome välja olukorra, kuidas on saavutatud toetuse eelarve jagunemine tootjate kohta, investeeringute maht ning ühtlasi seosed meetmete piirmääradega. Teiseks võrdluseluseks näitajaks on saavutatud lisandväärtuse kogusumma võrrelduna makstud toetuse summaga.
- 1433 Kuna toetuste süsteemis eeldatakse ja ühtlasi kontrollitakse turuhinnale vastavust, siis tõhususe analüüsis ei ole vajadust kahtluse alla seada objektide maksumust. Täiendavalt saab siiski hinnata objektide nn tulevikuväärtust, mis annab kolmanda mõõtme. See tähendab, et innovaatilisemad, kauem kestvamad ja suuremat lisandväärtust loovad tegevused on tõhusamad. 1., 2., 3. telje ja LEADER-meetmete võrdluses on lisandväärtus küllaltki erinevalt tõlgendatav, mistõttu võrdluste koostamine on keerukas. Näiteks meetmest 1.1 koolitatud isikute puhul võib toetuse mõju potentsiaal avalduda hiljem ja seega lisandväärtus avaldub pikema perioodi jooksul kui näiteks traktori soetanud tootja puhul (meede 1.4.1). Selle tõttu hindame tõhusust eelkõige toetuse varieeruvuse ja suhtarvude alusel. Keskmise toetuse ja keskmise toetuse määra põhjal (Tabel 87) saab järeldada, et kõige suurem toetuse osakaal ehk panus oli meetmetes 1.1, 1.2, 1.3, 3.2 ja 1.8, kus toetuse summa osakaal tegevuste kogumaksumusest oli vahemikus 81–100%. Toetuse saajate kohta oli kõige suurem keskmine toetus meetmes 1.8 (210 tuhat eurot), mis tõhususe kontekstis on kõige suurema toetusraha kasutusega meede. Vaadeldes programmiperioodil lubatud maksimaalset toetuse piirmäära, olid kõige suurema keskmise toetuse summaga toetuse saajad meetme 1.7 toetuse kasutajad. Võrreldes teiste meetmetega võib märkida antud meedet vähem tõhusaks, kuna toetuse varieeruvus oli väike.

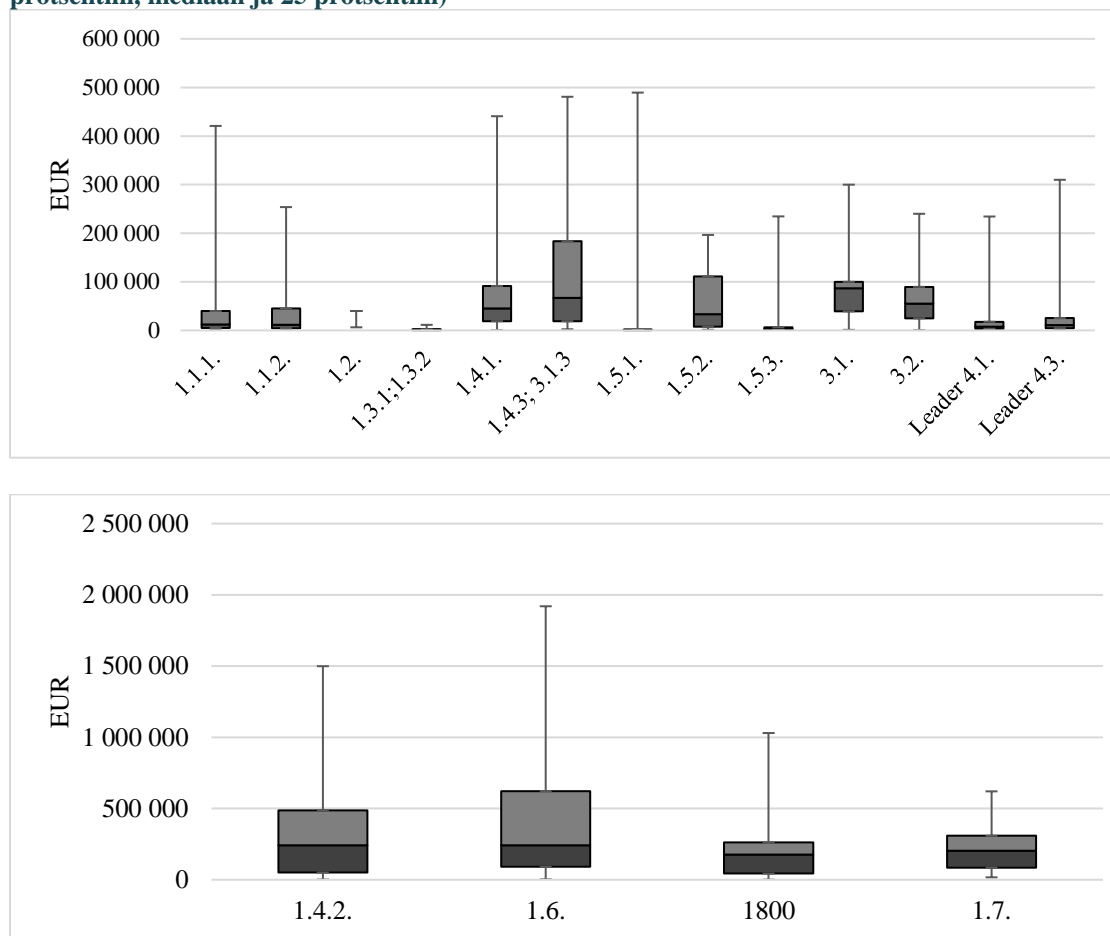
Tabel 87. Keskmise toetus ja toetusmäär välja maksete alusel toetuse saaja kohta 1., 3. telje ja LEADER-meetme puhul

Meede	Toetuse saajad, arv	Keskmine toetus, euro	Keskmine toetuse määr	Meetme maksimaalne toetus perioodil, euro
1.1.1.	37	51 370	100,0%	varieerus
1.1.2.	47	31 923	98,9%	varieerus
1.2.	846	38 910	93,5%	40 000
1.3.1;1.3.2	2671	1 547	75,1%	1 500
1.4.1.	1652	61 942	47,3%	100 000
1.4.2.	295	262 738	45,9%	500 000
1.4.3; 3.1.3	98	123 524	50,0%	512 000
1.5.1.	1792	6 517	49,4%	200 000
1.5.2.	81	60 657	48,0%	200 000
1.5.3.	117	9 875	75,7%	20 000
1.6.	95	472 224	48,3%	1 920 000
1.7.	20	226 240	74,8%	320 000
1.8.	226	210 043	81,8%	1 086 498
3.1.	723	83 597	49,3%	300 000
3.2.	761	60 281	86,0%	300 000
4.1.	203	15 668	49,3%	varieerus
4.3.	3108	20 951	77,4%	varieerus

Allikas: PRIA 31.12.2015. Järelhindaja arvutused.

- 1434 Toetuste varieeruvus, mis iseloomustab ka ettevõtjate arvulist paiknemist läbi asendikeskmise (mediaan), on esitatud allpool (Joonis 138). Jooniselt on näha, et toetuste varieeruvus oli väiksem meetmetes 1.2, 1.3, 1.5.1, 1.5.3 ning LEADER-meetmes. Metsamajanduses ja LEADER-meetmes oli siiski üksikuid ettevõtjaid, kes oma toetuse summa tõttu eristuvad maksimaalse väärtuse kaudu. Kuigi ka meetmetes 1.4, 1.6 puhul esines maksimaalse toetuse kasutamisega ettevõtjaid, siis olulisem nende meetmete puhul on ülemise 75 protsentiili toetuse varieeruvus, mis on suurem kui alumise 25 protsentiili jäävate ettevõtjate puhul.

Joonis 138. Toetuste varieeruvus meetmete lõikes perioodil 2007–2013, (maksimaalne, minimaalne, 75 protsentiili, mediaan ja 25 protsentiili)

Allikas: PRIA 31.12.2015.

- 1435 Ühise hindamisraamistiku alusel arvutati iga tootja investeeringujärgselt kahe aasta (n+2) jooksul saavutatud lisandväärtuse muutus, mis summeeriti. Analüüsides tekkinud lisandväärtuse ja kasutatud toetuse suhet, olid investeeringujärgse kahe aasta hinnatult kõige tõhusamad meetmed metsamajandussektori ja töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamisele suunatud (Joonis 139). Võrreldes 1. telje põllumajandustootjatele suunatud meetme 1.4. tõhusust 3. telje mitmekesistamise toetusega (meede 3.1), siis oluliselt suurem oli lisandväärtus meetmest 3.1 makstud ühe euro toetuse kohta (vastavalt 0,10 ja 0,90 eurot).

Joonis 139. Välja makstud toetus, investeringujärgselt n+2 aasta jooksul lisandunud brutolisandväärtus ja lisandväärtuse suhe ühe euro toetuse kohta

	Toetuse summa, miljonit eurot	Brutolisandväärtus (n+2 aastat), miljonit eurot	Kahe aastaga lisandunud BLV ühe euro toetuse kohta, eurot
1.2.	32,9	0,7	0,020
1.4.	189,0	19,7	0,104
1.5.	17,0	56,2	3,311
1.6.	44,9	29,2	0,652
1.7.	4,5	0,03	0,006
1.8.	47,5	9,1	0,192
3.1.1 ja 3.1.2	60,4	54,7	0,906

Allikas: PRIA 31.12.2015. Äriregister, ettevõtjate majandusaasta aruanded, Järeelhindaja arvutused

Kood H.1. Mil määral on programm kaasa aidanud uuendatud Lissaboni strateegias majanduskasvu ja tööhõive osas seatud ühenduse prioriteetide elluviimisele seoses:
– tööhõivevõimaluste loomisega?
– majanduskasvu tingimuste parandamisega?

Hinnangu alus:

- Sekundaarandmed (sektori ja ettevõtete majandusnäitajad)
- Tööhõivevõimaluste loomine maapiirkonnas on kooskõlas prognooside ja üldise majandusarenguga,
- Maapiirkonnas majanduskasv on kooskõlas prognooside ja üldise majandusarenguga

1436 MAKi mõju majandusarengule ja tööhõivevõimaluste loomisele on analüüsitud üldistes hindamisküsimustes ÜK.1 ja ÜK.2. Teostatud analüüsist nähtub, et põllumajandussektoris ja toiduainetööstuses ületati majandusarengu ja tööviljakuse näitajate osas kõik MASis prognoositud sihttasemed. Suurim lisandväärtuse, müügitulu ja tootmiskulude kasv oli ja keskkonnasõbralikel ja intensiivtootjatel ning taime- ja loomakasvatusektoril (Joonis 122). Tööviljakuse määra keskmine tõus oli suurim põllumajandustootjatel ning väiksem toiduainetööstusel. Seega võib järeldada, et maaelu arengukava panustas maapiirkonna majanduskasvu tõusule olulisel määral ning jagatud toetustel oli suur roll põllumajandus- ja metsandussektori ning toiduainetööstuse ettevõtete majanduskriisist taastumisel. Viimast kinnitasid ka eksperdid.

1437 Tööhõive arengu analüüsitulemused näitasid, et primaarsektoris langes hõivatute arv MASi prognoosiga võrreldes vähem, kuid toiduainetööstuses oli keskmine langus kiirem (Joonis 131). Samas saavutas toiduainesektori hõivatute arv 2013. aastaks taseme, mis oli välja toodud MASi prognoosis. Hõivatute osakaal primaarsektoris on kogu analüüsitava perioodi jooksul olnud sihttasemest madalam, kuid tööhõive keskmine aastane kasv on olnud prognoositust kõrgem. Mittepõllumajandussektoris oli tööhõive areng sihttasemest aeglasem.

Maaelu arengukava meetmetest jagatud toetuste abil loodi 1220,8 uut töökohta. Kokkuvõttes võib järeldada, et kuigi arengukava andis tööhõivevõimaluste loomise suurenemisele mõõduka panuse, tuleb arvesse võtta, et oluline panus anti ka maapiirkonna töökohtade säilitamisele, mis on tööstuse moderniseerimise ja automatiseerimise valguses muutunud väga oluliseks.

Kood H.4. Mil määral on programm kaasa aidanud majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuspoliitika eesmärkide saavutamisele:

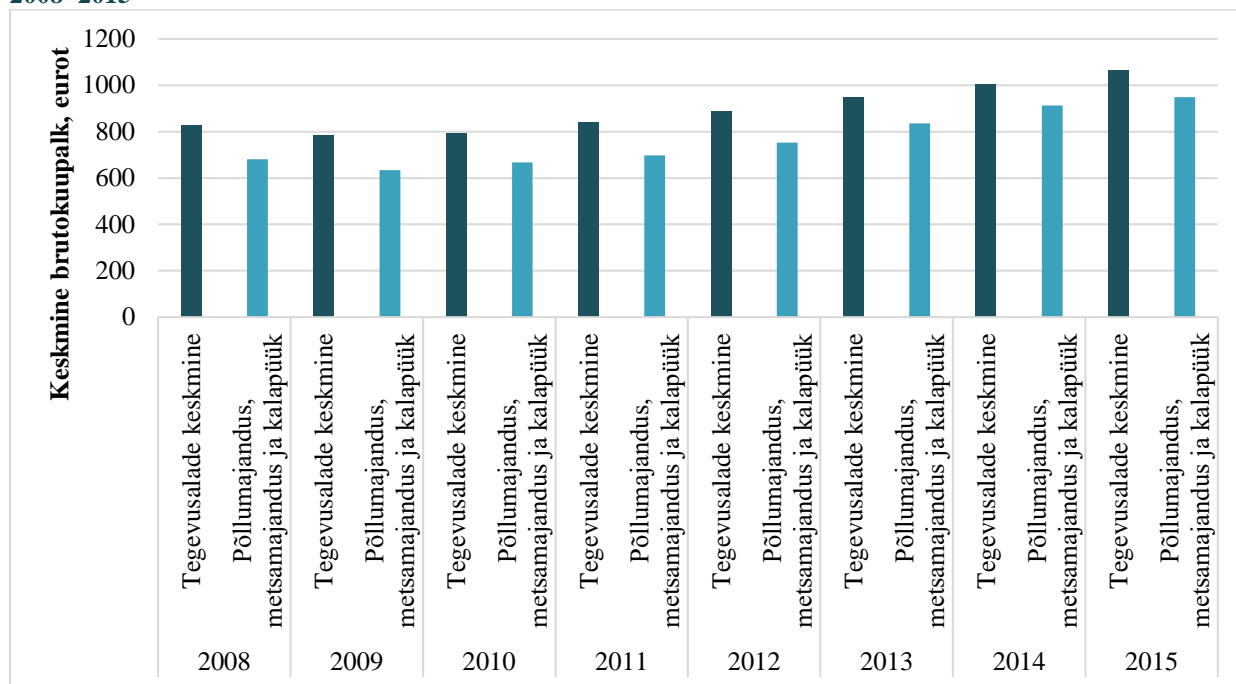
- ebavõrdsuste vähendamiseks ELi kodanike hulgas?
- territoriaalse tasakaalustamatuse vähendamiseks?

Hinnangu alus:

- Sekundaarandmed (sissetulekute statistika, toetuste regionaalse jagunemise statistika)
- Maaelanike keskmine sissetulek on lähenenud riigi keskmisele sissetulekule
- Äärealad on inimese kohta rohkem toetust saanud

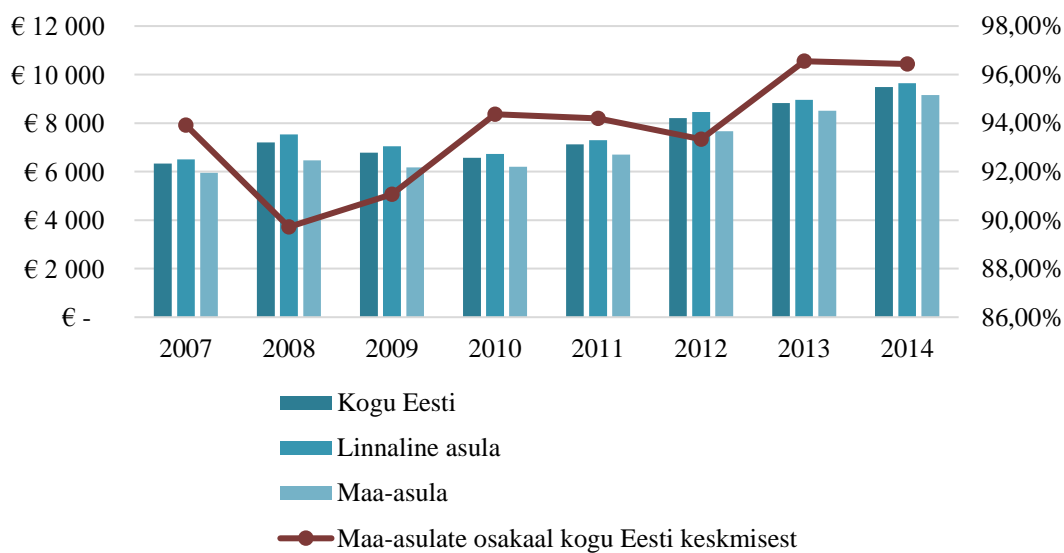
1438 Statistikaameti andmetel on aastatel 2008–2015 keskmine sissetulek põllumajanduses kasvanud, kuid jääb endiselt alla kõikide tegevusalade keskmisele (Joonis 140). Maaelanikkonna sissetulek tervikuna on samuti kasvanud ning alates 2012. aastast on vahe Eesti keskmise sissetulekuga vähenenud (Joonis 141), mis viitab arengukava positiivsele mõjule ebavõrdsuse vähendamisel. Maapiirkonna elanike sissetulekute lähenemine Eesti keskmisele eeldab maapiirkondade ettevõtluses struktuurilisi muudatusi, millesse panustavad eelkõige esimene telg ning samuti kolmas telg ja LEADER-meede. Ka fookusgrupi hinnangul on ebavõrdsuse vähendamisesse panustanud olulisel määral just esimese ning kolmanda telje tegevused, vähesel määral ka LEADER-meede. Samas toodi ka välja, et kuna eelmisel perioodil ei saanud suurettevõtjad taotleda esimese telje investeeringutoetusi, siis võib osaliselt rääkida ka põllumajandustootjate vahelise ebavõrdsuse suurenemisest. Samas on uuel perioodil seda korda muudetud ning toetusi võivad taotleda kõik põllumajandustootjad.

Joonis 140. Põllumajandussektori keskmine kuusissetulek võrrelduna tegevusalade keskmisega perioodil 2008–2015

Allikas: Statistikaamet 19.03.2016.

Joonis 141. Elanike aasta ekvivalentnetosissetuleku muutus perioodil 2007–2014

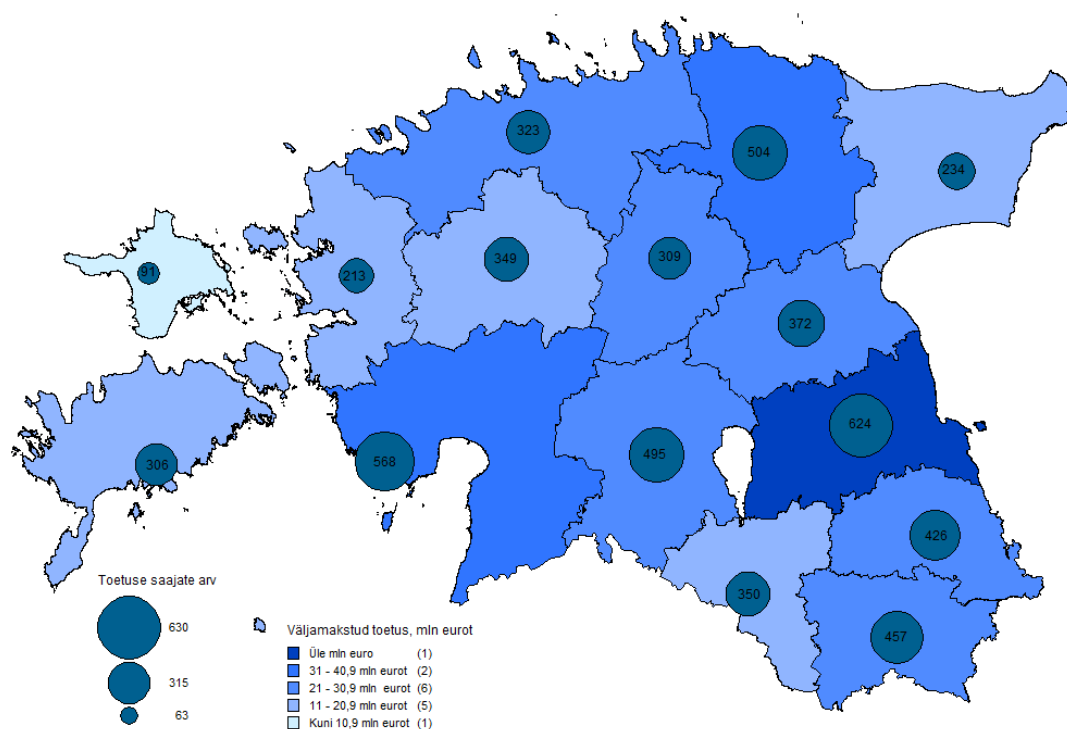

Allikas: Statistikaamet.

Territoriaalse tasakaalustamatuse vähendamine

- 1439 Fookusgrupi hinnangul on territoriaalse tasakaalustamatuse vähendamisesse olulisel määral panustanud nii esimene ja kolmas telg kui ka LEADER-meede. Vahesel määral on panustanud ka 2. telg, peamiselt ebasoodsamate piirkondade toetuse kaudu.
- 1440 Perioodil 2008–2015 maksti 1. teljest kõige enam toetusi välja Tartu (624 toetuse saajat), Pärnu (568) ja Lääne-Viru (504) maakondades (Joonis 142). Kokku moodustab nendes maakondades elavate isikute arv 23% kogu Eesti elanikkonnast.⁴⁷⁵ Kõige vähem oli toetuse saajaid Hiiumaal ja Lääne maakonnas, kuid samas tuleb arvesse võtta, et nendes piirkondades on ka kõige madalam rahvastikutihedus⁴⁷⁶ ning seega on seal ka vähem põllumajandustegevust ja toetuse taotlejaid. Keskmiselt oli väljamakstud toetuse summa maakonna ühe elaniku kohta suurim Jõgeva maakonnas (keskmiselt 904 eurot ühe elaniku kohta), Põlva maakonnas (keskmiselt 777 eurot elaniku kohta) ja Järva maakonnas (693 eurot elaniku kohta). Kõikidest maakondadest eristusid Ida-Viru ja Harju maakond, kus keskmine väljamakstud toetus ühe elaniku kohta oli vastavalt 82 ja 43 eurot.

Joonis 142. MAKi 1. telje toetuse saajate arv ja väljamakstud toetus, eurot⁴⁷⁷

Allikas: PRIA, Maaamet.

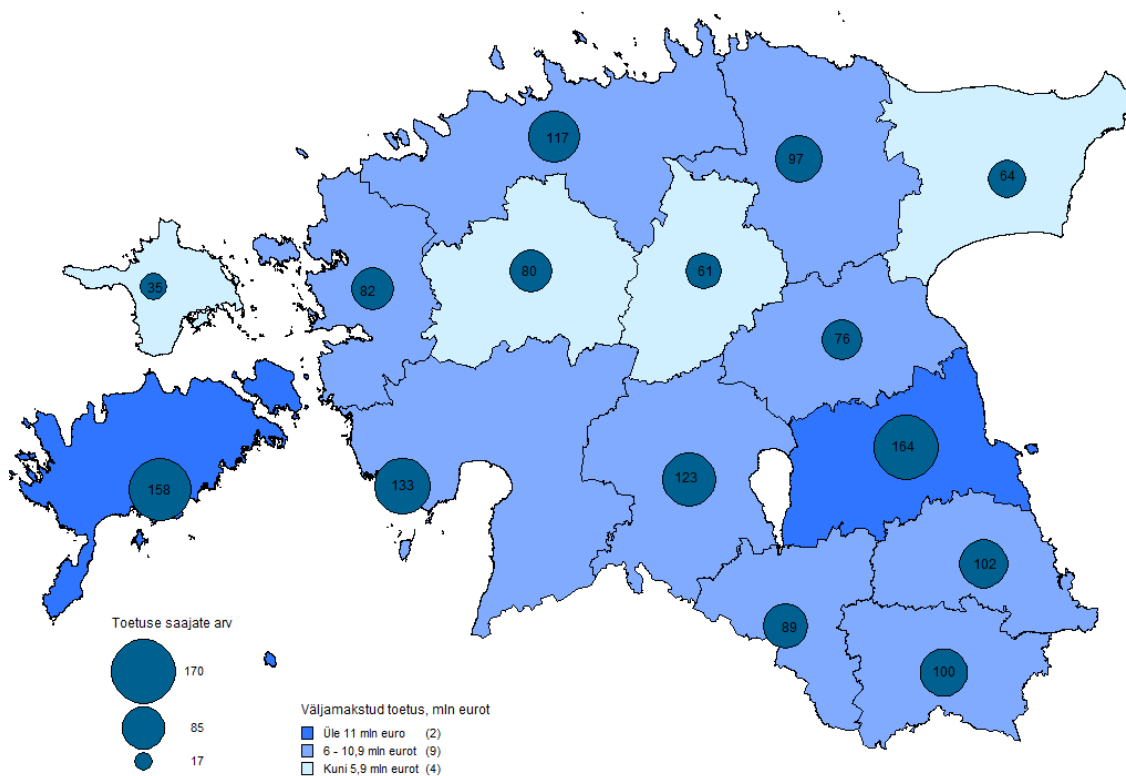
⁴⁷⁵ Statistikaamet, seisuga 10.06.2016.

⁴⁷⁶ Statistikaamet, seisuga 01.01.2016.

⁴⁷⁷ Kaartidel ei ole kajastatud toetuse saajad, kelle projektitegevus kandus üle mitme maakonna piiri.

1441 3. telje puhul oli enim toetuse saajaid samuti Saare ja Tartu maakonnas, kus toetusi maksti välja vastavalt 13,2 ja 11,5 mln eurot (Joonis 143). Vähem toetusi läks Hiiu, Rapla, Järva ja Ida-Viru maakonda, kus iga maakonna puhul jäi 3. teljest väljamakstud toetussumma alla 6 mln euro. Suurimad toetussummad ühe maakonna elaniku kohta olid Saare (408 eurot), Hiiu (349 eurot), Põlva (269 eurot) ja Lääne (269 eurot) maakondades ning väikseim Harju maakonnas (15 eurot). Seega võib öelda, et toetussummad elaniku kohta on olnud suurimad väiksemates maakondades ja panustatud on regionaalse tasakaalustamatuse vähendamisse. Fookusgrupi hinnangul peegeldab toetuse saajate jagunemine ja väljamakstud toetuse summa jagunemine maakondade lõikes ka seda, kus piirkondades on olnud ajalooliselt aktiivsem põllumajanduslik tegevus ning kus tegutsevad suuremad põllumajandusettevõtted.

Joonis 143. MAKi 3. telje toetuse saajate arv ja väljamakstud toetus, eurot

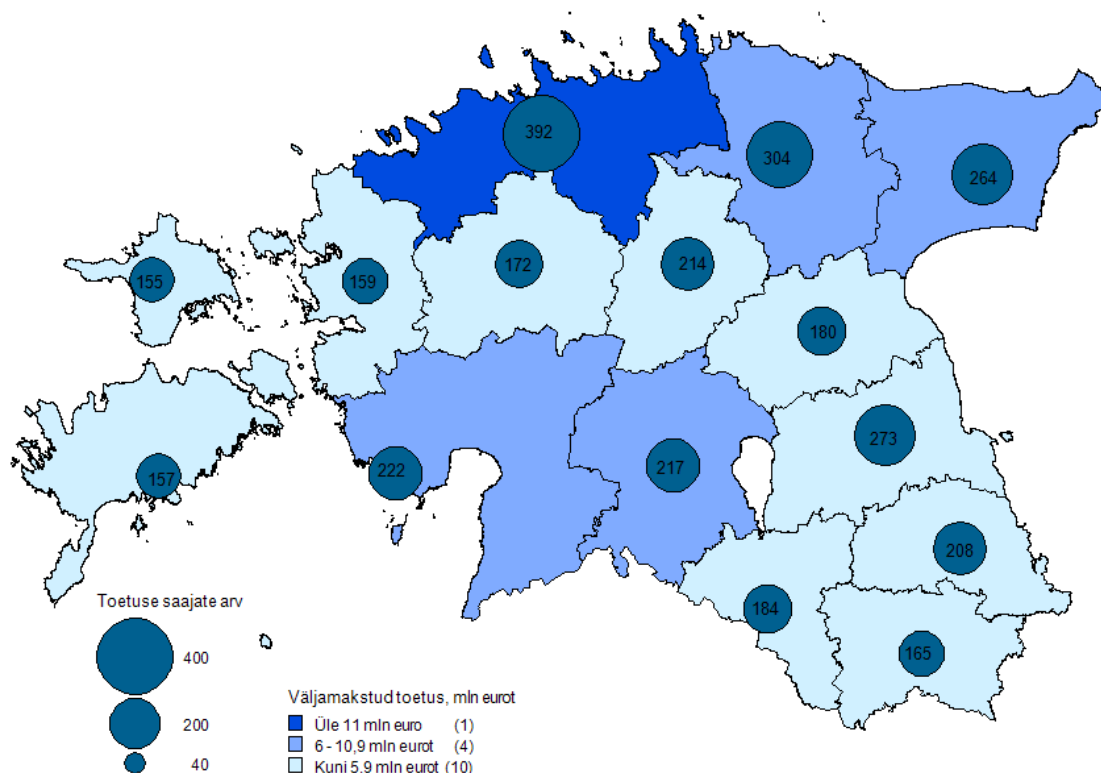

Allikas: PRIA, Maaamet

1442 LEADER-meetme puhul oli kõige rohkem toetuse saajaid Põhja-Eestis: Harju, Lääne-Viru ja Ida-Viru maakondades (Joonis 144). Väljamakstud toetuse summa ühe elaniku kohta oli suurim Hiiu (332 eurot elaniku kohta), Järva (173 eurot elaniku) ja Põlva (162 eurot elaniku kohta) maakondades ning väikseim Tartu (38 eurot) ja Harju (20 eurot) maakonnas. Korraldusasutuse kohaselt on LEADER-meedet planeerides eristatud ka regionaalsete erinevustega ja maakondade kohalike omavalitsuste tulubaasi suurusega, andes eelise hõreasustatud ja väiksematele kohtadele. Fookusgrupi kohaselt langes toetuste jagunemine kokku piirkondadega, kus on pikaajalisemalt olnud suurem kodanikuaktiivsus ning kus vabaihenduste liidul Eesti Külaliikumine Kodukant on olnud suurem roll maapiirkonna elanike omaalgatuse suurendamisel.

Joonis 144. MAKi LEADER-meetme toetuse saajate arv ja väljamakstud toetus, eurot

Allikas: PRIA, Maa-amet

Kood H.5. Mil määral on programm edukalt suunatud põllumajandustegevuse eripärale programmitöö piirkonnas seoses:

- programmitöö piirkonna sotsiaalse struktuuriga?
- programmitöö piirkonna struktuuriliste ja looduslike tingimustega?

Hinnangu alus:

- Sekundaarandmed (vanuseline struktuur, põllumajandussektori juhtide vanus, taotlusstatistika), seotud meetme 1.2 hindamistulemustega
- Toetus on kaasa aidanud nooremate põllumajandusettevõtjate osakaalu suurenemisele

Maapiirkonna sotsiaalne struktuur

1443 Maapiirkonna sotsiaalse struktuuri otsesele parandamisele oli arengukavas suunatud vaid meede 3.2 „Külade uuendamine ja arendamine“. Selle meetme eesmärk oli parandada maapiirkonna elukeskkonna atraktiivsust ja elukvaliteeti läbi kohaliku aktiivsuse suurendamise, lairiba internetiühenduste kättesaadavuse tõstmise ja mittetulundussektori arendamise. Sotsiaalse struktuuri kontekstis pidi meede kaasa aitama maapiirkonna sotsiaalse ja majandusliku mahajäämuse ning rahvaarvu vähenemise negatiivsete arengute pidurdamisele. Meedet põhjendati Eestile omase madala asustustiheduse ja rahvastiku

koondumisega tõmbekeskustesse, mistõttu maapiirkonnas ei tasunud teenused ära ning maapiirkond alalise elukeskkonnana oli väheatraktiivne. Neil põhjustel toetati alameetmega 3.2.1 „Majanduse ja maaelanikkonna põhiteenused“ uudsete lahenduste leidmist erinevate teenuste kättesaadavuse ja jätkusuutlikkuse parandamiseks ning alameetmega 3.2.2 „Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmine“ internetiühendust võimaldavate kaasaegsete järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu ühenduste loomist maapiirkondadesse, kus seni ei olnud piisavalt kiiret lairibateenust võimaldavaid võrguühendusi. Samuti oli sotsiaalse struktuuri parandamisega seotud alameede 3.2.3 „Külade uuendamine ja arendamine“, mille eesmärgiks oli omaalgatuse, koostöötahte ja sotsiaalsete suhete tugevdamine, külade elukeskkonna säilitamine, taastamine ja kvaliteedi parandamine ning sotsiaalse infrastruktuuri arendamine.

- 1444 Nimetatud kolme meetme rakendamise käigus parandati teenuseid kuni 315 tuhande inimese jaoks. Kõige rohkem jõudsid maapiirkonna elanikeni alameetme 3.2.2 raames ellu viidud tegevused interneti kättesaadavuse parandamiseks, teistest meetmetest kasusaavate inimeste arv jäi aga tunduvalt tagasihoidlikumaks. Põhiteenuste parandamisest meetme 3.2.1 käigus said kasu vaid 20,9 tuhat maapiirkonna elanikku, mis oli peaaegu kolm korda vähem kui eesmärgiks seatud, ja meetme 3.2.3 rakenduspiirkonda kuulus 5,6 tuhat elanikku, mis on enam kui viis korda vähem kui eeldatud. Samas loodi aga meetme 3.2.3 rakendamise käigus 226 töökohta. Kuna maapiirkonna sotsiaalset struktuuri on keeruline otseselt meetme 3.2 raames ellu viidud tegevustega siduda ja seda seost hinnata, küsiti toetuse saajate hinnangut meetme mõjule. Järeldamise käigus läbi viidud meetmega 3.2 seotud küsitlustes osalenutest pidas üsna väike osa oluliseks meetme mõju teenuste kvaliteedile ja kättesaadavusele ning ka mõju maapiirkonna elanikkonnale ei tajutud märkimisväärsel määral.
- 1445 Kuigi arengukava oli suunatud maapiirkonna sotsiaalse struktuuri parandamisele, ei saa vastava meetme rakendamist selles osas piisavalt tulemuslikuks pidada.

Maapiirkonna struktuurilised ja looduslikud tingimused

- 1446 Maapiirkonna looduslike tingimusi mõjutasid eelkõige arengukava keskkonna ja paikkonna säilitamisega seotud 2. telje meetmete tegevused, mis olid suunatud selliste põllumajanduslike tootmisviiside rakendamise soodustamisele, mis tagasid stabiilse keskkonnaseisundi ning maakasutuse piirkondades, kus see on oluline traditsiooniliste maastike kujunduses, ning Natura 2000 aladel. Peamiselt pöörati tähelepanu bioloogilise mitmekesisuse ning traditsiooniliste põllumajandusmaastike säilitamisele, veevaliteedi tagamisele ning kliimamuutuste leevendamisele. Ebasoodsaid piirkondi toetati (meede 2.1) säilitamiseks põllumajandusmaa jätkuva kasutuse kaudu paikkonda ning alal hoidmaks ja edendamaks säästva põllumajandusliku tootmise süsteeme. Natura 2000 võrgustiku aladel looduskaitseõuete täitmiseks ja neis piirkondades põllumajandusliku tegevuse säilitamiseks toetati seal asuvaid põllumajandusmaid (meede 2.2) ja erametsamaid (meede 2.7). Lisaks neile pindalal põhinevatele toetustele rakendati ka üldisemat põllumajanduslikku keskkonnatoetust (meede 2.3), mille eesmärkide hulgas oli keskkonnasõbralike majandamisviiside kasutuselevõtu ja jätkuva kasutamise soodustamine põllumajanduses ning bioloogilise ja maastikulise mitmekesisuse säilitamine ja suurendamine. Arengukavas on juhitud tähelepanu asjaolule, et nõukogude perioodi intensiivse põllumajanduse ja ulatusliku

maaparanduse tagajärjel lihtsustus traditsiooniline mosaiikne maastikustruktuur, kuna loodi suured põllumassiivid, kust eemaldati elupaikadena olulised kiviaiad, põldudel leiduvad metsatukad ja muud põllupiirded. Sellega hävitati paljudele põllumajandusmaastikel elavatele liikidele sobivad elupaigad ning langes maastike esteetiline väärtus. See oli ka üheks põhjenduseks, miks rakendati meedet kiviaedade taastamiseks (alameede 2.5.1).

- 1447 Ebasoodsate piirkondade toetamisel saavutati nii toetuse saajate arvu kui ka toetatud põllumajandusmaa pindalaga seotud sihttasemed, kuid toetatud põllumajandusmaa pindala Natura 2000 alal jäi oodatust väiksemaks. Meetme 2.3 raames toetati põllumajanduslikku pindala 500 tuhandel hektaril, mis oli 92% ette nähtud sihttasemest. Samuti kasvas meetme rakenduseperioodil looduslik mitmekesisus ja mullaviljakus. Kiviaedade rajamist toetati 128,7 km ulatuses planeeritud 300 km asemel, mitmeliigilise põõsasriba ega kaitsemetsa rajamise meetmeid aga ei rakendatud.
- 1448 Eelnevast võib järeldada, et arengukava oli suunatud looduslike tingimuste parandamisele ja selle rakendamisel oli maapiirkonna looduskeskkonnale märkimisväärne positiivne mõju.

Kood H.6. Mil määral on programm edukalt suunatud programmitöö piirkonna eriolukorrale, nt rahvastikukadu või surve linnakeskustelt?

Hinnangu alus:

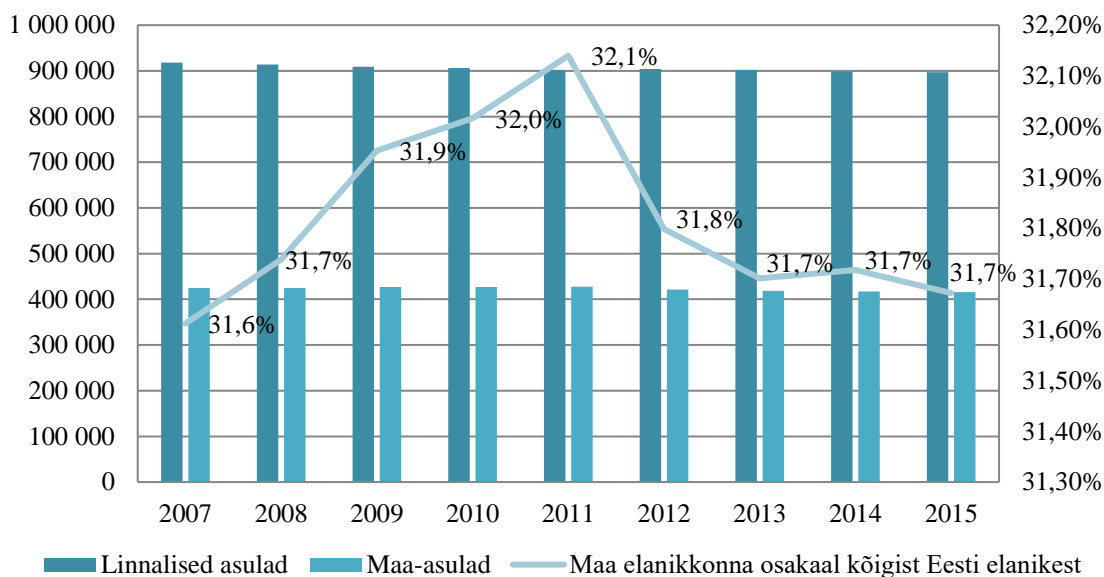
- Sekundaarandmed (statistika maapiirkonna elanike kohta, võrdlus kogu Eesti elanikega)
- Eksperthinnang programmi panusele maapaikkondade säilimisesse

- 1449 Alates aastast 2000 on Eesti rahvastiku arv olnud pidevas langustrendis. Statistikaameti rahvastikuproгноosi kohaselt väheneb seniste trendide jätkumisel Eesti rahvaarv järgmise ligi 30 aasta jooksul 125 000 inimese võrra⁴⁷⁸. Perioodil 2004–2013 on Eestis loomulik iive olnud negatiivne. Lisaks on toimunud rahvastiku väljaränne. Kokkuvõttes on rändesaldo ja loomuliku iibe koondnäitaja kõigil vaatlusalustel aastatel olnud negatiivne⁴⁷⁹. Seega on rahvastikukadu Eesti jaoks endiselt problemaatiline. Kui vaadata muutusi rahvastiku arvus perioodil 2007–2015 lähtudes asustusüksusest, siis võrreldes linnaliste piirkondadega on maa-asulates aastatel 2007–2011 toimunud nii elanike arvus kui ka selle osakaalus kogu rahvastiku suhtes isegi teatav tõus (Joonis 145). Alates 2011. aastast hakkasid vastavad näitajad taas langema, kuid maapiirkondades elavate inimeste osakaal kogu Eesti elanikkonna suhtes on viimasel neljal aastal püsinud üsna stabiilsena.

⁴⁷⁸ Allikas: Statistikaameti andmebaas

⁴⁷⁹ Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

Joonis 145. Maapiirkondade elanikkonna arv ja osakaal Eesti rahvastikus

Allikas: Statistikaamet.

- 1450 Kuigi MAKil on olnud positiivne mõju elukvaliteedi parandamisele maa-asulates ja maaelu arengule üldiselt, on keeruline luua otseseid seoseid maapiirkondades elavate inimeste arvu stabiilsena hoidmise ja MAKi meetmete vahel. Ka järelhindamise fookusgrupis mainiti, et lisaks MAKi toetustele mõjutavad sealseid elanikke muudki aspektid nagu koolivõrk, olemasolev infrastruktuur ja teataval määral n-ö ühiskondlikud hoiakud (maal elamine kui trend). Küll aga võib nii fookusgruppide eksperthinnangute kui ka toetuse saajate tagasiside põhjal öelda, et toetus on põllumajandustootjate jaoks kindlasti vajalik. See aitab neil paremini majanduslikult toime tulla ning on teatav märk sellest, et neid väärtustatakse. Samas ei ole see siiski peamine argument, miks maapiirkondades elatakse, kuna oma elu seotakse maapiirkondadega eelkõige tulenevalt enda soovist ja/või peretraditsioonidest.

Kood H.11. Mil määral on programm piirkondade, riikide ja Euroopa tasandil tugevdanud partnerluskokkuleppeid?

Hinnangu alus:

- MAKi meetmete analüüs

- 1451 Piirkondlikul tasandil on MAK panustanud koostööle ja partnerlussuhete loomisele eelkõige läbi LEADER-meetme, mis keskendus avaliku ja erasektori partnerlusele ning kohaliku tasandi partnerluse koostöövõrkude loomisele (vt lähemalt LEADER-meetme analüüs). LEADER-meetme raames toetatud koostööprojektide arv oli seejuures 74, mis ületas ka oodatud sihtmäära (185%). Lisaks aitasid MAKi meetmetest koostööle kaasa läbi oma eesmärkide, sihtrühmade või valikukriteeriumide määratluse kaudu ka mitmed 1. telje meetmed (nt meetmed 1.4–1.8) ning meede 3.2. Nimetatud meetmete puhul seisnes koostöö mõiste peamiselt ühisel taotlemisel või ühistulise tegevuse soodustamisel.

- 1452 Koostöö- ja suhtevõrgustiku arendamisse panustas ka MAKi raames ellukutsutud maaeluvõrgustik. Riikliku maaeluvõrgustiku tegevusse kaasati programmist kasusaajaid esindavad ühendused ja organisatsioonid ning piirkondlikult ja riiklikult maaelu arengukava rakendamisega või maaelu arendamisega seotud organisatsioonid ja asutused. Seejuures oli läbi maaeluvõrgustiku võimalik luua kontakte ning jagada kogemusi nii Eesti-siseselt kui ka üle Euroopa (vt lähemalt H.K 17).
- 1453 Käesoleval eelarveperioodil (2014–2020) koostasid liikmesriigid ELi vahendite kasutamiseks kõiki viite fondi (sh Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond) hõlmava partnerlusleppe (*Partnership Investment and Development Contract*), mis on ELi vahendite kasutamise alusdokumendiks. Selles lepitakse muuhulgas kokku peamised rahastamisprioriteedid ning pandi paika Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide (ESI fondide) ning teiste ELi ja riiklike rahastamisvahendite vahelise koordineerimise korraldus. Vaadeldud perioodil (2007–2013) vastavat lepet küll ei koostatud, kuid ELi toetusvahendite efektiivsemaks kasutamiseks kirjeldati ka MAKis fondide omavahelist kooskõla ning seda, kuidas planeeritakse vältida kattuvusi.

Kood H.12. Mil määral on programm kaasa aidanud meeste ja naiste vahelise võrdsuse edendamisele?

Hinnangu alus:

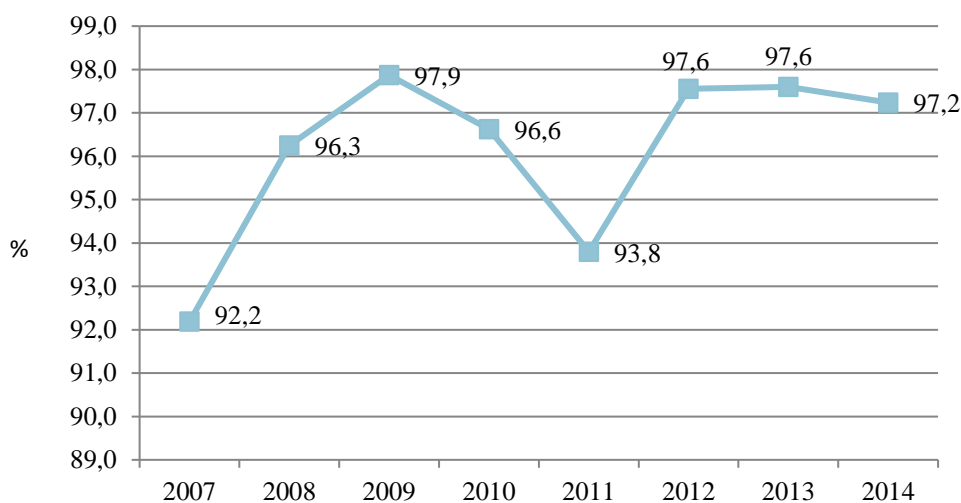
- Sekundaarandmed (naiste ja meeste arv maapiirkondades, sissetulekustatistika, toetuste statistika)

- 1454 Peamised tendentsid, mida võib käsitleda meeste ja naiste ebavõrdsuse allikana Eesti maapiirkondades on näiteks naiste väiksem osakaal maapiirkonnas võrreldes osatähtsusega kogu rahvastikus ning naiste madalamad sissetulekud võrreldes meestega.
- 1455 Kui vaadata naissoost elanikkonna osakaalu kogu Eestis ning maapiirkondades perioodil 2007–2015, siis esimesel juhul on see perioodi keskmisena 53,4% ning maapiirkondades 50,5%. Seejuures on naiste osakaal maa-asulates perioodil 2012–2015 olnud pidevas langustrendis (50,6%-lt 50,3%-ni)⁴⁸⁰.
- 1456 Sissetulekute osas on perioodil 2007–2014 toimunud positiivne muutus, kuna maapiirkondades on võrreldes algusaastaga aastaks 2014 naiste keskmise sissetuleku osakaal meeste sissetulekust aastas märgatavalt kasvanud (Joonis 146).

---

⁴⁸⁰ Allikas: Statistikaameti andmebaas

Joonis 146. Naiste sissetulekus osakaal meeste sissetulekust maa-asulates

Allikas: Statistikaamet.

- 1457 Kui vaadelda MAKi meetmete raames toetuse saajaid soo lõikes, siis vastav ülevaade nende meetmete osas, kus toetuse saajaid oli võimalik soo järgi eristada, on esitatud allpool (Tabel 88).

Tabel 88. Toetuse saajad meetmetes soo arvestuses

	Toetuse saajate arv			
	Meede 1.2		Meetmed 1.4.1 ja 1.4.2	
	Osanik (sh FIE-d)	Juhatusse liige	Osanik (sh FIE-d)	Juhatusse liige
Naised	252	190	326	141
Mehed	676	524	1455	678
Juriidilised isikud	16	n/a	96	n/a
Kokku	1658		2696	

Allikas: PRIA

- 1458 Analüüsist selgub, et meetme 1.2 raames oli toetuse saajate hulgas (v.a juriidilised isikud) naiste osakaal 27% ning meetmete 1.4.1 ja 1.4.2 raames oli vastav näitaja ligikaudu 18%.
- 1459 MAKi vahehindamises vaadeldi määratud toetuse osakaalu samades meetmetes ning vahehindamise seisuga oli meetme 1.2 puhul 25,3% toetustest määratud naistele ning meetmete 1.4.1 ja 1.4.2 puhul 12,5%.

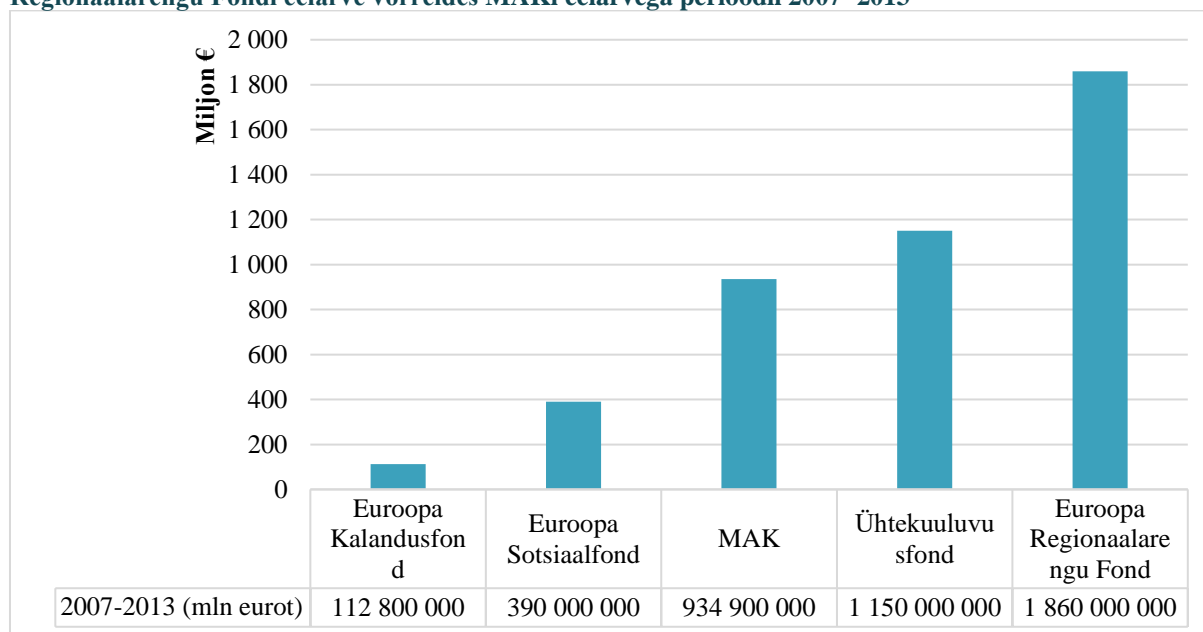
Kood H.13. Mil määral on programm taganud programmimeetmete ja Ühtekuuluvusfondist, Euroopa Sotsiaalfondist, Euroopa Kalandusfondist ja EAFRDst rahastatavate meetmete vastastikuse täiendavuse ja sidususe?

Hinnangu alus:

- Sekundaarandmed (programmide eelarveline jagumine ja ühisosad), Praxise poolt teostatud toetuste regionaal mõju uuring, RMi statistika mittelinnalistesse piirkondades jagatud SF toetuste osas
- MAK on teiste riikide ja ELi programmidega sidus

1460 Kuigi programmiperioodil 2007–2013 ei kuulunud põllumajanduse ja kalanduse toetamiseks ettenähtud ELi fondid struktuurifondide alla ning nende kasutamine oli kavandatud ELi tasandil eraldi struktuurivahenditest, kavandati Eestis siseriiklikult ka neid riigi eelarvestrateegia väljatöötamise raames. See võimaldas kavandada ELi fondide vahenditest ja Eesti riigi omavahenditest rahastatavaid tegevusi ühtlaselt, ühildada erinevate finantsinstrumentide kasutamist ning tagada nende koordineeritus ja kooskõla.⁴⁸¹ Võrreldes teiste Euroopa fondide eelarvetega moodustas MAK perioodil 2007–2013 neist 21% (Joonis 147).

Joonis 147. Euroopa Kalandusfondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi ja Euroopa Regionaalarengu Fondi eelarve võrreldes MAKi eelarvega perioodil 2007–2013

Allikas: Eesti maaelu arengukava 2007–2013, www.struktuurifondid.ee

1461 Struktuurivahendite strateegiat viidi ellu läbi kolme valdkondliku rakenduskava – elukeskkonna, majanduskeskkonna ja inimressursi arendamise rakenduskava –, millel kõigil oli MAKiga kokkupuutepunkte. MAKi peamised kokkupuutepunktid elukeskkonna arendamise rakenduskavaga oli veemajanduse ja jäätmeäitluse infrastruktuuri arendamise,

⁴⁸¹ Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013. 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

säästva keskkonnakastutuse infrastruktuuride ja tugisüsteemide arendamise, energiamajanduse arendamise ning piirkondade tervikliku ja tasakaalustatud arengu prioriteetsete suundade osas.⁴⁸² Majanduskeskkonna arendamise rakenduskavaga oli MAK peamiselt seotud ettevõtluse uuendus- ja kasvuvõime ning infoühiskonna edendamise prioriteetsete suundade osas. Inimressursi arendamise rakenduskava ja MAKi sidusus tuli välja eelkõige elukestva õppe, teadus- ja arendustegevuse inimressursi arendamise, pika ja kvaliteetse tööelu ning uuendusmeelse ettevõtluse teadmiste ja oskuste prioriteetsete suundadega.

- 1462 Fookusgrupi hinnangul võis MAKi sünergiat teiste struktuurifondidega näha eelkõige Euroopa Kalandusfondi puhul ja seda eriti Saare, Lääne ja Hiiu maakondade puhul, kus paljud LEADER-meetme taotlused sarnanesid Kalandusfondist toetatavate tegevustega, näiteks sadamate ja kala töötlemisega seondult. Samuti toodi välja, et paljude struktuurifondide osas ei olnud väga suurt kattuvust ning primaarsektori puhul oli teistest fondidest toetuse taotlemine üldiselt välistatud. Samas leiti, et osaliselt on teistes fondidest toetatud toiduainetööstust (toidutarneahelad) ja kompetentsikeskuseid. Samuti nähti täiendavaid seoseid teiste struktuurifondide ning 3. telje ja LEADER-meetmega turismivaldkonnas.

Kood H.14. Mil määral on programm suurendanud sünergiaid telgede vahel?

Hinnangu alus:

- Sekundaarandmed (toetuste statistika)
- Taotlejad on toetust saanud paralleelselt mitmest teljest

- 1463 Mitmest teljest toetust saanud isikute arv toob esile meetmete/telgede sünergia ja omakorda hindamise vaates tulemuste võimaliku suurenemise ettevõtja tasandil.
- 1464 10% MAKist toetust saanud isikutest on saanud toetust 1., 3. või 4. telje kombinatsioonis. Üheks olulisimaks kombinatsiooniks telgede vahel on **3. ja 4. telg**, kus arvuliselt sai toetust 530 isikut (**5% MAKist toetust saanud isikutest**) ja keskmine toetuse summa oli 101 tuhat eurot. **1 ja 3. telje kombinatsioonis** sai toetust 241 isikut (**2,3% MAKist toetust saanud isikutest**) keskmise toetuse summaga 159 tuhat eurot ning **1. ja 4. telje kombinatsioonis** sai toetust 187 isikut (**1,8 % MAKist toetust saanud isikutest**) keskmise toetuse summaga 98 tuhat eurot. **Kolmest teljest (1., 3., 4.) meetmeid kasutanud ettevõtjate arv on siiski väga väike** (55 juriidilist isikut ehk 0,5% toetust saanud isikutest). Ülevaade mitmest teljest toetust saanud isikute arvust on esitatud allpool (Joonis 117) (vt ptk 6.1).
- 1465 Mitmest teljest toetust saanud ettevõtjad on teinud märgatavalt rohkem investeringuid, mis tähendab suuremat kapitali kaasamist ja põhivaraga varustatust. Korduvalt toetuse saamise ja telgede võimaluste ärakasutamisega oli võimalik ettevõtjatel põhivara hüppeliselt suurendada, mis omakorda mõjutab kogu ettevõtte väärtust ja annab tootmises konkurentsieelise (vt ptk

⁴⁸² Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013. 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

6.1 „Rakendatud meetmete ja taotletavate eesmärkide vaheline sidusus ning erinevate meetmete tasakaal“).

- 1466 Niisiis, arvestades mitme telje kombinatsioonis toetust saanud isikute osakaalu, võib järeldada, et programm on telgede vahelist sünergiat soodustanud ning mõõdukalt suurendanud.

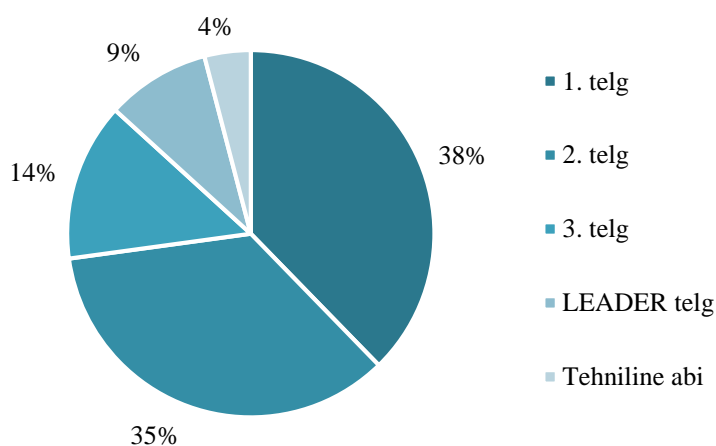
Kood H.15. Mil määral on programm kaasa aidanud maaelu arengu integreeritud lähenemisviisile?

Hinnangu alus:

- Sekundaarandmed (toetuste statistika)
- MAKi vahendite tasakaal ettevõtlusele, keskkonnale, külaelule ja teenuste arendamisele ning suutlikkusele ja nõuandele suunatud toetuste vahel

- 1467 MAKi telgede vaheline vahendite jaotus on toodud allpool (Joonis 148). Selle põhjal saab öelda, et enim on toetatud põllumajandus- ja metsandussektori ettevõtete konkurentsivõime parandamist ning keskkonnaga seotud teemasid. Summaarselt on vähem toetatud 3. ja LEADER-telje tegevusi, mis seonduvad eelkõige külaelu arendamisega. Samas toodi fookusgrupis välja, et piirkonnad, kus on hästi toimiv põllumajandussektor, on ka aktiivsem külaelu ning mitmekesisem ettevõtlus. See tähendab, et põllumajanduse edukus mõjutab väga tugevalt piirkonna arenguvõimalusi. Sellest tulenevalt võib öelda, et kuigi vahendite jaotuse järgi on enim toetatud ettevõtlust ja keskkonda, siis tegelikkuses on kõik teemad omavahel seotud ning saab öelda, et programmi teemade vaheline vahendite jaotus on tasakaalus.

Joonis 148. MAKi telgede vahendite jaotus perioodil 2007–2013

Allikas: Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

Kood H.16. Mil määral on tehniline tugi suurendanud korraldusasutuste ja teiste maaelu arengu programmide rakendamisse, juhtimisse, kontrollimisse ja hindamisse kaasatud partnerite suutlikkust?

Hinnangu alus:

- tehnilise abi kasutamine tegevuste lõikes
- MAKi vahehindamise raames antud hinnangud

- 1468 Tehniline abi, mida anti maaelu arengukava elluviimiseks, oli suunatud rakendamisega seotud tegevuste nagu MAKi ettevalmistamine, juhtimine, seire, hindamine, teavitamine ja kontrolliga seotud tegevused, toetamiseks. Nendele tegevustele võis MAKi jaoks ettenähtud kogusummast kasutada kuni 4%.
- 1469 Kuna korraldusasutuse ja kaasatud partnerite suutlikkust maaelu arengukava rakendamiseks vajalike tegevuste elluviimisel aitavad kindlasti suurendada erinevad arendustegevused, on oluline vaadata, kui suur osa tehnilise abi eelarvest on perioodi jooksul olnud suunatud näiteks koolitustele ja investeringutele. Maaelu arengu strateegia 2007–2013 seirearuandest⁴⁸³ selgub, et kõige suurem osa on läinud töötajate palgakuludele, mis moodustasid perioodil 2007–2013 57% tehnilise abi raames väljamakstud summast (33 789 864 eurot). 1% tehnilisest abist suunati täiendkoolitustele ning 8% investeeriti erinevatesse arendustegevustesse nagu näiteks hindamisandmete haldussüsteemi juurutamisse ning infosüsteemide, IT-lahenduste ja programmide arendamisse.
- 1470 Kui vaadata tehnilise abi jagunemist asutuste lõikes, siis kõige suurem osa sellest (44%) eraldati PRIAle makseagentuuri ülesannete täitmiseks. Maaeluministeeriumi osakaal tehnilisest abi rahalistest vahenditest oli 27%.
- 1471 MAKi rakendamisega seotud suutlikkust iseloomustab mõnevõrra ka toetuse saajate tagasiside taotlemise protsessile, mida uuriti MAKi vahehindamise raames. Taotlejate hinnang PRIA ja SA Erametsakeskuse tööle toetuste taotlemisprotsessi raames oli pigem positiivne. PRIA puhul toodi kitsaskohana välja pikki menetlus- ja väljamaksetähtaegu ning SA Erametsakeskuse puhul taotluste menetlemise pikka aega. Täiendava probleemina mainiti veel seda, et metsaregister ei kajasta tõepäraseid andmeid.

Kood H.18. Mil määral on programmi kavandamisel edukalt välditud tühimõju ja/või mõju nihkumist?

Hinnangu alus:

- Küsitluse tulemused, fookusgrupid
- Toetuse saajad ei oleks investeringut ilma toetuseta teostanud või oleksid investeeringu teostanud ajaliselt hiljem või väiksemas mahus

- 1472 Toetuse saajate küsitluse tulemused näitavad, et kõige edukamalt on tühimõju suudetud vältida meetme 3.2 ja LEADER-meetme puhul (Tabel 89). Külade uuendamise ja arendamise

---

⁴⁸³ Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013. 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014.

meetmest toetust saanud vastajate hinnangul oleksid ainult 16% vastanutest projekti pigem või kindlasti ellu viinud ilma toetuseta. LEADER-meetme puhul on sama näitaja 33%. Valmidust viia tegevusi või investeringuid ellu ka ilma MAKi toetuseta võib märgata enim teise telje meetmete puhul. Näiteks meetme 2.1 toetuse saajate ankeedile vastajatest oleksid 75% jätkanud põllumajandustootmisega ka ilma MAKi toetuseta ning loomade karjatamise toetust (meede 2.3.3) saanutest oleksid loomade karjatamist jätkanud 72% küsitlusele vastanutest. Seda seletab asjaolu, et paljusid teise telje meetmeid võib pidada kompensatsioonitoetusteks.

Tabel 89. Toetuse saajate hinnang projekti, tegevuse või investeringu võimalikule teostamisele ilma MAKi toetuseta

	1.3	1.5.1	2.7	2.1	2.2	2.3.1	2.3.2	2.3.3	2.3.4	3.2	LEADER
Jah, kindlasti	31%	28%	6%	52%	34%	11%	22%	41%	22%	5%	6%
Pigem jah	31%	22%	20%	25%	37%	28%	25%	31%	22%	11%	27%
Pigem ei	21%	33%	33%	12%	14%	28%	27%	18%	44%	42%	40%
Ei, kindlasti mitte	8%	14%	28%	3%	5%	10%	20%	2%	0%	39%	23%
Ei oska öelda	8%	3%	13%	8%	10%	7%	6%	7%	11%	3%	4%
Vastanuid kokku (100%)	229	76	128	582	166	359	277	83	9	241	448

Allikas: Toetuse saajate küsitlus. Järeelhindaja arvutused.

Kood H.19. Mil määral on programmi kavandamisel edukalt soodustatud mõjude mitmekordistamist?

Hinnangu alus:

- Avaliku sektori osakaal investeringutes

- 1473 Maaelul on oluline roll põllumajandussektori restruktureerimisel ja innovatsiooni edendamisel, samuti elukeskkonna parandamisel ja ettevõtluse mitmekesistamisel. Seega võib öelda, et MAKi võimendav efekt ilmneb eelkõige selle kaudu, et meetmete rakendamisel luuakse võimalusi täiendavate töökohtade tekkeks ning aidatakse kaasa üldisele majanduskasvule läbi põllumajandustootjate konkurentsivõime kasvu.
- 1474 Mõjude mitmekordistamist väljendab osaliselt ka see, kui palju suunab riik omapoolseid vahendeid põllumajandussektorisse lisaks EAFRDi toetusele. Maaelu arengu strateegia 2007–2013 seirearuandest⁴⁸⁴ selgub, et perioodil 2007–2013 oli avaliku sektori osakaal kogu investeringust ligikaudu 23%.

⁴⁸⁴ Eesti maaelu arengu strateegia 2007–2013 2014. aasta strateegiaseire aruanne. PM, 2014

Lisad

Lisa 1. Intervjueeritud MAKi rakendamisega seotud osapooled ja huvirühmad

Nr	Asutus	Intervjueeritav	Ametikoht	Intervjuu läbiviijad	Intervjuu toimumis-aeg
1	Maaeluministeerium	Katrin Rannik	Põllumajandus-keskkonna büroo juhataja	Evelin Põld, Veeli Oeslg	20.06.2016
2	Põllumajandus-uuringute Keskus	Livi Rooma	Põllumajandusseire ja uuringute osakonna juhataja	Evelin Põld	21.06.2016
3	Maaeluministeerium	Külli Kaare	Teadus- ja arendusosakonna juhataja	Andra Persidski, Õie-Liisi Lipmaa	05.07.2016
4	Maaeluministeerium	Elar Neito	Maaettevõtluse büroo juhataja	Andra Persidski, Maris Rahnu	06.07.2016
5	Maaeluministeerium	Kristine Hindriks	Kohaliku algatuse ja elukeskkonna büroo peaspetsialist	Andra Persidski	07.07.2016
6	Maaeluministeerium	Mati Tõnismäe, Reena Osolin	Maaparanduse ja maakasutuse büroo juhataja, peaspetsialist	Õie-Liisi Lipmaa, Maris Rahnu	07.07.2016
7	Maaeluministeerium	Taavi Kand	Kaubanduse ja põllumajandussaadusi töötleva tööstuse osakonna juhataja	Õie-Liisi Lipmaa, Maris Rahnu	08.07.2016
8	Maamajanduse Infokeskus	Krista Kõiv	Maaelu- ja innovatsioonivõrgustiku osakonna juhataja	Andra Persidski	08.07.2016
9	Maaelu Edendamise Sihtasutus	Veeve Kaasik	Konsulent	Andra Persidski, Veeli Oeslg	08.07.2016
10	Maaeluministeerium	Ove Pöder	Maaelu arengu osakonna nõunik	Õie-Liisi Lipmaa, Veeli Oeslg	14.07.2016
11	Maaeluministeerium	Helve Hunt	Maaparanduse ja maakasutuse büroo peaspetsialist	Õie-Liisi Lipmaa	19.07.2016
12	MTÜ Eesti LEADER Liit	Piret Leskova	Seirekomisjoni liige	Andra Persidski, Mariliis Trei	09.08.2016
13	Maaeluministeerium	Anneli Kimmel	Kohaliku algatuse ja elukeskkonna büroo juhataja	Veeli Oeslg, Mariliis Trei	17.08.2016
14	SA Erametsakeskus	Arpo Kullerkupp	Arendusüksuse juht	Veeli Oeslg, Mariliis Trei	05.09.2016
15	Keskkonna-ministeerium	Riina Martverk	Metsaosakonna juhataja	Maris Rahnu, Evelin Põld	13.09.2016

16	Eesti Lairiba Arenduse SA	Priit Soom	Juhataja	Kersti Aro	16.09.2016
17	MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant	Krista Habakukk	Juhatuse liige	Kersti Aro	27.09.2016
18	Maaeluministeerium	Hanna Kreen	Teadus- ja arendusosakonna peaspetsialist	Veeli Oeselg, Mariliis Trei	04.10.2016
19	Põllumajandusamet	Virve Järvsoo	Mahepõllumajanduse büroo juhataja	Evelin Põld	07.10.2016

Meetmest 1.7.1 toetust saanud ettevõtete ja nende koostööpartnerite telefoniintervjuud

Nr	Ettevõtte/koostööpartner	Intervjuu läbiviijad	Intervjuu toimumis- aeg
20	OÜ Pandivere Lihatoöstus	Mariliis Trei	19.08.2016
21	FIE Galina Rehkli	Mariliis Trei	24.08.2016
22	Kehtna Mõisa OÜ	Mariliis Trei	25.08.2016
23	OÜ Artision	Mariliis Trei	26.08.2016
24	OÜ Põlva Jõusööt	Mariliis Trei	26.08.2016
25	AS RVC Investeeringud	Mariliis Trei	29.08.2016
26	Jaagumäe Agro OÜ	Mariliis Trei	29.08.2016
27	Eesti Maaülikool	Mariliis Trei	16.09.2016 22.09.2106
28	AS Toidu- ja Fermentatsioonitehnoloogia Arenduskeskus	Mariliis Trei	21.09.2016
29	AS Saaremaa Piimatööstus	Mariliis Trei	21.09.2016
30	Eesti Taimekasvatuse instituut	Mariliis Trei	22.09.2016

Lisa 2. Toetuse saajate veebiküsitluse ankeedid

MAK 2007-2013 nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamise meetme 1.3 toetuse saajate veebiküsitluse ankeet

Nr	Küsimused	Vastusevariandid
1	<p>Milliste teiste organisatsioonide nõuandeteenuseid olete kasutanud lisaks MAKist toetatud konsulentide nõuandeteenustele perioodil 2007-2014?</p> <p>Valida saab mitu vastusevarianti.</p>	Tuttavate nõuandeid (sõbrad, kolleegid, teised ettevõtted)
		Põllumajandustootmise sisendite ja teenuste pakkujad
		Erialaliitude ja esindusorganisatsioonide nõuandeid
		Juriidilisi, maksu-, raamatupidamis- ja ärikonsultatsioonide nõuandeteenuseid
		Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse maakondlikke nõuandeteenuseid
		Keskonnainvesteeringute Keskuse nõuandeteenuseid
		Ei ole kasutanud täiendavaid nõuandeteenuseid
		Muu: <i>Palun täpsustage</i>
2	<p>Mis teemadel olete nõuandeteenuseid kasutanud?</p> <p>(Palun vastake nii toetuse raames kui selle väliselt kasutatud nõuandeteenuste kohta).</p> <p>Valida saab mitu vastusevarianti.</p> <p>Küsimus avaneb ainult neile, kes eelmises küsimuses märkisid „jah“. Sellisel juhul saame võrrelda, et kas MAKist ja MAKi toetuse väliselt saadud nõuandeteenuse teemad erinevad.</p>	Majandusvaldkond
		Taimekasvatus
		Nõuetele vastavuse nõuded
		Loomakasvatus
		Mahepõllumajandus
		Metsamajandus
		Mesindus
		Keskond, sh põllumajanduskeskkond
		Tööohutus
		Põllumajandussaaduste käitlemine
		Toetuse taotlemine
		Muu: <i>Palun täpsustage</i>
3	<p>Palun märkige peamised põhjused, miks otsustasite nõustaja kaasata.</p> <p>Valida saab mitu vastusevarianti.</p>	Kolmanda osapoole soovitusel
		Valdkonnaspetsiifilise nõu saamiseks teemadel, milles endal pädevus puudus
		Nõustaja kaasamiseks oli võimalik taotleda toetust
		Nõustaja kui täiendava tööjõu kaasamine
		Otsuste tegemiseks kindlustunde saamiseks
		Muu: <i>Palun täpsustage</i>
4	<p>Kuidas leidsite sobiva(d) konsulendi(d)?</p> <p>Valida saab mitu vastusevarianti.</p>	Tuttava soovitusel
		Maamajanduse Infokeskuse kodulehel olevast konsulentide nimistust
		Maakondliku nõuandekeskuse soovitusel

Nr	Küsimused	Vastusevariandid
		Eesti põllu- ja maamajanduse nõuandeteenistuse portaalist www.pikk.ee
		Erametsakeskuse soovitusel
		Erialaliidu jt ühenduste esindajate soovitusel (nt metsaühistu, tootjaorganisatsioon)
		Muu: <i>Palun täpsustage</i>
5	Mitme erineva konsulendi nõustamisteenuseid olete kasutanud?	1
		2
		3
	Skaala, kust saab noolt edasi-tagasi tõmmata.	4
		5 ja enam
6	Mis põhjusel olete kasutanud mitme konsulendi nõustamisteenuseid?	Konsulendi teenus ei vastanud ootustele
		Konsulendil puudusid vajalikud teadmised valdkonnast
	Küsimus avaneb, kui K5 ei vastatud „1“.	Vajadus kasutada erinevate teadmistega konsulente
	Valida saab mitu vastusevarianti.	Muu: <i>Palun täpsustage</i>
7	Palun hinnake konsulenti, kellega olete kõige rohkem koostööd teinud järgnevate aspektide lõikes.	Kättesaadavus
		Suhtlemisoskus
		Pühendumus
		Usaldusväärsus
		Valdkonna alased teadmised
	Hindamise aspektid ja skaala on maatriksis. Hinnangute skaala: Hea Pigem hea Pigem halb Halb Ei oska öelda	Kaasaegsete meetodite tundmine
8	Kui sageli kasutasite nõuandeteenuseid?	Järjepidev koostöösuhe
		Sagedamini kui 1 kord kuus
		1 kord kuus
		1 kord kvartalis
		1 kord poolaastas
		1 kord aastas
		1 kord 2 aasta jooksul
		Harvem kui 1 kord 2 aasta jooksul
		Ühekordselt
		Muu: <i>Palun täpsustage.</i>
9	Kas olite rahul konsulendilt saadud nõuandega?	Jah
		Pigem jah
		Pigem ei
		Ei
		Ei oska öelda
10	Kas olite kasutanud konsulentide nõuandeteenuseid enne toetuse saamist?	Jah, rohkem kui 3 korda
		Jah, 2-3 korda
		Jah, 1 korra
		Ei
11	Kas oleksite kasutanud nõustamis-	Jah

Nr	Küsimused	Vastusevariandid
	teenuseid ka ilma rahalise toetuseta? Valida saab ühe vastusevariandi.	Pigem jah Pigem ei Ei Ei oska öelda
12	Mil määral rakendasite saadud nõuandeid praktikas? Skaalaline küsimus, valida saab ühe vastusevariandi.	Täiel määral Osaliselt Vähesel määral Üldse mitte Ei oska öelda
13	Miks te ei rakendanud saadud nõuandeid praktikas? Avaneb neile, kas K12 juures vastasid „Ei“. Tekstiväli.	Avatud vastus.
14	Palun hinnake, kuidas mõjutas nõuandeteenus Teie organisatsiooni tulemuslikkust. Küsimus avaneb neile, kes K12 juures vastasid „Jah, /.../“. Aspektid ja skaala esitatakse maatriksina ja igat aspekti hinnatakse skaalal: nõus, pigem nõus, pigem ei ole nõus, ei ole nõus, ei oska öelda.	Aitas parandada majandustulemusi Aitas parandada juhtimistegevusi Aitas tõsta tootlikkust Aitas vähendada kulusid Aitas vältida riske või vähendada kahjusid Andis uusi ideid või tegutsemissuundi Andis kindlustunnet ja julgust tegutsemisel ja otsustamisel Aitas parandada toodete kvaliteeti Aitas parandada töötervishoiu ja tööohutuse tingimusi Aitas parandada ressursside efektiivsemat kasutamist Aitas parandada konkurentsivõimet Aitas kasutusele võtta uusi tootmistehnoloogiaid Julgustas looma uusi töökohti Julgustas laiendama majandustegevust Julgustas alustama ekspordiga Muu: <i>Palun täpsustage.</i>
15	Kas on plaanis veel nõustamisteenuseid kasutada? Valida saab ühe vastusevariandi.	Jah Pigem jah Pigem ei Ei Ei oska öelda
16	Mille jaoks oleks Teil tulevikus vajadus nõuandeteenuseid kasutada? Küsimus avaneb ainult neile, kes K15 vastasid „Jah“ või „Pigem jah“. Aspektid ja skaala esitatakse maatriksina ja igat aspekti hinnatakse skaalal: nõus, pigem nõus, pigem ei ole nõus, ei ole nõus, ei oska öelda.	Paremate majandustulemuste saavutamiseks Juhtimistegevuste parandamiseks Tootlikkuse tõstmiseks Kulude vähendamiseks Riskide vältimiseks või kahjude vähendamiseks Uute ideede või tegutsemissuundade saamiseks Kindlustunde ja julguse andmiseks

Nr	Küsimused	Vastusevariandid
		tegutsemisel ja otsustamisel
		Toodete kvaliteedi parandamiseks
		Töötervishoiu ja tööohutuse tingimuste parandamiseks
		Ressursside efektiivsema kasutamise parandamiseks
		Konkurentsivõime parandamiseks
		Uute tootmistehnoloogiate kasutusele võtmiseks
		Uute töökohtade loomiseks
		Majandustegevuse laiendamiseks
		Eksportiga alustamiseks
		Muu: <i>Palun täpsustage.</i>
17	Kas Teil on ettepanekuid tulevikus nõustamisteenuste osutamise parandamiseks?	Avatud küsimus
18	Kui Teil tekkis ettepanekuid või kommentaare küsimustikus käsitletud teemade kohta, siis oleme tänulikud, kui Te need siia kirjutate.	Avatud küsimus.

MAK 2007–2013 metsanduse ja maaparanduse meetmete toetuse saajate veebiküsitluse ankeet

1. Palun valige ettevõtte tüüp:

(Valida saab ühe variandi)

- Füüsilisest isikust erametsaomanik
- Eraõiguslikust juriidilisest isikust erametsaomanik
- Metsaühistu
- Maaparandusühistu
- Mittetulundusühing, kes tegeleb teede hoiuga
- Metsandussaadusi töötlev ja turustav ettevõtte
- Põllumajandusega tegelev ettevõtte

2. Millistest alljärgnevatest MAKi meetmetest olete perioodil 2007-2013 toetusi saanud? Palun valige kõik sobivad variandid.

(Valida saab mitu varianti)

- Meede 1.5 „Metsade majandusliku väärtuse parandamine“
  - Alameede 1.5.1 „Metsa majandusliku väärtuse parandamine“
  - Alameede 1.5.2 „Metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (arendusprojekti elluviimine)“
  - Alameede 1.5.3 „Kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine“
- Meede 1.8 „Põllu-ja metsamajanduse infrastruktuur“
- Meede 2.7 „Natura 2000 erametsamaa“

MEEDE 1.5 METSADE MAJANDUSLIKU VÄÄRTUSE PARANDAMINE

ALAMEEDE 1.5.1 Metsa majandusliku väärtuse parandamine

(Küsimused avanevad, kui vastaja valis K3 juures variandi: Alameede 1.5.1 „Metsa majandusliku väärtuse parandamine“)

1. Kuivõrd mõjutas MAKi metsa majandusliku väärtuse parandamise toetus Teid järgmistest aspektides?

	Mõjutas olulisel määral positiivselt	Mõjutas positiivselt	Mõjutas vähesel määral positiivselt	Ei mõjutanud	Mõju oli negatiivne	Ei oska öelda
A Konkurentsivõime metsandussektoris						
B Majandustulemused						
C Metsade jätkusuutlik majandamine						

2. Palun märkige MAKi meetmest „Metsa majandusliku väärtuse parandamine“ saadud toetuse kasutamise põhieesmärk Teie jaoks (tehke üks valik):

- Keskkonna või metsa ökoloogilise väärtuse säilitamine ja parandamine;
- Metsa efektiivsem majandamine
- Metsandussaaduste müügist suurema tulu saamine;

- Metsandussaaduste oma tarbeks tootmise edendamine;
- Toetuse saamise võimaluse ärakasutamine ilma konkreetse eesmärgita;
- Muu: .....

3. Mil määral hüvitas MAKi metsa majandusliku väärtuse parandamise toetus Teie kulutusi, mis olid vajalikud metsade jätkusuutlikuks majandamiseks?

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

4. Millist mõju avaldas MAKi metsa majandusliku väärtuse parandamise toetus Teie tegevusele?

- Mõjutas alustama metsade jätkusuutliku majandamisega
- Mõjutas säilitama metsade jätkusuutlikku majandamist
- Mõjutas tegelema metsade jätkusuutliku majandamisega veelgi enam
- Ei avaldanud mõju

5. Milliste tegevuste/investeeringute jaoks kasutasite MAKi metsa majandusliku väärtuse parandamise toetust? *(Palun märkige kõik tehtud tegevused/seotud investeeringud)*

- Hooldusraie kuni 30 aastases puistus
- Kasvavate puude laasimine metsa tootmispotentsiaali tõstmiseks
- Metsa uuendamine metsa liigilise koosseisu parandamiseks
- Metsatehnika ja metsatarvikute soetamine metsa majandusliku väärtuse parandamiseks
- Ulukikahjustuste ning taimehaiguste ja -kahjustuste ennetamine, mis seisneb selleks vajalike tarvikute soetamisel

6. Kas oleksite ka ilma MAKi metsa majandusliku väärtuse parandamise toetuseta:

	Kindlasti mitte	Oleksin, kuid väiksemas mahu	Oleksin, kuid ajaliselt hiljem	Oleksin, kuid väiksemas mahu ja ajaliselt hiljem	Ei oska öelda
A soetanud metsade jätkusuutlikuks majandamiseks vajalikku tehnikat ja metsatarvikuid? <i>(avaneb, kui valis küsimus 5 „Metsatehnika...”)</i>					
B tegelenud metsa hooldusraiega? <i>(avaneb, kui valis küsimus 5 „Hooldusraie...”)</i>					
C tegelenud metsakahjustuste ennetamisega? <i>(avaneb, kui valis küsimus 5 „Ulukikahjustuste...”)</i>					
D tegelenud laasimisega? <i>(avaneb, kui valis küsimus 5 „Kasvavate puude laasimine...”)</i>					
E tegelenud metsa uuendamise ja istutamisega? <i>(avaneb, kui valis küsimus 5 „Metsa</i>					

uuendamine...“)					
-----------------	--	--	--	--	--

7. Milliseid tegevusi/investeeringuid teete jätkuvalt või planeerite edaspidi oma metsa majandusliku väärtuse säilitamiseks ja parandamiseks teha? (Palun märki kõik planeeritud tegevused)

- Hooldusraie kuni 30 aastases puistus
- Kasvavate puude laasimine metsa tootmispotentsiaali tõstmiseks
- Metsa uuendamine metsa liigilise koosseisu parandamiseks
- Metsatehnika ja metsatarvikute soetamine metsa majandusliku väärtuse parandamiseks
- Ulukikahjustuste ning taimehaiguste ja -kahjustuste ennetamine, mis seisneb selleks vajalike tarvikute soetamisel
- Muu (kommentaari lahter)

8. Kas planeerite taotleda täiendavalt toetust järgmisteks tegevusteks:

	Jah, kindlasti	Pigem jah	Pigem mitte	Kindlasti mitte	Ei oska öelda
A hooldusraie kuni 30 aastases puistus? (avaneb, kui valis küsimus 7 „hooldusraie...“)					
B metsamajandamise seadmete ja -tarvikute soetamine (avaneb, kui valis küsimus 7 „metsatehnika ja metsatarvikute soetamine...“) (avaneb vaid siis, kui vastaja on metsaühistu)					
C uluki-kahjustuste ning taimehaiguste ja -kahjustuste ennetamine tarvikute soetamisega? (avaneb, kui valis küsimus 7 „ulukikahjustuste ning taimehaiguste ennetamine...“)					
D kasvavate puude laasimine metsa tootmispotentsiaali tõstmiseks? (avaneb, kui valis küsimus 7 „kasvavate puude laasimine...“)					

9. Kas peate võimalikuks ka ilma MAKi metsaala arengu ja metsade elujõulisuse parandamise toetuseta jätkata:

	Jah, kindlasti	Pigem jah	Pigem mitte	Kindlasti mitte	Ei oska öelda
A hooldusraie tegemisega kuni 30 aastases puistus? (avaneb, kui valis küsimus 7 „hooldusraie...“)					
B metsamajandamise seadmete ja -tarvikute soetamisega? (avaneb, kui valis küsimus 7 „metsatehnika ja metsatarvikute soetamine...“) (avaneb vaid siis, kui vastaja on metsaühistu)					
C uluki-kahjustuste ning taimehaiguste ja -kahjustuste ennetamiseks tarvikute soetamisega? (avaneb, kui valis küsimus 7 „ulukikahjustuste ning taimehaiguste ennetamine...“)					
D kasvavate puude laasimisega metsa					

tootmispotentsiaali tõstmiseks? (avaneb, kui valis küsimus 7 „kasvavate puude laasimine...“)					
--	--	--	--	--	--

10. Mil määral on MAKi metsa majandusliku väärtuse parandamise toetus aidanud arendada metsakasutajate ühistegevust?

- On aidanud arendada olulisel määral
- On pigem aidanud arendada
- Pigem ei ole aidanud arendada
- Ei ole üldse aidanud arendada
- Ei oska öelda

11. Kas MAKi metsa majandusliku väärtuse parandamise toetusmeede vastas Teie vajadustele (nt toetuse suurus, toetatud tegevuste nimekiri, tingimused jms)?

- Jah, täielikult
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

Palun põhjenda oma vastust. (kommentaari lahter)

12. Millised olid MAKi metsa majandusliku väärtuse parandamise toetusmeetme kasutamise peamised probleemkohad Teie jaoks? (Palun märkige ära kõik esinenud probleemkohad).

- Omavahendeid ei olnud piisavalt
- Raha kaasamine omafinantseeringu katteks oli raske
- Vähene teadlikkus toetusmeetme võimalustest
- Muu (kommentaari lahter)

ALAMEEDE 1.5.2 Metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (arendusprojekti elluviimine)

(Küsimused avanevad, kui vastaja valis K3 juures variandi: Alameede 1.5.2 „Metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (arendusprojekti elluviimine)“)

1. Kuivõrd mõjutas MAKi metsandussaadustele lisandväärtuse andmise toetus Teie ettevõtet järgmistes aspektides?

	Mõjutas olulisel määral positiivselt	Mõjutas positiivselt	Mõjutas vähesel määral positiivselt	Ei mõjutanud	Mõju oli negatiivne	Ei oska öelda
A Konkurentsivõime metsandussektoris						
B Majandustulemused						
C Tootlikkus						
D Toodete/teenuste maht						
E Toodete/teenuste						

kvaliteet						
F Toodete/teenuste mitmekesistamine (sortimendi laiendamine)						
G Toodete/teenuste turustamine						
H Toodete/teenuste eksport						
I Taastuenergia turule sisenemine						
J Turuosa suurus taastuenergia sektoris						

2. Palun märkige MAKi meetmest „Metsandussaadustele lisandväärtuse andmine“ saadud toetuse kasutamise põhieesmärk Teie jaoks (tehke üks valik):

1. Keskkonna või metsa ökoloogilise väärtuse säilitamine ja parandamine;
2. Metsa efektiivsem majandamine või
3. Metsandussaaduste müügist suurema tulu saamine;
4. Metsandussaaduste oma tarbeks tootmise edendamine;
5. Toetuse saamise võimaluse ärakasutamine ilma konkreetse eesmärgita;
6. Muu: .....

3. Kas olete tänu MAKi metsandussaadustele lisandväärtuse andmise toetusele mitmekesistanud toodangut?

- JAH
- EI

4. Kas oleksite teinud toodangu mitmekesistamiseks vajalikke investeeringuid ka ilma MAKi metsandussaadustele lisandväärtuse andmise toetuseta? *(küsimus avaneb, kui vastas eelmisele küsimusele „jah“)*

- Kindlasti mitte
- Oleksin, kuid väiksemas mahu
- Oleksin, kuid ajaliselt hiljem
- Oleksin, kuid väiksemas mahu ja ajaliselt hiljem
- Ei oska öelda

5. Kas jätkate või planeerite jätkata toodangu mitmekesistamisega metsanduse- või puidutööstuse valdkonnas?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

6. Kas planeerite taotleda toodangu mitmekesistamiseks metsanduse- või puidutööstuse valdkonnas täiendavalt toetust?

- Jah, kindlasti

- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

7. Kas jätkaksite toodangu mitmekesistamisega metsanduse- või puidutööstuse valdkonnas ka ilma MAKi toetuseta?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

8. Kas olete tänu MAKi metsandussaadustele lisandväärtuse andmise toetusele suurendanud oma turuosa taastuenergia sektoris?

- JAH
- EI

9. Kas oleksite teinud vajalikke investeeringuid turulepääsuks ja turuosa suurendamiseks taastuenergia sektoris ka ilma MAKi metsandussaadustele lisandväärtuse andmise toetuseta?
(küsimus avaneb, kui vastas eelmisele küsimusele „jah“)

- Kindlasti mitte
- Oleksin, kuid väiksemas mahu
- Oleksin, kuid ajaliselt hiljem
- Oleksin, kuid väiksemas mahu ja ajaliselt hiljem
- Ei oska öelda

10. Kas jätkate või planeerite jätkata turuosa suurendamisega taastuenergia sektoris?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

11. Kas planeerite taotlema turuosa suurendamiseks taastuenergia sektoris täiendavalt toetust?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

12. Kas jätkaksite turuosa suurendamisega taastuenergia sektoris ka ilma MAKi toetuseta?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

13. Kas MAKi metsandussaadustele lisandväärtuse andmise toetusmeede vastas Teie vajadustele (nt toetuse suurus, toetatud tegevuste nimekiri, tingimused jms)?

- Jah, täielikult
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

Palun põhjenda oma vastust. (*kommentaari lahter*)

14. Millised olid MAKi metsandussaadustele lisandväärtuse andmise toetuse kasutamise peamised probleemkohad Teie jaoks? (Palun märkige kõik esinenud probleemkohad)

- Omavahendeid ei olnud piisavalt
- Raha kaasamine omafinantseeringu katteks oli raske
- Vähene teadlikkus toetusmeetme võimalustest
- Toetuse taotlemise protsessi keerukus
- Toetusraha laekumise aeg
- Investeeringu elluviimise tähtaeg oli lühike
- Kavandatud tegevustes muudatuste tegemine oli keeruline või polnud lubatud
- Toetuse andmine oli piiritletud puidu kui toormaterjali töötlemisega
- Muu (*kommentaari lahter*)

ALAMEEDE 1.5.3 Kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine

(Küsimused avanevad, kui vastaja valis K3 juures variandi: Alameede 1.5.3 „Kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine“)

1. Kuivõrd mõjutas MAKi kahjustatud metsa taastamise ja metsatulekahju ennetamise toetus Teid järgmistes aspektides?

	Mõjutas olulisel määral positiivselt	Mõjutas positiivselt	Mõjutas vähesel määral positiivselt	Ei mõjutanud	Mõju oli negatiivne	Ei oska öelda
A Konkurentsivõime metsandussektoris						
B Majandustulemused (Küsimus avaneb, kui vastaja valis K2 juures eraõiguslik juriidiline isik)						

2. Milliste tegevuste jaoks kasutasite MAKi kahjustatud metsa taastamise ja metsatulekahju ennetamise toetust? (*Palun märkige sobivad valikud*)

- Metsakahjustuste taastamine
- Metsatulekahju ennetamine

3. Mil määral hüvitas MAKi kahjustatud metsa taastamise ja metsatulekahju ennetamise toetus Teie vajalikud kulutused metsakahjustuste taastamiseks? *(avaneb, kui valis küsimus 1 „metsakahjustuste taastamine“)*

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

4. Mil määral hüvitas MAKi kahjustatud metsa taastamise ja metsatulekahju ennetamise toetus Teie vajalikud kulutused metsatulekahju ennetamiseks? *(avaneb, kui valis küsimus 1 „metsatulekahju ennetamine“)*

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

5. Kas pärast MAKi kahjustatud metsa taastamise ja metsatulekahju ennetamise toetuse saamist ennetustegevusega hõlmatud aladel esines metsatulekahjusid? *(avaneb, kui valis küsimus 1 „metsatulekahju ennetamine“)*

- Esines
- Ei esinenud üldse
- Ei oska öelda

6. Mil määral taastuvad metsakahjustused MAKi kahjustatud metsa taastamise ja metsatulekahju ennetamise toetust saanud aladel? *(avaneb, kui valis küsimus 1 „metsakahjustuste taastamine“)*

- Taastuvad olulisel määral
- Pigem taastuvad
- Pigem ei taastu
- Ei taastu üldse
- Ei oska öelda

7. Kas oleksite teinud kulutusi metsakahjustuste taastamiseks ka ilma MAKi kahjustatud metsa taastamise ja metsatulekahju ennetamise toetuseta? *(avaneb, kui valis küsimus 1 „metsakahjustuste taastamine“)*

- Kindlasti mitte
- Oleksin, kuid väiksemas mahus
- Oleksin, kuid ajaliselt hiljem
- Oleksin, kuid väiksemas mahus ja ajaliselt hiljem
- Ei oska öelda

8. Kas oleksite teinud kulutusi metsatulekahju ennetamiseks ka ilma MAKi kahjustatud metsa taastamise ja metsatulekahju ennetamise toetuseta? *(avaneb, kui valis küsimus 1 „metsatulekahju ennetamine“)*

- Kindlasti mitte
- Oleksin, kuid väiksemas mahus
- Oleksin, kuid ajaliselt hiljem

- Oleksin, kuid väiksemas mahus ja ajaliselt hiljem
- Ei oska öelda

9. Kas saaksite jätkata metsakahjustuste taastamisega ka ilma MAKi kahjustatud metsa taastamise ja metsatulekahju ennetamise toetuseta?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

10. Kas saaksite jätkata metsatulekahjude ennetamisega ka ilma MAKi kahjustatud metsa taastamise ja metsatulekahju ennetamise toetuseta?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

11. Mil määral on MAKi kahjustatud metsa taastamise ja metsatulekahju ennetamise toetus aidanud arendada metsakasutajate ühistegevust?

- On aidanud arendada olulisel määral
- On pigem aidanud arendada
- Pigem ei ole aidanud arendada
- Ei ole üldse aidanud arendada
- Ei oska öelda

12. Kas MAKi kahjustatud metsa taastamise ja metsatulekahju ennetamise toetusmeede vastas Teie vajadustele (nt toetuse suurus, toetatud tegevuste nimekiri, tingimused jms)?

- Jah, täielikult
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

Palun põhjenda oma vastust. (*kommentaari lahter*)

13. Millised olid MAKi kahjustatud metsa taastamise ja metsatulekahju ennetamise toetusmeetme kasutamise peamised probleemkohad Teie jaoks? (Palun märki ära probleemkohad, mis esinesid)

- Omavahendeid ei olnud piisavalt
- Raha kaasamine omafinantseeringu katteks oli raske
- Abikõlblikud piirkonnad kitsendatud „kõrge või keskmise tuleohuga piirkond“
- Vähene teadlikkus toetusmeetme võimalustest
- Toetuse taotlemise protsessi keerukus
- Toetusraha laekumise aeg
- Investeeringu elluviimise tähtaeg oli lühike
- Kavandatud tegevustes muudatuste tegemine oli keeruline või polnud lubatud

- Muu (kommentaari lahter)

MEEDE 1.8 PÕLLU-JA METSAMAJANDUSE INFRASTRUKTUUR

(Küsimused avanevad, kui vastaja valis K3 juures variandi: Meede 1.8 „Põllu-ja metsamajanduse infrastruktuur“)

1. Kuivõrd mõjutas MAKi põllu-ja metsamajanduse infrastruktuuri toetus Teid järgmistes aspektides:

	Mõjutas olulisel määral positiivselt	Mõjutas positiivselt	Mõjutas vähesel määral positiivselt	Ei mõjutanud	Mõju oli negatiivne	Ei oska öelda
A ressursi/ tootmistegurite (maa) ärakasutamine						
B konkurentsivõime metsandussektoris						
C konkurentsivõime põllumajandussektoris						
D metsamajanduslik tegevus						
E põllumajanduslik tegevus						
F majandustulemused						
G tootlikkus						
H töökohtade säilimine						
I ühistevõimuse osalemine						

2 .Palun märkige MAKi meetmest „Põllu-ja metsamajanduse infrastruktuur“ saadud toetuse kasutamise põhieesmärk Teie jaoks (tehke üks valik):

- Keskkonna või metsa ökoloogilise väärtuse säilitamine ja parandamine;
- Ebasoodsast veerežiimist tingitud põllumajandusliku tootmise riskide vähendamine;
- Metsa efektiivsem majandamine;
- Metsandussaaduste müügist suurema tulu saamine;
- Metsandussaaduste oma tarbeks tootmise edendamine;
- Juurdepääsu parandamine põllumajandus-ja/või erametsamaale;
- Paiksete ülejutuste vähendamine;
- Toetuse saamise võimaluse ärakasutamine ilma konkreetse eesmärgita;
- Muu: .....

3. Mil määral hüvitas MAKi põllu-ja metsamajanduse infrastruktuuri toetus Teie kulutused vajalikuks

	Hüvitas täielikult	Hüvitas suurel määral	Hüvitas vähesel määral	Ei hüvitanud üldse	Ei oska öelda
maaparanduse osas?					
keskkonnakaitserajatiste osas?					
juurdepääsu tagamiseks (nt põllumajandus-ja/või erametsamaale, tootmishoonetele jms)?					
metsatulekahju ennetamiseks?					

4. Kas oleksite teinud ka ilma MAKi Põllu-ja metsamajanduse infrastruktuuri toetuseta kulutusi

	Kindlasti mitte	Oleksin, kuid väiksemas mahus	Oleksin, kuid ajaliselt hiljem	Oleksin, kuid väiksemas mahus ja ajaliselt hiljem	Ei oska öelda
maaparanduse osas?					
keskkonnakaitserajatiste osas?					
juurdepääsu tagamiseks (nt põllumajandus-ja/või erametsamaale, tootmishoonetele jms)?					
metsatulekahju ennetamiseks?					

5. Kas jätkate või planeerite jätkata tegevusi

	Jah, kindlasti	Pigem jah	Pigem mitte	Kindlasti mitte	Ei oska öelda
maaparanduse osas?					
keskkonnakaitserajatiste osas?					
juurdepääsu tagamiseks (nt põllumajandus-ja/või erametsamaale, tootmishoonetele jms)?					
metsatulekahju ennetamiseks?					

6. Kas näete vajadust põllu-ja metsamajanduse infrastruktuuri

	Jah, kindlasti	Pigem jah	Pigem mitte	Kindlasti mitte	Ei oska öelda
uuendamise järele?					
rekonstrueerimise järele?					
ehitamise järele?					
hooldamise järele?					

7. Kas planeerite taotleda täiendavalt toetust järgmisteks tegevusteks:

	Jah, kindlasti	Pigem jah	Pigem mitte	Kindlasti mitte	Ei oska öelda
maaparanduse osas?					
keskkonnakaitserajatiste loomiseks?					
juurdepääsu tagamiseks (nt põllumajandus-ja/või erametsamaale, tootmishoonetele jms)?					

metsatulekahju ennetamiseks?					
------------------------------	--	--	--	--	--

8. Kas jätkaksite järgmiste tegevustega ka ilma MAKi põllu-ja metsamajanduse infrastruktuuri toetuseta?

	Jah, kindlasti	Jah, kuid väiksemas mahus	Pigem mitte	Kindlasti mitte	Ei oska öelda
Maaparanduse osas					
Keskkonnakaitserajatiste osas					
Juurdepääsu tagamine (nt põllumajandus-ja/või erametsamaale, tootmishoonetele jms)					
Metsatulekahju ennetamine					

9. Kas teostasite/teostate nõuetekohaselt hooldust 4 aasta jooksul peale investeeringu tegemist?

- JAH
- EI

10. Kas nõuetekohase hoolduse teostamine on Teie jaoks raske? Palun põhjendage oma vastust.

- JAH
- EI

(Kommentaari lahter).

11. Mil määral on MAKi põllu-ja metsamajanduse infrastruktuuri toetus aidanud arendada põllu-/metsakasutajate sisulist ühistegevust?

- On aidanud arendada olulisel määral
- On pigem aidanud arendada
- Pigem ei ole aidanud arendada
- Ei ole üldse aidanud arendada
- Ei oska öelda

12. Kas olete/olite toetust taotlenud läbi ühistu?

- JAH
- EI

13. Palun märkige kõik põhjused, miks andsite nõusoleku ühistu kaudu toetuse taotlemiseks: (küsimus avaneb, kui eelmine vastus oli „jah“)

- Nõustusin, kuna see oli mulle rahaliselt kasulik
- Nõustusin, kuna see oli ühistu liikmetele rahaliselt kasulik (võimaldas saada kõrgemat toetuse määra)
- Nõustusin, kuna ühistu tegevused olid mulle sisuliselt kasulikud
- Muu (kommentaari lahter)

14. Kas ühistegevuses on esinenud probleeme, takistusi? Kui jah, siis palun nimetage 3 olulisemat takistust.

- JAH (*kommentaari lahter*)
- EI

15. Kuidas eelistaksid edaspidi toetust taotlelda?

- Pigem iseseisvalt
- Pigem läbi ühistu

16. Kas MAKi põllu-ja metsamajanduse infrastruktuuri toetus vastas Teie vajadustele? (nt toetuse suurus, toetatud tegevuste nimekiri, tingimused jms)

- Jah, täielikult
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

Palun põhjenda oma vastust. (*kommentaari lahter*)

17. Millised olid MAKi põllu-ja metsamajanduse infrastruktuuri toetuse kasutamise peamised probleemkohad Teie jaoks? (Palun märkige ära kõik esinenud probleemkohad).

- Toetuse maksimaalne suurus (määr) oli liiga väike
- Omavahendeid ei olnud piisavalt
- Raha kaasamine omafinantseeringu katteks oli raske
- Vähenenud teadlikkus toetusmeetme võimalustest
- Tööde teostamiseks ettenähtud aeg oli liiga lühike
- Toetuse taotlemise protsessi keerukus
- Toetusraha laekumise aeg
- Kavandatud tegevustes muudatuste tegemine oli keeruline või polnud lubatud
- Ühistegevus oli raske
- Hoolduse tegemine järgneval 4 aastal peale investeeringu tegemist oli raske
- Hindamiskriteeriumid ühistutele ja ettevõtjatele olid esimeses 3 taotlusvoorus ühised
- Muu (*kommentaari lahter*)

MEEDE 2.7 NATURA 2000 erametsamaa

(Küsimused avanevad, kui vastaja valis K3 juures variandi: Meede 2.7 „Natura 2000 erametsamaa“)

1. Kas MAKi Natura 2000 erametsamaa toetus oli piisav selleks, et hüvitada Natura 2000 alal asuval metsamaal majandamisest loobumise tulemusena saamata jäänud tulu?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte

Ei oska öelda

2. Kuivõrd mõjutas MAKi Natura 2000 erametsamaa toetus Teid säilitama toetust saanud Natura 2000 alal asuvat metsamaad?

- Mõjutas olulisel määral

- Pigem mõjutas
- Pigem ei mõjutanud
- Ei mõjutanud üldse
- Ei oska öelda

3. Kas planeerite taotleda Natura 2000 alal asuva metsamaa säilitamiseks täiendavalt toetust?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

4. Kas loobuksite Natura 2000 alal asuvast metsamaast ilma MAKi toetuseta?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

5. Mil määral aitas Teie arvates MAKi Natura 2000 erametsamaa toetus kaasa

	Olulisel määral	Mingil määral	Vähesel määral	Üldse mitte	Ei oska öelda
asustuse säilimisele maapiirkondades?					
keskkonna parandamisele?					

6. Kas olete märganud uusi metsakahjurite liike?

- Jah
- Ei

7. Kas olete täheldanud, et:

	Jah, kindlasti	Pigem jah	Pigem mitte	Kindlasti mitte	Ei oska öelda
uute metsakahjurite tehtud kahju on märkimisväärne? <i>(küsimus avaneb, kui vastaja vastas eelmisele küsimusele „jah“)</i>					
Kliima on muutunud niiskemaks?					
maaparenduse vajadus on suurenenud?					

8. Kas MAKi Natura 2000 erametsamaa toetusmeede vastas Teie vajadustele? (nt toetuse suurus, toetatud tegevuste nimekiri, tingimused jms)

- Jah, täielikult
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte

- Ei oska öelda

Palun põhjenda oma vastust. (*kommentaari lahter*)

9. Millised olid MAKi Natura 2000 erametsamaa toetusmeetme kasutamise peamised probleemkohad Teie jaoks? (Palun märkige ära kõik esinenud probleemkohad).
- Vähene teadlikkus toetusmeetme võimalustest
  - Muu (*kommentaari lahter*)

Kui Teil tekkis ettepanekuid või kommentaare küsimustikus käsitletud teemade lõikes, siis me oleme tänulikud, kui Te need siia kirjutate.

MAK 2007-2013 keskkonna ja paikkonna säilitamisega seotud meetmete 2.1, 2.2, 2.3, 2.4 ja 2.5 toetuste saajate veebiküsitluse ankeet

1. Palun valige oma peamine tegevuskoht: *Maakondade nimekirja rippmenüü, valida saab ühe variandi*

2. Kas Te olete:

(Valida saab ühe variandi)

- Eraisik
- FIE
- Äriühing

3. Millistest MAKi meetmetest Te olete toetusi saanud perioodil 2007-2013? Palun valige kõik sobivad variandid.

(Valida saab mitu varianti)

- Meede 2.1 „Ebasoodsamate piirkondade toetus“
- Meede 2.2 „Natura 2000 toetus põllumajandusmaale“
- Alameede 2.3.1 „Keskkonnasõbraliku majandamise toetus“
- Alameede 2.3.2 „Mahepõllumajandusliku tootmise toetus“
- Alameede 2.3.3 „Ohustatud tõugu looma pidamise toetus“
- Alameede 2.3.4 „Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus“
- Alameede 2.3.5 „Poollooduslike koosluste hooldamise toetus“
- Meede 2.4 „Loomade heaolu: loomade karjatamise toetus“
- Alameede 2.5.1 „Kiviaedade rajamise ja taastamise toetus“

Meede 2.1 „Ebasoodsamate piirkondade toetus

(Küsimused avanevad, kui vastaja valis K3 juures variandi: Meede 2.1 „Ebasoodsamate piirkondade toetus“)

1. Millised alljärgnevad väited käivad Teie kohta? *(Palun märki kõik sobivad väited)*

- Minu tegelik elukoht ja MAKi ebasoodsamate piirkondade toetust saanud põllumajandusmaa asusid ühes ja samas vallas enne MAKi ebasoodsamate piirkondade toetuse taotlemist.
- Minu tegelik elukoht ja MAKi ebasoodsamate piirkondade toetust saanud põllumajandusmaa asusid toetuse saamise perioodil ühes ja samas vallas.
- Minu tegelik elukoht ja MAKi ebasoodsamate piirkondade toetust saanud põllumajandusmaa asuvad käesoleval hetkel ühes ja samas vallas.

2. Minu tegelik elukoht muutus MAKi 2007-2013 ebasoodsamate piirkondade toetuse saamise perioodil.

- JAH
- EI

3. Mil määral mõjutas MAKi ebasoodsamate piirkondade toetus Teid elukoha valikul?

(küsimus avaneb ainult siis, kui eelmisele küsimusele vastati JAH)

- Olulisel määral
- Pigem olulisel määral

- Vähesel määral
- Ei mõjutanud üldse
- Ei oska öelda

4. Kas oleksite jätkanud oma ebasoodsas piirkonnas asuva põllumajandusmaa kasutamist ka ilma MAKi ebasoodsamate piirkondade toetuseta?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

5. Mil määral hüvitas MAKi ebasoodsamate piirkondade toetus Teie põllumajandusmaa tootmispotentsiaali säilitamiseks tehtud kulutused?

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

6. Kas MAKi ebasoodsamate piirkondade toetus mõjutas Teie põllumajandustegevuse tootlikkust järgmistel viisidel? Palun tehke märked sobivatesse lahtritesse.

	Olulisel määral	Pigem olulisel määral	Vähesel määral	Üldse mitte	Ei oska öelda
Suurenas kasutusele võetud ebasoodsamate tingimustega põllumajandusmaa pind					
Suurenas kasutusele võetud ebasoodsamate tingimustega põllumajandusmaal kasvatatavate kultuuride saagikus					
Suurenas ettevõtte toodangu maht					

7. Kas jätkaksite põllumajandustootmisega ebasoodsamate tingimustega põllumajandusmaal ilma MAKi ebasoodsamate piirkondade toetuseta?

- Jah, vähemalt samas mahus
- Jah, aga väiksemas mahus
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

8. Kas MAKi ebasoodsamate piirkondade toetus oli Teile oluline selleks, et kasutada ebasoodsamas piirkonnas põllumajandusmaad? Palun põhjendage oma arvamust.

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte

- Ei oska öelda
(kommentaari lahter)

8. Millised olid MAKi ebasoodsamate piirkondade toetuse peamised probleemkohad? (Palun märkige ära kõik esinenud probleemkohad)

- Toetuse määr ei olnud piisav
- Ebasoodsamate piirkondade nimekiri ei olnud asjakohane
- Nõuded olid keeruliselt (ebaselgelt) sõnastatud
- Muu (kommentaari lahter)

Meede 2.2 „Natura 2000 toetus põllumajandusmaale

(Küsimused avanevad, kui vastaja valis K3 juures variandi: Meede 2.2 „Natura 2000 toetus põllumajandusmaale“)

1. Mil määral hüvitas MAKi Natura 2000 toetus põllumajandusmaale looduskaitseadusest tulenevate nõuete täitmiseks tehtavaid kulutusi Teie Natura 2000 alal asuval põllumajandusmaal?

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

2. Kas oleksite jätkanud oma põllumajandusmaa kasutamist Natura 2000 alal ka ilma MAKi Natura 2000 toetuseta?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

3. Kas jätkaksite põllumajandusmaa kasutamist Natura 2000 alal ka ilma MAKi Natura 2000 toetuseta?

- Jah, vähemalt samas mahus
- Jah, aga väiksemas mahus
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

4. Kas Natura 2000 toetus oli Teile oluline selleks, et kasutada Natura 2000 alal põllumajandusmaad?

Palun põhjendage oma arvamust.

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

(kommentaari lahter)

5. Millised olid Natura 2000 toetuse peamised probleemkohad? (Palun märkige ära kõik esinenud probleemkohad)

- Toetuse määr ei olnud piisav
- Nõuded olid keeruliselt (ebaselgelt) sõnastatud
- Muu (*kommentaari lahter*)

Alameede 2.3.1 „Keskkonnasõbraliku majandamise toetus majandamise

(Küsimused avanevad, kui vastaja valis K3 juures variandi: Alameede 2.3.1 „Keskkonnasõbraliku majandamise toetus“)

1. Kas oleksite rakendanud MAKi keskkonnasõbraliku majandamise toetuse saamiseks nõutud keskkonnasõbralikke majandamisviise ka ilma MAKi toetuseta?

- Jah, täiel määral
- Suurel määral
- Vähesel määral
- Üldse mitte
- Ei oska öelda

2. Mil määral võtsite kasutusele keskkonnasõbralikke majandamisviise tänu MAKi keskkonnasõbraliku majandamise toetusele?

- Olulisel määral
- Pigem olulisel määral
- Vähesel määral
- Ei võtnud üldse kasutusele

3. Mil määral hüvitas MAKi keskkonnasõbraliku majandamise toetus keskkonnasõbralike majandamisviiside kasutamisest tulenevaid lisakulutusi?

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

4. Mil määral hüvitas MAKi keskkonnasõbraliku majandamise toetus keskkonnasõbralike majandamisviiside kasutamisest tulenevat saamata jäänud tulu?

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

5. Kas jätkaksite keskkonnasõbralike majandamisviiside kasutamist ilma MAKi keskkonnasõbraliku majandamise toetuseta?

- Jah, kasutaksin keskkonnasõbralikke majandamisviise (viljelusviise) vähemalt samas mahus
- Jah, aga kasutaksin keskkonnasõbralikke majandamisviise (viljelusviise) väiksemas mahus
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

6. Kas MAKi keskkonnasõbraliku majandamise toetus oli Teile oluline selleks, et rakendada keskkonnasõbralikke majandamisviise? Palun põhjendage oma arvamust.

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

(kommentaari lahter)

7. Millised olid MAKi keskkonnasõbraliku majandamise toetuse peamised probleemkohad? (Palun märkige ära kõik esinenud probleemkohad)

- Toetuse määr ei olnud piisav
- Nõuded olid keeruliselt (ebaselgelt) sõnastatud
- Muu *(kommentaari lahter)*

8. Mida oleks vaja edaspidi toetuse saamise nõuete juures muuta? Palun põhjendage oma arvamust.

(kommentaari lahter)

Alameede 2.3.2 „Mahepõllumajandusliku tootmise toetus

(Küsimused avanevad, kui vastaja valis K3 juures variandi: Alameede 2.3.2 „Mahepõllumajandusliku tootmise toetus“)

1. Kas oleksite tegelenud mahepõllumajandusliku tootmisega ka ilma MAKi mahepõllumajandusliku tootmise toetuseta?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

2. Mil määral suurendasite oma ettevõttes mahepõllumajanduslikku taime- või loomakasvatuse kogutoodangut tänu MAKi mahepõllumajandusliku tootmise toetusele?

- Suurendasin olulisel määral
- Suurendasin pigem olulisel määral
- Suurendasin vähesel määral
- Ei suurendanud üldse
- Ei oska öelda

3. Mil määral hüvitas MAKi mahepõllumajandusliku tootmise toetus mahepõllumajandusliku tootmisega kaasnevaid lisakulutusi?

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

4. Mil määral hüvitas MAKi mahepõllumajandusliku tootmise toetus mahepõllumajandusliku tootmise tõttu saamata jäänud tulu?

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

5. Kas jätkaksite mahepõllumajanduslikku tootmist ilma MAKi mahepõllumajandusliku tootmise toetuseta?

- Jah, vähemalt samas mahus
- Jah, aga väiksemas mahus
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

6. Kas MAKi mahepõllumajandusliku tootmise toetus oli Teile oluline selleks, et tegeleda mahepõllumajandusliku tootmisega? Palun põhjendage oma arvamust.

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

(kommentaari lahter)

7. Millised olid MAKi mahepõllumajandusliku tootmise toetuse peamised probleemkohad? (Palun märkige kõik esinenud probleemkohad)

- Toetuse määr ei olnud piisav
- Nõuded olid keeruliselt (ebaselgelt) sõnastatud
- Muu *(kommentaari lahter)*

8. Mida oleks vaja edaspidi toetuse saamise nõuete juures muuta? Palun põhjendage oma arvamust.

(kommentaari lahter)

Alameede 2.3.3 „Ohustatud tõugu looma pidamise toetus

(Küsimused avanevad, kui vastaja valis K3 juures variandi: Alameede 2.3.3 „Ohustatud tõugu looma pidamise toetus“)

Kas oleksite pidanud ohustatud tõugu loomi ka ilma MAKi ohustatud tõugu looma pidamise toetuseta?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

2. Mil määral suurendasite ohustatud tõugu peetavate loomade arvu tänu MAKi ohustatud tõugu looma pidamise toetusele?

- Suurendasin olulisel määral
- Suurendasin pigem olulisel määral
- Suurendasin vähesel määral
- Ei suurendanud üldse

3. Mil määral hüvitas MAKi ohustatud tõugu looma pidamise toetus ohustatud tõugu loomade pidamisega kaasnevaid lisakulutusi?

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

4. Mil määral hüvitas MAKi ohustatud tõugu looma pidamise toetus ohustatud tõugu loomade pidamisega kaasnevat saamata jäänud tulu?

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

5. Kas jätkaksite ohustatud tõugu loomade pidamist ilma MAKi ohustatud tõugu looma pidamise toetuseta?

- Jah, vähemalt samas mahus
- Jah, aga väiksemas mahus
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

6. Kas Teie arvates on oluline toetada kohalikke ohustatud tõugu loomi, et säilitada Eestile omast kultuuripärandit ja geneetilist mitmekesisust?

- Jah, väga oluline
- Pigem oluline
- Pigem mitte oluline
- Ei ole oluline
- Ei oska öelda

7. Kas MAKi ohustatud tõugu looma pidamise toetus oli Teile oluline selleks, et pidada ohustatud tõugu loomi? Palun põhjendage oma arvamust.

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

(kommentaari lahter)

8. Millised olid MAKi ohustatud tõugu looma pidamise toetuse peamised probleemkohad? (Palun märkige ära kõik esinenud probleemkohad)

- Toetuse suurus ei olnud piisav
- Nõuded olid keeruliselt (ebaselgelt) sõnastatud
- Muu (*kommentaari lahter*)

Alameede 2.3.4 „Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus

(Küsimused avanevad, kui vastaja valis K3 juures variandi: Alameede 2.3.4 „Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus“)

1. Kas oleksite kasvatanud rukkisorti „Sangaste“ ka ilma MAKi kohalikku sorti taimede kasvatamise toetuseta?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

2. Mil määral suurendasite rukkisordi „Sangaste“ kasvatamise pindala tänu MAKi kohalikku sorti taimede kasvatamise toetusele?

- Suurendasin olulisel määral
- Suurendasin pigem olulisel määral
- Suurendasin vähesel määral
- Ei suurendanud üldse

3. Mil määral hüvitas MAKi kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus rukkisordi „Sangaste“ kasvatamisega kaasnevaid lisakulutusi?

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

4. Mil määral hüvitas MAKi kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus rukkisordi „Sangaste“ kasvatamisega kaasnevat saamata jäänud tulu?

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

5. Kas jätkaksite rukkisordi „Sangaste“ kasvatamist ilma MAKi kohalikku sorti taimede kasvatamise toetuseta?

- Jah, samas mahus
- Jah, aga väiksemas mahus
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

6. Kas MAKi kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus oli Teile oluline selleks, et kasvatada kohalikku sorti taimi? Palun põhjendage oma arvamust.

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

(kommentaari lahter)

7. Kas Teie arvates on oluline toetada kohalikku sorti taimede kasvatamist, et säilitada Eestile omast kultuuripärandit ja taimesortide mitmekesisust?

- Jah, väga oluline
- Pigem oluline
- Pigem mitte oluline
- Ei ole oluline
- Ei oska öelda

8. Millised olid MAKi kohalikku sorti taimede kasvatamise toetuse peamised probleemkohad? (Palun märkige ära kõik esinenud probleemkohad)

- Toetuse suurus ei olnud piisav
- Nõuded olid keeruliselt (ebaselgelt) sõnastatud
- Muu *(kommentaari lahter)*

9. Mida oleks vaja edaspidi toetuse saamise nõuete juures muuta? Palun põhjendage oma arvamust.

(kommentaari lahter)

Alameede 2.3.5 Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus

(Küsimused avanevad, kui vastaja valis K3 juures variandi: Alameede 2.3.5 „Poollooduslike koosluste hooldamise toetus“)

1. Kas oleksite hooldanud poollooduslikku kooslust ka ilma MAKi poollooduslike koosluste hooldamise toetuseta?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

2. Mil määral suurendasite poolloodusliku koosluse hooldatava ala pindala tänu MAKi poollooduslike koosluste hooldamise toetusele?

- Suurendasin olulisel määral
- Suurendasin pigem olulisel määral
- Suurendasin vähesel määral
- Ei suurendanud üldse

3. Mil määral hüvitas MAKi poollooduslike koosluste hooldamise toetus koosluse hooldamisega kaasnevaid lisakulutusi?

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

Palun selgitage, millist saamata jäänud lisakulu toetus ei kompenseerinud? (*kommentaari lahter*)

(*Kommentaari lahter avaneb, kui vastaja valis vastusevariandi „Ei hüvitanud üldse“.*)

4. Mil määral hüvitas MAKi poollooduslike koosluste hooldamise toetus koosluse hooldamisega kaasnevat saamata jäänud tulu?

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

Palun selgitage, millist saamata jäänud tulu toetus ei kompenseerinud? (*kommentaari lahter*)

(*Kommentaari lahter avaneb, kui vastaja valis vastusevariandi „Ei hüvitanud üldse“.*)

5. Kas jätkaksite poolloodusliku koosluse hooldamist ilma MAKi poollooduslike koosluste hooldamise toetuseta?

- Jah, samas mahus
- Jah, aga väiksemas mahus
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

6. Kas MAKi poollooduslike koosluste hooldamise toetus oli Teile oluline selleks, et hooldada poollooduslikku kooslust? Palun põhjendage oma arvamust.

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

(*kommentaari lahter*)

7. Millised olid MAKi poollooduslike koosluste hooldamise toetuse peamised probleemkohad? (Palun märkige ära kõik esinenud probleemkohad)

- Toetuse suurus ei olnud piisav
- Nõuded olid keeruliselt (ebaselgelt) sõnastatud
- Nõuded olid sellised, mis liigselt piirasid põllumajanduslikku tegevust
- Muu (*kommentaari lahter*)

Alameede 2.4 loomade heaolu: loomade karjatamise toetus

(*Küsimused avanevad, kui vastaja valis K3 juures variandi: Meede 2.4 „Loomade heaolu: loomade karjatamise toetus“*)

1. Kas oleksite ilma MAKi loomade karjatamise toetuseta karjatanud: (Palun tehke märked sobivatesse lahtritesse)

	Jah, kindlasti	Pigem jah	Pigem mitte	Kindlasti mitte	Ei oska öelda
laktatsioonil olevaid piima-lehmi?					
kinnislehmi?					
noorloomi?					

2. Mil määral võimaldas MAKi loomade karjatamise toetus Teil parandada loomade karjatamisega seonduvaid tingimusi?

- Võimaldas olulisel määral
- Võimaldas pigem olulisel määral
- Võimaldas vähesel määral
- Ei võimaldanud üldse
- Ei oska öelda

3. Palun tooge kuni 3 näidet, kuidas on tänu MAKi loomade karjatamise toetusele paranenud Teie ettevõttes loomade heaolu? *Avatud vastus, kommentaari lahter*

4. Mil määral hüvitas MAKi loomade karjatamise toetus kohustuslikke loomapidamisnõudeid ületavate loomade heaolu standardite kohaldamisega kaasnevaid lisakulutusi?

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

5. Mil määral hüvitas MAKi loomade karjatamise toetus kohustuslikke loomapidamisnõudeid ületavate loomade heaolu standardite kohaldamisega kaasnevat saamata jäänud tulu?

- Hüvitas täielikult
- Hüvitas suurel määral
- Hüvitas vähesel määral
- Ei hüvitanud üldse
- Ei oska öelda

6. Kas jätkaksite kohustuslikke loomapidamisnõudeid ületavate loomade heaolu standardite kohaldamist ilma MAKi loomade karjatamise toetuseta?

- Jah, samas mahu
- Jah, aga väiksemas mahu
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

7. Kas MAKi loomade karjatamise toetus oli Teile oluline selleks, et parandada loomade karjatamisega seotud tingimusi? Palun põhjendage oma arvamust.

- Jah, kindlasti
- Pigem jah

- Pigem mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

(kommentaari lahter)

8. Millised olid MAKi loomade karjatamise toetuse peamised probleemkohad? (Palun märkige ära kõik esinenud probleemkohad)

- Toetuse suurus ei olnud piisav
- Nõuded olid keeruliselt (ebaselgelt) sõnastatud
- Muu *(kommentaari lahter)*

9. Mida oleks vaja edaspidi toetuse saamise nõuete juures muuta? Palun põhjendage oma arvamust.

(kommentaari lahter)

Meede 2.5.1 kiviaedade rajamise ja taastamise toetus

(Küsimused avanevad, kui vastaja valis K3 juures variandi: Alameede 2.5.1 „Kiviaedade rajamise ja taastamise toetus“)

1. Palun märkige peamised põhjused, miks Te otsustasite kiviaeda rajada/taastada? (märkida võib korraga mitu valikvastust)
  - Taastamistöödeks oli võimalik taotleda toetust
  - Kiviaia rajamine/taastamine aitab säilitada/suurendada elurikkust
  - Kiviaedade rajamine/taastamine aitab säilitada/suurendada maastike esteetilist väärtust
  - Muu: *(kommentaari lahter)*
2. Kas oleksite rajanud/taastanud kiviaeda ka ilma MAKi kiviaedade rajamise ja taastamise toetuseta?
  - Jah, samas mahus
  - Jah, aga väiksemas mahus
  - Kindlasti mitte
  - Ei oska öelda
3. Kas MAKi kiviaedade taastamise toetus oli Teile oluline selleks, et taastada kiviaeda? Palun põhjendage oma arvamust.
  - Jah, kindlasti
  - Pigem jah
  - Pigem mitte
  - Kindlasti mitte
  - Ei oska öelda

(kommentaari lahter)
4. Millised olid MAKi kiviaedade rajamise ja taastamise toetuse peamised probleemkohad? (Palun märgi ära probleemkohad, mis esinesid)
  - Toetuse määr ei olnud piisav
  - Toetuse eelarve ei olnud piisav
  - Nõuded olid keeruliselt (ebaselgelt) sõnastatud
  - Muu *(kommentaari lahter)*

5. Mida oleks vaja edaspidi toetuse saamise nõuete juures muuta? Palun põhjendage oma arvamust.

(kommentaari lahter)

Kui Teil tekkis ettepanekuid või kommentaare küsimustikus käsitletud teemade lõikes, siis me oleme tänulikud, kui Te need siia kirjutate.

(Kommentaari lahter)

MAK 2007-2013 külade uuendamise ja arendamisega seotud meetme 3.2 ja LEADER kohalike tegevusrühmade juhtimise, oskuste omandamise ja piirkonna elavdamise meetme toetuse saajate ankeet

I OSA – ÜLDISED KÜSIMUSED

1. Millistest alljärgnevatest Eesti maaelu arengukava meetmetest olete perioodil 2007-2013 toetusi saanud? Võib märkida mitu vastusevarianti.

- 3.2 – Külade uuendamine ja arendamine
- LEADER kohalike tegevusrühmade juhtimise, oskuste omandamise ja piirkondade elavdamise meede

Kui valis üks 1 vastuseks 3.2, jätkab küs 2-13.

Kui valis üks 1 vastuseks LEADER, jätkab küs 14-19

Kui valis üks 1 vastuseks 3.2 ja LEADER, jätkab küs 2-19

II OSA – MEETME 3.2 „KÜLADE UUENDAMINE JA ARENDAMINE“ KÜSIMUSED

Kui valis üks 1 vastuseks 3.2., jätkab küs 2-13.

2. Palun märkige kuni kolm Teie jaoks olulist objekti, millele Te MAK „Külade uuendamise ja arendamise“ meetmest toetust saite ning mille mõju elukeskkonnale ja ettevõtluskeskkonnale peate oluliseks. Võimalik valida kuni kolm vastust.

- Seltsimaja, kultuurimaja, spordisaali vms teistele isikutele kasutamiseks avatud uue või olemasoleva hoone või hoone osa ehitamine
- Pargi, haljasala, puhkeala vms teistele isikutele kasutamiseks avatud rajatise rajamine või parendamine
- Mängu- või spordiväljaku vms teistele isikutele kasutamiseks avatud vaba aja veetmise rajatise rajamine või parendamine
- Külaplatsi (lõkkeplats, kiigeplats vms) vms teistele isikutele kasutamiseks avatud rajatise rajamine või parendamine
- Matkaraja, terviseraja või õpperaja vms teistele isikutele kasutamiseks avatud rajatise rajamine või parendamine
- Paadisilla, ujumiskoha vms teistele isikutele kasutamiseks avatud rajatise rajamine või parendamine
- Küla tutvustava püsiviida ja -kaardi rajamine
- Multifunktsionaalse teeninduskeskuse ehitamine
- Kasutuses mitteoleva ja taaskasutuseks sobimatu põllumajandusliku hoone lammutamine
- Seltsimaja, kultuurimaja, spordisaali või muu teistele isikutele kasutamiseks avatud hoone ruumide sisustus
- Rahvariiete; sporditarvikute; muusikariistade või helitehnika soetamine
- Teistele isikutele kasutamiseks avatud infopunkti hoone ehitamine või rekonstrueerimine
- Teistele isikutele kasutamiseks avatud infopunkti sisustuse või infotehnoloogiaseadme (riist- ja tarkvara) ostmine

3. Palun märkige peamised põhjused, miks Te otsustasite „Külade uuendamise ja arendamise“ meetmest toetust taotleda?

Võib märkida mitu vastusevarianti.

- Piirkonna ääremaastumise vähendamine

- Objekti või piirkonna atraktiivsemaks, väärtuslikumaks ja konkurentsivõimelisemaks muutmine
- Objekti kui traditsioonide, identiteedi ja ühtekuuluvuse kandja säilitamine, rajamine, arendamine
- Töökohtade säilitamine
- Töökohtade loomine
- Vaba aja veetmise võimaluste parandamine
- Turismi edendamine
- Kuritegevuse ennetamine
- Muu: .....(avatud vastus)

4. **Kas oleksite projekti(d) ellu viinud ka ilma meetme „Külade uuendamise ja arendamise“ toetuseta?**

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem ei
- Ei, kindlasti mitte
- Ei oska öelda

5. **Kas oleksite projekti(d) ellu viinud samas mahu? Kui vastas eelmisele küsimusele „Jah, kindlasti“, „Pigem jah“ või „Pigem ei“**

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem ei
- Ei, kindlasti mitte
- Ei oska öelda

6. **Kas toetus(ed), mida Te meetmest 3.2 „Külade uuendamine ja arendamine“ saite, mõjutas(id) otseselt kohalikku elukeskkonda ja kogukonda järgmistel viisidel? Palun märkige oma kõikide toetust saanud projektide mõju kokku.**

	Olulisel määral	Vähesel määral	Üldse mitte	Ei oska öelda
Uute töökohtade loomine				
Töökohtade säilimine				
Paranes internetipunktide kvaliteet				
Paranes internetipunktide kättesaadavus				
Paranes teenuste (päevakeskused, raamatukogud) kvaliteet				
Paranes teenuste (päevakeskused, raamatukogud) kättesaadavus				
Paranes sportimisvõimaluste kvaliteet				
Paranes sportimisvõimaluste kättesaadavus				
Paranes vaba aja veetmise võimaluste kvaliteet				
Paranes vaba aja veetmise võimaluste kättesaadavus				
Suurenes kohalike inimeste omaalgatusvõime				

Paranes külade välisilme				
Tugevnes kultuuriliste väärtuste alalhoidmine				
Muu. Palun kirjutage..... (<i>avatud vastus</i>)				

7. **Kas toetus(ed), mida Te meetmest 3.2 „Külade uuendamine ja arendamine“ saite, mõjutas(id) kaudselt kohalikku elukeskkonda ja kogukonda järgmistel viisidel?**
Palun märkige oma kõikide toetust saanud projektide mõju kokku.

	Olulisel määral	Vähesel määral	Üldse mitte	Ei oska öelda
Tööhõive				
Paranes tööhõive IT sektoris				
Paranes tööhõive kaubanduses				
Paranes tööhõive toidu tootmise sektoris				
Paranes tööhõive põllumajanduses				
Paranes tööhõive tervishoius				
Paranes tööhõive transpordisektoris				
Paranes tööhõive turismisektoris				
Paranes tööhõive loomemajandussektoris				
Ettevõtlus				
Paranes ettevõtlus IT sektoris				
Paranes ettevõtlus kaubanduses				
Paranes ettevõtlus toidu tootmise sektoris				
Paranes ettevõtlus põllumajanduses				
Paranes ettevõtlus transpordisektoris				
Paranes ettevõtlus turismisektoris				
Paranes ettevõtlus loomemajandussektoris				
Elukeskkond				
Suurenes elanike arv vallas				
Paranes toidukaupade kättesaadavus				
Paranes ühistranspordi kvaliteet ja/või kättesaadavus				
Paranes muu füüsilise infrastruktuuri (teed, ühisveevärk vms) kvaliteet ja/või kättesaadavus				
Paranes esmatasandi arstiabi (perearst, apteek vms) kvaliteet ja/või kättesaadavus				
Paranes muu sotsiaalse infrastruktuuri (lasteaed, kool, muud tugiteenused vms) kvaliteet ja/või kättesaadavus				
Paranes interneti püsiühenduse kättesaadavus ja/või kvaliteet				

Paranes vaba aja veetmise võimaluste kättesaadavus ja/või kvaliteet				
Elavnes kultuuritegevus				
Suurenes piirkonna külastatavus				

8. **Kuidas Te hindate meetmest 3.2 „Külade uuendamine ja arendamine“ toetust saanud projekti(de) üldist mõju maapiirkondade elukeskkonnale?**

- Mõju on märkimisväärne
- Mõju on väike
- Ei ole täheldanud märkimisväärset mõju
- Ei oska öelda

9. **Milliste vahenditega kattis Teie organisatsioon või ettevõtte investeeringutoetuse saamiseks vajaliku omafinantseeringu?**

- Pangalaen
- Muu laen
- Maaelu Edendamise Sihtasutuse poolt pakutav sildfinantseerimine
- Tagastamatu abi fond
- Omavahendid
- Muu. Palun täpsustage (*avatud vastus*)

10. **Palun märkige piirkonna objektide kohta, millele olete meetmest 3.2 „Külade uuendamine ja arendamine“ toetust saanud, ligikaudne kasutajate arv kokku (objekti rakendamise hetkest kuni aastani 2013) nii kohalike elanike kui külastajate lõikes.**

	Kohalikud elanikud	Külastajad, turistid
Kuni 100 inimest		
101-500 inimest		
501-1000 inimest		
1001-2000 inimest		
Üle 2001 inimese		

11. **Kuidas toimub toetust saanud investeeringuobjekti majandamine? Palun märkige järgnevate valdkondade hinnanguline osatähtsus protsentides, saades summaks 100%.**

Liikmemaks	
Otsetoetus riigieelarvest	
Otsetoetus kohaliku omavalitsuse eelarvest	
Erinevad toetused läbi projektide (Hasartmängumaksu Nõukogu, Vabaühenduste Fond vms)	
Teenuse pakkumine	
Muud. Palun kirjutage (<i>avatud vastus</i>)	
Kokku:	100%

12. **Milline on toetust saanud investeeringuobjekti kultuurilis-ajalooline väärtus piirkonnas?**

- Kohaliku tähtsusega
- Riikliku tähtsusega
- Ei oma otsest kultuurilis-ajaloolist väärtust
- Muu. Palun kommenteerige.....

13. **Palun hinnake tehnilise infrastruktuuri seisundit enne ja pärast „Külade uuendamise ja arendamise“ meetme rakendamist.**

	Enne					Pärast				
	Puudus	Halb	Rahuldav	Hea	Väga hea	Puudus	Halb	Rahuldav	Hea	Väga hea
Ühistransport										
Teed										
Ühisveevärk										
Elektri kättesaadavus										
Interneti püsiühendus										
Muu. Palun täpsustage.... (avatud vastus)										

III OSA - KÜSIMUSED LEADER-meetme KOHTA

Kui valis küs 2 vastuseks, et sai toetust LEADER-meetmest, jätkab vastamist küs 14-20 (küs 3-13 jäävad vahele)

14. **Kas toetus(ed), mida Te LEADER-meetmest saite, mõjutas(id) otseselt kohalikku elukeskkonda ja kogukonda järgmistel viisidel? Palun märkige oma kõikide toetust saanud projektide mõju kokku.**

	Olulisel määral	Vähesel määral	Üldse mitte	Ei oska öelda
Suurenes töökohtade arv				
Säilisid töökohad				
Paranes interneti püsiühenduse kvaliteet				
Paranes interneti püsiühenduse kättesaadavus				
Paranes vaba aja veetmise võimaluste kvaliteet				
Paranes vaba aja veetmise võimaluste kättesaadavus				
Suurenes kohalike inimeste omaalgatusvõime				
Muu. Palun kirjutage..... (avatud vastus)				

15. **Kas toetus(ed), mida Te LEADER-meetmest saite, mõjutas(id) kaudselt kohalikku elukeskkonda ja kogukonda järgmistes valdkondades? Palun märkige oma kõikide toetust saanud projektide mõju kokku.**

	Olulisel määral	Vähesel määral	Üldse mitte	Ei oska öelda
Tööhõive				
Paranes tööhõive IT sektoris				
Paranes tööhõive kaubanduses				

Paranes tööhõive toidu tootmise sektoris				
Paranes tööhõive põllumajanduses				
Paranes tööhõive tervishoius				
Paranes tööhõive transpordisektoris				
Paranes tööhõive turismisektoris				
Paranes tööhõive loomemajandussektoris				
Ettevõtlus				
Paranes ettevõtlus IT sektoris				
Paranes ettevõtlus kaubanduses				
Paranes ettevõtlus toidu tootmise sektoris				
Paranes ettevõtlus põllumajanduses				
Paranes ettevõtlus transpordisektoris				
Paranes ettevõtlus turismisektoris				
Paranes ettevõtlus loomemajandussektoris				
Elukeskkond				
Suurennes elanike arv vallas				
Paranes toidukaupade kättesaadavus				
Paranes ühistranspordi kvaliteet ja/või kättesaadavus				
Paranes muu füüsilise infrastruktuuri (teed, ühisveevärk vms) kvaliteet ja/või kättesaadavus				
Paranes esmatasandi arstiabi (perearst, apteek vms) kvaliteet ja/või kättesaadavus				
Paranes muu sotsiaalse infrastruktuuri (lasteaed, kool, muud tugiteenused vms) kvaliteet ja/või kättesaadavus				
Paranes interneti püsiühenduse kättesaadavus ja/või kvaliteet				
Paranes vaba aja veetmise võimaluste kättesaadavus ja/või kvaliteet				
Elavnes kultuuritegevus				

16. Kas oleksite projekti(d) ellu viinud ka ilma LEADER-meetme toetuseta?

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem ei
- Ei, kindlasti mitte
- Ei oska öelda

17. Kas oleksite projekti(d) ellu viinud samas mahu? (Kui vastas eelmisele küsimusele „Jah, kindlasti“, „Pigem jah“ või „Pigem ei“)

- Jah, kindlasti
- Pigem jah
- Pigem ei
- Ei, kindlasti mitte
- Ei oska öelda

18. Kuidas Te hindate LEADER-meetmest toetust saanud projekti(de) üldist mõju maapiirkondade tööhõivele?

- Mõju on märkimisväärne, tööhõive suurenes
- Mõju on väike, tööhõive jäi samaks
- Ei ole täheldanud märkimisväärset mõju

- Ei oska öelda

19. **Kas LEADER koolitustegevused (näiteks koolitus, kursus, seminar, infopäev, õppepäev, töötuba, õpituba, õppereis, ümarlaud, konverents) mõjutasid kohalikku kogukonda järgmistel viisidel? Palun märkige oma LEADER-meetmest toetust saanud koolitustegevuste mõju kokku.**

	Olulisel määral	Vähesel määral	Üldse mitte	Ei oska öelda
Koolituste teemad olid vastavuses kohalike elanike vajadustega				
Koolituste teemad olid vastavuses kohalike ettevõtjate vajadustega				
Koolituste teemad olid vastavuses kolmanda sektori vajadustega				
Noortele (kuni 25-aastased) suunatud koolitusi toimus piisavalt				
Muukeelsele elanikkonnale suunatud koolitusi toimus piisavalt				
Töötutele suunatud koolitusi toimus piisavalt				
Ettevõtjatele suunatud koolitusi toimus piisavalt				
Kolmandale sektorile suunatud koolitusi toimus piisavalt				
Koolitused suurendasid kohalike elanike konkurentsivõimet tööturul				
Koolitused suurendasid kohalike elanike tööalaseid oskusi ja teadmisi				
Koolitused suurendasid kohalike elanike praktilisi või käsitöõnduslikke oskusi ja teadmisi				
Koolitused suurendasid kogukonna ettevõtlikkust ja omaalgatusvõimet				
Koolitused on tõstnud kohaliku elanikkonna tööhõivet				
Koolitused on suurendanud kogukonna koostöötahet				
Muu. Palun kirjutage ..... (avatud vastus)				

Lõpetuseks

Kui Teil tekkis ettepanekuid või kommentaare küsimustikus käsitletud teemade kohta, siis oleme tänulikud, kui Te need siia kirjutate.

Avatud küsimus.

Lisa 3. Fookusgruppide osalejad

LEADER LÄHENEMISVIISI RAKENDUMISE FOOKUSGRUPP		
31. august 2016		
Maaeluministeerium		
Nr	Osaleja nimi	Organisatsioon
1	Terje Aus	MTÜ Saarte Koostöökogu
2	Maris Jõgeva	Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit
3	Anneli Kimmel	Maaeluministeerium
4	Krista Kõiv	Maamajanduse Infokeskus
5	Piret Leskova	MTÜ Eesti Leader Liit
6	Margit Pärtel	MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu
7	Tiina Sergo	MTÜ Ida-Harju Koostöökoda
8	Margus Timmo	MTÜ Eesti Maaturism
9	Karl Õmblus	MTÜ Võrtsjärve Ühendus
10	Kersti Aro	Eesti Maaülikool
11	Madle Lippus	Hindamisekspert (kogukonnateenused)
12	Veeli Oeselt	Civitta Eesti AS
13	Mariliis Trei	Civitta Eesti AS
LEADER PROJEKTITOETUSTE FOOKUSGRUPP I		
8. september 2016		
Eesti Maaülikool		
Nr	Osaleja nimi	Organisatsioon
1	Kadri Püü	MTÜ Tartumaa Arendusselts
2	Elle Allik	MTÜ PAIK
3	Silva Anspal	MTÜ Järva Arengu Partnerid
4	Riina Trumm	MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu
5	Aino Viinapuu	MTÜ Rohelise Jõemaa Koostöökogu
6	Raili Uibopuu	MTÜ Mulgimaa Arenduskoda
7	Krista Kõiv	Maamajanduse Infokeskus
8	Madle Lippus	Hindamisekspert (kogukonnateenused)
9	Mati Mõtte	Eesti Maaülikool
10	Kersti Aro	Eesti Maaülikool

LEADER PROJEKTITOETUSTE FOOKUSGRUPP II		
8. september 2016		
Eesti Maaülikool		
	Osaleja nimi	Organisatsioon
1	Tiina Ivask	MTÜ Valgamaa Partnerluskogu
2	Heiki Vuntus	MTÜ Arenduskoda
3	Reet Kokovkin	MTÜ Hiidlaste Koostöökogu
4	Tiina Sergo	MTÜ Ida-Harju Koostöökoda
5	Ülle Marits	MTÜ Kirderanniku Koostöökogu
6	Kerli Lambing	MTÜ Lääne-Harju Koostöökogu
7	Elsa Hundt	MTÜ Partnerid
8	Krista Kõiv	Maamajanduse Infokeskus
9	Madle Lippus	Hindamisekspert (kogukonnateenused)
10	Maret Prits	Eesti Maaülikool
11	Mati Mõtte	Eesti Maaülikool
12	Kersti Aro	Eesti Maaülikool
2. TELJE „KESKKONNA JA PAIKKONNA SÄILITAMINE“ FOOKUSGRUPP		
14. september 2016		
Maaeluministeerium		
Nr	Osaleja nimi	Organisatsioon
1	Käde Kalamees	Eesti Maakarja Kasvatajate Selts
2	Jaana Karja	PRIA
3	Karin Kauer	Eesti Maaülikool
4	Haldja Viinalass	Eesti Maaülikool
5	Kadri Möller	Keskkonnaministeerium
6	Enn Rand	Eesti Hobusekasvatajate Selts
7	Ann Riisenberg	MTÜ Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda
8	Livi Rooma	Põllumajandusuuringute Keskus
9	Gunnar Sein	Keskkonnaamet
10	Kaija Uuskam	Veterinaar- ja Toiduamet
11	Katrin Rannik	Maaeluministeerium
12	Erkki Miller	Maaeluministeerium
13	Veeli Oeselt	Civitta Eesti AS
14	Mariliis Trei	Civitta Eesti AS
15	Evelin Põld	Civitta Eesti AS

METSANDUSE JA MAAPARANDUSE TOETUSTE FOOKUSGRUPP 19. september 2016 Maaeluministeerium		
Nr	Osaleja nimi	Organisatsioon
1	Timo Anis	Maaeluministeerium
2	Helve Hunt	Maaeluministeerium
3	Hanna Kreen	Maaeluministeerium
4	Reena Osolin	Maaeluministeerium
5	Sigmar Suu	Maaeluministeerium
6	Mati Tõnismäe	Maaeluministeerium
7	Elar Neito	Maaeluministeerium
8	Liina Laineveer	MTÜ Eesti Erametsaliit
9	Anneli Laigu	Keskkonnaministeerium
10	Uno Luht	Keskkonnainspeksioon
11	Tanel Niklus	Keskkonnaamet
12	Triin Suur	SA Erametsakeskus
13	Eneli Viik	Põllumajandusuuringute Keskus
14	Risto Sirgmet	Eesti Maaülikool
15	Mati Mõtte	Eesti Maaülikool
16	Maris Rahnu	Civitta Eesti AS
17	Mariliis Trei	Civitta Eesti AS
HORISONTAALSETE TEEMADE FOOKUSGRUPP 20. september 2016 Maaeluministeerium		
Nr	Osaleja nimi	Organisatsioon
1	Anneli Kimmel	Maaeluministeerium
2	Liia Lust	MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant
3	Eedi Sepp	Rahandusministeerium
4	Triin Suur	SA Erametsakeskus
5	Jaan Sõrra	MTÜ Eesti Põllumeeste Keskliit
6	Reve Lambur	Maamajanduse Infokeskus
7	Kersti Aro	Eesti Maaülikool
8	Madle Lippus	Hindamiseksper (kogukonnateenused)
9	Veeli Oeselg	Civitta Eesti AS
10	Mariliis Trei	Civitta Eesti AS

3. TELJE „MAAPIIRKONDADE ELUKVALITEET JA MAAMAJANDUSE MITMEKESISTAMINE“ FOOKUSGRUPP

27. september 2016

Civitta Eesti

Nr	Osaleja nimi	Organisatsioon
1	Karmel Jõesoo	Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon
2	Kai Kalmann	Maaeluministerium
3	Kristine Hindriks	Maaeluministerium
4	Krista Habakukk	MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant
5	Raido Notton	MTÜ Eesti Maaturism
6	Elo Lutsepp	Eesti Vabaõhumuuseum
7	Kersti Aro	Eesti Maaülikool
8	Rando Värnik	Eesti Maaülikool
9	Madle Lippus	Hindamiseksperit (kogukonnateenused)
10	Veeli Oeselt	Civitta Eesti AS
11	Mariliis Trei	Civitta Eesti AS

Lisa 4. MAKi eripärast lähtuvad hindamisküsimused

I TELG: Põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine
ümberkorraldamise, arendamise ja innovatsiooni toetamisega

Meede Põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris hõivatud isikutele mõeldud kutseõppe- ja teavitamismeetmed, sealhulgas teaduslike teadmiste ja uudsete tavade levitamine (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 20 lõike a punkt i)

Meetme kood 111

Hindamisküsimused:

- Mil määral on koolituse, teavitamise ja teadmiste ja uuenduslike tavade levitamisega seonduv tegevus parandanud tööviljakust ja/või muid konkurentsivõimega seonduvaid elemente põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris?
- Mil määral on toetust saavad koolituskursused vajadustega kooskõlas ja sidusad programmi teiste meetmetega?

Meede Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 20 lõike a punkt ii)

Meetme kood 112

Hindamisküsimused:

- Mil määral on abi lihtsustanud mõlemast soost noorte põllumajandustootjate pikaajalise tegevuse alustamist?
- Mil määral on abi lihtsustanud ettevõtete struktuurilist kohandamist pärast noorte põllumajandustootjate esialgset tegevuse alustamist?
- Mil määral on abi kaasa aidanud inimpotentsiaali parandamisele põllumajandussektoris?
- Mil määral on abi kaasa aidanud põllumajandussektori konkurentsivõime parandamisele?

Meede Põllumajandustootjate ja põllumajandusettevõtete töötajate ennetähtaegselt pensionile jäämine (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 20 lõike a punkt iii)

Meetme kood 113

Hindamisküsimused:

- Mil määral on ennetähtaegse pensioni abi kaasa aidanud struktuurilistele muutustele ettevõtetes, eelkõige sünergiate kaudu teiste meetmetega?
- Mil määral on abi kaasa aidanud inimpotentsiaali parandamisele põllumajandussektoris?
- Mil määral on abi kaasa aidanud põllumajandussektori konkurentsivõime parandamisele?

Meede Nõuandeteenuste kasutamine põllumajandustootjate ja metsa valdajate poolt (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 20 lõike a punkt iv)

Meetme kood 114

Hindamisküsimused:

- Mil määral on kava parandanud põllumajandus- ja metsandusettevõtete juhtimist ja majanduslikku tulemuslikkust? Täpsustada järgmiseid aspekte:
  - tootmistehnikad;
  - kvaliteedistandardid;
  - tööohutustingimused;
  - loodusvarade majandamine.
- Mil määral on kava kaasa aidanud inimpotentsiaali parandamisele põllumajandussektoris?
- Mil määral on kava kaasa aidanud konkurentsivõime parandamisele põllumajandussektoris?

Meede Põllumajandusettevõtte juhtimis-, asendus- ja nõuandeteenuste ning metsanduse nõuandeteenuste loomine (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 20 lõike a punkt v)

Meetme kood 115

Hindamisküsimused:

- Mil määral on kava parandanud põllumajandus- ja metsandusettevõtete juhtimist ja majanduslikku tulemuslikkust? Täpsustada järgmiseid aspekte:
  - tootmistehnikad;
  - kvaliteedistandardid;
  - tööohutustingimused;
  - loodusvarade majandamine.
- Mil määral on kava kaasa aidanud konkurentsivõime parandamisele põllumajandussektoris?

Meede Põllumajandusettevõtete kaasajastamine (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 20 lõike b punkt i)

Meetme kood 121

Hindamisküsimused:

- Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes? Konkreetselt, mil määral on investeeringutoetused mõjutanud uute tehnoloogiate ja uute tootmisviiside juurutamist?
- Mil määral on investeeringutoetused edendanud põllumajandusettevõtete turulepääsu ja turuosa?
- Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud põllumajandusettevõtete pikaajalisele ja jätkusuutlikule tegevusele?
- Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud põllumajandussektori konkurentsivõime parandamisele, sh võttes arvesse kokkuostuhindade ebastabiilsust ja maailmamajanduse muutusi vaatlusalusel perioodil?

- Mil määral on toetatud tegevused kaasa aidanud tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõttes?

Meede Metsade majandusliku väärtuse parandamine (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 20 lõike b punkt ii)

Meetme kood 122

Hindamisküsimused:

- Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud metsandusettevõtete toodangu mitmekesistamisele?
- Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud metsamajandite turulepääsu ja turuosa suurendamisele sellistes sektorites nagu taastuenergia?
- Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud metsade jätkusuutliku majandamise säilitamisele või suurendamisele?
- Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud metsamajandite konkurentsivõime suurendamisele?

Meede Põllumajandustoodetele ja metsasaadustele lisandväärtuse andmine (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 20 lõike b punkt iii)

Meetme kood 123

Hindamisküsimused:

- Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud uute tehnoloogiate juurutamisele ja uute toodete väljatöötamisele?
- Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud ekspordimahtude kasvatamisele ning uutele turgudele sisenemisele?
- Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud suurema lisandväärtusega toodete väljatöötamisele ja turule toomisele?
- • Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud toiduainetööstuse ettevõtete turuosa suurendamisele ning mil määral on need lihtsustanud toiduainetööstuse turule sisenemist?
- Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud põllumajandus- ja toiduainetööstuse konkurentsivõime parandamisele?
- Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud ühistegevuse parandamisele?

Meede Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamiseks tehtav koostöö (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 20 lõike b punkt iv)

Meetme kood 124

Hindamisküsimused:

- Mil määral on toetus suurendanud sektori osapoolte koostöös valminud uute toodete, töötlemisviiside või tehnoloogiate turulepääsu?
- Mil määral on toetus kaasa aidanud põllumajandus-, metsandus- ja toidusektori konkurentsivõime parandamisele?

Meede Põllumajanduse ja metsanduse arengu ja kohanemisega seotud infrastruktuuri parandamine ja arendamine (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 20 lõike b punkt v)

Meetme kood 125

Hindamisküsimused:

- Mil määral on kava infrastruktuuride parandamisega kaasa aidanud füüsilise potentsiaali ümberkorraldamisele ja arendamisele?
- Mil määral on kava infrastruktuuride parandamisega edendanud põllumajandusettevõtete ja metsamajandite konkurentsivõimet?

Meede Tootjarühmade toetamine toidukvaliteedikavade alla kuuluvate toodete edendamisel ja neist teavitamisel (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 20 lõike c punkt iii)

Meetme kood 133

Hindamisküsimused:

- Mil määral on toetus kaasa aidanud kvaliteettoodete turuosa suurendamisele?
- Mil määral on toetus aidanud tõsta tarbijate teadlikkust kvaliteettoodetest?
- Mil määral on toetus kaasa aidanud põllumajandussektori konkurentsivõime parandamisele?

Meede Ümberkorraldatavate elatuspõllumajandusettevõtete toetamine (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 20 lõike d punkt i)

Meede Tootjarühmade loomise toetamine (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 20 lõike d punkt ii)

Meetme kood 142

Hindamisküsimused:

- Mil määral on toetus suurendanud toodangu turunõuetele kohandamist uutes liikmesriikides?
- Mil määral on toetus vähendanud uute liikmesriikide ja EL-15 liikmesriikide põllumajandussektorite vahelist struktuurilist ebavõrdsust?
- Mil määral on toetus kaasa aidanud põllumajandussektori konkurentsivõime parandamisele uutes liikmesriikides?

II TELG: Keskkonna ja paikkonna parandamine maade hooldamise toetamisega
*Meede Ebasoodsate looduslike tingimuste toetus muude kui mägipiirkondade
põllumajandustootjatele (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 36 lõike a punkt ii)*

Meetme kood 212

Hindamisküsimused:

- Mil määral on kompensatsioonitoetused aidanud tagada põllumaa jätkuvat
- • Mil määral on kompensatsioonitoetused kaasa aidanud säilitada elujõulist maakogukonda looduslikult ebasoodsates piirkondades, mujal kui mägipiirkondades?
- Mil määral on kava kaasa aidanud jätkusuutlike põllumajandustootmise säilitamisele või edendamisele?
- Mil määral on kava kaasa aidanud maapaikkondade säilimisele ja keskkonna parandamisele?

Meede Natura 2000 toetus ja direktiiviga 2000/60/EÜ seotud toetus (WFD) (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 36 lõike a punkt iii)

Meetme kood 213

Hindamisküsimused:

- Mil määral on kompensatsioonitoetused kaasa aidanud Natura 2000 alade jätkusuutlikule maakorraldusele?
- Mil määral on kompensatsioonitoetused kaasa aidanud põllumajanduse tagamisele nendes piirkondades?
- Mil määral on kompensatsioonitoetused kaasa aidanud maapaikkondade säilimisele ja keskkonna parandamisele?

Meede* Põllumajanduslik keskkonnatoetus (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 36 lõike a punkt iv)

Meetme kood 214

Hindamisküsimused:

- Mil määral on põllumajanduslikud keskkonnameetmed kaasa aidanud jätkusuutlike põlluharimissüsteemide säilitamisele või edendamisele?
- Mil määral on põllumajanduslikud keskkonnameetmed kaasa aidanud levilate ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamisele või parandamisele?
- Mil määral on põllumajanduslikud keskkonnameetmed kaasa aidanud veekvaliteedi säilitamisele või parandamisele?
- Mil määral on põllumajanduslikud keskkonnameetmed kaasa aidanud pinnasekvaliteedi säilitamisele või parandamisele?
- Mil määral on põllumajanduslikud keskkonnameetmed kaasa aidanud kliimamuutuse mõjude leevendamisele?
- Mil määral on põllumajanduslikud keskkonnameetmed kaasa aidanud maastike ja nende pinnavormide säilitamisele ja parandamisele?

- Mil määral on põllumajanduslikud keskkonnameetmed kaasa aidanud keskkonna parandamisele? Rakendatud põllumajanduslike keskkonnameetmete puhul tuleb eristada nõudlikke kohaspetsiifilisi meetmeid ja laialdaselt rakendatavaid vähemnõudlikke meetmeid.

Meede* Loomade heaolu toetus (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 36 lõike a punkt v)

Meetme kood 215

Hindamisküsimused:

- Mil määral on toetused kaasa aidanud, innustamaks põllumajandustootjaid kohaldama loomade heaolu kõrgeid standardeid, mis ületavad kohustuslikke loomapidamisnõudeid?
- Mil määral on toetused loomadele liigikohase elu tagamiseks kaasa aidanud loomade heaolu parandamisele?
- Mil määral on toetused kaasa aidanud jätkusuutliku põllumajandustootmise säilitamisele või edendamisele?

Meede* Vähetootlike investeeringute toetus (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 36 lõike a punkt vi)

Meetme kood 216

- • Mil määral ja kuidas on meede edendanud täiendavaid tööhõivevõimalusi maapiirkondades?

Meede* Põhiteenused majanduse ja maaelanikkonna jaoks (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 52 lõike b punkt i).

Meede Külade uuendamine ja arendamine (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 52 lõige b.

Meede* Maapiirkondade kultuuripärandi säilitamine ja selle kvaliteedi parandamine (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 52 lõike b punkt iii).

Meetme koodid 321, 322, 323

Hindamisküsimused:

- Mil määral on meede kaasa aidanud elukvaliteedi parandamisele maapiirkondades? Eristada erinevaid asjaomaseid sektoreid (näiteks kultuuripärand, avalikud teenused, turism, IT...).
- Mil määral on meede, sh pakutavad teenused parandanud või säilitanud piirkondade huvipakkuvust? Eristada erinevaid asjaomaseid sektoreid (näiteks kultuuripärand, avalikud teenused, turism, IT ...).
- Mil määral on teenused kaasa aidanud paikkonna majandusliku ja sotsiaalse languse pidurdamisele ning rahvastikukaos pöörde saavutamisele?

Meede* Koolitus- ja teavitamismeede 3. teljega hõlmatud valdkondades tegutsevate ettevõtjate jaoks (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 52 lõige c)

Meetme kood 331

Hindamisküsimused:

- Mil määral on LEADER-meetme toetust saanud koolitus- ja teavitustegevus parandanud maaelanikkonna inimpotentsiaali oma tegevuse mitmekesistamiseks mittepõllumajandusliku tegevuse suunas? Keskenduda analüüsis kõige tähtsamatele tegevustele.
- Mil määral on LEADER-meetme toetust saanud koolitus- ja teavitustegevuses omandatud teadmisi kasutatud asjaomases piirkonnas?
- Mil määral on LEADER-meetme toetust saanud koolitus- ja teavitustegevus kaasa aidanud elukvaliteedi parandamisele maapiirkondades?

Meede* Oskuste omandamise ja elavdamise meede, pidades silmas kohaliku arengustrateegia koostamist ja rakendamist (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 52 lõige d)

Meetme kood 341

Hindamisküsimused:

- Mil määral on LEADER-meetme toetust saanud tegevus suurendanud maapiirkondade ettevõtjate suutlikkust maaelu arengu alaste kohalike arengustrateegiate ja -meetmete koostamiseks, arendamiseks ning rakendamiseks?
- Mil määral on LEADER-meetme raames toetatud tegevus kaasa aidanud territoriaalse ühtsuse ja laiemal maaomajanduse ja -elanikkonna jaoks mõeldud meetmete vaheliste sünergiate tugevdamisele?
- Mil määral on LEADER-meetme raames toetatud tegevus kaasa aidanud elukvaliteedi parandamisele maapiirkondades?
- Mil määral on paranenud erinevate sidusrühmade (noored/vanad, mehed/naised, ettevõtjad/vabaühendused) kaasatus kohaliku tasandi küsimuste lahendamisse?

IV TELG: LEADER

Meede Artikli 62 lõike 1 punktis a nimetatud kohalike arengustrateegiate rakendamine, pidades silmas 1., 2. ja 3. jaos määratletud kolmest teljest ühe või enama eesmärgi saavutamist (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 63 lõige a)

Meetme kood 41

Hindamisküsimused:

- Mil määral on LEADER-lähenemisviis kaasa aidanud valitsemisele ja detsentraliseerimisele maapiirkondades?
- Mil määral on LEADER-lähenemisviis kaasa aidanud maapiirkondade sisemise arengupotentsiaali mobiliseerimisele?
- Mil määral on LEADER-lähenemisviis kaasa aidanud mitut sektorit hõlmavate lähenemisviiside kasutuselevõtmisele ja koostöö edendamisele maaelu arengu programmide rakendamiseks?
- Mil määral on LEADER-lähenemisviis kaasa aidanud 1., 2. ja 3. telje prioriteetidele?
- Mil määral on LEADER-meetme rakendamine kaasa aidanud uute tegevusvaldkondade arendamisele maapiirkonnas?

- Mil määral on LEADER-meetme rakendamine kaasa aidanud uute teenuste rakendamisele maapiirkonnas?
- Mil määral on kohalikust ressursist toodetud uut lisandväärtust?
- Mil määral on LEADER-meetme rakendamine kaasa aidanud uuenduslike lahenduste kasutusele võtmisele maapiirkonnas?

Meede* Punktis a esitatud eesmäärke hõlmavate koostööprojektide rakendamine (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 63 lõige b)

Meetme kood 421

Hindamisküsimused:

- Mil määral on toetus kaasa aidanud koostöö edendamisele ja innustanud parimate tavade edasiandmist?
- Mil määral on LEADER-lähenemisviisil põhinevad koostööprojektid ja/või parimate tavade üleandmine kaasa aidanud ühe või mitme ülejäänud kolme telje eesmärkide paremale saavutamisele?
- Mil määral on koostöö ja võrgustumine suurendanud majanduslikku aktiivsust piirkonnas?
- Milline on koostööprojektide otsene ja kaudne mõju piirkonnale?

Meede* Kohalike tegevusrühmade juhtimine, oskuste omandamine ja piirkonna elavdamine, nagu on nimetatud artiklis 59 (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 63 lõige c)

Meetme kood 431

Hindamisküsimused:

- Mil määral on toetus suurendanud kohalike tegevusrühmade ja kohalike arengustrateegiatesse kaasatud teiste partnerite suutlikkust kohalike arengustrateegiate rakendamiseks?
- Mil määral on toetus kaasa aidanud LEADERi rakendamise suutlikkuse tõstmisele?
- Mil määral on kasvanud koostöö erinevate (noored/vanad, mehed/naised, ettevõtjad/kohalik omavalitsus/vabaühendused jm) sidusrühmade vahel ja elanike kogukonna tunnetus?

Lisa 5. Mõjuefekti arvutamiseks gruppide modelleerimine

Konkurentsivõime hindamisel kasutatava kvantitatiivse analüüsi käigus keskenduti mõjuefekti arvutamisele kasutades kvaasiekspérimentaalset metoodikat. Kuna toetuste maksmine MAK 2007–2013 meetmete raames ei olnud juhuslik, siis ei ole toetatud ja toetuse mittesaanud juriidilised isikud oma majandusnäitajate poolest sarnased. Juhuslikkust ei saa eeldada selektsiooninihke (*selection bias*) tõttu, kuna teatud omadustega ettevõtetel oli suurem tõenäosus sattuda toetatute hulka ja need omadused võisid mõjutada ka meetmest sõltumatult tulemusi. Seetõttu ei ole võimalik analüüsiks kasutada eksperimendiaalset meetodit, mille asemel võetakse kasutusele kvaasiekspérimentaalne meetod. Eksperimendiaalse meetodi puhul saab osalus- ja võrdlusgrupi liikmed juhuslikult valida. Käesolevas analüüsis tuli võrdlusgrupp moodustada aga selliselt, et selle liikmed oleksid toetatutega nii toetuse saajate hulka sattumise tõenäosuse kui ka enne meetme rakendamist teatud näitajate väärtuste poolest võimalikult sarnased. Selle saavutamiseks kasutati sobiliku võrdlusgrupi moodustamiseks PSM (*propensity score matching*) meetodit, mille järel hinnati osalus- ja võrdlusgrupi näitajate muutust DiD (*difference in differences* ehk erinevuste erinevuse) meetodi alusel⁴⁸⁵. Järgnevalt kirjeldatakse mõlemat meetodit konkreetsemalt.

Esiteks toimub valik meetmete tasandil, kus võrdleva ja kirjeldava statistika alusel hinnatakse toetuse saajate (äriühingud) ja võimaliku kontrollgrupi isikute majandusliku tegevuse erinevust. Samal ajal ettevõtjate majanduslikku suurust ei võrrelda, kuna gruppide sobitamise (*matching*) tehnika võtab seda edaspidise analüüsi käigus arvesse.

Kontrollgrupid leitakse kvaasiekspérimentaalse metoodika kohaselt ehk eelnevalt defineeritud tegevusalade ja võrreldavate gruppide majanduslike näitajate alusel. Seega ei ole valik juhuslik.

Moodustamaks toetatutele ehk osalusgrupile sarnase toetuse saajaks osutumise tõenäosusega võrdlusgrupp, kasutatakse logistilise regressiooni mudelit, mis võimaldab hinnata seda tõenäosust iga ettevõtja puhul. Käesolevas töös on selle mudeli funktsioon esitatav järgmisel kujul:

$$\ln \left[\frac{Y}{(1 - Y)} \right] = \beta_0 + \beta m,$$

milles Y on ettevõtte toetuse saamist iseloomustav muutuja ja m seda mõjutavad ettevõtte näitajad. Toetuse saamist iseloomustab loogiline muutuja, mis on toetuse saajaks olemise korral väärtusega 1, vastasel juhul aga väärtusega 0. Kõikide MAK meetmete puhul võib toetuse saajate hulka sattumise puhul eristada kolme tasandit:

- 1 **Toetuse taotlemine.** Toetuse taotlemata jätmise põhjuseks võib olla ettevõtja passiivsus või sihtrühmale ja toetuse taotleja miinimumnõuetele mitte vastamine. Kui esimest põhjust on keerulisem hinnata, siis nõuded taotlejale on konkreetset

---

⁴⁸⁵ Kirjeldatud metoodika rakendamist on meetmete mõjususe hindamise puhul nimetatud eksperimendi järel kõige usaldusväärsemaks ja kvaliteetsemaks muuhulgas ka MAK 2007–2013 järelhindamise juhendis (Evaluation Expert Network 2014: 96).

määratletud. Ettevõtja aktiivsust hinnatakse siiski MAK 2007–2013 teiste meetmete (v.a 2. telg) raames esitatud toetuse arvu alusel. Miinimumnõuete arvesse võtmiseks on käesoleva meetodi alusel hinnatavate meetmete puhul (meetmed 1.2, 1.4.1, 1.4.2, 1.6.1 ja 3.1) võimalik kasutada järgmisi taotleja nõuetes kajastuvaid näitajaid:

> ettevõtte tegevusala	> töötajate arv
> müügitulu	> ettevõtja vanus (juhtkonna vanuseline koosseis)
> põhivara	

- 2 **Toetuse määramine.** Kuigi läbi ettevõtja enda uurimistöö ja konsulentide tegevuse määravad toetuse taotlemise ka hindamiskriteeriumid ja sellel põhinev hinnang toetuse saamise tõenäosusele, on need kriteeriumid siiski olulisemad toetuse määramise puhul. Käesoleva meetodi alusel hinnatavate meetmete puhul on võimalik kasutada järgmisi hindamiskriteeriumites kajastuvaid näitajaid:

> müügitulu	> juhtkonna sooline koosseis
> põhivara	> juhtkonna vanuseline koosseis
> töötajate arv	

- 3 **Toetuse maksmine.** Põhjused, miks toetus mõnele ettevõttele määrati, ent välja ei makstud, on väga erinevad. Hinnatavate meetmete puhul oli keskmiselt vaid 10% selliseid ettevõtjaid, kellele jäi toetus välja maksmata. Kõikidest analüüsitavatest ettevõtetest moodustavad sellised juhtumid aga veelgi väiksema osa. Seetõttu neid põhjuseid mudelis ei arvestada.

Eelneva alusel kaasatakse toetuse saamise tõenäosuse hindamiseks mudelisse järgnevad seda mõjutavad ettevõtte tasandi muutujad:

> teiste meetmete raames esitatud taotluste arv	> põhivara
> tegevusala	> töötajate arv
> müügitulu	> noorima juhi vanus
	> juhtkonna sooline koosseis

Sealjuures teiste meetmete raames esitatud taotluste arvu leidmiseks lahutatakse kõikidest ettevõtja poolt MAK 2007–2013 meetmete (v.a 2. telg) raames esitatud taotlustest üks. Ettevõtja vanuse leidmise aluseks võetakse ettevõtte juhatuse liikmete isikukoodid ja näitaja väärtuse arvutamisel võetakse arvesse noorima ettevõtte juhatuse liikme vanus. Ettevõtte juhtkonna soolise koosseisu arvutamiseks leitakse ettevõtte juhatuse liikmete isikukoodide alusel meeste osakaal.

Mudelit testitakse 2007. aasta näitajate väärtuste alusel, v.a ettevõtte isikukoodi ja tegevusala alusel tuletatavad näitajad, mis kirjeldavad 2016. aasta seis. Seetõttu ei kirjelda ettevõtte tegevusala, noorima juhi vanus ja juhtkonna sooline koosseis näitajad täpselt 2007. aasta olukorda, ent kuna tegemist on ajas üsna vähe muutuvate näitajatega siis peaksid need ikkagi iseloomustama ka programmi perioodi eelset seis.

Statistiliselt sobivaima mudeli leidmiseks hinnatakse nimetatud muutujate mõju mudeli tõepärasusele. Need muutujad, mis seda oluliselt ei paranda, arvatakse mudelist välja. Selleks rakendatakse järkjärgulist regressioonanalüüsi (*stepwise regression*), mille käigus võetakse

muutujate asjakohasuse hindamisel aluseks AIC (*Akaike information criterion*) statistik. See näitaja on seda madalam, mida kõrgem on mudeli tõepärasus ja seda kõrgem, mida rohkem on mudelis muutujaid. Pärast sellisel viisil leitud sobivaima (madalaima AIC statistiku väärtusega) mudeli leidmist arvatakse sellest omakorda välja statistiliselt mitteolulised muutujad (kõrgema p-väärtusega kui 0,05). Lõpliku mudeli alusel arvutatakse iga ettevõtte kohta prognoositav tõenäosus, et selle toetuse saamist iseloomustav näitaja on 1. See ongi nn tõenäosusskoor (*propensity score*).

Selleks, et võrdlusgrupp oleks sarnase toetuse saajate hulka sattumise tõenäosusega kui osalusgrupp, tuleb kahte gruppi kuuluvaid ettevõtteid omavahel leitud tõenäosuse näitaja alusel sobitada (*matching*). Selleks on erinevaid meetodeid ja käesolevas töös rakendatakse nn ulatuse alusel sobitamist (*caliper matching*). Ulatuse väärtuseks võetakse 0.2, mis tähendab, et iga meetmes osalenud ettevõtte kohta võetakse võrdlusgruppi kõik meetmes mitteosalenud ettevõtted, mille meetmes osalejaks osutumise tõenäosus asus kõige rohkem 0.2 terve kogumi standardhälbe kaugusel vastava meetmes osalenud ettevõtte tõenäosusest. Juhul kui üks meetmes mitteosalenud ettevõtte sobitub kahe või enama meetmes osalenuga, siis arvestatakse seda ikkagi ühekordselt (andmete võrreldavuse ja selguse huvides). Selline tehnika tagab, et osalus- ja võrdlusgrupp oleksid sarnase liikmete nn tõenäosusskooride ulatusega.

Analüüsis tuuakse välja ka mõlema grupi näitajate keskmised väärtused enne ja pärast sobitamist ning nende keskmiste väärtuste erinevuse statistiline olulisus t-testi (parameetiline test) ja Kolmogorov-Smirnovi testi (mitteparameetiline test) alusel. Kui kahe grupi näitaja keskmised väärtused on sarnased ja nende erinevus ei ole ka statistiliselt oluline, siis võib oletada, et ka selle näitaja muutus ajas ilma meedet rakendamata on sarnane. Gruppide sarnasust hinnatakse järgmiste näitajate alusel:

> BLV	> ärikasum
> müügitulu	> töötajate arv
> põhivara	> tööjõu tootlikku
> kohustused	

Järgneva analüüsi käigus arvutatakse PSM meetodi puhul kahe grupi keskmiste näitajate erinevus pärast meetme rakendamist ja nii saadakse meetme keskmine mõju ühele meetmes osalenule. Käesolevas analüüsis võetakse meetme tulemusel konkurentsivõime näitajate muutuse arvutamiseks aluseks aga ka ajaline mõõde ja kasutatakse DiD meetodit, mille metoodika on kirjeldatud lähtearuandes.

Lisa 6. Meetme rakendamise alused ja periood

Meede 1.1. Koolitus- ja teavitustegevused (111)

Toetuse andmise aluseks olid:

- nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 21⁴⁸⁶
- põllumajandusministri 19. juuni 2008. aasta määrus nr 62 „Koolitus- ja teavitustegevuse toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“⁴⁸⁷;
- põllumajandusministri 11. märtsi 2010. aasta määrus nr 27 „Koolitus- ja teavitustegevuse toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“⁴⁸⁸.

Vaadeldaval perioodil olid meetme 1.1 taotlusvoorud avatud järgmiselt⁴⁸⁹:

• 04.08.2008 – 04.09.2008	• 28.03.2011 – 11.04.2011
• 08.06.2009 – 03.07.2009	• 26.03.2012 – 09.04.2012
• 19.04.2010 – 27.04.2010	• 25.02.2013 – 04.03.2013

Meede 1.2. Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus (112)

Toetuse aluseks on nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta artikkel 22⁴⁹⁰.

Programmiperioodil 2007–2013 toimusid järgmised taotlusvoorud^{491,492}:

• 18.02.2008 – 10.03.2008	• 9.08.2011 – 29.08.2011
• 15.09.2008 – 06.10.2008	• 23.07.2012 – 6.08.2012
• 21.09.2009 – 12.10.2009	• 29.07.2013 – 12.08.2013
• 17.08.2010 – 30.08.2010	• 10.08.2015 – 17.08.2015

Meede 1.3. Nõustamissüsteemi ja nõuandeteenuse toetamine (114, 115)

Meetme 1.3 alameetmetest toetuse andmise aluseks olid⁴⁹³:

---

⁴⁸⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁴⁸⁷ Põllumajandusministri 19. juuni 2008. a. määrus nr 62. RTL 2009, 31, 404

⁴⁸⁸ Põllumajandusministri 11. märtsi 2010. a määrus nr 27. RTL 2010, 12, 227.

⁴⁸⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.1 „Koolitus- ja teavitustegevused“ rakendamistulemuste analüüs. EMÜ, 2013.

⁴⁹⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013. Meede 1.2 Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine (112).

⁴⁹¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. telje ja Leader-meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. EMÜ, 2016.

⁴⁹² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.2 „Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus“ rakendamistulemuste analüüs VII taotlusvooru alusel. EMÜ, 2014.

- nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artiklid 24 ja 25
- põllumajandusministri 09. novembri 2007. a. määrus nr 127 „Nõuandetoetuse ja nõuandesüsteemi toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“;
- põllumajandusministri 5. aprilli 2010. aasta määrus nr 41 „Nõuandetoetuse ja nõuandesüsteemi toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“.

Kuna kõik meetme 1.3 tegevused olid vastastikku sõltuvad, siis sünergia tagamiseks rakendati alameetmeid üheaegselt.

Alameetme 1.3.1 ja 1.3.2 rakendamise aeg

Alameetme 1.3.1 puhul võeti perioodil 2007–2013 taotlusi vastu peaaegu igal aastal. Meetmes 1.3.2 hakati taotlusi vastu võtma alates 2011. aastast⁴⁹⁴:

• 02.01.2008 – 30.11.2008	• 02.01.2011 – 30.11.2011
• 02.01.2009 – 30.11.2009	• 02.01.2012 – 30.11.2012
• 02.01.2020 – 30.11.2010	• 02.01.2013 – 30.11.2013

Alameetme 1.3.3 rakendamise aeg

Alameetmest 1.3.3 sai toetust taotleda perioodil 2007-2012, mille vältel toimus 6 taotlusvooru:

• 09.11.2007 – 28.12.2007	• 10.06.2010 – 18.06.2010
• 02.01.2008 – 30.11.2008	• 06.06.2011 – 17.06.2011
• 02.01.2009 – 30.11.2009	• 04.06.2012 – 13.06.2012

Meede 1.4. Põllumajandusettevõtete ajakohastamine (121)

Toetuse aluseks on Nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, vastavalt artikkel 26.

Programmiperioodil toimusid järgmised kuus alameetme 1.4.1 taotlusvooru⁴⁹⁵:

• 17.12.2007–07.02.2008	• 09.12.2010–22.12.2010
• 24.10.2008–15.12.2008	• 12.11.2011–12.12.2011

⁴⁹³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁴⁹⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.3 „Nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamine“ nõuandetoetuse rakendamistulemuste analüüs. EMÜ, 2013.

⁴⁹⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 alameetme 1.4.1 „Investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks“ rakendamistulemuste analüüs I–VI taotlusvooru kohta. EMÜ, 2013.

- 16.11.2009–30.11.2009
- 26.11.2012–10.12.2012

Alameetme 1.4.2 rakendamise aeg

- 17.12.2007 – 20.02.2008
- 24.10.2008 – 15.12.2008
- 12.10.2009 – 26.10.2009
- 27.10.2010 – 15.11.2010
- 19.09.2011 – 30.09.2011⁴⁹⁶:

Alameetme 1.4.3 rakendamise aeg

- 18.08.2007 – 17.09.2008
- 24.08.2009 – 14.09.2009
- 21.09.2010 – 30.09.2010
- 24.10.2011 – 07.11.2011
- 22.10.2012 – 05.11.2012⁴⁹⁷:

Meede 1.5. Metsade majandusliku väärtuse parandamine ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (122, 123, 226)

Alameetme 1.5.1 rakendamise alus ja aeg

Toetuse maksmise aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 27⁴⁹⁸ ja põllumajandusministri 12.02.2008 määrus nr 9 „Metsa majandusliku väärtuse parandamise investeeringutoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“.

Meetme toetusperioodi 2007–2013 taotlusvoorud olid järgmised⁴⁹⁹:

29.09.2008 – 24.10.2008	03.10.2011 – 17.10.2011
31.08.2009 – 25.09.2009	01.10.2012 – 16.10.2012
15.11.2010 – 05.12.2010	01.10.2013 – 14.10.2013

Alameetme 1.5.2 rakendamise alus ja aeg

Toetuse maksmise aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 28⁵⁰⁰ ja põllumajandusministri 12.04.2010 määrus nr 45 „Metsandussaadustele lisandväärtuse

⁴⁹⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.4.2 „Investeeringud loomakasvatusehitistesse“ rakendamistulemuste analüüs I-V taotlusvoorude kohta. EMÜ, 2013.

⁴⁹⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.4.3 „Bioenergia tootmise investeeringutoetus“ rakendamistulemuste analüüs IV taotlusvoorude kohta. EMÜ, 2012.

⁴⁹⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁴⁹⁹ PRIA koduleht <http://www.pria.ee/et/toetused/valdkond/metsandus/>

⁵⁰⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

andmise investeeringutoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“.

Meetme toetusperioodi 2007–2013 taotlusvoorud olid järgmised⁵⁰¹:

- 29.09.2008 – 24.10.2008
- 24.08.2009 – 11.09.2009
- 16.09.2010 – 24.09.2010
- 03.10.2011 – 10.10.2011
- 08.10.2012 – 16.10.2012

Alameetme 1.5.3 rakendamise alus ja aeg

Toetuse maksmise aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 48⁵⁰² ja põllumajandusministri 14.02.2008 määrus nr 10 „Kahjustatud metsa taastamise ja metsatulekahju ennetamise investeeringutoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“.

Meetme toetusperioodi 2007–2013 taotlusvoorud olid järgmised⁵⁰³:

- 29.09.2008 – 24.10.2008
- 31.08.2009 – 25.09.2009
- 15.11.2010 – 05.12.2010
- 03.10.2011 – 17.10.2011
- 01.10.2012 – 16.10.2012
- 01.10.2013 – 14.10.2013

Meede 1.6. Põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse andmine (123)

Toetuse aluseks on Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta artikkel 28⁵⁰⁴.

Alameetme 1.6.1 rakendamise alus ja aeg

Toetuse aluseks on nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta artikkel 28⁵⁰⁵.

Programmiperioodil 2007–2013 toimusid järgmised viis taotlusvoor^{506,507}:

- 05.05.2008 – 11.07.2008
- 03.08.2009 – 14.08.2009
- 15.11.2010 – 29.11.2010
- 22.08.2011 – 02.09.2011
- 30.04.2012 – 14.05.2012

---

⁵⁰¹ PRIA koduleht <http://www.pria.ee/et/toetused/valdkond/metsandus/>

⁵⁰² Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁵⁰³ PRIA koduleht <http://www.pria.ee/et/toetused/valdkond/metsandus/>

⁵⁰⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 .

⁵⁰⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013.

⁵⁰⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. telje ja Leader-meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. EMÜ, 2016.

⁵⁰⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.6.1 rakendamistulemuste analüüs. V taotlusvoor. EMÜ, 2013.

Alameetme 1.6.2 rakendamise alus ja aeg

Toetuse aluseks on nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta artikkel 28⁵⁰⁸.

Programmiperioodil 2007–2013 toimusid järgmised neli taotlusvooru^{509,510}:

- 15.11.2010 – 29.11.2010 08.04.2013 – 19.04.2013
- 22.08.2011 – 16.09.2011
- 10.09.2012 – 17.09.2012

Alameetme 1.6.3 rakendamise alus ja aeg

Toetuse aluseks on nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta artikkel 28⁵¹¹.

Programmiperioodil 2007–2013 toimusid järgmised neli taotlusvoor^{512,513}:

- 15.11.2010 – 29.11.2010;
- 22.08.2011 – 16.09.2011;
- 10.09.2012 – 17.09.2012;
- 08.04.2013 – 19.04.2013;

Meede 1.7. Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine (121, 124, 132, 133)

Alameetme 1.7.1 rakendamise alus ja aeg

Toetuse aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artiklid 26 ja 29⁵¹⁴.

Lõpparuande analüüs põhineb perioodil 01.01.2010–31.12.2015⁵¹⁵ välja makstud taotlustel ning ettevõtjate majandusnäitajatel. Vaadeldaval perioodil olid meetme 1.7.1 taotlusvoorud järgmised⁵¹⁶:

⁵⁰⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁵⁰⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. telje ja Leader-meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. EMÜ, 2016.

⁵¹⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetmete 1.6.2 ja 1.6.3 rakendamistulemuste analüüs. I–IV taotlusvoor. EMÜ, 2013.

⁵¹¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁵¹² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. telje ja Leader-meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. EMÜ, 2016.

⁵¹³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetmete 1.6.2 ja 1.6.3 rakendamistulemuste analüüs. I–IV taotlusvoor. EMÜ, 2013.

⁵¹⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁵¹⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

- 19.07.2010 – 02.08.2010
- 14.03.2011 – 31.03.2011
- 03.04.2012 – 13.04.2012

Alameetme 1.7.2 rakendamise alus ja aeg

Toetuse aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 32.⁵¹⁷

Alameede 1.7.2 programmiperioodi lõpuks ei rakendunud.

Alameetme 1.7.3 rakendamise alus ja aeg

Toetuse õiguslikuks aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 33.⁵¹⁸

Perioodil 2007–2013 olid alameetme 1.7.3 taotlusvoorud avatud kahel korral⁵¹⁹:

- 08.11.2010 – 12.11.2010
- 30.04.2012 – 04.05.2012

Meede 1.8. Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur (125)

Toetuse aluseks on nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta artikkel 30⁵²⁰.

Programmiperioodil 2007–2013 toimusid järgmised taotlusvoorud^{521,522}:

• 03.12.2007 – 17.01.2008	• 06.10.2010 – 18.10.2010
• 01.10.2008 – 22.10.2008	• 03.10.2011 – 11.10.2011
• 14.09.2009 – 02.10.2009	• 01.10.2012 – 08.10.2012

Meede 1.9. Tootjarühmade loomine ja arendamine (142)

Toetuse aluseks on nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta artikkel 35⁵²³.

⁵¹⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.7.1 „Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alane koostöö“ rakendamistulemuste ülevaade. EMÜ, 2012.

⁵¹⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁵¹⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2015. aasta. EMÜ, 2016.

⁵¹⁹ PRIA andmed

⁵²⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁵²¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. telje ja Leader-meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. EMÜ, 2016.

⁵²² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.8 „Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur“ rakendamistulemuste analüüs. VI taotlusvoor. EMÜ, 2013.

⁵²³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

Programmiperioodil 2007–2013 toimusid järgmised seitse taotlusvoor^{524,525}:

- 30.08.2010 – 13.09.2013
- 12.10.2011 – 24.10.2011
- 16.07.2012 – 17.07.2012
- 01.10.2012 – 03.10.2012
- 22.04.2013 – 03.05.2013
- 07.10.2013 – 18.10.2013
- 06.10.2014 – 17.10.2014

Meede 2.1. Ebasoodsamate piirkondade toetus (212)

Toetuse aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 37 ning nõukogu määruse (EÜ) nr 1257/1999 artiklid 19 ja 20. Toetust maksti 31. detsembri 2003. aasta seisuga riigi maakatastri kaardile kantud haldusüksuste piiride järgi määratud valdades⁵²⁶.

Meetme toetusperioodi 2007–2013 taotlusvoorud olid järgmised⁵²⁷:

- 09.05.2007 – 29.05.2007
- 02.05.2008 – 21.05.2008
- 02.05.2009 – 21.05.2009
- 02.05.2010 – 21.05.2010
- 02.05.2011 – 23.05.2011
- 02.05.2012 – 21.05.2012
- 02.05.2013 – 21.05.2013

Meede 2.2. Natura 2000 toetus põllumajandusmaale (213)

Natura 2000 põllumajandusmaa toetuse aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 38⁵²⁸.

Meetme toetusperioodi 2007–2013 taotlusvoorud olid järgmised⁵²⁹:

- 09.05.2007 – 29.05.2007
- 02.05.2008 – 21.05.2008
- 02.05.2009 – 21.05.2009
- 02.05.2010 – 21.05.2010
- 02.05.2011 – 23.05.2011
- 02.05.2012 – 21.05.2012
- 02.05.2013 – 21.05.2013
- 02.05.2014 – 21.05.2014

---

⁵²⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. telje ja Leader-meetme püsihindamise aruanne 2015. aasta kohta. EMÜ, 2016.

⁵²⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.9 „Tootjarühmade loomine ja arendamine“ rakendamistulemuste analüüs. I–IV taotlusvoor. EMÜ, 2014.

⁵²⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁵²⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁵²⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁵²⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

Meede 2.3. Põllumajanduslik keskkonnatoetus (214, 215)

Põllumajandusliku keskkonnatoetuse maksmise aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 39, lõiked 1–4, ja artikkel 40⁵³⁰.

Alameetme 2.3.1 rakendamise aeg

Keskkonnasõbraliku majandamise toetuse maksmise aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 39⁵³¹.

Alameede avati 2009. aastal ning perioodi 2007–2013 taotlusvoorud olid järgmised⁵³²:

• 02.05.2009 – 21.05.2009	• 02.05.2012 – 21.05.2012
• 02.05.2010 – 21.05.2010	• 02.05.2013 – 21.05.2013
• 02.05.2011 – 03.05.2011	• 02.05.2014 – 21.05.2014

Alameetme 2.3.2 rakendamise alus ja aeg

Mahepõllumajandusliku tootmise toetuse maksmise aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artiklid 39 ja 40.

Perioodi 2007–2013 taotlusvoorud olid järgmised⁵³³:

• 09.05. – 29.05. 2007	• 02.05. – 23.05. 2011
• 02.05. – 21.05. 2008	• 02.05. – 21.05. 2012
• 02.05. – 21.05. 2009	• 02.05. – 21.05. 2013
• 02.05. – 21.05. 2010	• 02.05. – 21.05. 2014

„Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ MAHE alameede rakendus 2009. aastast. Tootjatel, kes võtsid „Eesti maaelu arengukava 2004–2006“ mahepõllumajandusliku tootmise toetuse kohustuse ajavahemikus 2007–2008 või 2005.–2006. aasta taotlejad, kes suurendasid oma toetuse kohustusealust pinda 2009. aastal üle 30%, pidid MAHE 2004–2006 toetuse kohustuse asendama MAHE 2007–2013 toetuse kohustusega. 2006. aastal MAHE 2004–2006 toetuse kohustuse võtnud tootjatel, kes suurendasid kohustuselust pinda 2010. aastal üle 30%, tuli olemasolev kohustus samuti asendada MAHE 2007–2013 toetuse kohustusega⁵³⁴.

---

⁵³⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁵³¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁵³² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁵³³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁵³⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

Alameetme 2.3.3 rakendamise alus ja aeg

OTL alameetme aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 39⁵³⁵.

Alameetme toetusperioodi 2007–2013 taotlusvoorud olid järgmised⁵³⁶:

• 09.05.2007 – 29.05.2007	• 02.05.2011 – 21.05.2011
• 02.05.2008 – 21.05.2008	• 02.05.2012 – 21.05.2012
• 02.05.2009 – 21.05.2009	• 02.05.2013 – 21.05.2013
• 03.05.2010 – 21.05.2010	• 02.05.2014 – 21.05.2014

Alameetme 2.3.4 rakendamise alus ja aeg

SRT alameetme aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 39⁵³⁷.

Alameetme toetusperioodi 2007–2013 taotlusvoorud olid järgmised⁵³⁸:

• 02.05.2009 – 21.05.2009	• 02.05.2012 – 21.05.2012
• 02.05.2010 – 21.05.2010	• 02.05.2013 – 21.05.2013
• 02.05.2011 – 23.05.2011	• 02.05.2014 – 21.05.2014

Alameetme 2.3.5 rakendamise alus ja aeg

Poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse maksmise aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 39⁵³⁹.

Alameetme perioodi 2007–2013 taotlusvoorud olid järgmised⁵⁴⁰:

• 09.05.2007 – 29.05.2007	• 02.05.2011 – 23.05.2011
• 02.05.2008 – 21.05.2008	• 02.05.2012 – 21.05.2012
• 02.05.2009 – 21.05.2009	• 02.05.2013 – 21.05.2013
• 02.05.2010 – 21.05.2010	• 02.05.2014 – 21.05.2014

---

⁵³⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁵³⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁵³⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁵³⁸ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁵³⁹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁵⁴⁰ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

Meede 2.4. Loomade heaolu: Loomade karjatamise toetus

Toetuse maksmise aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 40⁵⁴¹.

Meetme toetusperioodi 2007–2013 taotlusvoorud olid järgmised⁵⁴²:

- 04.05.2009 – 21.05.2009
- 03.05.2010 – 21.05.2010
- 02.05.2011 – 23.05.2011
- 02.05.2012 – 21.05.2012
- 02.05.2013 – 21.05.2013
- 02.05.2014 – 21.05.2014

Meede 2.5. Vähetootlikud investeeringud (216)

Alameetme 2.5.1 rakendamise alus ja aeg

Alameetme rakendamise aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 41.⁵⁴³

Kiviaedade taastamise alameede avanes 2008. aasta lõpus ning toetuse taotlusvoorud perioodil 2007–2013 olid järgmised⁵⁴⁴:

- 22.12.2008 – 21.01.2009 (avanesid nii rajamise kui ka taastamise toetus, kuid toetus määrati vaid taastamise kohta)
- 02.08.2010 – 16.08.2010 (avanes vaid taastamise toetus)
- 06.02.2012 – 17.02.2012 (avanes vaid taastamise toetus).

Meede 2.7. NATURA 2000 toetus erametsamaale (224)

Meetme rakendamise aluseks oli nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 46⁵⁴⁵.

NAM meede avanes 2008. aastal ning toetuse taotlusvoorud perioodil 2007–2013 olid järgmised⁵⁴⁶:

- 02.05.2008 – 21.05.2008
- 02.05.2009 – 21.05.2009
- 02.05.2010 – 21.05.2010
- 02.05.2011 – 23.05.2011
- 02.05.2012 – 21.05.2012
- 02.05.2013 – 21.05.2013
- 02.05.2014 – 21.05.2014

---

⁵⁴¹ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁵⁴² Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁵⁴³ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁵⁴⁴ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

⁵⁴⁵ Eesti maaelu arengukava 2007–2013

⁵⁴⁶ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamise aruanne 2014. aasta kohta. PMK, 2015.

Meede 3.1 Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas (311, 312, 313)

Toetuse aluseks oli Nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artiklid 53 (alameetmed 3.1.1 ja 3.1.3), 54 (alameetmed 3.1.2 ja 3.1.3) ja 55 (alameetmed 3.1.1 ja 3.1.2).

Programmiperioodil 2007–2013 toimusid järgmised kuus taotlusvoor alameetmetes 3.1.1 ja 3.1.2⁵⁴⁷

• 14.04.2008 – 30.04.2008	• 31.08.2010 – 13.09.2010
• 01.12.2008 – 18.12.2008	• 29.08.2011 – 12.09.2011
• 31.08.2009 – 21.09.2009	• 17.08.2012 – 31.08.2012

Programmiperioodil 2007–2013 toimusid järgmine taotlusvoor alameetmes 3.1.3⁵⁴⁸:

- 02.09.2013 - 16.09.2013

Meede 3.2. Külade uuendamine ja arendamine (321, 322, 323)

Alameetmete 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4 toetuse aluseks oli:

- Nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 56;
- Põllumajandusministri 10.10.2007 määrus nr 122 “Külade uuendamise ja arendamise investeeringutoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord”;
- Põllumajandusministri 22.12.2010 määrus nr 120 „Külade uuendamise ja arendamise investeeringutoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“.

Meetme toetusperioodi 2007–2013 taotlusvoorud toimusid järgmistel aegadel⁵⁴⁹:

- 26.11.2007 – 19.12.2007
- 22.12.2008 – 28.01.2009
- 28.12.2009 – 25.01.2010
- 14.02.2011 – 28.02.2011

---

⁵⁴⁷ Eesti maaelu arengukava 2007–2013 maapiirkonnas“ rakendusanalüüs. EMÜ, 2013.

⁵⁴⁸ PRIA, <http://www.pria.ee/et/toetused/arhiiv/>

⁵⁴⁹ PRIA, www.pria.ee

Alameetme 3.2.2 rakendamise alus ja aeg

Toetuse aluseks oli

- Nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artikkel 56;
- Põllumajandusministri 03.03.2011 määrus nr 21 „Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmise investeeringutoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“.

Alameetme toetusperioodi 2007–2013 taotlusvoorud toimusid järgmistel aegadel⁵⁵⁰:

- 02.05.2011 – 04.07.2011
- 17.02.2014 – 25.02.2014

LEADER-meede (341, 41, 421, 431)

Meetme rakendamise alus ja aeg

Toetuse aluseks oli

- nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta, artiklid 61–65;
- põllumajandusministri 12.06.2008 määrus nr 59 „LEADER-meetme raames antava kohaliku tegevusgrupi toetuse ja projektitoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“;
- põllumajandusministri 27.09.2010 määrus nr 92 „LEADER-meetme raames antava kohaliku tegevusgrupi toetuse ja projektitoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“;
- põllumajandusministri 21.09.2012 määrus nr 75 „LEADER-meetme raames antava kohaliku tegevusgrupi toetuse ja projektitoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“.

LEADER meedet rakendati alates 2008. aastast läbivalt kogu perioodi jooksul.

Alameetmest 341 said kaks kohalikku tegevusgruppi (MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu ja MTÜ Ida-Harju Koostöökoda) arengustrateegiate väljatöötamiseks toetusi taotleda 2008. aastal ning alates 2009. aastast said nimetatud kohalikud tegevusgrupid taotleda toetust arengustrateegia rakendamiseks.⁵⁵¹

---

⁵⁵⁰ PRIA, www.pria.ee .

⁵⁵¹ PRIA, www.pria.ee .